TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2618

Serveti Fünun'un en eski yazıcısı merhum Mahmud Sadık Bey

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

"Ikdam" ve "Sabah" Rekabeti

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BİLDİĞİNE iyi kalbli, son ...recede hoşmeşreb, fevkalâde ...dan mütercim Vartan Efen...Malûmat» ve «Servet» gâze...an sahibi mahut Baba Ta... ...nışan sâtışı meselesinden ...hapse atılmasını mutealkip ...am» da çalışmaya başladık... ...onra «Ikdam» sahibi Ahmet ...et Bey merhumla, «Sabah»cı ...an Efendiler hakkındaki mü...de ve hatıralarını şöyle anla...:

— Ahmet Cevdet Bey «İk...» da zamanın en zorlu, en ...etli muharrirlerini etrafına ...mıştı: Mahmut Sadık, Ah... Kasım, Ekrem Reşat, Tarih... Ahmet Refik, Babanzâde İs... Hakkı, Abdullah Zühtü mer... ...lar hep «Ikdam» da çalışı... ...ardı. Hele Mahmut Sadık Bey ...ının en çok okunan, rağ... ...ı gören bir muharriri idi. İyi ...yazardı hâl. Fıkra, tercüme, ...bî tenkid, siyasî makale, ne ...rsen şıp deyi kaleme alıverir...

İşte bu kodaman muharrirlerin ...ardıkları «İkdam» elbette o ...rin en mükemmel, en ciddî ga...ası olurdu. Gazete sâhibi Ah... Cevdet Bey o zamanlar yâzı ...e çok meşgul olmaz, «İkdam»ın ...re ve tahrir işler ne bakardı. Ahmet Cevdet Bey gayet müş...epesentti: Sık sık muharrir de...irirdi. Hoşlanmadığı arkadaş...nâ dobra dobra söyler:

— Sen benim işime gelmez...» diyerek hizmetine son ve...di. Hattâ öyle zamanlar ol...tur ki «İkdam» ı tek başına ...rmak zorunda bile kalmıştır. Meselâ yolda karilerden lâalet...diğin «Sabah» ında çalışmaya Başlayan Vartan Efendi, o devrin «Sabah» gazetesiyle, sahibi Mihran Efendiyi şöyle tasvir ediyor:

«— O zamanlar «İkdam» la «Sabah» birbirine son derecede rakip idiler. Bu rekabet yüzünden «İkdam» ın adamları «Sabah» ın sahibi Hacı Mihran Efendinin indinde pek kıymetli idiler. Bu itibarla «İkdam» kapandıktan sonra «Sabah» sahibine başvurduğum vakit beni memnunlukla karşıladı, gazetesinde hemen iş verdiydi.

«Sabah» sahibi Haci Mihran Efendi cahil, fakat son derecede kurnaz bir adamdı. Gazetesini de sırf ticaret kâsdıyle çıkarır, menfaat yüzünden gazetecilik ederdi. Zaten Kayserilıler tüccar doğar, tüccar yaşar ve tüccar ölürler, denilebilir. Onlarda ticaret fikri bu kadar galiptir, temellidir.

«Mihran Efendi de Kayserili olduğundan bu umumî kaidede bir istisna teşkil etmezdi. Fazla olarak pek haris bir menfaat adamı olduğundan gazetesinin sürümünden başka bir şey düşünmez, sadece satışâ bâkardı.

«Sabah» la «İkdam» ın birbirinin müthiş rakibi olduklarını söylemiştim. Rekabetin şiddetine bakın ki, bir aralık Mihran Efendi Boğaziçinin Rumeli ve Anadolu kıyılarında oturan karilerinin ellerine gâz tesinin, Şirket-i Hayriye İdaresinin Boğaza ilk sefer yapan vapurunun varışından evvel, geçmesi için bir istimbot tedraik etmiş, gazetesini bu çatana ile Boğaz kıyılarına göndermeğe başlamıştı. Kurnaz Kayserili bu suretle «Sabah» ın «İkdam» dan çok daha evvel Boğaz ahalisinin ellerine ulaşmasını sağlamıştı. Tabiî bu rekabet karşısında «İkdam» da boş durmuyor, o da mukabelede bulunuyordu amma ticaret kavrayışı bakımından ne de olsa Kayserili Mihran Efendi ile pek boy ölçüşemiyordu.

— Vartan Efendi, «İkdam» sâhibi Cevdet Beyle «Sabah» sâhibi Mihran Efendi arasında karakter, gazetecilik anlayışı, meslek ahlâkı bakımından sizce ne fark vârdı?

— Cevdet Beyle Mihran Efendi arasında dağlar kadar fark vardı. «İkdam» sahibi hem menfaat adamı, hem de fikir adamı idi. Cevdet Bey öyle bir doktora benzetilebilir ki, tedavisine dâvet olunduğu hasta bir adam için birinci gayesi o hastayı tedavi edip ölümden kurtarmaktan ibarettir. Ücret almak meselesi onun için ikinci derecede gelen bir şeydir. Hoş böyle bir doktor da o kadar çok parâ kazanır ki parasını koyacak yer bulâmaz ya!.. Ahmet Cevdet Bey memlekete imkân derecesinde ve kanun dairesinde hizmet etmeyi, faydalı olmayı emel edinmişti. Ancak bu sayede para kazanmak, müessesesini yürütüp geliştirmek isterdi. Çok okumuş, çok gezmiş, çok görmüş bir zattı.

Mihran Efendi ise böyle değildi, onun için hal tamamiyle başka idi. O, her şeyden evvel menfaatini, kesesini düşünür, «Sabah» a mümkün olduğu kâdar sürüm temin nden başka bir şeye akıl erdirmezdi. Gazetesi satılsındı da isterse dünya yıkılsındı. Maamafih gâyesi sırf ve münhasıran menfaat olmakla berâber, Mihran da muktedir muharrirlerin bir takım ciddî eserlerini bastı ve yayınladı. Bu suretle de matbuat âlemine hizmet etmiş oldu. Meselâ Şemseddin Sami Beyin Kâmus-ül-A'lâm'ı ile fransızcadan türkçeye ve türkçeden fransızcaya lûgatleri, Kamus-u Türkî'si her babayiğitin, kâr ve menfaat maksadiyle de olsa, kolay kolay göze aldırabileceği fedakârlıklardan değildir. Mihran Efendi yaradılışında bir adâm, gazetesinin satışıyla pekâlâ yetinebilir, böyle külfetli, zorluklu ve büyük sermayeler istiyen işlere girişmeyebilirdi. Bir taraftan gazetesi, öte taraftan sahibi bulunduğu «Sabah» vapurunun sağladığı temettü kendisine yeter de artardı bile. Buna rağmen dediğim gibi bir takım ciddî eserleri basmış olmak suretiyle matbuat âlemimize bir hayli hizmetleri olmuştur. Bu yüzden de «Sabah» sahibi için himmetli bir adamdır diyebiliriz...»

Münhâsıran iyi olmak, herkesi iyi görmek için doğup yaşayan insanları bile imrendirecek bir yaradılışta olan Babıâli'nin emektar mütercimi Vartan Efendiyi tanıdığım vakit Yunus Nadi Beyin «Yeni Gün» ünde çalışıyordu. Sohbetimizin başında dâ işaret etmiş olduğum gibi, yaşı bir hayli ilerlemiş, altmışı çoktan aşmış, yetmişe yaklaşmıştı.

Buna rağmen dinç, sıhhatte, neş'eli ve her zamanki gibi iyi kalbli, temiz yürekli idi. «Yeni Gün» de tercümeden ziyade gazetenin ufak tefek işleriyle meşgul oluyor, gazete koleksiyonları, resim, klişe, kitap, mecmua ve emsali şeyleri tanzim ve tertiple, hattâ odaların sıhhî şekilde temizlenmesi meseleleriyle uğraşıyor, bu mütevazı işlerle de meşgul olurken bundan zevk duyuyor, vazifesini hevesle, istekle yapıyordu.

Mütareke yıllarının o kapkara günlerinde Ermeni, Rum, Musevi

(Devamı 26. sahifede)

Rahmetli Mahmud Sadık'ın bir karikatürü

emektar mütercim Vartan Efendi hakiki bir Türk vatandaşı sıfatiyle aramızdan ayrılmıyor, dertlerimizle hemdert oluyor, elemlerimizi, ıstıraplarımızı paylaşır görünüyordu.

Hatta Yunus Nadi Bey, işgal makamlarının tazyikleri, Damad Ferit Paşa iktidarının münasebetsizlikleri ve ihanetleri yüzünden gazetesini gizlice İstanbuldan Ankaraya naklettiği vakit Vartan Efendiyi, ne olur ne olmaz düşüncesiyle olacak, İstanbulda bırakmıştı. Vakıa kendisine mâddi yardımda bulunmuyor değildi amma, Vartan Efendi, kendisinin de Ankaraya atılmayıp İstanbulda bırakılmış olmasını hicranla, üzüntü ile karşılamıştı. Maamafih yine şikâyet etmiyor, yine temiz yüreklliğini muhafaza ediyor, yine patronuna hak veriyordu.

— Son zamanlarda bizimkilerden öyle edepsizlikler edenler oldu ki, adam beni Ankaraya götürmemekte haklı!.. Vartanın yüreğini oradakiler nereden bilecekler? Kurunun yanında yaş da yanar oğlum!.. diyor, cebindeki üç tanecik Mısır tahvilinin kuponlarına güvenerek gününü gün etmeğe çalışıyordu.

İzmirin istirdadını müteakip «Anadolu» da Yazı İşleri Müdürlüğü vazifesini kabul ile İstanbuldan ayrıldığım vakti Vartan Efendiyi mutad iyimser felsefesi, temiz kalbi ve tatlı dili ile Babıâlî yokuşunda bırakmıştım. 1927 yılında İstanbula döndüğüm vakit kendisini bir daha göremedim. Hangi tarihte, ne şekilde hayata gözlerini yummuş olduğunu, nereye gömüldüğünü dahi bilmiyorum.

Aradan yıllar ve yıllar geçtikten sonra şu kırık dökük satırlarla ruhunu tâziz edebildimse ne mutlu bana... Çünkü süpürge düşmanı mütercim Vartan Efendi gerçekten iyi bir gazeteci, çok temiz kalbli iyi bir Türk vatandaşı ve bilhassa hayatın daima iyi taraflarını, iç açacak safhalarını görmeyi bilen ve en müşkül şartlar altında dahi iyimserliğini kaybetmiyen çok aydın fikirli bir filozoftu.

Padişahla Çekişen Serasker Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi

(Baştarafı 16. sahifede)

varsa, Darphâneye verip kestirdiler ve mühimmata sarfettiler... Nerede kaldı ki Mısır hazinesi!..

Padişah:

— Efendi, sen benim sözümü anlamıyorsun! diye haykırdı. Zaman zamana uymaz... O zamanın icabı öyle imiş. O vaktin halini neden şimdi söylersin?

* * *

Meclis dağıldı. Derviş Paşanın istediği oldu. Lâkin Sun'ullah Efendi de doğru söylemenin cezasını çekerek azlolundu ve yerine, ikinci defa olarak Ebülmeyamin Mustafâ Efendi Şeyhülislâm olduysa da, Sun'ullah Efendi bu hareketinden ve cesaretinden dolayı her zaman hayırla anıldı.

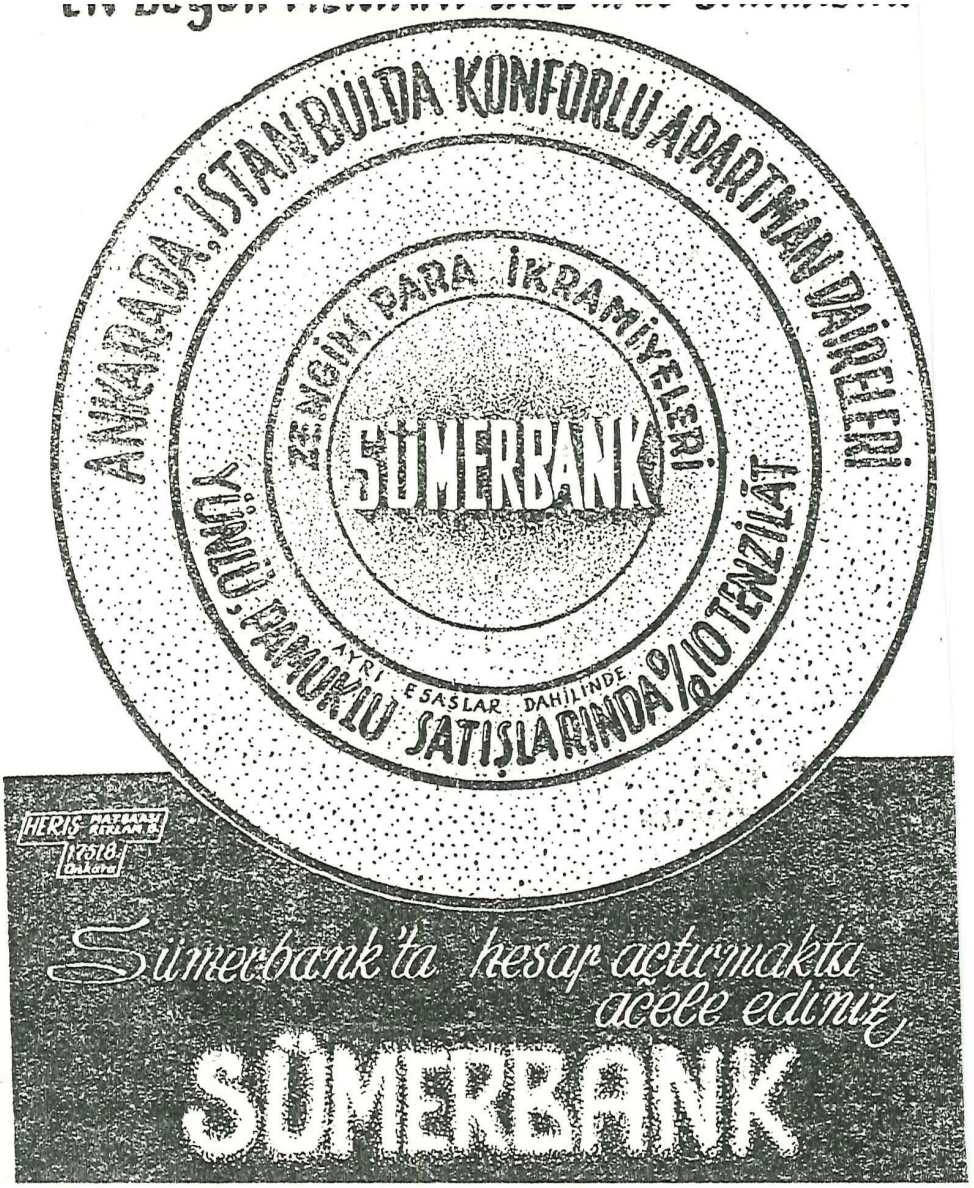

MUCİZE

(Baştarafı 15. Sayfada)

çip neticeyi beklemeğe başladılar.

Bütün hastahane bir kalb, bir dimağ ve bir vücut gibi neticeyi bekledik. Nihâyet beklenen ân gelmişti.

Genç kadın yavaşça kımıldadı, gerindi. Güzel yeşil gözleriyle yükselmiş güneşe baktı, gülümsedi. O anda kollarında hissettiği kıpırtı ile dehşete düştü ve hızla kalktı. Çocuk da uyanmıştı. Bu hırçın hareketlerden gücenmiş gibi ağlamaya başladı. O dakikada doktorun beklediği muc ze bütün ihtişamiyle kendini gösterdi. Gökten'in, gözlerinde tatlı bir bakış, sesinde şefkat vardı. Şöyle söylediğini işittiler:

— Gel sevgili yavrum! Niçin ağlıyorsun? Bak işte kollarındasın, hem artık seni kimse elimden alamıyacak... Sen benim kimsesiz hayatımın eşi, karanlık günlerimin güneşi olacaksın.

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevi Hastalıkları
Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon: 22 47 17

ASIM SOYAD
Diş Hekimi ve Röntgen
Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı, Emniyet Sandığı Apt. No. 1/1. Kat 2. daire 6.
Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası.
Tel: 368828

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2618

Sayı : 215

İLERİ

باش مرخصمز عصمت پاشا حضرتلری
لوزانده در مؤتلفین مرخصلری بوکون
شهر مذکوره بولونیور

دولتلرك قونفرانسده متحد بر جبهه
تشکیل ایتمك ایچون سرف ابتدکلری
مساعیده موفق اولدقلری بیلدیریلیور

دوندن اعتباراً عموم مسلمانلرك خلیفه‌سی خاندان آل عثماندن عبدالمجید بن عبدالعزیز خان حضرتلریدر

آنقره ۱۸ اقشام (مخابر مخصوصمزدن) — فراری وحیدالدین منحلم عد ایدلمش وحقنده اصدار ایدیلان فتوای شریفه ملت مجلسنده بویوك بر هیجانله استماع اولونمشدر. بعده خلیفه انتخابی اجرا قلنه‌رق عبدالمجید افندی حضرتلری ۱۴۸ رأی ایله مقام خلافته انتخاب ایدیلمشلردر. مجلسده خلیفهٔ نوجاه ایچون دعالرده بولونولمشدر.

خلیفه انتخابی حقنده هیجانلی مذاکرات

Abdülmecidin halife seçildiğini büyük punto yazılarla bildiren 20 Kasım 1338 tarihli «İleri» gazetesi

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Abdülmecid Efendi Nasıl Halife Oldu?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

KİM ne derse desin, biz yaştakiler; 1908 yılında meşrutiyetin yeniden tesisini idrâk ettikten sonra cumhuriyetin ilânı, tek parti sisteminin iflâsı gibi her biri bir milletin alın yazısında ehemmiyetli roller oynayacak tarihî olaylara şahit olanlar, yani altmışbeşlik, yetmişlikler bir canlı tarihimizdir.

Bakın olayları kısaca fakat sırasıyla sayayım da haklı olup olmadığımı, siz takdir buyurun: Evvelâ İkinci Abdülhamidin kapkara istibdat günleri Ermeni vak'aları, Yemen isyanları, sonra meşrutiyetin ilânı, «Yaşasın hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet» avazeleri, bir hoca, bir papaz ve haham efendinin aynı faytonda yanyana, kucak kucağa şehri dolaşmaları, develerin sırtında allı beyazlı kordelâlarla süslenmiş intihap sandıklarının gezdirilmesi hemen sonra da 16 Mart vak'ası, asi askerlerin mevzilerini öteye beriye boşalta boşalta: «Şeriat isteriz!..» hüngürtüleri, arkasından Hareket ordusunun İstanbula girişi, İkinci Sultan Hamidin hal'i, yerine veliaht Reşad efendinin cülûs ederek «Bütün Osmanlıların padişah zişanı» olması, daha rahat bir nefes almaya vakit kalmadan «İttihat ve Terakki», «Hürriyet ve İtilâf» mücadeleleri, Halâskâran cemiyetinin müdahaleleri, Arnavutluk isyanı falan derken, İtalyanların verdikleri ültimatomla, Osmanlı - İtalyan harbi, arkasından Balkan muharebesi, ve sanki bütün bunlar kâfi değilmiş gibi, 1914 - 1918. Cihan Harbine girtlağımıza kadar girivermekliğimiz, Sultan Reşadın ölümü, veliaht Vahidettin efendinin Altıncı Mehmed ünvaniyle tahta çıkması, ayağı pek uğurlu olacak ki arkasından mağlûbiyet ve Mudanya mütarekesi, İstanbulun çeşitli üniformalı, rengârenk galib düşman askerleri, tarafından işgali, İzmirin Yunanlılara peşkeş çekilmesi, millî mücadele, namert bir düşmanın Anadolunun en zengin en mamur, en müreffeh kısımlarını harabeye çevirmesi, nihayet Tanrıya bin şükür, parlak millî zaferimiz. Altıncı Mehmetin bir düşman zıhlısına iltîcası rezaleti, yerine de bu sefer «Halife» ünvanıyle veliaht Abdülmecid efendinin geçmesi, sonra cumhuriyetin ilânı, halife de dahil, bütün Osmanlı hanedanının memleketten çıkarılması, Kürt Sait İsyanı, İstiklâl Mahkemeleri, İzmir suikasdi, birbirini kovalayan inkılâplar, ilk cumhur reisimiz rahmetli Atatürkün ölümü, arkasından Birinci Dünya harbini gölgede bırakan İkincisinin patlaması, sınırlarımızın birbiriyle boğuşan iki tarafın ateş çemberiyle kuşatılması ve bu sefer Tanrıya binlerce şükür bu savaşa olsun katılmak hevesinden kendimizi alıkoymayı becerebilmekliğimiz ve nihayet tek parti sistemine «Tek şef, tek parti, tek millet» tekerlemesine son verebilmemiz ilâh... ilâh... ilâh...

Dikkat buyurulduysa Bâbıâli baskını, harbiye nazırı Nazım ve sadrâzam Mahmut Şevket paşa merhumların şahadetleri, başta sabık sadrâzam Sait Halim paşa gelmek şartiyle Talât, Cemal paşaların, Bahattin Şakir ve Vali Cemal Azm; beylerin Ermeni fedaileri tarafından katilleri, Türk vatanperverlerinin İngilizler tarafından Maltaya sürülmeleri, Sultan Hamidi alaşağı ettikten sonra onun istibdadına rahmet okutacak sekter bir siyaset takibeden iyi niyetli fakat beceriksiz İttihat ve Terakki cemiyetinin sallapatiliği gibi evvelkilere nispetle ikinci derecede, lâkin başka milletlerin tarihlerinde başlı başına birer bâb teşkil edecek ehemmiyetteki olayları saymadım.

Sadece başlıkları bir sütuna yakın yer tutan bu olayları biz yaştakiler başından sonuna kadar birer birer, hepsinin zevkini, kederini, neş'esini ve elemini tada tada yaşadık. Filozof Rıza Tevfik merhum:

— Meşrutiyetin ilânında: «Kalkın ey ehli vatan!.» dediler, ayağa fırladık bir türlü oturmak nasip olmadı, hâlâ ayaktayız!. derdi. Evet öyledir, ve galiba hâlâ da öyleyizdir.

* * *

İşte bütün bu tarihî olaylar arasında bir kaçı vardır ki, kendi hesabıma bende derin tesirler bırakmıştır. Ne zaman hatırlasam ürperirim. Hele bunlardan gazetecilik hayatına atıldıktan sonra, şahidi olduklarımı bir türlü unutamam. Meselâ padişah Altıncı Mehmet Vahidettinin barış imzalanmadığı için, düşman sayılabilecek bir devletin bandırasını taşıyan bir harb gemisine sığınması rezaleti...

Tasavvur buyurun: Altı yüz yıl hükümdarlık etmiş bir ailenin bu südü bozuk nahalefi son dakikada pis canını kurtarmak için daha düne gelinceye kadar milletinin evlâtlarına ölüm saçmış bir düşman zırhlısına iltîcayı ölüme tercih edemiyecek kadar soysuzlaşmıştır. Millî tarihimiz adına ne kadar acı bir müşahede değil mi?

* * *

Vahidettinin İstanbuldan nasıl kaçtığını yakınlarından birinin ağzından yine bu dergi nin başka bir sayfasında okudunuz ve okuyorsunuz. O satırlar hain ve korkak bir hükümdarın bir yakını tarafından madalyanın bir tarafını aydınlatıyor. Ben size ayni madalyanın öteki cephesini, yani bu olayın halk tarafından, basın tarafından, nasıl karşılandığını kısaca naklettikten sonra, «Müslümanların halifesi» sıfatiyle onun yerine Osmanlı tahtına oturtulan Abdülmecid efendinin cülûsu etrafındaki müşahedelerini arzedeceğim:

Enistem Hattat Hacı Nazif efendi merhum pek dindar, çok sofu bir müslümandı. Fakat arapların «Bütün hattatlar canlıdır» tekerlemeleri hilâfına da son derecede hür fikirli doğru sözlü bir adamdı. Bir gün ben de hazır bulunduğum bir ziyarette rahmetli babama:

— İkinci Beyazıt için «Veli» derler hünkâra peygamberlik isnad ederler, kim bilir nasıl bir «deli» idi, zamanında yaşayanlara sormalı!.. Dedi idi.

Bugün eski devri tahassürle ananlar arasında son padişahlarımıza bir nevi kutsiyet izafe edenlere rastlıyor da Hacı Nazif merhumun bu sözlerini hatırlıyorum.

* * *

«20 Kasım 1338 tarih ve 1722 sayılı (İleri) gazetesinin ilk sayfasında, bütün sayfayı baştan başa kaplayan 36 punto ile dizilmiş şu telgrafname çıkıverdi:

Ankara (Hususî muhabirimizden) firarî Vahidettin münhalî addedilmiş ve hakkında isdar edilen fetvayı şerife millet meclisinde büyük bir heycanla içtima olunmuştur. Ba'de halife intihabı icra kılınarak Abdülmecid efendi hazretleri 148 rey ile makamı hilâfete intihap edilmişlerdir. Mecliste halifeyi mevcah için dualarda bulunulmuştur:»

* * *

O sıralarda benim de yazı kadrosunda yer almış bulunduğum «İleri» yukarıda kı haberi büyük puntolarla verdikten sonra şu tamamlayıcı tafsilâtı da okurlarına sunuyordu:

«Türkiye Büyük Millet Mec'isi 18 Teşrinisanide öğleden sonra altıda, Refet paşanın İstanbuldan Vahidettinin İngiltere himayesine iltica ve firarı haberini bildiren telgrafı üzerine Adnan beyin (Rahmetli Adnan Adıvar) riyaseti altında toplanmış ve Refet paşanın şu telgrafı okunmuştur:

«İcra vekilleri reisi Rauf beyefendi hazretlerine»:

«Vahidettin efendi bu gece saraydan gaybubet eylemiştir. İstanbul kumandanı ile polis müdürünü tahkikat icrası ve lâzım gelen tedbirlerin alınması için saraya gönderdim. Alacağı malûmatı ayrıca arzederim. Refet.»

«Bu telgrafnameden sonra general Harrington'un (*) gazetelerde çıkan beyannamesi mecliste okunmuş ve bir çok mebuslar tarafından müteaddit defa kıraati kesilmiştir. Bunun üzerine icra vekilleri reisi Rauf bey kürsüye gelerek: «İstanbul ahalisi millî ve dinî vicdanından doğan hisle Büyük Mil-

(Devamı 26. sahifede)

(*) İngiliz generali Harrington İstanbulda bulunan müttefik askeri birliklerin başkumandanı idi. Ve bu sıfatla işgal makamları tarafından yayınlanan beyannameleri müttefik ordular adına o imzalardı. Kendisi şahsen ağır başlı bir askerdi. İlk günlerde ekalliyetlere fazla yüz vermiş, fakat gün geçtikçe gerçeği o da anlamış ve Türkleri takdir etmişti.

C. S.

:na tehlikesini hesaba katarak aldığınız tedbirler var mıdır?

— Bu gördüğünüz ip merdiven bunun tedbiridir. Allah göstermesin, merdivenlerin yanması halinde, buradan pencereden sarkıtacağımız bu ip merdivenle, kendimizi aşağıya indireceğiz. Ama şimdiye kadar böyle bir tehlikeyle karşılaşmadık.

— Buradan intihar edenler oldu mu?

— Geçen seneye kadar, pencerenin yarısında gördüğünüz bu demir yoktu. Geçen sene konuldu. Geçen sene, yaşlıca birisi gelmişti. Bir pencerenin kanadı açık, bir kanadı kapalıydı. Pencere de gördüğünüz gibi bir hayli yüksek. Bu adamcağız, arkadaşın yanından ayrılmasiyle, pencereye çıkmış, öteki kanadı da açmış, kendini bırakmış. Bir tek bu vak'a var. Başka yok ve olmasın da! Pencereden bir kâğıt bırakıyoruz, döne döne gidiyor, rüzgârın tesiriyle, kâğıdı takip edemiyoruz.

— Mimarı hakkında kesin bir bilgin var mı?

— Sinan'ın çırağı Mimar Ayaz deniyor. Ne derece doğru bilemem. Fennin ve ilmin bu kadar ilerlemediği o zaman, iskeleyi nasıl kurup, nasıl çalıştığına bu ağır taşları nasıl koyup çıkarttığına aklım ermiyor.

— Gece, buraya çıkılmasına müsaade var mı?

— Hayır yok, saat altı dedi mi kapıları kaparız. Yalnız itfaiye müdürü gelebilir.

— Bunun üstündeki üç katta neler var?

— İtfaiyenin ve emniyetin telsiz istasyonu var. Binada, elektrik, telefonumuz var.

Öğle olmuştu. Meğer radyo da varmış. Yanık bir halk türküsü kuleye yayıldı. Kuleye yeni gelenler vardı. Türkülü kule, yüksek, rüzgârlı, gökyüzüne yakın, yerden uzak gibi... Diğer nöbetçiler yemeğe oturdular. Hücreler yatak odası, yataklar dürülmüş. Tertemiz kulenin içi...

Ayrılıyoruz. Ağır ağır inmeli merdivenleri... Öyle yapıyoruz. Aşağıdan sesler geliyor, kadın sesleri ve gülüşmeler. Fransızca konuşuyorlar, yorulduk daha çok mu çıkacağız diye soran bir kadın. Hızla, koşarak birisi yukarı çıktı yanımızdan:

— Aman dedik, nasıl koşabiliyor sunuz bu merdivenlerde?

— Merdivenleri sayıyorum, dedi.

Biraz sonra Fransız turistlerle karşılaştık. Yukarısının enteresan olup olmadığını sordular. Niçin asansör yokmuş, böyle çok yorucu oluyormuş... Oraya çıkana kadar basamakları saymışlar, 120 taneymiş. Hemen diğer kişi yine koşarak indi.

— Buraya kadar 60, dedi.

Orada hesaplayıverdik: hepsi 180... Bizim inecek 120 basamağımız onların çıkacak 60 basamakları vardı.

Abdülmecid Efendi Nasıl Halife Oldu?

(Baştarafı 13. sahifede)

let Meclisine iltihak ve hürriyet, istiklâl talep etmiştri. Demek ki, Türk milletinin, islâmın esaslarından olan hürriyete kavuşması halife makamında bulunan zat için matlup değilmiş!» Buyurmuştur. Bunu müteakip yeni halifenin seçilmesinden bahsetmiştir. Rauf beyi müteakip şer'iye vekili Venbi efendi hoca söz almış ve fetvayı okumuştur:

FETVA SURETİ

«İslâmların imamı olan Zeyd düşmanın bütün müslümanlar aleyhinde mahvı mucib olan şiddetli tekliflerini bilâzarur kabul ile hukuku islâmiyeyi müdafaadan acizini ishar ve müslümanların müdafaai mücahedelerinde düşmana boyun eğip müslümanların çok hareketlere fiilen teşebbüs ve bu harekât-ı ihtilâlkâranede devam ve ısrar ve sonra ecnebi himayesine sığınarak hilâfet makamını terk ve firar ile hilâfetten bilfiil feragat etmekle şer'an münhalî olur mu? Elcevap: Olur.»

* * *

Bu suretle İslâm hukuk ve menfaatlerini korumak üzere hilâfet makamına lâyık bir zata erbabı hal ve akit tarafından biat olmak vacip olur mu? Cevap: Olur.»

«İntihapta mecliste mevcut 162 âzadan dokuzu rey vermekten istinkâf etmiş, şehzade Selim efendi üç, ve Abdürrahim efendi iki rey aldıkları halde Abdülmecid efendi hazretleri 148 reyle makam-ı hilâfete intiha olunmuş, bu karardan, son Ankara mebusu Hacı Mustaf efendi tarafından beliğ bir d okunmuş, celse dağılmıştır.»

* * *

Ağabeysi Yusuf İzzettin fendinin babası gibi, kol dama larını kesip intiharından son veliaht olan Abdülmecid efen Vahidettinin kaçışı üzerine e dadının tahtına oturuyordu a ma, artık o «Padişah» değ sadece «halife» idi. Kendisind evvelki Osmanlı oğulları h padişah, hem de halife idile Fakat milli zaferden sonra h kümranlık hakkını Türk mill ti bizzat eline almış bulunuyo du. Nitekim Lozan barışının a dinden sonra cumhuriyet de il olunacak «halife» lik müesse de tarihe karışacaktı.

0 Sayı:199

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2618

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İzmir Suikastının İç Yüzü

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

RAHMETLİ İsmail Hakkı Ocakoğlu'dan bahis açmışken Türk inkılâb tarihine «İzmir Suikasdı» adı altında geçen faciada merhumun benimle birlikte, sırf tesadüfün sevkiyle ve sadece meslegimiz alanında, sağladığımız ehemmiyetlice başarıyı sükutla geçiştirmek zavallı Hakkıcığın aziz hâtırasına saygısızlık olacak.. Kısaca anlatıvereyim:

Bilindiği gibi, 1926 yılı Haziran ayının on beşinci salı günü İzmiri ziyaret edecek olan Atatürke bir suikasd yapılacaktı. Bu suikasd, her ihtimal gözönünde bulundurularak, her cihet inceden inceye düşünülerek, büyük bir meharetle hazırlanmıştı. Şayet bu suikasd teşebbüsünü İzmir emniyet teşkilâtına haber veren Giritli Şevki Bey suikasdcilerin tertibatını Başkomiser Mehmet Ali Beye evvelden bildirmiş olmasaydı Ata'nın kurtulmasına imkân kalmıyacak, İzmiri düşman sürülerinin pis çizmelerinden kurtaran büyük adam kurtardığı şehrin sokaklarından geçerken al kanlar içinde yere serilecekti.

Aziz okuyucu, İzmir suikasdı hakkında türlü şeyler söylendi, yazıldı; suikasd teşebbüsünün i'zam edildiği, hattâ bir takım siyasî rakiplerin yok edilebilmeleri için bu suikasd teşebbüsünün kasden uydurulduğu bile iddia olundu. Halbuki, bu feci olduğu kadar da hazin macerayı başından sonuna kadar günü gününe, hattâ saati saatine takip etmiş dürüst bir gazeteci, bir fotoğraf makinesi sadakatiyle sadece hâdiseleri zaptetmeğe yetinmiş bir yazar sıfatiyle seni temin ederim ki, suikasd, pek ciddî, eski Lâzistan mebusu Ziya Hurşit, İzmit mebusu Şükrü Beylerle bazı arkadaşları ve bir takım fedaî kaatiller tarafından çok esaslı şekilde hazırlanmıştı. Yâni bir hayal, bir manevra, ne bileyim mahsus uydurulmuş, yahut kasden şişirilmiş bir politika komedyası değildi. Ama bu fırsattan faydalanılıp bu işle pek alâkası olmıyanların da, kurunun arasında yaş da yanar, tekerlemesine uyularak suikasdciler sürüsüne katılıp katılmamış olmaları cihetî ayrı bir dâvadır. Bu cihet hakkında kesin hükmü tarih versin...

Ben şu cihete eminim ki, yukarıda da arzetmiş olduğum gibi, şayet Giritli Şevki Bey meseleyi birinci kısım âmiri Başkomiser Mehmet Ali Beye açmış olmasaydı, Basmahane istikametnde Yemiş çarşısı tarikiyle gelen dar, dönemeçli yolların Kemer altında Hükûmet caddesine kavuştuğu, yine dar, yürünemiyecek noktasında rovelverlerle, el bombalariyle yapılacak suikasd teşebbüsünün muvaffak olmamasına imkân ve ihtimal yoktu. Ziya Hurşit, Sarı Efe, Edip Beylerin, Lâz İsmail, Gürcü Yusuf gibi kaşerlenmiş kaatillerin hedef şaşmayan kurşunları, bombaları mutlaka hedeflerini bulacaklardı.

Kim ne derse desin, iş meydana çıktıktan sonra, tıpkı arabanın parçalanmasını müteakip yol gösteren yalancı pehlivan gibi, meydana atılıp: «Şöyle yaptı, böyle dedik ..» yolunda palavralar savuranlar ne buyururlarsa buyursunlar, bence rahmetli Atatürk'ü kurşunlarından kurtaran evvelâ Allah, sonra Giritli Şevki Bey, daha sonra da birinci kısım âmiri Başkomiser Mehmet Ali Beyler olmuştur. Alt tarafı boş lâftır, kuru iddıadır, fuzulî dalkavukluklardır.

* * *

Bu mukaddemeden sonra şimdi rahmetli arkadaşım İsmail Hakkı Ocakoğlu ile, «Anadolu» yazı işleri müdürü sıfatiyle benim bu suikasd macerasında sağladığımız gazetecilik başarısına gelelim...

Gazi hazretleri (o sıralarda büyük kurtarıcı Atatürk böyle anılıyordu ve Soyadı kanunu henüz çıkarılmış değildi) İzmiri Haziranın on beşinci salı günü teşrif buyuracaklardı, gelmediler. Meğer o gün Giritli Şevkinin suikasd teşebbüsünü haber vermesi üzerine Vali Kâzım Paşa Gaziye bir telgraf çekerek İzmire muvasalatlarını tehir buyurmalarını istirham etmişler. Gazi bu habere evvelâ inanmak istememiş, lâkin Balıkesirde kendisine mülâki olan İzmir Valisinin şifahî izahatı üzerine, İzmire bir gün sonra gelmeyi kabul buyurmuşlar. O akşam da suikasdı tertip edenlerden eski Lâzistan mebusu Ziya Hurşit Beyle fedaî kaatillerden Lâz İsmail, Gürcü Yusuf ve İzmirde bulunan diğer sanıklar rovelverleri, bombalariyle indikleri otellerde basılıp yakalanmışlar...

Bizim birşeyden haberimiz yok ya, ertesi çarşamba günü Gazi hazretlerini Basmahane istasyonunda karşıladık. Bütün gazeteci arkadaşlar, o arada İsmail Hakkı merhumla güle oynaya Naimpalasa kadar gelerek azız misafirimize kalacakları bu otele kadar refakat ettik. Akşam üzeri de belediyenin yüce misafirr şerefine aynı otelde vereceği ziyafette bulunmak üzere matbaalarımıza işlerimizin başına döndük.

Akşam üzeri ortalık kararırken Naimpalasa geldik. Mükemmel bir sofra hazırlanmış, yukarı kattaki dairelerinde istirahatte bulunan Gazi hazretlerinin aşağı inip sofradaki şeref mevkiini almalarını beklemeğe başladık.

Gazi hazretlerinin İzmiri ilk şereflendirişleri değildi, bundan evvel de birkaç kere gelmişler, düşman istilâsından kurtardıkları İzmirliler arasında günlerce kalmışlardı. Refikaları hanımefendi de İzmirli oldukları için İzmirliler büyük kurtarıcıyı biraz da öz hemşerileri sayarlardı. Bu itibarla kendileriyle gazeteci olarak müteaddit defalar karşılaşmış, yüksek iltifatlarına mazhar olmuş, sofralarında bir iki kere bulunmak şerefine erişmiştim. Fıtratan son derecede nazik, pek kibar bir ev sahibi olduğunu, resmî ziyafetlerde sofrada bulunduklarını beklemek itiyadında olmadıklarını da biliyordum. Bu yüzden Naimpalasın üst katındaki dairelerinden sofradaki yerlerini almakta gecikmiyeceklerini tahmin ediyordum. Sofrada İsmail Hakkı merhumla yerlerimiz yanyana idi. Hem ayakta lâf atıyor, hem de Gazinin teşriflerine muntazır bulunuyorduk.

* * *

Fakat dakikalar, saatler geçiyor, büyük adam mutadı hilâfına sofradaki yerini almıyordu. Saat sekiz oldu, sekiz buçuk oldu, dokuza yaklaştı, hâlâ dairelerinden inmiyorlar... Bizim birşeyden haberimiz yok ya, bu gecikmeyi bir türlü izah edemiyor, türlü tahminlerde bulunuyorduk. Bir aralık yemek salonundan hole çıktım. Yemek salonunda herkes ayakta birbirleriyle görüşerek Gazinin teşrifini bekliyorlardı, holde kimsecikler yoktu. O aralık yukarı kat merdivenlerinden genç, esmer bir zatın iki sivil arasında indiklerini gördüm. İlk bakışta bunda şaşılacak birşey yoktu. Zira Gazi dairelerinde iken birçok kimseler o merdivenlerden çıkıp inmişlerdi. Bunlardan herhangi bir kazanın yahut resmî veya hususî bir teşekkülün büyük kurtarıcıya: «Hoş geldiniz ..» demeğe gelmiş mümessiller olabilirdi. Şu kadar var ki esmer genç merdivenin dönemecini dönerken bileklerinde bir parıltı çakıp söndü. Dikkat ettim: Genç adamın karnı üstünde tuttuğu iki elinin bilekleri bir kelepçe ile birbirine bağlanmıştı.

Göz açıp kapayıncaya kadar geçen kısa zaman içindeki bu müşahedem kafamı altüst etti. Ne oluyordu? Kendi kendime:

— Acaba yanlış mı gördüm?.. Bir rüyet galatına mı kurban oluyorum?.. diye düşündüm. Hayır yanılmıyormuşum, meğer o kelepçeli genç suikasdın başlıca tertipçilerinden eski Lâzistan mebusu Ziya Hurşit Beymiş ve Gazi tarafından sorguya çekildikten sonra iki sivil polisin refakatiyle hapishaneye iade ediliyormuş... Hattâ kendisinin Naimpalasa bu ikinci gelişi imiş. İlk defa kendisini Gazi çağırtıp görüşmüş, Ziya Hurşit Bey hapishaneye döndükten sonra bir nefis muhasebesi yapıp teşebbüsünün kötülüğünü anlamış olacak ki, bu sefer kendisi müracaat edip tekrar Gazinin huzuruna kabul edilmesini rica etmiş ve bütün tertibatı bütün açıklığı ile en ince teferruatına kadar açıklamışmış ve ben kendini bu tam itirafından sonra hapishaneye iade edilmek üzere merdivenlerden inerken görmüşüm...

Çok daha sonra öğreneceğim bu teferrüattan o heyecan anında hiç birine vâkıf bulunmadığım için Naimpalasın medhal holünde donup kalmıştım. Bilekleri kelepçeli esmer ve yakışıklı genç, iki muhafızın ortasında çoktan çıkıp gitmişler, beni kafamın içinde kopan fırtına ile başbaşa, şaşkın ve perişan bir halde bırakmışlardı. İşte o dakikadadır ki Gazinin mutadı hilâfına yukarıdaki dairesinde çekilip kalmış olmasının pek ehemmiyetli sebeplere dayandığı neticesine varır gibi oldum: Birşeyler oluyordu ama bunu nasıl öğrenmeli idi?.. Dedim ya, serde gazetecilik var, fazla olarak meslek hayatımın da en ateşli devri.. şimdi ne yapmalı da bu işin iç yüzünü öğrenmeli?...

Telâş etmeden yemek salonuna döndüm, bir köşede bir iki dostu ile lâf atan İsmail Hakkıyı bir kenara çektim, keyfiyeti anlattım. Nurlar içinde yatsın, rahmetli İzmir muhitinden ayrılıp büyük merkezlerde gazetecilik yapmamıştı ama yaradılıştan gazeteci doğmuştu. O da belli etmeden dışarı çıktı, fakat bir fevkalâdelik görmediği için:

— Birader, dedi, sakın yanlış görmüş olmıyasın?..

Cevap vermedim, belki matbaada bir haber vardır diye oraya kadar gidip gelmek maksadiyle kapıya doğruldum. Tam kapının önünde duran bir yâver bey:

— Nereye beyefendi?.. diye sordu.

— Vakit biraz gecikti efendim, matbaaya kadar gideceğim, cevabını verdim. Yâver bey gayet nazikâne:

— Aman efendim nasıl olur? dedi, Gazi hazretlerinin her an yemek salonuna inmeleri bekleniyor...

Anladım ki otelden kolay kolay çıkılamıyacak.. döndüm Hakkının yanına geldim:

— Galiba burada mahpusuz, de-

(Devamı 24. Sayfada)

Atatürk İzmirde indiği Naimpalas otelinde (Balkonda Cumhur Başkanlığı bayrağı dalgalanıyor)

İzmir Suikastının İç Yüzü

(Baştarafı 13. Sayfada)

dim, matbaaya kadar gidip gelmeme müsaade etmiyorlar...

— Bir de ben teşebbüs edeyim, dedi, fırladı fakat gitmesiyle gelmesi bir oldu; o da aynı cevabı almış. Bu sırada da saat ona gelmişti ki birdenbire bir alkış koptu; Gazi yavaş adımlarla ağır ağır yemek salonuna giriyordu.

* * *

Büyük kurtarıcı hazır bulunanların alkışları arasında sofra başındaki şeref mevkiini aldıktan sonra sağdan soldan yağan:

— Hoş geldiniz Paşam .. temennilerine:

— Hoş bulduk!.. Şu kadar var ki bugün beni öldüreceklerdi!. demez mi?.. Sofrada hazır bulunanlar donup kaldılar. Kimsede ağız açacak hal kalmamıştı.

Büyük adam şimdi kısa cümlelerle suikasd teşebbüsünü anlatıyor, her taraftan yükselen:

— Tanrı korusun!.. sesleri arasında tok, metin bir sesle tafsilât veriyordu.

* * *

Galiba yerimiz doldu. Alt tarafını inşallah gelecek haftaki sohbetimizde anlatmaya çalışırım.

Osmanlı Padişahları

(Baştarafı 18. Sayfada)

İKİNCİ MUSTAFANIN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Yıllarca süren Avusturya, Venedik, Polonya harbleri, halkın sırtına dayanılmaz yükler yüklemişti. Bu sırada yapılan Karlofça barış andlaşması da hoşnutsuzluğu artırmıştı. Hele Padişahın Edirneye yerleşerek İstanbulu ihmal etmesi; yeni evlendirdiği üç kızına Edirnede muazzam saraylar yaptırmağa kalkışması halk ve asker arasındaki hoşnutsuzluğu son hadde yükseltmişti.

Bu durum karşısında İstanbulda toplanan asker ,sivil ve ulemadan mürekkep 20 bin kişilik bir ordu, Padişahın hemen İstanbula gelmesini istemiş, fakat Padişahın, bu kalabalık dağılmadıkça İstanbula dönemiyeceğini bildirmesi, işi büsbütün alevlendirmiştir. Nihayet âsiler daha ileri giderek Padişahı istemediklerini bildirmişler ve Şeyhülislâmdan aldıkları bir fetva ile 22 Ağustos 1703 tarihinde İkinci Mustafayı tahttan indirmişlerdir.

SÜMERBANK
mevduat sahiplerine
EN BÜYÜK MENFAAT SAĞLAYAN BANKADIR.

Son Hıçkırık

HIÇKIRIK Romanının Devamı Olan

Kerime Nadir'in

Bu nefis eseri bir kitap halinde çıktı

Fiatı 250 kş.

İnkılâp Kitabevi

ASIM SOYAD

Diş Hekimi ve Röntgen

Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı. Emniyet Sandığı Apt. No. 1/1, Kat 2, daire 6.

Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası.

Tel: 362929

Dr. ZEKİ ARSAN

Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı

Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 1

Telefon: 21 69 47. Ev: 63 17 2

0. Sayı : 200

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2618

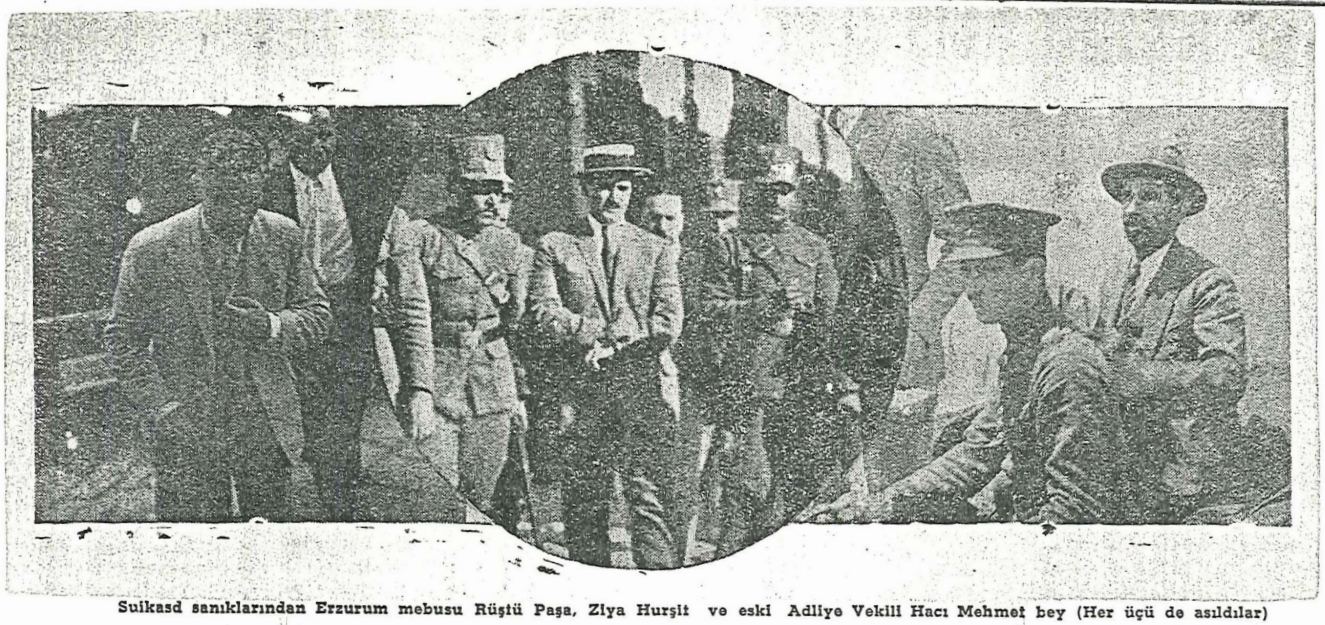

Suikasd sanıklarından Erzurum mebusu Rüştü Paşa, Ziya Hurşit ve eski Adliye Vekili Hacı Mehmet bey (Her üçü de asıldılar)

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Suikast Muhbiri ile Mühim Bir Mülâkat

★ Atatürkü müteakip her kafadan çıkan sesler
★ Zeynel Besim beyin cesareti
★ Gizlice neler öğreniyordum?
★ Hâdiseyi ihbar eden Giritli Şevki bey
★ Hakkının patronuna verdiği cevap
★ Ben birkaç yüze razıyım
★ Sofrada bildirilen tebliğ
★ Komiser Mehmet Aliye işi nasıl açtım?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

GEÇEN haftaki sohbetimizde anlatmış olduğum gibi, suikasd teşebbüsü haberini sofrada bizzat Atatürk merhumun ağzından işittikten sonra her kafadan bir ses yükselmeğe başlamış, bu işde medhaldar milletvekillerinin dokunulmazlığı kaldırılmadan hemen tevkif edilip edilemiyecekleri konusu etrafında herkes görüşünü izaha koyulmuştu.

Biz İsmail Hakkı merhumla masanın tâ öbür ucunda konuşulanları can kulağiyle dinliyorduk. Ekseriyet ortada cinaî bir cürmü meşhud bulunduğu için mebusların da alelâde fertler gibi derhal tevkif edilebilecekleri kanaatinde idiler. Sofrada hazır bulunan İzmir adliyecilerinden bir kısmı da bu görüşe iştirâk eder görünüyorlardı. Yalnız sofrada rahmetli Ata'ya yakın bir yerde oturan «Hizmet» sahip ve başyazarı Zeynel Besim Bey büyük bir celâdet ve medenî cesaret örneği verdi, teşebbüs fiiliyat sahasına intikal etmediği için sanık mebusların dokunulmazlığı kaldırılmadan tevkif edilmelerinin doğru olamıyacağını pervasızca ileri sürdü ve galiba bir iki kişi de «Hizmet» başyazarının bu görüşüne iştirâk ettilerdi.

Bana gelince bütün gazetecilik damarlarım depreşmiş, zaten kimsenin sormayı hatırına dahi getirmediği hukukî bir meseleyi teşrihe girişmektense hâdisenin teferruatını zihnime yerleştirmekle meşguldüm. Bir aralık önümdeki «mönü» arkasına belli etmeden, konuşma arasında adları geçen sanıkların isimlerini de not etmeğe başladımdı.

Yine bu konuşmalar arasında telgrafla keyfiyetten haberdar edilmiş olan Ankara İstiklâl mahkemesinin İzmire müteveccihen çoktan yola çıkmış olduğunu da öğrendim. Ziyafeti unutmuş, yemeği unutmuş, etrafımdakileri unutmuş, yazacağım zengin tafsilâtlı yazının ehemmiyetli noktalarını hummalı bir faaliyetle tesbite koyulmuştum. Yine bu arada suikasd teşebbüsünün Giritli Şevki Beyin ihbarı üzerine meydana çıkmış olduğunu da öğrenmiştim. Yanımdaki Hakkının kulağına eğilerek:

— Hakkı, dedim, şimdi yapılacak ne var biliyor musun?..

— Biliyorum, evvelâ bol bol demlenmek, sonra karınlarımızı doyurmak, sonra da hâdiseyi bütün tafsilâtiyle yazmak...

— Bilemedin, kaldır, vur!..

— Daha ne yapılabilir ki?..

— Yapılacak mühim bir şey var: Hâdiseyi ihbar eden o Giritli Şevki Bey kimse onu ele geçirip dört başı mamûr, bir mülâkat yapmak...

— Sahi be!..

— Sahi ya!.. Sen bu Giritli Şevki Beyi tanır mısın?

— Tanırım, kaçakçılık yaptığını söylerler, bir motörü vardır gûya o motörle Yunan adalariyle İzmir arasında mekik dokur, sigara kâğıdı vesaire kaçakçılığı yaparmış. Çok iyi piket de oynar. Kaçakçı deyip de geçme... Pek şık giyinir, ipekli gömlekle gezer. Yaman bir adamdır. Uzaktan görsen, paşazade sanırsın.

— Tamam, ne yapıp yapmalı, bu zatı ele geçirip kendisiyle behemehal görüşmeli.

İsmail Hakkı dolu bir düz kadehini bir yudumda yuvarladı. Gözlerinin içi gülüyordu. Gaziye yapılacak suikasdı haber vererek büyük kurtarıcının hayatını kurtarmış, bu itibarla da bir hamlede günün adamı oluvermiş bir adamla yapılacak mufassal mülâkatın gazetecilik alanında yapacağı derin akisleri şimdiden duyuyormuş gibi derin bir sevince kapılmıştı.

Yanımızdaki oturan «Sadayı Hak» sahibi Sırrı Bey bizim fıskoslarımızdan şüphelenerek bir aralık sordu:

— Ne kumpaslar kuruyorsunuz?..

Hakkı gülerek patronuna cevap yetiştirdi:

— Yarın sana birkaç bin kari' temin edecek bir keşifte bulunuyoruz.

Sırrı Bey bunu bir lâtifeye hamlederek:

— Ben birkaç yüze razıyım! dedi. Ben atıldım:

— Sen razı olabilirsin amma, biz razı olamayız. İki binden aşağı olursa sermayeden kaybetmiş oluruz. İki bin, üç bin korkma çık!..

* * *

Vakit gece yarısını bir hayli geçmişti ki Naimpalastan Hakkı merhumla kolkola çıktık. Hükûmet yayınlıyacağı tebliği hazırlamış ve bu tebliğ daha sofrada iken bizlere de bildirilmişti. Aynı zamanda İstanbulda Ahmet Cevdet Beyin «İkdam» ı başta birkaç gazetenin İzmir muhabiri olduğum için haberi hem kendi gazetelerimize yazdık, hem de İstanbula bildirdik. Ferdası günü de erkenden Hakkı ile buluşup Giritli Şevki Beyin peşine düştük. Nihayet kendisini ele geçirip Hükûmet konağının karşısındaki mahallebici ve dondurmacı dükkânına soktuk, hâdiseyi bütün tafsilâtiyle kendisinden dinledik.

Şevki Bey uzun uzun konuştu. Hülâsası şu: Keyfiyeti kendisine Sarı Efe Edip Bey açmış. Sarı Efe İstiklâl harbinde Şevki Beyi Çerkes Ethemin elinden yani ölümden kurtarmış. Çerkes Ethem her nedense Şevki Beyi bir meseleden dolayı idama mahkûm etmiş imiş. Sarı Efe ne yapıp yapmış, eski arkadaşı Şevkiyi idam sehpasından çekip kurtarmış. Bu yüzden de Şevki Bey hayatını borçlu olduğu Sarı Efeyi tapınırcasına severmiş. Kendisine suikasd kararı açıldığı vakit Sarı Efe Şevkinin herhangi bir boşboğazlığını önlemiş olmak için bu teşebbüste, başta Başvekil İsmet Paşa gelmek şartiyle, bütün hükûmet erkânının, hattâ İzmir valisi Kâzım Paşanın bile parmağı bulunduğunu söylemiş. Maksat malûm: Şevkiyi yıldırıp herhangi bir ifşanın önüne geçmek. Şevki diyordu ki:

— Sarı Efe Edip Bey öl dese ölmeği cana minnet bilirim. Fakat Gaziye silâh çekmek işine bir türlü vicdanım razı olmadı. Saatlerce düşündüm, bir türlü gönlüm kail olmadı. Vali paşa da, Başvekil paşa da, diğer paşalar da işe dahillerdir dedi. Kime haber verebilirdim? Nihayet namusuna inandığım komiser Mehmet Ali beye işi açmaya karar verdim. Alt tarafı malûm...

* * *

Şevki Beyle mülâkat hem İzmirdeki gazetelerimizde, hem de muhabiri bulunduğum iki İstanbul gazetesinde çıktı. «Vakit» o gün öğleye kadar basılmış, on binlerce nüsha satılmış. Giritli Şevki Beyle mülâkatı düşünen ben bu mülâkatı temin eden de İsmail Hakkı merhumdu, yani bu başarı ikimizin müşterek malı idi. Şerefini de yine kardeşçe paylaştıktı...

Şimdi ben bu satırları yazarken 1943 yılında lekeli hummanın aramızdan çekip aldığı zavallı İsmail Hakkıcık çoktan toprak olmuş bulunuyor. Lâkin aziz hâtırası bütün canlılığiyle benim ve İzmirli yakın dostlarının kalblerimizde bütün canlılığiyle yaşıyor. Nurlar içinde yatsın!..

Sayı: 184

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Polisin Kaçırdığı Baş Yazar

★ Ali Kemali kaçırmışlar..
★ «Times» muhabiri Mister «Graves» in ağzından kaçırdığı sual
★ Zat-ı âlinizi Yıldız Sarayı Hümayunundan arıyorlar beyefendi!.»
★ Gidiş o gidiş..

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

İstanbul caddesinde İngiliz askeri devriyeleri...

...pazar günü sabahtan akşa...kadar havadis toplıyacak... diye kâh Beyoğlundda ecnebi mehafilde, kâh Refet Paşanın ...z nutuklarından birini daha ...edeceğim diye Paşanın refa...nde nefes nefese taban tep...n sonra yorgun, argın Re...efendi hanındaki «İleri» idare...esine dönmüştüm. Topladığım ...berleri yazdıktan sonra tara...hığım icap eden Fransızca, ...ilizce gazetelerden de yurdu ...lendiren yazıları tercüme ede...tim. Ayrıca o tarihte Fransız... olarak gazetelere gönderilen ...vas», «Reuter» ajansı bülten...ni de dilimize çevirmek esas ...ifelerimdendi.

İşte 1922 yılı Kasımının beşin... pazar günü ikindiden çok son... matbaaya geldiğim vakit daha ...yle bir oh! demeden gazetemin ...hrir müdürü arkadaşım rah...metli İlhami Safa yanıma yaklaş..., alçak sesle:

— Cemal, dedi, Ali Kemali ka...rmışlar... Beyoğlunda bu mese...ye dair birşeyler duymadın mı?.

Donakalmıştım!.. Vâkıa o gün Beyoğlunda dolaşan İngiliz, Fran... askeri polisleriyle İtalyan ka...binyerileri mutaddan fazla ka...labalık devriyeler halinde dolaş...tıkları dikkat nazarımı çekmemiş değildi ama «Peyam-ı-Sabah» başyazarının kaçırıldığını işitme...miştim.

Zaten buna nasıl imkân ve ih...timal tasavvur olunabilirdi? İn...giliz polislerinin, mekik doku...dukları Beyoğlunda Ali Kemal gibi devrin, hazin de olsa, en ün...lü bir şahsiyeti, dağ başında kız kaçırır gibi, nasıl sallasırt edile...bilirdi? Arkadaşıma:

— Hayır İlhami, dedim, böyle birşey işitmedim. Yalnız İşgal kuvvetleri devriyeleri takviye edilmiş, adım başında bir müfre...zeye rastlanıyor.. Bunu Refet Pa...şanın gelişi üzerine heriflerin fazla kuşkulanmalarına yoruyo...rum...

Arkadaşım, düşünceli anların...da yapmak itiyadında olduğu gi...bi, kaşlariyle, bıyık büker gibi oynıyarak:

— Tamam, dedi, galiba haber doğru çıkacak... Biraz evvel Se...dat Nuri söyledi; Fransızlardan işitmişmiş...

«İleri» sahibi rahmetli Celâl Nuri'nin ortanca kardeşi Sedat Nuri Fransız kıtaatının ot müte...ahhidi idi; Reşidefendi hanında «İleri» nin işgal ettiği katın üs...tündeki odalardan bir ikisini ya...zıhane olarak kullanırdı. Gazete...nin İtilâf devletleri askeri san...sör memurları tarafından sığaya çekildiği günlerde Sedat merhu...mun müdahaleleriyle vartaları kolay atlattığımızı bundan evvel...ki musahabelerimden birinde bil...münasebe söylemiştim. Fransız mahafilinde pek sevilen Sedat Nu...ri yalnız gazeteyi değil, kaçak olarak arasıra İstanbula gelen ağabeyisi Celâl Nuri'yi de müte...addit defalar muhakkak bir kötü âkıbetten hem de defalarca kur...tarmıştı. İlhaminin:

— Haberi Sedat Nuri'den işit...tim!.. demesi benim de midemi bulandırdı. Çünkü Sedat Nuri'nin öyle Babıâli caddesi dedikodula...rına ehemmiyet veren bir delifi...şek olmadığını bilirdim. Arkada...şıma:

— İlhami, dedim, ben karşıya...ka haberlerini alelâcele yazayım, ecnebi gazetelerle ajansları Mu...ammer Rasid Bey şöyle bir tara...sın.. ben tekrar karşıya geçece...ğim...

Dedim ve fırladım...

* * *

Yolda bu ehemmiyetli ha...beri kimden ve nereden tet...kike imkân bulacağımı ken...di kendimden sorup duruyordum. Böyle hem yürür, hem düşünür bir halde Köprüyü geçerken bir...denbire hatırıma geldi: «Times» in İstanbul hususi muhabiri Mis...ter «Graves» e pekâlâ baş vura...bilirdim. Bu büyük İngiliz gaze...tesinin İstanbul muhabiri Babıâ...li haberlerini intişarlarından evvel elde etmek için Türk muhbir...leriyle yakından temasa gelirdi. Hattâ birçok kereler bizim muzip Babıâli yokusu arkadaşları İngiliz meslekdaşlarına en inanı...lmıyacak haberleri pek yüksek fi...yatlarla sokustururlar, zavallıya bir hayli oyunlar oynarlardı. Ga...zetemin ecnebi mehafil haberle...rivle meşgul olduğum için Mister «Graves» benim için de yabancı bir sima değildi. Kendisine ehem...miyetli bir haber verecekmişim gibi pekâlâ baş vurabilir. Ali Ke...malin kaçırılmış olup olmadığını, ondan öğrenebilirdim. Çünkü şa...yet Ali Kemal gerçekten kaçırıl...mışsa Mister «Graves» in bundan mutlaka haberi olması lâzımdı.

Kapıdan girdiğimi görünce ehemmiyetli bir haber getirdiği...mi sanarak, masadan kalktı bana doğru ilerliyerek, daha benim ağ...zımı açmama vakit bırakmadan:

— Ali Kemalin izi bulunmuş mu?.. diye sormaz mı?..

İyi olacak hastanın doktor aya...ğına gelirmiş, sevincimden bağır...mamak, soğukkanlılığımı muhafa...za edebilmek için dudaklarımı ısırdım, ciddiyetimi bozmadan gayet sâkin bir edâ ile:

— Hayır, dedim, nereye götü...rüldüğüne dair henüz kesin bir bilgi yok.. ancak ne yolda yaka...landığına dair birbirini nakzeden türlü şayialar dolaşıyor; işin as...lını bilen yok. Bu hususta siz ne...ler duydunuz?

İngiliz meslekdaş Tokatlıyanın camekânından karşıdaki berber dükkânını göstererek:

— İşte orada tıraş olmuş, çı...karken Kemalist memurlar ya...kalamışlar, sürükliyerek götür...müşlermiş!..

Pek çok şeyler bilen bir insan ukalâlığı ile gülerek:

— Canım Mister Graves siz ço...cuk musunuz? Bu kalabalık cad...denin göbeğinde bir insan nasıl zorla kaçırılır?.. Dağ başında mı...yız? Ben de vak'ayı böyle işit...tim ama doğrusu bunu gerçekten ziyade bir polis romanı yazarının orijinal buluşuna yordum... Zaten ben size bu mesele için değil şu haberi vermeğe gelmiştim!.. di...yerek o gün topladığım haberler...den birini verdim, Ali Kemalin kaçırılması hakkındaki elde ede...ceğim tafsilâtı kendisine beh...emehal bildirmekte gecikmiyeceği...mi de ilâve ederek Tokatlıyandan ayrıldım; eteklerim zil çalarak matbaaya döndümdü.

* * *

Talihimin yâver gitmesi yüzün...den elde edebildiğim bu haberin intişarına o akşam ne yazık ki, İngiliz askeri sansörü müsaade etmedi. Çok geçmeden haber bü...tün Babıâli yokuşuna da yayıldı. Meğer ben «Times» muhabirine ukalâlık taslarken farkında ol...madan bir kehanet savurmuşum: Vâkıa Ali Kemali 4 Ekim Cumar...tesi akşamı Tokatlıyanın ...sındaki berberden tıraş olduktan sonra çıkarken kaçırılmış ama öyle zorla, sürüklenerek değil, en meraklı zabıta filmlerindeki sah...neleri gölgede bırakacak bir us...talıkla kaçırılmış. Çok sonraları kesinleşen tafsilâta göre hâdise şöyle geçmiş: Pazar gecesi old...uğu için o akşam Beyoğlu cadde...sinde olağanüstü bir kalabalık bir izdiham varmış. Bu kalabalı...ğın çoğunluğunu yabancılar...la başları şapkalı gayri müslimler teşkil ediyormuş. Ali Kemal Bey tıraş olup caddeye çıkmış, ağır ağır caddeyi geçip karşıdaki Serkl Doryan binasının yolunu tutmuş. Sonraları İpek sinema...sı olan binanın büyük kapısından girilen Serkl Doryan klübünün önünde yepyeni, plâkasız bir Sa...ray arabası duruyormuş. Ali Ke...mal Bey Serkl Doryan kapısının önüne gelince Polis Müdüriyeti Dördüncü Şube Müdürü Cem'i Bey, resmi üniformasiyle karşısı...na dikilmiş, sabık Dahiliye Nazı...rı, lâhik «Peyam-ı-Sabah» başya...zarını saygı ile selâmlayıp:

— Yıldız Saray-ı hümayunun...dan zatıâlinizi arıyorlar, beye...fendi, demiş, zatı şâhane derhal teşrifinizi irade buyuruyorlar...mış... Dört tarafa adam koştur...duk, emrederseniz hemen buyu...run, araba size muntazırdır...

Ali Kemalin bundan şüphelen...mek aklına bile gelmemiş, zira Saraydan dâvetinde bir fevkalâ...delik yok, hattâ bunu Hünkârın çiçeği burnunda yeni bir haber almış olup kendisine de bildirmek arzusuna atfetmesi gayet tabiî. Diğer taraftan Cem'i beyden şüp...helenmek de hayalinden geçmi...yor, zira bu nazik, terbiyeli me...muru daha Dahiliye Nazırlığı za...manından tanımakta ve bilmek...te. Aynı zamanda Cem'i bey Ba...bıâli caddesinin de yabancısı de...ğildir, zira bir aralık yurdun ilk spor mecmuasını çıkaran bu genç terbiyeli zabıta âmiridir.

Binaenaleyh «Peyam-ı-Sabah» başyazarı zerre kadar teşeddüde lüzum görmeden kapı önünde bekliyen ve Saray arabalarının bütün hususiyetlerini nefsinde toplamış otomobile giriyor. Şofö...rün yanında bir sivil oturmakta...dır, Cem'i bey Ali Kemalin ya...nında yer alıyor, araba da Tak...sime doğru uzaklaşıyor..

* * *

Uzaklaşış işte o uzaklaşış!..

Buraya kadar malûm olan ma...ceranın alt tarafı, kopuk bir film gibi, birdenbire karanlıklara gö...mülüyor. Ali Kemalin Beyoğlun...dan Samatyaya nasıl götürüldü...ğü, oradan da İzmite nasıl nak...lolunduğu gelecek haftaki sohbe...timizin konusunu teşkil edecektir.

Dr. ZEKİ ARSAN

Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı

Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 21 69 47. Ev: 63 17 25

Sayı : 185

Bütün bu İngiliz süngüleri Ali Kemalin kaçırılmasını önleyememiştir...

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Nereye Gidiyoruz ?

★ «Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmeti adına sizi tevkif ediyorum!..»
★ Bir elektrik feneri gelenlere yol gösteriyordu.
★ Tahta sandalye üzerinde bir heykel gibi sessiz ve hareketsiz oturan siyah kalpaklı genç
★ Sirkecideki Ali efendi lokantasından getirtilen yemek
★ Ali Kemal beyin soğukkanlılığı

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Ali Kemal Bey 1922 yılı Kasım ayının dördüncü Cumartesi günü, saat beş buçukla altı arasında, yâni Pazar gecesi olması hasebiyle, caddenin iğne atılsa yere düşmiyecek derecede kalabalık bir saatinde, «Serkl Doryan» otelinden çıkıp kapısının önünde ve âdeta bütün polisinin gözleri önünde, bir otomobile bindirildikten sonra nereye götürüldü? Sonra hangi istikametten İzmite sevkolunarak o günlerin kulaklarını ürpertecek derecede korkunç akıbeti ile karşılaştı?

Bu suallerin cevabını, aradan bir çok sene geçtikten sonra, «Eski bir politikacı» müstear adiyle, bir reklama yapan ve anlatış tarzından kendisinin de bir gazeteci olduğu anlaşılan zat şöyle anlatır:

«Ali Kemalin bindiği otomobil Beşiktaş istikametini alacak yerde Tophane yolunu tutmuştur. Ali Kemal bunu görünce:

— Nereye gidiyoruz? diye sormuştur. Bu anda şoförün yanında oturmakta olan sivil, cebinden ansızın çıkardığı tabancanın namlusunu Ali Kemale doğrultmuştur. «Peyam-ı-Sabah» başyazarının sol kolu da birdenbire yanında oturan polis âmiri Cem'i Bey'in çelik gibi kuvvetli eli tarafından sımsıkı tutulmaktadır. Cem'i Bey hâkim bir sesle Ali Kemale:

— Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti namına sizi tevkif ediyorum! diyor.

Ali Kemal, sağ eliyle otomobilin kapısını süratle açmak istemiştir. Fakat boşuna gayret! Arabanın sağ tarafındaki kapısı kilitlidir ve açılmak imkânı yoktur.

Bu ilk heyecan anı geçince, «Peyam-ı-Sabah» başyazarı sâkinleşmiştir. Ali Kemal her vakitki soğukkanlılığını takınıyor:

— Demek ki tevkif olunduk! Peki, fakat şu tabancaya lüzum yok; kaldırınız şunu! Görüyorsunuz kı arzunuza sükûnetle inkiyad ediyorum! diyor.

Memur da tabancayı cebine sokuyor; Ali Kemal de hiçbir şey olmamış gibi lâkayt bir tavırla pencereden etrafı seyre dalıyor. Memurlar, cereyan eden hâdisenin Ali Kemal üzerinde fazla bir tesir bırakmadığını hayretle görmüşlerdir. Onlar, bu kadar çabuk ve kolay bir inkiyad aslâ tahmin etmiyorlardı. Herhalde Ali Kemal girişilen işin ciddiyetine inanmışa benzemiyordu. İstanbul Müttefik işgali altındadır, Sarayda Padişah, Babıâlide de henüz onun hükûmeti var. Bu şartlar altında, Kuvayı Milliyenin iki, üç memuru kendisini aldatıp bir otomobile bindirmekle ne kazanabilirlerdi? Nereye götürürlerse götürsünler, birkaç saat sonra, muayyen vaktinde eve dönmeyince, ailesi merakə düşecek ve tabiatiyle işgal makamlarını haberdar edecekti. Şu halde bu gülünç tevkif teşebbüsü, birkaç saat sonra, haydi haydi, ertesi gün öğleye kadar devam edebilirdi. Bu sebeple, biraz da büyük ve tehlikeli bir maça girişmiş bir sporcu gözüyle hâdiseyi muhakeme ediyor, neticenin kendi lehine olacağına katiyen emin bir tavırla, kayıtsız, hattâ biraz da müstehzi gözüküyordu.

* * *

Otomobil Beyazıdı geçerek karanlık sokaklara daldı ve bir müddet daha gittikten sonra ıssız ve karanlık bir köşe başında durdu. Ansızın karanlıkta daha iki kişi peyda oldu, arabanın kapısını açarak:

— Buyurunuz, inebilirsiniz!.. dediler.

Ali Kemal, biraz mütehayyir:

— Nereedeyiz? diye sordu. Hiç çekinmeden cevap verdiler:

— Samatyada!..

Dört adam, ortalarında Ali Kemal olduğu halde, beş on adım yürüdükten sonra bir çıkmaz köşeye saptılar, iki katlı ahşap bir evceğizin kapısı önünde durdular. Kapı, dışardan gelecekleri bekliyormuş gibi hemen açıldı, içeri girdiler. Dört taraf, zifirî karanlıktı. Bir elektrik feneri gelenlere yol gösteriyordu. Küçük bir taşlık, birkaç basamak merdiven, bir sahanlık, sonra bir merdiven daha! Üst kata çıktılar. Solda denize karşı bir odayı, bir gaz lâmbası aydınlatmaktadır.

Ali Kemal Beye: «Buyurunuz!.» denildi ve Beyoğlunda ele geçirilen bu kıymetli misafir, kendisi için hazırlanmış odaya girdi.

* * *

Bir demir karyola, bir meşin koltuk, iki sandalye ve bir yemek masası odanın dekorunu teşkil ediyordu. Ali Kemal etrafa bir göz gezdirdi ve koltuğa rahatça yerleşti. Bir müddet sessiz oturdu, sonra pencereden etrafı seyretti. Zifirî karanlıkta birşey görememiş olacak ki, yine koltuğa geçip oturdu.

Biraz sonra, temiz bir tepsi içinde, Sirkecinin o zaman pek meşhur olan, Aliefendi lokantasından getirilen üç kaptan ibaret akşam yemeğini âfiyet ve iştah ile yedi.

Bu odada Ali Kemalin dikkat nazarını üzerine çeken şey, tahta sandalye üzerinde, bir heykel gibi, sessiz ve hareketsiz oturmakta olan siyah kalpaklı bir gençti. Kendisi odaya girince, bu genç o sandalyede oturmuş bekliyordu. Şimdi, bir saatten fazla bir zaman geçtiği halde, hâlâ orada, kıpırdamadan oturuyordu. Nihayet Ali Kemal dayanamayıp sordu:

— Siz hep burada mı oturacaksınız?

Memur cevap verdi:

— Hayır bir saat sonra, ben gideceğim, yerime başkası gelecek!..

Filhakika bir saat sonra nöbetçi değişmişti. Yeni gelen memur beraberinde bir de çanta getirdi ve:

— İstirahatiniz için lüzumlu herşeyi bu çantada bulacaksınız! dedi.

Ali Kemal Bey çantayı açtı; yepyeni ve kendi vücuduna göre hazırlanmış bir pijama, gıcır gıcır bir havlu, diş fırçası, sabun, tıraş takımı, tarak saire... Dudaklarında hazin bir tebessüm belirmişti. Kendisini tevkif edenler, esassız bir teşebbüse girişmiş hissini vermiyorlardı. Herşeyi düşünmüş, hazırlamışlardı. Adetâ plânlı, hesaplı bir hareket karşısında imiş gibi idi. Bununla beraber yine soğukkanlılığı elden bırakmadı, soyunup yatağa girdi ve yorganı başına çekti.

* * *

Ertesi sabah, uyanır uyanmaz, Ali Kemalin ilk işi kapı yanındaki sandalyeye göz atmak oldu. Siyah kalpaklı bir genç yine dimdik, sandalyeye ilişmiş gibi, oturmuş bekliyordu. Demek ki, bütün gece, kendisi rahat rahat uyurken, o sandalye üzerinde nöbet değiştirerek beklemişlerdi.

Kalktı, sabah işlerini görmek için odadan çıkarken memur da onu takip etti, yıkandı, odaya geldi ve giyindi. Pencereden etrafına uzun uzun bakındı: Karşısında metrûk bir arsa, ilerisinde de mavi, durgun bir deniz uzanıp gidiyordu.

Günlerden pazardı. Artık hiç şüphe yok, vaziyeti herkes haber almış olacaktı. Ailesi, bu pek tehlikeli günlerde, esasen merak ve endişe içinde yaşamakta idi. Muatad zamanı geçirip eve gelmeyince, tabiatiyle icap eden yerlere keyfiyeti telefonla bildirmiş ve kendisini aramış olacaktı. Şu halde başta İtilâf zabıtası olmak üzere bütün resmî makamlar, bu dakikada kendisini aramaktadır. Netice ne olabilir? Bu küçük evde, sekiz, on kalpaklı memurun mahpusu olarak haftalarca kalmaya imkân tasavvur edilemezdi. Anadoluya gönderilmek ise düşünülmeğe bile değmezdi. Deniz yolu, İngiliz filosunun daimî kontrolu altında idi. Limanın içinde ve dışında ejderha gibi koskoca zırhlılar bekliyordu. Hele şimdi, bu ortadan kaybolma hâdisesinden sonra, İngiliz makamlarının deniz yoliyle kuş uçurtmıyacaklarını tahmin etmek güç değildi. Trenle sevketmeğe gelince, buna da imkân yoktu. Haydarpaşa garı İngiliz askeri kontrolu altında idi. Demek ki, kara yoliyle de kuş uçmazdı?

* * *

«Hâdiseyi böyle mütalâa eden Ali Kemal Bey bu sebeple olacak yataktan pek neş'eli kalkmıştı. Kahvaltısını istedi, sabah gazetelerini getirtti. Akşama kadar, her üç saatte bir değişen nöbetçilere bir söz bile söylemek lüzumunu duymadan, kâh okuyarak, kâh bomboş arsaya ve denize bakan pencereden etrafı seyrederek vakit geçirdi, pazar akşamı da bu küçücük evde geçirildi ve akşam yemeği yine Aliefendi lokantasından gelmişti. Ali Kemal soyunup pijamasını giyerken, nöbetçi memur, yine pencereye yaklaşıp sırtını odaya verip beklemişti. Yine gece yarısına doğru yatağına girdi ve bu sefer, lâmbanın söndürülmesini rica etti. Fakat o gece hâdise yepyeni bir şekil alacaktı.»

(Arkası gelecek haftaya)

Sayı : 186

Ali Kemal'in kurtulmak için boş yere güvendiği İngiliz zırhlı arı Meclis-i-Mebusan önünde

Ali Kemal'i Nasıl Kaçırdılar ?

★ «Kusura bakmayınız sizi rahatsız edeceğiz!..»
★ Sahilde karanlık içinde, feneri sönük bekleyen sandal
★ Kaptan kamarasında içilen sabah çayı
★ «Peyamı Sabah» başyazarı İzmit'te
★ Artin Kemal bu gemide imiş, şimdi karaya çıkaracaklar!...»

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

PEYAM-I-SABAH Başyazarı pazar akşamı da gece yarısına doğru yatağına girip yine o kaygusuz haliyle derin bir uykuya dalmış ama, Samatya sahilindeki o küçücük evde sabahı edememiş. Sabaha doğru zifiri karanlıkta kendisini uyandırmışlar:

— Sizi rahatsız edeceğiz, kusura bakmayınız, hemen gitmemiz lâzım geliyor, lûtfen kalkıp giyininiz!.. Kahvaltıyı gittiğimiz yerde yaparsınız!.. demişler. Ali Kemal yarım saat içinde hazırlanmış, giyinmiş, kalpaklı dört memurun ortasında sokağa çıkarılarak karanlık bir yoldan deniz kenarına varmışlar...

Feneri sönük bir sandal sahilde bekliyormuş; gelenler, bir söz söylemeden sandala atlamışlar, «Peyam - ı Sabah Başyazarının elinden tutup sandala girmesine yardım etmişler, sandal da kıyıdan ayrılıp uzakta, alacakaranlıkta bekliyen bir yük gemisine yanaşmış, Ali Kemal gemiye alınmış...

Maceranın alt tarafını yine «eski bir politikacı» müstear adı altında bu açıklamayı yapan zatın ağzından dinliyelim:

* * *

«Fakat gemi bir türlü hareket etmiyor. Ali Kemal Bey hem merak, hem heyecan içindedir. Bu adamlar işi pek güzel tertiplemişlerdi. Şimdiye kadar aksayan bir şeye şahit olmamıştı. Şu halde, İngiliz gemilerinin kordonunu yarmakta da elbette bir kolayını bulacaktı. Bunu düşünerek mi, bilinemez, fakat 36 saat zarfında ilk defa konuşmak lüzumunu duyuyor:

— Nereye gideceğiz?..

Gemidekiler, gizlemeğe lüzum görmeden cevap veriyorlar:

— İzmite gidiyoruz!.. Ali Kemal derin, derin düşündü, bu dalgın hali beş, on dakika sürdü Sonra:

— İsabet! dedi, bu anlaşmazlık devam edip gideceğine, kendimi müdafaa ederim. Bilerek ve istiyerek hiçbir fenalık yapmadığımı da ispata vesile olurum.

Hiç cevap yok? Memurlar Ali Kemal ile münakaşaya değil, onu İzmite götürmeğe memurdurlar.»

* * *

Gün iyice ağardıktan sonra, gemi ağır ağır hareket ediyor. Ali Kemal kaptana mahsus olan biricik kamarada Cem'i Beyle karşı karşıya oturmaktadır. Gemi tıka basa kereste yüklüdür. Gemi Sarayburnunu ağır ağır geçiyor, Kız kulesinin önüne kadar geliyor. Üsküdar sahilini takip ederek, Haydarpaşa önünde yoluna devam ediyor.

Hareket için neden gündüzü beklediler? Neden doğrudan doğruya yoluna gidecek yerde limana girip Kızkulesi önüne kadar geldiler? Herhalde kaptanın «Peyam- Sabah» Başyazarını İzmite ulaştırmak için gizli bir projesi olduğu belli idi.

O tarihte İzmit yolu, Adalarla Pendik arasında, İngiliz kontrol gemilerinin sıkı tarassudu altında idi. Büyükada açıklarında da bir kruvazörle birkaç torpidobot demirli bulunuyordu. Ali Kemali İzmite götüren motör pervasızca İngiliz gemileri üzerine yürüyordu. Ali Kemal de kaptan kamarasında sabah çayını içmekte idi. Motörün İngiliz gemileriyle arasındaki mesafe bir hayli azalmıştı. Fakat Cem'i Beyde de, kaptanda da sâkin, koca İngiliz donanmasına ehemmiyet vermiyen bir hal vardı. Buna mukabil Ali Kemalin heyecanı ve sinirli hali gittikçe artıyordu. İngiliz denizcileri, kendisinin kaçırıldığından herhalde haberdar idiler. Şu halde her vakitki kontrolü, bir kat daha dikkat ve titizlikle yapacakları şüphesizdi.

Ne olacaktı? İngiliz kontrol gemileri arasından nasıl geçebilecekler, kendisini İngiliz deniz polisinden nasıl gizliyebileceklerdi? Kaptan bir aralık Ali Kemale:

— Sizi on dakika için rahatsız etmeğe mecbur kalacağız! Fakat başka çare yok. İngiliz kontrolünü atlatmak gerek. Lûtfen beni takip eder misiniz? dedi.

Ali Kemal cevap vermiyerek kalktı, kaptanın ardısıra yürüdü. Geminin kereste, yağ varilleri ve her cins eşya dolu ambarına indiler. Kereste yığınları arasında iki kaplama çıkarmak suretiyle bir delik açıldı. Burası teknenin su kesimi altında, âdeta kaburga ile ambar arasında kalan ve ancak iki kişinin iki kat olmak şartiyle sığabileceği bir boşluktu.

Ali Kemal, tereddütlü bir halde, deliğin önünde hareketsiz kalmıştı. Bir anda, iki kuvvetli tayfa, kollarını sımsıkı yakalıyarak ardına bağlamaya başladılar. Bundan sonra sıra ayaklarına geldi. Yere yatırdıkları Ali Kemalin ayaklarını da iyice bağladılar. Deliğin arkasındaki boşlukta yere bir hasır serilmiştir. Misafirleri bu hasırın üstüne yatırdılar, ağzını da bir bezle sıkı sıkıya bağlamayı unutmadılar...

«Peyam-- Sabah» Başyazarı, büyük bir teslimiyetle bu hareketlere kendisini bırakmıştı. Tayfalar, kaplamaları yerli yerine geçirdiler. Kereste yığınlarını da olduğu gibi istif ettiler ve çekilip gittiler...»

Mabadini ben hülâsa edeyim: İngiliz polis motörü arayor, tabii birşey bulamıyor. Evrak, manifesto vesaire hep yolundadır. Tehlike bölgesinden uzaklaşıldıktan sonra da, Ali Kemal, kolları, ayakları bağlı olarak yatmakta olduğu yerden çıkarılıyor, kaptan nezaketle misafirinden özür diliyor, elde olmıyan sebepler yüzünden katlandırmak zorunda kaldığı rahatsızlığı hoş görmesini yolcusundan rica ediyor.

Sözü tekrar «eski bir politikacı» ya bırakalım:

«Artık vaziyet bütün ciddiyet ve vehametiyle «Peyam-ı Sabah» Başyazarının gözü önünde belirmiş bulunuyor. İtilâf donanması da arkada kalmıştır. Birkaç saat sonra İzmitte olacak ve hiç şüphesiz, hakkındaki idam hükmünün kat'ileşmesi için, vecahen de muhakeme edilmek üzere Ankara İstiklâl mahkemesine sevkolunacaktır. Kendisi için, yapılacak şey, soğukkanlılığını muhafaza etmek, hâdiseyi pek tabii telâkki ettiğini göstermek, hattâ bu muhakeme işinin hakikati meydana çıkaracağını ileri sürerek hem kendi mâneviyatını kuvvetlendirmek hem de konuşacağı insanlar, temas edeceği kimseler üzerinde, kendi lehinde bir intiba yaratmaya çalışmak olabilirdi.

Nitekim, yolculuğun bundan sonraki kısmında «Peyam-ı Sabah» Başyazarını gayet sâkin ve fütursuz görmekteyiz. Muhtelif mevzular üzerinde konuşmuş, kat'i zaferin kazanılmasından duyduğu sevinci, Anadoluyu ve bilhassa Millî hareketi yaratanları yakından görmek ve tanımak imkânını elde edeceği için duyduğu memnunluğu etrafındakilere ateşli bir dille izah etmiştir.»

Ali Kemal Beyin, kalabalık bir pazar akşamı, İngiliz ve Sultan Vahideddin polisinin âdeta gözleri önünde evvelâ Beyoğlundan Samatyaya, Samatyadan da İzmite nasıl kaçırılmış olduğunu anlatan «eski bir politikacı» «Peyam-ı Sabah» Başyazarının İzmitte linç edilmesini de gözleriyle görmüş. Bu tüyler ürpertici faciayı da şöyle anlatıyor:

«Nihayet İzmite varıyoruz. Saat biri geliyor. İstasyon tenhadır, tek tük satıcılardan başka kimseler görünmüyor. Birkaç çocuk, biraz ileride:

— Ali Kemal geliyor!.. Ali Kemal!.. diye bağrışıyorlar. Bu bağrışma, Haydarpaşadanberi İzmite kadar hep Ali Kemali konuşan, onun heyecanını çeken tren yolcularını tabiatiyle vagonun pencerelerine koşturdu. Vagondan fırladım: çocukların yanına koştum:

— Nerede Ali Kemal?..

İçlerinden bir tanesi, denize doğru dönerek iskeleyi eliyle gösterdi:

— Nah orada, dedi ve tekrar arkadaşlariyle konuşmaya koyuldu.

Bu habere inanamıyorum, fakat var kuvvetimle iskeleye koşmaktan da kendimi alamıyorum. İskelede kırk, elli kişi toplanmıştır. Çoğu yalınayak, yırtık pürtük elbiseli bir kalabalık. Belli ki işsiz, güçsüz takımdanlar... Herhalde bir merak yüzünden burada toplanmışlardır. Aralarına katılıyor ve soruyorum:

— Ne bekliyorsunuz böyle?..

Elleriyle, yirmi otuz metre açıkta duran bir gemiyi göstererek:

— Artin Kemal bu gemide imiş, şimdi karaya çıkaracaklar!. cevabını alıyorum.

ASIM SOYAD

Diş Hekimi ve Röntgen

Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı. Emniyet Sandığı Apt No 1/1. Kat 2. daire 6

Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası

Sayı: 187

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Utanacak Ne Var Paşam?

★ «Ali Kemali, ilk vasıta ile, muhfuzen Ankaraya sevkediniz!..»

★ «Yukarı salona alınız, biraz sonra kendisini göreceğim!..»

★ «Ali Kemal'in cezasını çekmek üzere İzmit'e getirildiğini duyunca Hüseyin Cahit bey kimbilir ne kadar sevinecektir!.»

★ «Artin Kemalsiz misiniz?..»

★ «Böyle tanıyanlar yanılıyorlar paşam!..»

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

«Peyam-ı Sabah» Başyazarının İzmitte taş yağmuru altında tüyler ürpertici bir şekilde can vermesini gözleriyle gördüğünü söyliyen «eski bir politikacı» Ali Kemalin, kendisini İstanbuldan İzmite kaçıran motörlü gemiden karaya çıkışını şöyle anlatır:

«Az sonra bir sandal iskeleye yanaştı. İlk olarak Cem'i Bey karaya çıktı. Elini uzattı, Ali Kemal Beyin de çıkmasına yardım etti. Onu, bir sivil memur daha takip etti. Sahilde birkaç polis ve inzibat memuru beklemektedir. Ali Kemali ortalarına aldılar. İskelede biriken kalabalık arasından ıslıklar, «yuha!» sesleri yükseliyor, arada sırada:

— Artin Kemal!.. Artin Kemal! diye bağrışanlar oluyor.

«Peyam-ı Sabah» Başyazarı, bu bağrışmalara ehemmiyet vermeyen bir tavırla ilerlemektedir. Üzerinde, koyu lâcivert bir elbise vardı. Gözlüğü, her vakitki gibi, burnunda, fesi kaşlarının üstüne kadar inmiş, tavırları serbestti. Kendine mükemmelen hâkim bulunmakta olduğu her halinden, bilhassa «Artin Kemal!» diye bağrışan yağmacılara karşı davranmakta beliren kayıtsız ve biraz da müstehzi tebessümden belli idi.

Böylece sivil ve resmi polislerin ortasında ve kendisini takip eden kırk, elli kişilik meraklı kafilesinin önünde. Nureddin Paşanın Birinci Ordu Karargâhı ittihaz ettiği istasyon üzerindeki İzmit kasrına getirildi.

* * *

«Peyam-ı Sabah» Başyazarı ordu karargâhına götürülürken, İzmit telgrafhanesi de vaziyeti Ankaraya bildiriyordu. Beş on dakika sonra, Dahiliye Vekili İzmit Mutasarrıfı Sadettin Beyi makine başına çağırıyor ve: «Ali Kemalin ilk vasıta ile mahfuzen Ankaraya sevkedilmesini» kat'î bir dille emrediyordu.

İzmit Mutasarrıfı, bu telgrafa cevaben Ali Kemalin birinci ordu kumandanı Nureddin Paşanın emriyle ciheti askeriyece tevkif edilerek ordu karargâhı ittihaz olunan binaya götürüldüğünü bildiriyordu. Bir müddet sonra, Dahiliye Vekâletinin doğrudan doğruya Nureddin Paşaya müracaat ile mevkufun Ankaraya sevkini istediği haber alındı.

Nureddin Paşa, Ali Kemal meselesinde kendi başına ve keyfine göre hareket etmiş, Ankaradan Dahiliye Vekâletinin telgraf başında beklenmek suretiyle verdiği: «Mevkufun mahfuzen ve salimen Ankaraya sevki!» hakkındaki telgrafa, ancak linç hâdisesi olup bittikten sonra, oldubittiyi bildirmek suretiyle mukabele etmiştir.

* * *

Ali Kemal, polis ve inzibat memurlarının ortasında, istasyonun arka semtine düşen ve bir köprü ile geçilen Kozluk mahallesindeki Sultan Azize ait olup Birinci Ordu karargâhına tahsis kılınan saraya girince, alt katta bir odaya alındı. Bir müddet burada bekledi. Nureddin Paşa bu sırada öğle namazını kılmakta idi. Namazdan sonra, Paşaya Ali Kemalin geldiği haberi verildi:

— Yukarı salona alınız, biraz sonra kendisini göreceğim!.. cevabını verdi. «Peyam-ı Sabah» Başmuharririni, üst katta karargâh zabitlerinin ve yâverlerinin oturmakta olduğu küçük salona aldılar. Ali Kemal, duvar kenarına sıralanmış bulunan sandalyelerden kapı yanına tesadüf edene oturdu. Kendisine hâkim, mütebessim bir hali vardı. Karargâh zabitlerini gözlüğü altından tetkik ediyor, tebessümü dudaklarından eksik etmiyordu.

* * *

Bu hal yirmi dakika kadar devam etti. Bu müddet zarfında kimse Ali Kemal Beye hitap etmemiş, o da dudaklarından tek bir kelime çıkarmamıştır.

Bu intizar devresini fırsat bilerek, paşaya bir yâver vasıtasiyle, gazeteci sıfatiyle kendisiyle görüşmek istediğimi bildirdim. Derhal kabul etti. Paşanın çalışma odasına girdim. Küçük bir oda... Paşa, geniş bir masanın başında oturmaktadır. Yanında bir maroken koltuk, duvarda boylu boyuna uzanmış bir harekât haritası var. İçeri girer girmez Paşa:

— İstanbulda bir gazeteci sıfatiyle türlü hiyanetler ve cinayetlerde bulunmuş bir adam adaletin pençesine düşerken yine bir İstanbul gazetecisi hazır bulunuyor, tesadüfün güzelliğine bakınız!.. dedi.

Paşaya, bu tesadüfe benim de bir gazeteci olarak, pek çok sevindiğimi söyledim; Ali Kemalin Ankaraya ne zaman gönderileceğini sordum. Nureddin Paşa kısaca:

— Belli değil! dedi ve derhal:

— Bu haberi İstanbula ulaştırmak için ne kadar sabırsızlanıyorsunuz değil mi? diye sordu.

— Şüphesiz Paşam, ancak gazeteler sansüre tâbidir. yazdırmazlar! mukabelesinde bulundum.

Nureddin Paşa, bunun üzerine Ali Kemalin yazı hayatına edebiyat münakaşalariyle girdiğini, ilk münakaşalarını Hüseyin Cahidin «Kavgalarım» adlı eserinin en ziyade Ali Kemal ile olan çekişmeleri ihtiva ettiğini etrafiyle anlattı ve sonra:

— Ali Kemal'in cezay-ı sezasını bulmak üzere İzmite getirildiği haberini alınca Hüseyin Cahid Bey kimbilir ne kadar sevinecektir! dedi.

Paşaya, Ali Kemalle görüşmek istediğimi söyledim.

— Ne soracaksın? dedi.

— Millî Hükûmetin topraklarına ayak bastıktan sonraki intibalarını öğrenmek istiyorum! dedim. Güldü:

— Biraz bekle! dedi, şimdi dışarı çıkıp kendisiyle konuşacağım. Sonra sen de istediğin mülâkatı yaparsın!..

* * *

Paşa bu sözleri söyliyerek ayağa kalktı. Ben de kendisini takip ettim. Çalışma odasından çıktı ve küçük koridoru geçerek Ali Kemalin bulunduğu salona girdi. Karargâh zabitleri vaziyet aldılar. Ali Kemal de ayağa kalktı. Nureddin Paşa, sol eli ceketinin cebinde, sağ eliyle de küçük bir zincirle oynıyarak salonun ortasına kadar geldi, Ali Kemale doğru bir adım attıktan sonra durdu. «Peyam-ı Sabah» Başmuharririni tepeden tırnağa kadar süzdü. Salonu kaplıyan ölüm sükûtunu Nureddin Paşanın âmir sesi ihlâl etti:

— Artin Kemal siz misiniz?

— Hayır Paşa, ben değilim. Benim ismim Ali Kemaldir!..

— Millet sizi Artin Kemal diye tanıyor!.

— Böyle tanıyanlar yanılıyorlar Paşam. Benim adım Ali Kemaldir, Artin Kemal değil!.

Bunu söylerken hâkim, pervasız bir tavrı vardı. Paşa, salonu boydan boya ve geniş adımlarla dolaştı ve geldi, Ali Kemalin karşısında durdu. Bakışları sertti, sesinde çelik gibi katı ve keskin bir eda vardı:

— Yazdıklarından utanç duydun mu?

— Bütün ömrüm memlekete hizmet emeliyle geçmiştir. Utanacak nem var Paşam?

— Senin yazılarını okuyup da nefret etmiyen kimse kalmamıştır. Millî orduların zaferini hiç hatıra getirmiyordun, değil mi?

— Tahminlerimde yanılmış olabilirim Paşam! Neticenin böyle tecelli etmesinden, her vatanperver gibi, ben de memnunum. Yazdıklarım ve yaptıklarımın hesabını verdiğim vakit memleketin selâmetinden başka bir emelim olmadığı meydana çıkacaktır.

— Senin adın Artin Kemaldir ve millet senin cezanı verecektir.

— Hareketlerimin hesabını vermeğe her vakit hazırım. Buna imkân bulacağım için sevinmekteyim.

Paşanın sesi, gök gürültüsüne benzeyen bir hal aldı:

— Sen bir vatan hainisin! Millet seni idam edecektir!.

* * *

O âna kadar vakarını, soğukkanlılığını muhafaza eden Ali Kemal, birdenbire, bu «idam» sözü üzerine şaşkına dönmüştü. Benzi sapsarı olmuş, gözlüğünü eline alıyor, burnuna takıyor, olduğu yerde iki yanına sallanarak muvazenesini temine çalışıyor ve dudakları arasında anlaşılmaz şeyler söylüyordu...»

(Devamı gelecek sayıda)

Vadeli Tasarruf hesapları için

BEDAVA SİGORTA

Ayrıca bütün çekilişlere iştirak hakkı

★

TUTUM BANKASI

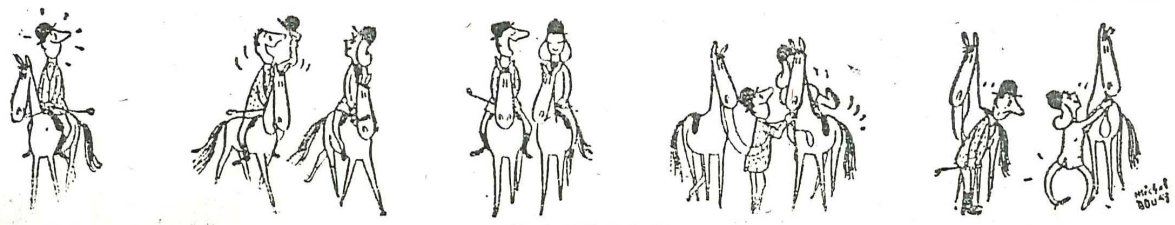

YAZISIZ

Sayı: 188

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Tabanca Verin de İntihar Edeyim

★ «Götürün şunu 9 numaralı Divanı Harbe!.»
★ «Bukadar büyük bir işin başarılacağını asla ümit etmiyordum!..
★ Vur!.. Öldür!.. Tepele!..
★ Uğultular, bağrışmalar arasında İzmit çarşısına doğru sürüklenen yarı ölü ceset
★ Fena adammış ama keşke kurşuna dizselerdi..»
★ Şurasını temizleyin! Heyet-i murahhase gelecek böyle görmesinler!..»

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

ŞİMDİ artık sıra «Peyam-ı Sabah» Başyazarının tüyler ürpertici âkıbetine geliyor. «Eski bir politikacı» müstear adiyle bu müthiş sahneyi başından sonuna kadar takip ettiğini iddia eden İstanbullu gazeteci müşahedelerini şöyle anlatır:

«Nureddin Paşa, yine aynı taşkın hiddetle:

—Götürün şunu, dokuz numaralı divanıharbe!.. emrini verdi. Bir zabit Ali Kemalin koltuğuna girdi. Nureddin Paşa odasına çekilirken, düşmemek için zabitin koluna dayanan Ali Kemal de, köşkün merdivenlerinden alt kat salonuna iniyordu.

* * *

Nureddin Paşanın bu dokuz numaralı divanıharbinin ne olduğunu, maiyetindekiler pek iyi biliyorlardı. Ali Kemal alt katta bir odaya sokuldu. Bu sırada yanıma gelen bir yâver, Paşanın emriyle Ali Kemalle görüşebileceğimi bildirdi.

Derhal aşağıya indim. Sarayın mermer merdivenlerinin karşısına düşen büyük kapısı önünde bir kalabalık toplanmıştı. Aldırış etmedim, Ali Kemal Beyin istirahat etmek üzere alındığı odaya girdim. Burası, yere hasır döşenmiş bomboş bir oda idi. «Peyam-ı Sabah» Başmuharriri odanın ortasında ayakta duruyordu. Yanına yaklaştım, kendimi tanıttım.

— Benden ne istiyorsun? der gibi yüzüme bakıyordu. Millî ordunun hudutları içine girdiğini, yakında tabiatiyle Ankaraya gönderileceğini, bu vaziyet karşısında, bir gazeteci ve meslekdaş sıfatiyle, intibalarını öğrenmek istediğimi söyledim. Yüzüme, uzun uzun baktı ve:

— Bu kadar büyük bir işin başarılacağını asla ümit etmiyordum. Askerlerimizin ve bilhassa genç zabitlerimizin gösterdikleri kahramanlığın ve fedakârlığın hayranıyım!..» dedi ve yüzüme hazin, hazin bakmakta devam ederek:

— Daha ne söyliyebilirim, başka bir arzunuz var mı? diye ilâve etti.

* * *

Bu sırada bir emir zabiti içeri girdi ve Ali Kemale divanıharbe gideceğini tefhim etti. Odadan çıkarken iki yanında iki muhafız bulunuyordu.

Ben, gördüklerimi kaydetmek, notlarımı tamamlamak için, odanın bir kenarına çekildim. Bu sırada dışardan müthiş bir gürültü gelmeğe başladı. Gittikçe büyüyen bir uğultu arasında bağrışmalar:

— Vur!.. Öldür!.. Tepele!.. sesleri ortalığı kaplamıştı. Ne olduğunu anlamıyarak hayret ve merak ile dışarı fırladım. Sarayın büyük kapısı karşısındaki mermer sahanlığa geldiğim vakit karşılaştığım manzara tüylerimi ürpertecek kadar müthişti: Çoğu perişan kıyafetli seksen, yüz kişilik bir kalabalık büyük kapının önündeki meydanlıkta büyük bir halka teşkil etmişlerdi. Ali Kemal bu halkanın ortasında, her taraftan yağmakta olan irili, ufaklı taşlarla başından, yüzünden kanlar akarak, sağa sola kaçmaya, bu müthiş hücumdan kendini kurtarmaya çalışıyor. Nihayet saniyeler geçtikçe yediği darbelerin tesiri altında, üstü başı kan içinde olduğu halde bağırıyordu:

— Bir tabanca verin de intihar edeyim!..

Fakat hayır, ona bu büyük yardımı, bu büyük iyiliği yapan çıkmıyacaktır. Yağan taşların açtığı yaralarla şekli değişmiş, kafatası korkunç bir hal almıştı. Kendinden geçmiş bir halde yere yuvarlandı. Kollarını upuzun açarak elleriyle, bacaklarıyle can çekişmeğe benzer bir takım hareketler yapıyordu. Öldürücü taş yağmuru devam ediyordu.

Bir aralık bütün kudretini topladı. Doğrulmak istermiş gibi, başını yerden kaldırdı. Her tarafından kanlar akan bu başın korkunç bir şekil alan dudaklarından bir feryat işitildi:

— Büyük taş, iri taş atın! Allah aşkına büyük taş... Çabuk öldürün!...

Ali Kemalin son sözleri bunlar oldu. Ellerinde demir parçaları, kalın sopalar, iri taş parçaları tutan bir kalabalık üzerine üşüştü. Birkaç saniye sonra parça parça elbiselerinden beyaz çamaşırları meydana çıkmış, kafası davul gibi kocaman bir şekil almış bu bedbaht vücudun sol ayağına bir ip bağladılar:

— Artin Kemal geliyor!.. diye bağrışarak İzmit çarşısına doğru sürüklemeğe başladılar. Ölmüş müydü, yoksa can mı çekişiyordu? Bilinemez. Herhalde ayağına ip takıp sürüklemeğe başladıkları anda bu korkunç kafanın korkunç bir şekil almış ağzından canhıraş hırıltılar çıkmakta idi.

* * *

Bu müthiş maceranın kahramanları, yarı ölü bir cesedi, uğultular bağrışmalar ortasında İzmit çarşısına doğru sürüklerlerken beş, on dakika bir müddet kıpırdamıyarak olduğum yerde kalmıştım. Korkunç manzara gözlerimden, Ali Kemalin, hırıltılı korkunç sesi kulaklarımdan gitmiyordu. Neden sonra kendimi toparladım, halkın linç hâdisesini nasıl karşıladığını görmek üzere sokağa çıktım.

İzmit çarşısı tenha idi. Herkes dükkânına, mağazasına çekilmiş, caddede kimseler kalmamıştı. Bir çeyrek saat evvelki o tüyler ürpertici hâdise oraya uğramamış gibi ortalık sessizlik içinde idi. Halbuki ben, halkı heyecan içinde sokaklara dökülmüş, olup bitenleri birbirine anlatırken bulacağını zannediyordum.

Bu sessiz ve sâkin hali görünce, bendeki ilk intiba, İzmitlilerin de bu hâdiseden memnun kalmadığı, hattâ üzüntü duyduğu merkezinde idi. Postahanenin yanındaki kahveye girdim. İçerisi dolu idi. Fakat masaların üzerinde, her vakit rastlanan domino, tavla gibi oyun vasıtalarından hiçbiri yoktu. İçeri bir yabancı girince, bütün gözler bana dikildi, yüzüme şüpheli, şüpheli bakmaya başladılar. Boş bir sandalye bulup oturdum. Yanımdakilere gazeteci olduğumu, Lozana gitmek üzere bu akşam İzmitten geçecek olan İsmet Paşa heyetini karşılamak üzere geldiğimi söyledim. Buna rağmen bana açılmak istemediler. Bunu hissedince ben kendilerine açıldım:

— Ali Kemalin linç edilmesine ne dersiniz? dedim. Ak sakallı bir ihtiyar, parmakları arasında sarmakta olduğu sigarayı masa üzerine bırakarak yüzüme dikkatle ve süphe ile baktı ve sonra:

— Ne diyelim! dedi, bizim bu işlere aklımız ermez! İhtiyar bu sözlerden sonra, uzun, uzun düşündü ve nihayet:

— Fena adammış ama keşke kurşuna dizselerdi!.. Neylersin, kader! diye söylendi.

Halkın ruhi hâletini anlamıştım. Kahveden çıkıp, tekrar karargâh binasına döndüm. Az sonra Nureddin Paşa, İzmit ovasında, ordunun yapacağı büyük geçit resminde hazır bulunmak üzere, karargâhın önünden otomobiline biniyordu. Büyük kapının önü kan içinde, yer yer açılmış çukurcuklar da kanla dolu idi. Paşa bu manzarayı görünce, yanındakilere şu emri verdi:

— Şurasını temizleyin! Bu gece heyeti murahhasa gelecek; böyle görmesinler...

* * *

İsmet Paşayı ve maiyetindeki murahhas heyetini getiren hususî tren o akşam altı buçukta İzmit istasyonuna girdi! İstasyon halkla hıncahınç dolmuştu. Lüks lâmbaları ve meş'alelerin ışığı altında ortalık bir şehrâyin manzarası arzediyordu. Nureddin Paşa ve karargâhı erkânı, İzmit Mutasarrıfı Sadettin Bey, heyeti karşıladılar. İsmet Paşa siyah kalpak, lâcivert elbise giymişti. Askerî kıtayı ve ellerindeki buketlerle karşılamıya gelmiş olan «Turan» kız mektebi talebelerini teftiş ederken, vagonlardan inen öteki murahhaslar:

— Ali Kemal buradaymış, öyle mi? diye soruşturuyorlardı.

(Sonu gelecek haftaya)

sayı: 189

İsmet Paşa Lozan Konferansına gitmek üzere İzmitten İstanbula geldiği gün Haydarpaşada...

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ali Kemali Niçin Parçalattınız?

★ «Bu ne vahşet, ne cinayet!.. Bir yandan medeni bir devlet kurmaya çalışıyoruz, bir yandan da..»
★ «Vatan hainlerinin hesap vereceği bir merci yok mudur?..»
★ İzmitliler Ali Kemal'in memleketlerine gömülmesini istemiyorlar
★ 15 sene sonra Nureddin Paşaya soruln bir sual: «Ali Kemali niçin parçalattınız?..»
★ Bir tarihçinin ağzından dinlenen tarihin müthiş hükmü

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

İZMİTTE «Peyam-ı Sabah» Başyazarı Ali Kemal Beyin tüyler ürpertici âkıbetine şahit olan ve müşahedelerini «Eski bir politikacı» müstear adı altında açıkladığı için ismini maatteessüf bilmediğimiz, fakat bu hazin maceranın anlatış tarzından tecrübeli, kültürlü bir meslekdaş olduğu pek iyi anlaşılan İstanbullu gazeteci rahmetli Nureddin Paşanın bu yersiz, hattâ kanunsuz hareketinin İzmitliler tarafından da tasvip edilmediğini belirttikten sonra bu kanlı korkunç maceranın, tam o akşam Lozana gitmek üzere İzmitten geçen İsmet Paşa murahhas heyeti âzaları üzerinde yapmış olduğu menfi tesiri de şöyle anlatır:

«Heyet, yolda, İstanbuldan gelen posta treniyle karşılaşınca Ali Kemalin İzmite getirildiği haberini almıştı. Fakat âkıbeti söylemeğe kimsenin dili varmıyordu.

Nihayet, belediye dairesinde, hazırlanan ziyafete gidilmek üzere yola çıkıldı. İstasyonun ortasındaki köprüye doğru ilerleniyordu. Nureddin Paşa murahhaslara hitap ederek:

— Size bir hediyemiz var!.. deyince:

— Haberimiz var Paşa, Ali Kemal burada imiş! cevabiyle karşılaştı.

Heyetin kanlı maceradan haberi yoktu.

* * *

Köprü üzerine varılınca, görülen manzara dehşet verici idi. Yunan ordusundan iğtinam edilmiş büyük kamyonlardan ikisinin, projektör kadar kuvvetli lâmbaları makaslama olarak bir idam sehpasını ışık tufanı içine almıştı. Bu sehpada, tabii büyüklüğünden birkaç misli olmuş, şeklini tamamen kaybetmiş bir baş ve üstündeki elbiseler lime lime olmuş bir vücut sallanıyordu. Bu kanlı ve kirli cesedin göğsüne koca bir kâğıt iliştirilmişti. Kâğıdın üzerinde iri yazılarla: «Din ve millet haini Ali Kemal!» ibaresi yazılı idi.

Ankaradan gelen heyet bu kanlı ceset önünde irkilerek durdu. İsmet Paşa bir an için ses çıkarmadan cesede baktı. Sonra dudakları arasından:

— Mukadderatı ilâhiyye!.. sözü çıktı ve yoluna devam etti. Fakat heyetin diğer âzaları bilhassa Rıza Nur Bey susmuyordu. Şiddetli, ağır bir dille şikâyete başlamıştı. Nureddin Paşanın da işitebileceği bir sesle ağzından ateş püskürüyordu:

— Bu ne vahşet, bu ne cinayet! Bir yandan medeni bir devlet kurmaya çalışıyoruz, bir yandan da sulh konferansına gitmekte olan heyetin yolu üzerine cinayetlerin en müthişini iftiharla dikiyoruz!..»

* * *

Murahhaslar, ziyafetin verilmekte olduğu Belediye dairesine böyle üzgün ve sinirli bir hava ile gidiyorlardı. Ziyafette, murahhaslardan başka Nureddin Paşa. Birinci Ordu erkânıharbiyesi ve yüksek kumanda heyeti, İzmit Mutasarrıfı ve halkın ileri gelenleri vardı. Heyet İzmite neş'e içinde geldikleri halde yemek sofrasında, bir neş'esizlik hissediliyordu. Rıza Nur Bey, yemekten sonra, Mutasarrıf Sadettin Beyi bir kenara çekmiş:

— Nasıl olur, diyordu, böyle bir cinayet nasıl tecviz edilir? Vatan hainlerinin hesap vereceği bir merci yok mu?..

İzmit Mutasarrıfı bu işle sivil idarenin hiçbir alâkası bulunmadığına Rıza Nur Beyi iknaa çalışıyordu. Murahhaslar, yemekten sonra istasyona döndüler ve geceyi hususi trende geçirdiler. Ertesi sabah, İzmit halkı namına bir heyet İsmet Paşayı ziyarete geldi. Heyet âzaları, Ali Kemalin İzmitle hiçbir münasebeti bulunmadığını, sırf bir tesadüf eseri olarak burada öldürüldüğünü ileri sürerek nâşının başka bir yere götürülmesini ve İzmitte gömülmemesini istiyordu.

Hususi tren İzmitten hareket ettikten sonra, Pendik istasyonunda, Milli Hükûmetin İstanbul mümessili Hâmid Bey, heyeti karşılamaya geldi. Hâmid Bey, İngiliz kumandanının bir nota verdiğini ve Ali Kemalin, sağ ve salim olarak, iadesini istemekte olduğunu bildirdi.

Bu haber üzerine, kendisine:

— İzmitliler de orada gömülmesini istemiyorlar. İngiliz kumandanı arzu ederse cesedi alabilir!.. cevabı verildi.

Heyet, Haydarpaşa garında, muazzam tezahüratla karşılandı, motörlerle İstanbula geçerken, Ali Kemalin feci âkıbeti de ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılıyordu.

* * *

Aradan on beş sene geçti. 1937 yazını Büyükadada geçiriyordum. Bir sabah vapurla Köprüye gelirken, karşımdaki kanapeye tarihçi Ahmet Refik Beyle Nureddin Paşa oturdular. Ahmet Refik beyle selâmlaştım, fakat Nureddin Paşa beni tanıyamamıştı. Paşa, İzmire nasıl girdiğini anlatıyordu. Muhaverelerine tabiatiyle alâkadar olmuştum, kulak kabarttım. Paşa İzmirin fethini - aynen bu tâbiri kullanıyordu - anlattıktan sonra Ahmet Refiğin isteği üzerine İzmir Metropolidinin ne suretle öldürüldüğünü izah etti. Ahmet Refik Bey bunun üzerine:

— Ali Kemali niçin linç ettirdiniz?.. sualini sordu.

Nureddin Paşa derhal cevap verdi:

— Ben linç ettirmedim. Fakat halkın galeyanının da önüne geçemedik. Heyecan içinde olan halk üzerine atılmış, asker yetişinceye kadar parça parça etmişler!..

Ve sonra ilâve etti:

— Vak'aya, İstanbuldan gelen bir gazeteci de şahit olmuştu. Linç hâdisesi onun gözleri önünde cereyan etti.

Bu son cümleyi işitince, Nureddin Paşanın yüzüne dikkatle baktım. Fakat o, beni hatırlamamış, bahsettiği gazetecinin karşısında oturmakta ve sözlerine kulak vermekte olan adam olduğumun farkına varmamıştı.

Bir an için, kendimi tanıtmak hâtırımdan geçti. Fakat iki kişi arasındaki hususi muhavereye karışmak hem ayıp, hem de çirkin düşecekti. Hiç ses çıkarmadım.

* * *

O akşam, Ahmet Refik merhuma vapurda tekrar rastladım. Sabahleyin kulak misafiri olduğum muhaverelerini hatırlattım ve:

— Paşanın bahsettiği gazeteci bendim; hâdise hakikaten gözlerimin önünde cereyan etti, dedim ve «Peyam-ı Sabah» ın her cihetçe bedbaht başmuharririnin korkunç ölümünü, bütün tafsilâtiyle anlattım.

Ahmet Refik, hikâyemi sonuna kadar dinlemiş; sonra başını iki yana sallıyarak, titreyen sesiyle:

— Cinayet, cinayet-.. diye söylenmişti.

Bu ses, bana, bir tarihçi ağzından tarihin hükmü gibi gelmiş ve tüylerim diken, diken olmuştu...»

* * *

«Peyam-ı Sabah» başyazarı Ali Kemal merhumun tüyler ürpertici feci âkıbetini bütün dehşetiyle tasvir eden yukarıdaki satırlara bir mütalâa ilâve edecek değilim. Sadece bugün o da, artık Halkinin huzurunda bulunan ve hiç de vazifesi olmadığı halde fuzuli bir gayretkeşlikle hoş görülmiyecek bir hüviyete bürünmekten, her nedense, zevk alır gibi davranmış olan Nureddin Paşaya da, Milli Mücadele yıllarında işlediği büyük günahların cezasını hiç olmazsa, bu dünyada çok korkunç bir ölümle ve parçalanmak suretiyle ödeyen «Peyam-ı Sabah» Başyazarı için de; bir Türk ve Müslüman sıfatiyle:

— Tanrı her ikisinin taksiratını affetsin!.. duasiyle yetineceğim. Çünkü bugün Ali Kemal merhum kadar bir hayli yazarlar, umumi aftan istifade ile yurda dönmüş bulunuyorlar, hattâ yazı bile yazıyorlar. Bu gerçek göz önünde bulundurulunca Ali Kemalin korkunç âkıbeti büsbütün korkunçlaşıyor. Dedim ya bu konuda Tanrının engin mağfiretini dilemekten başka söyliyecek bir söz bulmak gerçekten müşkül...

Sayı: 180

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Mustafa Kemal'in ilk Resmi Nasıl Çıktı?

★ Kahraman Mustafa Kemali devrin Harbiye Nazırı Enver Paşa nasıl kıskanıyor ve çekemiyordu?
★ Küplere binen Nazırla köpüren istihbarat şubesi müdürü
★ İngiliz sansörüne oynanan oyun
★ Tezeğe nisbetle amber-i-sârâ olan nesne!.

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

GEÇEN haftaki sohbetimizde rahmetli Abidin Daver'in neşriyatiyetin ilâniyle beraber gazeteciliğe nasıl başlamış olduğunu, Meb'usan meclisindeki zabıt kâtipleri kalemi müdürlüğünü, o zamanki meclisin müzakerelerini pek ciddî, yarı alaylı nasıl kaleme almış olduğunu ve bu yazılarını «Tasviri Efkâr» okuyucuları tarafından büyük bir rağbetle karşılandığını anlatmıştım.

Bir numaralı Cihan Harbinin 1914 yılında patlaması üzerine askerliğe alınmayıp Meb'usan Meclisindeki vazifesi dolayısiyle celbedilen üstadın «Tasviri Efkâr» da bilfiil yazı işlerini üzerine alması üzerine başından geçen türlü maceralar arasında Atatürk merhumun resmine ait olan bir hatırasını, yine onun ağzından dinliyelim:

Miralay Mustafa Kemal Çanakkale siperlerinde...

— 1914 Cihan Harbinin başlangıcında «Tasviri Efkâr» ın baş yazarı Yunus Nadi Beydi. Çanakkale muharebeleri yeni başlamıştı. Boğaz Müstahkem Mevki Kumandanı Cevat Paşa idi. İhtiyatta bulunan 19 uncu tümen kumandanı Mustafa Kemal Bey (Atatürk merhum) emir almadan karaya çıkan düşmanın üstüne atılmış, «Anzak» lar denilen Avustralyalı, Yeni Zelandalı düşman birliklerini (Arıburnu) mıntakasında bir avuç yere tıkamış, ilk defa İstanbulu o kurtarmıştı.

Mustafa Kemal Bey Yunus Nadi Beyle tanışıyorlar ve mektuplaşıyorlardı. Gazetede bu kahramanca müdafaayı canlandırmak için büyük resimli ve haritalı bir yazı hazırladık. Haritanın bir tarafındaki yuvarlağın içine Boğazın deniz cephesinin kahraman müdafii Cevat Paşanın resmini, ikinci yuvarlağa da kara cephesinin celâdetli müdafii Mustafa Kemal Beyin resmini koyduk. Askeri sansür zabiti Mustafa Kemal Beyin resmini çıkardı. Meğer devrin Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili meşhur Enver Paşa Mustafa Kemal Beyden hoşlanmaz, onu kıskanırmış. Bizim bunlardan haberimiz yok ya, bu resmin çıkarılması bizi çok üzdü. Evvelâ o resmi binbir müşkülâtla elde etmiş ve güzel bir sayfa hazırlamıştık, sonra da Çanakkale haritasının iki tarafındaki yuvarlaklardan biri boş kalıyor, gazetenin tenazuru bozuluyor, bilhassa müdafaanın hakiki kahramanını halka tanıtmak imkânı kalmıyordu.

Telefonla sansür zabitlerinin âmirini aradık:

— Ben müsaade edemem. Karargâhı Umumî İkinci İstihbarat Şubesi Müdürü beye müracaat ediniz! cevabını aldık.

O zamanki istihbarat şubesi müdürü Kaymakam Seyfi Bey ise gazetecileri, kendi «hizmet neferi» sayan mağrur, sert bir zattı. Bizimle konuşmaya bile yanaşmaz, silsilei meratibe riayet edilmesine son derecede riayet ederdi. Her müracaatımıza da:

— Sansöre müracaat ediniz! cevabını verirdi. Nitekim telefonla:

— Bir ricamız var beyefendi!... diye daha söze başlarken:

— Sizinle konuşamam, sansür zabitine müracaat edin; o bana söylesin!.. dedi.

Sansür zabitine müdürün böyle dediğini söyledik:

— Aman beni mazur görün! Ben ona birşey söyliyemem, korkarım!.. deyip kestirdi, attı.

Bu durum karşısında taarruza geçmek lâzım geldiğini anladık; kararı da verdik.

Biraz sonra sansür zabitine tekrar müracaat ederek Karargâhı Umumî İstihbarat Şubesi Müdürü beyefendinin telefonla resmin neşri müsaadesini verdiğini söyledik. Zavallı da inandı, âmirine bir daha birşey sormadan çekinerek provanın kenarına imzayı bastı. Ertesi günü de gazetede (Arıburnu) kahramanının yâni Mustafa Kemalin ilk resmi intişar etti. Sansörü atlatmıştık, diğer gazeteleri de... Bizdeki sevince payan yoktu.

* * *

Enver Paşanın Mustafa Kemali fena halde kıskanıp çekemediğini söylemiştim ya, Paşa merhum bu resmi görünce küplere binmiş; İstihbarat Şubesi Müdürü Seyfi Bey de esasen fena halde köpürmüş, evvelâ sansür zabitini üç gün hapsettiler, bizi de cepheye göndermek tehdidiyle müthiş surette haşladılar. Bereket versin ki, Yunus Nadi bey mebustu. Bu yüzden gazeteyi kapamaktan çekindiler. Fakat sonra bir bahane icat ettiler, «Tasviri Efkâr» ı on gün müddetle kapattılar. Buldukları bahane de şuydu: Şehremini İsmet Beyin kardeşi Savni Bey Yeniköy dairesi belediye reisi tâyin edilmişti.

— Vay «kardeşi» kelimesini ilâve ederek bu haberi yazdınız, bunda kötü niyet var!.. dediler.di.»

Abidin Daver yalnız bizim askeri sansörünü değil, Mütarekede İtilâf devletleri askeri sansörünü de atlattı. Bu macerasını da şöyle anlatıyor:

«Mütarekede İtilâf sansörünü atlatmak kadar zevkime giden şey yoktu. O sırada hem «Yeni Gün» hem «Tasviri Efkâr» da çalışıyordum. «Yeni Gün» muvakkaten tatil edilmişti.

İngilizlerin 16 Mart fâciasında yayınladıkları ve Millî Mücadeleyi haydutlukla tavsif ettikleri beyannameyi gazeteye koymamak için provaları sansöre bir saat geç yolladık. Herifler, geç geldi diye, provaları götüren çocuğun başına attılar, istediğimiz oldu. gazete o gün çıkmadı. Gazete çıkmamıştı ama biz de mahut beyannameyi dercetmemiştik. Dört beş gün sonra «Yeni Gün» ün neşrine müsaade ettiler. Fakat beyannameyi aynen dercetmek şartiyle... O zaman Ermeni sansör çavuşları beyannameyi «Tasviri Efkâr» ın da neşretmediğini hatırlamışlar. «Mutlaka koyacaksınız!..» diye tabancalı haydut polisleri kapıya dayandı. Beyannameyi dizdirdik. Serlevhasının altına iki satır ilâve ettim: «Maalesef koymaya icbar edildiğimizi» yazdım. Beyanname çıktı ama böyle çıktı. Ertesi günü farkına vardılar ve bir hafta müddetle gazeteyi kapadılardı. Talha Ebüzziya merhum hasta yatıyordu. İngilizler başta gelmek şartiyle, Damat Ferit Paşa hainlerinin avenesi, Nemrut Mustafa, Millî Mücadele aleyhinde gazetelere zorla yazılar yazdırmak yolunu tutmuşlardı. Talha Beye bunların şerrine vasıta olarak yazı neşretmektense gazeteyi çıkarmıyalım! dedim. Rahmetli kabul etti, gazete on dört ay kapalı kaldı.»

* * *

Şimdi asıl Abidin Daver merhumun büyük azizliğine, İngiliz sansörüne oynadığı en mühim oyuna geliyoruz. Bilindiği gibi Millî zaferin tahakkuku üzerine Türk düşmanı İngiliz Başvekili (Loid Corc) düşman yerine (Bonar Lav) gelmişti. Rahmetli diyor ki:

«Vaziyetin tebeddülüne, Türkün düşman sürülerini yurdun harimi ismetinde boğup denize dökmesine rağmen, İngiliz sansörü Ermeni tercümanların elinde bize göz açtırmıyordu. Bir gün gazeteye şöyle bir yazı yazdım: (Loid Corc) a nisbetle (Bonar Lav) amber-i-sârâ gibidir». Malûm ya, Türkçede bir tekerleme vardır: «İnsan necasetine nisbetle tezek gayri sârâ gibidir» derler. Bu galiz fakat zamana tıpatıp uygun düşen nüktenin mazmununu Ermeni tercümanlar anlıyamadılar diye yazıyı çıkarmadılar. İngiliz sansürünü atlatmak hususunda bulduğum bu marifet o kadar hoşuma gitti idi ki, artık iki günde bir, o sıralarda: «Türk iyi bir muharip hayvandır» demek küstahlığını gösteren bu mel'un Türk düşmanı, pek lâyık olduğu bu sıfatla tavsif eder oldumdu. Hem de İngiliz sansörünün resmî müsaadesi ve resmî tasdikiyle...»

* * *

Bu satırları yazarken rahmetli üstada bir taraftan mağfiret temenni ediyor, öte taraftan da aziz hâtırasını taziz için inşa edilen «Abidin Daver» gemisinin hâlâ makinesinin bile konamamış olmasındaki beceriksizliğin enginliği karşısında büyük ruhundan af diliyorum.

ÇAYHANE

KÜÇÜK SAHNE

The Teahouse of the August Moon
Komedi 3 perde 10 tablo
Yazan: John Patrick
Çeviren: Ayşe Sarıalp
Sahneye koyan: M. Agâh Hün

Çarşambadan başka her akşam saat tam 20.30 da
Cuma (talebe) pazar Matine saat tam 16.30 da
Telefon: 44 02 76

kendisi iyi bir sporcu atlet olan Rıza Tevfik «Sabah» başyazarı, «Peyam» sahibi için:

— Hem beden kuvveti, hem de zekâ kudreti bakımından hepimizden üstündü!.. dedi idi.

* * *

1908 yılında Meşrutiyetin ilânından sonra memlekete dönen Ali Kemal «İkdam» gazetesinin başyazarı oldu ve siyasî makaleler kaleme almaya başladı idi. O devri, benim gibi yaşamış olanlar, Ali Kemalin «İttihat ve Terakki» cemiyetinin fikirlerini ve görüşlerini yayınlayan «Tanin» le mücadelesini, yâni Ali Kemal - Hüseyin Cahid kalem düellolarını pek iyi hatırlarlar. Her ikisi de temiz Türkçe yazan, her ikisi de Mülkiye mektebi mezunu olan bu iki başyazarın biri İttihat ve Terakki cemiyeti portparolu, diğeri de, muhalefet sözcüsü sıfatiyle, «Tanin» ve «İkdam» gazetelerinde karşılıklı hücumlarını, cevaplarını hamle ve mukabelelerini aylarca merakla, alâka ile takip ettilerdi. «Kim haklı, kim haksızdı?..» belki iki taraf da haklı yahut haksızdı. Bir kördöğüşüdür gidiyordu.

Evvelâ imamla papazın hahamla yobazın sarmaş dolaş olup, Rumu, Türkü, Arabı Arnavudu, Ermenisi, Musevisi ile bütün Osmanlı camiasının hep bir ağızdan:

— Yaşasın hürriyet! Yaşasın adalet! Yaşasın müsavat! Yaşasın uhuvvet!.. diye günlerle gırtlak paraladıktan sonra İttihat ve Terakkinin acemiliği, tenkide tahammülsüzlüğü, muhtelif unsurların da şu veya bu yabancı devletin entrikalarına kurban olan o güzelim Meşrutiyet idaresinin, hürriyet rejiminin soysuzlaşması, İttihatçıların bir aralık Abdülhamit istibdadına rahmet okutur bir tazyik politikası takibine başlamaları, nihayet Trablusgarb, Balkan muharebeleri, arada Malisor isyanı, orduda hükûmete âsi bir nigehbân grupunun zuhuru, bu yüzden vatanın silâhlı kuvvetleri arasına ikilik girerek mağlûp olmamız, cennet Rumeli ile Adaları kaybetmemiz, sonra bunların hepsine tüy diken 1914 Cihan Harbine katılarak perişan olmaklığımız gibi her biri başlı başına birer millî felâket olan kapkara yılları kovalıyan İstanbulun galip devletler orduları tarafından işgali faciası sırasında bile bu Ali Kemal - İttihat ve Terakki mücaselesi devam edip durdu idi.

Bu yüzdendir ki, Ali Kemal merhumu o korkunç dalâlet uçurumuna sürükleyen asıl sebep bu bitip tükenmek bilmiyen boğuşma olabilir dedim. Çünkü damarlarında Türk kanı taşıyan bir Türk gazetecisinin bilerek, istiyerek Millî Mücadeleyi baltalamasını, açıkçası düpedüz vatanına ihanet edebileceğini havsalama sığdıramıyorum.

Ali Kemal, işgal altında bulunan İstanbulda, İngiliz polisinin âdeta gözleri önünde nasıl yakalandı, ne suretle İzmite götürülerek halk tarafından parçalanmak suretiyle öldürüldü?.. Bunları da gelecek hafta anlatırım.

şayan Mormonlar arasında birden fazla kadınla evli bulunmak normal telâkki edilmektedir. Tibet'liler arasında ise, bunun aksine, bir kadının birkaç kocası olmasında hiçbir anormallik görülmemektedir.

Buraya yaptığım seyahatimde, de ettim. Bunlar bana, evlilik meselelerinde her şeklin makûl olduğunu öğretti.

Hâlen Tibet'te en fazla revaçta olan şekil, bir kadının, kocasının diğer kardeşleriyle de evlenmeğe

Sayı: 181

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ali Kemal - Hüseyin Cahit Düellosu

★ Yakışıklı ve bilgi dağarcığı zengin bir gazeteci
★ Musalıhih gözlüklü Mithat merhum
★ Bir hamlede mideye indirilen yarım kilo kestane kebabı
★ «İkdam» ın meşhur Paris mektupları

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Merhum Ali Kemal'ın gençlik resimlerinden biri..

Mütareke devri Ankara caddesinin, tanıdığım gazetecileri arasında, ön plânda gelen siması, hiç şüphe yok ki, rahmetli Ali Kemaldı. İriyarı, beyaz tenli, mavi gözlü, sarıya çalar kumral saç ve bıyıklı bu gerçekten yakışıklı ve müheykel başyazarın ilim ve irfan dağarcığı da bir hayli yüklü idi: İyi Arapça ve Farsça bilir, Fransızca konuşur, Türkçeyi güzel yazardı. Korkunç bir hafızası vardı: Yüzlerce Türkçe, Arapça, Acemce mısraları, rübâîleri, kıt'aları ezber bilir, bunlardan münasebet alanlarını başmakalelerinde sık sık tekrarlardı. Diyebilirim ki, bir iki Arapça, Farsça, Türkçe beytin, kıt'anın yer almadığı, Ali Kemalin kaleminden çıkma, başyazı nadirdir. O kadar ki, bundan evvelki sohbetlerimde kendisinden uzun uzadıya bahsettiğim «Sabah» musalıhihi Gözlüklü Mithat merhum, Ali Kemalin başmakalelerine serp ştirdiği bu Acemce, Arapça mısraların hatasız intişar edebilmeleri için akla karayı seçer: lûgatlara, kamuslara baş vurmak zorunda kalır, homur homur homurdanırdı. Bazan bütün gayretlerine rağmen içinden bir türlü çıkamadığı cetrefil Arapça mısralar karşısında:

— A mübarek adam, bu Hacıfışfış tekerlemelerini yazılarına ne diye sokuşturursun? Bunların zevkine kaç okur varır? Herif yazar değil, Arapça, Acemce bilmece müteahassısı!.. Bir gün kafam kızacak, mısraları mürettiplerin dizdikleri gibi bırakacağım, gazete de rezil olacak, kendisi de... der dururdu amma yine didinir, uğraşır, mısraların doğru çıkmalarını sağlardı. Çünkü kendisi de iyi tahsil görmüş, mesleğinin şeref ve haysiyetini tamamiyle kavramış, bir kıt'a yanlış çıktığı takdirde bundan doğacak ayıbın yalnız yazara ve gazeteye değil, musahhih sıfatiyle kendisine de bulaşacağını müdrik bir gazeteci idi.

* * *

Ali Kemal merhumu tanıdığım vakit kendisi ellisini geçkindi. Buna rağmen kırktan fazla görünmezdi. Sigara, içki gibi mükeyfata düşkün olmadığı, boğazına da iyi baktığı için pek sıhhatli, son derecede zinde bir görünüşü vardı. Ben Mihran Efendinin «Sabah»ında çalışmadım; fakat bundan evvelki sohbetlerimizde de anlatmış olduğum gibi, en yakın dostlarım bu gazetede vazife gördükleri için «İleri» de işlerimiz bittikten sonra Bedreddin Beybaba, Gözlüklü Mithat merhumlarla, Ahmet Hilâli ile buluşmak üzere «Sabah» idaresine yollanır, onların da işlerinin bitmesini bekler, sonra hep beraber ya Beyoğluna, ya o devirdeki Galatanın «Bizans» gibi, «Büyük Aynalı», «Küçük Aynalı» gibi, «Gambeta» gibi ünlü içkili lokantalarına yollanırdık. İşte «Sabah» idaresine yaptığım bu ziyaretlerde Ali Kemal merhumu sık sık görürdüm. Hattâ bir akşam gelirken yolda aldığım yarım kilo Arnavut kestane kebabını masanın üstüne bırakmıştım. Ali Kemal de yukarıdaki odasında başmakalesini yazıp bitirmiş, aşağıya yanımıza gelmişti. Geçmiş gün, şimdi konusunu iyice hatırlıyamadığım bir münakaşaya o da katılmış, mübahasenin heyecanı arasında masa üstünde duran kesekâğıdından kestane kebaplarını birer birer atıştırmaya başlamış, dalgınlıkla dibine darı ekmişti. Sonra farkına vardı, kahkahalarla gülerek, mürettip çıraklarından birini göndererek bir okka kestane aldırmak suretiyle o aksamki toplantımızda bizi kestane kebabı mezesinden mahrum bırakmadı idi. Bırakmadı idi ama bir oturuşta yarım kilo kestane kebabını bir hamlede mideye indiriverdiğinden rahmetlinin boğazına bir hayli düşkün olduğu da pek güzel anlaşılıyordu.

* * *

O sıralarda Milli Mücadele henüz başlamamıştı. Birinci Dünya Harbinden mağlûp ve perişan çıkan Osmanlı İmparatorluğunun payitahtı İstanbul renk, renk; çeşit çeşit düşman askerinin istilâsına uğramıştı. Sarayburnundan Ortaköy önlerine kadar Boğazın mavi sularında İngiliz, Fransız, İtalyan, Amerikan, hattâ bizimle harbetmediği halde sadece galip devletlerin müttefiği sıfatiyle yağma Hasanın böreği sıfatına kalkıştırılmaktan utanmıyan Yunan harb bandıralarını taşıyan zırhlılar, kruvazörler, torpido muhripleri sıralanmışlardı.

Ali Kemal bu felâketin biricik mes'ûlü saydığı «İttihat ve Terakki» iktidarına veristirip duruyordu. «İttihat ve Terakki Cemiyeti»ne «Ocak» lâkabını takmıştı. İttihatçıları «Hinoğlu hinler» diye anıyor; İttihatçı gazetelere «Lahana yaprağı» diyordu. Hattâ sanıyorum ki, Ali Kemalin sonraları, Milli cidal başladıktan sonra, Ankarada yurdu müstevli düşmanın pis ayaklarından kurtarmak için türlü yoksulluklar içinde didinen milliyeterverlere çatması da bu hareketi bir İttihat ve Terakki manevrası saymasından ileri gelmiştir.

Meşrutiyetin ilânından beri İttihatçılarla her nedense bağdaşamıyan Ali Kemal politikanın kaypak zemininde yavaş yavaş, hattâ belki kendi farkında olmaksızın, Milli Mücadele aleyhtarlığı gibi korkunç bir dalâlet uçurumuna kadar kaydı; pek feci bir âkıbetle de karşılaştı. Acaba Ali Kemal rahmetli Atatürkün, öyle sandığı gibi, İttihat ve Terakkiyi diriltmek için de sırf vatanı düşman istilâsından kurtarmak maksadiyle ortaya atıldığını bilmiş, buna kanaat getirmiş olsaydı, o şiddetli muhalefetinde devam eder miydi?... Sanmıyorum. Çünkü Ali Kemal gibi yüksek kültürlü, Çankırılı bir babanın sulbundan dünyaya gelmiş halis muhlis bir Türk çocuğu bilerek, istiyerek vatanına ihanet edemez, gönüllü bir hain olamazdı. Bence onu mahveden, halk elinde parçalanmak gibi, tüyler ürpertici korkunç bir âkıbete sürükleyen hudutsuz İttihat ve Terakki düşmanlığı, bu yüzden kapıldığı derin dalâlet içinde şurunu, hattâ muhakemesini kaybetmiş bir halde giriştiği siyasî münakaşa ve mücadelelerindeki ifratları olmuştur. Tanrı taksiratını affetsin...

* * *

Dediğim gibi Ali Kemal kudretli bir başyazardı. Mülkiye mektebinde tahsil görmüş, fakat mektebin son sınıfında iken Sultan Hamidin müstebit idaresine tahammül edemiyerek Parise kaçmış, orada da tahsilini ilerletmiş iki yıl sonra da sınıf imtihanlarını vermek ve o sırada vefat eden babasından kalan miras işleriyle meşgul olmak üzere İstanbula dönmüştü. Fakat şahadetnamesini aldıktan sonra henüz yirmi iki yaşında iken 1889 da Abdülhamit kendisini Halebe sürdü. Halep idadî mektebinde beş yıl edebiyat ve Fransızca okuttu. Fakat 1893 te tekrar Parise kaçtı, Meşrutiyetin ilânına kadar orada kalarak «İkdam» gazetesine yazıp gönderdiği meşhur «Paris mektupları» ile tanınmaya başladı. Ali Kemal merhumu Ali Kemal yapan bu mektuplar olmuştur. Çünkü asıl adı «Ali Rıza» idi, fakat kendisi siyasî kaçak olduğu için gazetede çıkan yazılarına «Ali Kemal» müstear imzasını atıyordu. Zamanla bu müstear «Ali Kemal» adı meşhur oldu, yazarın asıl adını gölgede bıraktı.

* * *

Şurasını belirtmek tarihe bir hizmet olur ki, Ali Kemal Abdülhamidin istibdat idaresine küsüp Parise kaçtıktan sonra dahi diğer kaçak Türk hürriyetseverleri gibi Abdülhamide karşı şiddetli neşriyattâ bulunmaktan kaçınmış, Padişahın keyfî idaresini tenkid etmekle beraber Hünkârın şahsına uluorta pek saldırmamıştı. Bu yüzden kendisine Padişah bir memuriyet vererek bir müddet Brüksel Osmanlı elçiliği ikinci kâtipliğinde de bulundu. Daha sonraları Mısıra giderek Mısırlı prenslerden birkaçının çiftlik nazırlığını yaptı. Kendisinin Arapçaya derin vukufunu beş yıl kaldığı Halep idadisi hocalığiyle Mısırda aldığı bu vazifelere borçludur. Zaten Mülkiye mektebinde kuvvetli bir tahsil görmüştü. Arap ülkelerinde uzun yıllar oturması Arapçasını pek çok kuvvetlendirmiş imiş. Rahmetli Filozof Rıza Tevfikten dinlediğime göre mektepte de Ali Kemal hem çok güçlü, kuvvetli, eli ayağı iyi tutan bir talebe imiş, hem de mektebin kalburüstü gelen çalışkan zekâlarından imiş. Bizzat kendisi iyi bir sporcu atlet olan Rıza Tevfik «Sabah» başyazarı «Peyam» sahibi için:

— Hem beden kuvveti, hem de zekâ kudreti bakımından hepimizden üstündü!.. dedi idi.

* * *

1908 yılında Meşrutiyetin ilânından sonra memlekete dönen Ali Kemal «İkdam» gazetesinin başyazarı oldu ve siyasî makaleler kaleme almaya başladı idi. O devri, benim gibi yaşamış olanlar, Ali Kemalin «İttihat ve Terakki» cemiyetinin fikirlerini ve görüşlerini yayınlayan «Tanin» le mücadelesini, yâni Ali Kemal - Hüseyin Cahid kalem düellolarını pek iyi hatırlarlar. Her ikisi de temiz Türkçe yazan, her ikisi de Mülkiye mektebi mezunu olan bu iki başyazarın biri İttihat ve Terakki cemiyeti portparolu, diğeri de, muhalefet sözcüsü sıfatiyle, «Tanin» ve «İkdam» gazetelerinde karşılıklı hücumlarını, cevaplarını, hamle ve mukabelelerini aylarca merakla, alâka ile takip ettiler. «Kim haklı, kim haksızdı?..» belki iki taraf da haklı yahut haksızdı. Bir kördöğüşüdür gidiyordu.

Evvelâ imamla papazın hahamla yobazın sarmaş dolaş olup, Rumu, Türkü, Arabı Arnavudu, Er-

Sayı: 177

1941 de dört ahbap çavuş, Ankara'da bir kır gezintisinde felekten birkaç saat çalıyorlar: Akagündüz, Cemaleddin Saraçoğlu, Bilâl Akba, (Ayakta) Anadolu Ajansından rahmetli Kerami Kurtbay

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Alay'ın Damat Feritle Alayı

- ★ Akagündüz adını ilk defa olarak ne zaman işittim?..
- ★ Aka'nın İttihat ve Terakki kodamanlarının hışmına uğraması
- ★ Mütareke yılları Babıâlisinin iki şakrak bülbülü
- ★ Serkenkebin efendi kimdir?
- ★ «Alay» ın Damat Ferit'le tadına doyulmaz alayları

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BEN «Akagündüz» adını ilk defa olmak üzere Meşrutiyetin ilânından sonra, henüz mektep sıralarında iken, işittim. On yedi, on sekiz yaşlarında bir delikanlı idim ama henüz bakalorya imtihanını verememiş, devam ettiğim Fransız lisesinin son sınıfını bitirmekle meşguldüm.

O sıralarda mahut Girit meselesi alevlenmiş; Osmanlı İmparatorluğu, Yunan donanmasiyle bile boy ölçüşemiyecek derecede zayıf bir donanmaya sahip olduğu için millet kuvvetli bir harb filosu edinebilmek gayesiyle iane yarışına çıkmıştı. Şimdiki «Türk Tayyare Cemiyeti» gibi, sırf milletin verdiği ianeleri toplamaya memur bir «Donanmay-ı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti» kurulmuş, bu cemiyetin başına da devrin pek temiz, herkesin saygısını kazanmış Yağcı Şefik Bey getirilmişti. Millet yedisinden yetmişine kadar dişinden, tırnağından artırıyor, Donanma Cemiyetine iane vermek alanında birbiriyle âdeta yarış ediyordu.

İşte kuvvetli bir donanmaya sahip olmak hususundaki bu hamiyet ve fedakârlık müsabakası devam ederken devrin Sadrâzamı Sait Paşa, tutumluluğunu hasislik derecesine vardırmış olmakla suçlandırılarak muazzam servetine rağmen kendisinden beklenen para fedakârlığından kaçındı mıydı, yoksa umulduğu kadar yardım mı etmediydi, her neyse günün birinde Akagündüz'ün o meşhur:

«Sökül paşam, sökül!..»

Başlıklı açık mektubunu yayınladı, adını bütün memlekete duyurdu idi. Vatanın donanmasızlık yüzünden içinde çırpındığı zor durumu büyük bir belâgatle ortaya seren Akagündüz, fakir ve orta halli tabakaların gayretlerini, fedakârlıklarını övüyor, lâkin rahmetli Sait Paşa gibi sayılı zenginlerin bu yardım alanında pek yaya kalmış olduklarını ileri sürerek onları da var kuvvetleriyle iane vermeğe, pek cesurane bir dille dâvet ediyordu. İşte «Akagündüz» adını ilk defa ben böyle işitmiş oldum, şahsını dahi tanımadığım yazara hayran kaldımdı. Yalnız ben mi?.. O devrin serbest düşünür geçinen gençliğini Aka'nın bu «Sökül paşam sökül»ü ve onu takip eden aynı ölçüde pervasız, hattâ cüretkârane sayılabilecek bir iki yazısı âdeta çileden çıkarmış, muharririni birdenbire meşhurlar arasına katıvermişti. Şurasını da teslim yerinde olur ki Aka'nın da gerçekten tertemiz bir Türkçesi, orijinal bir üslûbu, doğrudan doğruya kalbe hitap eden bir tahkiye tarzı vardı.

* * *

Fakat Akagündüz Balkan Harbinden sonra, yahut da bir sayılı Cihan Harbi başlangıcında birdenbire İttihat ve Terakki kodamanlarının hışmına uğradı, Anadolunun bilmem hangi ücra köşesine sürüldü idi. Abdülhamidin keyfî idaresini, jurnal ve sürgün rejimini ayıpladıkları için o istibdat heykelini devirenler her nedense aynı keyfî idare rejimine dönmüşler, onlar da adam sürer olmuşlardı. Rahmetli babam koyu İttihatçı olduğu için ben de İttihat ve Terakkiyi pek severdim ama Aka'nın bu sürülüşünü, ne yalan söyliyeyim, hiç de hoş karşılamadımdı. Şayet kabahati varsa mahkemeye sevkedilir, kanunî cezasını görürdü. Lâkin «Sökül paşam sökül» muharririnin böyle karakûşi bir şekilde sürgün edilmiş olmasını havsalam almıyordu. Biz gençleri böyle hitap eden bir yazardan mahrum bırakmış olmalarını İttihatçılara hiç yakıştıramadımdı.

İttihat ve Terakki kodamanlarının yurt sınırları dışına kaçmalarını kovalayan Mondros Mütarekenâmesinin imzalanması üzerine İstanbul'a dönen Akagündüz bir taraftan çeşitli gazetelerde fıkra, hikâye, roman neşrediyor, bir taraftan da Ercümend Ekrem Talû ile birlikte çıkardıkları «Alay» adlı haftalık mizah gazetesinde iktidardaki Hürriyet ve İtilâf büyükleri, Damat Ferit Paşa kabinesi Nazırlariyle açıktan açığa alay ediyorlardı. Aka'nın İttihatçılar tarafından sürülmesini gözönünde bulunduranlar evvelâ bu mizahî hücumları hoş görür gibi davrandılarsa da düşman işgali altında inleyen Türk ve Müslüman İstanbulluların hicranlarına tercüman olan bu yazılardan nihayet kuşkulandılar, Akagündüz'ü de şüpheliler (!) listesine dahil ettilerdi. Akagündüz'ün Mütareke yıllarındaki cesurane ve pervasız yazıları, mizah perdesi altında Padişah Vahidettin taraftarlarına karşı neşrettiği manzum hicviyeler, hele ve bilhassa «Serkenkebin» müstear adiyle yayınladığı târizler İstanbulu işgal altında bulunduran düşman birliklerinin tazyikiyle yanan, kavrulan kalblere birer buzlu şerbet ferahlığı veriyordu. O kapkara günlerde Akagündüz'ün sadece bu hizmetleri adını hayırla andırmaya kâfi gelir.

Bir müddet sonra Akagündüzü Ankarada gördük. Alaycı, lâtifeci bir görünüş altında pek içli, çok duygulu bir Türk çocuğu olan Aka 1932 yılında Ankara Milletvekili seçilinceye kadar Ankarada, millî dâvanın kazanılmasına yardım eden pek çok hem kalem, hem beden hizmetlerinde bulundu, rahmetli Atatürk'ün teveccüh ve sevgisini kazanan yazarlar arasında mümtaz bir mevki kazanmaya muvaffak oldu.

Akagündüz'ün gazeteciliğini, hikâye, roman, fıkra yazarlığını hemen bütün memleket bilir ama Aka'nın kitapçılığını bilen pek yoktur. Evet, Akagündüz bir aralık ticaret hayatına da atılmayı düşünmüş, o devirde «Cumhuriyet» gazetesinin Ankara hususî muhabiri Bilâl ve rahmetli Adille müşterekten, bugün Başşehrimizin en şöhretli ve tanınmış müesseselerinden biri olan, «Akba» Kitabevini kurdular. Zaten «Akba» ismi, «Akagündüz», «Bilâl» ve «Adil» adlarının ilk harflerinden meydana gelmiştir. Fakat Akagündüz tüccar olabilir mi? O deryadil yaradılışlı, ele avuca sığmaz derecede serâzâd tabiatlı gazeteci bir müddet sonra hissesini ortaklarına devrederek kitap satmaktan vazgeçerek kitap yazmaktan ibaret mesleğine döndü.

Akagündüz'ün hem düşündürücü, hem güldürücü maceraları çoktur. Kendisi aynı zamanda ıslah kabul etmez bir av meraklısı, hayvan dostudur. Gayet kıymetli av köpeklerinden başka kimsesiz oldukları için damının altına aldığı alelâde sokak köpeklerinden, kedilerden başka, ayı, hattâ yılan bile beslemiştir. Aka, nev'i şahsına münhasır, insanlığa meclûp, bâlâpervazların can düşmanı, tam mânasiyle olgun bir yazarımızdır. Bilhassa millî konulardaki tasvir kudreti emsalsizdir. İçten duyarak yazar ve çok güzel yazar. «Türkün Kitabı», «Türk Kalbi», «Gazinin Gizli Ordusu», «Hayattan Hikâyeler», «Demirelin Hikâyesi», «İnkılâp Hikâyeleri», «Odun Kokusu», «Dikmen Yıldızı», «Tang - Tango», «Kokain», «Onların Romanı», «Üç Kızın Hikâyesi», «Bu Toprağın Kızları», «İki Süngü Arasında», «Sarı Zeybek», «Aysel» başlıca eserlerindendir. Bunlardan birkaçının filmi de yapılmış, beyaz perdeye aksettirilmiştir.

Aka'nın fıkraları, siyasî ve içtimaî makaleleri ise sayılamıyacak kadar çoktur. Tıpkı yakın dostu Ercümend Ekrem Talû gibi 1885 yılında Rumelide «Katerin» kasabasında doğmuş olan Akagündüz bir asker çocuğudur. Asıl adı Hüseyin Avnidir ama yazar adı olarak seçtiği «Akagündüz» ismi asıl adını unutturmuştur. Akagündüz de evvelâ rahmetli babası gibi askerliğe sülûk etmişse de sıhhatinin bozukluğu yüzünden Harbiye mektebinden ayrılmış, Fransada üç yıl kadar okumuş, lâkin İkinci Abdülhamidin hükümran olduğu İstanbula dönünce Yıldız bu hür düşünceli, pervasız delikanlıyı payıtahtta bulundurmayı zamanın hükûmet hikmetine uygun bulmamış, kendisini siyasî mücrim sıfatiyle Selâniğe sürmüştü.

1908 yılında Meşrutiyetin ilânına kadar Selânikte sürgün kalan Akagündüz, inkılâptan sonra bir yıl kadar Adana vilâyeti idare meclisi başkâtipliği yaptı, fakat ticaret gibi resmî memurluk hayatına da bir türlü ısınamadı, memuriyetten istifa ile kendini yazarlık hayatına kaptı koyuverdi. Bu itibarla tıpkı rahmetli Rasim gibi, sırf ve münhasıran kaleminin mahsuliyle ömür süren, parmakla sayılacak kadar, nadir gazetecilerimizdendir. Kendisiyle uzun müddet gazetemde arkadaşlık ettik. Fıkra yazdı, roman yazdı. Fakat ne yazdıysa güzel yazdı, temiz yazdı, muntazam yazdı. Ankarayı ziyaretlerimde mutlaka buluşur, ya Cihan otelinin altındaki lokantada, yahut da Gar gazinosunda behemehal çilingir soframızı kurar, felekten bir iki saat çalmayı ihmal etmezdik. Meclisleri son derecede şen, fevkalâde şakrak olan Akagündüz nükteleriyle de meşhurdur. Kendisine hâs tane tane ve ağır ağır, âdeta her kelimeyi tartarak, anlatma tarzı ile anlattığı tatlı hikâyeleri nükteleri süsler, meclisindekileri ağzına baktırırdı. Son zamanlarda sıhhatî bakımından içkiye vedâ ettiğini işittim. İşittim ama Aka'nın sıhhati bakımından bu yasaklı birkaç defa karşılaştığı halde bu deye iltifatsızlığının uzun sürmemiş olduğunu da bilirim. İnşallah bu seferki mey dargınlığı devamlı olur.

Hemen Ulu Tanrı, tıpkı Ercümend Ekrem Talû hakkındaki dua mız gibi ve tıpkı onun gibi hem basın âlemimizin, hem de Türk edebiyat alanının tuzu, biberi olan Akagündüzümüzü daha nice yıllar başımızdan eksik etmesin, onun şakrak musahabelerinden, çekici ve sürükleyici yazılarından hayranlarını mahrum bırakmasın. Bu satırları yazarken yine göreceğim geldi ve galiba sırf Aka'yı görmek için bugünlerde bir Ankara seyahati yapacağım

Sayı:165

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Abdülhamit Devrinde Gazetecilik

★ Hayat değil, adım atlamaca oynar gibi bir şey!.
★ O zamanki Pendik'in barbunyaları ve al şarabı
★ Aman, o tarafa gitmeyin!
★ Damat Mahmut Paşa'nın kaçışı ve Ahmet Rasim
★ «Öyle ise Adaya da gitmeyeyim!..»
★ Zaptiye Nazırının huzurunda
★ «Amma biz sizi söyletmeyi biliriz!..»
★ Bir jurnal örneği

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

AHMET RASİM merhumdan bahsederken bu son derecede velûd, hattâ ağırlığınca yazı yazmış, hem de tatlı tatlı okutmak şartiyle yazmış büyük Türk gazetecisinin meslek hayatını çeşitli bölümlere ayırmak icap eder. İkinci Abdülhamidin ağızlara kilit, kalemlere zincirler vurduğu istibdat devri gazetecisi Ahmet Rasim, Meşrutiyet devrinin gûya hür, hakikatte divanıharbli, idarei örfiyeli matbuat rejiminin gazetecisi Ahmet Rasim, bir sayılı Cihan Harbinin sansürlü basın idaresinin yine gözde ve seçkin gazetecisi Ahmet Rasim, kapkara hâtıralı meşum Mütareke yıllarının pervasız gazetecisi Ahmet Rasim, nihayet inkılâp ve Cumhuriyet devrinin üstad gazetecisi Ahmet Rasim...

Rahmetli üstad bu devirlerden hepsini, kaleminin şeref ve haysiyetini lekelemeden atlatmaya muvaffak olan sayılı bahtiyarlardan biridir.

* * *

Abdülhamid devri gazeteciliği malûm: İç ve dış siyasetten bahis yasak; başka memleketlerin politika olaylarından, parlâmento müzakerelerinden bahis yasak; hürriyet, meşrutiyet, inkılâp gibi kelimelerden bahis de şiddetle yasak; hülâsa herşey yasak. Hattâ bir aralık edebiyattan, şiirden bahis bile yasak edilmişmiş. Fazla olarak şiddetli, amansız bir sansür de var...

İşte böyle katmerli yasaklar devrinde, her babayiğitin kalem oynatmaya cesaret edemiyeceği korkunç bir istibdat süresinde Ahmet Rasim hevesli bir gazeteci, tatlı tatlı okunan bir muharrir sıfatiyle, Baba Tahirin «Servet» inde makaleler yazmakta, o meşhur «Şehir Mektupları» ni kaleme almakta...

Böyle netameli bir devirde gazetecilik, tehlikeli olmaktan da bir az fazla riskolu bir meslek. Şu kadar var ki, üstad suya, sabuna dokunmamaya dikkat ederek çalakalem yazıyor. Yazıyor ama başına da neler gelmiyor... Meselâ Abdülhamid idaresinde, bir gezinti, hem de masum bir gezinti yüzünden, bakın Ahmet Rasimin başına ne çoraplar örülüyor:

* * *

«Benimki, hattâ belki sizinki de dahil olduğu halde bu hayat değil ki!.. Adım atlamaca oynar gibi birşey! Öyle ya, kaç devir atlattık!.. Devri Hamidiye (esbak) dersek devri Aziziye ne diyeceğiz? Her ne hal ise!.. Devri esbakta bir gün Pendik yoliyle Adaya geçmek, oradâ birkaç gün kalmak emeli peydâ oldu. Vapurla Haydarpaşa, trenle Pendik... O zamanlar Pendikte Barbunya gibi lezzetli balıklarla bir de al şarap vardı. Birkaç tane ondan, bir kadeh de berikinden hülyası ağzımı sulandırıyordu.

Yalnız başımayım. Arkadaşım filân yok. Varır varmaz deniz kenarına giden caddeyi tutturdum. Birinci gazinodan içeri girdim. Oturdum, oturmadım karşıma posbıyık bir herif dikildi.

— İsminiz?
— Rasim.
— Necisiniz?
— Muharrir.
— Hangi gazetede?
— «İkdam» da!.
— Buraya niçin geldiniz?
— Adaya gitmek için.
— Adada ne yapacaksınız?

— İşte orasını bilemiyorum... Yalnız şu var ki burada ne yapacaksam orada da onu yapacağım.. Siz niye soruyorsunuz?

Herif afalladı. Bir dakika düşündükten sonra:

— Ben buranın zabıta memuruyum.

— İyi ya!. Niye soruyorsun? Yine afalladı.

— Bir cürmüm, mürmüm var mı?

— Ha...yır! Öyle emir aldık da..
— Benim için mi emir aldınız?
— Ha...yır!..

— O halde vazifeni tecavüz ediyorsun! Söyle çakar mısın? Birşey yer misin?

— Ha...yır şimdi yedim.

— Öyle ise bir kahve iç?.. Otur bakayım!..

O zamanın da tabiatini bildiğim için herifin yüzünden akan memnuniyet hissini derhal anladım. Onun benim yanımda oturması vazifesini yapması demekti. Oturdu. Bir sigara...

— Garson gel! Efendiye bir kahve... Yiyecek ne var?.. Garson saydı, hiçbirini canım istemedi. Dedim ki:

— Ben buraya balık yemek için geldim! Zabıta memuru davrandı:

— Ben size şimdi taze Barbunya bulurum!.. Gitti. Filvaki bir rumyos oğlanın elinde dört, beş Barbunya geldi. Verdim, kızarttılar. Şarabı da getirdiler; göçürdüm. Fakat öğle üstü!.. Ada vapuruna üç, dört saat var; gazinoda oturmakla, dalga saymakla bitmez ki!.. Gezineyim, hazır gelmişken köyü de anlamış olurum, dedim. Kalktım. Zabıta memuru istifhamkâr bir tavırla yüzüme baktıktan sonra:

— Nereye Bey?.. Ben lâkayt:

— Şöyle bir gezineyim... Yemek hazmı için... O, Pendiğin, burun gibi olan, çıkıntısını göstererek:

— Fakat o tarafa gitmeyin! Damat Mahmut Paşa kaçtı... Sonra sizi...

Ne Paşa merhumu tanırım, ne de burada oturduğunu bilirim... Durdum. Zamanın tabiatini bilirim dedim a; duruşum bir hareket hattı tâyini içindi. Dedim ki:

— Öyle ise Adaya da gitmiyeyim!

— Gitmeyin, çünkü karşı karşıya!

— Acaba kaçta tren var?

— Trenden evvel karakola gelin de ifadenizi alayım.

Gittik, Ufak bir ifade aldı, imzaladım. Saate baktı, yirmi dakika sonra tren olduğunu söyledi. Kös, kös döndüm. Fakat beni istasyona kadar uğurladı. Bindim, döndüm. Aradan bir gün mü geçti, iki gün mü?.. Zaptiye Nazırı beni çağırttı. Huzuruna çıktım, ilk sözü:

— Ne vakittenberi Mahmut Paşayı tanırsınız? Dedim ki:

— Mahmut Paşa adında tanıdığım kimse yoktur...

— İnkâr etme!..

— Tahkik buyurabilirsiniz.

— O halde Pendikte ne geziyorsunuz?

— Hovardalık.

— Biz amma sizi söyletiriz..

— Yalan istiyorsanız söyliyeyim.

Nazır da afalladı. Bunun üzerine macerayı etrafiyle anlattım. Dinledikten sonra masasının gözünü çekerek bir kâğıt çıkardı, uzattı. Belki yetmiş, seksen satır var. Aman;.. Ben neler yapmışım!. Köşkün kapısına gidip de çalmamış mıyım? Zabıta memuruna: «Gireyim!» diye rüşvet mi teklif etmemişim!.. Nihayet bir yolunu bulup kaçmamış mıyım?.. Velhasıl gecenin saat yedisine kadar Nazırı ancak ikna edebildim. Son sözü bu oldu idi: Ben kefil oluyorum da sizi salıveriyorum! Yerle temennayı basıp büyük bir:

— Teşekkür ederim Paşa Hazretleri!.. dedim, kendimi dışarıya attımdı. Zaman bu!..»

Dünün gazeteciliği ile bugünün gazetecisi arasındaki büyük fark: Basın mensupları «Bomonti» bahçesinde rahatça eğleniyorlar...

TANPAX
SIHHAT EZELERİ
Şişli P. K. 159 - İstanbul

Sayı: 166

Abdülhamit

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Cepten Çıkan Mühürün Cilveleri

★ «Gel buraya fesini giy!..»
★ Yıldız Sarayı yolunda..
★ Başmabeyincinin huzurunda
★ «Hakkını helâl et! Sen benim evlâdımsın»
★ Beş altın lira sükût hakkı.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

GEÇEN hafta Sultan Hamid devri gazeteciliği hakkında üstad Ahmet Rasim merhumun hâtırasını nakletmiştim. Bu hafta da yine rahmetlinin ağzından yine o menhus istibdat yıllarına ait başka bir keyfî, karakuşî muameleyi anlatacağım: «Saadet» gazetesinde iken bir sabah erkence matbaaya gelmiş, çalışıyordum. Odanın kapısı birdenbire açıldı, içeriye kolları kırmızı çuhadan, yenleri siyah, fakat açık, sarkık bir nevi askerî ceket giymiş, kırmızı fesli, uzunca boylu biri girdi. Bana hitap ederek:

—Gel buraya!.. dedi. Korka korka kalktım.

— Fesini giy!.. Giydim.

— Yürü!.. Yürüdüm. Kapının önünde bekliyen bir arabaya bindik. Nereye gidiyorduk?. Tâ Beşiktaşa gelinceye kadar soramadım; orada söz arasında cesaret ettim. Dedi ki:

— Başmâbeyinci beye!..

— Acaba?

— Ötesini bilmem! Bana al gel, ben de seni aldım, gidiyorum!..

— Eyvallah! demeden gayri çare yok. Saraya geldik; mahut kapıdan girdik, sağ tarafa döndük, bir mermer merdivenden çıkarak koca salonlu bir yere vardık. Çavuş bana: «Sen dur!..» dedi, fesini düzelterek bir kapıdan girdi, sonra çıktı beni çağırdı; ben de girdim.

* * *

Kocaman bir masanın ortasında kır sakallı biri gömülmüş, hiddetli hiddetli bana bakıyordu. Bu bakış üç, dört dakika kadar sürdü Ben tiril tiril titriyordum. Bu esnada yüzü daha ziyade mehabet bağladı. Bana:

— Gel buraya! emrini verdi. Yaklaştım. Masanın üzerinde açık bir «Saadet» gazetesi duruyordu. Şahadet parmağiyle çabuk, çabuk, âdeta gazeteyi yırtacak gibi, gazubane işaret ederek; bağıra bağıra:

— Bu ne demek? dedi. Eğildim, bakacak oldum; bir bağırtı daha:

— Sizin kafanızı havanda ezmeli, hainler!..

Vay!.. Vay!.. Mâbeyinde, Başmâbeyinci.. Havan... Ezmek... Kâfi! Sonu ya sürgündür veyahut o zaman dillerde dolaşan ve ismi:

— Cumburlop! olan denize atılmaktır. Fena halde korktum. Fakat seri bir bakışla gördüm ki bir manzume!.. Hem de İsmail Safa merhumun: «Bahar gelmiyecek mi, bahar gelmiyecek mi?..» nakaratlı bir manzumesi. İçimden:

— Ne olsa bu adam söz anlar.. Elbette anlamıyanı Başmâbeyinci etmezler!.. dedim; çabuk geçen bir cür'etle:

— Efendim! dedim, demedim bir bağırtı daha gürledi:

— Daha söylüyor... Daha söylüyor!.. Vucudu kalkasıca, daha söylüyor!.. Çık dışarı!.. Nasıl sağdan geri ettiğimi bilemiyorum. Kendimi Divanhanede buldum. Yanımda üstü. başı temiz bir adam gördüm. Adamcağız tebessüm ederek, gönül alıcı bir eda ile:

— Gel beyim gel ! Korkma, bugün hiddeti var. Zararı yok, şimdi geçer... diyerek beni bir odaya götürdü. Elim, ayağım buz kesilmiş, vücudumun her tarafı titriyordu. Bana, su, sigara, verdi, kahve getirdi. Fakat içemiyordum ki!.. Hem ellerim titremeden tutamıyordum, hem de (kahve) den şüpheleniyordum. (1) Adamcağız heyecanımı gördüğü için teselli veriyordu.

Bir çeyrek geçti, geçmedi, diğer bir Ağa geldi, bana:

— Buyurun! dedi. Uşaklar efendiden pek nazik!..

* * *

Yine odaya girdim. Bu defa evvelkinden daha ziyade köpürmüş görünüyordu. Yine bir iki dakika yüzüme baktı, yine parmağiyle «Bahar gelmiyecek mi, bahar gelmiyecek mi?..» yi göstererek:

— Bu ne demek?.. diye haykırdı.

— Sus! Dilini koparırım!..

Ne yapalım? Söyle, söyleme!.. O muttasıl tekrarlıyordu:

— Bu ne demek?.. Hakikaten bende de yeis belirmişti. Çünkü Başmâbeyinci küfre de başlamıştı:

— Sizi edepsizler, veledizinalar, nankörler, hainler... Sizi utanmazlar, namussuzlar, alçaklar?.. Sizi köpekler, yezitler, mel'unlar, asılacaklar!.. diyor, bu nakarattan her birinin sonunda eski tavriyle:

— Bu ne demek? diye bağırıyordu.

Bir anda bütün cesaretimi toplıadım. Ceketin düğmelerini çözerek elimi yeleğimin cebine soktum, mühürümü çıkarıp önüne koydum. O da şaşırdı. Şaşırır ya!. Ben cevap vermek istiyordum, o bağırıyordu. Başka türlü çare de yok!..

Her ne hal ise!.. Mühürü aldı; baktı, okudu. Durdu. Dudaklarını büktü. Sakalını karıştırdı. Mühüre bir daha baktıktan sonra:

— İsmin ne?

— Ahmet Rasim!..

— Suphanellâh!.. Ne söz anlamazlara çattık!.. (İçimden ben de senin gibiyim, diyordum) O devam ediyordu:

— Allah!.. Allah!.. (Ha şöyle! tövbe, istiğfar et!)

— Allah!.. Allah!.. (Derviş midir, nedir?.)

— Fesüphanellâh!.. (Bana bakarak yumuşak bir lisanla):

— Otur bakayım... Bak bir kere olan işe!.. Ben kimi istedim, bana kimi getirdiler?.. Nafile yere senin kalbini kırdım!.. Amma zararı yok, sen benim evlâdım yerindesin!..

Teşekkür temennâsını çaktım. Masanın gözünü çekti, eliyle «Gel!» diye işaret etti. Kalktım, masaya gittim. Bana beş altın lira verdi.

— Hakkını helâl et ! Bir yanlışlık oldu... Fakat kimseye söyleme!.. dedi. Kim söyler? Saray kapısından öyle bir fırlayış fırladım ki soluğu tramvay merkezinde aldım. Fakat ben Saraydan çıkarken sansür Hıfzı Bey merhum da giriyordu. Benzi uçmuş, dudakları titriyordu.

İşte bu tarihten itibarendir ki (sansür) manzum eserleri de şiddetli bir tarassud altında bulundurmaya başladı idi...»

* * *

İşte İkinci Abdülhamidin o şeametli istibdat devrinde gazetecilik bu derece tehlikeli bir meslekti ve rahmetli üstad böyle bâdirelerle karşılaşmıştı.

Ya hürriyetin ilânı üzerine güya basın serbestisinin kefalet altına alındığı Meşrutiyet inkılâbında Türk gazetecisi hürriyete kavuşmuş oldu mu?.. Ne gezer? Yaşasın hürriyet, yaşasın adalet, yaşasın hürriyet, yaşasın uhuvvet avâzeleriyle yurda ayak basan meşrutiyet idaresinin «İttihat ve Terakki», «Hürriyet ve İtilâf» fırkaları boğuşmaları yüzünden nasıl soysuzlaşarak Abdülhamid devrinin iğrenç istibdadına rahmet okutacak bir soysuzlaşma yolunu tutmuş olduğunu, yine rahmetli Ahmet Rasimin ağzından sizlere gelecek haftaki sohbetimde dinleteceğim.

(1) Yıldız Sarayında Padişaha muhalif ve düşman sayılan kimselerin zehirli kahve verilmek suretiyle yok edildikleri herkesin işittiği bir şayia idi. Bu itibarla üstad (kahve) den de korkuyordu. C. S.

TANPAX
SIHHAT BEZLERİ
Şişli, P. K. 159 - İstanbul

OPON

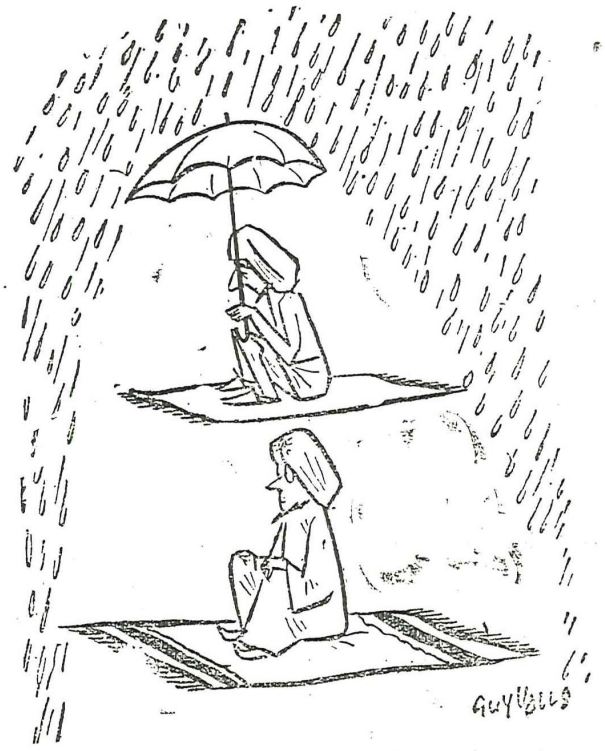

YAZISIZ

sayı: 163

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Modern Mecmuacılığımızın Kurucusu Kimdir ?

★ İki Türk gencinin neşrettiği Fransızca dergi
★ «Cin» mecmuası ve Sedat Simavî
★ Sedat Simavî'nin yüzbinleri aşmış baskı yapan gündelik gazetecilik hakkındaki düşünceleri
★ «Hürriyet» in tutulması bir şans eseri değildir

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Merhum Sedat Simavinin Cemalettin Saraçoğluna hediye ettiği bir resmi..

MÜTAREKE yıllarının, Damat Ferit Paşa Babıâlisinin gazetecileri arasında rahmetli Sedat Simavi'nin pek mümtaz, o nisbette de ehemmiyetli bir yeri vardır. Pek çoğumuz iyi bilmeyiz amma görünüşte daima alaycı, daima şen, daima güler yüzlü, Sedatcık o çocuk edalarında, ciddî bir gazete yazarından ziyade hoppa bir sanatkâr, heveskâr bir ressam ve karikatürist geçinmesine rağmen herşeyden evvel pek istidatlı bir yevmî gazeteci idi. Hoş bunu sonraları «Hürriyet» i ni kurup o zamana kadar hiçbir Türk gazetesine nasip olmıyan yüzbinler üstündeki tirajına, bu alandaki rekoru parlak bir suretle kırmak suretiyle dosta da, düşmana da ispat etti idi ya!

Sedat Simavi sanatkâr ruhlu idi, Sedat Simavi alaycı, lâtifeci idi, Sedat Simavi çabuk heves eder, daha çabuk bıkar, usanırdı ama ilk resimli ve haritalı gündelik gazete nasıl Ebüzziyazade Velid merhumun icadı ise yalnız resimli gündelik gazete, renkli ve Avrupaî mecmua da rahmetli Sedat Simavi'nin ortaya attığı feyizli buluşlardır. Artık yüksek tirajlı modern Türk gazeteciliğinin babası da o olmuştur.

Ben rahmetli Sedatla Birinci Dünya Harbinin sonunda yâni 1918 yılında tanıştım. O sıralarda, «Faure», Fransız lisesini birlikte bitirdiğimiz sınıf arkadaşım, İşkodra vali ve kumandanı Bedri Paşazade Salâhaddin «Cin» adlı Fransızca haftalık bir dergi çıkarıyordu. Aramızda her ikimizden de yaşça biraz daha büyükçe bir Salâhaddin daha vardı ama o yalnız bize yazı cihetinden yardım ediyordu; mecmuanın malî işleri, yazı umuru biz ikimizin omuzlarımızda idi. İki Türk genci tarafından çıkarılan «Cin» onaltı sayı devam etti. Lisan bakımından bizi hiç de utandıracak bir gerilikte değildi. Muhteviyatını da daha ziyade Fransızcaya çevirdiğimiz Türk edebiyatının seçme parçaları teşkil ediyordu. Maksat,, para kazanmaktan, fazla satış yapmaktan ziyade o sıralarda «Jan Ellé» adındaki temiz Fransızca yazan bir tatlısu frengi delikanlısına mukabil yine o temizlikte Fransızca kalem oynatabilecek Türk gençlerinin de mevcut olabileceğini dosta, düşmana göstermekti.

Çocukluk bu ya! İkimiz de var kuvvetimizle çalışıyor, didiniyorduk... Hele Salâhaddin, Fransız mürebbiye ile büyümüş, esaslı bir Garb tahsili almış bir gençti. Çok temiz Fransızca yazardı. Ben de ondan geri kalmamaya çalışıyordum. İşte, şimdi iyice hatırlıyamıyorum, bizimle «Jan Ellé» arasında evvelâ «Cin» de, sonra da genişliyerek «Osmanişer Lloyd» adındaki gündelik gazetenin sütunlarına yayılan edebî kalem mücadelesi birçokları arasında Sedat Simavi'nin de dikkat nazarını çekmiş olacak ki, beşinci yahut altıncı sayımız intişar ettiği sırada, Galatada Bahtiyar hanındaki idarehanemize bir gün çıkageldi idi. Bizimle tanıştıktan, mecmuanın gerçekten iki ırkdaşı tarafından çıkarılmakta olduğuna kanaat getirdikten sonra bizimle alâkadar olmaya başladı. Her ikimizden de yaş itibariyle çok daha gençti ama o devrin meşhur Fransız mecmuaları olan «Je sais tout» ların «Lectures Pour Tous» ların «İllustration» ların, «Monde İllustré» lerin sebatlı bir okuyucusu sıfatiyle bize fikirler veriyor, tavsiyelerde bulunuyor, hülâsa «Cin» in neşriyatiyle yakından alâkalı görünüyordu.

Hiç unutmam, bir gün beni bir köşeye çekerek:

— Bilir misin, demişti, ne yapmalısınız?.

— Söyle de yapabileceğimiz gibi, mütevazı bütçemizin kaldırabileceği gibi birşey ise yapalım!

— İki genç odacı bulun. Bunlar gündüzleri idarehanede bulunsunlar, birer şapka alın, alın taraflarına sırma ile ve görünür şekilde birer «Lö Cin» ismini yazdırın. Mecmua intişar edince de Beyoğlunda satışı bunlara yaptırın; müthiş reklâm olur!..

— İlâhi Sedat!. Ayol biz kâğıt parasını güç tedarik ediyoruz, nerede kaldı ki böyle alâyişlere cüret edebilelim;.. Lâkin o dinlemiyor, fikrinde ısrar ediyor:

— Ah bilemezsiniz, diyordu, ne kadar güzel birşey olacak!.. Ne diyeyim size fikrimi anlatamıyorum galiba, reklâm, herşeyden evvel reklâm lâzım...

Ne yalan söyliyeyim, arkadaşımın o zamanki fikrini ben çocukça bulmuş, üzerinde fazla durmamıştım. Meğer ne kadar, ne kadar haklı imiş...

«Cin» in on altıncı numarasında mı, on beşinci numarasında mı Mütareke oldu, yollar açıldı, Paristen kucakla Fransızca mecmualar gelmeğe başladı, tabiî bizim dergi de kapanmak zorunda kaldı idi amma ben de Sedatla dostluğu ilerletmiş, canciğer olmuştuk.

* * *

«Cin» kapanmıştı amma bende gazetecilik hevesi de adamakıllı aldı yürüdü idi. Askerî vazifem de terhisim dolayısiyle sona erince, silâh arkadaşım Ahmet Hilâlî'nin delâletiyle «Tasviri Efkâr» a mütercim ve Beyoğlu yabancı mahfilleri muhbiri olarak girdim. Pek az sonra Sedat Simavi merhum da gündelik resimli fakat gayri siyasî bir gazete olarak «Dersaadet» i çıkarmaya başladı. Gazetesinin şiarı (bir resim, beş satır yazıdan daha beliğdir) cümlesi idi. Meşhur mizah mecmuası «Diken» i gündelik gazetesinden evvel mi çıkardı, yoksa Mütarekenin o hay, huyu arasında tutunamıyan «Dersaadet» i kapadıktan sonra mı çıkardı? Pek iyi hatırlamıyorum ama o sıkışık devre nisbetle «Diken» in cesurane, son derecede cesurane neşriyatını hâlâ hatırlarım. İyi bir ressam, daha iyi bir karikatürist ve hepsinden çok daha yüksek bir sanatkâr olan Sedat Simavi için modern mecmuacılığımızın babasıdır diyebiliriz. Muhayyel mülâkatlarla, foto montajlarla devrin devletlileriyle, hattâ Sadrâzamı Damat Feritle ne alaylar, hattâ ne târizler, ne tenkidlerdi onlar... Bir taraftan işgal kuvvetlerinin, bir taraftan da Damat hükûmetlerinin merkez kumandanları, polis müdürü Arnavut Tahsinlerinin türlü tazyikleri, çeşitli mel'anetleri altında bütün Babıâli inim inim inlerken, en pervasız ağızlara kilitler vurulurken Sedatcığın «Diken» i, «Resimli Gazete» si mizah kisvesi altında veriştirip duruyordu.

* * *

Gazetemi kurduktan sonra en yakın dostlarım arasında daima Sedat Simaviyi buldumdu. Ya yemeklerden evvel, yahut da yemeklerden sonra ya ben onun yeni yaptırdığı 7 Gün matbaasına uğrardım, yahut o bana matbaama gelirdi.

— Sedat mademki yevmî gazeteciliğe bu kadar meraklısın, niçin gündelik bir gazete çıkarmıyorsun? sualime daima şu cevabı verirdi:

— Sizlerin elinizdeki bu vasıtalarla benim düşündüğüm gazete çıkamaz, çıkarılamaz!..

Ben kahkahayı basar, en fazla tirajın elli bini aşamadığı bir gazetecilik muhitinde bu kadar yüksekten atıp tutmayı fazla bulur, herhalde yüz bini aşan bir tirajı bizim neslin asla göremiyeceğini iddia ederdim. O, dudaklarında acı bir tebessüm; yarı ciddî, yarı lâtife yollu:

— Ne söylüyorsun? derdi, ben beş yüz bin basmadıktan sonra o gazeteye yevmî gazete diyebilir miyim?..

* * *

Rahmetli Sedat Simavinin mecmuacılığı, naşirliği yurda bir hayli nefis eserler kazandırdı. Düşündüğü, tasarladığı, ortaya attığı 7 Gün neşriyatı meydandadır ve hepsi sanatkâr ruhunun birer nefis yaratığı olarak hâlâ yüzlere gülmektedir. Fakat onun en büyük başarısı, en parlak eseri, temelinin ilk taşından damının en son kiremidine kadar inceden inceye düşünüp kurduğu ve yalnız evlâtlarına değil bütün Babıâli çocuklarına yadigâr bıraktığı «Hürriyet» idir.

«Hürriyet» in o zamana kadar görülmemiş başarısı için; şans işi, tesadüf mahsulü diyenler oldu. Bence hiç de öyle değildir. Çünkü yıllarca ve yıllarca evvel rahmetlinin ağzından nasıl bir gündelik gazete düşündüğünü kulaklarımla defalarca işittim. Ne çare ki, büyük başarısı onun hayatına maloldu, muvaffakiyetini tatlı caniyle ödedi. Nurlar içinde yatsın, makamı Cennet olsun.

OPON

sayı: 164 6 Ekim 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Yazı ile Tablolar Resmeden Gazeteci

★ Rahmetli üstad mesleğe nasıl başladı?
★ Daha kartvizitin bilinmediği bir devirde...
★ Ahmet Rasim ve «Ceridè-i Havadis»
★ Eski İstanbulun falakalı ilk okullarında okuyan bir mektep çocuğunun canlı resmi
★ Yunus Nadi beyin «Yeni Gün» ü ve Ahmet Rasim merhum

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BENCE yalnız Türkiyenin değil, Balkanların da değil, hattâ bütün Avrupanın en büyük, en istidatlı, en verimli gazetecilerinden biri olan üstadlar üstadı, büyük yazar, usta gazeteci Ahmet Rasim merhum mesleğe girişini şöyle anlatır:

«— Ben matbuata, henüz mektepte iken musallat olan bir saikin zoriyle intisap etmiştim. Para kazanmak değil, gazete matbaası olsun da, neresi olursa olsun, o binadan içeriye girmek birinci emelimdi. «Ceride-i Havadis» e kabul edildiğim günlerde ne olurdu kartvizit moda olsaydı... Neden sonra, yâni ben ilk hızımı aldıktan, kurtlarımın iricelerini döktükten sonra çıktı... O da bir müddet züppeliğe hamledildi. Yoksa bütün İstanbulda, taşrada nüshaları değil, yalnız namı münteşir olan bu gazeteye intisabımı ilân için: «Ahmet Rasim, Ceride-i Havadis muharrirlerinden», yahut «Ceride-i Havadis muharrirlerinden: Ahmet Rasim» şeklinde en aşağı iki kutu kartvizit yaptırıp bir vesile ile şuna buna dağıtmak işten bile değildi. Rahmetli annem benim bu intisabımı hoş görmemişti. Ne diyelim, bir hissikablelvuku biçare kadını müteellim edip dururdu.

Merhum Yunus Nadi'nin son resimlerinden biri..

«Ceride-i Havadis» te birkaç ay çalıştıktan sonra bir gün gazete sahibi Nuri Efendi merhum beni usulca çağırdı, elime iki mecidiye sıkıştırarak:

— Artık her hafta iki mecidiye alacaksın! Tebşiriyle gayret ve himmetimin takdir edildiğini müjdeledi idi...»

* * *

Mektepteki, yâni «Darüşşafaka» daki gazeteciliğine gelince, bunu da «Muharrir, Edip, Şair» adlı eserindeki: «Hademeden Hüseyin adında yaşlıca biri vardı ki fukaralığı yüzünden paraya düşkündü. Bir paket tütün parasiyle kendisini itmâ eder, dışardan gazete, kitap, risale mecmua aldırırdık. «Talim-i Edebiyat» kitabını da bu adam vasıtasiyle arattık, bulduramadık. Anlıyabildik ki, eser «Mekteb-i Mülkiye» de el ile yazılıp talebenin ihtiyacına göre basılırmış! Şimdi ne yapmalı da bunu ele geçirmeli?.. Düşündük, taşındık, hocamız Hayreddin Beye işi açmaya karar verdik. Bulmak için çalışacağını vâdetti. Şu halde elde ettik demekti.

Hayreddin Bey merhum, bize notlarımızı basmak için meclis yapmak usulünü de öğretti idi. Müzakerehanenin pencerelerinden birinin sahanlığını (Matbaa) ittihaz ederek işe başladık. El, ayak tutkal, yüz, göz mürekkep içinde çalışıyorduk. Hattâ (Gazete) çıkarmaya bile yeltendikdi. İşte benim matbuata intisabım bu tarihten muteberdir (1298), satırlarından öğreniyoruz.

İşte daha mektep sıralarında rahmetli Ahmet Rasimde kendini belirten bu gazetecilik hevesi merhumun bütün ömrü boyunca devam etti. Hayatının son yıllarında Atatürkün kadirbilirliği yüzünden seçildiği mebusluk bir tarafa bırakılacak olursa Ahmet Rasim hiçbir resmî vazifede bulunmadığı için münhasıran kalemiyle geçinmiş, bu yüzden de en çok yazı yazmış bir gazetecimizdi. Mükemmel bir gazeteci için lâzım olan umumî ve çeşitli bilgiye hakkiyle sahipti. Milletini, memleketini, halkın ruhunu pek iyi bilir, hele İstanbulu ve İstanbul halkını pek iyi tanırdı.

Ahmet Rasim yazmazdı; kelimelerle, cümlelerle âdeta resimler çizer; tablolar yaratırdı. O, bir tipi, bir topluluğu tasvire başladı mı şahıslar, manzaralar karşınızda canlanır, dile gelirlerdi. O kadar ki, onun yazılarını okurken bir sinema filmi seyrediyormuş hissine kapılırsınız. Çünkü o sihirli üslûbiyle size çeşitli hususiyetleri en ince teferruatına varıncaya kadar bütün renkleriyle canlı tablolar seyrettirmek sırrına ermiş bir kalem büyücüsüdür.

Meselâ «Gülüp Ağladıklarım» adlı hâtıralarında kendi çocukluğundan bahseden şu satırlara birlikte bir göz gezdirelim:

* * *

«Cüz kesesi boynumda, sefertası elimde tin tin mektep... Ceviz torbası belimde, meşin top cebimde uçar gibi cami avlusu... Tâ tepede kalmış bir avuç çitlembik için dört, beş metre yüksekliğe tırmanış... Bol yemek, bol yemiş, bol uyku... Başta fes, püsküllü dağıldıkça kalıplanır... Sırtta dokuma gömlek, kış ise üstüne pamuklu, daha üstüne taş düğmeli mintan... Mintanın üstüne her iki iç tarafı cepli hırka, yahut eski bir sako... Soğuklarda, yağışlarda kukuleteli palto, boynumda şal veya başımda, kulaklarımı, ensemi kâmilen kaplıyan yünlü, enli bir sargı, ellerimde tek parmaklı boyalı eldiven, bacağımda askılı pantolon; ayaklarımda ökçeli terlik, yarım kundura, mest, yemeni, potin, katır... Evden örme yün yahut çarşıdan alınma tire, fanile çorap... Haftada bir hamam... Hayatın tatlılık ve acılıkla dolu olduğunu anlatmaya kâfi gelecek derecede tesirli iki, üç defa tatlı, dört beş defa azar, beş altı şamar... Mektepte kulağa tırnak, değnek, baştan ağır sarık, ayaklara falaka... Arasıra lokma... Zerde pilâv... Âmin parası... Bakla zamanı teferrüc... Yağmur duasına çıkış... Kandillerde simit, çörek... Kuş lokumu... Revani!... Kor helvası... Cevizli suçuk... Kâğıt helvası... Fındıklı, fıstıklı tatlı... Pestil... Kış geceleri keten helva, boza, leblebi, mısır buğdayı... Mangalda kebap veya suda pişmiş kestane... Nar, ayva, elma, armut, habbülleziz, hurma... Tandır...»

İstanbulun o eski, hele şimdi tarihe mal olmuş kadar eski günlerinde küçük bir mektep yavrusunun yaşayışını anlatan değil, canlandıran şu beş on satır yazısı ile Ahmet Rasim merhum gözlerinizin önüne renkli bir tablo, falakalı mektepleri, sessiz sokakları ile eski İstanbulun pek canlı bir tablosunu sermiş olmuyor mu?..

* * *

Rahmetli Ahmet Rasim 1864 de doğdu. Babası bir posta memuru imiş, büyük oğlunu yanına alıp eşini boşamış, bu yüzden Ahmet Rasim babasız, yalnız anacığının nezareti ve terbiyesi altında büyümüştür. Bütün yazılarında anneciğinden derin bir sevgi, engin bir saygı ile bahseder. «Darüşşafaka» da yetiştiği için de ölümüne kadar feyiz aldığı bu irfan ve ilim ocağına bağlılığını muhafaza etmiştir. «Falaka» adlı eserinde o devrin ilkokullarını canlandırır. «Muharrir, Şair, Edip» nde zamanın en feyizli bir irfan merkezi olan «Darüşşafaka» daki talebe hayatından bahseder.

1918 senesinde Ahmet Hilâlinin delâletiyle rahmetli hocam Ebüzziyazade Velid Bey merhumdan ilk gazetecilik derslerimi almaya başladığım vakit rahmetli Ahmet Rasim gazetecilik hayatının en verimli devresine ulaşmış bulunuyordu. Ben «Tasviri Efkâr» a intisap etmeden evvel, gazetenin başyazarı Yunus Nadi merhum Ebüzziyazade kardeşlerden ayrılarak «Yeni Gün» adında yevmî bir gazete kurmuş, gazetenin muharrirleri, muhbirleri de iki takıma ayrılıp bir kısmı eski müesseselerinde kalmış, bir takımı da Yunus Nadi Beyin peşine takılıp «Yeni Gün» zümresini teşkil etmişlerdi. Rahmetli Ahmet Rasim de işte Yunus Nadi Beye katılanlar arasında bulunuyordu.

Yunus Nadi Bey ayrıldıktan sonra hesapların tasfiyesi için gazete bir müddet kapalı kaldı idi. Bu müddet içinde «Yeni Gün» cüler harıl harıl hazırlanıyorlar, Velid Beyle Talha Bey de eski idarehanelerine çeki düzen vermekle meşgul oluyorlardı. «Yeni Gün» cüler daha evvel davrandılar, «Yeni Gün» ü başlık, şekil ve görünüş bakımından eski «Tasviri Efkâr»ın bir ikinci nüshası şeklinde çıkardılardı. Halk bu yeni gazeteyi Tasvirin bir devamı sandığından daha ilk nüshasından itibaren çok satılmağa başladı idi. Velid Beye gelince bizim telâşlarımıza için, için gülüyor, bir taraftan da hazırlıklarına devam ediyor, rakip gazetenin karşısına bir an evvel çıkmak hususundaki sabırsızlıklarımıza da:

— Herşeyin taklidi kötüdür, gazetemizi çıkarınca herkes hakikati anlar!.. mukabelesinde bulunuyordu.

Nitekim Tasvir de yeniden intişara başlar başlamaz, dediği çıktı, «Yeni Gün» iki üç bine düştü idi. İşte üstad Ahmet Rasim bu sıralarda o meşhur «Yeni Gün İçinde Eski Günler» serisine başladı idi. Kendisiyle tanışmam da yine o sıralara rastlar. Her tesadüfte elini öper, derin bilgisinden, engin tecrübesinden feyiz almaya yeltenirdim. O da bu içten gelen sevgi ve saygımı takdir ediyor olmalı idi ki, bana küçük kardeş muamelesi, arasıra meclislerinde de bulunmama müsaade ederdi. Bir gün bu meclislerden birinde tatlı tatlı bir macerasını anlatırken:

— Bir gazeteci behemehal bir iki yabancı dil bilmeli!.. Şu kadar var ki öz dili Türkçeyi de pürüzsüz, hatasız yazmayı ihmal etmemeli!.. Dikkat ediyorum: Yeni yetişen sizler temiz İstanbul lehçesini biraz unutmuşa benziyorsunuz... Gazetecilikte sağlam dil bilgisi esastır.» dedi idi.

Rahmetli üstad bugün başını kaldırsa da birçok gazetelerimizde çıkan haberlerin, bendlerin, fıkraların çoğuna bir göz gezdirse, radyo spikerlerimizden bazılarını dinlese muhakkak ki:

— Eyvah!.. Türkçemiz ne hale gelmiş?.. der, teessüründen, kederinden belki de bir kere daha ölürdü...

Sayı: 161 - 15 Eyl. 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İleri Matbaasına Yapılan Baskın

★ Büyük şairin gündelik gazeteciliği
★ Damat Ferid'in «Ertuğrul» yatiyle İzmit seyahati
★ Yahya Kemal'in korkunç hicviyesi sansürden geçiyor
★ Nemrud Mustafa divan-ı harbinde

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

BUNDAN evvelki sohbetlerimden birinde (1) «İleri» gazetesinden, bu gazetenin başyazarı Celâl Nuri, mesul müdürü Sami Karayel merhumlardan, türlü tehlikeleri göze alarak Celâl Nuri'nin gaybubetinde başmakaleleri yazan profesör Muammer Raşit Sevig'den bahsetmiştim. Sonradan hatırladım: «İleri» de Mütarekenin o kapkara günlerinde, Damat Ferit hükûmetinin tazyiklerini, Polis Müdürü Arnavut Tahsinin mel'anetlerini, işgal kuvvetleri sansürünün çeşitli cilvelerini hiçe sayarak aramıza şair Yahya Kemal Beyatlı da karışmış, hattâ bir makalesi yüzünden, başta mesul müdür Sami Karayel, tahrir müdürü İlhami Safa ve ben Nemrud Mustafapaşa harb divanını boylamıştık. Macera anlatılmaya değer:

Günlerden bir gün üstad Yahya Kemal «İleri» de, devre göre pek cesurane, hattâ cüretkârane sayılacak bir makale yayınladı. Mevzuu da Sadrâzam Damat Feridin Bebek koyunda yatan, Padişahın yatı, «Ertuğrul» a binerek İzmite gidişi idi. Sanatkâr yazıcı, Sadrâzamın İzmite sevkedilmekte olan «Kuvayı İnzibatiye» adlı Padişah kuvvetlerini, yâni vatan hainler sürüsünü teftiş için yola çıkışını gûya tasvir ediyordu. «Gûya» dedim, çünkü hakikatte bu yazı müthiş bir hicviye, Sadrâzamın o debdebeli, tantanalı gidişini maskaraya çeviren ustaca yazılmış korkunç bir târizdi. Şayet iyi hatırımda kalmışsa, kudretil şair o sihirli kalemiyle «Ertuğrul» yatının fayrap edip koydan ayrılışını tasvir ediyordu: Yat harekete geçer geçmez bir de bakıyorlar ki civarda bağlı, demirli bütün teknelerde de bir hareket vardır; hepsi «Ertuğrul» la birlikte harekete geçmişlerdir. Meğer yat koyda uzun müddet yata yata karinesinde o kadar çok midye ve yosun birikmiş ki bunlar diğer teknelerdeki yosunlarla birleşip denizaltı bir adacık teşkil etmişler, bu yüzden «Ertuğrul» uskurları işlemeğe başlayınca da yalnız kendisi değil, bütün civarındaki irili, ufaklı tekneler yola çıkmışlar...

İşte bu minval üzere Sadrâzam Paşa hazretlerinin (!) İzmit yolculuğunu tasvir eden büyük şair onu da, maiyeti halkını da kepaze etmiş, hepsini gülünç bir mevkie düşürmüştü.

Müttefiklerarası sansür bu yazıdaki ince istihzayı, korkunç hicvi farketmemiş olacaklar ki yazının intişarında mahzur görmemişler; yazı da «İleri» de başmakale şeklinde çıkmıştı.

Benim birşeyden haberim yok, bu yazının çıktığı gün erkenden matbaaya geldim; biraz sonra da İlhami Safa geldi. İlhami merhumun yazıdan haberi varmış ama hepsini okumamış; ilk işimiz evvelâ «İleri» yi sonra da diğer gazeteleri gözden geçirmek olduğu için yazıyı görünce bende şafak attı. İlhami de fazla telâş etti. Telâş edilmiyecek gibi de değil ki, zehir, zemberek birşey... Meğer her ikimiz de dikkat etmemişiz ama daha biz matbaaya girerken Arnavut Tahsin zabıtasının sivil taharri memurları Reşidefendi hanının içindeki «İleri» idarehanesini göz hapsine almışlar, gireni, çıkanı tarassud ederlermiş. Bunu öğleye doğru gelen Sami Karayel merhumdan öğrendikdi; merhum telâşlı, telâşlı:

— Ne oluyor çocuklar, matbaa tarassut altında. Hanın avlusunda bir sürü taharri memuru var. Galiba matbaayı basacaklar, aman şüpheyi çekecek kâğıt, telgraf, filân ele geçmesin!.. demiş, sonra aynı binanın bir kat üstünde yazıhanesi bulunan Sedat Nuri'nin odasına kapağı atmıştı. Sedat Nuri Fransız işgal kuvvetlerinin ot müteahhidi olduğundan Fransızlarla arası iyi idi, onlardan icabında muavenet, müzaheret görürdü ve dolayısiyle ağabeysinin gazetesinde çalışan bizler de sıkışık, buhranlı anlarımızda ona baş vururduk. Zaten biz, daha Sami Karayel gelmeden, İlhami Safa merhumla Müttefiklerarası sansörü huzuruna dâvet edildiğimiz zaman - ki, Yahya Kemalin zehir, zemberek yazısına göre bu dâveti alacağımıza muhakkak nazariyle bakıyorduk - ne yolda bir müdafaa plânı tatbik edeceğimizi aramızda kararlaştırmakla meşguldük. Gazetenin İngilizce ve Fransızca mütercimi olduğum için sansör huzurunda «İleri» namına yüzde doksan dokuz ben arzı endam ederdim, işte arkadaşımla neler söylemek icap ettiğini müzakere ederken Sami Karayel çıkagelmiş, mahut kara haberi ulaştırmıştı.

Zaten lâf aramızda, «İleri» de çıkan hicviyenin tefsire, tevile müsait bir tarafı da yoktu ya!.. Yahya Kemal bal gibi ve dörtbaşı mamur bir şekilde Damat Ferdi rezil, rüsvay etmişti.

* * *

Çok geçmeden Hürriyet ve İtilâf hükûmetinin meşhur sakallı Eminönü merkez memuru önde bir sürü taharri memuru, aralarında İngiliz askerî polis üniforması giymiş Ermeniler de bulunduğu halde, «İleri» idarehanesini dolduruverdiler. İlk sualleri:

— Bu yazıyı kim yazdı?.. oldu. Doğrusu benim o sabaha kadar yazıdan da, yazının yazarından da haberim yoktu. Gazetenin mütercimi ve Beyoğlu muhbiri olduğumu söyliyerek yakamı sıyırmaya çalıştım. Lâkin İlhami Safa kem, küm etti, makul bir cevap veremedi; nihayet muharririnin Yahya Kemal olduğunu açıklamak zorunda kaldı idi. İşin asıl feci tarafı Yahya Kemal, makalesini gazeteye verdikten sonra bir trene atlamış, kapağı «Sofya» da almıştı. Yahut bir yere gizlenmişti de o haberi mahsus çıkarmıştı. Herifler Yahya Kemali bulamayınca bizi sıkıştırmaya başladılar. Biraz sonra Sami Karayel de aramızda idi ve arslanlar gibi savunuyor, İngiliz uşağı soysuzlara cevap yetiştirmeğe çabalıyordu.

Bir aralık benim aklıma geldi, İlhamiye hitap ederek dedim ki:

— Bu yazı sansürden geçmeden mi intişar etmiş?..

Herifler yeni bir koz elde etmekten memnun sırıtarak provaları istediler. Provaları bulup önlerine serdik. Yahya Kemalin, mahut yazısında da Müttefiklerarası sansörün resmî damgası ve yazıyı okumuş sansür memurunun imzası tabak gibi meydana çıktı idi. Bunun üzerine İlhami büsbütün cesaretlenerek:

— Neden dolayı bizi bu kadar sıkıştırdıklarını anlıyamıyorum; biz yazıyı sansöre göndermişiz, sansör de bir mahzur görmiyerek neşrine müsaade etmiş.. bizim kabahatimiz ne?.. dedi idi ama akan suların durması gereken bu makul cevap karşısında da berikiler yumuşamadılar. Samiyi, İlhamiyi ve beni alıp evvelâ Eminönü merkezine, oradan da Nemrud Mustafapaşa Divanıharbine götürdülerdi.

* * *

Nemrud Mustafa'nın harb divanı istintak heyetince yapılan ilk soruşturmalarda ben yakayı kolay kurtardımdı. Zira gazetenin masum mütercimi, mütevazı bir muhbirinden başka birşey değildim. Lâkin İlhami Safa ile Sami Karayel yakalarını pek kolay kurtaramadılardı. Meğer Sadrâzam Paşa hazretleri (!) o makaleyi okuyunca küplere binmiş, «İleri» nin kapatılmasını, bütün gazete mensuplarının divanıharbe tevdi edilmelerini emir buyurmuş; hattâ muharririnin bir ibret örneği olmak üzere asılmasını bile isteyenler olmuş.

Bereket versin ki Sedat Nuri merhum yine imdadımıza yetişti de Fransızların müdahalesiyle hepimizi bu bâdireden kurtardı idi. Hoş biraz sonra yine bizler bu Nemrud Mustafa Divanıharbinin huzuruna çıkacak, bu sefer günlerce sorguya çekilecek idik ya! Bu da ayrı ve hazin bir maceradır ki, o devrin hükûmet hikmeti, idare tarzı hakkında esaslı bir fikir vereceği için uzun uzadıya anlatılmaya değer. İlk fırsatta bu hem gülünç, hem de hazin vak'ayı tafsilâtiyle anlatmaya çalışırım.

(1) 156 sayılı «20. Asır» da.

Yeni Neşriyat

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ (Fas: 57)

Maarif Vekâletince yayımlanmakta olan Türk Ansiklopedisinin 57 nci fasikülü de çıkmıştır. Bu fasikülde incelenen maddeler arasında (Bozkurt), (Böbrekler), (Bölme İşlemi), (Brahmanizm), (Brahms) gibi maddeler üzerinde tafsilâtlı olarak durulmaktadır. Fiatı 200 kuruştur.

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ (Cüz: 66)

Maarif Vekâletince yayımlanmakta olan «İslâm Ansiklopedisi» nin bu sefer çıkan 66 ncı cüzünde incelenen maddeler arasında (Kök-Böri), (Köprülüler), (Köroğlu), (Kösem Sultan), (Kurban), (Kubbe), (Kudüs) gibi maddeler tafsilâtlı olarak yer almaktadır. Fiyatı: 300 kuruştur.

TARİH DEYİMLERİ VE TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ (Fas: 21)

Maarif Vekâletince yayımlanmakta olan «Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü» nün 21 inci fasikülü de çıkmıştır. Bu fasikülde incelenen maddeler arasında «Şehremaneti», «Şehzade», «Şiî», «Taassup» maddeleri hususî bir yer işgal etmektedir. Fiyatı 230 kuruştur.

TERCÜME (Sayı: 59)

Maarif Vekâleti Tercüme Bürosu tarafından üç aydanberi yayımlanmakta olan «Tercüme» dergisinin 59 uncu sayısı çıkmıştır. Derginin içinde yer alan çok değerli yazılardan başka, Maarif Vekâletince bugüne kadar yayımlanmış olan İngiliz klâsikleriyle bundan sonra yayımlanacak olan klâsik eserler hakkında etraflı bir bilgi verilmektedir. Fiyatı 150 kuruştur.

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ İLE OKUL VE SINIF KÜTÜPHANELERİ

Maarif Vekâletinin yayımlamakta olduğu «Öğretmen Kitapları» serisinin 41 inci kitabı olarak «Çocuk Kütüphaneleri ile Okul ve Sınıf Kütüphaneleri» adlı eser çıkmıştır. Fahriye Kınalı tarafından yazılan bu faydalı eseri, bütün İlkokul öğretmenlerine, çocuk kütüphaneleriyle ilgili herkese tavsiye ederiz. Fiyatı 90 kuruştur.

MESLEKÎ VE TEKNİK ÖĞRETİM (No: 25)

Maarif Vekâletince yayımlanmakta olduğu Meslekî ve Teknik Öğretim Dergisinin 25 inci sayısı da çıkmıştır. Derginin bu sayısında yer alan yazılar arasında: Tarih Boyunca Resim ve Heykel Sergilerinin Gelişimi; Şapka ve Roplar, Dünyadan Teknik Haberler gibi yazılar bilhassa dikkati çekmektedir. Ayrıca metin dışı bir de ilâve patron verilmektedir. Fiyatı 100 kuruştur.

MESLEKÎ VE TEKNİK ÖĞRETİM (No: 26)

Maarif Vekâletince yayımlanmakta olan Meslekî ve Teknik Öğretim dergisinin bu sefer çıkan 26 ncı sayısında yer alan yazılar arasında (Müstakbel Annelerin Dikkat Edeceği Noktalar, Halılarımızı Koruma ve Temizleme Yolları, Yiyeceklerin Besin Maddelerini Muhafaza Şekilleri gibi yazılar bilhassa dikkat çekmektedir. Fiyatı 100 kuruştur.

sayı: 162

M ütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur gazeteleri ve Gazetecileri

Behçet Kâmi Akyüzün Tefrikası

★ Namık İsmail de işe karışıyor
★ «Sizi mel'unlar sizi! Mustafa Kemal hainin resmini basarsınız ha...»
★ Gel de derdini anlat!..

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

DAMAT Ferit Babıâlisinin Kuvayı Milliyeci gazetesi «İleri» den bahis açılmışken bir tefrika, hem de masum bir tefrika yüzünden Damat Feridin meşhur Nemrud Mustafapaşası Divanıharbini nasıl boyladığımızı anlatacağımı vâdetmiştim; işte başlıyorum, dinleyin dostlar...

* * *

Rahmetli Atatürk Anadoluda Millî Hükûmeti kurmuş, İstanbulla alâkasını kesmiş, Padişah Vahidettinin Sadrâzamı Damat Ferit Gazi Mustafa Kemalle arkadaşlarını idama mahkûm eden mahut fetvaları yayınlamış, millî ordu kurulmuş, hattâ şurada burada düşmana karşı mevzii başarılar bile elde etmeğe başlamıştı.

Bizler «İleri» de kaplarımıza sığamaz hale gelmiştik. İstihbarat şefimiz Cevat Gültekin Karamürselden mi, İzmitten mi, yoksa şimdi hatırımda pek iyi kalmamış Adapazarından mı, hülâsa her nereden zerzevat küfeleri içinde İstanbula gönderilen millî ordu resmî tebliğlerini Kuvayı Milliyeci kabzımallardan birinden alıp muntazaman «İleri» ye getiriyor, bir de Yunan harb tebliğleri arasında bu iç açıcı haberleri de yayınlıyorduk.

O sıralarda «İleri» tahrir heyeti arasında, bilmünasebe arzetmiş olduğum gibi, başmuharrir profesör Muammer Raşit Sevig, sonraları meşhur Pehlivan tefrikalariyle memleket çapında kendine bir şöhret sağlıyacak sporcu Sami Karayel, ressam Namık İsmail, tahrir müdürü İlhami Safa, rahmetli şair İsmail Safanın kardeşi o zaman berhayat olan şair ve edip Ali Kâmi Aktüzün oğlu ve İlhami Safa ile Peyami Safanın amcazadeleri sanatkâr ruhlu, amcası ve babası gibi içli şair yaradılışlı Behçet Kâmi, yukarıda bahsi geçen Cevat Gültekin, yazı işleri müdür muavini Ali Çocuk (Melek gibi bir arkadaştı. Sonraları Üniversite kütüphane memuru oldu. Bilgili, sessiz sedasız çalışırdı. Fakat gazeteciliğin sansasyon tarafını hiç bilmezdi. En ehemmiyetli bir habere, en heyecan uyandırıcı bir yazıya «... meselesi» sernamesini koyar, işin içinden çıkardı. Kendisi bir iki sene evvel Tanrı rahmetine kavuştu. Mütareke devrinin en kültürlü gazetecilerinden biri idi), sonraları Darbhanede mühim bir memuriyete geçen Tahsin Fazıl, Celâl Nuri merhumun küçük kardeşi rahmetli Suphi Nuri (Bu zat «İleri» ye o kadar bağlı imiş ki soyadı kanunu çıktıktan sonra soyadı olarak «İleri» yi seçti idi) ve daha şimdi hatırlıyamadığım bir hayli arkadaş vardı. İdare müdürümüz eczacı Celâl merhum, muavini de şimdi (Tan) müessesesi ve gazetesi sahibi Halil Lûtfi Dördüncü idi. Celâl Nuri'nin Sakızlı Mustafa Bey adlı bir yakını da idare işleriyle uğraşırdı.

* * *

İşte bu arkadaşlardan Behçet Kâmi merhum gazetenin hem istihbarat işleriyle, hem de edebî sütunlariyle meşgul olurdu. Rahmetli iyi tambur çalardı. Kendisini pek genç yaşta aramızdan koparacak mel'un bir hastalığın, veremin tahribatı, daha o zaman başlamış olacak ki pembe, güzel yüzü, tambur çalarken fazla kızarır, şair ruhundan kopan duygu fırtınaları o melih simaya aksederek büsbütün halâvet peyda eder, kesik kesik öksürür, bütün bunlara rağmen o tehlikeli gazetecilik hayatından ayrılmak istemez, sâkin ve sessiz en çetin maceralara atılmaktan ürkmez, tuhaf tabiatli bir gençti.

Merhum Behçet Kâmi Akyüz'ün Cemalettin Saraçoğluna verdiği bir resmi

Gazetenin edebi kısımlariyle meşgul olduğunu söyledim ya, günlerden bir gün gazeteye bir paşa bir tefrika teklif etti. Birinci Dünya Harbinde Kafkas cephesinde o zamanın başkumandanı Enver Paşa merhumun yaptırdığı yersiz bir taarruz hücumunda bir çok askerimiz şehit olmuş, bir kısmı esir düşmüş, daha çoğu da düşman kurşunundan ziyade azgın bir tabiatın kudurmuş savletleri karşısında donarak ölmüşlerdi. İşte bu paşa o çılgın taarruz emrinin kurbanı olarak Ruslara esir düşmüş fakat sonraları memlekette Bolşevik isyanı başlayınca sürgün bulunduğu Sibiryadan kaçmaya teşebbüs etmiş, kıyafet değiştirip yaya olarak kaçmaya ve nihayet memlekete gelmeğe muvaffak da olmuş. Paşanın cesareti kadar kalem kudreti de yerinde idi. Bilâhare galiba İstanbul mebusu da olan ve İzmir valiliğinde bulunan İhsan Paşa idi bu zat.

Uzatmıyalım tefrikayı evvelâ Behçet Kâmi okuyup pek beğendi, İlhami de bir Türk askerinin bu parlak başarısını, Mütarekenin o kapkara günlerinde Türk okuyucusunun mânevî kuvvetini yükseltiri diye, parlak ilânlarla gazeteye koymaya karar verdi. Ancak Paşa İstanbulda olduğu için hüviyetinin gizli tutulmasını şart koşmuştu. Bu yüzden kendi fotoğrafını koyamadık da İlhami Safa gazetemizin ressamı Namık İsmaile başı kalpaklı, sırtı askerî kaputlu temsilî bir resim yaptırdı, yâni hem ilânlara, sim yaptırdı, bunu hem ilânda, hem de gazetede çıkan tefrikanın sernâmesinin yanına koydurdu idi.

* * *

İlânlar çıktı, tefrika başladı, umduğumuz alâka da uyandı.

Hemen ilâve edelim ki tefrikada günün politikasına temas eden bir cihet yoktu. Filân kasabadan nasıl hüviyet gizliyerek gizlice geçmeğe muvaffak olduğunu, Bolşevikler arasından nasıl süzüldüğünü, o devirde Rusyada cereyan eden kardeş boğuşmalarının kanlı safhalarını Paşa ballandıra ballandıra anlatmakla yetiniyor, tatlı tatlı zevkle okunacak meraklı bir seyahatnâme kaleme alıyormuş gibi şehirlerden, kasabalardan bahsediyor, lâkin zülfüyâre katiyen dokunmuyor, fincancı katırlarını ürkütmekten çekinir bir kalem kullanıyordu.

Günlerden bir ikindi vakti matbaada çalışırken sivil taharri memurlariyle bir iki İngiliz polisi tahrir odasına girdiler, kapıyı tutturduktan sonra bize:

— Buyurun, Polis Müdüriyetine kadar gideceğiz!" dediler. Hepimiz donakaldık. Hiçbir izahat vermek istemiyorlar, sadece doğruca müdüriyete götürülmemiz icap ettiğini söylüyorlardı.

Vakit henüz erken olduğu için muhbir arkadaşlardan çoğu gelmemişlerdi. Ben vardım, İlhami Safa, Ali Çocuk vardı; vazifesi itibariyle daima yazı odasında bulunan ressam Namık İsmail vardı, Sami Karayel vardı.

Hepimizi palas pandıras Polis Müdüriyetine götürdüler. Biz müdürün karşısına çıkarılır da hiç olmazsa suçumuz nedir onu öğrenmiş oluruz diye ümitlenip dururken, müdüriyette hüviyetlerimizi tesbit ettikten sonra yarım saat içinde tekrar yola çıkardılar ve Harbiye Nezaretindeki Nemrud Mustafapaşa Divanıharbine dayadılar.

Çıldırmak işten değil; ne var, ne oluyoruz? Suçumuz ne?.. Polis memurları bizleri Divanıharbin sorgu heyeti emrindeki kanun nefer ve zabitlerine teslim ettikten sonra defolup gittilerdi. O sıralarda ise İttihatçı diye, Kuvayı Milliyeciden bir sürü insan tevkif edilmiş, Bekirağa bölüğünde bekleşip duruyordu. Fazla olarak İngilizler de tevkifler yapıyor, onlar da «Kroker» otelindeki tevkifhaneleri ile Galata yangın kulesindeki mevkuflara akla gelmedik eziyetler, işkenceler reva görüyorlardı.

Lâfın kısası öyle bir ana baba günü ki, kimkime... Divanıharb istintak heyetinin kapısında saatlerce bekledikten sonra bizi içeri aldılar. Aksi ve kara suratlı, parlak paşa üniformalı, ters, abus bir adam, hepimizi ayrı ayrı süzdükten sonra birdenbire gürler gibi:

— Sizi mel'unlar sizi!.. Padişah haini Mustafa Kemalin resmini basarsınız ha!.. diye çıkışmaya başlamaz mı?. Bizler hayretten donup kalmıştık. Evvelâ o zamana kadar Mustafa Kemal Paşanın bir fotoğrafını dahi görmüş olmadığımızdan istemiş olsak dahi onun bir resmini basamazdık. Halbuki herif veriştirip duruyor, ne nankörlüğümüzü, ne Padişah hainliğimizi, ne Halife-i Müslimin düşmanlığımızı bırakıyordu.

Meğer Namık İsmail merhumun İhsan Paşanın tefrikasına başlık olarak yaptığı başı kalpaklı temsilî resim Mustafa Kemal Paşayı andırıyormuş. O devirde Kuvayı Milliyeciler kalpak giyiyorlardı ya, Kuvayı Milliyeci olarak tanınmış bir gazetede kalpaklı bir resim, hele simaca biraz da Mustafa Kemal Paşayı andırınca hemen kararı vermişler, bunlar el altından idam mahkûmu, Padişah düşmanı Mustafa Kemalin propagandasını yapıyorlar hükmünü bastırmışlar ve tabiatiyle apar topar hepimizi yakalayınca Nemrud Mustafanın huzuruna sevketmişler.

Tahrir Müdürü İlhami Safa ile gazetenin mesul müdürü Sami Karayeli tevkif ettiler. Benimle Namık İsmail de gayri mevkuf olarak dört beş gün Divanıharbe taşındık. Nihayet suçsuzluğumuz anlaşılarak yakamızı bıraktılar. Zavallı Namık:

— Ayol, derdi ben Mustafa Kemal Paşanın fotoğrafını dahi görmüş değilim. O kalpak Kuvayı Milliyecilerin kalpağı değil Rus kalpağı idi, diyordu ama derdini kimseye anlatamıyordu.

Sayı: 160 8 Eyl. 1955

Lozan Konferansına memur Türk murahhas heyeti

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Devlet Parasını Reddeden Gazeteci

★ Elbirliği ile atlatılan gazeteci
★ İki gazete arasındaki müsabaka
★ Bir fotograf muzipliği
★ Nihayet iş işten geçmişti

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

LOZAN konferansından sözaçılmışken rahmetli Ali Naci Karacanla Ahmet Şükrü Esmer'in bir olup üstad Velid Ebüzziya merhumu nasıl atlatmaya muvaffak olduklarını ben Velid Beyden de dinlemiştim. Kendisi gerçekten büyük bir gazeteci olduğu için kendi aleyhine tecelli eden bu meslekdaş başarısını gülerek anlatır, lâkin bu işde başarının rakiplerinin meharetinden ziyade İsviçreli fotoğrafçının meslek haysiyetine pek yakıştıramadığı lâübaliliğinde bulurdu.

Ali Naci ise bu vak'ayı şöyle anlatırdı:

«— Konferans müzakerelerini Ahmet Şükrü Esmer «Vatan» gazetesi namına, Velid Bey de «Tasviri Efkâr» adına, ben de tabiî gazetem, «Akşam» hesabına takip ediyorduk. «Tasvir» ile «Vatan» gazeteleri birbiriyle, bilhassa konferans resimlerinde amansız bir müsabakaya girişmişlerdi. Velid Beyin elinde kocaman bir fotoğraf makinesi vardı. Önüne gelenin resimlerini çekiyor, bu sayede birçok dostlar peyda ediyordu.

Kendisiyle çok iyi ve en sıkı görüştüğüm Ahmet Şükrü her akşam:

— Yahu, bu adamın fotoğrafı beni öldürecek!.. derdi. Konferansın müzakere günlerinde bu fotoğraf meselesi pek o kadar ehemmiyetli değildi. Fakat sulhun imzası kararlaştırılıp da konferans müzakereleri sona erince birdenbire Velid Beyin fotoğrafı ehemmiyet kespetti. Çünkü imza merasiminin resimlerini çekip gazetelerimize behemehal göndermek lâzımdı. Bu tarihî vak'ayı resmlerle tesbit edememek gazetecilik bakımından affolunmaz bir kusur teşkil edecekti. «Akşam» için de vaziyet aynı idi. Son günü Ahmet Şükrü endişeli bir tavırla:

— Ne yapacağız Naci?.. diye sordu, fotoğrafçı tutmaktan bahsetti. Münasip bir fotoğrafçı bulamadık. Hiçbiri o gün akşama kadar resim çekmeyi, sonra da filmleri develope edip hemen kâğıda basmayı taahhüt edemiyordu. Derdimiz gerçekten ümitsiz. Nihayet benim aklıma bir şeytanlık geldi, Ahmet Şükrüye:

— İşi bana bırak! Ne yapıp yapacak hem sana, hem de gazeteme fotoğraf temin edeceğim! dedim.

— Şaka ediyorsun Naci?..

— Ne münasebet, bu işde şaka olur mu?.. İşi bana bırak diyorum sana...

* * *

İmza günü geldi çattı; ikimiz de fotoğrafsız bir halde celseye gittik!. Ahmet Şükrü son derecede kederli görünüyordu. Anlaşılan benim hâlâ şaka ettiğimi, fotoğraf elde edemiyeceğimi sanıyordu. Aynı zamanda gözlerini Velid Beyin objektifinden ayırmıyordu. Rahmetli Velid ise dudaklarında tebessüm, salonda dolaşıp duruyor, şunun bunun resmini çekip duruyordu. O, resim çektikçe de zavallı Şükrünün kalbi âdeta kasavetle doluyordu.

Nihayet muahede imzalandı. Otele geldik. Ben Velid Beyi uzaktan uzağa takibe başladım: Yarım saat geçti, geçmedi; Velid Bey camları cebine yerleştirip otelden çıktı. Camlarını bir fotoğrafçıda yıkatıp kâğıda bastıracaktı. İstasyon yakınında küçük bir atelyeye girdi, yarım saat kadar durdu, sonra çıkıp gitti.

Bir saat sonra da ben atelyeden içeri girdim. Velid Beyin çekmiş olduğu resimlerin develope edilip kâğıda basılmış şekillerini, kartpostal fiyatına, satın aldım.

Otele döndüğüm zaman Velid Bey, fotoğraf meselesinden dolayı Şükrü ile alay ediyordu. Halbuki onun çektiği resimlerin kopyaları benim cebimde bulunuyordu. Bu fotoğraflardan bir kısmını Ahmet Şükrü Esmere verdiğim vakit biçare sevincinden az kalsın aklını oynatacaktı.

Mamafih, bu atlatma Velid Beye zarar vermedi, nihayet resim hususunda ondan geri kalmamaklığımızı temin etmiş oldu. Velid Bey, ancak üç dört gün sonra, İstanbul gazeteleri gelince işin farkına vardı. Kendisi de, çeşitli zamanlarda aynı hilelere baş vurmuş pişkin bir gazeteci olduğu için bu masum hilemizi centilmence karşıladı:

— Bravo sizlere! Beni atlattınız!.. diye gülmeğe başladı idi.

* * *

Bir akşam da, o zaman konferansta askerî müşavir bulunan ve biz gazetecilere çok yardımı dokunan Tevfik Beyle (bilâhare Cumhuriyet Başyâveri olan Tevfik Bey) birlikte Ahmet Şükrü ile Mecdi Sadreddini kandırarak: «Sulh muahedenamesi parafe edildi!» diye gazetemize birer telgraf çektirmiştik. Bizden aldığı bu haberi tahkika lüzum görmeden telgrafı çeken Şükrü atladığını anladığı zaman iş işden geçmiş, gazetesi bu mevsimsiz haberle intişar etmiş, zavallının da yüreğine inmişti.

Karşılıklı atlamalar ve atlatmalarla bu «Lozan» konferansı gazetecilik hayatımın en kıymetli hâtıralarından birini teşkil eder. Kendi hesabıma diyebilirim ki, bu konferans müzakereleri esnasında olduğu kadar fazla çalıştığım bir muhabirlik devresi de İzmir suikasdı muhakemesini takip ederken olmuştu. Bütün muhakeme esnasında sabahlara kadar uykusuz kalarak çalışmaya, kesif bir heyecan içinde vak'anın bütün safahatını gazeteme yollamaya çalıştımdı...»

* * *

Merhum Velid Beyin isminin sık sık geçtiği bu «Lozan» konferansı bahsinde bir noktayı da ben işaret etmek isterim: Bu müzakerelere iştirâk eden bütün gazeteciler murahhas heyetimizin birer dâvetlisi olarak Devlet hazinesinden harcırahlarını ve İsviçrede bulundukları müddetçe günlük masraflarını alıyorlardı. Yalnız rahmetli Velid Ebüzziyadır ki, bu Devlet parasını kabul etmemiş ve murahhas heyet reisi İsmet Paşaya:

— Paşam, ben bu konferansta bir devlet memuru olarak değil, gazetem adına bir muhabir olarak bulunuyorum. Ne diye bir ücret alayım? Gazetem çok şükür kazanıyor, buradaki masraflarımı kolayca karşılıyabilir. Bu hususta beni af buyurun! demiş ve Devlet kasasından on para bile almıyacak kadar bir fikir istiklâli göstermişti. Nitekim bu ciheti bile sonraları merhumun aleyhinde bir suç olarak kullananlar oldu idi.

Haldun Dormen Tiyatrosu Gölcük ve İzmite Gidiyor

İki haftadanberi, şehrimizin muhtelif semtlerinde temsiller vermekte olan Haldun Dormen Tiyatrosu, büyük alâka toplamaktadır.

Papaz Kaçtı isimli bir İngiliz komedisi oynıyan tiyatro, genel istek üzerine pazar gecesi Kadıköy Süreyya, pazartesi gecesi ise Suadiye Kulüp Sinemasında son defa birer temsil daha verdikten sonra dâvetli olarak Gölcük ve İzmite gidecektir.

Haldun Dormen Tiyatrosu bu seyahat dönüşünde, 14 Eylülden itibaren bir hafta da Beyoğlunda oynıyacaktır.

Sayı: 159

اقشام

الحمد لله ازميره قاووشدق

انقره وستون تورك تلسز تلغراف استاسيونلريته

ازمير شهرينك صورت تسليمى مذاكره سيله ازمير جنرال قونسولخانه لرى الك يانين قورك قطعاتك موعد معوقات طلب ايدرلر.

امضا: ازمير جنرال قونسولخانه لرى

ازمير جنرال قونسولخانه سنه

« تلغرافكزى آلدم. محتلرينكزى ازمير، طورغودلى، قصبه طريقى ايله قصبه كوندريكز. بر ياللشلغه محل ويرمه مك اوزره اوتومبيللريكزه ياصه باريان كتيرمه ايديكز. »

امضا: كورك پاى قوماندانلغى

9 Eylül 1338 de neşredilmiş olan Akşam gazetesi

★ İdare müdürü tarafından ilân hesabiyle alınan birinci sayfalık fotograf

★ Karacan «İkdam» dan neden çekilmiş?

★ «Akşam» kuruluyor

★ «Vakit» in 14000 nin satış rekoru

★ Sabahlara kadar devam eden gayretler

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Lozan Konferansında Türk Gazetecileri

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Ali Naci Karacan merhumun şairliği, edipliği ile «Tasviri Efkâr» da yevmî gazetecliğe nasıl başlamış olduğunu geçen haftaki sohbetimde anlatmıştım. «İkdam» a, yazı işleri müdürü sıfatiyle geçtikten sonraki başarılarını da yine kendi ağzından dinliyelim:

«— «İkdam» daki büyük gayretlerim, devamlı çalışmalarım resim, harita, sansasyonel mülâkatlar, röportajlar ve bilhassa harb zenginleri aleyhindeki bir takım mizahî yazılarla «Tasviri Efkâr» a yakın bir tiraj ve satış temini neticelerini doğurdu idi.

Bu gazetede iken, o zaman İaşe Nazırı olan Kara Kemal Beyle ve onun muhalifi, askerî iaşe işlerinin taçsız hükümdarı meşhur Topal İsmail Hakkı Paşa ile yapmış olduğum iki mülâkat etrafında büyük gürültüler olmuştu. «İttihat ve Terakki» merkezi birbirine geçti. İsmail Hakkı Paşanın mülâkatı yüzünden gazeteyi kapatmağa bile kalktılardı. Sonra o sıralarda «İkdam» ın başyazarı olan Celâl Nuri Beyi çağırarak, bir daha tekerrür ederse hepimizi birden sürmek tahdidinde bulunarak işi örtbas ettiler.

Gazetenin sahibi Ahmet Cevdet Bey İsviçreden hususî mektuplar gönderiyor, gazetesinin vaziyetinden gayet memnun görünüyor, bu memnunluğunu gönderdiği hususî mektuplarla açıklıyordu. Buna rağmen bakınız, İkdamdan niçin ve nasıl çekildim?.. Bir gün idare müdürü, Abdülhamidin eski kurenasından bir zatın - ilân alır gibi - para ile resmini aldı, birinci sayfaya koymak istedi. Ben bu gibi neşriyat için sıkı bir meslek inzibatı içinde yetişmiştim. İdare müdürüne bu resmi koymıyacağımı, zira bu adamın birinci sayfaya resmi konacak bir adam olmadığını söyledim. İdare müdürü de bunun bir idare meselesi olduğunu ileri sürünce hemen istifa ettim ve tekrar «Tasviri Efkâr» a, oradan da «Vakit» e yazı müdürü olarak geçtim. «Vakit» de Necmeddin Sadakla birlikte çalışıyorduk. O, bazı günler başmakale yazıyor, bazı günler bana yardım ediyordu. Diğer taraftan «Tanin» deki Muhiddin Beyle geçinememiş olan Kâzım Şinasi de «Akşam» namiyle bir gazete imtiyazı almış:

— Bunu beraber çıkaralım!.. diye teklife başlamıştı. O, idare müdürü olacak, ben de yazı işleri müdürlüğünü yapacaktım. Fakat bize bir başyazar lâzımdı. İşi Necmeddin Sadak'a açtık, pek zorlukla onu da aramıza almağa muvaffak olduk. Necmeddin annesinin dükkânını rehine koydu, ben annemin bir elmas yüzüğünü sattım, Kâzım Şinasi de «İtibarı Millî» bankası senetlerini sattı. Böylece beherimiz iki yüz elliser lira sermaye tedarik ettik. Sonraları «Necmi İstikbal» matbaası olan binanın küçük ve tozlu bir odasında «Akşam» ı çıkarmaya başladık.

Bilhassa ilk yıllar bu gazeteyi kurmak ve tutturmak için takatin üstünde çalışmaya mecbur kaldık. «Tercümanı Hakikat» ten başlıyarak, arkamızda çıkan on küsur akşam gazetesi, canlı rekabetimiz karşısında tutunamadılardı.

Daha «Vakit» tahrir müdürü iken «İttihat ve Terakki» iktidarının bir sonu geldiğini anlamıştım. Çünkü bu gazetede çalışırken o devrin iaşe rezaletleri, kepazelikleri hakkında röportajlar yapıyor, yazılar neşrediyordum. O sıralarda Maarif Nazırı olan Şükrü Beyin on dört vagon şeker işiyle alâkadar olduğu rivayetlerini yazdım. Nazırın sırmalı formalı bir resmini koyarak altına «Şeker tüccarı mı, Maarif Nazırı mı?» diye bir yazı koyduğum halde kimse ses çıkarmıyor. Enver Paşanın askerî sansörü bu skandalların neşrine müsaade ediyordu ki bu da iktidarda bulunan hükûmetin için için tefessüh etmeğe başlamasının en büyük bir alâmeti idi. Bu neşriyat yüzünden henüz yeni çıkmaya başlıyan «Vakit» in satışı (14.000) e çıkmıştı ki o devir için bu, bir rekordu...»

* * *

Ali Naci Karacan merhum gazetecilik alanında kendisini bilhassa «Lozan» konferansında gösterdi. Üç buçuk ay süren bu konferans müzakereleri sırasında «Akşam» adına faaliyette bulunan merhum başından geçenleri atlama ve atlatmalarını şöyle anlatır:

«— İkinci Lozan konferansında Ankara ve İstanbul basınını dört beş arkadaş temsil ediyorduk. Evvelâ bir gazeteciden ziyade tekaüde sevkedilmiş gayri memnun bir murahhas haliyle Hüseyin Cahit Bey vardı. Bu zat bizim gibi koşup yorulmaz, bizim gazetecilik tâbiriyle havadislerden yalnız ahkâm çıkarırdı. Ondan sonra Velid Bey, bir nevi istirahate çıkmış bir seyyah gazeteci edasiyle hem gezer, hem de gazetesine mektup gönderirdi. İçimizde en çalışkanımız Ahmet Şükrü Esmer'di. «Vakit» i temsil eden Asım Us ise ne ifrat, ne tefrit kendini yormadan havadisini alır, yazısını yazar gönderirdi. Ankara'nın «Hâkimiyeti Milliye» gazetesi («Ulus» un o zamanki adı) namına konferans müzakerelerini takip eden genç arkadaşımız Mecdi Sadreddin ise bizleri atlatacağım diye ne kadar uydurma havadis varsa onların bir nevi mütehassısı idi. İçimizde en sâkin çalışan, «Cumhuriyet» gazetesinin yazı işleri müdürü Kemal Salih Sel Beydi.

Hepimiz gece yarılarına kadar havadis toplar, murahhas ve müşavirlerden haberler alır, o zamanlar henüz yeni doğmuş olan cazbaz gürültüleri arasında gece saat on ikiden itibaren de bunları yazmaya başlar ve saat beşe, altıya doğru yazılarımızı bitirir, zarfları kapar, hava ağarırken otelden çıkar, istasyona iner, bunları semplon ekspresine yetiştirirdik...»

* * *

«Lozan» konferansı sırasında Ali Naci Karacanla Ahmet Şükrü Esmer'in Velid Ebüzziya merhumu nasıl el ve işbirliği ederek atlatmaya muvaffak olduklarını inşallah gelecek hafta anlatırım.

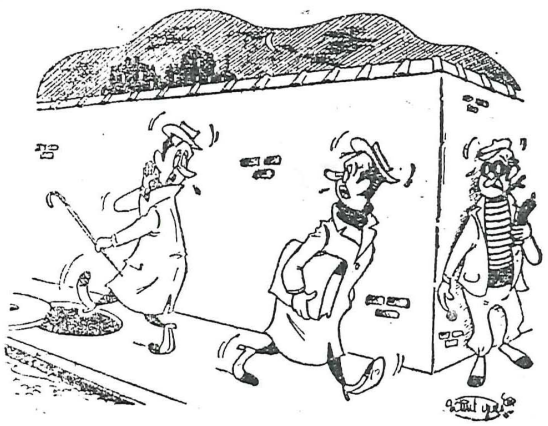

— Iyi geceler...
— Sana da iyi geceler...

23 Haz 1955
Sayı: 149

İzmire, Gazi hazretleri tarafından dâvet edilmiş olan İstanbul gazeteleri Başmuharrirleri Akhisar istasyonunda

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve gazetecileri

Atatürk'e Protesto Çeken Gazeteci

★ Menemenin sihirli yoğurdu
★ Gazinin canını sıkan haber
★ Neden ona deli fişek derlerdi?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

Trende ben Tarık Bey, Velid Bey merhumun yanına yerleşmiştim. Bugünün dahi belli başlı meslek gazetecilerinin feyzaldıkları, yetiştikleri bir mektep olan Ebüzziya müessesesinin bu feragatli ve namuslu mümessilini iki yıldır görmemiştim. Bu itibarla iştiyakım büyüktü. Oldukça hasta ve mecalsiz görünmesine rağmen umumî neş'e ve şetarete katılmaya çalışıyor, şevkimizi incitmemeye çabalıyordu...

«Menemen» den geçerken meşhur yoğurdundan bir bakraç aldım. Zaten giderken tenbih etmiştim.

— Üstad bu öyle bir yoğurttur ki, kabını ters çevirseniz bile dökülmez.. dedim, güldü dediğimi yaptı ve yoğurt hakikaten dökülmeyince:

— Haklı imişsiniz!.. Ben lâtife ediyorsunuz sanmıştım!.. dedi ve bol bol yedikten sonra...

— Oh! dedi kendime geldim.. Bilmezsiniz Cemal Bey bu yoğurt ne kadar makbule geçti...

Neyse Karşıyakaya, sonra Basmahaneye geldik. İstanbullu misafirler İzmir Belediyesi tarafından Gazi hazretlerine hediye edilmiş «Naimbey Oteli» nde misafir edildiler. Otele kadar üstadıma refakat edip yatacağı odayı gördüm. Tamamiyle rahat edeceğine kanaat getirdikten sonra ayrılıp matbaaya geldim.

Ha! Şurasını belirtmeyi unuttum ki Gazi hazretleri yalnız İstanbul gazeteleri Başyazarlarını kabul buyuracaklardı. Biz İzmirli gazeteciler bu toplantıya çağırılmamıştık.

1924 Şubatının beşinci Salı günü Gazinin İstanbullu meslekdaşları kabul buyurmaları takarrür etti. Akşam yemeğini Gazi hazretleriyle Göztepedeki Uşşakîzade Muammer Bey köşkünde yiyeceklerdi. O akşam da İzmirli gazeteci arkadaşlardan «Sadayı Hak» sahibi Sırrı Beyle refikası, İsmail Hakkı merhumla eşi hep beraber bizde yemek yiyecektik. Yangından henüz çıkmış İzmirde gazino, lokantadan sarfınazar şöyle adamakıllı bir bakkal dükkânı bile yoktu. Diğer taraftan içki yasağı yüzünden içki hiç bulunmuyor, yahut pek güçlükle tedarik edilebiliyordu. Bu itibarla bazı kafadar alleler nöbetleşe, evlerde toplanıyor, aramızda vakit geçirmeğe çalışıyorduk.

Geç vakit matbaadan çıkıp, otele geldim, içeri girdim. Bir de baktım ki odada Velid Bey bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, kendisinden başka kimsecikler de yok. Şaşırdım, tütün paketi elimde kendisine yaklaştım.

— Hayrola üstad, rahatsız mısınız? Niçin ziyafete gitmediniz?

— Gittim hazret, fakat kabul edilmedim.

— Ne söylüyorsunuz?

— Evet, ben yola çıktıktan sonra Abidin Daver Bey gazeteye: «Başmuharririmiz Gazi Hazretlerinin dâveti üzerine İzmire hareket etmiştir» diye bir havadis yazmış. Halbuki dâvet değil de gazeteciler saygılarını belirtmek için İzmire gitmişlerdir şeklinde yazılacakmış. Bu haberi görünce Gazi'nin fena halde canı sıkılmış, beni kabul etmemeğe karar vermiş. Bunun üzerine Başyâver bana: «Haberin sizin tarafınızdan yazılmadığını, buna herkesten evvel bizzat sizin üzüldüğünüzü» yazın da Paşaya arzedelim, belki kabul buyururlar yolunda birşeyler söyledi. Ben de:

— Beyefendi bir misafir bir yere gelir de ev sahibi o misafiri kabul etmek istemezse artık o misafir de «lûtfen beni kabul buyurun» şeklinde bir istida ile müracaat etmez, ederse ayıp etmiş olur!. dedim; döndüm, buraya geldim.

Donakaldımdı. Çünkü otelde Velid Beyden başka kimsecikler yoktu. Diğer taraftan beş on adım ötedeki evimde biz İzmirli gazeteci arkadaşlar toplanacaktık. Üstadımı o ıssız ve soğuk otelde yalnız bırakmaya gönlüm razı olmadı, sırf onun gönlünü almak için:

— Üstadım, dedim, burada sizi yalnız bırakamam. Bu akşam bendehanede İzmirli meslekdaşlar toplanıp akşam yemeğini birlikte yiyeceğiz. Lûtfen siz de buyurun, avunmuş olursunuz...

Burada Tanrının birliğine kasem ederek itiraf ediyorum ki, bu dâveti yaparken münhasıran kalbimden kopup gelen samimî bir sevgi ve saygının sesine uymuş, aklıma hiçbir şey gelmemişti. Yoksa aradan bu kadar vakit geçtikten ve her türlü tehlike zail olduktan sonra:

— Bilerek yaptım, Gazi'nin sofrasına kabul etmediği bir gazeteciyi evime dâvet ile bir nümayiş bir nevi protestoda bulunmak istedim! yolunda bir yalan ile bir nevi nefis övmesine tenezzül edebilirdim. Hayır, tekrar ediyorum, böyle birşey hatırıma gelmeden, tehlikeli bir teşebbüste bulunduğumu düşünemedim. Sadece kalbimin sesine uyarak meslek hocamı mütevazı soframa dâvet ettim. O da kabul etti, birlikte eve geldik, güle oynaya yemeğimizi birlikte yedik.

Rahmetli Sırrı'nın refikası Lûtfiye Hanım pek şakacı bir hanımefendidir. Sofrada biz erkeklerin demlenmemize karşı Velid merhumun gösterdiği müsamaha karşısında:

— Aman beyefendi biz uzaktan sizi başı sarıklı, sakalı göbeğinde, eli tesbihli ulemadan bir zat tasavvur ederdik. Meğer ne kadar yanılıyormuşuz!.. kabilinden bir hayli lâtifelerde bulundu. Gece yarısına doğru da misafirimi alıp oteline kadar getirdim, kendisine hayırlı geceler diledikten sonra evime döndüm.

Ertesi günü öğleden sonra matbaada bir kıyamettir koptu. Baktım Haydar Rüştü, Necati merhumlar benim yazı yazdığım tarafa doğru bakarak aralarında fiskos birşey konuşuyorlar. Yüzleri endişeli, bana doğru bakışlarında âdeta bir acıma hissi okunuyor. Dayanamadım, yanlarına yaklaşıp niye bana acır gibi baktıklarını sordum. Rahmetli Necati Bey delişmen, alabildiğine merd ve açık sözlü bir insandı. Benim sualime cevap verecek yerde:

— Yahu dün akşam sen ne yapmışsın!. diye sordu.

— Ne yapmışım ki?..

— Velidi akşam yemeğine dâvet etmişsin.

— Ettim, ne olmuş ki?..

— Yahu ne olmuşu var mı? Atatürkün sofrasına kabul etmediği bir gazeteciyi sen evine çağırıyorsun; fazla olarak orada başka gazeteciler de varmış. Birader, sende hiç de mi akıl yok?.

İşte ancak o zaman kırdığım potun, devirdiğim çamın azametini anlayıp donakaldımdı...

İşin vehametini kavramasına kavramıştım amma iş de işten geçmişti. Benim bu düşüncesiz hareketim, çalıştığım gazetenin sahibine ve diğer muharrir arkadaşlara da zararlı olabilirdi. Fazla olarak Haydar Rüştü merhumun:

— Dün akşam size ben de gelcyim, diyordum, iyi ki gelmemişim; verilmiş sadakalarım varmış!.. demesi üzerine boynumu büküp dedim ki:

— Beyler anlıyorum ki düşünmeden yapmış olduğum fevrî bir hareketle yalnız kendimi değil sizleri de zor bir duruma düşürmüş oluyorum. Her ikiniz de beni yakından tanıdınız: Benim mesleğim dışında hiçbir hırsım, gizli emelim olmadığını anlamışsınızdır. Şimdiye kadar kime sokulduğumu gördünüz? Ben sadece feyz aldığım bir müessesenin mümessilini, meslek hocamı ağırlamak istedim. Bundan başka ne açık, ne de gizli hiçbir emelim yoktu. Bu harekete verilen mâna karşısında bence yapılacak tek şey var: Derhal istifa edip «Anadolu» dan çekilmek; bu suretle de hiç olmazsa sizleri zan altında bulundurmamak.. İşte onu da yapıyorum. Yerime bir münasibini buluncaya kadar işime evimden devam ederim, isterseniz derhal ayrılırım...

Anlaşılan benim gerçekten öyle nümayişler yapacak, saman altından su yürütecek bir kimse olmadığım alâkalılarca da biliniyormuş ki, rahmetli Haydar Rüştü:

— Öyle şey mi olur?. Biz seni bilmez miyiz?.. kabilinden gönlümü aldı; bu mesele de böylece kapanıp gitmiş oldu. Hiç şüphe yok ki bu işde o zaman İzmir Polis Müdürü olan ve daha İstanbuldan yakın ve candan arkadaşlık ettiğim Ziya Beyin de büyük rolü olmuştur. Çünkü o zamandan itibaren bana rastladıkça:

— Deli fişek! demeyi âdet edindi idi.

Bu mesele böylece kapanıp gitti amma Velid merhum da bunu asla unutmadı. Hâdise onun kulağına da erişmiş olmalı ki, bana karşı gösterdiği muhabbet ve teveccüh büsbütün arttı; ne zaman bir toplu mecliste bulunsak vak'ayı anlatır, beni mahçup ederdi.

Yeni çıktığı günlerde «Dünya» gazetesinde Falih Rıfkı Atayın hâtıraları neşredildiği sırada bu İzmir ziyafeti meselesine de temas edildiğini hatırlıyorum. Şu kadar var ki, yine hatırımda şayet doğru kalmışsa, hâdise büsbütün başka bir şekilde anlatılıyor ve rahmetli Velide bir nevi sahte kahramanlık, acayip bir donkişotluk kisvesi giydiriliyordu.

Ben o ziyafette bulunmadım, fakat olanı biteni sıcağı sıcağına rahmetlinin ağzından bizzat dinledim. Diğer taraftan Velid merhumun karakterini de pek iyi bildiğim için «Dünya» sahibinin bu görüşünü hatalı buluyorum, çünkü Velid gerçek bir kahraman, hakikî bir fedakârdı. Bu karakterde bir adamın ise sahte pehlivanlığa tenezzül etmiyeceğini kesin ve garezden âri her ferdin teslim etmesi lâzım gelen bir hakikattir.

Sayı: 148 - 6 Haz. 1955.

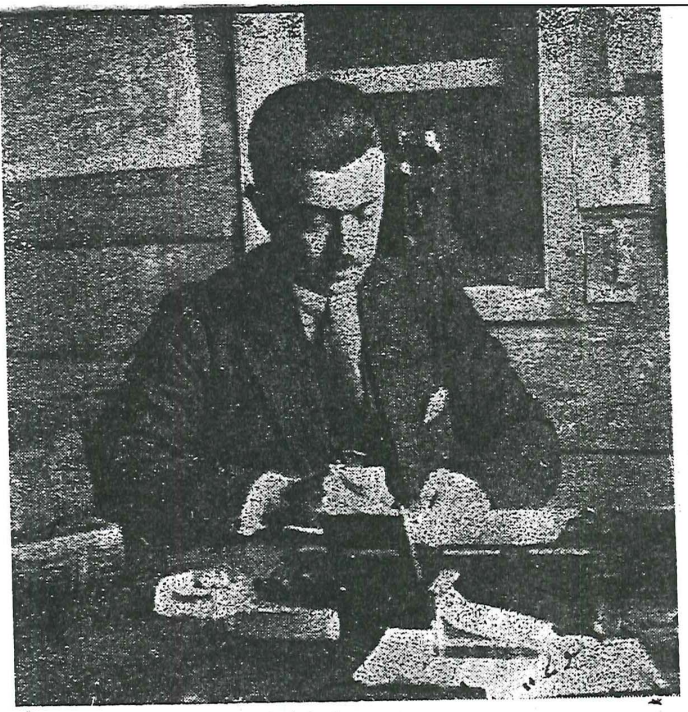

Cemaleddin Saraçoğlu, İzmirde çıkmış olan (Anadolu) gazetesinin yazı odasında çalışırken..

Yangın Yerinde Basılan Gazete

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

★ Bin bir imkânsızlık içinde «Anadolu» nasıl çıkıyordu?
★ Hem tahrir müdürü, hem mütercim, hem tefrikacı
★ Gazi hazretlerinin ziyafeti
★ Akıbeti düşünülmeden yapılan dâvet

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

BÜYÜK zafer kazanılmış, düşman sürüleri yurdun harim-i ismetinde boğulmuş, yüce kurtarıcı Atatürk'ün: «Hedef, İzmir kıyıları» emri tam mânasiyle yerine getirilmiş, cennet İzmirimiz nurlu hilâle yeniden kavuşmuştu.

İzmirin düşmandan istirdadı üzerine, talihli İzmirli kardeşleri hem tebrik, hem de hâlâ düşman işgali altında inliyen İstanbulun selâmlarını ve «Darısı başına!..» temennisini onlara ulaştırmak maksadiyle İstanbul tacirleri tarafından bir heyet seçilmiş, bir vapur kiralanmış, bu heyet de Romanya bandralı «Brinçipeça Marya» vapuriyle İstanbuldan ayrılmıştı.

Ayrıca bu heyete refakat etmek üzere Matbuat Cemiyetinden dört İstanbul gazetecisi seçilmişti ve bu dört gazeteci arasında ben de bulunuyordum.

İzmire varınca bu dört akadaştan «Vakit» adına gelmiş olan aziz ağabeyim Hakkı Tarık Us doğruca Ankaraya geçmiş, beni de Haydar Rüştü Ökten merhumun «Anadolu» sunu canlandırıp bir İstanbul gazetesi büyüklüğünde yeniden çıkarmak vazifesiyle İzmirde alıkoymuşlardı.

İşte o zamandanberi, bir yıldan fazla bir müddet, sabahın erken saatlerinden gece yarılarına kadar, hemen herşeyi noksan bir matbaada canla başla didiniyor, düşman işgali üzerine neşriyatını tatil zorunda kalan «Anadolu» yu çıkarıyorduk.

Başta gazetenin sahibi ve sermuharriri Haydar Rüştü bulunmak şartiyle Necati (sonra Maarif Vekili olan), Vasıf (bilâhare İzmir mebusu, Moskova Büyük Elçisi olmuştur) merhumlar var kuvvetimizle uğraşıp duruyorduk.

Düşman istilâsından henüz kurtulmuş İzmir fazla olarak korkunç bir yangın felâketi de geçirmiş olduğundan, hâlâ enkazından yangın dumanları tüten koca şehir tabı malzemesi bakımından fakirin fakiri idi. Buna rağmen dediğim gibi elbirliği ile çalışıp didiniyor, «Anadolu» yu gerek kıt'a, gerekse mündericat bakımından İstanbul gazetelerini pek de aratmıyacak nisbi bir tekâmüle ulaştırmaya uğraşıyorduk.

İşte bizler böyle gece demeyip, gündüz demeyip varkuvvetimizle didindiğimiz ve günlerden bir gün, 1924 Şubatının ikinci cumartesi günü, alt katını makine dairesi, üst kattaki ahşap bir iki odacığı da tahrir salonu (!), Mürettiphane olarak kullandığımız incir ve üzüm hangarının içi karıştı: İstanbulda çıkan belli başlı gazete sahip ve başyazarları, o sırada İzmirde Uşşakizade Muammer Beyin Göztepedeki köşkünde misafir bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmiyeceklermiş. Gazeteciler bir dâvet üzerine geliyorlarmış amma gazetelere nazaran dâvetli olarak değil de, kendiliklerinden geliyorlarmış şeklinde aksettirilecekmiş...

Haydar Rüştü merhum bu haberi verdikten sonra bana:

— İstanbullu arkadaşları senin karşılaman lâzım... Hepsini yakından tanırsın. «Sadayı Hak» dan Sırrı Beyle Hakkı Bey gidecekmiş. Misafirleri İzmirli gazeteciler yarı yolda, Akhisarda karşılıyacaklar; senin de kendilerine «Anadolu» adına hoş geldiniz demen münasip olur! dedi.

O sıralarda gazetede ne zor şartlar altında tahrir müdürlüğü yaptığımı anlatmıştım. Yalnız tahrir müdürlüğü mü ya? Gazetenin mütercimliği de, ehemmiyetli siyasi haber ve vak'alar yazıcılığı da, roman ve hikâye muharrirliği de başlıca vazifelerim arasında idi.

Bu haber bir buçuk yıldanberi yüzlerini görmediğim İstanbullu arkadaşlarla kucaklaşmak fırsatını verdiği için beni sevindirdi amma biraz da duraklar gibi oldumdu. Çünkü ben Akhisar yolunu tutunca bütün bu işleri gazetede kim yapacaktı?

Diğer taraftan Haydar Rüştü merhumla aramızdaki münasebet bir gazete sahibi ve başyazarı ile bir tahrir müdürü arasındaki resmî münasebet çerçevesini çoktan aşmış, bir ağabeyle kardeş beynindeki candan ve samimi bağlanışa ulaşmıştı.. Merhum itirazım karşısında da:

— Tefrikaları Mürettiphaneye bolca verirsin, biraz da ihtiyat yazı bırakırsın; Kaf dağına yolculuk etmiyorsun ya! Nihayet dört saat sonra buradasın!.. demiş, kestirip atmıştı.

Ne ise uzatmıyalım, biz İzmir gazetecileri şafak sökerken Basmahaneden trene atladık, öğleye doğru da Akhisara vardık. «Sadayı Hak» Başyazarı Hakkı Ocakoğlu merhum Akhisarlı idi. Bizi eşraftan biri ağırladı; güle oynaya öğle yemeklerini yedik, ikindiye doğru İstanbullu meslekdaşları getiren Bandırma ekspresi, istasyona girdi. Gelenler arasında «İkdam» sahibi Ahmet Cevdet, «Akşam» sahiplerinden ve gazetenin Başyazarı Necmeddin Sadak, «Tercümanı Hakikat» sahip ve Başyazarı Babanzade Şükrü, «İleri» den Suphi Nuri İleri, «Tevhidi Efkâr» Başyazarı Ebüzziyazade Velid, «Vatan» dan Ahmet Emin Yalman, «Tanin« Sermuharriri Hüseyin Cahid Yalçın, «Vakit» sahibi Hakkı Tarık Us Beylerle arkadaşlardan da spor muharriri, ve Beşiktaş Kulübünün kurucusu Şeref merhum, Mecdi Sadreddin ve şimdi ünlü bir profesörümüz olan Muhterem Beyler vardı. Resmen tanışıklarımızla el sıkıştık, Velid Bey gibi, Suphi Nuri gibi, Babanzade Şükrü Bey gibi, Hakkı Tarık Bey gibi yakın dostlarla da kucaklaşıp öpüştük. Akhisar Kaymakamı kısa bir hoşâmedi nutku çekti; Galiba Hakkı Tarık Bey ağabeyimiz bir cevap verdi. Hep birlikte trene atladık İzmir yolunu tuttuk.

(Devamı gelecek sayıda)

MEMLEKETTE BU HAFTA

ÇOCUKLAR BÜYÜĞÜMSÜ, BÜYÜKLER ÇOCUĞUMSU MU OLUYORLAR?!..

HEREKE : — İsim ve adres bildirilmeden Herekeden verilen bir habere göre beş yaşında bir erkek çocuk komşularının yine beş yaşında bulunan kızına aşk ilân ederek ona kendisi ile evlenmek istediğini söylemiştir. Fakat, bunu işiten kızın anası oğlanın evine gelip çocuğu evire çevire dövdüğünden iki komşunun arası bozulmuş, karakola düşmüşlerdir. İş bu kadarla da kalmamış mahkemelik de olmuşlardır.

KÜLTÜR TOPLANTISI YAPILDI

MANİSA : — Yüksek Tahsil Yardımlaşma ve Kültür Derneği aralarında milletvekilleri Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu da bulunduğu halde büyük bir toplantı yapmıştır. Memleket ve gençlik ihtiyaçları belirtilen toplantıda faydalı kararlar alınmıştır.

KİRACILAR «DERT YANMAĞA DAVET EDİLDİ

İZMİR : — Yapılan devamlı mücadeleler sonunda kabul edilen Kira Kanunu dolayısiyle Türkiye Kiracılar Cemiyeti İzmir şubesi bir beyanname yayınlamış bulunmaktadır. Ve beyannamede Kiracılar Cemiyeti «Dert yanmağa» dâvet olunmaktadırlar.

DARISI BÜTÜN KÖYLERİMİZİN BAŞINA

KARABÜK : — Kapulu köyü ihtiyar heyeti Demir - Çelik fabrikası ile köyleri hesabına bir anlaşma yapmışlar, Kapulunun elektrik ihtiyacını fabrikadan temin etmişlerdir. Esasen bu köyün hemen bütün delikanlıları Demir - Çelik işlerinde çalışmaktadırlar. Köylüler ışığa kavuşmaktan dolayı büyük sevinç içindedirler.

KIMIL HAŞERESİ İLE SAVAŞ..

SİVEREK : — Kaza dahilinde bulunan ekin tarlalarına Kımıl haşeresi arız olmuştur. Durum bir âfet halini aldığından mücadele ekipleri süratle harekete geçirilmiştir. Halk da ekipler halinde çalışmalara başlamıştır. Siverek belediyesi toplanan haşerenin kilosunu iki liradan satın almaktadır. Şimdiye kadar 7.500 kilo Kımıl haşeresi toplanmıştır.

NE HİKMETTİR?!..

İZMİT : — Karasu kazasında Karapelit köyünden 17 yaşındaki Nazmiyenin dört aydanberi yemek yemediği, karnının acıkmadığı bildirilmektedir. Bu arada kızın su da içmediği ilâve olunmaktadır. Buna mukabil genç kız gücünden hiçbir şey kaybetmemiş ve tarla, bahçe işlerine devam etmiştir. Sağlık teşkilâtı kızı İstanbul doktorlarına göndererek durumunu teşhis ettirecektir.

sayı:147 . 9 Mar . 1955

Velid Ebüzziya'nın çalışma esnasında çekilmiş bir pozu

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Atatürk Velid Ebüzziyaya Nasıl İçki Ikram Etti?

★ Dalgın bir insan ayağının idam sehpasına takıldığı bir memlekette hiç gazete çıkarılır mı, gazetecilik yapılabilir mi?.
★ Rahmetli Velid'in tatlı tavla partileri ve daha tatlı sohbetleri
★ En hoşlandığı muharir: Refik Halid bey
★ Velid bey içki sofrasında..
★ Neden içki düşmanı idi?
★ Hayatında içtiği tek bardak bira
★ Gazetesine içki ilânı koydurmayan içki düşmanı

Yazan: Cemaleddin SARACOĞLU

— Diyarbakır İstiklâl mahkemesi âzası da artık kanaat getirmişti ki, kuş olsak ellerinden kaçıp kurtulmamıza imkân yok; bu itibarla biz gazetecilere, diğer mevkuflara nispetle, oldukça geniş bir serbesti lûtfetmişlerdi. Biz de rahat rahat pazar yerine kadar gidebiliyor, günlük ihtiyacımız olan sebzeyi, eti meyveyi bizzat kendimiz satın alabiliyor, sonra tevkifhaneye dönüyorduk.

Günlerden bir gün yine pazarda alış verişten dalgın dalgın tevkifhaneye dönerken, varkuvvetimle yeniden temine çalıştığım Türk hükümranlığının, millî hâkimiyetinin beni idam edilmek tehlikesiyle burun buruna bulundurmasındaki hikmeti düşüne düşüne, o derece kendimden geçmiş olacağım ki, ayağım bir şeye takılarak sendeledim, elimdeki yiyecek çıkın ve zembillerinin ağırlığı yüzünden az daha yere yuvarlanıyordum. Şöyle başımı kaldırıp bir bakayım dedim, bir de ne göreyim? Ayağım bir idam sehpasının bir ayağına takılmış, karşımda asılmış bir adam, morarmış suratı, bir karış sarkmış dili ile durmuyor mu?.. Beyfendi, dalgın bir insan ayağının idam sehpasına takıldığı bir memlekette hiç gazetecilik yapılabilir mi, gazete çıkarılır mı?..

Rahmetli Velid Ebüzziya bu sözleri bana 1934 yılında yazlığa geldiği Bostancı'da, şimendifer köprüsünün tam karşısındaki harap, iki katlı köşkün bahçesinde, karşı karşıya tavla oynarken söylüyordu.

* * *

Rahmetli Velid Ebüzziya, bundan 36 yıl evvel, türlü mihnetini çektiğim, o kadar da zevkini sürdüğüm gazetecilik mesleğine gazetesinde başladığım bu büyük gazeteci, ateşli bir yurdsever, içli ve samimi bir insandı. İnandığına, kanaatlerine o kadar bağlıydı ki, birkaçı müstesna en şiddetli muarızları en amansız münekkidler bile onun hulûsunu, karakter bütünlüğünü takdir ve teslim etmişlerdir. Kendisini pek sever, çok sayardım. O da bu içten gelen muhabbeti karşılıksız bırakmaz; iltifatlarını, teveccühlerini benden esirgemezdi. Bostancıya benim ısrarlı tavsiyelerim üzerine gelmiş, köyü beğenmiş, hele deniz ve yelken meraklısı olduğu, Bostancıda ise bu merakını hakkıyle tatmin edebilecek müsait bir liman bulduğu için, deniz kenarında bir arsa edinmiş, muhite adamakıllı ısınmıştı. İki günde bir akşamları, kiraladığı harap köşkün bahçesinde buluşur, tavla partileri yapardık. O tavla oyunlarını dünya gidişatına benzetir, insanın galebeden emin iken karşı tarafın bir iki düşeşi yahut dörtciharı ile nasıl galip mevkiinden mağlûp duruma düşüverdiğini ballandıra ballandıra anlatırdı. Yine bu tavla partileri esnasındadır ki maceralarını, İstiklâl mahkemeleri karşısına çıkışlarını tatlı tatlı anlatmaya başlardı.

O zaman karşılıklı zarları bırakırdık ve ben bu tavla partilerine işte bu kâh tatlı, kâh hüzün verici gazetecilik maceralarını, menkıbelerini doya doya dinlemek için bayılırdım. O, tavazuundan kıl kadar ayrılmadan, nefsini methe zerre kadar yanaşmadan Abdülhamid'in babasını nasıl sürdüğünden, genç bir mektepli iken çektiği mihnetlerden, Meşrutiyetin ilânında, İttihat ve Terakkinin evvelâ hizmetlerinden, sonraları gittikçe soysuzlaşan komiteciliğin memleketin başına nasıl bir belâ kesildiğinden canlı misaller, merak gıcıklayıcı anektodlar, bizzat başından geçmiş olaylar zikrederek, uzun uzun bahseder, şayet bir iki misafiri daha varsa, hepimizi ağzına baktırırdı.

Rahmetli Velid Ebüzziya tenkidlerinde, kalem mücadelelerinde ne derece cesur, atılgan ve pervasız davranırsa hususi muhabbetlerinde o derece munis, yumuşak başlı, tatlı dilli ve güler yüzlü idi. Yalnız kanaatlerine ilişmeğe pek gelmezdi. O zaman köpürür, coşar, hatır ve kalb kırdığı da olurdu. Tevazuu kadar nezaketi de engindi. «Beyefendi» siz söz söylemez, küçüğüne de büyüğüne de tam mânasiyle kibarca, efendice muamele ederdi.

Son derece hak ve kıymet şinastı. Meselâ siyaset bakımından asla hoşlanmadığı Refik Halid beyin mizahî yazılarına meftundu. Kaç defa bizzat bana:

— Çok yorgun olduğum zamanlar ekseriya başım çatlaya cakmış gibi zonklamaya başlar, geç vakit yazı odamdaki mahut kanapeye uzanır, Refik Halid beyin mizahî fıkralarından birini okumaya başlarım. Yazı sona erdiği vakit bende de ne yorgunluk, ne baş ağrısından eser kalmaz. Çok güzel yazıyor doğrusu... Dediği olmuştur.

* * *

Velid Ebüzziya merhuma meslekî bilgilerimden çoğunu borçlu olduğum gibi en çetin kalem mücadelelerim sırasında da kendime örnek olarak daima onu seçmişimdir. Sonunda rahmetli gibi ben de gazetemden mahrum edildim, mahkemelerden zindanlara sürüklendim amma hamdolsun tıpkı hocam gibi ben de ömrümün son yıllarını derin bir vicdan huzuru içinde geçiriyorum. Gazetecilik hayatında maddî menfaatleri ideale feda etmemek, zulüm ve ceberût karşısında zelilâne eğilmemek, lâfın kısası, kör kadıya kör kadı diyip işin içinden çıkmak ve sonra da bu tok sözlülük, doğru özlülüğün akibetlerine tevekkülle katlanmak merhumun başlıca hasletlerinden, meziyetlerindendi. Böyle bir hocadan ders almış olmakla her zaman ve haklı olarak övünürüm ve onu taklide yeltendiğimden dolayı başıma gelenlerden de zerre kadar pişman değilim. Nur içinde yatsın!..

* * *

Velid bey merhum hakkında şimdiye kadar çok şeyler söylenmiş, pek çok şeyler yazılmıştır. Kendisini irtica ile, padişah taraftarlığıyla suçlandıranlar olduğu gibi inkılâp düşmanlığı, cumhuriyet aleyhtarlığıyla itham edenler de bulundu. Hattâ riyakârlığından, hususî hayatındaki

(Devamı 26. Sayfada)

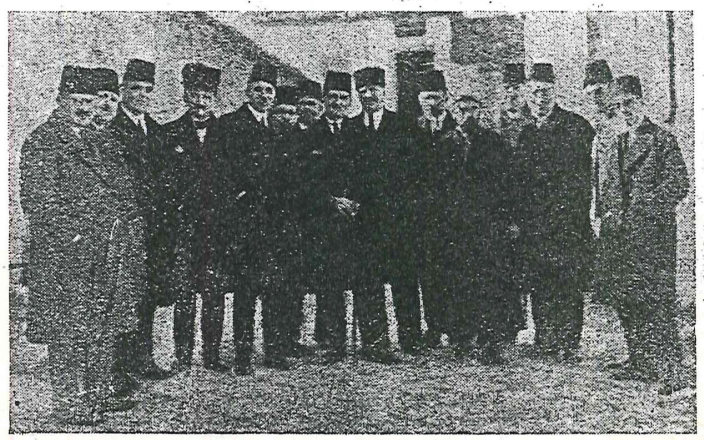

Velid Ebüzziya'nın, Cemaleddin Saraçoğluna verdiği gazeteci arkadaşları ile birlikte çekilmiş bir resmi

Velid Ebüzziya Prof. Şükrü Baban ile birlikte Cemaleddin Saraçoğlu'nun Yakacıktaki evine misafir gittikleri bir gün...

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

(Baştarafı 7. Sayfada)

mübalatsızlığına rağmen dindar göründüğnüden dem vuranlar da çıktı.

Benim samimi kanaatime göre rahmetli Velid bey inkılâp ve rejim düşmanı değil tahakküm, kanunsuzluk, istibdat aleyhtarı idi; resmî mevkilerine güvenip türlü rezaletlerden çekinmeyenlere düşmandı. Akide bahsine gelince dini bütün, imanı tam bir müslüman olmakla beraber hiç de mütaassıp değildi. Sade millî an'anelere, dinî geleneklere fazlaca bağlı idi. Hele vatana zararlı olanları asla affetmezdi.

Birgün Fındıklıdaki evimde Babanzade Şükrü ve eski Edirne valisi Naci beyler biraz demlenmek, felekten birgün çalmak maksadiyle toplandık. O zamanlar çeşitli meze meraklısı olduğum ve şimdiki gibi yalnız meyve ile nefis körletmeyi henüz lâyıkiyle öğrenmiş olmadığım için bir sürü meze hazırlatmış, çilingir soframızı adamakıllı donatmıştım.

Biraz sonra Velid bey de çıka gelmez mi?... Eyvah!.. Diyeceksiniz değil mi?.

Durun, acele etmeyin! Rahmetli üstad bizi çilingir sofrasında görünce zerre kadar yadırgamadı.

— Keyfinize bakın hazret!. Ben içki içmem amma mezeye bayılırım: hele böyle nefisleri olursa... İltifatiyle bizler çakarken o da mezelerimizden atıştırmaya başladı. O aralık koşup kendi elimle bir de güzel bir çay demledim; rahmetlinin keyfi görülecek şeydi, bülbül gibi şakıyor, türlü hâtıralarla meclisi şenlendiriyordu.

İşte bu vesileyle anlattı idi ki, bilmem Boğaziçinin hangi mesiresinde hayatında bir defa bira içecek olmuş, başı dehşetli ağrımaya başlamış, bunun üzerine de içkiden nefret etmiş, bu itibarla «hebasetlerin anası» dediği içki aleyhtarı idi ve mayaları bozulan kişiler arasında kavgalara, cinayetlere sebep olan ispirtoya düşman olmuş, hattâ gazetesine içki ilânı koydurmayacak derecede amansız bir düşman kesilmişti amma âdap ve erkâniyle kurulmuş bir içki sofrasının etrafına dizilmiş keyif ehli kimselerin neşeleriyle neşelenir, içki içmişler kadar, hattâ onlardan fazla keyiflenirdi. Şu şartla ki kendisine de içirilmek istenmesin...

* * *

Rahmetli Atatürk'ün millî mücadele yıllarının sonunda kendisine İzmit'te içki içirmek isteyişini de bana şöyle anlattıydı:

— Gazi hazretleri beni kabul buyurdular, söyleyeceklerini söylediler, bir hayli iltifatta bulundular. Nezdlerinde bir hayli kaldım, resimler çekildi. Akşam olunca Gaziye bir tepsi içinde içki getirdiler. Kendileri pek kibar bir ev sahibi sıfatiyle banada bir kadeh ikram ettiler. kullanmam demeğe sıkıldım, bir fırsatını bulup, kadehi bir müddet elimde tuttuktan sonra yanımdaki üzeri mermerli konsolun üstüne usulca koydum, Sohbet devam ediyordu. Bilmem farkına vardılar da ısrar mı etmediler, yoksa mevzuun ehemmiyeti karşısında benim kadehi dolu olarak konsolun üstüne bırakmış olduğuma dikkat mi buyurmadılar? Her ne ise ikinci bir içki teklifi karşısında kalmadan nezdlerinden ayrıldım...

— Peki beyfendi, şayet ısrar buyurmuş olsalardı ne yapardınız?

— O zaman da yüzümü kızdırıp: «Mazur görün paşam, hayatımda ağzıma rakı koymadım, içemem!» demek mecburiyetinde kalırdım... dediydi.

Acaba böyle zor bir durumda böyle der miydi? Bence derdi ve ölüm Allahın emri, ölürdü, fakat o bir kadeh içkiyi içmezdi.

İşte rahmetli Ebüzziyazade Velid bey bu karakterde, bu kıratta bir adamdı.

* * *

Gelecek haftaki sohbetimde size rahmetlinin Atatürk merhum tarafından dâvet edilen gazeteciler arasında İzmire gelip bir anlaşmazlık yüzünden nasıl kapıdan geri çevrildiğini, bu yüzden bizzat benim başıma gelenleri ve bu olayın nasıl yanlış tefsir edilip dedikodusu hâlâ devam eden bir mesele haline nasıl geldiğini öz müşahedelerime dayanarak anlatacak, sonra başka bir gazeteci portresine geçeceğim.

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevî Hastalıklar
Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon : 24717

Dr. N. AYDIN AYBERK
Jinekoloğ - Operatör
Doğum ve Kadın Hastalıkları
Mütehassısı
Yeni Melek Sineması üstü 13 - 1
Beyoğlu Tel. 45170
Muayene saati : 16 - 19,30
Cumartesi : 15 - 19,30

OPON

SAYIN BAYANLARA
Bu sene moda olan işlemelik incilerin ve bütün inci garnitürlerinin mebzul çeşitlerini toptan fiatına ancak S. ŞENYÜZ müessesesinde bulabilirsiniz.
PARASIZ BROŞÜR İSTEYİNİZ
Tepebaşı tramvay durağı No: 109/6
Beyoğlu-İstanbul Tel: 45873

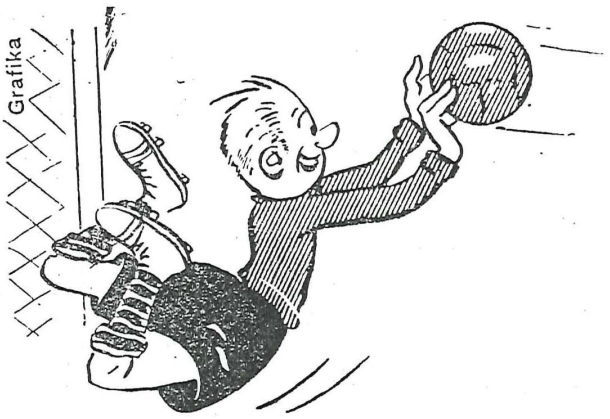

Tam formunda!

Çünkü, daima, sabah ve akşam kahvaltılarında, bol SANA sürülmüş birkaç dilim ekmek yer.

Kalorisi ve A, D vitamini bol SANA margarini sayesinde spor yaparken, sarfettiği enerjiyi kolaylıkla telâfi ediyor.

Türkiyenin en modern fabrikasında en sıhhî, şartlarla imal edilen SANA hem çok lezzetli hem de fevkalâde besleyici bir kahvaltılık margarindir.

Siz de, onun gibi, daima sabah ve akşam kahvaltılarında, bol SANA sürülmüş birkaç dilim ekmek yemeği âdet ediniz.

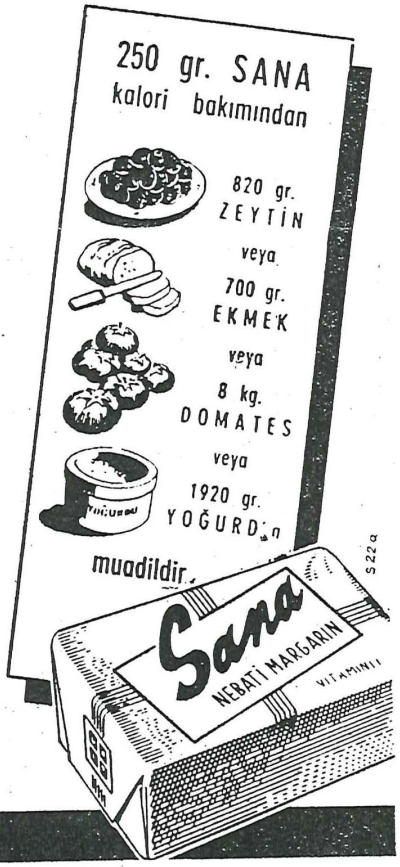

Sana kahvaltılık margarin
250 grami 95 krş.tur

UNİLEVER - İŞ TÜRK LTD. ŞTİ. (BAKIRKÖY)

Sayı: 150
30 Haz. 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Casuslarla Pençeleşen Gazeteci

★ **Yeni eski Rumcayı, Farscayı, Arapçayı, İngilizceyi, Almancayı, Fransızcayı, İtalyancayı su gibi konuşan canlı lûgat kitabı**

★ **«Küçük bir hata sizi bir idam müfrezesinin önüne götürebilir?.»**

★ **Börek, ekşi portakal suyuyla yeşil salâta ve tuzlu badem mezeleri**

★ **Beybabanın müşkülpesent davrandığı tek nokta...**

★ **Merhumun hususiyetleri, nasıl yazardı, neler yazardı?...**

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

HASAN Bedreddin Beybabayı ben, gazetecilik hayatına atılmadan üç yıl evvel, 1915 senesinde, Birinci Dünya Harbi bütün şiddetiyle Avrupayı, Asyayı, Afrika ve Amerikayı yakıp kavururken, asker ocağında tanıdım.

Aramızda çeyrek asra yakın bir yaş farkı bulunmasına rağmen merhum da askere alınmış, Yeni Postahane binasında, şimdi Birinci Ağırceza mahkemesi salonu olan, geniş, süslü, billûr avizeli muhteşem dairede çalışan ve askerî sansür heyetini teşkil eden yabancı dil bilir bir düzine Türk çocukları arasına katılmıştı.

Aradan kırk yıl geçmiş bulunmasına rağmen, rahmetli «Beybaba» sırtına kalın, sert tüylü hâki nefer elbisesi, başında o zamanın er serpuşu olan kabalağı ile işte gene gözümün önüne geldi. Burnunda takma altın çerçeveli kelebek gözlüğünün kalın camları altında, dünyaya derin bir şefkatle bakan tatlı; nurlu gözleri o-anda gülümseyişiyle hafızamda birden canlanıverdi.

Ne tertemiz yürekli, ne iyi kalbli, ne babacan insandı Yarabbi!..

Vicdanının temizliği, engin halim ve şefkati, ve daha engin, alabildiğine engin tevazuu nispetinde de büyük bir gazeteci, çok kültürlü bir münevver, çeşitli dilleri ana dili gibi konuşan, yazan velûd bir muharrirdi. Giridin Kandiye şehrinde doğmuş olduğu için pek iyi bildiği Rumcadan başka, Farisiye, Arapçaya, eski Yunancaya, Fransızcaya, Almancaya, İtalyanca ve İngilizceye hakkiyle vâkıftı. Bu dillerden tercümeler yapar, o akıcı,, pürüzsüz Türkçesiyle bunları karilerine seve seve okuturdu.

Yarım asır evvelki Babıali caddesinin en velûd gazetecisi Hasan Bedreddin Beybaba.

Askere alınıp yurtta düşman devletler hesabına çalışan bir sürü casuslarla pençeleşen askerî sansür heyetine katıldığı vakit yaşı kırk beşe ulaşmıştı amma hepimizden fazla çalışırdı. O tarihte yirmi iki, yirmi üç yaşlarında bir delikanlı idim. İki yabancı dil konuşup yazdığım için talimgâhtan alınmış, Erkânıharbiye İstihbarat İkinci Şube emrine verilmiş, oradan da Postahanedeki sansür heyeti arasına katılmıştım. Rahmetli Hasan Bedreddin Beybaba, bize aylardan sonra iltihak etti. Askere alındığı vakit Mihran Efendinin «Sabah» ında tahrir müdürü olduğunu söylerdi. Tıpkı gazetecilikte olduğu gibi askerlikte de dikkatli, devamlı, intizamlı çalışırdı. Zaten işimizin şakaya gelir tarafı da yoktu. Daha sansür dairesinin eşiğini aştığımız gün bize:

— Dikkatli olun çocuklar!.. Vazifeniz mühim, pek mühimdir!.. Ordunun emniyeti, yurdun selâmeti sizin dikkatli, kavrayışlı çalışmalarınıza bağlıdır. Dikkatsizlikle kaçıracağınız bir casus şifresi, bir düşman ajanı raporu yüzlerce ve binlerce yatandaşın canına malolabilir; sizi de Şark veya Çanakkale cephesine değil, tüfekleri dolu bir idam müfrezesinin karşısına sürükliyebilir!.. Gözünüzü dört açın! demişlerdi.

Küçük bir dikkatsizliğin kurşuna dizilmek gibi kötü bir âkibetle neticeleneceği tehdidinin ise boş bir gözdağı olmadığını da bir çavuş sahte vesikalarla birkaç kişiyi askerden kaçırdığı için hem kendisi, hem de kaçırdığı Ermeni gençleri Kâğıthanede gözlerimizin önünde kurşuna dizilmişlerdi.

* * *

İşte rahmetli «Beybaba» ile bu pek tehlikeli, lâkin o nispette de şerefli vazifede tam üç yıl; geceli gündüzlü üç uzun yıl, yanyana çalıştık. O sıkıştığı dakika:

— Oğlum Cemal, zihnim fena karıştı, şu frenk mektubunu bir de sen oku! Bana bir acayip geliyor bu piyasa rakamları!.. der, ben daraldığım zaman onun feyizli irfan nurundan, engin bilgisinden ve bilhassa derin tecrübesinden faydalanırdım.

— Oğlum Şadi!..

— Oğlum Hilâli!..

Hulâsa gazete matbaalarında olduğu gibi, bu asker ocağında da küçük büyük herkes merhumun «oğlu» idi ve galiba bu yüzdendir ki o hayatının sonuna kadar «Hasan Bedreddin Beybaba» olarak kalmıştır.

* * *

O devrin askerî sansür heyetini teşkil eden, zamanın münevveri geçinen gençler arasında Hilâli (şimdi «Akşam» gazetesi tahrir müdürü), rahmetli aktör Şadi, «Son Posta» başyazarı aziz arkadaşım Ekrem Uşaklıgil merhum vardı. Hilâli sansür heyetine katılmadan evvel de gazeteci idi amma rahmetli Ekremle ben Mütarekeye doğru 1918 de gazetecilik mesleğine atıldık ve hiç şüphe yok ki bu meslek seçişinde kalbî hevesimizden, fıtrî incizabımızdan başka Hasan Bedreddin Beybabanın da büyük rolü olmuştur. Çünkü o vatana hizmetin yalnız askerlikle değil, matbuat sahasına atılıp o zamana kadar akalliyete mensup dil bilirlerin inhisarında kalmış olan mütercimlik, sekreterlik gibi basın hizmetlerinin millî ellere intikali ile de pekâlâ ifa edilebileceğini her vesile ile tekrarlardı.

— Oğlum Cemal... Gazeteciliğimiz henüz pek öksüzdür. Mahrumiyetleri çoktur amma zevkleri de boldur. Matbuat vatanın murakabecisidir. Bu murakabeyi bu memleketin öz evlâtları yapmalı!.. der, o zamanki basın hayatının tehlikelerinden olduğu kadar sağladığı vicdan hazlarından, mânevî mükâfatlardan da uzun uzun bahsederdi. Rahmetli Ekremle ben, ağızlarımız bir karış açık, o devrin en büyük gazetecilerinden biri olan «Beybaba»nın bu sözlerini âdeta damla damla içer, bir gün olup gazete sayfalarında bizim yazılarımızın, imzalarımızın da çıkacağını düşünür, kabımıza sığamaz bir hale gelirdik.

Keşke Bedri Beybaba ile karşılaşmalıydık da, ne bileyim, başka türlü öğütler veren bir mürşidin telkinleriyle meselâ bir tüccar, bir mühendis, veya bir hekim ola imişiz!.. Nurlar içinde yatsın, (Beybaba) zaten kanlarımızda mevcut gazetecilik hastalığını büsbütün alevlendirmekle bize ve memlekete iyilik mi etti, yoksa fenalık mı?..

* * *

Her ne ise işi felsefeye dökmeden biz rahmetli «Beybaba»mıza dönelim: 1918 yılında silâh arkadaşım Hilâli, tıpkı hevesli bir çömezi mektebe başlatır gibi, beni elimden tuttu, «Tevhidi Efkâr» gazetesine mütercim ve Beyoğlu ecnebi mahfilleri muhbiri olarak kapılandırdı. Hasan Bedreddin Beybaba da «Sabah» taki tahrir müdürlüğü vazifesine döndü.

Artık dünyalar benim olmuştu. Talihimin yardımiyle mesleğe ilk adım atışımda birkaç parlakça başarı da elde ettiğim için kabıma sığamaz olmuştum.

Derken menhus Mütareke devri geldi, çattı. «Mondros» mütarekesi, Mütarekeyi imzalamış olan Rauf Beyin gözyaşları içinde bu haberi verişi, akalliyetlerin azgınlıkları, galip düşman zırhlılarının İstanbul sularına girişi saire vesaire...

Şu kadar var ki bu olaylar beni Hasan Bedreddin Beybabanın ülfet ve meclisinden ayıramıyordu. İki üç günde bir mutlaka «Sabah» idaresine koşar, kendisini görür, elini öper, hem hayır duasını, hem de engin bilgisinden feyiz hissemi alırdım. «Sabah»ın (şimdiki «Tan» matbaasının) caddeye bakan geniş odasındaki büyük masanın bir köşesindeki yerini daima muhafaza etmiş olan Beybaba beni güler yüzü, şefkatli bakışlariyle karşılar, şayet bir müşkülüm varsa, işini bırakarak onu halle uğraşır, hele gönül işlerinde, uzun tecrübesine dayanan kıymetli öğütlerini esirgemezdi.

Ali Kemal merhumu, rahmetli musahhih Mithati, mütercim Karnik Efendiyi, hattâ gazete sahibi «Mihran» Efendiyi onun delâletiyle tanıdım; birçok gazeteci ve gazetecilik maceralarını onun ağzından dinledim. Bugün bile başım sıkıştığı vakit onun Türk irfanına bir hediyesi olan küçük, lâkin son derecede faydalı «Kamus-u Fransevî» sine sarılıyorum. Makamı cennet olsun.

Zaman oldu, işret meclislerinde, eğlence âlemlerinde hemdemi oldum. Gerçekten Beybaba ile baba oğul olmuştuk. Millî zaferden sonra İzmirde «Anadolu» gazetesinin tahrir müdürlüğünü yaparken senede bir, iki üç haftalık bir izinle İstanbula geldiğim vakit evvelâ baba evime, sonra da mâ-

(Devamı 26. Sayfada)

Casuslarla Pençeleşen Gazeteçi

(Baştarafı 7. Sayfada)

nevî babamın meclisine can atardım. En büyük zevkim de Beybabayı Ahmet Rasim ve Mahmut Sadık merhumları bir masa etrafında toplamak olurdu. Hasan Bedreddin Beybaba meze olarak böreği severdi. Ahmet Rasim yeşil salataya bayılırdı. Hele limon yerine ekşi portakal sıkılmış yeşil salatayı severdi. Mahmut Sadık da rakıdan ziyade biradan hoşlanır, tuzlu badem, taze ceviz gibi mezeleri tercih ederdi. Günlerce uğraşır, hepsi kendi sahalarında birer âlem olan bu üç basın ulusunu bir araya getirmek için didinirdim. Nihayet onları şimdi yerlerinde yeller esen ya «Bizans», yahut «Föskolo» da toplar, hepsinin sevdikleri mezeleri önlerinde hazır bulundurur, sonra da o tadına doyulmaz meslek sohbetlerini dinlerdim. Bu toplantılarda yüzde doksan Hilâli de bulunurdu.

Rahmetli Beybaba her hususta uysal ve yumuşak başlı idi. Öyle meze hususunda pek müşkülpesent davranmazdı amma kadın dildâde alanında pek titizdi: Devrin en körpe, en çiçeği burnunda güzellerinden hoşlanırdı. Diğer taraftan o zamanki gazeteci meclislerinde bir nevî usul ve erkân, yâni nasıl tarif edeyim, yaşlıya, tecrübeliye içten gelen bir sevgi ile karışık derin bir saygı olduğu için ekseriya Hilâli ile ben dinleyici rolünde kalır, karşımızdaki büyüklerimizi hürmetle, hattâ huşûla dinlerdik.

Her meslekte bu büyüğe saygı biraz gevşedi amma gazetecilikte bu an'ane galiba büsbütün kaybolmadı. Mesleğin haysiyeti adına inşallah bundan sonra da kaybolmaz...

* * *

Hasan Bedreddin Beybaba devrinin en velûd muharriri, en bilgili gazetecisi, en çok okunan yazarlarından biri idi. «Hasan Merzuk», «Naks-ı-Nur» müstear adlariyle pek çok eserler vermiş olduğu gibi «Hasan Bedreddin» imzasiyle de sayısız bendler yazmış, bir çok romanlar tercüme etmiş, ciddî eserler kaleme almıştır.

Hususiyetleri şu idi: Yazı yazdığı kalem o zamanın on paralık tahta saplı, demir uçlu kalemi olacak, hokkası da başaşağı edilince içindeki mürekkep dökülmeyen o eski cam hokkalardan seçilecek, ekseriya mor mürekkeple gayet sık, inci gibi yazar, yavaş yazar, fakat bir daha tashih istemiyecek kadar temiz ve hatasız yazardı. Devamlı çalışır, işini bitirmeden ölüm Allahın emri matbaadan ayrılmaz, pek olsa, o da musahhih Mithat merhumun ısrarı ile, masası başında gizli gizli, hafif hafif demlenirdi. Çalışırken yasemin ağızlığına taktığı sigarasından derin nefesler çeker, bol bol öksürür, yazısında başını pek kaldırmaz ve ancak yazıyı tamamladıktan sonra söze karışır, konuşmaya katılırdı.

Etrafında kıyametler kopsa şaşırmaz, kimseyi susturmaya kalkışmaz, en zor şartlar içinde bile yazısına devam eder, tercümeden telife; en hafif mevzudan en ağır ve ciddî ilim bahislerine düşünmeden geçer, her mevzuda büyük bir kolaylıkla kalem oynatır, bilgi ve ihtisas gösterirdi.

* * *

Hasan Bedreddin Beybaba 1926 yılında bu hayata gözlerini yumduğu vakit ben İzmirde idim, cenazesinde bile bulunamadımdı. Bu satırlarla onun aziz ruhunu şâdedebildimse ne mutlu bana...

Ancak Dr. ROJA briyantini Saçlarınızda

BÖYLE BİR PARILTI verebilir

Bizzat tecrübe ediniz

Çeşitli saç müstahzarları kullanınız, neticede ROJA da karar kılacaksınız Başka hiç bir briyantin ROJA kadar seyyâl ve saf olamaz, saçlara böyle bir parıltı, hafiflik ve selâbet veremez. Başka hiç bir briyantin istimalde bu kadar elverişli olamaz. Sizde ROJA kullanarak saçlarınızın ışıldamasını temin ediniz. (Sarışın iseniz jaune - topaze, esmer iseniz bleu - saphire).

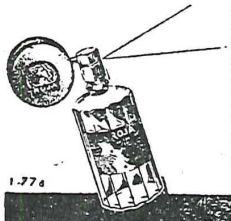

1-77d

D'ROJA BRİYANTİNİ

Cazip ve Sevimli Olmak İçin

☆ ☆

REKLÂM TİCARET

Viz-Zan-De

Rujlarını Kullanınız.

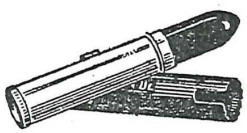

Modern ve Cazip Renkleri

Sebebiyle Ruj Viz - Zan - De ; Hayranlık Uyandırır,

Fazla dayanır ve Dudakları muhafaza eder.

Zande Cosmetics Co. Inc. New-York U.S.A.

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA

FOTO SABAH'ı

ARAYINIZ

★

SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ

SABAH ta

Çekilmiş Resimlerdir.

★

Çocuklarınızın ALBÜMLERİNİ

SABAH ta

Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.

Telefon : 40108

Dr. N. AYDIN AYBERK

Jinekoloğ - Operatör

Doğum ve Kadın Hastalıkları Mütehassısı

Yeni Melek Sineması üstü 13 - 1

Beyoğlu Tel. 45170

Muayene saati : 16 - 19,30

Cumartesi : 15 - 19,30

Dr. ALİ ATAL

DERİ, SAÇ

ve Zührevî Hastalıklar Mütehassısı

Taksim Meydanı Ayyıldız Palas

Telefon : 24717

Dr. ZEKİ ARSAN

Verem Dispanseri Başhekimi

İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı

Ankara: Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16

Telefon: 16947, Ev: 31725

OPON

sayı: 152

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Gazeteciler Yangın Yerine Nasıl Giderdi ?

★ İkinci Abdülhamid'in istibdat yılları gazeteciliği
★ «Padişah emrederse, babamı bile keserim..»
★ Alman imparatorunun Herekeyi ziyaretinde Münir bir meslektaşını nasıl atlattı?
★ Bir haber az daha Müniri kör edecekti.
★ Eskiden yangın yerine bir gazeteci nasıl giderdi?
★ 35 yıldır değişmiyen bir hakikat: Komisyonlar, projeler, lâyihalar..

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

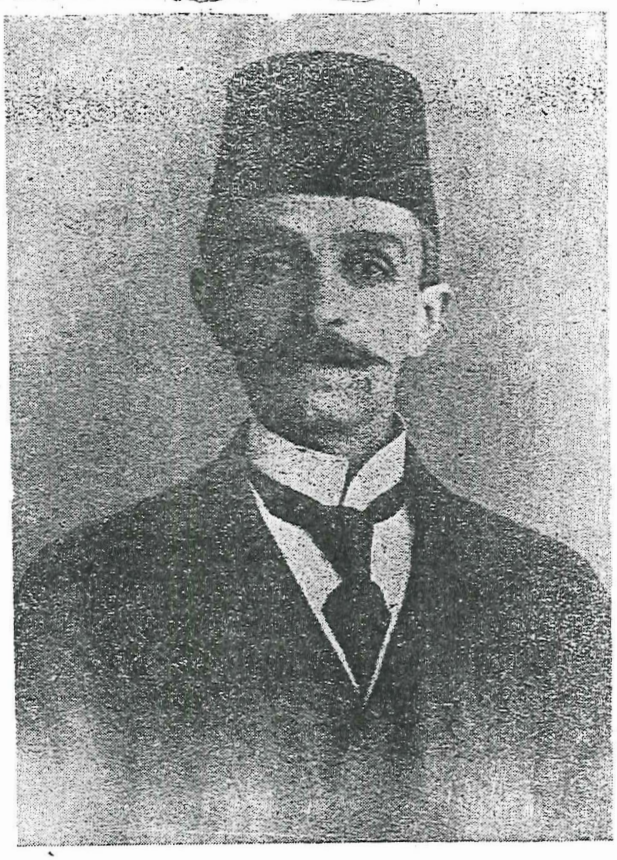

Eski gazetecilerden merhum Münir Beyin bir resmi...

BUNDAN tam otuz altı yıl evvel, 1918 de heveslı, ateşli genç ve toy bir gazeteci olarak o zaman Babıâli caddesinin loş, küf kokulu gazete idarehanelerinin eşiklerini birer birer atlayıp muhbirlik, mütercimlik gibi çeşitli basın şubelerinde yavaş yavaş pişerken iyi talihimin karşıma çıkardığı devrin emektar ve tecrübeli meslek üstadlarından biri de Münir merhum olmuştu.

Rahmetli Münir «İkdam» ın meşhur saray muhbiri olarak tanınmıştı. Ortadan biraz uzunca boylu, zayıfça vücutlu, hafif kır düşmüş bıyıklı, o devrin kalem efendilerinin resmî kıyafeti olan siyah setre pantolon ve yine kara kravattan ve kolalı yakadan ibaret giyiniş tarzına ölünceye kadar sadık kalmaya sanki yemin etmiş gibi, hep böyle koyu renk elbiseli; nadir gülüşlü denecek kadar ciddî, mahaza mesleğe yeni giren genç elemanlarda istidat sezince de onlara karşı fevkalâde şefkatli bir ağabey olmayı bilen efendiden bir adamdı.

Onu herkes «Saray Muhbiri Münir Bey» diye anardı amma o istibdat devrinin yalnız saray muhbiri değil, yangın haberlerini de, Beyoğlu havadislerini de «İkdam» a saati saatine, dakikası dakikasına yetiştiren en kuvvetli muhbirlerinden biri idi.

«İkdam» da Münir, «Sabah» ta da Mithat ve Ahmet merhumlar.. birbirlerine ezelî rakip olan bu iki gazeteden «İkdam» sahibi Ahmet Cevdet Bey Münire, «Sabah» sahibi Mihran Efendi de rahmetli Mithata ve Ahmet Efendiye göz açtırmadıkları, birbirlerini atlatmalarını yakından takip ettikleri için zavallılar sabahtan akşama çok defa da gece yarılarına, hattâ sabahlara kadar didinip dururlarmış.

Ben Münir merhumu da, rahmetli Mithatı da yakından tanıdım, her ikisi ile de ahbaplık, arkadaşlık ettim. Ahmet Efendiyi de tanıdım amma «Sabah» ın idare memur muavini olarak... Zira bu mesleğe girdiğim vakit Ahmet Efendi hayli ihtiyarlamış, çökmüştü. Mihran Efendi de kendisini artık istihbaratta değil de idare işlerinde kullanacak kadar kadirbilir davranıyor, emektar muhbirini yormak istemiyordu.

* * *

Rahmetli Münirden dinlediğime göre İkinci Abdülhamidin istibdat yıllarında gazetecilik, bilhassa muhbirlik pek tehlikeli, muhataralı bir işmiş. Hoş şimdi de pek emin ve rahat bir meslek sayılamaz ya!.. Hele basın kanununa eklenen son maddelerden sonra...

İşte istibdat devrinin jurnalh, hafiyeli, sürgünlü o korkunç günlerinde, sansürün şerrinden, Yıldız sarayının gazeteleri ve gazetecileri tehlikeli birer mikrop, muzır birer fesatçı saydığı o kapkara tahakküm yıllarında Münirle Mithat türlü engellere, çeşitli zorluklara göğüs gerip gazetelerine havadis yetiştirirlermiş.

O zamanlar otomobil nerede? Araba bile parmakla sayılacak kadar nadir olduğundan vak'a mahallerine sürücü beygirleriyle giderler, matbaalarına yangın haberlerini tulumbacılarla gönderirlermiş. Rahmetli derdi ki:

— O zamanlar Yıldız sarayında muayyen kişilerle temas ederek, diğer saray erkânı bizden koleradan kaçar gibi kaçarlardı. Başvurduğumuz kimseler teşrifat memurlariyle bir de Sultan Hamidin meşhur Çerkes Mehmet Paşası idi. Hani 31 Mart vak'asına karıştığı için Hareket Ordusu İstanbula girince idama mahkûm edilip asılan Sakallı Mehmet Paşa... Fevkalâde mutaassıp, son derecede cahil, Padişahına körü körüne sadık geçinen bu adam ikide bir:

— Padişah emretsin! Vallahi abdest alır, babamı bile keserim!.. demeyi âdet edinmişti.

Gerçekten şakası yoktu! keser miydi, keserdi...

* * *

Hele yangın haberleri!.. Rahmetli Müniri de, Mithatı da asıl yıldıran o zamanki İstanbul yangınları imiş.

— İcadiye tepesinden yedi kere top atılıp bir semtte yangın olduğu ilân edildi mi artık, kar, yağmur, fırtına, tipi kış kıyamet demez meselâ Balatı, yahut Fatihi boylamak icap ederdi. Düşünün bir kere vakit gece yarısına yaklaşmış, o zamanlar İstanbulda otomobil ne kelime karanlık bastıktan sonra bir fayton dahi güç bulunurdu. Biz de sürücü beygiri denilen kiralık bir beygire biner, yangın yerine gider, sönünceye kadar da beklerdik. Yangın yerinde yazdığımız yazıları da matbaaya yangından dönen bir mahalle tulumbası şayet bizim matbaa taraflarından geçecekse o tulumba efradından biriyle gönderirdik. Herif matbaaya müsveddeleri bırakınca gümüş bir iki kuruşluk alacağını bildiği için bu ayaklı telefon vazifesini yapardı.

Sonra Beyoğlunun bütün sefarethanelerindeki baloları, kabul resimlerini, ziyafetleri de takip mecburiyetinde idik. Bazan güneş doğuncaya kadar sefarethane kapılarında beklediğim olurdu. O devirde muntazam akşam gazeteleri de olmadığından bütün yük bizim omuzlarımızda idi ve bu itibarla sabahtan akşama kadar didinmek zorunda kalıyorduk..»

* * *

İşte bu mihnetli gazetecilik yılları içinde bile yine Münirle Mithat merhumlar birbirlerini atlatmaya uğraşırlarmış. Hattâ Almanya İmparatoru Abdülhamidi ziyarete gelip de Hereke fabrikasını gezmek için debdebeli bir maiyetle oraya gittiği vakit bermutad bu rasimeyi «İkdam» adına Münir, «Sabah» namına da Mithat takip ediyorlarmış. Herekede İmparatora ve maiyetindeki zatlara muhteşem bir ziyafet verilmiş. Sofrada kuş sütüne kadar herşey mevcut: Bira, şarap hattâ şampanya su gibi akmakta; havyarın en nefisi, balık yumurtasının en tazesi mevcut. Rahmetli Mithat biraz boğazına düşkün, hele içkiye pek müptelâ olduğu için Münir rakibine bir oyun oynamayı tasarlar. Alt rarafını rahmetli Münirin ağzından dinliyelim:

— Baktım, Mithat harıl harıl not alıyor. Kendisi aynı zamanda askerî ketebeden olduğu için, benim yanlarına sokulamadığım kimselerle başbaşa verip daha tafsilâtlı haberler almakta. Düşündüm, taşındım, bu gidişle adamakıllı atlıyacağım, ben de sofrada karşımda oturan Mithata şampanya sunmaya başladım. Fakat el çabukluğu ile şampanyaya, bira karıştırıp dayıyordum. Kendisi benim içki ile başımın pek hoş olmadığını bildiği için, kendi payımı da ona sunuyorum diye, durmadan içiyor, içiyordu.

Nihayet sofradan kalkılıp İstanbul yolu tutulduğu vakit Mithatçık ayakta duramaz bir halde idi. Tren Haydarpaşaya gelince gar gazinosuna da uğrayıp birkaç kadeh de orada karşılıklı yuvarladık. «Sabah» matbaasının (şimdiki Tan idarehanesi) önüne geldiğimiz zaman arkadaşım kör kütük bir halde idi. Koluna girip merdivenlerin yarısına kadar çıkardım, sonra «İkdam» a koşup yazımı yazmaya başladım. Zavallı Mithat yazı odasına girer girmez yere yıkılmış ve sızmış... Başına kovalarla su döküp ayılttıktan sonra ağzından alabildikleri birkaç kelime ile ziyafet tafsilâtını yarım yamalak yazabilmişler...

* * *

Münirin başından geçenler anlatmakla bitip tükenmez ki... Gazetesine son derecede bağlı, mesleğine alabildiğine âşık, yorulmak nedir bilmeden çalışan, didinen bu emektar meslekdaş yalnız sansürün, sarayın çeşitli tehditlerine, tehlikelerine göğüs germekle kalmazmış, gazetesine yazdığı haberler dolayısiyle aklına bile gelmiyen vartalarla karşılaştığı olurmuş. Meselâ Beyoğlunda bazı kumarhaneleri bir nevi batakhane haline koyup enayi boğmayı âdet edinen meşhur kumarbazlar hakkında yazdığı bir yazıdan dolayı az kalsın kör oluyormuş. Bu vakayı da merhumun ağzından nakledelim:

— Meşrutiyet ilân edilmişti. Bir bayram günü Beyoğlunda bir pastacıda Bedreddin Beybabayı bekliyordum. Baba gelmedi, ben de pastacıdan çıktım, Ağacamiini geçtim. Omuzuma biri dokundu. Döndüm, baktım ki meşhur kumarbaz Kör Emin...

— Ne istiyorsun? demeğe bile vakit kalmadan gözümün üstüne müthiş bir yumruk indi. Yere düşüp bayılmışım. Az daha kör oluyordum. Yara iki ay işledi amma gözüm kurtuldu. Az kalsın bu Kör Emin beni de kendisi gibi kör ediyordu. Hoş o da ettiğini buldu ve cezasını çekti ya!.. Mahmut Şevket Paşaya suikast tertip edip onu şehit edenler arasında bu herif de vardı ve Ayasofyada idam sehpasında can verdi.

(Devamı 21. Sayfada)

Gazeteciler Yangın Yerine Nasıl Giderdi ?

(Baştarafı 7. Sayfada)

Ne olacak, su testisi çeşme yolunda kırılır...»

* * *

Münir merhum 1892 de, yâni ben daha dünyaya gelmeden bir yıl evvel o devrin «Vakit» gazetesinde gazeteciliğe başlamış, sonra «İkdam» a geçmiş ve tâ Meşrutiyetin ilânına kadar «İkdam» da kalmış. Hürriyetin ilânından sonra da muhtelif gazetelerde çalışmış, fakat her çalıştığı gazetede de kendini sevdirip, saydırmaya muvaffak olmuş tecrübeli, iktidarlı bir Türk gazetecisi idi.

Yangınlar o kadar kendini yıldırmıştı ki biz gençlere, tabiî o zamanın gençlerine şu vak'ayı daima anlatırdı:

— Uzun meslek hayatımda türlü acayipliklerle karşılaştım lâkin en tuhafıma giden hâdise şu olmuştur: Her büyük yangından sonra Şehremanetinde itfaiye teşkilâtı komisyonu toplanır, uzun uzun müzakerelerde bulunur, projeler kaleme alırdı. O zamanki itfaiye kumandanı Kont «Ziçni» Paşanın itfaiyenin modernleşmesi hakkındaki mütalâası, lâyihaları okunur, fakat aradan bir iki ay geçip de yangının tesiri unutuldu mu, komisyon da dağılırdı.

Ancak ikinci büyük bir yangın şehrin mamur bir kısmını yeniden kül ve harabe yığını haline getirdikten sonradır ki, yine komisyon toplanır, yeniden müzakereler, müşavereler başlar, yeni yeni projeler yapılırdı. Böylece yirmi sene toplandı, dağıldı, tekrar toplanıp yine dağıldı, yüzden fazla proje tetkik edildi de yüz lira verip iki üç fazla hortum, yahut modern tulumba almak kimsenin hatırına gelmedi...»

* * *

İlâhi Münir ağabey!.. Aradan yeniden otuz yıl daha geçtikten sonra belki itfaiye teşkilâtımız bir hayli modernleşti amma eski tâbiriyle Şehremanetini, yeni adiyle de Belediyeyi alâkadar eden kömür, et, süt, ekmek gibi bu şehrin hayatî işlerinde aynı sistem, aynı komisyonlar ve projeler, aynı müzakereler ve lâyihalar aynı tempo ile devam edip gitmiyor mu?..

Demek ki otuz beş yıl evvel verdiğin haberler bugün dahi yanlış değil. Nurlar içinde yat!..

Cerrah, Doktor ve hastabakıcılar hiç bir şeyi oluruna bırakmaz. İngiltere'de ve dünyanın muhtelif yerlerinde, hastahane, ameliyathane ve kliniklerde Dettol, iltihaba karşı kullanılan antiseptiktir. Evinizde iltihaplı bir vak'a olduğu zaman Dettol kullanmak faydalıdır.

DETTOL

REGD.

İLTİHABA KARŞI FAYDALI ANTİSEPTİK

133 (T)

Ancak Dr. ROJA briyantini Saçlarınızda

Müstesna akisler yapabilir

SEBEBİ GAYET BASİTTİR:

Rojayı tecrübe edip saçlarınızda hasıl olacak farkı bizzat müşahede ediniz. Saçlarınız elmas gibi ışıldıyacak ve buna rağmen tüy gibi hafifliğini muhafaza edecektir. Çünkü: Roja, milyonlarca ince ve parlak zerreler halinde püskürtülebilir. Bu sayede saçlarınız yağlanmaksızın güzelleşir ve beslenir. Saçınızın her bir teli müstesna, yeni bir tarzda ışıldıyacaktır. Sarışınlara Jaune-Topaze, esmerlere Bleu-Saphir tavsiye olunur.

1-677

D'ROJA BRİYANTİNİ

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA

FOTO SABAH'ı

ARAYINIZ

★

SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ

SABAH'ta

Çekilmiş Resimlerdir.

★

Çocuklarınızın

ALBÜMLERİNİ

SABAH'ta

Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.

Telefon: 40103

Sayı: 153

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Hür Fikirli Bir Gazeteci

★ «Mondros» mütarekenamesi ve altın saat
★ Züğürt gazeteciler bankeri meşhur sucu Yorgi
★ Ahmed Cevdet merhumun sert görünüşü
★ Döner kebapçının 300 sarı altını
★ «Baba, bu evde senin için çok gözyaşı döküldü, benim için de ağlandığını istemem..»

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

TUHAF değil mi? Ben «İkdam» sahibi Ahmet Cevdet Bey merhumu şahsan tanımadan yıllarca evvel gazetesinde çalışmaya başlamıştım.

1918 yılında «İkdam» a hem mütercim, hem de Beyoğlu muhabiri sıfatiyle intisap ettiğim vakit rahmetli İsviçrede idi. Başmakalelerini oradan yazar gönderir, «İkdam» ı da idare müdürü Mahmut Bey, gazete sahibinin vekili sıfatiyle, gül gibi idare ederdi. Tahrir müdürü de İlhami Safa merhum idi amma, ben gazetenin yazı kadrosuna katıldığım sıralarda kendisi pek ağır hasta yatıyor, ona da istihbarat şefi Kenan vekâlet ediyordu.

İşte hem sahipliği, hem de tahrir müdürlüğü vekâleten idare edilen «İkdam» hesabına öğleden evvel Beyoğlu ecnebi mahfillerinde havadis toplamak için durup dinlenmeden taban teptikten sonra da ikindiye doğru «İkdam» yurduna döner, bir sürü Fransızca, İngilizce gazetelerden yurdu ilgilendiren haberleri, makaleleri tercümeye başlar, bu işle de gün kararıncaya kadar uğraşırdım.

Muzaffer İtilâf devletleri İstanbulu işgal etmişler, bir kısım Rum, Ermeni hemşerilerimiz gemi azıya almışlar, şımardıkça şımarmışlardı. İngiliz, Fransız, İtalyan harb gemilerinin zor kuvvetiyle bir türlü geçemedikleri Çanakkale Boğazını, «Mondros» Mütarekesinin hükümlerine dayanarak aşıp Dolmabahçe önünde funda demir edişlerini, «İkdam» binasının Boğaza bakan pencerelerinden gözlerimizden yaşlar aka aka, yüreklerimiz kavrula kavrula seyretmiş olduğumuzu aradan otuz yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, hâlâ bugünkü gibi hatırlarım. Neydi Yarabbi, o kara günler!. İstanbulun öz çocukları biz Türkler kan ağlıyorduk, asırlar boyunca bu şehirde yaşamış, servet ve refah sahibi olmuş akalliyete mensup bir takım hemşerilerimiz ise keyiflerinden, neş'elerinden kaplarına sığamıyorlar, zevklerinden oynuyorlardı...

İşte tarihimizin bu kapkara ve zifiri karanlık günlerinde «İkdam» da sabahın erken saatlerinden akşamın geç vakitlerine kadar didinip dururken katmerli bir sansürün amansız kaprislerine de göğüs germeğe çalışıyorduk. Çünkü Türk askeri sansür heyeti henüz faaliyetine son vermemiş, lâkin İstanbulu işgal altına alan düşman kuvvetleri de bir basın sansür teşkilâtı kurmuşlardı. Öyle ki, birinin müsaade ettiğine öteki olmaz der, Türk sansürünün neşrinde mahzur gördüğü bir haberi, beriki bir tebliğ şeklinde gazetelere zorla bastırırdı. Hulâsa Türk gazeteciliği korkunç bir keşmekeş içinde bocalayıp duruyor, buna rağmen bir avuç Türk gazetecisi hayatını dişine takmış, bu umumî heyecan ve halecan kasırgası ortasında umumî efkârı habersiz bırakmamak gayretiyle uğraşıyor, didiniyor, ter dökülüyordu.

Bahriye Nazırı Rauf Bey, kahraman «Hamidiye» nin bu yiğit kumandanı «Mondros» tan dönüşünde İngiliz zırhlısı «Agamemnon» da imzalanan mütarekenameyi Türk matbuatına boğazında hıçkırıklar düğümlene düğümlene tebliğ ederken bu hazin vesikayı not eden gazeteciler arasında ben de bulunuyordum. Not ettirenin gözlerini yaşartıyor, not alanlar göz yaşlarını sessiz sessiz kalblerinde boğuyorlardı. Hiç unutmam uzun mütarekename metnini, İstanbul muhabiri olduğum İzmirin «Sadayı Hak» gazetesine telgrafla bildirirken param yetişmemiş, altın saatimi, «Sabah» matbaası karşısındaki sucu Yorgi'ye terhin ederken bir miktar para almak mecburiyetinde kalmıştım. Türk gazetecilik âleminde bu sucu Yorgi'nin ehemmiyetli bir mevkii vardır; sırası gelince anlatırım. Şimdilik şu kadarını söyliyeyim ki, bu acayip fakat temiz yürekli adam Türk gazetecisinin kara gün dostu idi; başımız sıkıldıkça ona baş vururduk. O da tahammül edilir bir faiz karşılığı züğürt gazetecilere bir nevi bankerlik ederdi...

İşte «İkdam» ın sahibi Ahmet Cevdet Beyin gıyabında bizler gazetesinde bu müşkül şartlar içinde meslek icaplarını yerine getirmek için didinip durduğumuz sıralarda o İsviçreden halis Türkçe başmakaleler, bendler gönderir, bazan da gazetenin muhteviyatı hakkında tenkidler yürütürdü. Kendisi İsviçre gibi tam mânasiyle hür bir muhitte yaşadığı için bizim içinde bulunduğumuz cehennemin dehşetini lâyıkiyle takdir mi etmiyordu, yoksa bu pervasız mütalâalariyle bizlere kalb kuvveti mi vermek istiyordu? Bir türlü kestiremezdik. Bilhassa rahmetli Kenan küplere biner, cümlelere başlarken kendisine mahsus o tatlı kekemeliği ile:

— Galiba hoca işin farkında değil!.. Biz burada dokuz doğurup duruyoruz, o nelerden bahsediyor!.. Mahmut Bey, Allahaşkına yaz da bir an evvel buraya gelsin, vaziyeti gözleriyle görsün... diye köpürürdü.

«İkdam» sahibi Ahmet Cevdet Bey merhum bir tütün tüccarının oğlu imiş. Ben 1918 yılında gazetesine intisap ettiğim vakit kendisi elli beşi bir hayli geçkin idi. Bunu bilâhare İstanbula döndüğü vakit bizzat kendisinden işitmiştim. 1862 de doğmuş imiş. 1935 yılında, bir hayli maceralı ve türlü tehlikelerle dolu bir gazetecilik hayatından sonra, Tanrının engin rahmetine intikal ettiği vakit 73 yaşını doldurmuş bulunuyordu. Yüzü pek gülmezdi, daha ziyade sert görünüşlü idi ama, kendisinde mesleğe karşı istidat sezdiği genç elemanlarla yakından alâkalanır, onları yetiştirmek için içten gelen bir gayretle didinirdi. Kendisini yakından İzmir seyahatinde tanımak fırsatına kavuşmuştum. Bana:

— Oğlum, demişti, bizim meslekte «Tercüman-ı Hakikat» gazetesi, yâni Ahmet Mithat Efendi bir mektep ve hoca idiler. Ben de pek genç yaşımda «Tercüman» da gazeteciliğe başladım. Orada yetiştim. Bir taraftan gazeteye, diğer taraftan da hukuk mektebine devam ederdim. Hukuku bitirdikten sonra devletin o sıralarda Resmî Ceridesi olan «Takvimi Vekayi» de, sonraları Mihranın «Sabah», «Tarik» ve «Saadet» gazetelerinde de çalıştım. Gazetecilik mesleğine karşı kalbimde payansız bir sevgi olmalı ki bu aşk yüzünden baba mesleği ticarete arka çevirip «İkdam» ı tesis ettim. Başlangıç çok zor oldu. Karşımda yıllardanberi yerleşmiş, tutulmuş «Sabah» vardı. Bir aralık vaziyet o kadar kötüleşti ki mürettiplerin haftalıklarını verebilmek için altın saat kordonuma varıncaya kadar nem var, nem yoksa satmak zorunda bile kaldımdı. Ermeni patırdısı çıktı, Mihranın gazetesi kapandı da bizim «İkdam» geniş bir okuyucu kütlesine kavuştu. Gençliğimdenberi açık Türkçe yazılara taraftarlık ettim. Bence gazete halka hitap eden bir âmme müessesesidir. Bu itibarla açık Türkçe yazmalı ki, herkes yazılanı anlıyabilsin. Arapça, Farsça kelimeleri sıralamak, yâni «lûgat paralamak» hüner değildir. Asıl hüner açık Türkçe makalelerle, haberlerle halkı uyandırmaktır. Unutma ki, gazeteye yazdığın yazılarda, yaptığın tercümelerde edebiyat imtihanına girmiyorsun, halka hitap ediyorsun. Benden sana nasihat: Daima açık Türkçe yazmaya heves et; zararı yok, isterlerse sana cahil desinler; elverir ki, ne yazdığını halk kavrasın, anlasın!..

Bu itibarla, açık, halis Türkçenin yâni dil inkılâbının ilk önderi Ahmet Mithat Efendi merhum ise, onu hemen takip eden gazeteci de rahmetli Ahmet Cevdet Bey olmuştur. Nitekim merhum hayatının sonuna kadar bu prensibe bağlı kalmış, makalelerini, yazılarını daima açık, saf bir Türkçe ile kaleme almış, o zamanki bazı sivri akıllıların istihzalı tenkidlerine omuz silkmiştir.

«İkdam» sahibi karakter bakımından da çok dürüst bir insan, pek afif bir insandı. Şantaj kokusu veren yazıların can düşmanı bir gazeteci idi. Aşağıdaki macerayı, pek eski bir gazetecimiz olan konsolitçi Asaf Beyden dinledim, hatırımda kaldığı kadarını nakledeyim:

— 316 senesinde (1900 yılı) «İkdam» tahrir heyeti arasında bulunuyordum. Gazeteler o sıralarda lokantalardan, lokantalarda kullanılan yağların kötülüğünden dem vuruyorlar, Belediyenin dikkat nazarını çekiyorlardı. «İkdam» da da caddelerde, toz, toprak bulutlarına maruz bir halde çevrilen döner kebaplarının ne

(Devamı 24. Sayfada)

Ahmet Cevdet Beyin Cemaleddin Saraçoğluna verdiği bir resmi

Hür Fikirli Bir Gazeteci

(Baştarafı 7. Sayfada)

derece gayri sıhhî şartlar içinde halka yedirildiğine dair yazılar çıkmış ve bu neşriyat birkaç gün arka arkaya devam etmişti.

Günlerden bir gün matbaada «İkdam» idare müdürü Osman Efendi ile oturuyordum. Kapı açıldı, içeriye Hacı Yorgi girdi. Hacı Yorgi o zamanlar Bahçekapıdaki «Osmaniye Lokantası» nın sahibi idi. Bu meşhur lokantacı bizi yerden temennalarla selâmladıktan sonra elpençe divan durdu. Bir derdi olduğunu anladık, yer gösterdik, oturdu ve ezile büzüle döner kebapları meselesini açtı, bu neşriyata bir son vermemizi rica etti. Buna mukabil de Bahçekapıdaki lokanta sahiplerinden toplayıp getirdiği «300» sarı lirayı takdim edeceğini söyledi. İdare memuru Hacı Osman Efendinin gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Bana:

— Cevdet Beye meseleyi anlat!.. mânasına gelecek bir göz işareti yaptı. Kalktım, Ahmet Cevdet Beyin odasının kapısını yavaşça açtım, içeri girdim, keyfiyeti anlattım.

Vay efendim, sen misin bunu söyliyen?.. Ahmet Cevdet Bey birden köpürdü, hiddetinden kıpkırmızı kesildi, avazı çıktığı kadar haykırmaya başladı:

— Utanmadan bu sözü bana ne cesaretle söylüyorsun?.. «İkdam» yıllar süren sürekli bir gayretin, namuskârane dökülmüş alın terinin mahsulüdür. Ben şantajcı değilim, defedin o herifi matbaamdan...

Cevdet Beyin avazı çıktığı kadar haykırarak söylemiş olduğu bu sözleri işiten lokantacı süklüm, püklüm savuşmuş. Ben de apar, topar odadan çıktığım vakit idare memuru Hacı Osman Efendi şaşkın, şaşkın etrafına bakınıyor, sığınacak yer arıyordu..»

* * *

«İkdam» sahibi Ahmet Cevdet Bey merhum belki birinci sınıf bir yazar, kaleminden kan damlıyan bir sermuharrir değildi ama matbuat hürriyetine candan âşık bir gazeteci, fikir istiklâline son derecede bağlı bir gazete sahibi idi. Bu itibarla Meşrutiyetin ilânından sonra aylarca «Yaşasın hürriyet, yaşasın adalet, yaşasın müsavat» âvâzelerinden sonra «İttihat ve Terakki» hükûmetlerinin, istibdat zulümlerine rahmet okutacak taraftarlıklarına, yolsuzluklarına, haksızlıklarına itiraz etmek medenî cesaretini göstermiş, her devirde olduğu gibi baştakilerin etrafını saran şakşakçı güruhiyle asla bağdaşamamış, daha ziyade muhalefeti tutmuş, bu yüzden de «İttihat ve Terakki» nin çeşitli tazyiklerine, türlü tehditlerine maruz kalmış, nihayet İsviçreye ve Nis şehrine çekilerek yazılarını oradan göndermek suretiyle mücadelesine devam eylemişti.

Ahmet Cevdet Bey mesleğin bu tahammülü güç cilvelerinden o derece bezmişti ki sık sık:

— Kaç defa gazetem kapandı, kaç defa tevkif edildim, isticvap olundum, sayısız tehlike atlattım, bunun içindir ki oğlumu bu tehlikeli meslekten uzaklaştırdım. Zaten o da:

— Baba, senin için bu evde pek çok ağlandı. Benim için de anacığımın böyle göz yaşı dökmesini istemem! dedi. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse hakkı da yok değil... İşbaşında bulunanlar bizde her nedense tenkide tahammül edemiyorlar!. demeği âdet edinmişti.

Nitekim vefatından sonra gazetesi de yaşamadı, yabancı ellere geçti ve söndü gitti.

* * *

Rahmetli Atatürkle görüşmek üzere İzmire gelen gazeteciler arasında «İkdam» sahibi Ahmet Cevdet Bey de vardı. Ben o sıralarda İzmirde çıkan «Anadolu» nun tahrir müdürü idim. Bir öğle üzeri oturduğum eve yemeğe gelmiş, eskiden bir Rum şatçı yâni mavnacının evi olan bu evin intizamı, mobilyasının zenginliği karşısında:

— Bunları görüp de ibret almalı! Bakın bir Rum mavnacı nasıl bir evde oturup yaşıyormuş! İşte çalışan bir insanın nelere kavuşabileceğinin parlak bir misali dir bu!. demiş ve bu ihtisaslarını bir başmakale halinde gazetesinde neşrederek bizim mavnacıları intibaha dâvet etmişti.

Aşkın Ölümü

(Baştarafı 11. Sayfada)

bu mahkûmiyete gülünç bir not eklemekte idi.

Sitare bu neticeyi mahzun bir tebessümle karşıladı. Fakat kalbini belli belirsiz bir memnuniyet ısıtmıştı. Başını tekrar pencereden tarafa çevirerek uzaklara daldı...

Kocasına ebediyen dönmek kararını sadece profesörün menfi cevabı karşısında vermeğe mecbur kalmış değildi. Bu evde kendisine yer olmadığını kendi hissi ve mantığı ile anlamış bulunuyordu. Biraz önce Selim ile Belma'nın babalarına tahakküm ettiklerine şahit olmuştu. Herşey onların elinde ve hükmünde bulundukça, yakıp yıkacağı hayatında bir gününün hürriyet ve refahına bütün ömrü boyunca hasret çekeceğini idrâk etmek güç sayılmazdı.

Bu noktada, yepyeni bir hakikat karşısında kaldığını gördü: Onu yuvasına ve kocasına bir türlü ısındırıp, garkolduğu nimetleri tanıttırmayan hep ve daima gönlündeki gizli ümitti. Bir gün hayatını profesörün hayatiyle mutlak birleştirebileceğini umuyordu. Şimdi bu ümit temelinden yıkılmış, gözünün önündeki perde tamamen kalkmıştı.

Profesöre yaklaştı. Onun ellerini tuttu. Sâkin bir şekilde:

— Bir gafletten uyandım profesörüm! dedi. Şimdi ben de, ebediyen dost kalmamızı tercih ediyorum...

Ferruh Bey ona hayretle baktı:

— Neler söylüyorsun Sitare?..

— Ne dediğimi biliyorum efendim!

— Sence bu mümkün mü?.. Yâni.. üzülmiyecek misin?..

— Katiyen! Bazan hayatta, birkaç dakikada, bütün bir ömür boyunca yaşandığından daha fazla yaşanabiliyor... Verdiğim kararı, bir izzetinefis yarasının eseri sanmayın!.. Bu karar, doğrudan doğruya kalbimin kararıdır...

Ferruh Bey onun ellerini çekip kendi kalbinin üzerine bastırdı:

— Orada daima yaşıyacaksın... Bunu son nefesimde bile tekrarlıyacağım... diye mırıldandı.

Gözlerini yaşlar kaplamıştı. Sitare onun yaşlı çehresine bu yaşları hiç yakıştıramadı. Yüreği adsız bir ıstırapla sızlıyordu.

— Yine görüşürüz profesörüm!.. dedi.

Ve bileklerini sıkan elleri öperken, onların üstüne kendi göz yaşlarının son damlalarını bıraktı...

Sayı: 154

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Padişah ve Rıza Tevfik

★ Hem yazar, hem politikacı, hem filiozof, hem bilgin bir gazeteci

★ Bir filozofun nazırlığı yahut bir nazırın filozofluğu

★ Mühim ifşaat neydi?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

FİLOZOF Rıza Tevfik merhumu tanıdığım gazeteciler ve yazarlar arasında pek orijinal bir sima olarak takdim ediyorum. Çünkü rahmetli hem gazeteci, hem yazar, hem politikacı, hem devlet adamı, hem deryadil bir derviş, hem pek mühim bir dil mütehassısı, hem de alabildiğine derin bir filozoftu. Bu itibarla bu engin deryayı bir tek sohbete sıkıştırmak pek mümkün olamıyacak...

Kendisini Meşrutiyetin ilânı üzerine üstad Selim Sırrı Tarcanla birlikte at üstünde bulmuş, Tepebaşı bahçesinde bir masa üzerine çıkmış bir halde halka siyasî nutuklar verirken görmüştüm. Ben o sıralarda vâkıa henüz bir mektep talebesi idim; bıyıklarım bile adamakıllı terlememişti. İstibdattan yeni kurtulmuş olduğumuz için de üstadın «Hürriyet, Adalet, Müsavat, Uhuvvet» nazariyelerinden pek birşey anlayamıyan o devrin çocukları gibi, ben de bu atlet vücutlu, gür sesin pervasız hareketli hatibin nutuklarının zevkine pek varamamıştım. Amma daha Sultan Hamit tahtında, etrafındaki bendegân ile hafiyeler de ayakta iken rahmetlinin istibdada atıp tutmasından pek cesur bir vatanperver olduğu neticesine varmıştım.

Yıllar geçtikten sonra filozofu daha yakından tanımak fırsatına kavuştum. Hele Mütarekeden sonra Maarif Nazırı olduğu vakit kendisiyle «Tevhidi Efkâr» adına bir mülâkat yapan gazeteci sıfatiyle bana:

— Oğlum, Meşrutiyetin ilânından beri maarifimiz ilerliyeceğine bilâkis geriledi. Şimdi Sultan Abdülhamidin o beğenmediğimiz maarifi seviyesine yetişmek için hiç olmazsa on sene çalışmamız lâzım!.. gibi devre nisbetle pek cesurane beyanatta bulununca doğrusu rahmetlinin medenî cesaretine yeniden hayran kalmıştım.

* * *

Filozof Rıza Tevfik merhum için bir «Tezatlar halitası» da diyenler oldu. Onun yurtseverliğinden şüphe edenler bulundu. İttihat ve Terakki Cemiyetine mensup olmakla beraber rahmetli Mahmut Şevket Paşa kabinesinin sürekli idarei örfiye politikalarına, İstanbul Muhafızı rahmetli Cemal Beyin (sonra da Bahriye Nazırı olan Cemal Paşa merhum) biraz keyfi ve karakuşi icraatına itiraz ettiği için hattâ kendisini döneklikle suçlandıran koyu İttihatçılar da görüldü. Bence rahmetli bütün bu tenkidlerinde, alkışlarında samimî idi. O alelâde bir fert olduğu vakit de, Nezaret koltuğunu veyahut Şûrayı Devlet Reisliği makamını işgal ettiği anlarda da daima «Filozof Rıza Tevfik» olarak kalmıştır, kalmasını bilmiştir.

Hiç unutmam, Mütarekenin o şeametli günlerinde barış müzakerelerinde bulunmak üzere Fransaya gidecek heyet arasında kendisi de bulunduğundan bir gazeteci sıfatiyle biraz tafsilât almak üzere rahmetliyi arayıp dururken kendisine Bebek tramvay yolunda rastlamıştım. Hem yürüyor, hem de konuşuyorduk. Kendisini Rober Kolej civarındaki evinde değil de yolda ele geçirmiş olduğum için dişe dokunur bir haber alamıyacağımdan korkuyordum. Halbuki o teklifsizce koluma girdi, bana yolda yüksek sesle öyle şeyler anlattı, o kadar mühim devlet esrarından bahsetti ki, ben hayretimden donakaldım. Murahhaslığı için de:

— Hünkâr, Sadrıâzam Paşa hazretleriyle benim de refakatim hususunda fevkalâde ısrar buyuruyorlar; bu yüzden kabule mecbur kaldım. Yoksa bu çıkmaz sokaktan bir yere varamıyacağımız muhakkak. Hele Damat Paşanın bu müzakereleri hüsnü idare buyuracakları pek şüpheli. Lâkin Padişah ısrar ediyor, vallahi içinden çıkılacak gibi bir dert değil... Ancak bu cihetî tabiî yazmazsın. Bakalım, bir gidip görelim, avdette bol bol görüşürüz!.. dedi idi.

Halbuki daha evvel yapmış olduğu ifşaat bu «yazmazsın!» dediklerine nazaran fevkalâde mühimdi. Gazeteye dönüşte mülâkatı rahmetli Ebüzziyazade Velid Beye anlattım. Düşündü, taşındı:

— Filozofun söylediklerinin doğru olduğu muhakkak; fakat hazret bu sözleri dalgınlıkla söylemiş olabilir, hem kendisinin, hem de bizim başımıza bir iş açmış olmıyalım! diye mülâkatın o kısımlarını meskût geçmekliğimi münasip gördü idi. Velid Beyin öyle tehlikeden çekinir bir gazete sahibi olmadığı nazarı dikkate alınacak olursa Filozofun ifşaatının ne derece chemmiyetli ve netameli şeyler oldukları kendiliğinden anlaşılır...

* * *

Merhum yurda döndükten sonra gazetemde haftalık edebî musahabeler yazar, bu yüzden de sık sık buluşur, uzun uzun görüşürdük. Yaşının bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen engin bilgisi, zarif nüktelerle, cinasli kelime oyunlariyle bezeyerek anlattığı bahislere doyulmaz bir halâvet sağlardı.

Meşrutiyetin ilânından sonra Edirne mebusu sıfatiyle Mebusan Meclisinde yer aldığı dakikadan itibaren atılmış olduğu politika alanının türlü cilvelerinden, Dahiliye Nazırı Talât Bey merhumla aralarında geçen yarı şaka, yarı ciddî mücadelelerden, münakaşalardan gülerek, taklitler yaparak bahisler açar, yakın bir tarihin bu işitilmemiş olaylarını tatlı tatlı anlatır, hazır bulunanları ağzına baktırırdı. Merhum aynı zamanda eski İstanbul âdetlerine, o zamanki İstanbul ricalinin yaşayış tarzlarına yakından vâkıf afacan bir İstanbullu idi. Bir gün kendisinden dinlediğim ve aynen not ettiğim şu canlı satırlar İstanbullu eski bir kibarın hayatını bakın ne büyük bir kudretle canlandırıyor:

— Adliye Mektupçusu Şevket Bey merhum Sultan Hamit devri kibar memurlarından zarif, afif, aristokrat, çelebi bir zattı. Kendisi bir aralık Mezahip Nazırı da olmuştu. Meşrutiyetin ilânında (İttihat ve Teralkki) Cemiyeti beni Şevket Beye gönderdi, Cemiyet namına kendisine Adliye Nazırlığını teklif ettirdi idi.

Merhum pek kibar davrandı, fakat Adliye Nazırlığını kabul edemiyeceğini söyledi, aynen bana:

— Rıza Bey, siz ailemizin yabancısı değilsiniz; bu itibarla beni yakından tanır, bilirsiniz. Bizler, başka bir zamanda yetişmiş ve başka âdâp ile terbiye görmüş adamlarız. Zaman ise büsbütün değişmiştir. Diğer taraftan yaşım da haddikemâlini aşmıştır. Artık bizden hizmet memul olsa bile, eski usulde yetişmiş insanlar olduğumuz için, belki kusur ederiz. Bu yaştan sonra namusumu lekeletmek istemem. Bizi af buyursunlar; kendi halimde, köşemde oturmak isterim; dedi. Bunun üzerine Adliye Nezaretine Manyasizade Refik Bey getirildi idi. Maruf Türk denizcilerinden cesaret ve maharetiyle meşhur Çengelzade Tahir Paşa ahfadından olan Şevket Bey merhum binbaşı idi. Refikası Naciye Hanımefendi de Tarikat-i-nâzenniyye mensuplarındandı. Kadıköyünde, Cevizlikte benim oturduğum eve bitişik bir konak yavrusunda oturduklarından Şevket Bey merhum kapıbir komşumuzdu. Bu itibarla görüşür ve sevişirdik.

Gündüzleri pek ağır başlı, temkinli, işine ve vazifesine son derecede mukdim ve müdavimdi; o devrin kibar ve büyük memurları gibi gayet vakarlı bir zattı. Akşamları evinde ise fevkalâde neş'eli, gayet lâübali ve rindmeşrep bir beyefendi olurdu. Anlattığım devirde, bilhassa Sultan Hamit zamanında, iyi saz ancak kibar konaklarında dinlenebilirdi. Rahmetli ise saza, söze âşık ehlidil bir zat olduğundan evinde saz meclisleri eksik olmazdı. Şevket Bey merhum akşamları muntazaman demlenen ve dediğim gibi sazdan, sözden gerçekten anlıyan, hem de pek iyi anlıyan bir zat olduğundan zamanın en meşhur sazende ve hânendelerini bu işret meclislerinde toplardı.

Meselâ Tamburî Cemil Bey dâvet üzerine dâvet edildiği vezir konaklarına, hattâ şehzade saraylarına naz eder, gitmez; fakat Şevket Beyin meclislerine muntazaman devam ederdi. Sonra Kemençeci Vasil, Babı Seraskeriden Ziya, Üsküdarlı Kaşıyaralı Hüsameddin, yüksek sesi ile meşhur Arap İbrahim Bey ve Efendiler gibi zamanın en gözde ve meşhur hânendeleri, nısfiyeci

(Devamı 26. Sayfada)

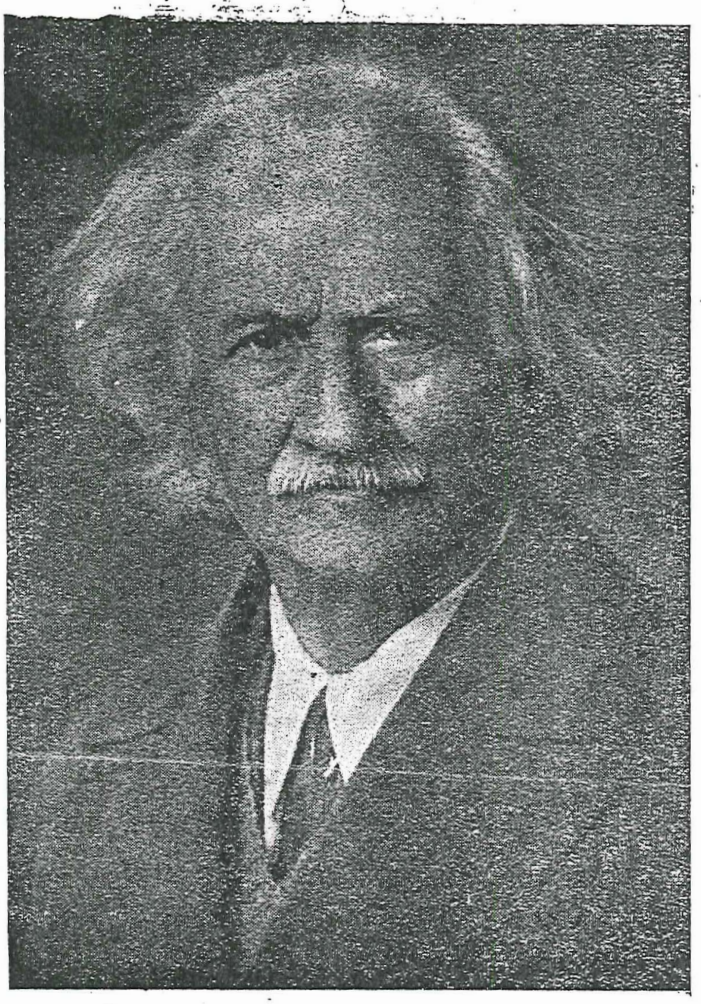

Üstad Rıza Tevfiğin Cemaleddin Saraçoğluna hediye ettiği bir resim...

Padişah ve Rıza Tevfik

(Başlarafı 7. Sayfada)

(bir nevi küçük ney) Agop Efendi gibi sâzendeleri bu meclislere daima ve şevkle devam eden bülbüllerdi. Ben de bu meclislere devam eder, sofrayı, salataları, mezeleri sureti mahsusada elimle hazırlardım. Komşumuz Şevket Bey merhum da ağzının tadını bilir, edibane mazmunlardan olduğu kadar iyi mezelerden de hoşlanır zarif, kibar bir zat olduğu için beni daima taltif eder, bana büyük evlât muamelesi ederdı.

Şevket Bey merhum vazifesinden dönüp de işret sofrasının başındaki mevkiini aldı mı, dâvetliler, zamanın terbiyesi icabı, edeple yerlerine geçerler, ev sahibinin işaretini beklerlerdi. Merhum gibi muhafazakâr ve aristokrat bir beyefendinin işret sofraları neşeli olabilirdi, zevkli olabilirdi, fakat bu neş'enin, lâübalilikların bile bir takım erkânı, âdâbı vardı. Sululuk, cıvımak gibi bedmestliklerden katiyen eser görülmezdi. Hepsi de kendi başına bir âlem olan dâvetliler hadlerini bilirler, nezahet dairesinden kıl kadar inhiraf etmezlerdi. Herkesin mizaç ve meşrebine dikkat edilir, içki hususunda ısrar ve ibram edilmezdi. Meselâ Tamburî Cemil merhum rakı içmez, konyak içerdi. Ona üç yıldızlı meşhur «Martel» Fransız konyağı tedarik ederdik.

Eski adamlar saz âlemlerine hemen hemen daima bir «kâr» la başlarlardı. Ekseriya güftesi olmıyan «kâr» dan sonra peşrev çalınır, bunu ağır klâsik şarkılar takip ederdi. Merhumun işret âlemlerinde de saza işte böyle âdâb ve erkân ile başlanır, sonra ev sahibinin işareti üzerine ya Şeyh Galibin (Büyük Meyhane) si:

Meyhane mi bu, bezm-i-tarabhane-i-Cem mi? si okunur, yahut da (Küçük Meyhane) dediğimiz:

Meyhaneyi seyrettim, uşşaka mutaf olmuş!..

bestesi geçilir, taksimler, şarkılar birbirini kovalardı.

(Itrî) bildiğiniz gibi (Tekbir) i besteleyen dâhidir. Hâlâ okunurken tüyleri ürperten o:

Allâh-ü-ekber, Allâh-ü-ekber!

nağmesini, garb musikişinasları dahi takdirle dinlerler, işte Şevket Beyin meclislerinde ekseriya (Itrî) nin «kâr» ları okunurdu.

* * *

Şevket Bey merhumun bu neşeli fakat edibane ve müeddeb saz ve işret âlemlerine devam eden musikişinaslar arasında küçücük, tıknazca, vechen çirkin bir adam da vardı. Kendisi hem gayet iyi ney üflerdi, hem de pek iyi şiir söylerdi. İşte şimdi ismini hatırlıyamadığım bu zatın, bizzat kendisinin bestelediği, bir kıt'ası vardır ki emsalsiz bir tablodur:

Akşam oldu, yine sular karardı;
Gün aştı dağları, yurduna vardı;
Yüceldi bulutlar, gökleri sardı;
Çöktü bir durgunluk ıssız ovaya.

Dikkat ediyor musun? Issızlık ne resmedilebilir, ne de anlatılabilir. Halbuki şair bu ıssızlığı şu dört mısrada ne güzel resmetmiş, âdeta canlandırmış. Bu kıt'a hakikaten emsalsiz bir tablo...»

Merhum filozof bu sözleri söyledikten sonra bir müddet dalgın dalgın düşündü idi. Belli idi ki, bugün artık bir daha tadamıyacağımız eski, tarihe malolmuş kadar eski bir âlemin tatlı demlerini hayalinde bir daha yaşıyor, ismini dahi hatırlıyamadığı o hem iyi musikişinası, hem de kudretli şairi rahmetle anıyordu. Şimdi ise artık o da çok sevdiği, pek saydığı Şevket Bey merhumun ismini hatırlıyamadığı o kudretli musikişinas ve içli şaire, aynı hakikat ve rahmet dünyasında, kavuşmuş bulunuyor...

* * *

Tanrı kısmet ederse, gelecek sohbetimde Filozof Rıza Tevfik merhumun 1948 yılında hapis edildiğim vakit Cezaevinde bana yazıp göndermiş olduğu mizahî mektuptan parçalar nakledeceğim, kendisi İttihatçılar tarafından hapse tıkıldığı vakit kaleme aldığı destanından örnekler vereceğim.

Muayyen zamanlardaki sancılara karşı

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

AKBANK İKRAMİYELERİ

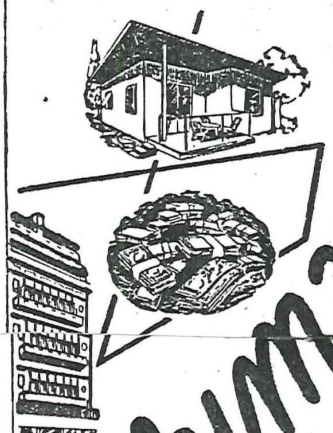

yarım milyon LİRA

EV
PARA
İRATLI
APARTMAN

HER 150 LİRAYA BİR KUR'A NUMARASI

HESABINIZDA HER ZAMAN İÇİN EN AZ 150 LİRA BULUNDURUNUZ

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevî Hastalıklar
Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon : 24717

OPON

Chat Noir

Yer Yüzünde,
Güzelliğinize sihir ve cazibe katabilecek tek parfüm
Chat Noir'dir.

DİKKAT: Bir kuruşluk Verem Savaş pulu olmayanlar taklittir.

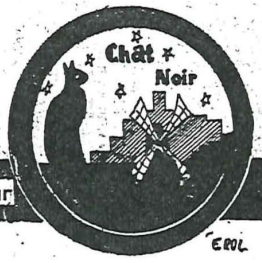

Güzel kadın, Chat Noir kullanan kadındır

Lady Laboratuarı - İstanbul

EROL

Sayı: 155 - 4 Ağustos 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Rıza Tevfik Nasıl Hapis Oldu?

★ Filozofun «İttihat ve Terakki» ye muhalefeti
★ O devrin müfrit partizanlarını kudurtan dört mısra
★ Keçesakallı bektaşi babasının Yafa portakalları
★ Zindan destanı.

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

FİLOZOF Rıza Tevfik merhum, pek fırtınalı geçen koca bir ömür boyunca edinidiği türlü tecrübelerden bahsederken bu çeşitli maceralı hayatın ibret verici menkıbelerini de tatlı tatlı nakleder, bir maceradan ötekine atlar; anlatır, anlatırdı. Meşrutiyetin ilânından sonra «İttihat ve Terakki» Cemiyetinin soysuzlaşmak istidadını gösteren gidişatına ilk itiraz edenler arasında, o sıralarda Edirne mebusu olan, Rıza Tevfik merhum da bulunduğu için, cemiyetin kodamanlariyle arası bir hayli açılmış, o devrin gazetelerinde yazdığı yazılarla, mecmualarında neşrettiği şiirlerle iktidar mevkiinde bulunanları adamakıllı köpürtmeğe başlamıştı.

Hattâ halk arasında merhuma atfedilen:

Fecr-i-hürriyetin infilâkında
Türkü coşturmuştu Fikretin marşı
Şimdi İstanbulun boş âfâkında
Kurtlar uluyor mehtaba karşı.

Kıt'ası bilhassa müfrit İttihatçıları küplere bindirmiş, o sırada rahmetli Tevfik Fikretin İttihatçıları hırpalayan meşhur «Doksan üçe Doğru» manzumesi de intişar ettiğinden bu yarı şaka, yarı ciddî kırgınlık ve kızgınlık bir nevi düşmanlığa inkılâp edivermişti. Cemiyetin komiteci zihniyetli bazı âzası ateş püskürüyorlardı ama Filozof bu hiddet ve şiddete tamamen kayıtsız, itirazlarına, tenkidlerine, nutuklarına, makalelerine devam ediyor, dünyaya metelik verir görünmüyordu.

Nihayet Cemiyet kodamanları bir fırsatını bulup rahmetliyi hapse tıktılardı. 1948 yılı sonunda filozof gazetemde haftalık edebî sohbetlerini yazarken bir neşriyat suçundan ben de hapishaneyi boyladığım vakit rahmetlinin beni teselli için yazıp göndermiş olduğu mektupta ve destanda kendilerinin niçin ve ne yolda hapsedildiğini anlatan, hem de filozofça bir edâ ile mizahî bir şekilde anlatan pasajlar bulunduğu için, rahmet temennisine vesile olur diye aynen okurlarıma arzediyorum:

«Aziz dostum Cemaleddin Saraçoğlu beyefendiye»

«Muhterem dostum,

«Hâlâ sizi gelip ziyaret edemediğime teessüf ederim. Hapishaneye yanaşmaktan korktuğumdan değil, henüz nekahet devrini geçiremediğim için, takatsizlik hissettiğimdendir, Halimi siz, çok dostlarımdan iyi, bildiğinizden dolayı beni affedeceğinizden ümitvarım efendim. Yoksa eski İttihatçı arkadaşlarım bana da aynı şakayı yapmışlar, eski İstanbul mebusu Pandelâki Kozmidi Efendi ile beraber o sizin istirahate çekildiğiniz dinlenme evinde yirmi beş gün misafir etmişlerdi. Defterimdeki kayıt tarihine göre 27 Rebiülevvel (1330) tarihinde oradan çıkmışım. Yâni takriben 37 sene evvel!.. Sabıkalı güruhundanım. Lâkin benim kabahatim çok büyüktü. Anlatayım da muhterem okuyucularım sizinle beraber ibret alsınlar...

«İntihap zamanı idi. Tabiidir ki bu münasebetle halka - hiç olmazsa bizim fırkaya mensup olan mahlûkata - nutuk söylemeğe hakkımız kanunen müsellemdi. Lâkin İttihat hükûmeti gayet kaideperver olduğu için bu demokratik hakkı bazı şartlarla takyid etmek lüzumunda ısrar etti. Memlekette İttihatçı azlıktı, lâkin Millet Meclisinde ekseriyet külliyen onlarda idi. Sözü uzatmamak için hatipleri takyid eden şartlardan yalnız birini misal olarak arzediyorum:

Sokakta, meydan yerlerinde hattâ bir evin, yahut otelin bahçesinde nutuk söylenemiyecekti. Komite erkânının tercih ettiği tâbire göre mutlaka hatip (dam altında) söz söyliyecekti. Biz, mu-

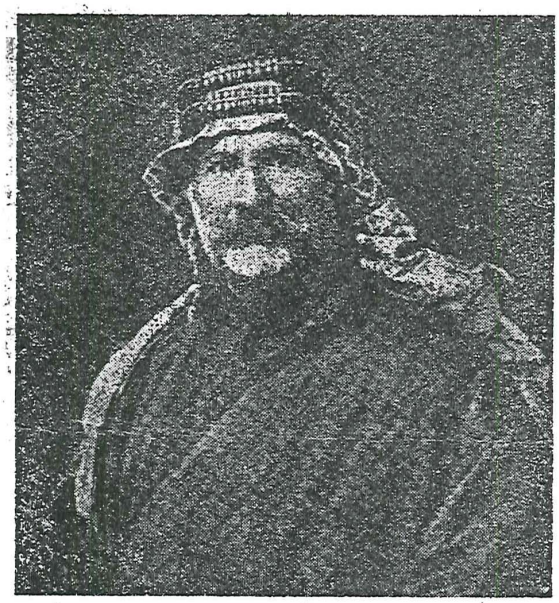

Bu resim 1929 da Amerikada basılmış olan ve Rıza Tevfik'den etraflı bir şekilde bahseden bir kitaptan alınmıştır..

halifler, eşeklik ettik de bu (dam altı) tâbirine itiraz etmedik. Komite rüesası dam ile evi farketmiyen sınıftandı. Ben Kozmidi ile beraber Büyükadada iskeleye yakın bir otelin merdiveni üzerinden birkaç düzine adama intihap hakkına dair bir nutuk verdim. İkindi vakti idi. Fesimin ve başımın gölgesi meğer biraz avluya aksetmiş! Dinleyenler arasında polisten maada birkaç İttihatçı da bulunuyormuş; kanuna mugayir hareket etmiş olduğumuzu hükûmete resmî raporla ihbar etmişler; Kozmidi ile beni - Babı Seraskeride - bir heyeti askeriye istintaka çekti ve ikimizi de yirmi beş gün hapse mahkûm etti. Bunu şaka söylemiyorum, namusum üzerine yemin ederim ki doğrudur ve bende resmî vesikaları vardır. İdarei örfiye zaten Meşrutiyetle beraber, yâni onunla ikiz doğmuştu. Mehterhaneye girdik, safayı hatırla vakit geçirip selâmetle çıktıktı. O vakitler bolluk ve ucuzluk devri olduğu için birçok dostlarımız bizi ziyarete gelir, enfes sigaralar ve - müverrih Naimanın tâbirince (Et'ime-i-lezizeden türlü türlü haleviyyat-ı sükkeriyye) yâni pekmezle değil, şekerle yapılmış helvalar ve tatlılar getirirlerdi. Bunlar arasında Şerif Ali Haydar Beyefendi ve Deli Fuat Paşa merhumlarla Kızılbaşların şeyhi (benim gibi uzun ve keçe sakallı) Ahmet Baba da vardı. Hak rahmet eylesin, bu Ahmet Baba, bizi her ziyaretinde kırmızı kuşağının içinde bana ve Kozmidi Efendiye birer seçme Yafa portakalı getirirdi. Ders okuttuğum dostlardan Şefik Esat Beyin evinden de her gün bir tabla yemek gelirdi. Heygidi günler hey!..

«Lâkin haber aldığıma göre sizin de kabahatiniz varmış. Hâkimlerin kusuru yok! Ben hâkimlerimizle, hekimlerimizle iftihar ederim. Onlara her veçhile itimadım var. Lâkin meydanda da demokrasi idaresine pek yakışmayan bir matbuat kanunu da var! Ona tatbik-ı muamele etmekten başka ne yapılabilirdi?.. Ziyanı yok, böyle ufak tefek şakalar ahbap arasında olur. Sıkılmayın. Siz matbuat kanununun ıslah edilmesi lüzumuna - mahpusiyetinizle - bir misal daha vermiş oldunuz. Bu şereftir. Hususa ki mahpusiyetiniz mübarek Cumhuriyet bayramına tesadüf etti. Allah emsâli kesiresiyle müşerref etsin! Lâkin yanlış anlamayın sakın!.. Muhlisane duam yalnız böyle bayramların tekerrürü temennisine münhasırdır, mahpusiyetinizin tekerrürüne atfolunmasın!.

«Ben mahpus olduğum zaman bir destan yazıp dostları neşelendirmiştim. Hattâ bizi ziyarete Cavid (1) ve Kocabaş Arif merhumlar da gelmiş ve destanımı onlara da okumuş ve beğendirmiştim. Sonra bir fırsat düştü, İtilâfçılar da İttihatçılardan merhum Cavid Beyi ve daha bir iki kişiyi hapse tıkmışlardı.

«Ben bu köşe kapmaca oyununu aklı başında adamlara yakıştıramadım. Size henüz basılmamış olan o destanın bir kısmını buraya naklediyorum. Müsveddesinin bir kısmını kâğıtlarım arasında buldum. Beş, altı kıt'ası eksik!.. Hâtırama da gelmedi. Bu destan bugün uydurulmuş değil hakikaten o zaman, karalama olarak yazılmış ve İttihatçı hükûmetinden bahsolunmuştur. Kim isterse o müsveddeleri görebilir.»

Destan

Dinleyin ahbaplar şu destanı
Bakınız ne kadar hayretfezâdır.
Evvelâ öğrenin nam ve şanımı,
Şöhretim Filozof ismim Rızadır.

Milletin feryadı sarsarken Arşı,
Bana boru gelir hürriyet marşı.
Hükûmet değil bu, aynalı çarşı
Orada sırıtan birkaç eşmadır.

Mahbese girdimse yenildim sanma!
Mahkûm oldumsa da vuruldum sanma!
Çalkanır deryayım, duruldum sanma!
Gönlümü coşturan aynı havadır.

Yaş kemale erdi: Kırk üçü aştım,
Ecelle kolkola gezdim, dolaştım.
Alacaklılarla hep helâlleştim,
Borcum Azraile bir (Merhaba) dır.

Kubbeler bezminin zevkinden bıktım,
Karga derneğinden sıyrıldım, çıktım;
Yaptığım hatayı tekmeyle yıktım,
Gördüm ki gidişin sonu fenadır.

Yirmi beş gün rahat yattımsa ne gam?!.
Ben bu gözdağını bir pula almam..
Başıma taş yağsa yolumdan kalmam
Maksadım uğruna başım fedadır.

Gözümü korkutmaz şamata teli,
Kolumu bükemez nâmerdin eli,
Yolumu kesemez yağmurun seli,
Bu yolda can vermek cana safadır.

Bir cuma günüydü; kükredim, azdım,
Oturdum şu uzun destanı yazdım.
Zindan duvarına namımı kazdım,
Bu nâma Şark ve Garb hep âşinadır.

Hey Rıza! Merd olan ölür, yenilmez.
Meydana girince geri dönülmez.
Ben gibi şahinin eti yenilmez,
Bizim eğlencemiz telli belâdır.

Rıza Tevfik

(1) Cumhuriyetin ilânından sonra rahmetli Atatürke suikast cürmünden dolayı İstiklâl mahkemesi tarafından mahkûm edilip Ankarada idam edilmiş olan İttihat ve Terakki hükûmetlerinin meşhur Maliye Nazırı Cavid Bey merhum.

OPON

Sayı: 156 11 Ağu 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Esrarlı Bir Gece Seyahati

★ Celâl Nuri'nin acayiplikleri, Sami Karayel'in deliliği
★ Muharrir değil canlı kütüphane
★ İşgal kuvvetleri sansör heyetinin huzurunda...
★ Kuvayi Milliyecilerin silâh deposu

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

SAMİ Karayel'i, rahmetli Celâl Nuri'nin «İleri» gazetesinde tanıdım. «İkdam» ın tahrir müdürü İlhami Safa 1919 yılı ortalarında, Ahmet Cevdet Beyin İsviçreden idare müdürü Mahmut Beye yazıp gönderdiği zehir zenberek bir mektup üzerine istifa etmiş, mütercim ve Beyoğlu mehafili muhbiri sıfatiyle çalışmakta olduğum «İkdam» dan beni de beraberine alarak «İleri» ye geçmişti. Sami Karayel de o sıralarda «İleri» nin mesul müdürü bulunuyordu.

Devir İngiliz, Fransız, İtalyan, hattâ Yunan işgal kuvvetlerinin İstanbulda ferman yürüttükleri Mütareke günlerine rastladığından «İleri» ise o sıralarda henüz teşekkül halinde bulunan Kuvayı Milliye taraftarı olduğundan bu gazetede vazife görmek bir hayli tehlikeli idi. İşgal kuvvetlerinin askerî sansürü ikide bir gazeteyi kapatır, mütercim sıfatiyle dert anlatmıya ben memur edilir, yabancı zabitlerden mürekkep sansür heyetine çağırılır dururdum. Bereket versin ki Celâl Nuri merhumun kardeşi Sedat Nuri Fransız işgal kuvvetlerinin ot müteahhidi idi de onun iltimas ve tavsiyeleriyle Fransızlar yumuşak davranırlar, bu yüzden de cezalarımızı bazan hafif atlattığımız olurdu.

Celâl Nuri merhum gayet kuvvetli hafızalı, son derecede tarih meraklısı bir canlı kütüphane idi. Reşidefendi hanındaki «İleri» gazetesi idarehanesinin kuytu bir köşesinde gizli olarak başmakalelerini ya bizzat kaleme alır, aynı odada çalıştığım için, bazan bana dikte etmek suretiyle yazdırırdı. Kendisi Ankara Millet Meclisinde mebustu. Ayrıca İstanbulda kaçak olarak bulunduğu için pek göze batmak istemez, lâkin büyük bir medenî cesaret göstererek vatanperverane ateşli makaleler yazardı. Ecnebi sansürünün bazan gözünden kaçan bu yazılar çıkınca da bu sefer Sadrâzam Damat Feridin zabıtası bütün idarehaneyi göz hapsine alırlar, hepimize üzüntülü, sıkıntılı saatler geçirtirlerdi. Öte taraftan «Peyam» da yahut «Peyamı Sabah» ta Ali Kemal «İleri» ye alabildiğine çatar, «Finolar, zırapozlar» gibi tâbirlerle harekeli milliye taraftarı gazetecilere sövüp sayardı.

İşin tuhafı kendisi de koyu bir Mücadelei Milliye taraftarı olduğu halde «Tevhidi Efkâr» başyazarı Ebüzziyazade Velid Bey merhum da Celâl Nuri'ye sataşırdı. Sebebi de, «İleri» sermuharririnin günün birinde meselâ «Şopenhavr» dan bahsederken:

— Şopenhavr merhum... diye söze başlaması, Velid Beyin ise «rahmetli» sıfatını ancak bir Müslümana lâyık görüp Allaha inanmıyan bir filozofa bu sıfatın verilmesi karşısında köpürmesi idi. Lâfın kısası o sıralarda Babâlide bir kördöğüşüdür gidiyordu. Şu kadar var ki, gazete başmuharrirleri arasında bu şiddetli mücadele bütün hızı ile devam edip dururken gazete muhbirleri, mütercimleri, tahrir müdürleri birbirleriyle canciğer geçiniyorlar, aralarından su sızmıyordu. Meselâ biz «İleri» mensuplarından çoğumuz gazetede işimiz bitince kapağı «Sabah» matbaasına atıyorduk. Çünkü orada çalışan rahmetli Bedri Beybaba, Ahmet Hilâlî, Musahhih Mithat merhum, Kurşunkalemi İlhami gibi meslekdaşlar en yakın dostlarımız, en sevdiğimiz arkadaşlardı. Denilebilir ki, mücadele sadece başyazarlar arasında oluyordu. Zaten iş bittikten sonra gazeteciler arasında o günkü hâdiselerden bahsetmek bir nevi kabalık sayılırdı.

Her gazeteci kendi gazetesine candan bağlı idi. Sonraları olduğu gibi bir gazetenin havadisini, haberini diğerine vermek, lâf arasında ağzından bir sır kaçırmak pek ayıp, kaçınılması gereken bir suç telâkki olunurdu. İşleri bittikten sonra birbirleriyle anlaşan, sevişen arkadaşlar şu veya bu matbaada birleşirler, sonra hep bir arada bir yere çıkarak eğlenirler, gülüşürler, söylerler, kahkahalar savururlar, fakat aralarında münakaşaya asla yer vermezlerdi. Bizim «Sabah» matbaasında toplanmamızın sebebi ise Bedreddin Beybaba ile Musahhih Mithat merhumların işlerinin geç bitmesi ve bizlerin bu arkadaşlara karşı duyduğumuz saygılı bağlılıktı.

Hele Mithat merhum, pantolonunun arka cebinde taşıdığı yassı şişeden hem demlenir, hem taşhihini yapardı. Arasıra Bedreddin Beybabanın da dışardan bir Karafakıcık getirtip peynir ekmek, mevsimin bazı meyvalariyle demleneceği tutardı. Fakat bu çakıntılar pek sessiz, sadasız; büyük bir edep ve terbiye dairesinde geçer, öyle yüksek sesle konuşmak, mürettiplerin dikkat nazarını çekecek şekilde taşkınlıklara kalkışmak gibi münasebetsizlikler katiyen görülmezdi. İşler bitince de hep birlikte kalkılır, ekseriya Galatadaki Gambetta, Cenyo, Bizans gazinolarına gidilir, yahut Beyoğluna çıkılır, geç vakitlere kadar lâf atılır, yenilir, içilirdi.

* * *

Celâl Nuri merhum İstanbulda kaçak olarak bulunduğu, ayrıca da öyle işret âlemleri ile pek ülfeti olmadığı için böyle yerlerde pek görünmezdiyse de Ahmet Rasim, Mahmut Sadık, Macar İskender, İlhami Safa, «İkdam» muhbiri Kenan, Beybaba, Sami Karayel, bir de «İleri» nin resmî başyazarı Muammer Raşid Beyler hemen muntazaman bu saydığım gazinolarda sık sık görünürlerdi.

Yeniköyde oturan Sami Karayel, hem «Sabah» da, hem de «Tercümanı Hakikat» te çalıştığı için sabahları erken kalkmak mecburiyetinde olan Ahmet Hilâlî gibi bazı arkadaşlar erken davranırlar, ötekilerin de başka yerlerde başka arkadaşlarla şayet randevuları yoksa geç vakitlere kadar hep birlikte güler eğlenilirdi. Diyebilirim ki, Millî Mücadele yıllarında ve o yıllara tekaddüm eden Mütarekenin o kapkara günlerinde biz Türk gazetecilerini ayakta tutan, kalblerimize kuvvet, kalemlerimize cesaret veren bu muhterem ağabeylerimizin şetaretli meclisleri, ümit verici telkinleri olmuştur. Hele sonraları Üniversite Rektörü olan profesör Muammer Raşid Sevig'in bu kara günlerdeki ümit dolu iyimserliğini asla unutamam. En kara, en felâketli haberlerden bile hepimize bir ümit ışığı doğdurmasını bilir, derin bilgisi sayesinde herkese az çok bir teselli noktası bulur, gayret ve cesaretimizi arttırırdı.

Sami Karayele gelince Yeniköyde oturduğu için son vapura yetişmek üzere erken davranır, eli ayağı tutar, iyi dövüşür bir sporcu olarak bazan sarhoş düşman askerlerine hadlerini bildirir fakat bunu pek temkinli bir şekilde yapar, kaşla göz arasında ortadan kaybolup sanki sırra kadem basardı.

Bir gün matbaadan çıkarken İlhami Safa merhumla bana:

— Çocuklar, bu akşam bize gideceğiz; küçük bir eğlenti tertip ettim; biraz güler, eğleniriz... dedi idi.

— Ne vakit, hangi vasıta ile döneceğiz? sualine de:

— Dönmek yok, bu akşam çiftlikte misafirimsiniz, cevabını verdi idi.

Biz Saminin Yeniköyde oturduğunu biliyorduk ama çiftlikten haberimiz yoktu. Hocanın bir sürpriz hazırladığını sanarak teklifini kabul ettik. O sıralarda gündelik sabah gazetelerinde iş ekseriya akşam ezanına doğru biterdi. Geceleyin gelecek telgrafları münasip yerlere yerleştirmek vazifesi musahhih arkadaşlara bırakılırdı.

Uzatmıyalım, Köprüye geldik, vapura atladık, Yeniköy iskelesine çıktık. Sami kıs kıs gülüyor, lâkin nereye gittiğimizi bir türlü söylemek istemiyordu. Yeniköye geldikten sonra köyü geçerek, dağlara doğru tırmanmaya başladık; habire gidiyoruz..

— Sami Allah aşkına söyle nereye gidiyoruz?.. Sami muttasıl gülüyor, etrafına şöyle dikkatli dikkatli bakıyor, takip edilip edilmediğimizi anlamak ister gibi arada bir arkasına bakıp duruyor, lâkin sadre şifa verecek bir lâf etmiyordu.

Bir aralık İlhami bir kahkaha koparark:

— Anladım, dedi, galiba zamparalığa gidiyoruz.

Sami daha şamatalı bir kahkaha ile cevap verdi:

— Ayağını kaldır, tam üstüne bastın. Zeki oğlansın vesselâm İlhami...

Yürüdük, yürüdük; belki bir saatten fazla yol aldık. Artık tamamiyle kırlarda idik. Etrafta ne bir bina görünüyordu, ne de canlı bir mahlûk. Karanlık da adamakıllı bastırmıştı. Yorgunluktan dizlerimizde derman kalmamıştı.

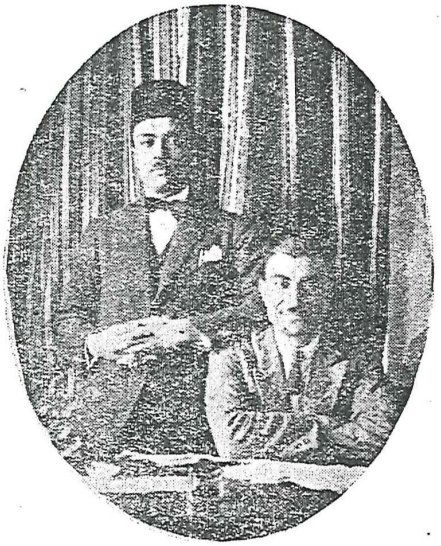

«İleri» gazetesinin mesul müdürü Sami Karayel ve mütercimi Cemaleddin Saraçoğlu Beyler...

Nihayet köpek ulumaları arasında ağaçlık bir yere geldik. Sami bir ıslık çaldı, iki adım ötemizde iki gölge belirdi. Çit kapısı gibi bir yerden geçerek ağaçlar arasında bir müddet daha yürüdük, bir katlı, yayvan ahşap bir binanın önünde durduk. Ev sahibimiz tekrar bir ıslık çaldı, kapıyı üç defa yumrukladı. Kapı açıldı, petrol lâmbasiyle aydınlatılmış bir yer odasına, yorgunluktan bitap halde âdeta çöktük. Meğer burası Kuvayı Milliyeye kaçak silâh deposu vazifesi gören bir çiftlikmiş. Lâz çeteciler silâhları gizli patikadan deniz tarikiyle Kandilli sırtlarına kaçırıyorlar, oradan da Anadoluya sevkolunuyormuş. Merhum bunu bize o gece değil de ferdası günü Yeniköye dönerken söyledi idi.

— Allahın delisi, bizi ne diye böyle tehlikeli yerlere getirdin? Ya basılsaydık, gazete ne olacaktı? sualine de:

— Sizi buraya efendi, temiz, pâk adamlardan da gelen giden varlır diye kimse şüphelenmesin diye getirdim! cevabını verdi idi. O gece yedik, içtik eğlendik ve yattık. Meğer İlhaminin yattığı yerin altında gizli bir yerde mavzerler saklı imiş. Benim yattığım yerde birşey yokmuş ama tavan el bombası mahfazası imiş. Samiye gelince, biz uyurken o sabaha kadar tetikte nöbet beklemiş, etrafı kollamış ama bize birşey

(Devamı 21. Sayfada)

Babam'la Arkadaş Olduk

(Baştarafı 14. Sayfada)

i. Hayatımda sizin ka-
ksiz bir memur görme-
di kendinize bir iş gör-
lir değilsiniz. Derhal bir
tsizlik yapıverirsiniz!..
ı bunu müdüre nasıl
n?..
bir itiraz sesi yük-
an Yarabbim! Acaba rü-
rüyordum? Birden kal-
i. Bu titrek, zavallı ses
sesi idi.
t efendim... Ben bunu..
ı ederim susunuz!. Ve-
burada nasıl tutuyor...
rorum..
zavallı bir itiraz sesi
gibi oldu, fakat şefin
tufanı içinde kaybolup

a, tıpkı, kedi fare ile
bi oynuyor, haincesine
ay ediyor.. onu küçültü-

le... Benim gözümü bo-
alışmayın... Siz gidin
ıak arkadaşlarınıza ça-
!.. Çünkü ancak onları
irsiniz.. Benim gözüm-
rüşlü beceriksiz bir me-
aşka birşey değilsiniz.
te değil merhamete lâ-

ıiçin geldiğimi bilmiyor-
ın bana verdiği cesareti
ı da, herşeyi unutmuş-
tık cesarete ihtiyacım
tı. İçimde acımak.. son-
ıcımak hissi var.
n bir korku mabudu gi-
en heykeli yıkılmış.. pa-
olmuştu.
.. Muhterem babam!..
hfafınız karşısında ba-
isyan eder, gözünüzü
ıak için dağları devire-
r kuvvetli olmasını is-
aller kurardım.

Sizden korkuyor, müthiş kor-
kuyor fakat kalben sizi seviyor-
dum. Şimdi bütün bunlardan ne
kalmıştı?. Hayatınız birden gö-
zümün önünde bir sinema şeridi
gibi açılıvermişti.

Siz Vekâlette küçük bir me-
murdunuz. Şefi tarafından azarla-
nan, istihfaf gören küçük bir me-
mur... 17 yaşında liseyi bitiren
muhterem pederim... Her gün ka-
biliyetsizliğinizi yüzünüze vuru-
yorlardı! Babacığım.. Za'fınızı
gizleyen en yalancı hiddetlerinizi
hatırladıkça içim sızlıyor.

Babam kapıyı açar da beni kar-
şısında görürse diye koşarak mer-
divenleri indim. Bahçede kapıcı-
ya rastladım. Bana: «Babanızı
buldunuz mu?» diye sordu..

Kaçıp gitsem... Babam nasılsa
buraya geldiğimi öğrenecekti. Ka-
pıda onu beklemeğe karar ver-
dim. Memurlar birer birer çık-
mağa başladılar. Birkaç dakika
sonra babam da göründü. Hiç
evdeki o azametli hali yoktu.
İçimden:

«Dikkat et baba!.. Omuzlarını
kaldır... Başını dik tut!.. Bak!..
Karşında oğlun.. Haldun var..»
diye bağırmak geliyordu.

O beni görmüyor, elinde şem-
siyesi, başı göğsüne düşmüş, dü-
şünceli düşünceli ilerliyordu. Ha-
yatımda ilk defa olarak babamı
hakikî cephesiyle görüyordum.
Az para kazanan küçük bir me-
mur. Daima temiz ve ütülü olan
elbiselerinin ne kadar yıpranmış,
pırıl pırıl parlıyan boyalı pabuç-
larının ne kadar eskimiş olduğu-
nu ilk defa farkettim. Tek ben
tahsilime devam edebileyim... Ve
onun belki de şanssızlık eseri
olarak düştüğü bu mevkie düş-
meyim diye kimbilir ne büyük fe-
dakârlıklara katlanıyordu.

Demek bizden bu zavallı haya-
tını gizlemek için zalim rolü oy-
nuyordu. Sevdiklerinin bilhassa
benim.. muhterem mahdumunun
önünde küçük düşmemek için
kendini de etrafını da aldatmağa
çalışıyordu.

Şimdi hepsini anlıyorum. Aksi-
liğini, daima herşeyde, herkesten
üstün olmamı isteyişini, artık
onda ikinci bir tabiat haline ge-
len huysuzluğunu.

Beni görür görmez birden de-
ğişti; omuzları dikildi, bakışları
sertleşti. Üstündeki elbise de ar-
tık eskiliğini kaybetti. Babamın
beni daima nasıl aldattığını, se-
faletini ve ıstırabını nasıl gizle-
diğini artık anlamıştım.

Yanına gittim.

— Merhaba babacığım. Bu ci-
vardaki bir kitapçıya geldim ve
birden beni görünce memnun ola-
cağını düşünerek sana uğradım,
dedim.

Neş'eliydim. Artık ondan kork-
muyordum.

— Yukarı çıkmadın mı?.. Beni
bahçede mi bekledin? diye sordu.
Sesi endişeli idi.

— Hayır, dedim. Yukarı çık-
madım.. bu büyük binalar beni
korkutuyor.

Rahat bir nefes aldı. Vücudu

Esrarlı Bir Gece Seyahati

(Baştarafı 9. Sayfada)

hissettirmemiş.

Aradan yıllar geçtikten sonra Sami Karayel benim gazetemin de müdür mesulü oldu: yıllarca arkadaşlık ettik. Arasıra takılır, kendisine sorardım:

— Sami o akşam bizi İngiliz polisleri basmış olsalardı ne yapardın?

— Ne yapacağım, binayı havaya uçururdum. Zaten bunu ben yapmasam, etraftaki Lâzlar mutlaka yaparlar, silâhların düşmanın eline geçmesine imkân vermezlerdi.

— Peki biz misafirlerin ne olurduk?

— Adam sende, bizler de Millî Mücadelenin Yeniköy sırtlarında birer şehidi olurduk. Düşündüğün şeye bak!..

İşte arkadaşları Sami Karayel merhuma böyle acayiplikleri yüzünden (Deli Sami) derlerdi. Yalnız kabul ve teslim etmeli ki, Sami Karayelin deliliği her akıllıya nasip olmıyan bir delilikti. Nurlar içinde yatsın...

büsbütün değişti. Bambaşka bir adam oluverdi. Fakat o sırada önümüzden biri geçti, ve bizi görünce yanımıza gelerek:

— Nazım... Biraz evvel senin kapında rastladığım bu delikanlı oğlun mu? diye sordu. Bu yüzü tanıyacağım... diyordum... Ne kadar büyümüş maşallah...

Babam sapsarı kesildi. Yolda bir kahvenin önünde durduk. Babam yüzüme bakarak birşeyler işitip işitmediğimi anlamağa çalışıyordu. Gözlerim yalan söylemedi. Herşeyi işittiğimi anlayınca başını yere eğdi, ve artık kendine göre kurduğu kaidenin yıkıldını ve bir daha ondan korkmıyacağımı anladı.

Ona bunun ehemmiyeti olmadığını anlatmak istiyordum... Bir korku ilâhı gibi yükselen heykeli parçalanmış fakat onun yerine kalbimde yeni bir heykel.. bir fedakârlık heykeli dikilmişti! Tekrar yüzüme baktı ve bu sefer gözlerimde beliren sevgiyi gördü ve artık bir zalim olmaktan çıkıp hakikî bir baba olduğunu anladı. Yüzündeki hiddet ve şaşkınlığı görmemezlikten geldim. Neş'eli bir tavırla koluna girdim. Ve tıpkı, iki arkadaş gibi tatlı tatlı konuşarak eve geldik.

Hevesle çalışıyor!..

...çünkü, sabahleyin, işine gitmeden evvel kuvvetli kahvaltı ediyor: çayla beraber bol SANA sürülmüş birkaç dilim ekmek yiyor. Bütün gün, durmadan sarfettiği enerjiyi telâfi etmesi için, sıhhî, kalorisi ve A, D vitamini bol bir gıda alması lâzımdır.

Lezzetli, sâf, hazmı kolay, enerji kaynağı SANA ile, daima, hevesle ve verimli bir tarzda çalışabilir.

Siz de, onun gibi, sabah, akşam kahvaltılarında bol SANA sürülmüş birkaç dilim ekmek yiyiniz.

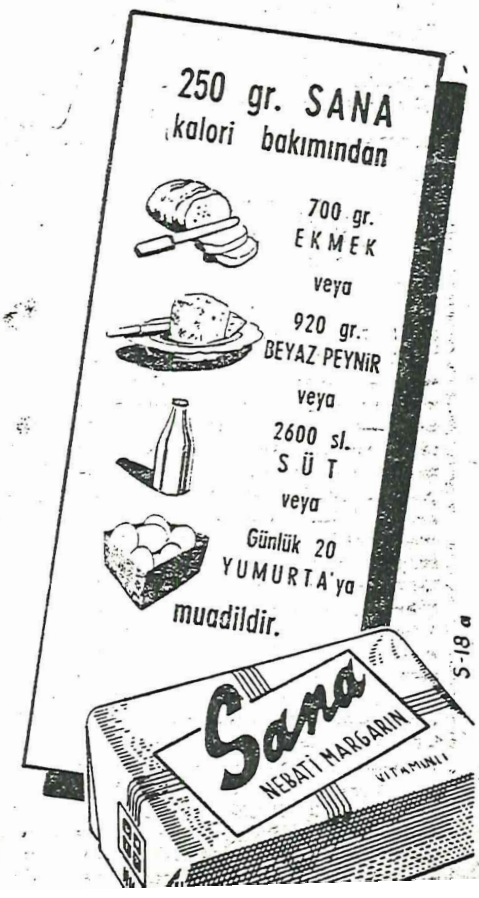

Sana kahvaltılık margarin

250 gramı 95 krş.tur

sayı: 157

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Her Güzele Aşık Bir Gazeteci

★ «Tanin» cilerin Mithat merhuma yaptıkları Azizlik

★ «Sabah» sahibi Mihran Efendinin sicimle hâvadis ölçmesi

★ 35 yıl evvelki mükemmel bir gazeteci ve musahhih tipi

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BUNDAN evvelki sohbetlerimde de «Sabah» ın meşhur muhbir ve musahhihi Gözlüklü Mithat merhumdan biraz bahsetmiştim. Bu hâtıralar birbirine girift çeşitli maceralardan, türlü menkıbelerden örülmüş olduğu için bir gazeteci portresini çizerken bazan ister istemez başka bir şahsiyetten de bahis açmak gerekiyor. Meselâ Celâl Nuri ve Sami Karayel merhumları anlatırken bilmünasebe rahmetli Mithattan ve pantalonunun arka cebinde taşıdığı yassı şişelerden lâf açmıştım. Nitekim «İkdam» ın meşhur saray muhbiri Münir merhumun portresini çizerken yine Mithat Beyden bahsetmek icap etti idi. Nitekim rahmetli Mithatı nazarlarınızda canlandırmaya çalışırken başka gazeteci arkadaşlara

Cemaleddin Saraçoğlu Mithat merhumun masasında çalışırken

da dokunup geçmek icap edecek.

Ben bir sayılı Dünya Savaşının sona ermesiyle beraber Ahmet Hilâlî'nin delâletiyle Türk basın hayatına adım attığım vakit ilk tanıştığım gazeteciler arasında Gözlüklü Mithat merhum da vardı. Rahmetli o sıralarda artık muhbirliği bırakmış, sade gazetenin tashihi ile meşgul oluyordu. Kendisi askeri ketebeden idi. Gündüzleri vazifesi başında bulunur, akşamları da «Sabah» ın tashih işlerine bakardı. Eski yazı, yâni Arap harfleri devrinde bir gazetenin, hem de Mihran Efendinin «Sabah» ı gibi, Süleyman Nazif, Cenab Şehabeddin, Ali Kemal ve daha birçok edibin, şairin yazı yazdığı bir gazetenin musahhihliğini yapmak her babayiğitin kârı değildi. Evvelâ her muharririn kendisine mahsus bazan güç okunur, bazan hiç okunmaz yazısını sökmek, sonra Arapça, Acemce kelimelerle: izafî, tavsifî terkiplerle vasıf terkiplerle dolu çetrefil cümlelerin içinden yüzünün akiyle çıkmak sağlam bir kültür isteyen şeylerdi. Fazla olarak Ali Kemal merhum gibi bazı yazarlar makalelerine Arapça mısralar, kıt'alar da ilâve ederlerdi.

İşte Mithat merhum bütün bu zorlukların uhdesinden gelen birinci sınıf bir musahhihdi.

Orta boylu, buğday benizli, göbekli denecek kadar şişmânca, kesik bıyıklı, ablak çehreli, son derecede güleryüzlü fakat o nisbette de miyop bir zattı. «İkdam» daki hem arkadaşı, hem rakibi Münirle Abdülhamidin istipdat devri gazeteciliğindeki maceraları ciltler teşkil eder. Mütemadiyen birbirini atlatmak sevdasiyle yanıp tutuşan bu iki emektar gazetecinin sayısız muziplikleri dillerde destandı. Fakat dediğim gibi bundan 37 yıl evvel Babıâliye ayak bastığım günlerde Mithat merhum artık sade tashih işleriyle uğraşıyordu.

Gençliğinde türlü gönül macerası yaşamış, kelimenin en şümullü mânasiyle ununu eleyip eleğini asmış olmasına rağmen hâlâ güzele dayanamaz, dilbere gönül kaptırıverirdi. Merhumun iki, hattâ üç dilbere aynı zamanda gönül bağladığı olurdu. Daima şen, her zaman güleryüzlü olduğu için galiba katmerli aşklarına mukabele de görür, bu herdem tazesevdalıya mâşukaları da bigâne kalamazlardı. Hele Yüksekkaldırımda nişan atılan salaşlarda çalışan ve arkadaşları arasında «Tüfekçi Kız» diye anılan bir dilâdesi vardı ki, adını dilinden düşürmez, gazetede işi bitince Galatayı boylar, dükkân yokuşun ortasında olduğu için, sıcağa, yağışa bakmadan o yamrı yumru kaldırım basamaklarını yaya tırmanır, dildadesinin karşısına geçer, birkaç nişan atar, birkaç lâf teati eder, sonra semtine dönerdi. Çünkü rahmetlinin sevdalarının çoğu «plâtonik aşk» lardandı yahut da bize sadece «cemâle âşık» görünmek isterdi. Hasan Bedreddin Beybaba merhum kendisine bol bol nasihatlerde bulunur, lâkin körpe güzeller karşısında bazan onun da yumuşadığı olur, o vakit her ikisi de istiğrak halinde «hüsnü-ân» temaşasına koyulurlardı.

* * *

Gözlüklü Mithat merhumun maceraları çoktur. Yarım asır evvelki basın âlemimizin bu kıymetli ve emektar mensubu hayatında türlü atlatmaların kahramanı olduğu gibi birçok defalar da bizzat kendisi atlamıştır. Hele «Tanin» cilerin rahmetli Mithata bir Ramazan gecesi oynadıkları bir oyun vardır ki anlatmaya gerçekten değer:

* * *

Eskiden Ramazan geceleri İstanbul halkı iftardan ve teravi namazını kıldıktan sonra tâ sahur yemeğine kadar vaktini tiyatroda, karagözde, yahut kahvehanelerde, Direklerarasındaki çayhanelerde geçirir, sahur yemeğini de yer ondan sonra yatağına girerdi. Geçim sudan ucuz, günde dört beş saatlik bir mesai yahut alışverişle günlük nafakanın temini mümkün olduğundan esnafı, tüccarı, memuru öğleye kadar uyur ancak ikindiye doğru dairesine, dükkânına giderdi. Geceleri İstanbul sekenesinin yüzde doksanı ayakta olduğu için Ramazan geceleri, ertesi sabah çıkacak gazeteler de erken basılır, İstanbullu sahur yemeğinden evvel, ertesi günü öğreneceği haberleri, havadisi okur, yatağına öyle girerdi.

Gözlüklü Mithat merhum bu durumdan «Sabah» gazetesi hesabına faydalanmayı düşünmüş, rakip gazeteler satışa çıktıktan sonra o gazetelerde rastladığı ehemmiyetli haberleri, hususî telgrafları gazetesine aktarma etmeyi âdet edinmiş. Bunun için de gazetenin dört sayfasını makineye koydurtur, yalnız rakip gazetelerden aktarma edeceği haberleri, telgrafları koymak için birinci sayfada biraz açık yer bırakır, müvezziler:

— İkdam, Tanin!.. diye avaz avaz Babıâli yokuşundan aşağıya inerlerken gazeteleri aldırtır, alacağı haberleri hemen dizdirir, yerlerine yerleştirir, sonra da o da ya Şehzadebaşındaki tulûat tiyatrolarından, yahut da Beyoğlundaki «Odeon», «Varyete» adındaki tiyatrolardan birine, o da olmazsa herhangi bir çayhaneye kapağı atarmış.

Mithatin bu açıkgözlülüğünün ilk farkına varan «Tanin» ciler olmuş; bu fazla açıkgöz arkadaşa mükemmel bir oyun oynamaya karar vermişler... Gecelerden bir gece Mithate mahsus hususî bir nüsha hazırlamışlar: Gazeteyi tertip etmişler yalnız birinci sayfaya aslı astarı olmıyan: «Hükûmeti Osmaniye Cenubi Amerika hükûmetlerinden birinden «İdyo» adındaki bir dritnotu mübayaa etmiştir» kabilinden uydurma birkaç telgraf koymuşlar. Bu sahte haberli gazeteden bir iki nüsha basmışlar, sonra bunları çıkarıp yerlerine normal haberleri koyarak matbaadan çıkmışlar. Ayrıca bu sahte haberli nüshanın belli etmeden «Sabah» idaresinde turfanda havadis bekliyen Mithat merhumun eline varmasını da sağlamışlar.

Rahmetli Mithat, henüz mürekkebi kurumamış sahte haberli «Tanin» i ele geçirince bermutad haberleri aktarma eder, «İdyo» kelimesinin Fransızca «budala» mânasına geldiğini de, frenkçe bilmediği için, tabiî farketmez, elini yüzünü yıkayıp matbaadan fırlar, «Odeon» tiyatrosundaki «Sabah» ın locasına kapağı atar.

«Tanin» ciler merhumu gizlice takip ettikleri için onlar da aynı tiyatroya gelip «Tanin» in locasına yerleşirler... Vak'anın bundan sonraki kısmını bizzat rahmetliden dinlediğim gibi nakledeyim:

— Baktım ki, «Tanin» locasındakiler oyundan ziyade beni gözleyorlar, muttasıl kahkahalarla gülüyorlar... Doğrusu içime bir kurt düştü. «Bunda bir orostopoğluluk var amma Allah encamını hayreyleye» diye hem piyesi seyrediyor, hem de kendi kendime düşünüyordum. Vakit de bir hayli gecikmiş, sahur vakti adamakıllı yaklaşmıştı. Birden hatırıma geldi: «Tanin» den aldığım telgraflar «İkdam» da da, diğer bir iki gazetede de yoktu. Büsbütün pirelendim, tiyatro kapısının önündeki müvezziden bir iki gazete alıp şöyle bir göz atayım dedim. Bir de ne göreyim? O haberler gerçekten diğer gazetelerde de yok amma «Tanin» de de yok... Halbuki «Sabah» ın ilk sayfasında 36 puntoluk sernâmeler altında sırıtıp duruyorlar.. Can havliyle bir arabaya atlayıp matbaaya nasıl koştuğumu hâlâ hatırladıkça heyecanlanırım. Bana dörnala koşan beygirler, sümüklü böcek yürüyüşü ile ilerliyorlar gibi geliyor, arabacıya muttasıl:

— Aman evlât, biraz daha hızlı sür!.. diye bahşiş üstüne bahşiş vâdediyordum. Nihayet matbaaya yetiştim. Bir de ne göreyim? Gazetenin tab'ı sona ermek üzere değil mi? Hattâ vilâyetlere gidecek postalardan çoğu postahaneye gönderilmiş bile... Derhal makineyi durduttum, basılan nüshaları bir kenara ayırttım, postahaneye adamlar koşturarak, hattâ birkaç defa kendim koşarak, henüz sevkedilmemiş olan paketleri geri aldırdım, elimden geldiği kadar rezaletin önünü almaya uğraştım amma sahur topuna kadar satılan gazeteleri tabiî elde etmek mümkün olamadı. Sonra o menhus telgrafları çıkarıp yeniden «Sabah» basıldı. Basıldı amma ertesi günü «Tanin» bu aziz liğini açıklayınca Mihranın az daha yüreğine iniyordu.

— Ah Mithat, ne yaptın? Bu oyuna nasıl geldin?.. diye haftalarca benimle kavga etti. Amma adamcağızın da hakkı yok değildi, rezil olmuştuk...»

* * *

Almanya İmparatorunun Sultan Hamidi ziyarete İstanbula geldiği vakit «Hereke» seyahati esnasında «İkdam» cı Münir merhumun Mithate oynamış olduğu oyundan da bilmünasebe bahsetmiştim. Buna mukabil Mithat merhumun da arkadaşlarına oynadığı oyunlar hesapsızdır. Bir gazetecinin çalıştığı gazeteyi sevgilisi kadar benimsediği o hakiki gazetecilik devrinde ahbap arasında geçen bu maceralar da ispat eder ki, sonraları bazı muhbir arkadaşlar arasında moda olan haber trampası gibi meslek nizamlarına aykırı lâübalilikler den o zamanlar eser görülmez, her gazeteci kendi gazetesinin diğerlerinden üstün bir şekilde çıkmasına canla, başla çalışırdı.

(Devamı 26. Sayfada)

MEMLEKETTE BU HAFTA

Yağmur Yağmaması İçin Dua Edildi

EDİRNE: — Son zamanlarda Sürekli ve tahripkâr yağan yağmurlar, kurak havalardan sonra birdenbire memleketin ekseri bölgelerinde yağdığından çiftçi ve halk büyük zararlara uğramış, mahsulleri ,evleri harap olmuş seller ve yıldırımlar dolayısiyle can kaybı olmuştur.

Bu sebeple Edirnenin Eski Camiinde, her vakit yağmur duası edilirken, bu defa Cuma namazını müteakip Cenabı Haktan rahmeti tutması için dua edilmiştir.

Memleket Çapında İktisadî Kontrol Teşkilâtı Hazırlanıyor

SAMSUN: — İstanbulda çalışan iktisadî kontrol heyetinin kadrosu genişletilerek bütün yurda şâmil bir kontrol teşkilâtı haline getirilecektir. Bunun için hazırlıklar yapılmaktadır. Vilâyetlerde kurulacak bürolar çok yakında faaliyete geçecektir.

Senenin Sürprizi

BURSA: — Eskişehirden Bursaya gitmekte olan Bursa hususî 316 plâkalı otomobil süratle ilerlerken Kaaraköy köprüsünden aşağı dereye uçmuştur. Otomobilin ön kısmı parçalanmışsa da ölen ve yaralanan yoktur!

Malatyada 627 Kişi Altın Arama İzni Aldı

MALATYA: — Vilâyette altın madeninin bol bir şekilde bulunduğu bildirilmesi üzerine Malatyaya yurdun her tarafından «Altın arayıcıları» hücum etmeğe başlamıştır. Şimdiye kadar 627 kişi arama izni almıştır.

Bildirildiğine göre Tepehan bölgesinden topladıkları altınları çuval çuval kuyumculara getiren köylüler madeni temizleterek saf külçeler elde etmektedirler... Peki?..

İyi Niyete Karşı Kemlik

SAKARYA: — Üç arkadaş Hüseyin Hoca adında birine gelip: «Ah Hocam biz Sardivan köyünden geliyoruz, bir ölümüz var, yıkanacak, okunacak, kimseleri bulamadık, Allah rızası için gel gidelim, hakkını öderiz» demişler ve birlikte yola çıkmışlardır. Ama Çark köprüsünü geçince Hocanın üzerine çullanıp zorla dayakla elinden 2300 lirasını alıp kaçmışlardır.

Bolayırda Bir Eski Devir Şehir Kalıntısı Görüldü

GELİBOLU: — Bir İngiliz Arkeolog bayan Gelibolu çevrelerinde tarihî devir izlerini araştırmağa, tarihî eserleri incelemeğe başlamıştır. Yaptığı gezilerden sonra ilgililere Bolayırda bir eski devir şehir kalıntısına rastladığını bildirmiştir.

Sel Felâketine Yardım Komitesi Kuruldu

ZONGULDAK: — Kadınlar Birliği sel felâketine maruz kalan vatandaşları, yeniden kalkındırmak için bir yardım komitesi teşkil etmiştir. Ekipler faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Ayrıca konserler, müsamereler tertiplenerek hasılat teminine çalışacaklardır.

Her Güzele Aşık Bir Gazeteci

(Baştarafı 6. Sayfada)

Yine Mithat merhumdan işittiğime göre Mihran Efendi kendi gazetesinde çıkan «yangın», «cinayet» gibi haberlerin uzunluğunu bir sicimle ölçer, sonra diğer gazetelerde, bilhassa «İkdam» da çıkan aynı haberleri de ölçer, sarur, yüzüne bakmazmış. Rahmetyet «Sabah» ın haberleri daha uzun boylu olursa Mithate ikramiyeler verir, Tokatlıyanda yemek ziyafetleri çeker, lâkin rakip gazetelerdeki haberler daha tafsilâtlı olursa o zaman da zavallıyı haşlar, haftalarca dargın duli bunları kendisine hâs o gırtlaktan gelme gülüşiyle tatlı tatlı anlatır, biz nevhevesleri ağzına baktırırdı.

Mithat merhum sonuna kadar gazetesine sadık kaldı. Hattâ Mihranla Ali Kemal birleşip «Sabah», «Peyam-ı-Sabah» adını aldığı vakit de eski kapısından ayrılmadı, İstanbulun yeniden fethi üzerine Mihran korkusundan Fransaya kaçtığı güne kadar mahut yassı rakı şişesi pantalonunun arka cebinde, taşhihlerine devam etti idi.

Gelecekte Türk gazeteciliğinin mufassal bir tarihini yazacak olan mümevver tarihçi kitabında, Babıâlinin kırk yıllık emektarı, bu neş'eli, bilgili ve rindmeşreb gazetecisine, Gözlüklü Mithat merhuma bir iki sayfa ayırmazsa bence büyük bir ihmalde bulunmuş, hatırı sayılır bir nankörlük etmiş olur.

Müjde!

Okuyucularımıza Hediye Veriyoruz

Sevgili okuyucularımız sizlere gelecek sayılarımızdan itibaren (Kimin Yerinde Olmak İstersiniz) isimli yepyeni bir ankete başlıyoruz. Bu ankete yazı yollayan ve bu yazısı mecmuamızda neşredilen her okuyucumuza 1 liralık kitap veya mecmua hediye edeceğiz. Birçok kimse zaman zaman başkalarının yerinde olsaydı daha iyi hareket eder ve daha iyi şeyler yapabilirdi gibi düşünceye sahiptir.

Kimlerin yerinde olmak isterdiniz ve onların yerinde olduğunuza göre ne gibi şeyler yapmayı düşünüyorsunuz?

Sevgili okuyucularımız bu yeni anketimize hepinizin iştirâk etmesini arzu ederiz. Yollıyacağımız mektuplar Anket sütunumuzda neşredilecektir. Adres: Kimin Yerinde Olmak İsterdiniz Anketi. Posta kutusu: 644 - İstanbul

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA
FOTO SABAH'ı
ARAYINIZ
★
SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ
SABAH ta
Çekilmiş Resimlerdir.
★
Çocuklarınızın
ALBÜMLERİNİ
SABAH ta
Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.
Telefon: 40108

Yakında

Büyük Britanya'dan Notlar

Mesleğine ait tetkiklerde bulunmak üzere Londraya gitmiş ve orada altı ay kalmış olan kıymetli muharrirlerimizden BAKİ SÜHA EDİBOĞLU Türkiyeye dönmüş bulunmaktadır. Yakında 20. Asır sayfalarında (Büyük Britanyadan notlar) başlığı altında Londranın cemiyet ve san'at hayatını bütün teferruatıyla anlatacaktır.

Son derece enteresan olan bu yazı serisini okumak için sabırsızlıkla bekleyiniz.

Yakında... Yakında...

Dr. N. AYDIN AYBERK
Jinekoloj - Operatör
Doğum ve Kadın Hastalıkları Mütehassısı
Yeni Melek Sineması üstü 13 - 1
Beyoğlu Tel. 45170
Muayene saati: 16 - 19,30
Cumartesi: 13 - 19,30

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı
Ankara: Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 16947, Ev: 31725

sayı : 158 25 Ağu 1955

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Dargın Olan Gazete Sahipleri

★ Yarım asırlık bir arkadaş
★ Tevfik Fikretin tesiri
★ «Pembe Ümitler», «Sarı Hülyalar» ve «Beyaz Geceler»
★ Yunus Nadi beyle ilk karşılaşış..
★ «Tasviri Efkâr» başlıklı mektupla dâvet
★ Ali Naci merhum yazı işleri müdürü oluyor.

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BU hâtıralarımı yazmaya başladığım sırada, rahmetli İlhami Safa da, merhum Ali Naci Karacan da henüz hayatta idiler. Bu itibarla birbirinden kıymetli, birbirinden tecrübeli bu iki eski arkadaşa ait hâtıralarımı, bilgilerimi sona bırakmış, evvelâ Tanrının engin rahmetine kavuşmuş basın emektarlarından bahse koyulmuştum. Ne yazık ki şu birkaç ay içinde İlhami de, Naci de âlemi fenada ötekilere katıldılar, aramızdan ebedî ayrıldılar. Her biri, kendi ihtisas şubelerinde birer âlem olan bu iki kıymetli arkadaştan da artık kendilerine rahmet dileyerek, isimlerine birer «rahmetli», «merhum» sıfatlarını ekliyerek bahsetmek gerekiyor.

İlhami merhumdan, Sami Karayel ve «İleri» Başyazarı Celâl Nuri maceralarını naklederken bir münasebet düşürüp bahsetmiştim. Bugünkü sohbetimin mevzuunu henüz kefeni solmamış Ali Naci teşkil edecek. Kendisine vesilei rahmet olabilirsem ne mutlu bana!..

* * *

Rahmetli Ali Naci ile daha gazetecilik mesleğine atılmazdan evvel mektep sıralarında karşılaşmıştım. Meşrutiyetin ilânı sıralarında idi. Yâni bundan kırk beş, kırk altı yıl evveline ait bir hâtıra... Ben Modadaki «Faure» Fransız mektebine yatılı olarak devam ediyordum. Devrin Sadrâzamı Ferit Paşanın oğlu Riyaz da aynı mektep talebeleri arasında bulunduğu için ecnebilerle temastan son derecede huylanan müstebid ve vehimli Sultan Hamid her nedense bu yabancı mektepte bir iki Türk çocuğunun okumasına ses çıkarmıyordu. Koca lisede topu topu dört Türk çocuğu idik.

Fakat Meşrutiyetin yâni Hürriyetin ilânı üzerine bu ilim ocağına bir akındır başladı. İşte bu arada Ali Naci de mektebe devama başladı idi. Biz o sıralarda Galatasaray lisesi de bir yangın sonunda yanıp kül olduğu için o mektepten feyzalan birçok Türkler de ya Fransız Papaz mekteplerine, yahut da bizim «Faure» lisesine devama başlamışlardı. Fakat mektep tâmir edilip de yeniden açıldıktan sonra Galatasaraylılar mekteplerine döndüler. Bu arada Ali Naci de Galatasaraya yazıldı idi. Bizim Fransız mektebinde tavla, satranç, domino gibi oyunlar yasak değildi. Hattâ büyükler bahçede pek âlenî olmamak şartiyle sigara dahi içebilirlerdi. Halbuki diğer liselerde, bu arada Galatasarayda oyun ve tütün şiddetle yasaktı. İşin tuhafına bakın ki, ben tütüne, sigara içmenin serbest olduğu bizimi «Faure» lisesinde değil de, Galatasarayında alıştım. Çünkü ben de o sırada moda olan Tevfik Fikret, perestişkârlığı yüzünden mektebi bırakmış, Galatasaraya yazılmış, lâkin Tevfik Fikret istifa edince yine eski mektebime dönmüştüm. İşte sigaraya bu bir yıllık Galatasaraylılığım arasında alıştım. Yasakla, cebir ile çocuk terbiye etmek sevdasına kapılanlara bizzat başımdan geçen bu macera, bilemem pedagoji bakımından bir ders teşkil eder mi? Her neyse biz yine Ali Naci merhuma dönelim: Ben eski mektebime dönmesine dönmüştüm ama Ali Naci Galatasaray Sultanisinde kalmıştı. İşte Ali Naci merhumun şairliğe, edipliğe merak sardırması bu tarihten başlar. Devir, «Fecr-i-âti» edebiyatı, yâni «pembe ümitler», «sarı hülyalar», «beyaz geceler» gibi edebî tâbirlerin revaçta olduğu melânkolik ve şairlerin, uzun saçlı ediplerin bol bol üredîği devir. Bütün münevver gençlik o zamana kadar duyulmamış kafiye peşinde.

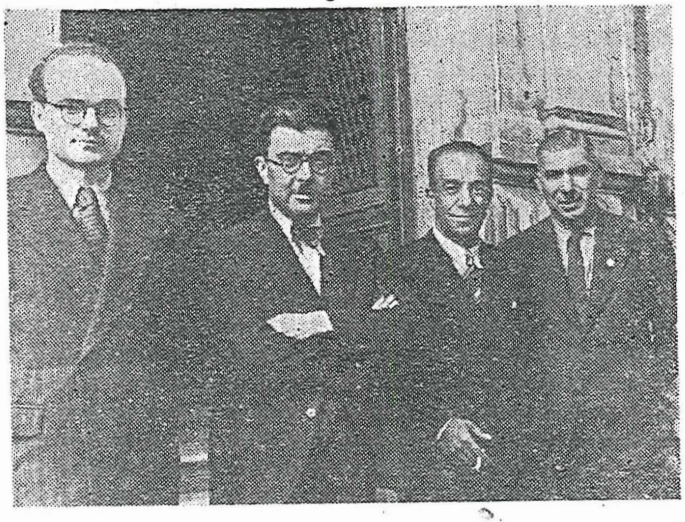

Ali Naci Karacan Cemaleddin Saraçoğlunun matbaası önünde

Ali Naci merhum hayatının bu devrini şöyle anlatırdı:

— Galatasaray Sultanisinde, o zaman edebiyat hocamız Tevfik Fikretin tesiri altında bir nevi edebiyat hastalığına tutulmuştum. Mektebi bitirip çıktıktan sonra bu merak - gûya şiir ve gûya edebî tetebbu namına yayınlanan - bir takım saçma sapan yazılar şeklinde devam ediyordu. Hatırladıkça hâlâ utandığım bu yazılardan bir tanesini bir gündelik gazeye vermek üzere «Tasviri Efkâr» matbaasına gitmiştim. O zaman Yunus Nadi merhum bu gazetenin Başyazarı idi. Arkamda Galatasaray pelerini, elimde makalem, işte Yunus Nadi Beyle ilk defa bu münasebetle tanışmış oldum, yazımı uzattım. Beğenirlerse neşretmelerini, beğenmezlerse ikinci nüshası olmadığı için geri vermelerini rica ettim. Güldü:

— Pekâlâ! dedi. Bu ricadaki maksadım, yazımın neşredilip edilemiyeceğini anlamak için bir daha oraya gitmekliğimi sağlamaktı.

Yevmî gazetecilikle ilk temas ve münasebetimi teşkil eden bu hâdiseyi ben tamamile unutumuşken suikasd muhakemesini takip için İzmirde bulunduğum sırada, bir akşam sofra başında Yunus Nadi Bey bana hatırlatmış ve benim «ikinci nüshası yoktur..» sözümdeki maksadı onun tâ o zaman farketmiş olduğunu anlatmış, beni hafızasının kuvvetine hayran bırakmıştı.

* * *

Bu ziyaretimden iki sene sonra «Tasviri Efkâr» binasını ikinci defa olarak tekrar ziyaret ettim. Bu sefer edebî bir makale takdim etmedim. Maksadımın sadece mesleği öğrenmek olduğunu, parasız çalışmaya hazır bulunduğumu söyledim. Yunus Nadi Bey adresimi aldı:

— Parasız adam çalıştırmak prensibimize uymaz. Şimdilik adama da ihtiyacımız yoktur. Lüzum hasıl olunca biz size haber veririz, dedi. Bu müracaatın da edebî makale takdiminden daha fazla bir netice vermiyeceğini düşünerek eve döndüm ve ümidimi kestim. Lâkin iki ay sonra bir akşam «Tasviri Efkâr» başlıklı bir mektup geldi. Bu mektubu açtığım vakit duyduğum engin sevinci hayatımda nadiren duymuşumdur. Bu mektup, istihdam edilmek üzere beni «Tasviri Efkâr» gazetesine dâvet ediyordu. Tabii ertesi sabah alelâcele - fakat bu sefer dâvet edilmiş bir adam tavır ve gururiyle - matbaanın yolunu tuttumdu.

Yunus Nadi Bey beni «Tasviri Efkâr» ın yazı işlerini idare eden zatla görüştüreceğini söyliyerek yanıma bir hademe kattı, başka bir zata gönderdi. Ebüzziyazade Velid Bey olduğunu sonradan öğrendiğim bu zat, beni evvelâ tepeden tırnağa kadar süzdü, lisan bilip bilmediğimi sordu ve tecrübe edeceğinden bahisle o zaman Perapalasa inmiş olan meşhur Bulgar generali «Kavaçef» le gidip mülâkat yapmamı söyledi. Soracağım sualleri yazıp elime tutuşturmayı da ihmal etmedi.

Gündelik bir gazetede çıkan ilk yazım olan bu mülâkatı derhal yaptım ve edebî bir üslûpla özene bezene kaleme aldım. Sonra Kahire sefareti başkâtibi olan Hüsnü Şermi Bey o zaman gazetenin tahrir müdürü idi. Verdiğim kâğıtları, diğer birçok yazıların arasına koyarak önüne sıraladı, sonra kâh çay içerek, kâh çekmesinden çıkardığı ekmek peyniri yiyerek, akşam geç vakte doğru bizim yazıyı da tashih etti. Ben uzaktan, göz ucuyla ona bakıyordum: Birçok cümleleri baştan aşağı siliyor, birçok sayfaları kenâra atıyor, geriye kalanları da başka şekillere sokuyordu. O derece ki, ertesi sabah gazetede, benim hazırladığım değil, onun yazdığı bir yazı çıkmıştı. «Yevmî gazete üslûbu» denilen şeyin, mecmua edebiyatı üslûbundan çok daha başka birşey olduğunu işte o gün farkettim ve o günden itibaren de kendimi gündelik gazete üslûbuna alıştırdım; şiiri, edebiyatı kafamdan sildim.

«Tasviri Efkâr» da bulunduğum üç yıl içinde bu müesseseden bir mektep gibi istifade ettiğimi, gazetecilik tekniği itibariyle pek çok şey öğrendiğimi kemali şükranla kaydetmeliyim. Bir sene çalıştıktan sonra gazeteciliği az çok kavrar bir hale geldim, dört beş aylık bir tecrübe devresinden sonra da «Tasviri Efkâr» ın yazı işleri müdürü tâyin olundum.

Bu vazife o zamanlar bu gazetede çok zor ve çetin bir işdi. Çünkü, bir taraftan pek titiz bir zat olan Talha Beyle anlaşabilmek, diğer taraftan gazetesinde hususî prensipler takip eden Velid Beyin itirazlarına mahal bırakmamak ve mesleki bakımından Velid Beyle tâ o zamandanberi uyuşamıyan Yunus Nadi Beyin de gazetenin Başyazarı olduğunu daima göz önünde bulundurmak lâzımdı.

Yalnız bununla kalsak, yine iyi... Zaman geldi ki üçü de ayrı, ayrı birbirleriyle dargın olan Velid, Talha ve Yunus Nadi Beyler arasında bir nevi irtibat memurluğu yapmak vazifesi de bana düştü. Mamafih bütün bunlara rağmen, bu çetin işi de, büyük bir meslek aşkı içinde derin bir zevkle yapmakta idim.

Tasviri Efkârda üç sene kadar çalıştıktan sonra bir gün Ahmet Cevdet Bey tarafından dâvet edildim. «İkdam» ın o zaman bir heyeti tahririye müdürü için pek cazip olan teklifini kabul ile «İkdam» a geçtimdi...»

* * *

Ali Naci merhumun bundan sonraki gazetecilik maceralarından, o zamanın İaşe Nazırı Kara Kemal Beyle onun muhalifi meşhur Topal İsmail Paşa ile yaptığı gürültülü mülâkatlardan gelecek haftaki sohbetimde bahsedeceğim.

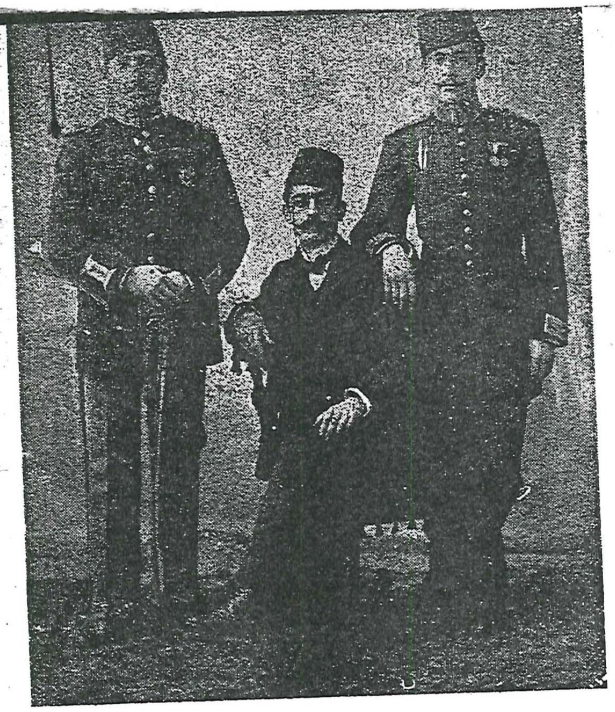

Yazıcıların Şeyhi ünvanını kazanan merhum Sadığın bir resmi..

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Vezir Olan Gazete Muhbirleri

★ Daha mektepte başlayan gazetecilik iptilâsı
★ Devrinin sadrâzam paşasını yetiştirmiş adam
★ Bir kaç yıl süren sürgünlük
★ İki cepheli çalışan bir muhbire yaptığı azizlik
★ Alman imparatorunun «Hereke» ziyareti
★ Bol haber beklerken... gözlüklü Mithatın matbaaya feci dönüşü
★ Bir kova soğuk su hikâyesi

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

ONA 35 yıl evvelki Babıâli yokuşunun en emektar siması gözüyle bakarlardı. Bu itibarla da «Şeyhülmuharririn», yâni yazarların şeyhi, gazetecilerin pîri olarak anılırdı.

Gazeteciliğe üstad Ahmet Rasim merhumdan evvel mi başlamıştı?. Bu ciheti kesin olarak bilemiyorum. Lâkin yaş itibariyle büyük olduğunu hem kendisinden, hem de, rahmetli Ahmet Rasimden bizzat işitmişimdir.

Nurlar içinde yatsın, ufak tefek, nahif ve zayıf bünyeli, son derecede kibar, fevkalâde çelebi, alabildiğine zarif bir İstanbul efendisi idi. Şık ve temiz giyinir, o devrin gazeteciliğine hâs kıyafet derbederliğinden pek hoşlanmaz; Londra birahanesi, Beyoğlunun meşhur Alman birahaneleri, yine o semtin «Nikoli», «Yâni», içkili lokantaları gibi yüksek ve kibar gazinolarını tercih eder, arada bir «Bizans» gibi, «Gambeta» gibi, «Büyük Aynalı» gibi ünlü Galata meyhanelerine uğradığı da olurdu.

Mahmut Sadık merhum Mektebi Mülkiye mezunu idi. Yâni devrin en yüksek tahsilini yapmış, fevkalâde kültürlü bir gazetecisi idi. Fazla olarak Almanca ve Fransızcayı da pek iyi bildiğinden kültür bakımından zamanının en salâhiyetli yazarları arasında yüksek bir mevkii vardı. Buna rağmen son derecede mütevazıdı. Büyükle büyük, küçükle küçük olmayı bilir, bilhassa zamanın kendilerinde istidat sezdiği genç gazetecilerinin iyi yetişmelerine var kuvvetiyle çalışırdı.

Kendisi mektepten pek iyi derece ile çıktığı için hükûmet tarafından Almanyaya ziraat tahsiline gönderilmişti. Şayet resmî memuriyetler, makamlar peşinde koşmuş olsaydı muhakkak ki zamanın ya bir valisi, ve belki de bir nazırı olabilirdi. Halbuki o daha mektep sıralarında iken gazeteciliğe heves etmiş, henüz genç bir mülkiyeli iken, tıbbiyeli bir arkadaşiyle «Mir'ati Âlem» yâni «Dünya Aynası» adlı bir mecmua çıkarmaya başlamış, tahsilini bitirir bitirmez de devlet kapısına baş vurup bir memurluk elde edeceği yerde «Saadet» gazetesine kapılanmıştı.

İşte gazeteciliğe girişi o giriş olmuş, her zaman biz genç meslekdaşlarına:

— Bence dünyanın hiçbir mesleğinde gazetecilikteki o engin zevki, hudutsuz heyecanı bulmak kabil değildir!.. demeyi âdet edinmişti.

* * *

Mahmut Sadık merhum 1301 (1885) yılında «Saadet» gazetesine girdiği vakit gazetenin baş yazarı meşhur Üsküdarlı şair Talât bey merhum imiş. Sonraları «Sabah» ın ünlü başyazarı olacak Diran Kelekyan efendi ile, yine Babıâlinin evvelâ pek parlak bir gazete sahibi, sonra da büyük şantajcısı Baba Tahir de bu gazetede sekreter olarak çalışıyorlarmış.

Ahmet Rasim merhumdan da dinlemiş olduğum gibi, «Saadet» her nedense büyük bir keşmekeş içinde bocalar dururmuş. O kadar ki Talât bey:

«Anlaşılmaz matbaa-i mâmûr mudur, viran mıdır,
Sermuharrir ben miyim, Tahir mıdır, Diran mıdır?.»

Mısralariyle bu keşmekeşi açıklamışmış. Bu karışıklıktan bezen Mahmut Sadık da «Saadet» ten yine o devrin gündelik bir gazetesi olan «Tarik» e geçiyor ve başyazarlığını, mütercimliğini, sıra muharrirliğini deruhte ediyor. «Tarik»in üç de muhbiri vardı: Evvelâ Gözlüklü Mithat merhum (bilâhare «Sabah» ın musahhihi olan bu fevkalâde rind ve zamanın en iyi gazetecisi olarak tanıdığımız zattan ayrı bir yazıda bahsedeceğim) ile Babıâli haberlerine bakan Ferit ve adliye işlerine bakan İzzet efendiler...

Zamanla «Tarik» in Babıâli muhbiri Ferit Efendi, İkinci Abdülhamidin Sadrâzamı Avlonyalı Ferit Paşa hazretleri, İzzet Efendi de meşhur gözdesi ve ikinci Başkâtibi İzzet Hulo Paşa oldular.

Görülüyor ya! rahmetli Mahmut Sadık'ın hocalığından feyz alanlar ne kadar parlamışlar, ne derece yükselmişler!.. Halbuki o «Tarik» de ancak yedi sene kalabildi. Sebebi de bu gazetenin muharrirlere haklarını ödemek, paralarını vermek hususundaki vurdumduymazlığı...

Rahmetli bu ciheti tatlı tatlı gülerek şöyle anlatırdı:

— Artık parasızlık canımıza tâk etmişti. Birkaç ay alacağımızı alamadıktan başka üstelik de gazetenin kâğıdını tedarik edebilmek için cebimizdekini birbirine eklerdik. Çünkü biz kâğıt tedarik etmesek gazete çıkmıyacak, alacaklarımız büsbütün tahsil edilemez olacaktı. Nihayet bir gün:

— Ben şahımı bu kadar severim, dedim, 1893 de (Tercüman-ı Hakikat) e, oradan da «Sabah» a geçtim...

* * *

Gazeteciler pîri, muharrirler şeyhi Mahmut Sadık merhum, sonraları birbirlerinden ayrılmıyacak iki sıkı dost olarak yıllarca arkadaşlık edecekleri Abdullah Zühtü Beyle bu sıralarda «Sabah» da birleşiyor, iki arkadaş nöbetleşe gazetenin sekreterliğini yapıyorlar ve yine işte bu sıralarda rahmetli Sadık Bey Abdülhamidin meşhur hafiyelerinin bir sillesine uğrıyarak «Kudüs» e sürülüyor... Bereket versin ki bu sürgünlük uzun sürmüyor, yedi senelik mecburî bir ikametten sonra İstanbula dönebiliyor.

Üstad 1904 yılında, yâni meşhur Rus - Japon harbinin başlarına doğru Kudüsten İstanbula dönünce Ahmet Cevdet Beyin «İkdam» ına giriyor. Kendisi sürgünde iken can arkadaşı Abdullah Zühtü de zaten «İkdam» a geçmiş bulunuyormuş. «İkdam» da ayrıca Babanzade İsmail Hakkı ve Hüseyin Cahit Beyler de çalışmakta imişler. Artık bu dört arkadaş var kuvvetleriyle çalışarak «İkdam» ı o devrin ön safta gelen bir gazetesi haline getiriyorlar.

* * *

Meşrutiyetin ilânı üzerine Babıâli caddesinde başlıyan canlı faaliyet, şiddetli gazete çekişmeleri yıllarında Mahmut Sadık Bey zaten eskidenberi mecmuasında, yazı yazmakta olduğu Ahmet İhsan merhum, bir de Abdullah Zühtü «Servetifünun» un günlük nüshasını, hem de sabahları ve akşamları çıkmak üzere, neşre başlıyorlar.

Kendisinden işittiğime göre Meşrutiyetin ilânı günlerinde bu gazete sabah akşam (30.000) basarlarmış ki bir rekordur. Nitekim «İkdam» ın ilk gün (52.000) basmış olduğunu Ahmet Cevdet merhumdan işitmiştim.

Bir müddet sonra da Abdullah Zühtü «Yeni Gazete» yi kuruyor. Ve Mahmut Sadık Bey de tabiî olarak kardeş gibi sevistiği arkadaşının gazetesinde hâlâ meşhur «Takvimden Yaprak» larını yazmıya başlıyor. Üstad «Yeni Gazete» kapanıncaya kadar arkadaşından ayrılmadı. Son yıllarında ise «Devlet Demiryolları Mecmuası» nı idare ediyordu.

* * *

Gazetecilerin pîri 1930 yılında bu fânî hayata gözlerini yumduğu vakit gerek imzası altında, gerekse «Osman Galip» ve «Kadri» müstear adlariyle sayısız makaleler, edebî tenkidler, fıkralar, romanlar, tercümeler bırakmış, memleket kültürüne büyük hizmetler etmiştir.

Merhumun eserleri kadar gazetecilik hâtıraları da boldu. Bunları gece toplantılarında, bira veya rakı kadehi elinde, yavaş yavaş demlenirken tatlı tatlı anlatır, biz de hürmet ve zevkle dinlerdik. Bir ikisini anlatalım:

«Sabah» da tahrir müdürlüğü yaptığı sırada bir muhbir «Sabah» a gelen haberleri gizlice «Tercüman» a da verirmış. Üstad bu pek dürüst olmıyan hareketten şüphelenmekle beraber elinde maddî bir delil bulunmadığı için de o muhbire birşey söyliyemezmiş. Bunun üzerine üstad haber veren menbalardan birine baş vuruyor ve:

— Bizim arkadaş gelince kendisine İstanbulda filân zata Siyam hükûmeti tarafından «Felisi dandan» nişanının birinci rütbesinin verilmiş olduğunu söyleyiniz!..

Bizim muhbir bu haberi alıp «Sabah» a getirdi. Biz de işi çaktırmış olmamak için hakikaten «mühim bir haber» dedik ama tabiî gazeteye koymadık. Muhbir bu mühim (!) haberi bermutad «Tercüman-ı Hakikat» e de uçurmuş; fakat onlar işin iç yüzünü bilmedikleri için haberi bastılar. Bu suretle de şüphelendiğimiz arkadaşın, bizden gizli «Tercüman»a da haberler yetiştirdiği sabit oldu...

* * *

Başka bir hâtıra:

— Almanya İmparatoru meşhur «Hohenzolern» yatıyla sevgili dostu İkinci Abdülhamidi ziyaret etmek üzere İstanbula gelmişti. İmparatora bir kruvazörle, bir topçeker de refakat ediyordu. Alman gemileri Çanakkale Boğazından girip tekrar avdet edinceye kadar tam altı gün, altı gece gazetedeki masamın başında

(Devamı 28. Sayfada)

Vezir Olan Gazete Muhbirleri

(Baştarafı 7. Sayfada)

ancak pek mübrem tabiî ihtiyaçlarım için ayrılabildim; daimî nöbetçi vaziyetinde idim.

Hele İmparatorun «Hereke» deki beylik halı fabrikasını ziyareti gününü hâlâ heyecanla hatırlarım. Alman İmparatorunun bu kısa seyahati esnasında yapılan merasimi bizim «Sabah» namına Gözlüklü Mithat, «İkdam» adına meşhur saray muhbiri Münir Beyler takip ediyorlardı. Ben rahattım. Zira rakip «İkdam» ın Müniri ne kadar açıkgözse bizim Mithat da ondan aşağı kalmıyacak derecede tecrübeli ve emektar bir gazeteci idi. Bu itibarla tamamiyle emin ve müsterih Mithatin dönüşünü bekliyordum. Kendi kendime de:

— Yolda trenle gelirken yazısını da yazmıştır. Serlevhalarını koyup mürettiphaneye vermekten başka yapacak iş kalmaz! diyordum.

Nitekim Mithat pek geç vakit matbaaya dönmesine döndü; döndü ama, ne halde!.. Ziyafette, Münirin azizliği yüzünden olacak, rakıyı, şarabı, hattâ şampanyayı birbiri üstüne yuvarlamış, zilzurna, hattâ kendisini bilmiyecek derecede zom sarhoş olmuş;.

Uzun tecrübesinden hiç olmazsa yirmi otuz kâğıt haber beklediğim Mithat, matbaaya girince yazı yazmak ne kelime, ağzını açıp tek bir kelime dahi söyliyemiyecek bir halde bir iki sallandı, sonra boylu boyuna yere yuvarlanıp sızmaz mı?..

Hiddetimden, ye'simden çıldıracaktım. Nihayet karar verdim: Mithati ayıltmak için başından aşağı bir kova suyu boca ettirdim. Biraz kendine gelir gibi oldu. İkinci kovadan sonra biraz daha kendini topladı, ağzından aldığım yarım yamalak notlarla da İmparatorun seyahat intibalarını şöyle böyle derleyip toplıyabildim, gece yarısından çok sonra gazeteye koydum, vaziyeti kurtardımdı..

* * *

Rahmetli pek kolaylıkla yazı yazar; tramvayda, vapurda, arabada, yolda, gazinoda, lokantada masa başında, hülâsa nerede olursa olsun yazar; sükûn aramaz, gürültü patırdıdan zerre kadar müteessir olmazdı.

Şu satırları yazarken gözlerini yarı kapayıp, bir itiraza başlamadan evvel, telâşlı telâşlı:

— Pardon!.. deyişi gözlerimin önüne geldi.

Ölürken arkada bıraktığı iki kızına maddî bir servet bırakmadı ama her ikisini de Arnavutköyü kolejinde okutmak suretiyle onlara hayatın en büyük sermayesini, bilgiyi hediye etmiş oldu ki gazetecilerin piri Mahmut Sadık merhum gibi kültürlü bir insanın da evlâtlarına saklıyabileceği en büyük miras bundan başka ne olabilirdi?..

Nurlar içinde yatsın, makamı cennet olsun...

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1955 yılı ikramiye tutarı

1.500.000 Liradır

BU ZENGİN PLÂNDA:

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri ve ziraat aletleri bulunmaktadır.

İştirak şartlarını öğrenmek için yurdun her tarafındaki Şube ve Ajanlarımız emrinizdedir.

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA
FOTO SABAH'ı
ARAYINIZ
★
SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ
SABAH ta
Çekilmiş Resimlerdir.
★
Çocuklarınızın
ALBÜMLERİNİ
SABAH ta
Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.
Telefon: 40108

Dr. N. AYDIN AYBERK
Jinekolog - Operatör
Doğum ve Kadın Hastalıkları Mütehassısı
Yeni Melek Sineması üstü 13 - 1
Beyoğlu Tel. 45170
Muayene saati: 16 - 19,30
Cumartesi: 15 - 19.30

OPON

Gömlekiş

— Ooo!
Bu ne şıklık.
Bu güzel gömlek ve kravatı Paris'ten mi aldınız?
— Hayır sevgilim.
Gömlekiş mağazasından.
— Bravo tebrik ederim.

Gömlekiş — Sirkeci Hamidiye caddesi, Tel. 29521
Şubesi: Büyükada İskele içi.

Cazip ve Sevimli Olmak İçin

REKLÂM TİCARET

Viz-Zan-De

Rujlarını Kullanınız.

Modern ve Cazip Renkleri Sebebiyle Ruj Viz - Zan - De ; Hayranlık Uyandırır, Fazla dayanır ve Dudakları muhafaza eder.

Zanda Cosmetics Co. Inc. New-York U.S.A.

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevi Hastalıklar
Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon: 24717

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem
Mütehassısı
Ankara: Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 16947, Ev: 31725

sayı:167

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Büyük Bir Türk Yazarı

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

İKİNCİ Abdülhamidin tam otuz üç yıl süren istibdadının yirmi dört senesini, bundan evvelki sohbetlerimde anlattığım, türlü yasaklar, çeşitli takyidler altında gazetecilikle yâni kaleminin bereketli mahsulleriyle geçiren Ahmet Rasim merhum, Hürriyetin idaresine halef olan «İttihat ve Tebir kalem hürriyetine kavuşmuş olmadı. Zira Padişahın mutlakiyet idaresine halef olan «İttihat ve Terakki» nin idarei örfiyeli, divanıharbi örfili meşrutiyet rejimi de gün oldu ki, Abdülhamid istibdadına rahmet okutacak şiddetlere, müsamahasızlıklara baş vurdu idi. Hattâ bir bakımdan selefini arattı bile. Çünkü Abdülhamid istibdadı hoşa gitmiyen, nabzına göre şerbet vermeyen gazetecileri, muharrirleri, şairleri sürgün etmekle yetiniyor, daha ilerisine gitmiyordu. İttihat ve Terakki komitesinin müfrit elemanları ise zülfü yâre dokunan gazetecileri güpe gündüz Köprü üstünde, akşamın alaca karanlığında şehrin ana meydanlarında, keklik avlatır gibi, göz göre göre vurduruyor, öldürtüyordu. Hasan Fehmi, Ahmet Samim, Makriköylü Zeki merhumlar işte bu komiteci zihniyetinin, külhanbeyce devlet idaresinin birer mazlûm kurbanı, Türk gazeteciliğinin masum şehitleridir.

Zavallı Ahmet Rasim bu istibdada, bu sansüre o kadar alışmış olacak ki «Gülüp ağladıklarım» da şu hazin itiraftan kendini alamaz: «Ben devri istibdatta yirmi dört, Meşrutiyette de üç, üç buçuk sene sansüre uğradığım için, sansürsüz yazı yazamıyorum. Çünkü mevzu bulamıyorum. Kafam öyle alışmış. Sansür oldu mu her taraftan bin mevzu gözüme fırlıyor.»

Abdülhamid idaresinin hiç olmazsa Hürriyetle, Meşrutiyetle, müşavere ile bir alâkası yoktu, düpedüz bir mutlakiyet idaresi, koyu bir istibdat rejimi idi. Halbuki yurtta meşrutiyeti ilân edenler hürriyeti, adaleti, müşavereyi memlekete yerleştirmiş olmak iddiasında idiler. Bu bakımdan sonuncuların istibdadı, tahakkümü daha menfur, daha iğrenç sayılmak gerekir.

* * *

Her ne hal ise, biz bu çetrefil, hattâ bugün için dahi çetrefil dâvada, kesin bir hüküm vermeği tarihe bırakalım da üstad Ahmet Rasim merhumun Meşrutiyet devrinde geçirdiği vartaları kendisinden dinliyelim:

«Cemal Bey (1) sanki asker değil, seyyar bir siyasî idi. Zaten bozuk, perişan bir hale gelmiş olan orduyu İttihatçılık, İtilâfçılık denilen parti kavgaları bütün bütün kuvvetten düşürüyordu. Cemal Paşa biraz sonra koleraya tutularak İstanbula götürülmüştü. O zaman iktidar mevkiinde (Balkan harbi sıralarında) İtilâf fırkası bulunuyordu. Bir gün dediler ki·

— Cemal Beyin evi muhasara altına alınmış.. sıkı sıkıya tarassut ediliyor...

Sultan Hamidin bu millete öğrettiği dersler, çabuk çabuk unutulur mu?.. Sonra da İttihat fırkasının iktidara gelmesiyle Cemal Bey İstanbul Merkez Kumandanı olmuştu. Mahmut Şevket Paşanın öldürülmesi vak'asından sonra «Tasviri Efkâr» namına kendisiyle uluorta münasebette bulundum. Hattâ mahkûmların asılması veya asılmamaları hakkında uzun uzadıya münakaşalara, Sinoba sürgün edilenlerden pek çoğunun haksız yere sürüldükleri iddiasiyle günlerce mübahaselere giriştim. Cemal Bey, halk tanırlığı arasına hodkâmlık karıştırmak, bir nevi muvakkat yıldırma ve korkutma politikasında devam etmek emelini gizlemek istedikçe, vasıta olduğu icraatla bunu açığa vuruyordu.

Kendisi Bahriye Nazırı iken iki defa görüştüğümü iyice hatırlıyorum. Birincisi kendi dâveti üzerine vukubulmuştu. İkincisi bu dâvetin mabadı idi. Nezaret odasından içeriye girdiğimde karşısında bizde Nafia Nazırlığı ile maruf Hallaçyan Efendi bulunuyordu.

Ne dersiniz? Birinci ziyaretimde beni kapıdan karşılayıp yine kapıya kadar uğurlayan Cemal Paşa bu defa beni oturtmadı bile. Güya ben yâveri idim, o bana emir veriyordu. Fakat emrini ikmal edemedi. Çünkü ben:

— Anladım efendim!.. diyerek dönüp o kapıdan dışarıya fırlamıştım. Hürriyet devrindeyiz, yâni herkes kendi haysiyetine sahip-

(1) «İttihat ve Terakki» Cemiyetinin maruf başlarından Bahriye Nazırı ve Birinci Dünya Harbinde de Bahriye Nazırı ve Beşinci Ordu kumandanı meşhur Cemal Paşa merhum. Kanal seferini bu zat idare etmiş, Suriye valiliğinde bulunmuş, Mütarekeden sonra Talât, Enver Paşalarla birlikte memleketten bir Alman denizaltı gemisiyle kaçmış ve bilâhare «Tiflis» te Ermeniler tarafından şehit edilmiştir.

C. S.

(Devamı 8. Sayfada)

Zevk sahibi bütün bayanların hayal sandıkları, en son moda İncili Yatak Takımları; İncili Sabahlık ve İncili Lizörler'i şimdi yalnız «ŞENYÜZ'ÜN» çok ucuz ve cazip TAKLİT İNCİLER'i ile mümkün olabildiğini kemali - iftiharla arzedebiliriz... Parasız broşürlerimiz emrinize âmadedir.

S. ŞENYÜZ MÜESSESESİ: Meşrutiyet Caddesi No. 109/6

Tel: 45873 Tepebaşı - İstanbul

Bütün anneler bunu biliyorlar mı?

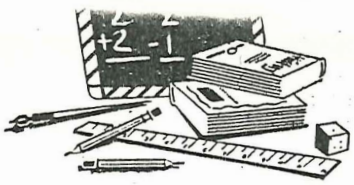

•Çocuklarınız sınıfta ve oyunlarında bir büyük insandan 3 misli fazla enerjiyi durmadan sarfediyorlar. Bunun için sıhhî ve kuvvetli bir gıdaya ihtiyaçları vardır.

Sabah ve ikindi kahvaltıları için kalorisi ve A, D vitamini ve güneş şuaının verdiği vitaminleri bol, lezzetli ve besleyici SANA sürülmüş birkaç dilim ekmekten daha iyi bir şey yoktur. Sarfettikleri enerjiyi böylece kolaylıkla telâfi edeceklerdir.

İmalinde kullanılan sâf ve birinci nevi yağlar sayesinde çok besleyici ve çok ucuz olan SANA hakikî bir enerji kaynağıdır.

Sana'yı, bisküvi ve pastalarınız için de kullanınız : elde edeceğiniz mükemmel netice hakkında bizzat siz hüküm vereceksiniz.

S. 29

UNİLEVER — İŞ TÜRK LİMİTED ŞİRKETİ İSTANBUL (BAKIRKÖY)

UNİT

Büyük Bir Türk Yazarı

(Baştarafı 6. Sayfada)

tir demek istemiştim!..

En son mülâkatımız ise aylarca sürmüştür. Ben Harbi Umumî (1914 Cihan Harbi) evailinde kurulmuş olan (İstihbarat Cemiyeti) tarafından Süriyeye gönderilmiş, Cemal Paşa benden bir hafta evvel Umum Suriye Kumandanlığiyle İstanbuldan hareket etmişti.

Erkânıharb Miralayı Fuat Beyefendi (Paristen Tih Sahrasına..) ünvanlı eserinde Süveyşe giden ordunun maruz kaldığı facialarını kendilerine hâs bir vukuf ile, yazmışlarsa da ordunun arkasındaki feci komedyaları görmediklerinden bittabi bu bapta tek kelime söylememişlerdir. Kendileri de pekâlâ bilirler ki Cemal Paşa, Süveyşten dönüşünde, beni üç ay kadar göz hapsine almış, İstanbuln aydetime müsaade etmemiş, nihayet merhum doktor Galip Beyin:

— Tedaviye muhtaçtır!.. demesi ve Süveyş vak'asının İstanbulda ilk kötü tesirlerinin geçmiş olması ihtimaline binaen salıvermişti...»

1918 yılında Birinci Dünya Savaşı (Almanya, Avusturya - Macaristan, Osmanlı İmparatorlukları ve Bulgaristan Krallığı) ittifakı zümresinin çöküşü ve mağlûbiyetiyle sona erdikten sonra İstanbulun galip devletler orduları tarafından işgali üzerine başlıyan Mütareke devresinde (ki ben de bu esnada gazetecilik mesleğine atılmış bulunuyordum) Ahmet Rasim merhumun yazıları, fıkraları ümitsizlik içinde çırpınan Türk umumî efkârının başlıca ümit ve teselli kaynaklarından biri oldu idi. Rahmetli engin tecrübesi, kendisine hâs veciz, tertemiz Türkçesiyle o umumî hüzün ve yeis günlerinde şu veya bu gazetenin sütunlarında kâh kısa ve neş'eli fıkralar, kâh ağır başlı fakat ferah verici tahlil ve tenkid yazılariyle bir ümit nuru gibi ışıldayıp durdu idi. Ne yazık ki, bu eserler yeni harflerle tekrar basılıp bugünkü Türk çocuklarının ibret ve istifade nazarlarına henüz arzedilmemiştir. Bu gibi işlerde memleket çapında gayretler sarfeden Hakkı Tarık Us ağabeyimizin bu alanda da bir himmet hamlesini sabırsızlıkla bekliyenlerdenim.

(Devamı gelecek sayıda)

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ahmet Rasimin içki Alemleri

★ Üstat merhum «içdim» demezdi, «çakdım» derdi
★ Yeşil salataya limon yerine portakal suyu sıkan keyf ehli
★ «Ben çok içmem, yavaş yavaş sürekli içerim»
★ Ahmet Rasim içkiye nasıl başlamış?
★ Kalender meşreb aile büyüğünün nasihati: «Yarabbi! beni rezil etme!..»

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

TÜRK gazeteciliği, mahallî kültür davalarını ilgilendiren mevzularda yorulmak bilmeden çalışan, vesikalar toplıyan ve bütün bunlara engin bilgisini ekliyerek millî kütüphanemize ölmez biyografi eserleri hediye eden bu biricik fikir adamımız, muhterem kardeşim üstadım Hakkı Tarık Us, Ahmet Rasim rahmetli hakkındaki kendi intibalarını, hâtıralarını da katmak suretiyle, bir «Ahmet Rasim» külliyatı yaratırsa, zaten altından kalkılamıyacak kadar büyük ve ağır olan şükran ve minnet borcumuzu Türk basın âlemi bilemem nasıl ödeyebilir? Şu kadar var ki, o hiçbir karşılık beklemeden, sessiz, sadasız didinen tam salâhiyet sahibi bir fikir ve ilim adamı olduğu için, bu millî ve meslekî vazifeyi de yine onun yerine getireceğine hulûsla inanıyorum.

* * *

Ahmet Rasim merhumdan söz açıldı mı, arkası bir türlü gelmez ki... Çünkü o yalnız usta bir gazeteci, tecrübeli bir yazar değildi; dil bahislerinde gerçek bir kıymet, kalemin bir rol oynadığı her alanda hakiki bir üstaddı. Ne yazık ki başladığı lûgati tamamlamaya muvaffak olamadı. İbrahim Alâeddin Gövsa, (Türk Meşhurları) ansiklopedisinde merhum hakkında der ki: «Birçok yazıları yaşadığı devrin tam bir içtimaî tasvirini ihtiva eder. Türkçeyi pek iyi bilenlerdendi. İlmî ve ciddî eserleri, nasıl tam bir bilginin mahsulü ise mizahî yazıları da öyle sağlam bir görüş ve anlayışın eseri idi. (Şehir Mektupları) mizah edebiyatının bir şaheseridir denilebilir ve bu eserde o zamanki İstanbul hayatının bütün izleri vardır. Şehir Mektupçusu Ahmet Rasim, tam bir İstanbul Türkü ve bir İstanbul efendisi idi. Mektepler için yazdığı dört ciltlik (Osmanlı Tarihi), hayli emek mahsulü olan faydalı bir eserdir. Hele sayfalarında haşiye olarak (Fayda) başlıklariyle ilâve ettiği tarihî ıstılâhlara, devrin âdetlerin,e kıyafetlerine, silâhlarına, dillerine ait notlar bu eserin değerini ve cazibesini çok arttırmıştır. Risale, kitap şeklinde intişar etmiş eserleri yüzü geçer. Aralarında müspet ilimlere, folklora, tarihe ait olanları bulunduğu gibi tercümeler, adapteler, hikâyeler, romanlar da vardır. Muhtelif bilgi şubelerine ait olmak üzere yirmiden fazla mektep ders kitabı da meydana getirmiştir.»

* * *

Rahmetli Ahmet Rasim, içkiye fazlaca düşkün bir yazar olarak tanınır. Halbuki üstad merhum öyle şarabül leyli vennehar yâni gece gündüz içen bir kimse değildi; akşamları kerahet vakti geldi mi, devam ettiği gazinolardan hangisini o akşam gönlü çekmişse, masasının başına geçer, çakmaya başlardı. «Masasının» dedim, çünkü rahmetlinin devam ettiği birahanelerde, daima oturduğu bir masa vardı. Gazino sahipleri, garsonlar merhumu hem sever, hem de sayar olduklarından kapıdan göründü mü, derhal hürmetle karşılayıp oturmayı itiyat edindiği masasını hemen hazırlamaya başlarlar, hoşlandığı mezeleri hazırlarlar, lâfın kısası kendisini el üstünde tutarlar, her isteğini dakikasında yerine getirmeğe dikkat ederlerdi.

Ahmet Rasim merhum masasının başında yer alıp en çok sevdiği, yeşil salata göbeklerinden yapılmış salata mezesi de getirildi mi, irice bir kadehi yarısına kadar rakı ile üstünü de su ile doldurur, yudum yudum demlenmeğe başlardı.

Dediğim gibi rahmetli üstad yeşil salataya bayılırdı. Hele şayet mevsimi ise kütür kütür körpe salata göbeklerinden yapılmış salataya limon yerine ekşi portakal sıkıldı mı artık keyfine payan olmazdı. Sonra hiçbir zaman ağzından:

— İç!.. bir kadeh de sen at!.. diye birşey işitmedim. Daima «içmek» yerine «çakmak» masdarını kullanır, meselâ:

— Dün akşam «Bizans» da Mahmut Sadıkla çaktık!.. Yahut:

— Haydi bakalım, bir kadehcik de sen çak!.. derdi.

Gayet aheste aheste; yudum, yudum çakar, öyle delikli taşa çirkef suyu söker gibi, bir yudumda kadeh boşaltmaz, hattâ böyle içenlerden hoşlanmazdı. Onun kanaatince rakı içmenin de kendisine göre erkânı, âdabı vardı. Mütercim rahmetli Macar İskender Bey nasıl tuzlu badem, leblebi, şamfıstığı gibi kuru mezeleri, Mahmut Sadık merhum nasıl daha ziyade birayı ve bu içkiye mahsus gravyer peyniri, dil gibi hafif mezeleri, rahmetli Bedreddin Beybaba da kuru poğaça, peynirli, kıymalı böreği tercih ederlerse Ahmet Rasim de yeşil salataya bayılır, şöyle çatal ucuyla beyaz peynire de iltifat ettiği olur, hele taze balığı sofrasından hiç eksik etmezdi.

Kaç defa kendisinden dinlemişimdir:

— Ahmet Vefik Paşa, akşamları birkaç kadeh çakar, meze olarak da mevsiminde lüfer ızgarasını sofrasında daima bulundurmuş. Ancak balıkların yalnız yanaklarını yermiş... Gördün mü zevk ehli adamı!..

* * *

Türk gazetecileriyle gazetelerinin geçmişi, gelmişi alanında yorulmak bilmez gayretler sarfeden pek kıymetli gazeteci ağabeyim muhterem Hakkı Tarık Us'un, Ahmet Rasim merhumun hususiyetleri hakkında dinlediğim şahsî müşahedelerinden birini de nakledeyim:

— Bir gün Bursada idik. Ahmet Rasimi masasının başında demlenirken gördüm. Gezeceğimiz yerleri gezdik, yapacağımız ziyaretleri yaptık, aradan saatler geçti. Dönerken merhumu yine aynı masanın başında içmeğe devam ederken görmiyeyim mi? Kendisi de hasta idi ve tedavi için Bursaya gelmişti. Bu itibarla bu kadar sürekli içkinin sıhhatine yapabileceği fena tesirleri önlemek maksadiyle yanına yaklaştım, kendisini masadan uzaklaştırmak istedim; bana dedi idi ki:

— Tarık Bey, herkes beni çok içer sanır. Ben çok içmem, rakımı yudumlıyarak yavaş yavaş içerim, sürekli içerim, zevkimi de bu suretle devam ettiririm...

* * *

Rahmetli üstad musikiden de çok iyi anlardı. Kendi ağzından işittiğime göre musikide üstad Zekâî Dede imiş, ilk derslerini ondan almış, gençliğinde sesi de oldukça varmış. Devrin en büyük bestekârlarının şarkılarını, gazellerini hep geçermiş. Nitekim kendisinin çeşitli makamlardan şarkıları, gazelleri vardı. İyi saz çalanlara bayılır, Papazın Bağında yahut Kalamış sahillerinde kurduğu işret âlemlerinde devrin en seçkin saz ve ses üstadlarını dinlemeğe bayılırmış. Tamburî meşhur Fuat Bey gibi o zamanlar henüz yeni yetişmekte olan sanatkârlar, hele bülbüllerin şakıdıkları, tamburun içli inîltilerine, billûrî nağmeler kattıkları demlerde üstad merhumun meclislerinde kendilerinden geçerlermiş.

Tamburî Fuat Beyi ben de dinledim. Hem tamburunu, hem de Ahmet Rasime ait hâtıra ve müşahedelerini... Bu mütevazı lâkin son derecede duygulu ve maharetli sanatkârdan işittim. Fuat Bey tambur çalarken Ahmet Rasim mestolur, gaşyolur, kendinden geçermiş. Bir gün yine böyle bir saz ve musiki meclisinde:

— Fuat oğlum, demiş, göreceksin, bir gün bir bülbül gelip senin tamburunun sapına konacak!. Ve Fuat Bey gözleri yaşlı ilâve etti:

— Hakikaten dediği de oldu, bülbül tamburumun sapına değil de pek yakınımızdaki bir ağacın dalına kondu, fasıla âdeta iştirâk etti idi.

* * *

Ahmet Rasim Darüşşafakadan çıktıktan sonra ilk içkiyi, birkaç semtli arkadaşiyle devam ettiği bir berberin elinden tatmış. Hâdiseyi «Eski Maceralardan» adlı eserinde şöyle anlatır:

«O yarım fincan konyağı ağzıma döker dökmez, püskürdüm. Boğazıma kaçtı tıksırdım, öksürdüm, gözlerimden yaş çıktı, ağzım kavuruldu zannettim, mideme sıcak sıcak birşeylerin indiğini duyuyordum. Perükâr ağzıma koca bir şeker parçası tıktı. Rafikim de yarım bardak su bulmuş:

— İç, iç!.. diyordu, içtim...

— Geçmiş ola!.. İşte bu, bu kadardır!.. Eve geldiğimde ihtiyaten validenin yanında pek dolaşmadım. Dikkat ettim ki, farkında değil! Evet, kokusuz... Ertesi akşam refikim gelmedi. Ben perükârla yalnız bulunyordum. Baktım ki, yüz dirhemliği aynanın arkasından çıkardı, kendi tâbirince bir tane dolu yuvarladı. Bana da işaret etti.

— Ağzımı yakıyor!..

— Ben onun makinesini bulurum, içine biraz şeker, biraz su koyarım, sana hoşaf gibi içirirem!..

— Yap bakalım!..

Beş, on gün süren bu bir fincanlık sulu, şekerli keyif bir akşam haddini tecavüz etti. Bir, üç olmuştu. Bazı akşamlar ben validenin yanına değil, valide benim yanıma sokulmaya başladı. Bir akşam da kaşlarını çatarak:

— Seni yarın sabah Zühtü Efendi istiyor! dedi. Zühtü Efendi ailenin en ihtiyar, en sözü geçer uzvu idi.

Sabah olur olmaz giyindim, yola çıktım. Çat kapı, içeri girdim. Sofada oturmuştu. Başta beyaz takke, sırtta Şam hırkası, alaca belden kuşaklı entari, ayakları çıplak ama kar gibi... Bir elinde meşhur fincanı... Bir uzun yasemin ağızlık, tüttürüp, höpürdetip duruyordu. Beni görür görmez:

(Devamı 23. Sayfada)

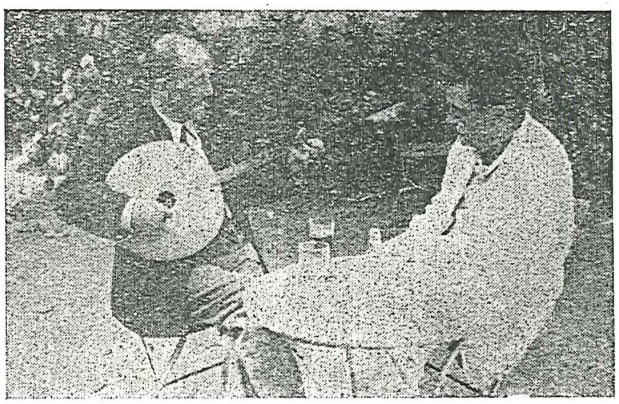

Rahmetli Ahmet Rasimin sık sık tamburunu dinlediği Fuat Bey Kalamışta sihirli sazını Cemaleddin Saraçoğluya dinletirken...

Ahmet Rasimin İçki Alemleri

(Başlarafı 6. Sayfada)

— Gel bakalım, bizim bekri Molla!.. dedi. Demek ki çakarken çakılmışız! Kahveden bir yudum içti, bir nefes çekti, bana birdenbire:

— Sen işret ediyormuşsun...

— Hâşâ efendim!

— Ediyormuşsun!

— İnan olsun etmiyorum!..

Sesini yükseltti:

— Bir kere ediyorum, de.

— Vallahi etmiyorum.

— Yemin yok.. deminki inan olsun iyi idi. Şen benim sözümü dinle de ediyorum de. Senin yanında bu kadar hatırım yok mu?. Bak ben elli senedir içerim. Her gece mi, her gece...

Sıkıldım, âdeta üzüldüm. Ediyorum efendim deyiverdim.

— Ha şöyle!.. Şimdi beni dinle! Şimdi ne dedim, elli senedir içiyorum demedim mi? Doğrudur. İşte bu elli senelik tecrübeme dayanarak sana bir nasihat vereceğim. Ne zaman rakı kadehini eline alırsan:

— Aman Yarabbi beni rezil etme!..

Diyeceksin, ondan sonra içeceksin!.. Haydi şimdi git, içebilirsen elli okka iç!..

Meğer zavallı anneciğim yüzüme söyliyemiyeceklerini bizim kalender meşrep pîre ısmarlamış, fakat aramış, aramış da nasihatin en hovardasını bulmuş...»

* * *

Dedim ya, ben rahmetli üstadın çakır keyifliğini çok gördüm, fakat tâbiri mahsusla zem sarhoşluğuna asla şahit olmadım. Gençliğinde nasihat aldığı kalender meşrepli Zühtü Efendinin sözünü sonuna kadar tutmaya yemin etmiş gibi (rezil olmamaya) dikkat ederek çakardı, ve efendice çakardı.

Yalnız Atatürk merhumun kadirbilirliği eseri olarak mebus seçildikten ve bir hayli de yaşlandıktan sonra artık içkiyi kaldıramadığını, hattâ bir gün caddede bayılıverip yere serildiğini, ondan sonra da artık birahane ve gazinolarda görülmez olduğunu işittim. Sıhhat ve vüsukunu teyid edemiyeceğim.

Mebusluğundan sonra verdiği eserleri de bilemiyorum. Yazmakta devam etti mi, ettiyse neler yazdı?.. Bu noktanın aydınlanmasını da yine muhterem meslek büyüğüm Hakkı Tarık Us'un himmetinden beklemeli. Çünkü ondan başka yaşlılar arasında bu konu ile meşgul olan - yine bu sütunlarda Mütareke devri gazeteciliğini tatlı, tatlı anlatan arkadaşım Halil Lûtfi Dördüncü müstesna - pek kalmadı.

Halbuki bence rahmetli Ahmet Rasim, tam ve en şümullü mânasiyle «Beşikten Mezara kadar» gazetecilik ve yazarlık hayatı inceden inceye elenmeğe lâyık büyük bir Türk muharriridir..

Mevlâ ganî ganî rahmet eylesin...

Şimdi daha müessir:
Tokalon Kreminin canlandırıcı unsurlarının daha muntazam yayılışı sayesinde faal cevherler, en küçük hüceyrelere kadar nufuz ederler.

Genç görünmek isteyenlere

Her yaşta cild yenileşir. Haberiniz olmadan küçük hüceyreler dökülür ve yenilenir. Cildin bu tabii yenileşmesinde Tokalon bir güzelleştirme yapar.

Muntazam bir tatbik sayesinde, cildinizi o derece gençleştirir ve cazibeleştirir ki yaşınız kat'iyen belli olmaz. İşte, mükemmel bir yüze sahip bulunan binlerce kadının tavsiye ettiği güzellik metodu

Her akşam yüzünüze ve boynunuza **pembe renkteki** gece **Tokalon kremini** tatbik ediniz. Bu BİOCEL'li krem, uyurken cildinizi tazeleştirir ve kuvvetleştirir.

Sabah, yağsız beyaz renkli **Tokalon** kullanınız. Cildiniz derhâl mat, saf ve tatlı bir hal alır. Cildiniz normal ise, yağlı olmayan gündüz kremini kullanınız. Eğer kuru ve hassas ise yağlı gündüz kremi teninize muhtaç olduğu besleyici maddeleri verecektir. Siz de Tokalon kremi sayesinde cildinizi güzelleştirebilirsiniz. Muntazaman her gün kullanmaya başlayınca buna kanaat getireceksiniz.

Zevk sahibi bütün bayanların hayal sandıkları, en son moda İncili Yatak Takımları; İncili Sabahlık ve İncili Lizörler'i şimdi yalnız «ŞENYÜZ'ÜN» çok ucuz ve cazip TAKLİT İNCİLER'i ile mümkün olabildiğini kemali - iftiharla arzedebiliriz. Parasız broşürlerimiz emrinize âmadedir.

S. ŞENYÜZ MÜESSESESİ: Meşrutiyet Caddesi N. 109/6

Tepebaşı - İstanbul

Gömlekiş

— Ooo!
Bu ne şıklık.
Bu güzel gömlek ve kravatı Paris'ten mi aldınız?
— Hayır sevgilim.
Gömlekiş mağazasından.
— Bravo tebrik ederim.

Gömlekiş İSTANBUL

Şubesi: Büyükada İskele içi. İdiye caddesi, Tel. 29521

Gömlekiş — Sirkeci Ham

Şükrü Kaya'nın Dahiliye Vekilliği sırasında Hakkı Tarık Vekile meslekdaşlarının bir derdini dinletiyor..

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Meslekdaşlarına Örnek Olan Gazeteci

★ Hem öğretmen, hem hukukçu, hem mebus bir gazeteci
★ Hakkı Tarık Us'la İzmire seyahat
★ «Vakıt» muhabirine vurduğu tokadı celâlli meb'usa aynen iade eden «Vakıt» başyazarı
★ Allaha sığın şahsı halimin gazabından

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BU haftaki sohbetimde Türk basın âleminin pek mümtaz bir simasından, çok muhterem bir rüknünden, Hakkı Tarık Us'dan bahsedeceğim; kelimenin en şümullü mânasiyle, mesleğin bu olgun ve feragatkâr büyüğünü nazarlarınızda canlandırmaya çalışacağım. Bu, sandığınız kadar kolay bir iş olmıyacak. Hattâ vefası, fazileti, meslek aşkı kadar tevazuu da engin olan bu pek kıymetli Türk gazetecisini bu satırlarım belki de, haydi gücendirecek demiyeyim - zira Hakkı Tarık Us Türk gazeteciliğini ilgilendiren konularda kalem yürüten iyi niyet sahibi meslekdaşlarına kırılmıyacak kadar müsamahalı ve şefkatli olagelmiş bir ağabeydir - üzecek. Çünkü o, şamatalı şöhretten, velveleli böbürlenmelerden her zaman kaçınmış, vakarlı bir ilim adamı, haysiyet sahibi bir yazar olarak yurda ve mesleğine sessiz sedasız çalışmayı daima tercih etmiştir. Bu yüzden kendisinden bahsedilmesini pek sevmez. Ne çare ki, bu sohbetlere başlarken 35 yıl evvelki Türk gazeteciliği ve gazetecileri hakkında bildiklerimi elimden geldiği, dilimin döndüğü kadar tarihe emanet edeceğimi vâdetmiştim. Sadece bu hulûsumu göz önünde bulundurarak, ölünceye kadar müftehiri olacağım hakkımdaki teveccüh ve sevgisini muhafazada devam edeceğimi umuyorum. Kendisi de teslim eder ki, Hakkı Tarık Us'suz bu seri pek nâtamam kaldı.

* * *

Hakkı Tarık Us, dört yaş büyüğümdür; 1889 da, «Gördes» de doğmuştur. Bildiğime göre asıl mesleği maarifçilikti. Aynı zamanda hukuk mezunu olduğu ve pek çok okuduğu için de seçkin bir hukukçudur. Ben bu büyük Türk gazetecisiyle aynı gazetede birlikte çalışmak fırsatına eremedim. İşittiğime göre mesleki hayata «Tanin» de, «Tercümanı Hakikat» de muharrirlikle başlamış, «Tasviri Efkâr» da heyeti tahririye müdürlüğü yapmış. Ağabeyisi Mehmet Asım Us'un, Ahmet Emin Yalmanla birlikte çıkardıkları «Vakit» gazetesi iki ortak arasında yapılan bir anlaşma sonunda, Asım Beyin mutlak tasarrufuna geçince de «Vakit» i idareye başlamış ve o zamandan beri «Vakit» müessesesinin demirbaşı sıfatiyle Türk basın âleminin belli başlı ana direklerinden biri olmuş. Bu yüzdendir ki, hoca Hakkı Tarık'ın Türk irfan ordusuna kattığı binlerce talebesi olduğu gibi, gazeteci Hakkı Tarık'ın da bugünkü Türk basınının gözbebeği düzinelerle yetiştirmeleri vardır.

* * *

İzmirin düşman istilâsından kurtarıldığı o coşkun bayram günlerinde İstanbul Ticaret Odası Romanya bandıralı «Principeca Marya» vapurunu kiralamış, Yunan boyunduruğundan kurtulan İzmirdeki meslekdaşlarını hem ziyaret, hem de tehniye maksadiyle İzmire bir seyahat tertip etmişti. O devrin gazeteciler birliği olan «Matbuatı Osmaniye» Cemiyeti de üyelerinden dördünü seçerek bu seyahate iştirak ettirdi idi ki bu dört gazetecinin arasında Hakkı Tarık Us'la ben de vardım. İşte zaten Babıâli caddesinde meslek icapları yüzünden temasta bulunduğum Hakkı Tarık'ı bu seyahat esnasında yakından tanımak fırsatına kavuşmuştum. Yakından tanımak, dedim, çünkü aynı kamarada yatıyorduk. Fazla olarak geniş kamarada ranza değil de iki büyük pirinç karyola bulunduğu için biz dört gazeteci bu iki karyolaya taksim olmuştuk. Ben, şimdi Tanrının rahmetine kavuşmuş hem şair hem gazeteci bir arkadaşla aynı karyolayı paylaşmıştık. Karşımızda da Hakkı Tarık «İkdam» gazetesinin şimdi ismini hatırlıyamadığım ve galiba sonraları adliye mesleğine sülûk ederek o alanda yükselmiş, mümessili bir arkadaşla yatıyorlardı. Hakkı Tarık Bey «Vakit» i, ben de «İleri» yi temsil ediyordum. Hakkı Tarık Beyin yatak arkadaşı seyahate «İkdam» adına katılmıştı. Benim rahmetli yatak arkadaşımın ne ismini, ne de hangi gazeteyi temsil ettiğini hatırlıyamıyorum.

Herneyse, güle oynaya İzmire geldik. İstanbul hâlâ düşman istilâsı altında bulunduğundan İzmirde karşılaştığımız hür ve serbest istiklâl havası hepimizi coşturdu. Ziyafetler, nutuklar birbirini takip ediyordu. Aziz arkadaşım rahmetli İsmail Hakkı Ocakoğlu, «Sadayı Hak» sahibi Sırrı Bey merhumlarla işte o seyahat dolayısiyle tanıştım. Galiba yine o Romanya vapurundadır ki, bir ay sonra tekrar İzmire gelip «Anadolu» yu yeniden çıkarmak, hem de İstanbul gazeteleri hacminde büyük kıtada çıkarmak kararına Haydar Rüştü Öktem merhumla varıldı. İzmir mebusu Necati merhumla İzmir Maarif Müdürü rahmetli Vasıf Beyler bana:

Sen bilfiil Millî Mücadeleye iştirâk etmiş değilsin. «İleri» deki mesaini biliyoruz. Dönüşte İstanbulla alâkanı kes, allenle-buraya gel, yerleş, Haydar Rüştünün «Anadolu» sunu yeniden çıkarmaya başlıyalım! demişlerdi. Vapurun güvertesinde, İzmir hükûmet konağında verilen ziyafetlerde Necati merhumun, rahmetli Vasıfın ateşli, sürükleyici vatanî hitabeleri, bu nutuklara Hakkı Tarık'ın verdiği aynı hararetteki cevaplar; hepimizi coşturmuştu. İstanbul halkı düşman askerlerinin süngülü tazyiki altında inim inim inlerken İzmir sokaklarında Türkün borusu ötüyor, limandaki harb gemilerinde sinip kalmış işgal kuvvetleri rıhtıma ayak atmaktan bile çekiniyorlardı. Hoş bir müddet sonra, Atatürk merhumun bir emri üzerine büsbütün defolup gittilerdi ya!...

Uzatmıyalım, ben İzmire dönmeğe söz vermiş bir halde avdet yolunu tutarken Hakkı Tarık İzmirden doğruca Ankaraya geçti idi. Sanıyorum ki, üstadın teşrii hayatı da o andan itibaren başlamış oldu. Kendisi ikinci Büyük Millet Meclisinde Giresun mebusu seçildi idi.

* * *

Hakkı Tarık'in mebus sıfatiyle Türk gazeteciliğine pek çok hizmetleri oldu. Şu kadarını söyliyeyim ki, inkılâbın karışık, tehlikeli günlerinde, «Takriri sükûn» kanununun çıkarıldığı o haklarını korumak için Millet ciliğini ve gazetecisini, mesleğin haklarını korumak için Millet Meclisinden yükselen tek mebus sadası, Hakkı Tarık Us'un sesi oldu. Meclisteki, Hakkı Tarık'tan başka bir hayli gazeteci mebus daha vardı. Fakat kanun büyük bir çoğunlukla, hattâ alkışlar arasında kabul edilirken Türk basınını kayıtlayan, matbuat hürriyetini tahdit eden bu kanunun aleyhinde oy vermek medeni cesaretini gösteren tek mebus Hakkı Tarık Us'du. Hem bunu bir jest, bir gösteriş olarak değil de o tatlı, inandırıcı hitabet kudretiyle bezediği makul, mantıkî mucip sebeplere dayanarak sesini yükseltmeden, sâkin sâkin, lâkin pervasız bir cesaretle izah ediyor, imrenilecek bir medeni cesaret örneği yaratarak aleyhte rey veriyordu.

İnkılâbın tehlikeli günlerini yaşamış olanlar için, bu aleyhte rey vermenin ne mânaya geldiğini lâyıkiyle kavramak bir hayli müşküldür. İşte Hakkı Tarık'ın nazarımda yükselişi, alabildiğine yükselişi tâ o tarihten başlar.

* * *

Dahası var: Her inkılâbın sivriltiği bir takım simalar vardır. Şu veya bu hizmetleri yüzünden devrin makbulü olan bu şahsiyetler arasında tabancalarına çabuk el atan, hemen köpüren müfritlere yalnız biz değil, dünyanın her inkılâp kaynaşmasında sık sık rastlanır. İşte Kozan mebusu Ali Saip merhum pek çabuk kızan, fevrî hareket eden, hissine kapılıverip sonunu düşünmeden hemen harekete geçen temiz fakat pek celâlli mebuslardan biri idi.

Büyük Millet Meclisi mü - zakerelerini «Vakit» namına takip eden arkadaş bir yazısı yüzünden işte bu celâlli mebusu bir gün kızdırır. Meclis binasında «Vakit» muhabirine rastlıyan Ali Saip Bey de zavallıyı adamakıllı haşlar, hattâ hiddetini yenemiyerek genç muhabiri tokatlar.

Vak'ayı haber alan Hakkı Tarık Us, o sessiz, halim, kavgadan müteneffir, sesini yükseltmekten bile çekinecek kadar çelebi Hakkı Tarık Us, yine sessiz sadasız, aynı sükûnet ve serinkanlılıkla,

(Devamı 10. Sayfada)

İftihar edeceğiniz bir pasta!

Grafika

Bu mükemmel pasta, SANA ile kolaylıkla yapabileceğiniz pastalardan biridir. Lezzetli ve iştahaçıcı olduğu için misafirlerinize, ailenize ikram etmekten gurur duyacaksınız. SANA ile yapılan bu pasta nefis olmakla beraber besleyicidir ve vitaminleri boldur.

Bugünden itibaren, SANA ile güzel pastalar ve bisküviler hazırlamak zevkini tadınız: mükemmel bir netice elde edeceğinize emin olabilirsiniz.

SANA PASTASI

Kullanılacak malzeme:

5 yumurta, 1 bardak pudra şekeri, 3 çorba kaşığı un, 2 çorba kaşığı nişasta, 100 gr. kabukları soyulmuş ve çekilmiş badem.

●

Yapılması: 5 yumurta sarısı ile pudra şekeri 15 dakika vurulur, ayrıca, yumurta beyazları sıkı kar haline getirilir. Un, nişasta, badem, yumurta beyazları sarılara ilâve edilir, hafifçe karıştırılır. Yuvarlak yağlanmış kalıbın üçte biri boş kalmak şartile doldurulur, orta harareteki fırında pişirilir. Soğuduktan sonra ortasından üç parçaya kesilir. Her birine krem sürerek üst üste konur. Üzerine ve kenarlarına bol krem sürülür, bütün pastaya iri kıyılmış badem yapıştırılır.

●

Kremi: 6 çorba kaşığı toz şekeri, 1 çorba kaşığı kakao, 1 çorba kaşığı dolusu un, 2 yumurta, 1 paket şekerli vanilya bir kap içinde karıştırılır. Bir bardak süt ilâve edilir. Ateşe konur koyulaşıncaya kadar karıştırılarak pişirilir. Kaynamağa başlayınca ateşten indirilir. 125 gr. SANA konur, karıştırılır, soğutulur.

S 28

UNİLEVER - İŞ TÜRK LTD. ŞTİ. (BAKİRKÖY) İSTANBUL

Meslekdaşlarına Örnek Olan Gazeteci

(Baştarafı 6. Sayfada)

muhabirini tokatlıyan celâlli mebusa baş vurur, şayet «Vakit» de yersiz ve haksız yazı çıktı ise, bunun tashihi için genç bir muhabiri tokatlamaktan ziyade kendisine müracaat etmesinin daha münasip, daha efendice bir hareket olacağını muhatabına, yine sesini yükseltmeden, o halim, selim tavriyle izah etti, sonra da karşısındaki hiddetli zatta hareketinin yaratacağı aksülâmeli düşünmeğe bile lüzum görmeden, zerre kadar tereddüt dahi etmeden:

— «Vakit» muhabirine attığınız şamar, dolayısiyle bana atılmış demektir, aynen iade ediyorum!..

Diyerek tokadı iade etti.

İstiklâl Mahkemesi Reisi Ali Saip merhum, celâlli Ali Saip merhum, dilinden ziyade tabancasının, yumruğunun inandırıcı belâgatına inanagelmiş Ali Saip merhum, yüzünde şimşek gibi şaklayan bu tokadı âfiyetle sineye çekmek mecburiyetinde kaldığı düşünülecek olursa Hakkı Tarık Us'un o anda nasıl kükreyip arslan kesildiğini, Türk matbuatının şerefi, haysiyeti bahis mevzuu olunca o halim, selim adamın herşeyi göze aldırıp medenî cesaretin en büyük örneğini vermiş olmaktan doğan nasıl bir ulvî ruh hâleti içinde bulunduğunu bugün bile ürpererek görür gibi oluyorum.

İşte candan sevdiğim, içten saydığım Hakkı Tarık Us bu çapta bir gazeteci, bu yaradılışta bir Türk evlâdıdır.

Kısmet olursa gelecek haftaki sohbetimde sizlere üstadın başka maceralarından, fakat yukarıda anlattığım gibi tokatlı, heyecanlı olanlarından değil de eğlenceli tatlı vak'alarından bahsederim.

Sayı : 172

Basın Birliği Başkanı Hakkı Tarık Us, devrin Maarif Vekili, Danıştay Başkanı ve meslekdaşları ile bir arada

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Hakkı Tarık Us'u Takip Eden Operet

★ Hakkı Tarık Us'un tek kusuru nedir?
★ Matbuat Umum Müdürü Selim Sarper'le bir uzun konuşma maçı
★ Hakkı Tarık Beyin meslek aşkı, cemiyet, kurul, şirket, kooperatif başkanlığı merakı
★ Bir çalar saatin son azizliği

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

GEÇEN haftaki sohbetimizde sizlere meslek büyüğüm, kıymetli ağabeyim Hakkı Tarık Us'un hocalığından, hukukçuluğundan, gazeteciliğinden bahsetmiştim. Bu haftaki konuşmamızı da üstadın hususiyetlerine, başından geçen eğlenceli maceralara tahsis edeceğim. Koca bir ömrün hep ciddi, sert ve haşin çehreli safhalarından bahsedilmez a, biraz da neş'eli, nükteli, hattâ bol kahkahalı cilvelerinden dem vurmalı ki tek meziyeti gerçeklere dayanmaktan ibaret bu sohbetler bir nevi abus görünüşlü teknik konferanslara dönmesin.

Hakkı Tarık Us'u şimdi biraz da hususiyetleri bakımından inceliyelim: Üstad daima güleryüzlüdür, her zaman tatlı dillidir. Asla yüksek sesle konuşmaz, bağırıp çağırmaz, konuşurken el, kol hareketleri yapmaz. Fakat iyi konuşur, belâgatle söz söyler, fikirlerini sarahatle ifade eder. Lâfın kısası ne söylemek isterse onu söyler. Söyler ama biraz uzun söyler ve hatip Hakkı Tarık'ın tek kusuru bundan ibarettir.

Hiç unutmam, İkinci Dünya Harbi içinde idi. Bilmem hangi mesele yüzünden Ankarada, o devrin Matbuat Umum Müdürü (Şimdiki Basın, Yayın Genel Müdürü) Selim Sarper'in odasında idik. Son zamanlarda memleketimizi Birleşmiş Milletler Konseyinde temsil eden Sarper Büyük Elçi payesinde bir hariciyeci olmakla beraber Başbakanlığa bağlı Matbuat Umum Müdürlüğünü her nedense benimsemiş, biz gazetecilerle altalta, üstüste haşir, neşir olmaya başlamıştı.

Hakkı Tarık da İstanbul Matbuat Cemiyeti reisi idi. Bilmem Cemiyetin hangi bir derdi yüzünden Sarperle görüşmeğe başladı. Matbuat Umum Müdürü de, Matbuat Cemiyeti Reisi de ayakta konuşuyorlardı. Şayet hatırımda iyi kalmışsa Hakkı Tarık şahsından ziyade Cemiyeti ilgilendiren bir mevzu hakkında Sarperle çetin bir müzakereye girişmişti. Derhal şu noktayı belirteyim ki, Hakkı Tarık nasıl çok iyi konuşmayı bilirse, dinlemeği de, hem de sabırla dinlemeği bilen olgun bir hatiptir. O söylüyor, beriki cevap veriyor, sonra beriki konuşuyor, öteki cevap yetiştiriyordu.

Bizler nihayet beş on dakika süreceğini tahmin ettiğimiz bu muhaverenin böyle uzayıp gittiğini görünce birer birer yavaşça odadan sıvıştık, dairenin hususi işlerimizle alâkalı kalemlerindeki işlerimizi olsun görelim dedik. Aradan bir saate yakın bir zaman geçtikten sonra Umum Müdürün odasının kapısını yavaşça aralık edip şöyle bir baktım: Hakkı Tarıkla Sarper hâlâ hararetli hararetli konuşmaktalar. Yine sessiz sadasız kapıyı kapadım, çekildim. Aradan bir yarım saat daha geçti, yemek vakti gelip çattı. Tekrar bir göz attım, müzakere aynı tarzını muhafaza etmek şartiyle devamda... Tarık Bey muttasıl anlatıyor, fikrini müdafaa ediyor, Sarper de boynu bükük mütevekkilâne dinlemekte...

Aradan bir yarım saat daha geçti, saat biri bir hayli geçmişti ki bu sefer kapıyı vurup içeri girdim. Hâlâ iki pehlivan karşı karşıya, ayakta aynı vaziyette konuşuyorlar. Fakat ben Hakkı Tarık Beyin muzaffer edasından, muhatabının da bitkin tavırlarından, maçın başkanımız tarafından kazanılmış olduğunu anladım. Şimdi pek iyi hatırlıyamıyorum, gazetecilerin bilmem hangi mükteseb haklariyle ilgili, yâni şahsan, «Vakit» sahibi olarak Hakkı Tarık'ı hiç de yakından ilgilendirmeyen ve sadece Matbuat Cemiyeti Reisi sıfatiyle alâkadar bulunduğunu, bir mevzu hakkında bu ısrarlı, sebatlı mücadelenin sonunda Hakkı Tarık Bey Sarper'i selâmlayıp odadan çıktıktan sonra biraz da allevi münasebetlere yakın dostluğumuz olan Umum Müdür:

— Amanın az daha yorgunluktan düşüp bayılacaktım. Yahu, istediğini koparmadan yakamı bırakmadı. Yaman bir başkanınız var! demiş, gülüşmüştük.

* * *

Gerçekten Hakkı Tarık Us kendi gazetesinin işlerinden ziyade basın ailesinin türlü dertleri, çeşitli ihtiyaçlariyle meşgul olmaktan zevk alır, bunlarla meşgul olur. İşitmişliğim değil, gözlerimle görmüşlüğüm vardır ki, Matbuat Cemiyetinin, Basın Birliğinin bir işi için bir Ankara seyahati yapmak icap ettiği vakit Hakkı Tarık Cemiyetin on parası üstünde titizlikle durur, bu seyahati birinci mevki bir vagonda değil, ikinci mevkide seyahat ederek yapar, bilhassa masraf, para işlerinde son derecede titiz davranırdı.

Kendisi dünya evine girmemiş yâni mütemerrid bir bekâr olduğundan evlât sevgisini, rahmetli anacığı ve kardeşleriyle başında bulunduğu çeşitli cemiyet, birlik, kooperatif gibi hayır ve meslek teşekküllerine dağıtmıştı ve hâlâ da öyledir.

Hulâsa Tanrıdan Türk gazetecilik âleminin başından eksik etmemesini bütün kalb saffetimle dilediğim Hakkı Tarık Us işte böyle nev'i şahsına münhasır, alabildiğine diğerendiş, her dostunun acısını paylaşmayı canına minnet bilen ve bu yüzden de şu bencil menfaat dünyasında birçoklarınca belki de acayip telâkki edilen olgun bir gazeteci, kâmil bir insandır.

* * *

«Son Posta» sahiplerinden rahmetli Ekrem Uşaklıgil'den dinlediğim şu fıkrayı da naklederek Hakkı Tarık Us'un bahsine bir son vereceğim:

Hakkı Tarık Beyle Ekrem Uşaklıgil bir tabı makinesi mübayaası için Almanyaya giderler. O sıralarda Tarık Beyle Ekrem ve Selim Ragıp Emec Beyler bir şirket halinde «Son Saat» adlı çok basan, fazla satan bir akşam gazetesi çıkarıyorlardı.

Makine sipariş edilir, aynı zamanda iki yakın dost da olan iki ortak gazeteci hazır Avrupaya gelmişken belli başlı başşehirleri şöyle bir gezelim derler. Hakkı Tarık Bey işret nedir bilmez, Ekrem de biradan başka alkollü içkilerden hoşlanmadığı için yemeklerden sonra başlıca ziyaretgâhları tiyatrolardır. Berlinde, şehrin müzelerini, görülecek yerlerini gezip dolaştıktan sonra geceleyin tiyatroya giderler: Devrin en meşhur opereti (Roz Mari) oynanmaktadır. Zevkle, lezzetle seyrederler, otellerine dönerler.

Berlinden sonra sıra Parise gelir. Yine gündüzleri müzeler, âbideler, kütüphaneler, tarihî eserler; geceleyen de bermutad tiyatro... Bakarlar ki Pariste de gittikleri tiyatroda (Roz Mari) opereti vaz'ı sahne edilmiş. Ne ise ikinci defa, fakat bu sefer Fransız diliyle oynanan bir (Roz Mari) seyrederler.

Paristen Viyanaya gelirler. Yine müzeler, tarihî «Şombrön» sarayı, kütüphaneler, Avusturya sanat eserleri, filân ve geceleyin yine tiyatro... Bir de bakarlar ki Viyanada da (Roz Mari) revaçta, yine o operet oynanmakta. Bu sefer Hakkı Tarık Bey üçüncü defa seyrettiği bu opereti biraz yüzünü ekşiterek temaşa eder.

Sonra, hatırımda iyi kalmamış. Peşte mi, Bükreş mi, yoksa Sofya mı ziyaret edilir. Yine gündüzleri müzeler, kütüphaneler, âbideler, geceleyin de tiyatro... Aksi tesadüf yine (Roz Mari) ile burun buruna gelmezler mi?. Bu sefer Hakkı Tarık Bey tutturur:

— Kabil değil Ekrem, bu menhus piyesi seyre artık tahammülüm kalmadı!.. der. Fakat muzip Ekrem gayet ciddî:

— Nasıl olur üstad, der, bu kadar para verdik, hiç piyesi görmeden dönülür mü? Oldu olacak bir defa daha seyredelim, bakalım Macarlar nasıl oynıyacaklar...

Ve Hakkı Tarık Bey homurdanarak (Roz Mari) yi bu sefer de Bulgarca, yahut Macarca, yahut da Romence seyreder ama bir daha da opereti değil (Roz Mari) adını anmamayı da kararlaştırır.

İki arkadaş yolda gelirlerken galiba Viyanadan Hakkı Tarık Bey hesabına musikili bir çalar saat almışlar. Hani şu her saat başı muayyen bir marş, polka, mazurka gibi bir musiki parçası çalan saatler vardır ya, işte ondan bir tane alıp Hakkı Tarık Bey İstanbula getirmiş. Bir de saat matbaaya getirilip kurarlar ki her saat başı o da (Roz Mari) den bir parça çalmıyor mu?...

* * *

Geçenlerde Tarık Beye saat ne oldu? diye sordum. Yüzünü buruşturup dudaklarını bükerek:

— Küçük birader Rasimde! cevabını verdi. Acaba küçük kardeşini ziyarete gittiği vakit de üstad yine ister istemez mahut (Roz Mari) yi dinliyor mu dersiniz?..

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ercümend Ekrem Talû'nun Hususiyetleri

Ercümend Ekrem Talû

EMEKTAR ve emekli bir Türk gazetecisi olarak hem de tevazudan kıl kadar ayrılmadan iddia edebilirim ki, bizim eski Babıâli yeni adiyle Ankara yokuşu yalnız Türkiyenin değil, belki bütün Avrupanın en istidatlı, en verimli gazetecilerini yetiştirmiştir. İşi Amerikaya kadar götürmüyorum, çünkü ben Amerikada büyük gazeteler; büyük mecmualar olduğuna, lâkin tam mânasiyle büyük gazeteci bulunmadığına inananlardanım. Bence gerçek gazetecilik bol para, bol imkân, bol vasıta arasında birşeyler yapabilmek değil, türlü yoksulluklar, çeşitli engeller içinde başarılar sağlıyabilmektir. Şayet bu görüşüm doğru ise dünyanın en büyük gazetecileri Babıâliden yetişmiştir diyebilirim. İşte Ahmet Mithat merhum, işte rahmetli üstad Ahmet Rasim ve Mahmut Sadık, işte Sedat Simavi merhum ve işte Ercümend Ekrem Talû...

* * *

Fikrim yanlış anlaşılmasın, garbı, modern tekniği küçümsemiyorum, sadece şunu iddia ediyorum ki yukarıda isimleri geçen üstadlar, faraza Fransa gibi bütün dünyada geçer bir dil konuşan memlekette dünyaya gelmiş olsalardı evvelâ Avrupa çapında birer şöhret olurlardı, sonra da en az eser vermiş olanı birkaç defa milyonerler listesine dahil olurdu. Fıkracı Ahmet Rasim, tarihçi Ahmet Rasim, romancı Ahmet Rasim, hülâsa en şümullü mânasiyle tam ve topyekûn gazeteci Ahmet Rasim Babıâliden başka hangi memlekette yetişti? Ahmet Mithat için de aynı şeyi söyliyemez miyiz? «Aleksandr Düma» diyeceksiniz. Haydi canım, o sade velûd bir romancı idi. Halbuki bizim Ahmet Mithatımız ondan aşağı kalmıyan bir romancı olduğu halde fazla olarak zamanının birinci sınıf bir gazetecisi idi de...

Ya Ercümend Ekrem Talû? Hak kendisine uzun ömürler ihsan buyursun, bugünkü basınımızın tuzu, biberi sayılan bu üstad gazeteci, sadece millî seyyahımız Evliya Çelebiyi hem düşünüş, hem görüş, hem üslûp, hem edâ bakımından taklid ile yaratmış olduğu «Evliyayı Cedid» i yüzünden asrımızın en usta ve sanatkâr gazetecilerinden biri sayılmaya lâyık değil midir? Ya fıkraları? Ya romanları? Ya hikâyeleri... Hele o ölmez Torik Necmisi, Marsilyanın «Maryüs» ünü mübalâğa alanında fersah fersah geride bırakan tadına doyum olmaz meşhur «Meşhedi» si bulunur, yazılır şeyler midir? İlmî kifayeti, yıllarca süren lisan ve edebiyat hocalığı, diplomatlığı ve memurluğu da cabası...

* * *

Ercümend Ekrem Talû, bilindiği gibi, büyük Türk edibi Recaizade Mahmut Ekrem merhumun küçük oğludur. 1888 yılında doğmuş olduğuna göre bugün yetmişine yaklaşmıştır. Tanrı başımızdan ve basın alanından eksikliğini göstermesin, hâlâ radyomuzda tatlı tatlı dinlediğimiz geçmiş zamana ait musahabelerini, gündelik gazetelerde, mecmualarda çıkan zevkle okuduğumuz çeşitli fıkra ve makalelerini, mesleğe henüz girmiş bir delikanlı enerjisi ile kaleme almakta, en gencimizi imrendirecek bir çalışma intizamı içinde gezetelere, mecmualara yazı yetiştirmektedir.

Ercümend Ekrem Talû muharrirliğe 1904 yılında başladığına göre yazarlık hayatı yarım asırı geçmiştir. Basınımızın kadirbilir büyüğü Hakkı Tarık Us ağabeyimizin gayreti, himmeti ile yapılan jübilelerle kıymetli ve emektar gazetecilerimizin adları nisbi bir ölmezlik sırrına ermekle beraber gönül istiyor ki, bu ayar ve kıymetteki kalem üstadlarımız yeni nesle daha esaslı, daha yakından tanıtılmış olsunlar. Vâkıa Ercümend Ekremin kâfi derecede tanındığı bir gerçektir. Ancak gönül daha başka şeyler istiyor, onun yüksek kıymetini belirtecek tezahürlere şahit olmak istiyor...

* * *

Mütareke devrinin o kapkara günlerinde Ercümend Ekrem, kendine lâyık bir kalem arkadaşı olan büyük romancı, büyük fıkracı, duygulu edip Aka Gündüzle elele verdiler: «Alay» adlı mizahî bir dergi neşrine koyuldular.

O devrin yurtsever kalblerini bir mengene içinde sıkıyormuş gibi kan ağlatan o yeis, o fütur günlerinde «Alay» imrenilecek bir medenî cesaret örneği vererek Damat Ferit kabineleriyle alay ediyordu. Hele üstadlar üstadı Ahmet Rasim merhum da mecmuada (Eski alaylar) başlıklı fıkralar serisine başladıktan sonra İstanbulun milliyetsever zümresinin tek teselli mihrakı «Alay» mecmuası oldu idi.

Ne Aka Gündüz, ne de Ercümend Ekrem «İttihat ve Terakki» dalkavukları olmadıklarından devrin devletlileri bu iki ateşli gazetecinin hırçınlıklarına pek ses çıkarmıyorlardı amma Aka ile Ercümend delişi o kadar azıttılardı ki nihayet Damat Ferit idaresi, İngiliz sansöriyle elele vererek «Alay» ın ateşli alaylarına bir son verdi idi.

* * *

Geçen yaz üstada Bostancı vapurunda bir öğle üzeri rastlamıştım. Birlikte, çıkıp istasyondaki havadar kahvede birer kahve içtik. Elli adım ötedeki evime kadar yürümeyi göze aldıramadı:

— İnanmıyorsun, Cemaleddin; yorgun, çok yorgunum. Şeker hastalığından yürüyemiyorum, iki basamak merdiveni güçlükle çıkıyorum!.. diyor, fakat iki dakika sonra da eski neş'esi avdet etmiş gibi nükteler, cinâslar savuruyor, tatlı sohbeti ile beni ve kendisine refakat eden hayranlarından bir dostunu ağzına baktırıyordu. Mecalsizliğine, hastalığına rağmen zekâsı ateş gibi işliyor, cevval hafızasını çalıştırarak türlü fıkralar, çeşitli maceralar anlatıyordu.

Gazetemde kendisiyle yıllarca arkadaşlık ettik. Yaşına nisbetle çalışma intizamı, yaratma kabiliyeti şaşılacak derecede idi. Bir gün olsun fıkrasını yetiştiremediğini, yahut da baştan savma yazı yazdığını hatırlamıyorum. İşret meclislerinde ne kadar neş'eli, şakrak, lâtifeci ise işbaşında da o derecede ciddî, ağır başlı ve olgundu. İşde lâübaliliği katiyen affetmezdi. Yalnız şeker hastalığı yüzünden olacak, son zamanlarda fazlaca alıngan, buluttan nem kapar olmuştu. Fakat radyo musahabelerine dahi devam ettiğine göre bu müstesna yaradılışlı büyük gazetecinin hastalığa da, hamdolsun, galebe ettiğini sezerek seviniyorum. Dedim ya, Tanrı eksikliğini göstermesin.

* * *

Ercümend Ekrem Talû'nun kıymetini en çok takdir eden büyük muharrir, üstad romancı Hüseyin Rahmi olmuştur. «Evliyayı Cedid» ilk defa olmak üzere (1336) de Sûdi Kütüphanesi tarafından neşredildiği vakit (1) Hüseyin Rahmi tarafından yazılan mukaddemede ezcümle şu satırlar vardır:

«Evliya Çelebi Seyahatnamesinin bütün kütüphanelerdeki saygı mevkii arasına bu asrî zeylinin de sıkıştırılması kadirbilirliğini kitap meraklılarına ehemmiyetle tavsiyeye şayan gördüm. Recaizade Ekrem Bey merhumun bize bıraktığı bir irfan yadigârı ki, babasından intikal eden yüksek, sanatkâr ve yaratıcı hılkatiyle bizi neş'elendirmeğe ve merhuma gufran ve rahmet celbine vesile oluyor.»

Lâyıkiyle anlaşılması için bazı kelimelerini yeni dilimize çevirmekten başka noktasına dokunmadığım yukarıdaki satırlardan, alkışta pek cömert olmıyan Hüseyin Rahminin satırlarından, daha vecîz bir kıymet mihengi aransa da bulunamaz değil mi?

Ercümend Ekrem Talû'nun yazarlık hayatının ellinci yılı kutlanıyor... (8 Mayıs 948 Cuma günü)

★ Büyük romancı, üstat gazeteci
★ Şahane bir buluş
★ «Evliyayı Cedid» in müstesna kıymeti
★ Yorulmak bilmeyen bir yazı makinesi
★ Ercümend Ekrem ve Hüseyin Rahmi

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

---

(1) Aynı eser iki yıl sonra «İkbal» Kitabevi tarafından tekrar basılmış ve yine kapışılarak tek nüshası kalmamıştır. Galiba tekrar tekrar basıldı. Teessüf edilecek cihet «Evliyayı Cedid» in ve mabadi olan «Zeyl-i-Evliyayı Cedid» in yeni harflerle basılmamış olmasıdır. C. S.

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA
FOTO SABAH'ı
ARAYINIZ
★
SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimlerdir.
★
Çocuklarınızın
ALBÜMLERİNİ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.
Telefon : 48189

Sayı: 172

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İdam Müfrezesinin Karşısına Çıkmayanlar

★ Birbiriyle pek seyrek karşılaşan hakiki kırk yıllık eski dost
★ Birinci Cihan Harbinin askerî sansör heyetinde Giritliler grubu
★ «İdam müfrezesinin karşısına çıkmak istemezseniz gözlerinizi sekiz açın!..»
★ Rumca sansörü Ahmet Hilâlinin parlak başarısı
★ İzmir valisi Rahmi Bey merhum ve casus Hacı Kiryako
★ Bu memlekete kötülük edenler er geç haketikleri cezayı buluyorlar!.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

BUNDAN tam 37 yıl evvel, Mütareke yıllarının Babıâlisine, pek hevesli, çok ateşli bir gazeteci çömezi sıfatiyle, ilk adımlarımı, Ahmet Hilâli'nin kardeşçe delâletiyle atmış olduğumu, bundan evvelki sohbetlerimizde birkaç kere tekrarlamıştım.

Hilâli, 1914 - 18 Birinci Dünya Savaşında, Merkez Postahanesinde vazife gören, askerî sansür heyetinde yakından tanışıp sevişiğimiz silâh arkadaşımdır. Demek ki, şöyle böyle kırk, kırk bir yıllık dostuz. Dile kolay, aşağı yukarı yarım asra yakın bir ahbaplıktır bu. Buna rağmen bu eski dostla pek seyrek karşılaşırız. Çünkü o hâlâ mesleğin faal bir emektarı olarak, sabahtan akşama kadar vazife başındadır; hâlâ fecir vaktinde kalkar, yazı işleri müdürü olduğu «Akşam» gazetesine koşar, hâlâ didinir, durur. Bana gelince çoktan inziva köşeme çekilmiş olduğum için, kelimenin en şümullü, en gerçek mânasiyle bu kırk yıllık meslekdaşla pek de sık sık karşılaşıp kucaklaşmak bahtiyarlığına eremem amma yine birbirimizi candan severiz.

* * *

Dediğim gibi Hilâli'yi 1914 yılında, askerî sansör heyetinde tanıdım. Kendisi Giritli olduğu için Rumcayı ana dili gibi konuşur, yazar, okur. Bu yüzden de Rumca mektupların, gazetelerin sansür memurlarından biri idi. Diğer Rumca sansörleri de, yine bir gazeteci olan İhsan, portresini daha bu serinin başlangıcında çizmiş olduğum Bedreddin Beybaba, jandarma dairesi baş tercümanı ayaklı kütüphane Fazıl Bey (bilâhare mebus da seçilmiş, gerçekten âlim, fazıl bir zattı ve Lâtince, eski ve yeni Rumca, Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizceye tamamiyle vâkıf yabancı diller canlı lûgati idi) merhumlarla, şimdi adlarını hatırlıyamadığım diğer iki üç Giritli arkadaştı. Ben de dedelerim itibariyle Hanyalı olduğum için bu minyatür asker ocağında bütün Giritliler başbaşa vermiş, geceli gündüzlü çalışıyorduk.

Osmanlı İmparatorluğunun da katıldığı Birinci Dünya Savaşının o ana baba günlerinde, Türk gençliği çeşitli cephelerde kan akıtırken kaloriferli postahane salonlarında geceli, gündüzlü didinip duruyorduk dememe sakın gülmeyiniz. Çünkü işimiz, cephelerdeki ateş hattında döğüşen silâh arkadaşlarımız kadar belki tehlikeli değildi amma muhakkak ki, ehemmiyetli, pek ehemmiyetli idi. Onlar ellerinde silâh, karşılarında kendileriyle döğüşen düşmana mertçe göğüs geriyorlardı. Biz bir avuç Türk çocuğu ise, işte cephelerde vuruşan bu kahraman silâh arkadaşlarımızı sırtlarından hançerlemeğe yeltenen, vatanın bütününe kasteden düşman casuslariyle boğuşuyorduk. Daha vazifeye çağırıldığımız ilk günlerde sansör heyetinin âmiri yüzbaşı rahmetli Muhiddin Bey bizi tabur etmiş:

— Efendiler, demişti, yabancı dil bildiğiniz, ayrıca da silâhsız hizmete ayrılmış olduğunuz için karargâh umumî istihbarat şubesinin emriyle burada vazife göreceksiniz. Vezifeniz mukaddes olduğu kadar da tehlikelidir. Büyücek bir hata, küçük bir kayıtsızlık, failini cepheye değil, silâhları dolu bir idam müfrezesinin karşısına sevkedebilir. Gözlerinizi dört değil, sekiz açın; Tanrı hepimizin muini olsun!..

* * *

O zamanki müttefiklerimiz olan Almanya, Avusturya - Macaristan İmparatorlukları ve Bulgaristan Krallığı ile omuz omuza vermiş bütün bir düşmanlar dünyasına karşı savaşan Osmanlı İmparatorluğu, ufak tefekleri hariç, Kafkas, Galiçya, Irak, Süveyş Kanalı, Romanya, Çanakkale cepheleri gibi sayısı yarım düzineye varan ana cephelerde çarpışıyor, Türk kanı dereler gibi akıyordu.

Daha bir yıl evvel Balkan harbinden yorgun ve bitkin bir halde çıkmış Osmanlı ordusu bu çeşitli cephelerde, canını dişine takmış var kuvveti, bütün güciyle boğuşurken onu kahpece, nâmertçe çelmelemeye uğraşan bir sürü düşman casus şebekesi faaliyette idi. Düşman istihbarat şubeleri, İstanbul, İzmir gibi belli başlı şehirlerimizde kurdukları bu kuvvetli casus teşkilâtının en faal uzuvlarını, maatteessüf yine bu memleketin evlâdı sayılan ve vatandaş diye bağrımıza bastığımız bazı soysuzlar arasından kolaylıkla bulup yetiştiriyorlardı.

Sakın sizlere Birinci Dünya Savaşının bir tarihçesini yaptığımı sanmayın. Sohbetimizin ana konusunu eski gazeteci portrelerinin teşkil ettiğini bilmiyor değilim. Ancak Hilâli'den bahsederken, millî tarihimizin o kara günlerini yaşamamış nisbeten genç okuyucularıma bu tafsilâtı, vak'aları iyice kavrıyabilmelerine, birbirini kovalıyan hâdiselerin daha esaslı anlaşılmasına yardım için veriyorum. Zira yarım asırlık emektar gazeteci Ahmet Hilâli, «Akşam» sekreteri Hilâli .Birinci Dünya Harbinin bu yaman, korkunç düşman casus şebekelerinden birinin yakalanmasına âmil oldu, vatana, kıymetine paha biçilemiyecek kadar kıymetli hizmetlerinden ilkini 1914 - 18 ilk Cihan Harbi sıralarında, askerî sansör heyetinde Rumca sansürlüğünü yaparken başardı.

Gazeteci Ahmet Hilâli - çünkü kendisi 1914 yılında askere alınmadan evvel de «Tanin» gazetesi tahrir heyetine dahildi - o devrin kabalaklı, dolaklı, kalın hâki abadan nefer üniformasını sırtına geçirip askerî sansör heyetinde Rumca çıkan gazeteleri, Rumca mektupları sansür ederken, yine heyete dahil rahmetli Ziya Muhiddinin ütü ile bir gazete bandında meydana çıkardığı Rumca gizli yazılardan pek mühim bir düşman casus şebekesinin maskesini yere düşürdü, o muazzam ve ehemmiyetli teşkilâtın yakalanmasında başlıca âmil oldu idi.

Ziya Muhiddin merhum, yine rahmetli Muhiddin Paşanın oğlu ve yakın akrabamdandı. Muhiddin Paşa Meşrutiyetin ilânında Beyoğlu Mutasarrıflığı, sonra harbde Asir valisi ve kumandanı olmuş, Millî Harekette de Kastamonu ve havalisi kumandanlık ve valiliğini yapmış, sonra Adananın Fransızlardan teslim alınmasında ehemmiyetli vazifeler almış, daha sonra Tahran, Kahire elçiliklerinde bulunmuş, nihayet Kars Milletvekili olarak Hakkın rahmetine kavuşmuş kıymetli bir asker, daha kıymetli bir idare ve devlet adamı idi. Aynı zamanda Atatürk merhumun da hocası idi. Rahmetli Ziyaeddin de o faziletli, yurtsever babaya lâyık bir evlâttı. Ben telgraf sansörü idim. Ziyaeddin ve Hilâli ile aynı odada çalışırdık.

Dediğim gibi Ziyaeddin bir gazetenin kuşağında gizli mürekkeple yazılmış bir takım yazıları meydana çıkardı. Rumca sansörü Hilâli bu yazıları okuyunca işin ehemmiyetini anladı. Yine gizli yazılarla yazılmış, aynı adrese giden bir takım mektuplar daha yakalandı. Artık Hilâli bu işi eline alarak, İstanbulda çıkan bütün Rumca gazetelerinin yazılarını her gün ve her gece baştan sona kadar okumak gibi biraz da insan kudretini aşan bir gayretten sonra bu gizli yazı meselesi üzerinde de bütün enerjisi ile çalışmaya; didinmeye başladı. Şifreli mektuplar İzmirde avukat Hacı Kiryako adında Osmanlı tebaası bir Rum vatandaşa gidiyor, yahut onun tarafından gönderiliyordu. Bu noktayı da tesbit eden gece gündüz çalışan, yorgun ve bitkin Ahmet Hilâli idi.

* * *

Bu Hacı Kiryako, o devrin İzmir valisi, ve «İttihat ve Terakki» cemiyetinin en gözde uzuvlarından meşhur Rahmi Beyin meğer pek itimat ettiği, gece gündüz beraberinde bulundurduğu bir mahremi, bir hemdemi imiş. Bu soysuz ve nâmert herif İzmirin meşhur zenginlerinden «Hatkinson» ailesiyle birlikte pek geniş bir casus şebekesi kurmuş imiş. Kendisi valinin mahremi esrarı olduğu için elde ettiği haberleri bu zengin ve yıllardanberi İzmirde yerleşmiş İngiliz ailesinin yardımiyle kurdukları geniş casus teşkilâtı sayesinde yirmi dört saat içinde Çeşme açıklarında volta vuran düşman donanmasının âmiral gemisine ulaştırıyormuş. Şebekede, kendisine verilen bir mektubu faraza Kuşadasında bir bakkala teslim etmekten ibaret muayyen vazifeli efeler bulunduğu gibi, aldığı mektubu falan Rum kayıkçıya vermekle mükellef akalliyete mensup bakkallar da vardı. Öyle ki, elebaşılardan başka bu geniş casus şebekesinde oynadığı rolün ehemmiyetini lâyıkiyle kavramış kimse yoktu. Sayısı elliyi geçen, son derece ustalıkla kurulmuş bu şebeke mensuplarını, perde arkasından oynatan, hareket ettiren mahut Hacı Kiryako efendiyi İttihatçı vali, gafil Rahmi Bey merhum o kadar seviyordu ki, İstanbuldan bir heyetin yola çıkıp İzmiri boylaması icap etti. Bu heyette, şayet hatırımda iyi kalmışsa Hilâli de vardı; rahmetli Şadi de - meşhur aktör - vardı.

* * *

İstanbul Askerî Sansür müfettişi Muhiddin Bey merhumun başkanlık ettiği bu heyet İzmire varınca vali Rahmi Bey tarafından istihfafla karşılandı. Muhiddin Bey, Kırkkilise mebusu

(Devamı 10. Sayfada)

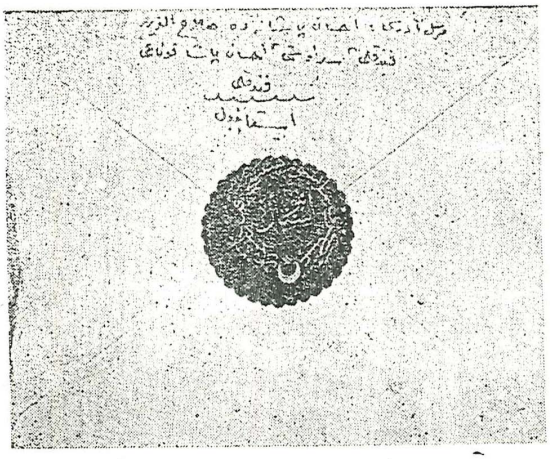

Birinci Dünya Savaşında askerî sansür heyeti tarafından okunduktan sonra resmi etiketle kapatılmış bir mektup zarfı

İdam müfrezesinin Karşısına Çıkmayanlar

(Baştarafı 6. Sayfada)

Rıza Beyin damadı, Mektebi Harbiyenin Fransızca öğretmeni, Talât Paşanın çok güvendiği vatanperver, yüksek seciyeli bir askerdi. Gafil valinin yüksekten atıp tutmalarına ehemmiyet vermedi, o devirde İzmir Askeri Sansür müfettişi Cami Bey merhumun - bilâhare Millî Mücadelede Vekil ve Roma elçisi olan meşhur Cami Aykut - yardımiyle İstanbul heyeti casus Hacı Kiryakonun yazıhanesini bastı, gizli mürekkeple yazılmış, sevke hazır bir mektubu ele geçirdi, vatan hainı Rumu tevkif etti,i onun itirafları üzerine de şebekeye dahil bütün casuslar yakalandı, Bandırma yolu ile bütün casus şebekesi efradı İstanbula naklolundu.

Yolda Haci Kiryako, kendisini bekliyen âkıbeti tahmin ettiği için olsa gerek, kamarasında boğazını jiletle kesmek suretiyle intihara teşebbüs etti, fakat gebermedi, kurtarıldı.

İstanbulda, askeri divanıharbde casus şebekesinin muhakemesi uzun sürdü, idamdan yakayı kurtardılar. Fakat İzmirin istirdadından sonra Hacı Kiryakoyu, sırtında beyaz gömlek, dilî bir karış sarkmış, idam sehpasında bizzat ben gördüm. Tanrı adaleti tecelli etmiş, bu hain herif aradan yıllar geçtikten ve İzmirin işgali üzerine, İzmir Yunan valisi Türk düşmanı «Sterydis» in de mahremi sıfatiyle pek çok Türk ve Müslüman ocağı söndürdükten sonra, düşman bozgunu üzerine, yakasını Türk divanıharbinin pençesine yine kaptırmış, fakat bu sefer pis hayatı idam sehpasında debelenerek sona ermişti.

Tekrar ediyorum: Hacı Kiryakoyu idam sehpasında, bizzat ben gözlerimle gördüm ve şu gerçeğe bir kere daha inanmış oldum: «Bu millete ihanet edenler, er geç hakettikleri cezayı mutlak surette çekiyorlar...»

* * *

İşte aziz okuyucu, gelecek sohbetimde sizlere gazetecilik maceralarından, daha sonra da Millî Mücadele sıralarındaki inanılmaz cüret ve cesaretinden bahsedeceğim meslek delilim, bugünün «Akşam» gazetesi tahrir heyeti müdürü, meçhul kahraman Giritli Ahmet Hilâlî, meslekdaşlar arasında «Kardaşum Hilâlî» lâkabiyle lâtife edilen bu mütevazı meslekdaş bu çapta bir Türk çocuğu, bu ayarda bir Türk gazetecisidir.

En Güzel Okuyucumuzu Seçiyoruz

Sevgili okuyucularımız, bundan bir müddet evvel başlamış olduğumuz Güzellik Müsabakası bu sayımızda hitam bulmuştur.

Bir kaç sayı sonra bu müsabakada neşretmiş olduğumuz güzeller arasında bir seçme yaparak kazananları ilân edeceğiz. Ondan sonra da 20. Asırın 956 senesinde en güzel kadın okuyucusu kimdir? Müsabakamıza başlıyacağız. İştirâk etmek istiyen güzeller şimdiden resimlerini göndermeye başlıyabilirler.

Pek yakında başlayacağımız bu yeni müsabaka için hepinizden resim bekliyoruz. Yaş mevzuubahis değildir. Bu müsabakayı kazanan en güzel okuyucularımızın resimleri kapağımızda renkli olarak neşredilecek ve kendilerine muhtelif hediyeler verilecektir.

Adres: En Güzel 20. Asır Okuyucusu Servisi, Nebioğlu Yayınevi İstanbul.

Serap Özden — İstanbul

Kâmuran Balıkçı — Yozgat

Bayhan Taraman — Giresun

İSTİYORUM

Mecmuanızın 127. sayısının 31. sayfasında bulunan İstiyorum sütununda mektuplaşmak istiyen «Nihan Nur, Suat Bozkurt eliyle Demiryolu Cad. Bozkurt Kitabevi İzmit» adresli arkadaşla ciddi olarak mektuplaşmak istiyorum. Onun sevdiği şeylere ilâveten ben edebiyatı da severim.

Ali Vahit Fahri İngün: Demirdağ istasyonu Ç. Kaya - Divriği arasında.

İlkokul mezunu olup 19 yaşında, 1.75 boyunda, 73 kilo ağırlığında esmer bir gencim. Hâlen köyde bakkal dükkânımızı çalıştırmakla meşgulüm. Müziğe ve spora karşı çok alâkalı olup az da olsa anlarım. Arkadaşlarım sesimin çok güzel olduğunu ve Türk müziğini üstün bir şekilde başardığımı söylerler. Bu arada saz çalmasını öğrendim ve köyümüzün öğretmeninden mandolin dersi almaktayım. Şu anda sıcak bir yuva kuracak bir bayandan başka bir şeye ihtiyacım yoktur.

Zenginlik, fakirlik mevzuubahis olmaksızın arzu edenlerin adresime birer resimleriyle birlikte mektupla müracaatları rica olunur.

Mustafa Dinçel: Işık Oto Ticarethanesi, Yıldırım Saygılı eliyle — Kadirli - Adana.

21 yaşında, orta boylu, S. Enstitüsü son sınıfında bulunan, karakter ve ahlâk sahibi bir gencim. İyi huylu, en ucuz bir şekilde en zarif giyinmesini bilen, kültürlü bir genç kız veya bir kadınla her hususta mektuplaşıp arkadaşlık yapmak istiyorum.

Adresime yazan her hanıma cevap vereceğim. Arzu edenlerin adresime yazmalarını rica ederim.

H. Turan: Bal Pazarında H. Kamber eliyle — Edirne.

Öğretmen okulu 5 inci sınıfında olup, 19 yaşında, 1.75 boyunda, 70 kilo ağırlığında arkadaş canlısı yakışıklı bir gencim.

Benim gibi edebiyata, sinemaya ve bilhassa spora son derece düşkün 1.60 - 1.70 boyu arasında, en az orta okul mezunu öğrenci kız arkadaşlarla her hususta mektuplaşmak istiyorum. Arzu eden müstakbel ruhdaşlarımın mektupla iade edilmek üzere birer adet fotoğraflarını rica ederim. Bize tanışmak fırsatı veren 20. Asır'a candan teşekkürlerimi bir borç bilirim. Saygılarla.

K. Necmettin Akpınar: Yenice Mah. kunduracı Bayram Şengül eliyle No. 81 — Kızılcahamam - Ankara.

25 yaşındayım. Anavatandan ayrı Kıbrısta memurum. Mektuplaşmaya meraklı arkadaş canlısıyım. Benim gibi anavatandan ayrı olan Beyrut, Amerika ve İngilteredeki Türk kardeşlerimle her hususta mektuplaşmak isterim. Kız veya erkek olmaları mevzuubahis değildir. 20. Asır okuyucularının bu arzumu yerine getirecekelerini umar, hepinize selâmlarımı yollarım.

H. Karan: Lapithos — Cyprus.

Hâlen (Kerkük) te öğretmenim. Yaşım 27, boyum 1.70, kilom 69.

Sporu, müziği ve seyahati çok severim. Her mevzuda mektuplaşmak istiyen kız arkadaşlarımın adresime mektup göndermeleri rica olunur. Ayrıca mektubumu yayınlamak zahmetinde bulunan 20. Asır idarecilerine derin minnettarlığımı bildiririmi.

Nurettin Fahri Tevfik: Fayseliye okulu öğretmeni — Kerkük - Irak.

Sayı 1:173

Bir numaralı Cihan Savaşı, bütün dünyayı yıllarca kavurup kan sellerine boğduktan sonra 1918 yılında bizim için feci bir sona erdiği vakit terhis olunan askerî sansör heyetini teşkil eden arkadaşlardan yaşlıları eski vazifelerine, harbden evvelki meşgalelerine dönerlerken Ahmed Hilâli de o devrin «Sabah» gazetesinin binasının (şimdiki «Tan» müessesesi) yolunu tuttu idi. Ancak dört yıla yakın bir müddet içinde hemen hemen geceli gündüzlü karşı karşıya çalıştığımız için silâh arkadaşımın gazetecilik hastalığı bana da bulaşmış olacak ki, vâki tavassut ve delâlet ricamı reddedemiyerek beni de kolumdan tuttu, aziz meslek hocam rahmetli Ebüzziyazade Velid Bey merhuma takdim etti; benim de mesleğe intisabımı sağlamış oldu idi.

İyi mi etti, yoksa fena mı etti?. 1918 de başlayıp tam 30 yıl sonra,

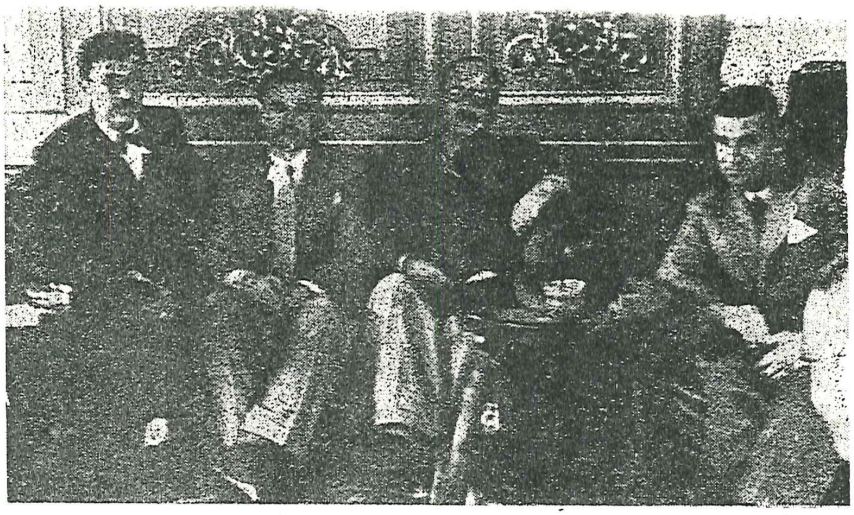

1939 yılında bir basın toplantısında: Soldan sağa: Cemaleddin Saraçoğlu devrin Dahiliye Vekili rahmetli Faik Öztürak, Ahmed Hilâli, «Son Posta» sahibi ve hâlen Bursa mebusu Selim Ragıp Emeç.

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Kabinenin Zevkle Asabileceği Gazeteci

★ Mütareke devrinin Ahmet Hilâlisi
★ Hem «Sabah» tahrir müdürü, hem Kuva-i Milliye beyannamelerinin yazıcısı!..
★ Titreye, titreye kahramanlığa yükselen fedaî!.
★ «Yazalum Kardaşum.»millî mücadele tarihinde ismi geçmediği halde birçok sahte kahramanları pabucunun tekine değişemiyeceğim adam: İddiasız, mütevazı meslektaş!..

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

1948 de Sultanahmet Cezaevinde dört buçuk aylık zoraki misafirlik faslı ile bir dönüm noktası teşkil eden uzun meslek hayatıma zihnimde bir geçit resmi yaptırdığım vakit kıymetli delilime: «Neye beni de yaktın?.. Niçin bu tehlikeli meslekten beni soğutup vazgeçirmedin?..» demeğe dilim varmıyor. Çünkü altmışı aşmış olmama rağmen o tehlikeli yolun hâlâ gönüllü bir yolcusu bulunuyorum. Neyse bu cihetleri bir tarafa bırakalım da, Kardaşum Hilâli'mize dönelim:

* * *

Hilâli terhis olunduktan sonra Mihran Efendinin meşhur «Sabah» ındaki yazı işleri müdürlüğüne dönmesine döndü idi ama İstanbul da muzaffer düşman ordularının işgali üzerine acayipleştikçe acayipleşiyordu. Daha düne gelinceye kadar bizden görünen, bizden sayılan bir kısım akalliyetler artık kraldan ziyade kral taraftarı geçinir oldular. Sanki harbi kazananlar bunlardı. Nümayişler, ardı arası kesilmiyen «zito» lar, yollarda, caddelerde fes kapmalar, çarşaf yırtmalar birbirini kovalar olmuştu.

Nihayet bütün bu şımarıklıklar, taşkınlıklar, nankörlükler gayretullaha dokunmuş, Türkün ayranı kabarmış olacak ki, millî kıyam başladı,millî hareket belirdi, Kuvayı Milliyecilik ruhu doğdu. Rahmetli Atatürk de Samsuna ayak basınca şurada, burada münferit vak'alar halinde kendini gösteren bu mukavemet hareketleri muntazam bir askerî hareket halini aldı. Artık tam manasiyle Millî Mücadele başladı idi.

İşte Arap saçı gibi karmakarışık bu durumu da «Sabah» Başyazarı Ali Kemal Bey merhum, bir «İttihat ve Terakki» hortlaması saydığı millî hareket aleyhine veriştirip duruyor, iktidardaki »Hürriyet ve İtilâf» fırkası erkânı da «Sabah» Başyazarını körükleyip teşvikten geri kalmıyorlardı. Ali Kemal evvelâ «Peyam» ını neşretmiş, fakat bu gazetenin varidatı hiçbir vakit masrafını korur bir hale getirilemediği için iki gazete birleşmiş «Peyam Sabah» ûcûbesi doğmuştu. Hilâli «Sabah» ın olduğu gibi «Peyam Sabah» ın tahrir müdürü idi. Frenklerin bir atalarsözü vardır: «Birbirleriyle birleşenler birbirlerine benzerler» yahut: «Birbirlerine benziyenler birbirleriyle b i r l e ş i r l e r» suretinde dilimize çevirebileceğimiz bu frenk tekerlemesi Hilâli için katiyen varid olamazdı. Çünkü gazetenin sahibi Mihran Efendi, Başyazarı Ali Kemal Bey ne kadar Kuvayı Milliye aleyhtarı ise, sessiz sedasız çalışan Ahmed Hilâli de inadına son derecede müfrit milliyetperver, alabildiğine yurtsever bir Türk çocuğu, usta bir gazeteci idi.

Kendisinden değil, askerî sansörde iken zabitimiz olan Aziz Hüdai Bey merhumdan bizzat dinlediğime göre Ahmed Hilâli'nin «Sabah» tahrir müdürü sıfatiyle millî dâvaya vâki hizmetleri gerçekten övülmeye lâyık fedakârlıklardır. Aziz Hüdai Bey, bilâhare Albaylığa kadar yükselen belli başlı istihbarat, yâni mukabil casusluk mütehassısımızdır. Fransız Generali mahut «France Despre» bir beyaz ata binip sahte bir fatih edasiyle İstanbula ayak bastığı vakit rahmetli Süleyman Nazif'in yayınladığı ateşin makaleye «Neşredilebilir» damgasını basıp yayınlanmasına müsaade ettiği için Fransız divanıharbi tarafından ölüme mahkûm da edilen fakat bilemem hangi müdahale üzerine ölümden kurtulan Aziz Hüdai Bey Millî Mücadelenin bütün devamı müddetince İstanbuldaki «M.M.» gibi gizli millî teşkillerde vazife alarak Anadoluda çarpışan millî kuvvetlere cephane, silâh, haber de yetiştirmiş büyük, pek büyük bir Türk çocuğudur. Fransızlar tarafından nasıl yakalanıp ölüme mahkûm edildiğini de vaktiyle Siirt mebusu Mahmut Bey «Milliyet» gazetesinde hâtırat kabilinden neşretmişti. Bu hâtıraların derlenip toplanarak bir kitap şeklinde muhafazasını vacip sayanlardanım.

Görüyorsunuz ya, türlü hâtıraların hücumiyle lâf lâfı açıyor, istemiyerek mevzuumuzun dışına sürüklenip duruyoruz. Biz yine Hilâli'ye gelelim: İşte şahsiyetini birkaç cümle ile hülâsaya çalıştığım Aziz Hüdai Bey İstanbulda gizli millî teşkillerin murakibi, aynı zamanda rahmetli Mareşal Fevzi Çakmak'ın da mümessili olarak türlü tehlikelerle dolu, çeşitli maceralarla süslü bir heyecanlı sinema romanı hayatı yaşarken Ankara askerî makamları müstevli Yunan ordusuna havadan tayyarelerle atılmak üzere Rumca beyannameler yazılıp bastırılmasını ve Ankaraya gönderilmesini emreder. Rahmetli Aziz Hüdai Beyin altından kalkamıyacağı bir iş tasavvur edilebilir mi?.. Edilemez ama Ankaranın istediği şey de hemen hemen imkân çerçevesini patlatıp muhal sınırlarına dayanan birşey. İşgal altındaki İstanbulda hangi Rum matbaası böyle tehlikeli bir işe girişebilir. Fazla olarak hemen hepsi de Yunanlıdan daha fazla Yunanlı. Aziz Hüdai Bey düşünür, taşınır, boşa koyar dolmaz, doluya koyar, almaz, nihayet bizim Ahmet Hilâli hatırına gelir. Hilâli «Sabah» ın tahrir müdürüdür. Yâni Damat Ferit kabinesinde Dahiliye, Maarif Nazırlığı yapmış Ali Kemal Beyle Mihran Efendinin sahip oldukları, yâni hulûs (!) ve Padişaha bağlılıklarından şüphe caiz olmıyan kimselerin, idare ettikleri bir gazetenin belli başlı bir elemanıdır. Bu itibarla ondan kimse şüphelenemez. Fazla olarak iyi Rumca bilir, bu dili pek temiz yazar, okur da... Bundan âlâsı can sağlığı. Ayrıca dört yıl askerî sansöründe âmirlik ettiği bu güzide gazetecinin yurt sevgisi, millî duyguları hakkında, yüzbaşısı sıfatiyle, engin bilgisi de vardır. Aziz Bey tereddüde lüzum görmez, işi Hilâli'ye açar.

* * *

Yine Aziz Hüdai Beyden dinlediğime göre, binbir tehlike ile dolu bu teklifi Hilâli gayet soğukkanlılıkla karşılar, tereddütsüz:

— Emredersiniz, biz de hissemize düşen vazifeyi yapalım!. cevabını verir. Hüdai Bey gülerek dedi idi ki:

— Doğrusu Hilâli'nin bu kadar tehlikeli bir işi, bu derece içten gelen bir istekle hemen kabul edivereceğini sanmamıştım. Zira ele geçecek olursa, hem işgal kuvvetleri makamları, hem Saray, hem de Damat Ferit Babıâlisi kendisini zevkle asarlardı. Lâf değil, bahis mevzuu olan tatlı canı idi. Buna rağmen uzun uzadıya düşünmeğe lüzum bile görmeden «Peki!» deyiverdi idi...

* * *

Fazla olarak Hilâli Yunan ordusuna atılacak Elence yazılmış beyannameleri, Ankaradan gönderilen metinleri tercüme ile kalmadı, bunları bastıracak matbaayı da Aziz Beye haber verdi, beyannameler basıldıktan sonra devrin yabancı, yerli; Müslüman, Hıristiyan bir sürü hafiyesinin sıkı tarassutlarına rağmen tashihlerini de yaptı, basılmış, tashih edilmiş, Ankaraya sevke hazır beyannameleri Aziz Beye teslim etti. Hem bu işi bir defa değil, birkaç kere tekrar etmek cesaretini de gösterdi. Beyannameler «Âmedi» matbaasında basılıyordu. Küçük bir gevezelik Hilâli mahvedebilirdi.

(Devam edecek)

ÇAYHANE

KÜÇÜK SAHNE

The Teahouse of the August Moon
Komedi 3 perde 10 tablo
Yazan: John Patrick
Çeviren: Ayşe Sarıalp
Sahneye koyan: M. Agâh Hün
Çarşambadan başka her akşam saat tam 20.30 da
Cuma (talebe) pazar Matine saat tam 16.30 da
Telefon: 40276

Sayı: 174

Maarif Nazırının Hışmına Uğrayan Gazeteci

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

★ Maarif memurluğundan gazeteciliğe sıçrayış
★ Bekir Ağa bölüğünde iki günlük misafirlik
★ Bir insan en zarurî tabiat ihtiyacını önlemek için ne yapar?..
★ Cevat Fehmi ve Giritli İhsan merhum

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

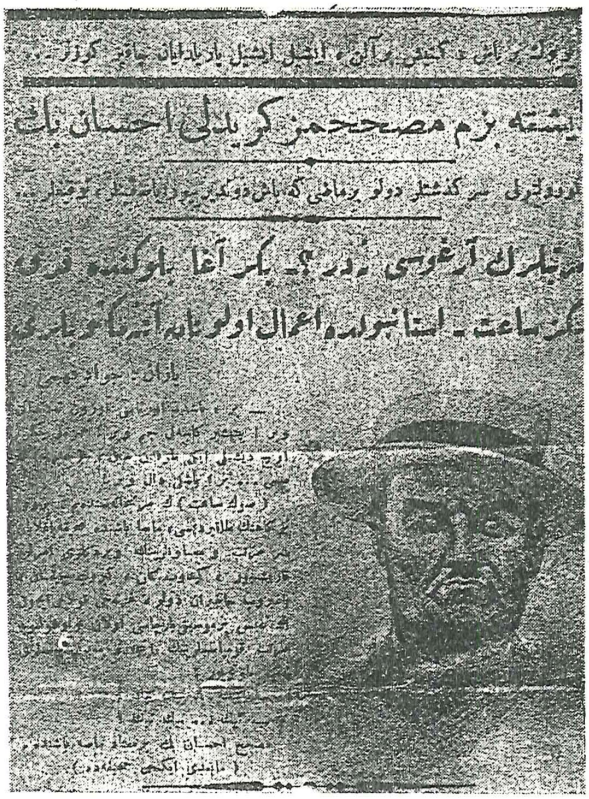

HİLÂLİ bir kere ele geçecek olursa kendisini bekliyen korkunç âkıbeti tamamiyle müdrikti. Bu cihetî düşündükçe tüyleri ürperiyor, belki de tir tir titriyordu. Fakat yine beyannameleri yazıyor, bastırıyor, tashihlerini yapıyordu. Bu sessiz sedasız medenî cesaret, bence harb meydanındaki ulvî şahamet menkıbelerinden hiç de aşağı kalmaz.. Hattâ belki de devamlı heyecanı, başucunda asılı duran Demokles kılıcı gibi arzettiği devamlı tehdit ve tehlike kompleksi bakımından harb sahalarının kahramanlıklarına üstün bile sayılabilir.

Dahası var: Ahmed Hilâlî bununla da kalmadı, bu kadarını da kâfî görmedi. Yunanistanda çıkan ve Anadolu istilâsına aleyhtar geçinen Radikal «Rizospastio» gazetesinden dâvamız bakımından müsait telâkki ettiği makaleleri, bentleri de Ankaraya muntazaman bildirdi. Bunlardan da pasajlar alarak beyannameler hazırladı, b astırdı, tashihlerini yaptı, Anadoludaki Yunan ordularına tayyarelerden atılmasını sağladı.

İşte bu sessiz sedasız, hattâ iddiasız meçhul kahraman bugün hâlâ caddemizin en kıymetli bir uzvudur. Hâlâ şafakla beraber gazetesine koşar, yine sessiz sedasız çalışır, didinir durur. Onunla birlikte çalışmak mazhariyetine erişmiş olan meslekdaşlar, kendisinin vazife başındaki mesai intizamını, başını yazısından kaldırmadan saatlerce nasıl çalıştığını bilirler. Dudaklarından eksik etmediği o ezeli tebessümü ile gazeteyi vaktinde yetiştirmek için arkadaşlarına:

— Yazalum, Kardaşum!.. diye muttasıl teşviklerde bulunduğu dillerde destandır.

Millî zaferden sonra en küçük bir hizmette bulunanlar bile yerli, yersiz türlü iddialarda bulundular. Ahmed Hilâlî'nin her gün, hattâ her dakika hayatını tehlikeye atarak yıllarca sürmüş fedakârlıklarından kaç kişi, hattâ kaç meslekdaş haberdardır? Onun pek bariz Giritli aksanını vesile ederek kendisine takılanlar acaba Türkçeyi biraz çetrefil konuşan, lâkin çok temiz bir Türkçe yazan bu pek kıymetli Türk gazetecisinin bu lisan bilgisi sayesinde Millî Mücadelede millî dâvaya yaptığı paha sına kıymet biçilemez hizmetlerin farkında mıdırlar?..

Ben kendi hesabıma kardaşum Hilâlî'nin, bu mütevazı ve meçhul kahramanın tek pabucunu bile her vesile ile böbürlenmeyi âdet edinmiş bazı sahte kahramanlara değişemem.

İşte kardaşum Ahmed Hilâlî böyle bir Hilâlî'dir' Hemen Tanrı bu kıymetli meslekdaşı daha uzun yıllar caddemize bağışlasın, kendisine uzun ve sıhhatli ömürler nasip buyursun.

Damat Ferit Paşa . Babıâlisinin emektar gazetecilerinden müsahhih Giritli İhsan Bey merhumla daha 1914 Dünya Harbi yıllarında tanışmıştım: Şimdi «Akşam» ın tahrir müdürlüğünü yapan Ahmet Hilâlî ile birlikte İhsan da Askerî Sansürde Rumca gazeteleri, mektupları sansür ederlerdi. Hilâlî Rumca gazetelere bakar, rahmetli İhsan da Rumca mektupları muayene ederdi. Pek kalabalık bir ailenin başında bulunduğundan o çetin harb yıllarında kıt kanat geçinebilmek için Askerî Sansör heyetindeki gündüz mesaisinden sonra geceleri de geç vakitlere kadar «Tasviri Efkâr» da çalışır, yine halinden şikâyet etmezdi.

Kendisinden dinlediğime göre, 1914 Ağustosunda bir numaralı Cihan Savaşı başlayıp, aylar birbirini kovaladıkça Avrupasiyle, Asyasiyle, Afrikasiyle, Amerikası ve Avustralyasiyle bütün dünyayı yakıp kavurmaya başladığı sıralarda rahmetli İhsan gayrimüslim mektepler müfettişi, yâni maarif memuru iniş. O harbde maarif mensubu hocalar askerlikten tecil edildikleri için merhum askere alınmamış. Fakat o devirde iktidarda bulunan İttihat ve Terakki kabinesinde Maarif Nazırı olan Şükrü Beyin (İzmirin istirdadından sonra Atatürk merhuma suikast tertip edenler arasında bulunup İstiklâl mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edilip asılan Kocaeli mebusu Şükrü Bey) hışmına uğramış, vazifesinden ayrılmış; vazifesinden ayrılınca da askere alınıp lisan bildiği için Büyük Postahanede vazife gören Askerî Sansör heyetine verilmişti. İşte bu gerçekten kıymetli, kültürlü gazeteci ile silâh arkadaşı olarak, dostluğumuz o tarihte başladı, yıllarca sürdü, Mütareke yıllarında devam etti.

Giritli İhsan merhum geniş alınlı, gayet açık renk çakır gözlü, işi başında son derecede ciddî, etliye sütlüye pek karışmaz, serin kanlı, münakaşadan müteneffir, kelimenin en şümullü mânasiyle dürüst ve temiz bir insandı. Bütün ömrü kalabalık ailesini geçindirmek kaygusu içinde didinmekle geçmiş olmakla beraber karşılaştığı acı hayat cilvelerine sabırla, filozofça göğüs germeğe çalıştı.

Meselâ askere alınıp sansöre gelmeden, yâni henüz maarif memuru iken başına gelen bir vak'a bu kâmil insanın hayat telâkkisini pek iyi gösterir:

— Gazetecilik mesleğine karşı derin bir sevgi, büyük bir bağlılık duyuyor, gazetecilikte kendim için hem zevk, hem de şeref buluyordum. Hattâ iki defa resmî memuriyet almış olduğum halde gazeteciliği bırakmadım, yalnız mütercim olarak, siyasete karışmamaya dikkat ederek, gazetecilik yaptım. 1914 Umumî Harbi başlamıştı. Çalıştığım gazete idarehanesini teftiş eden askerî inzibat memurları beni asker kaçağı diye çalyaka Harbiye Nezaretine, oradan da meşhur Bekirağa Bölüğüne götürdüler. Cebimdeki vesikalar asker kaçağı olmadığımı ispat için kâfî idi ama o ana, baba günlerinde kim dinler?.. Derdini kime anlatabilirsin?...»

Neyse uzatmıyalım İhsan merhumu da, içinde her çeşitten, her milletten beş yüzden fazla kişinin bulunduğu Bekirağa Bölüğüne, o muazzam koğuşa tıkarlar. Rahmetli İhsan için filozoftur, sabırlıdır dedika, o feleğin bu sillesini de karşılar, hakikatin nihayet meydana çıkacağından emin olarak kadere tevekkül ile boyun eğer. Fakat Bekirağa Bölüğünde defi hacet için dışarı çıkmak, abdest bozmaya gitmek bir meseledir. Böyle bir ihtiyaç hissettiniz mi, sizi kolay kolay istediğiniz yere bırakmazlar. Bu tabiî ihtiyacınızı def için herşeyden evvel kırk dokuz mevkufun da aynı ihtiyaç içinde kıvranmasını bekliyeceksiniz. Sayı elliye baliğ olduktan sonradır ki nöbetçi çavuşa haber verilecek, yanınıza süngülü nöbetçiler dikilecek ve elli kişilik bir kafile halinde yola çıkıp sıkıntıdan kurtulacaksınız. Ya ma'azallah kırk sekiz kişinin abdesti geldi de sizinle beraber elli sayısını dolduracak kırk dokuzuncu talip çıkmazsa ne olacak?. İki çare var:

— Yahu arkadaş, bana senin de abdestin var gibi geliyor! Kuzum rica ederim, benim hatırım için ne olur! diye yalvarmak, yahut sabretmek, kabilse dişini sıkıp beklemek...

İşte İhsan merhum bu durumun acayip zorluğunu kavramakta gecikmemiş, derhal kararını vermişti: Vesikaları incelenip asker kaçağı olmadığı anlaşılıncaya kadar birşey yeyip içmemek, bu suretle de mideyi, karnı, barsakları, işkembeyi boş bulundurup def'i tabiî ihtiyaçtan kurtulmak...

Dışarıya çıkmamak için nefsini yemeden, içmeden mahrum bırakmak; bu hal itiraf etmeli ki, pek az kişinin başına gelmiş birşeydir. Bereket versin ki rahmetli İhsanın asker kaçağı olmadığı kırk sekiz saat içinde anlaşılıyor da yakasını bırakıyorlar, o da Bekirağa Bölüğünden kurtuluyor.

Giritli Musahhih İhsan merhum gazeteciliğe 1907 senesinde Giritte başlamış, üç arkadaş başbaşa vererek «Ümit» adlı haftada bir defa intişar eden bir gazete neşretmişler. Rahmetli gazeteciliğine bu ilk başlayışını şöyle anlatır:

— Bu gazete litoğrafyada basılıyordu. Ben yazı işlerini üzerime almıştım. Bu gazeteyi çıkarmaktan maksadımız, para kazanmak değil, Giritteki Türk azınlığının maruz kaldığı baskıları umumî efkâra sermek, Giritteki Türk unsurunun, Rum çoğunluğunun millî emellerine uymadığını ilân etmekti. (1) Bu maksadımıza muvaffak da olduk. Bir sene kadar «Ümit» in neşrine iştirâk ettim. Sonra zarurî bir sebep benim çekilmekliğimi icap ettirdi. Diğer iki arkadaş devam ettiler. Ben ise 1908 den itibaren «Tasviri Efkâr» ve «Kurye Doryan» gazetelerinin Girit hususî muhabirliğini yapıyordum.

1910 senesinde Giritten İstanbula geldim. İstanbulda ilk çalıştığım gazete, Giritte iken muhabiri bulunduğum «Tasviri Efkâr» oldu. Harbi Umuminin sonuna kadar orada çalıştım. Yunus Nadi Bey «Tasviri Efkâr» dan ayrılıp «Yeni Gün» gazetesini kurunca da «Yeni Gün» e geçtim. «Yeni Gün» ün kapanmasından sonra «İkdam», «Vakit», «Akşam» gazetelerinde çalıştım. Mütarekenin kara yılları, nuhusetli devri sıralarında «İkdam» la «Vakit» de çalıştım. Gazetecilik mesleğinde

(Devamı 8. Sayfada)

Bu akşam, yemekte

bu nefis tatlıyı ikram ediniz!

GRAFİKA

Bu akşam yemekte, ağzının tadını bilen kocanıza, iyi şeyleri seven çocuklarınıza, bu nefis tatlıyı ikram ediniz.

Lezzetli, hafif, besleyici! Zaten, yemekleriniz için muhakkak kullandığınız bu mükemmel mamul VİTA ile kolaylıkla muvaffak olursunuz.

En birinci nevi sâf nebatî yağlarla imal edilen VİTA yemeklerinize mükemmel bir lezzet ve besleyici kıymeti verir... ve bütün bunlar çok hesaplı bir fiata çıkar. Bu da az bir şey değildir!

VİTA TATLISI

Kullanılacak malzeme : Bir bardak su — 2 çorba kaşığı VİTA — 6 çorba kaşığı dolusu un — 3 yumurta.

Yapılışı : Su, VİTA ile beraber kaynatılır, un ilâve edilir, karıştırarak hamur haline getirilir. Ateşten indirilir, ılık olunca yumurtalar konur, iyice yuğurulur. Yumurta büyüklüğünde yuvarlanır, ılık VİTA'ya atılır, sonra kızdırarak kızartılır; soğuk şuruba atılır. Şurubu içtikten sonra tabağa çıkarılır.

Şurubu : 750 gr toz şekeri 2 bardak su ile kaynatılır, orta koyulukta olunca limonla kestirilir, soğutulur.

E. İREN.

VİTA 2 veya 5 kiloluk kapalı kutularda ve 17 kiloluk tenekelerde satılır.

V.30

UNİLEVER - İŞ TÜRK LTD. ŞTİ. BAKIRKÖY - İSTANBUL

HIŞMA UĞRAYAN GAZETECİ

(Baştarafı 6. Sayfada)

en büyük muvaffakiyetim, benim kanaatimce, Mütareke senelerinde «Vakit» gazetesine (Arif), Ankaraya nakledilmiş olan «Yeni Gün» gazetesine de (Nafiz) imzalariyle yazdığım Atina mektupları olmuştur.

Bence hayatta olduğu gibi, gazetecilik mesleğinde de iki mukaddes şey vardır: Dürüstlük ve vazife aşkı. Gazetecilik yalnız bir geçim vasıtası değildir; kanaatimce aynı zamanda millî, vatanî bir meslektir ve hakikaten âmme menfaatlerine hizmet eder. Bu itibarla da her hakikî gazeteci halkın bir nevi canlı oparlörü, tam mânasiyle bir memleket adamıdır.»

* * *

Bundan otuz yıl önce, Giritli İhsan merhum hakkında, «Cumhuriyet» gazetesinin bugünkü yazı işleri müdürü, kıymetli gazeteci, ünlü piyes yazarı ve edip Cevat Fehmi bir yazı yazmıştı. Yukarıda verdiğim malûmatın bir kısmını bu pek değerli meslekdaşın o zamanlar verdiği tafsilâttan aldım. Cevat Fehmi, Giritli İhsan merhumun, babaları yattıkça Tanrı onlara uzun ömür ihsan buyursun, sayısı yarım düzineyi aşan çocuklarından şöyle bahseder:

«İhsan merhum — Senden bir ricam var.

Cevat Fehmi — Söyle!

— Benim küçüklerden birisi gelecek. Ben Mürettiphaneye iniyorum, görürsen oraya gönderiver! diyecektim.

— Hangisi? Allah ziyade etsin bir tane değil ki... En küçüğü mü?

— Hayır.

— Uzun boylusu mu?

— Aaaaah!..

— Sarı saçlı kızın mı?..

— Değil yahu!..

— Anladım, geçen gün merdivenden düşeni söylemek istiyorsun. Nasıl oldu o?..

— Hamdolsun iyidir, o da değil.

— Şu halde İstanbul lisesindeki?

— Değil efendim.

— Sen hasta iken bir defa gelmişti, o mu?

— Hayır!

— Ötekileri tanımıyorum. Gelecek kız mı?

— Hayır oğlan.

— Görürsem, gönderirim, geçmiş olsun!

— Sana da!..

«Geçmiş olsun!» lâfı Musahhih Giritli İhsan merhumun dilinden düşürmediği, bir nevi «Merhaba»sı, «Günaydın» ı idi. Arkadaşları da ona hep «Geçmiş olsun!.» diye takılırlardı. Benim Babıâli caddesinde en mükemmel musahhih olarak tanıdığım simalar arasında Giritli İhsan, maceralarından daha evvel bahsettiğim Gözlüklü Mithat merhumla aynı safı işgal ederlerdi. Pek dikkatli, kültürlü arkadaşlardı. Tanrı her ikisine de rahmet eylesin!.

Sayı: 176

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Meşhur Üç Sacayağı Gazeteci

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

★ İkinci Dünya Harbi yıllarında sakin bir köşede baş başa yenen öğle yemekleri
★ Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp Emeç, Cemalettin Saracoğlu sacayağı
★ İstanbulda misli pek görülmemiş bir inşaat örneği
★ Babıâlinin en kibar en temiz giyinen gazetecilerinden birinin yapı merakı

RAHMETLİ Ali Ekrem Uşaklıgil'le 1914 yılında Askerî Sansör heyetinde kurduğumuz kısa ahbaplık, ikimizin de Mütareke senelerinin Damat Ferit Babıâlisinde aynı mesleği seçmemiz yüzünden bir hayli kuvvetlendi demiştim. O sessiz, o mütevazı fakat o nisbette sebatkâr, azimli, kavi iradeli meslekdaşiyle asıl dostluğumuz onun arkadaşlariyle evvelâ «Son Saat», sonra da «Son Posta» gazetelerini kurmasından sonra başladı, 1938 yılında benim «Yeni Sabah» ı İlhami Safa ile birlikte tesisimizden sonra gelişti; daha sonraları da kardeşlik derecesine vardı idi.

Ali Ekrem merhumun dünyada en çok sevdiği dostu, gazetedeki ortağı Selim Ragıp Emeç'di. İkinci Dünya Harbinin o kasvetli günlerinde Ekrem, Selim, ben hemen her gün öğle yemeklerimizi Sirkecideki «Özipek Palas» otelinin tenha, temiz lokantasında yemeği âdet edinmiştik. Üç gazeteci arkadaş saat on üçe doğru burada buluşur, çeşidi az, fakat yağı iyi, temizliği yerinde birkaç kabdan ibaret yemekleri başbaşa yer, rahat, rahat konuşur, görüşür, günün siyasî olaylarını gözden geçirir, havaiyattan, tiyatrodan da bahsederdik. Dediğim gibi yemek salonu temiz olduğu kadar tenha, servisi hemen hemen kusursuzdu. Hele böyle rahatsız edilmeden başbaşa yemek yemekliğimiz, yemekten sonra da kahvelerimizi höpürdetip sigaralarımızı, çeşitli konuları bahis mevzuu ede ede, dumanlamamız bizleri birbirimize çok yaklaştırmıştı; bu hem karnımızı doyurma, hem de birkaç saat başlarımızı dinlendirme aylar, yıllar sürdü. Bu başbaşa yemeklerde arasıra profesör Şükrü Baban'la «Son Posta» muharrirlerinden Hasan Âli Ediz'in de bulundukları olurdu. O zaman konuşmalar büsbütün şakraklaşır; lâtifeler, nükteler birbirini kovalar, mütevazı soframız, tam bir gazeteci toplantısı manzarası arzederdi.

Rahmetli Ekrem her nedense İkinci Dünya Harbinin Hitler tarafından kazanılmasını daha akla yakın bulur, benim gazetemde demokrat devletler cephesini tutmaklığımı hoş görmez, ihtiyatsızlık ve patavatsızlıklarımı tenkid eder, fakat her içtihada, her kanaate Avrupaî bir zihniyetle hürmet etmesini de pek iyi bildiği için, bu tenkidlerini beni kırmamaya, üzmemeğe son derecede dikkat ederek yapardı. O yıllarda memlekette ferman yürüten Millî Şef idaresine, keyfî hükûmet tarzına da pek muhalif ve muarız olmakla beraber, demokrasi mücadelesi başladıktan sonra dahi, bu alandaki uluorta tenkidlerime kızar, bunların daha ağırbaşlı, daha temkinli bir şekilde yapılmasının ihtiyata daha muvafık düşeceğini söyler, dururdu. Bu sıralarda her ikimiz de Caddebostanında yanyana, birbirinin tıpkı benzeri iki bina inşa ettirmekle meşguldük. Ben onun bu dostça târizleri, ihtiyata dâvet nasihatleri karşısında işi ekseriya lâtifeye döker, kendisine gülerek:

— Ekrem, galiba sen beni tevkif ederler, yahut hapse tıkarlar da inşaat yarım kalır, diye üzülüyorsun! derdim. Fakat bu yerinde nasihatleri sırf beni sevdiği, iyiliğimi istediği için benden esirgemediğini de bilmiyor değildim. Bir gün ben sofrada yokken müşterek dostumuz Hasan Âli Ediz'e:

— Şu inşaata başladıktan sonra Cemaleddini daha yakından tanımış oldum, kendisine çok bağlandım. Onu da artık Selim Ragıp kadar seviyorum!. Namuslu adam!.. diyerek hakkımdaki derin sevgisini belirtmişti. Bunu vefatından sonra Hasan Âli'den dinledim...

* * *

Sırası gelmişken size bu müşterek inşaatımız meselesini de anlatayım: O zamana kadar İstanbulda belki de bir misli görülmemiş bu işe hem biraz güler, hem de rahmetli Ekremle dostluğumuzun derecesini daha iyi anlamış olursunuz. Ben Bostancıda, Ekrem merhum da Caddebostanında otururduk. Ekrem deniz kenarında bir arsa edinip orada bir yuva kurmaya karar verir. Münasip bir arsa da bulur. Fakat arsa biraz büyükçedir, tek bina inşasına müsait olmıyacak kadar pahalıdır. İşi evvelâ Selime açıp arsanın müştereken satın alınmasını ve birer bina inşasını teklif eder. Selim Ragıp ise Suadiyede deniz kenarında zaten bir köşkü olduğu için, o köşk bedelinden henüz bir hayli de pahalı bulunduğunu ileri sürerek:

— Yiğitim beni geç!.. cevabını verir, çünkü ilk inşaatın verdiği zorlukların ıstırabı henüz dinmedi. Yeniden inşaat mı?.. Tanrı korusun.

Bunun üzerine bana açtı, ben de bir şartla kabul ettim:

— Ekrem, dedim, ben inşaattan anlamam, uğraşmaya da vaktim yok. Senin gazetende nihayet bir ortağın var, ben yalnızım. Şayet yalnız başına mimarla, kalfa ile, malzeme ile uğraşabileceksen eyvallah!.. Yoksa, bana ısrar ediyorsan benden de paso!.. Rahmetli kendine hâs o temkinli, muhakemeli ve son derecede güven telkin eden telâşsız edâsiyle:

— Cemal, dedi, sen merak etme! Ben inşaattan hem anlarım, hem de yapı işlerinden zevk alırım. Sen bu işi bana bırak; Evvelâ şu arsayı kaçırmıyalım, sonra inşaat meselesini düşünürüz...

O sıralarda Mısırçarşısı avlusundaki babadan kalma birkaç dükkân hissemi Belediye istimlâk etmişti. Hisseme düşen paranın gazetenin sermayesine karışmasından çekiniyordum. ?

— Peki, kabul! dedim, işine de karışacak değilim; yalnız şunu bilmiş ol ki, hesap kitabı tutmaktan başka inşaat şantiyesine dahi gelmem. Razı mısın?..

Razı oldu, arsayı aldık.

* * *

Devrin toprak piyasasına nisbetle bir hayli pahalıya ortaklaşa satın aldığımız bu arsayı yine ortaklaşa inşaata müsait bir hale getirdik, deniz cephesinde rıhtımını, imlâsını yaptırdık. Aramızda şu taraf senin, bu taraf benim diye birşey yoktu. Ortaya aynı miktarda para koymuştuk. Bütün masraf müşterek kasadan çıkıyordu. Ekrem inşaatı idare ediyor, ben tanıdık bazı dostlardan malzeme teminine uğraşıyor, bulabildiğim malzemeyi fiatlariyle Ekreme bildiriyor, o da incelemeler yapıyor, fiatları muvafık bulursa alıyor, faturaları parafe ediyor, faturalar da bana getiriliyor, müşterek kasadan ödüyordum.

Arazi tesviye edildikten sonra inşaat safhası başladı. Ekrem çeşitli mimarların, çeşitli projelerini tetkik ediyor, neticeyi her akşam bizim matbaaya uğrıyarak bana anlatmaya çalışıyordu. O sıralarda ben Halk Partisi ile gırtlak gırtlağa gelmiş, Milli Şefi küplere bindirmiş, esmayı üstüme sıçratmıştım. Yurdun çeşitli mıntakalarında gazetem aleyhine açılmış türlü dâvalarla meşguldüm. Proje ile kim uğraşacak, falan projedeki filân binanın bedii manzarası hakkında kim bir karar verecekti? Aklım fikrim, ertesi günü huzuruna çıkacağım yargıça vereceğim cevaplarda idi. Bu itibarla inşaat meraklısı arkadaşıma:

— Ekrem, dedim, görüyorsun ki, ben tatlı canımı kurtarmakla meşgulüm. Dilediğin mimara, dilediğin kadar proje, maket yaptır, faturalarını imzala, bana gönder, ben de alınterlerinin karşılığını müşterek kasamızdan ödeyim...

Şurasını da ilâve edeyim ki, Ekrem merhum giyime, kuşama fevkalâde meraklı idi. Son derecede şık, alâmod, temiz giyinir, kostümlerini, kunduralarını piyasanın en gözde, en şöhretli terzilerine, kunduracılarına ısmarlardı. Sırtında, o şık kostümler, ayaklarında o pahalı pabuçlarla gün oldu ki, Ekrem odama bir tarla korkuluğu heybeti ile çıkageldi. Kunduraları, paçaları çamura bulanmış, ceketi, şapkası toz, toprak içinde kalmıştı. Fakat yüzü gülüyordu, her halinde hayatından, o günün başarısından memnun ve bahtiyar bir insanın taşkın neş'esi âdeta fışkırıyor gibi idi. Ben bu dürüst, tertemiz dostun izahlarını, kendisini kırmış olmamak için, dinler görünürdüm. Nihayet bir gün sabrı taştı:

— Yahu, dedi, yapılan binalardan biri de nihayet senin... İnsan merak eder de bir defacık olsun gelir. İnşaat başlıyalı yedi ay oldu, hesap ettim: Bu yedi ay içinde şantiyeye üç defa gelmişsin: o da benim ısrarım üzerine. Sen de itiraf et ki, bu kadarı fazla. Bana karşı olan sonsuz itimadına teşekkürü fazla bulurum, çünkü söz verdim: Senin işin, benim işimdir. Fakat ne de olsa benim de yanılacağım cihetler olur, Allah aşkına yarın gel!..

Kararlaştırdığımız saatte Caddebostanına gittim, onu kalfa ile, mimarla derin bir mübahasede buldum. Koca Ekrem, o ihtimamla ütülenmiş pantolonunun dümdüz çizgisine, pahalı kunduralarının pırıl pırıl cilâsına ehemmiyet vermeden çimento torbaları, harç yığınları arasında dolaşıyor, memnun ve mes'ut, inşaatı idare ediyor; fakat bir ordu kumandanı salâhiyetiyle şuna, buna emirler veriyor, yol gösteriyor, talimat dağıtıyordu.

(Devamı 8. Sayfada)

Beni dinleyiniz!

Grafika

Yalnız ve yalnız VİTA'yı kullanınız: o kadar ucuz ki!

Evet, lezzetli olduğu kadar besleyici ve hazmı kolay yemekler pişirmek için VİTA emsalsiz ve çok ucuz bir mamuldur.

İmalinde kullanılan birinci nevi iptidaî maddeler sayesinde, VİTA ile kolaylıkla nefis yemekler elde edebilirsiniz.

Bunun içindir ki Türkiyede, VİTA ve yalnız VİTA'yı kullanan ev kadınlarının adedi gittikçe artmaktadır.

Siz de bugünden tezi yok bir deneyiniz: neticeden fevkalâde memnun kalacaksınız çünkü VİTA hem mükemmel, hem de ucuz, çok ucuz bir mamuldur: az bir masrafla her yemeğiniz enfes olur.

VİTA
2 veya 5 kiloluk
kapalı kutularda ve
17 kiloluk tenekelerde
satılır.

UNİT

Vita
ile bütün yemekleriniz daha nefis olur

V.22

Meşhur Üç Sacoyağı Ga eteci

(Baştarafı 6. Sayfada)

Arsanın imarı gibi, binaların inşaatı da müşterek kasadan ödendi. Sonra kur'a çektik, birbirinin aynı olan binalardan biri bana, biri de ona isabet etti. Aramızda şu binaya fazla masraf gitmiştir, şuna daha çok emek sarfolunmuştur gibi küçük bir kelime dahi geçmedi. Fakat ne yazık ki, Ekremcik, bu kıymetli ve tam mânasiyle efendi arkadaş, bütün arzu ve ihtimamiyle yarattığı binasında ancak yirmi dört saat ömür sürebildi. Binaların inşaatı sona yaklaştığı sıralarda hastalanmış; son işler bana düşmüştü. Nihayet herşey tamamlandı, Ekrem de 1947 yılı Şeker Bayramının arifesinde o kadar özlediği, herşeyini inceden inceye düşünüp bir sanatkâr kıskançlığı ile ve türlü zorluklar arasında yarattığı binasına taşındı. Fakat Bayramın birinci pazartesiyi salıya bağlıyan gece sabaha karşı bu fâni hayata gözlerini ebediyen yumuverdi.

Ben, Bostancıda evimde şiddetli bir soğukalgınlığından hasta yatıyordum. Bayramın ikinci salı sabahı kapı erkenden çalındı. Güneş daha doğmamıştı. Elime yatakta Selim Rağıbın alelâcele karalamış olduğu birkaç satırını tutuşturdular. 39 derece harâret içinde nasıl giyinip sokağa fırladığımı bilemiyorum. Hattâ şimdi Bostancıdan, Caddebostanına kadar hangi vasıta ile gittiğimi de tâyinden âcizim. Çıldırmış gibi idim. O gün akşama yakın evime döndüğüm vakit methal kapısının eşiğinde yıkılıp kalmışım...

* * *

Ali Ekrem Uşaklıgil'in ölümiyle ben candan bir dost, Selim Ragıp vefalı ve dürüst bir ortak, bir kardeş, Türk matbuat âlemi de kıymetli bir uzvunu kaybetmekle kalmıyordu. Türk yurdu çok içli, pek duygulu bir evlâdını kara topraklara vermiş oluyordu.

Bu yazımı dizen mürettip arkadaş son satırları galiba pek seçemiyecek: İhtiyarsız taşan birkaç damla gözyaşı yorgun gözlerimi bulandırmakla kalmadı, zapta muvaffak olamadığım için kâğıda da damladı...

★ «Acaba böyle anormal şekilde Ankaraya dâvetin sebebi ne ola?..»

★ Tehditler, tazyikler ve sabaha kadar devam eden sıkıştırmalar

★ Haklı ve yerinde baba nimetleri

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

LÂFI Birinci Dünya Savaşında yurtta örümcek ağları gibi gizli istihbarat şebekesi kurmuş düşman casus teşkilâtları ile didişen Askerî Sansör heyetinden açmışken ilk defa bu heyete mensup bir silâh arkadaşı olarak tanıyıp sonraları canciğer olduğumuz rahmetli aziz dostum Ali Ekrem Uşaklıgil'den de bahsetmeliyim.

Ekrem merhum da, benim gibi, 309 tevellütlü idi. O da bir müddet Askerî Sansör heyetinde bizimle çalıştı. Ancak kendisi silâhsız hizmete ayrılmış değildi, Merkez Kumandanlığı emrine verilmiş bir ihtiyat zabiti, şimdiki tâbiriyle, bir yedek subaydı. Bu itibarla uzun müddet heyette kalmadı, Doğu taraflarında bir askerî birliğe tâyin olunarak galiba Erzurum bölgesinde bir vazife aldı, harbi o taraflarda sona erdirdi.

Rahmetli Ekrem Uşaklıgil'le rık Bey bütün mesaisini «Vakit» üzerinde teksif etmiş, «Son Saat»i Ekrem merhumla Selim Ragıb'a bırakmıştı. Bu iki arkadaş arasındaki ortaklık ise o zamanlar Babıâli caddesinin imrenerek, hattâ biraz da kıskanarak şahit olduğu kardeşliği aşan bir rabıta idi. Ekrem merhumdan kaç defa bizzat işittim:

— Selim, derdi, benim sırtımdaki gömleğime kadar neyim varsa herşeyime tam mânasiyle tesahup edebilir. Aynı şekilde ben de onun herşeyine sahip olabilirim. Aramızdaki ortaklık işte bu teşebbüse para yerine mesaisini koymuş tahrir heyetinin başında didinip duruyordu. Ben gazetenin bütün malî ve idarî mesuliyetlerini yüklenmiş gece yarılarına kadar uğraşıyordum. Zaman oldu ki her ikimiz de âdeta ayakta uyur hale geldik. İşte bu dar zamanımda bana gazete idaresindeki uzun tecrübelerine dayanarak Ekrem merhum bir hayli baba nasihatleri verdi. Şayet rahmetlinin sözlerini tamamiyle tutmuş olsaydım demokrasi mücadelesi yüzünden hem 1948 sonbaharında hapishaneyi boylamaz, hem de gazetemi mukabilinde tek bir kuruş dahi almadan başkalarına hibe etmek zorunda kalmazdım. Ekrem merhum benim bütün kazancımı, müessesemi büyütüp geliştirmek için yeni imkânlar sağlamaya hasretmekliğime kızar:

— Yahu kendine gel, üç beş kuruşunu bir tarafa koy; bütün varını, yoğunu gazeteye sarfetmen doğru değil, yarın beline bir tekme yersin ki nereden geldiğini şaşırırsın. Sözümü dinle, işleri oluruna bağla.. burası henüz İngiltere değil!.. derdi.

Nitekim olaylar rahmetli arkadaşımın yerden göğe kadar haklı olduğunu ispat edecekti ya!..

* * *

Ali Ekrem merhumun bizzat başından geçen türlü maceraları gözönünde bulundurarak verdiği bu baba nasihatlerini tutmadığıma hâlâ yanarım. Onun başından neler geçmemişti ki... Meselâ bir Amerikan mecmuasından tercüme edilmiş masum bir hikâye yüzünden çektiği elîm ıstıraplar gerçekten nakle değer. Anlatayım da bakın neler çekmiş.

Günlerden bir gün «Son Posta» da bir Amerikan mecmuasından tercüme edilmiş resimli bir hikâye çıkar. Hikâyenin mevzuu temiz pâk kıyafetli bir uyuşturucu madde kaçakçısının meraklı macerası imiş. Meğer o sıralarda Ankarada devrin Bakanlarından birinin gölgesine sığınmış bir maceraperest de aynı işi yapıyormuş. Tesadüf bu ya, Amerikan mecmuasından alınıp basılan resim de o soysuza benzemiyor muymuş?..

Bir sabah Ali Ekrem Uşaklıgil merhumun evine resmi üniformalı bir komiser gelir, kendisinin İçişleri Bakanlığı Kalemi Mahsus Müdürlüğü tarafından Ankaraya çağırıldığını tebliğ eder. Ekrem merhum:

— Siz teşrif edin, ben de biraz sonra geliyorum!.. derse de Komiser bey:

— Emir aldım, birlikte gideceğiz efendim!.. Ültimatomunu bastırır. Rahmetli arkadaşım bu sefer:

— Anlamıyorum, yoksa mevkuf muyum?.. diye soracak olursa da beriki:

— Hayır efendim, mevkuf değilsiniz, lâkin al getir! dediler. Ben de emir kuluyum beyim!. yolunda tezallüm eder.

Rahmetli Ekrem lâhavle çekerek giyinir, birlikte çıkarlar, ilk vasıta ile de Ankarayı boylarlar. Meğer o sıralarda gazetenin tahrir müdürü olan Tahir merhum da aynı şekilde yola çıkarılmışmış. Trende Ekremle Tahir karşılaşırlar. İkisinde de aynı endişe hâkim:

— Acaba böyle anormal şekilde Ankaraya dâvetin sebebi ne ola?..

Bereket versin ki Ekrem'in kulağına bazı şeyler çalınmış olacak ki, Amerikan mecmuasından tercüme edilen hikâyenin resmini mecmuadan kesip portföyüne yerleştirmeği ihmal etmemiş.

İki arkadaş böyle muhafaza altında Ankaraya getirilirler. O zamanlar Matbuat Umum Müdürü, yâni şimdiki Basın Yayın Genel Müdürü, Ercümend Ekrem Talû imiş. Ercümend Ali Ekrem'i tesadüfen otelde görür. Rahmetli arkadaşım Ercümend Talû'ya endişelerini anlatır. Beriki hayrettedir, çünkü hiçbir şeyden haberi yoktur. Lâkin meslekdaşını kendi mukadderatiyle yüzyüze bırakmaya vicdanı razı olmaz, mesele ile yakından ilgilenir ve anlar ki o zamanki Dahiliye Bakanlığı Kalemi Mahsus Müdürü bu mesele ile yakından alâkadar olmaktadır. Nitekim tahrir müdürü Tahir Ankaraya varır varmaz Ekremin yanından alınır, şehir dışındaki bir köşkte bu hikâyeyi üstlerine alanlar tarafından sıkıştırılır, tazyik edilir, tehdit edilir: sabaha kadar zavallıyı tazyik ederler, söyletmeğe çalışırlar. Halbuki ortada birşey yok ki zavallı Tahir bir itirafta bulunsun. Hiç itiraf edilemiyecek mevhum bir suç itiraf edilir mi?. Nihayet sıra Ali Ekrem Uşaklıgil merhuma gelir. Onu da daha nazikâne olmakla beraber sıkı bir sorguya tâbi tutarlar. Nihayet rahmetli arkadaşım cebindeki Amerikan mecmuasından kesilmiş resmi çıkarıp gösterir de işde bir

(Devamı 8. Sayfada)

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Bir Hikâyeden Doğan Tehlike

hem silâh arkadaşı idim, hem de kapı yoldaşı. Çünkü o da tıpkı benim gibi meslek feyzini Ebüzziyazedeler müessesesinden almış, gazeteciliğe «Tasviri Efkâr» gazetesinde başlamıştı. Fazla olarak, yine tıpkı benim gibi, gazeteciliğe mütercim olarak sülûk etmişti. Kendisiyle asker ocağında başlıyan dostluğumuz Mütarekenin imzalanmasından sonra Babıâli yokuşunda da devam etti idi. Birbirimizi pek sık göremezdik, fakat aynı meslek aşkı ikimizi de sarmıştı. O «Vakit» de, ben «İleri» de aynı işi görüyorduk. Rahmetli arkadaşım Aydının düşman tarafından istilâsı üzerine bütün varını, mülkünü kaybetmiş bir halde İstanbula gelmiş, gazetecilik hayatına atılmıştı. Bünye bakımından ufak, tefekti ama gayet faal, son derecede müdekkik bir meslekdaştı. Az fakat iyi söz söylerdi, bilhassa karşısındakini dinlemeği bilirdi. «Vakit» de kapıyoldaşı Selim Ragıp Emeç'le birlikte ve Hakkı Tarık Us ağabeyimizin de iştirâkiyle 1925 yılında «Son Saat» adlı akşam gazetesini kurduktan sonra Ekrem merhum insan kudretini aşan daimî bir faaliyet içinde yıllar süren bir mesai sarfetti. Kendisini genç denecek bir yaşta aramızdan ebediyen ayıran kalb hastalığına de belki bu sürekli didinme sebep olmuştur. «Son Saat» in yarı hissesi Hakkı Tarık'ın, geriye kalan yarısı da Ekremle Selim'in müştereken tasarruflarında idi.

«Son Saat» modern tekniği yepyeni buluşları, orijinal röportajları yüzünden çabuk tutundu, zamanının en çok okunan akşam gazetesi haline geldi. Hakkı Ta-

derece engin bir mütekabil samimiyet ve itimada dayanır. Bu sözlerin bir nezaket cemilesi değil, gerçeğin tâ kendisi olduğunu yakından bilirim.

* * *

Rahmetli Ekrem Uşaklıgil'le Selim Ragıp Emeç «Son Saat» i «Vakit» müessesesinin yeni bir rotatif makinesi satın aldığı güne kadar fasılasız devam ettirdiler. Lâkin yeni tabı' makinesinin Berlin boyu denilen nisbeten küçük kıtada gazete vermesi, her yeni makinenin başlangıçta yaptığı gibi renkleri bir çamur halinde basması, bütün bunlar kâfi değilmiş gibi gelip çatan yeni harf inkılâbı ve ayrıca Hakkı Tarık Beyin yarısına sahip bulunduğu «Son Saat» in tenkidkâr değilse bile zamânenin gidişine pek uymayan serâzâd nesriyatından memnun kalmaması yüzünden ortaklar «Son Saat» i kapamaya karar verdiler. Bir müddet sonra da Ekremle Selim bu sefer Halil Lûtfi Dördüncü ile Zekeriya Sertel'i de ortak ederek «Son Posta» yı kurdular, bu gazeteyi de devamlı olduğu kadar da sebatlı bir didinme sonunda adamakıllı tutturmaya muvaffak oldular. Fakat bir müddet sonra Halil Lûtfi ile Zekeriya ortaklarından ayrılarak Ahmet Emin Yalmanla birlikte «Tan» ı yeniden çıkarmaya başladılar. «Son Posta» da rahmetli Ekremle Selim Ragıb'a kaldı idi.

* * *

1938 yılında ben «Yeni Sabah» ı İlhami Safa merhumla birlikte kurduğumuz vakit en çok yardımını gördüğüm (gazete sahibi) meslekdaşlar «Son Posta» cılarla rahmetli meslek hocam Velid Ebüzziya Bey olmuştu. İlhami merhum

GRAFİKA

Vita ile bütün yemekleriniz
çok daha ucuz..

....ve çok daha lezizdir!

Et yemeklerinizin daha enfes, makarnanızın daha iştah açıcı, ve pilâvınızın daha güzel olmasını istermisiniz? O halde, yalnız ve yalnız VİTA'yı kullanınız

İmalinde kullanılan fevkalâde sâf ve birinci nevi iptidaî maddeler sayesinde VİTA ile hazırlanan yemekler besleyici, hazmı kolay ve lezzet bakımından enfes olur

VİTA, aynı zamanda ucuz, hem de çok ucuzdur. Siz de, bugün VİTA'yı deneyiniz, Türkiyede yalnız ve yalnız VİTA'yı kullanan birçok ev kadını gibi neticeden fevkalâde memnun kalacaksınız

VİTA
2 veya 5 kiloluk
kapalı kutularda ve
17 kiloluk tenekelerde
satılır.

UNIT

Vita
ile bütün yemekleriniz daha nefis olur

V.26

kasıt olmadığı anlaşılır, her ikisi de serbest bırakılır.

* * *

Bu keyfî ve karakûşî muamele hem Ekrem merhumu, hem de rahmetli Tahiri adamakıllı yıldırmıştı. Gerçekten yılınmıyacak gibi de değil ki... Âdeta hükûmet içinde hükûmet gibi birşey. Ne Vekilin, ne de Matbuat Umum Müdürünün haberi olmadan üç beş kafadar resmî komiser vasıtasiyle İstanbuldan adam getiriyorlar, şehir dışına çıkarıp diledikleri gibi tazyik ediyorlar. Tahir, bu maceradan sonra çok yaşamadı, öldü. Daha Halk Partisi iktidarda iken başladığım hürriyet mücadelesinde bu macerayı gazeteme bütün tafsilâtiyle yazmış, o sıralarda İstanbulda serbest hayata dönmüş olan Ercümend Ekrem Talû'dan maceranın aslını sormuş, üstad da vak'anın doğruluğunu teyid etmişti.

Bir Hikâyeden Doğan Tehlike

(Baştarafı 6. Sayfada)

İşte insanda, memlekette kanunun mevcudiyetinden şüpheye düşüren, bu hâdiseden sonradır ki rahmetli Ali Ekrem Uşaklıgil tamamiyle kötümser olmuş, bu keyfî icraat devam ettikçe memlekette hür bir basının yaşıyamıyacağına inanmış, hattâ benim gazetemde var gücümle hürriyet ve demokrasi mücadelesine atılmamı pek tehlikeli bulduğunu her vesile ile tekrar eder olmuştu.

Son siyasî gelişmelere, hele yürürlükten kaldırılmadıktan başka bilâkis daha da sıkıştırılan antidemokratik bir takım kanunlara bakıyorum da arkadaşımı bu son ikazlarında da yine yerden göğe kadar haklı buluyor, aziz hâtırasını rahmetle anıyorum.

Biz Türk gazetecileri gerçekten Londranın «Fleet Street» ten henüz çok, pek çok uzaklardayız, hâlâ Babıâli caddesinde bulunuyoruz ve galiba da kendi kendimizi avutmakla vakit geçiriyoruz.

«Yok bu şehir içre senin vasfettiğin dilber, Nedim;
Bir perî sûret görünmüş, bir hayal olmuş sana.»

Rahmetli Ali Ekrem Uşaklıgil'in Selim Ragıp Emeç ve Hakkı Tarık Us'la ortaklaşa 1925 yılında çıkardıkları «Son Saat» gazetesinin başlığı

Sayı: 178

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Atatürk'ün Huzuruna Nasıl Çıktık?

★ «Nasıl olur? Sor Allahaşkına!..»
★ Hoca adam, efendi gazeteci, çelebi diplomat
★ Atatürk'ün huzurunda
★ «Müsaade buyurursanız bendeniz de arkadaşlarım gibi dışarı çıkayım paşam!..»
★ Beni kabineye girdi diye doğru bulmadığınız icraatı tenkid etmemeğe kalkışmayın!..

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Necmeddin Sadak'ın Dışişleri Bakanlığı esnasındaki resimlerinden biri

BU haftaki sohbetimizde sizlere pek kıymetli bir gazetecimizden, Necmeddin Sadak merhumdan bahsedeceğim. Ben «Akşam»da çalışmış olmadığım için kendisiyle aynı çatı altında bulunmadım amma rehmetlinin hoca bir gazeteci, pek kültürlü bir insan olduğunu daima işitmiş, baş makalelerinden, fıkralarından görüp anlamışımdır. Gerçekten bilerek, hem de pek iyi bilerek yazardı. En muğlak, en çapraşık politika meselelerini, siyaset olaylarını kendisine has temiz, berrak bir uslûpla anlatır, çözerdi. Vefatı dolayısiyle, yakın mesai arkadaşlarından Şevket Rado'nun şu sözleri, Necmeddin Sadak merhumun en sadık bir portresidir: «Necmeddin Sadak muharrir olarak, bilhassa gazeteci olarak büyük kıymet idi. Bir gündelik gazete muharririnin uslûbunda bulunması ilk şart olan hususiyet, vazıh ve kolay anlaşılır olmak hususiyeti onda en mükemmel şekli ile vardı. en karışık mevzuları büyük bir sadelik içinde anlatmasını bilirdi. Birçok dış politika meseleleri, bu meseleleri, yakından, teferruatiyle takip etmeyenler için ancak Necmeddin Sadak'ın makalesi okunduktan sonra aydınlanırdı. İç politika meselelerinde de aklıselimin gösterdiği yolu çok defa onun kuvvetli mantığı gözönüne sermiştir. Bir partinin adamı olduğu halde, memleket menfaatlerini daima partisinin menfaatlerinin üstünde tutmuştur.»

* * *

Necmeddin Sadak merhum sessiz, sadasız, az lâkin öz ve bilerek konuşan, hemen daima mahzun bakışlı idi. Halinde anlatılması müşkül hüzünlü bir uzaklık göze çarpardı. Umumî konuşmalarda söylemekten ziyade dinlemeği tercih eder görünen; dudaklarından eksik olmayan melankolik bir hafif tebessümle sanki muhitini üzülerek, hattâ biraz da acıyarak seyrediyormuş gibi bir hali vardı. Fakat bu uzaklık kibir ve gurura kaçmadıktan başka sahibini büsbütün cana yakın gösteren, şefkatli bir ağabey hüviyetine bürürdü.

Pek temiz, hattâ büyük bir itina ile giyinir, büyükle büyük, küçükle küçük olmayı bilir, bununla beraber bilgi ve tecrübeli bir Türk gazetecisi olarak her mecliste kendisine mümtaz bir mevki sağlardı, o konuşmaya başladımı, herkes susar, onu dinlerdi. Sesini yükseltmeden, sakin sakin, tatlı bir eda ile konuşur, fakat bilerek konuştuğu için de sözleri zevkle, istifade ile dinlenirdi.

* * *

Rahmetli Recep Peker'in Başbakanlığı sırasında vilâyet konağında bir basın toplantısı tertip edilmişti. Hani şu Türk parasının kıymetinin düşürüldüğünü izah için yapılmış olan mahut toplantı...

Bu toplantıya bütün İstanbul gazeteleri sahip ve başyazarlarıyla birlikte kalbur üstü gelen muhbir arkadaşlar da çağrılmışlardı. Hattâ yabancı gazetelerin ve haber ajanslarının İstanbul muhabirleri de dâvetli idiler. Gazetem adına katıldığım bu toplantıda yerim, bir tesadüf eseri olarak «Akşam»ı temsil eden rahmetli Necmeddin Sadak'ın yanına düşmüştü. Merhum beni yanında görünce, dudaklarından eksik etmediği o tatlı tebessümiyle:

— Fena değil, Sabah'la Akşam yan yana düşmüş olduk! diye bir kelime oyunu yapmışdı. Başvekil söze başladı, paramız pahalı olduğu için dış piyasalarda mallarımıza rağmet olmadığını, buyüzden Türk lirasının kıymetinin düşürülmesi gerektiğini, mahut Dermason fasulyesi tekerlemesini de eklemek şartiyle uzun uzadıya izah ettikten sonra:

— Evet, demişti, paramızın kıymetini dış piyasalarda düşüreceğiz, fakat iç piyasada kıymetini demir gibi sapasağlam muhafaza etmek şartiyle düşüreceğiz!..

Nutkun bu noktasında Necmeddin Sadak hafifçe bana doğru eğilerek:

— Nasıl olur? diye fısıldadı, paranın kıymetini dış piyasada düşürüp iç piyasada muhafaza etmek nasıl mümkün olabilir? Bir fırsat düşür de şu ciheti Başvekilden sor Allahaşkına!..

Ben kendisine:

— İlâhi üstat! Niçin kendin sormuyorsun da, akan suları durdurması lâzım gelen bu suali bana sordurmak istiyorsun? demedim. Çünkü rahmetlinin Halk Partisinin bir meb'usu olduğunu, söz söyleyen zatın da aynı partiye mensup bir Başvekil olduğunu biliyordum. Bu itibarla Necmeddin Sadak mantığını tırmalayan bir soruyu açıktan açığa Başvekiline belki soramazdı. Fakat aynı zamanda bir memleket vazifesi saydığı bir ihtarı da meskût geçmeyi vicdanına sığdıramadığı için bu noktayı iyi niyetlerinden emin olduğu bir arkadaşı vasıtasiyle ortaya atmaktan da kendini alamamıştı.

O zamana kadar «Akşam» başyazarı ile çeşitli basın toplantılarında, bu toplantılara giderken yolda trende, vapurda çok vak'alarla karşılaşmış, görüşmüş, konuşmuş, sözlerinden feyizler almış, istifadeler etmiş, kendisine daima tam numara vermiştim. Anlamıştım ki, karşımdaki bu mahzun tebessümlü, sükûtî adam mesleğimin büyük bir kıymetidir ve kendisi gerçekte tam mânasiyle hoca bir adamdır. Fakat Recep Peker merhumun o basın toplantısındaki bu feveranı üzerine o zamana kadar vermiş olduğum tam numaraların üstlerine birer de yıldız ilâve ettim. Evet, Necmeddin Sadak belki bir parti adamı idi, lâkin muhakkak ki herşeyden evvel memleketine bütün varlığı ile bağlı büyük bir gazeteci idi.

* * *

Nitekim iskemle komşumun sormaklığımı istediği o suali Başvekil izahatını bitirip de hazır bulunanlara:

— Bir şey sormak istiyen var mı?.. demesi üzerine ortaya atmıştım. Rahmetli Peker bu soru karşısında biraz bozuldu bir hayli bocaladı ve şimdi tamamı hatırımda kalmamış olan bir sürü mantık oyunu ile işin içinden çıkmak istedi amma ne beni ve hele iskemle komşum Necmeddin Sadak'ı tatmin edemedi idi. Necmeddin Bey dudaklarında o ezelî mahzun tebessümü Başvekili dikkatle dinliyor, fakat üzülerek, hattâ biraz da acıyarak dinlediği her halinden belli oluyordu.

* * *

Bir dil meselesinde de Necmeddin Sadak merhumla rahmetli Atatürk arasında geçmiş bir hâdiseden bahsedildiğini duymuştum. Rahmetli İbrahim Necmi Dilmen'in biraz ifrata kaçan halis türkçe kelimelerle yazı yazma bahsinde Atatürk merhum müteaddit gazete başyazarlarının mütalaalarına müracaat ile hepsini birer birer huzuruna kabul eder. İlk kabul edilen Yunus Nadi merhum bu yepyeni kelimelerle halkın anlayabileceği bir başmakalenin yazılamayacağını söyler. Atatürk fena halde kızar, bir hayli söylenir ve «Cumhuriyet» başyazarını huzurundan âdeta kovar.

Yunus Nadi alı al, moru mor huzurdan çıktıktan sonra kendisini takip eden iki üç başyazar da hemen hemen aynı akıbete uğrarlar. Sıra Necmeddin Sadak merhuma gelir, o da Atatürkle karşılaşır. Fakat Ata merhum onun da fikirlerini sorunca Necmeddin Bey:

— Paşam, sualinize cevap vermeden ve dolayısiyle sizi yeniden sinirlendirmeden müsaade buyurursanız bendeniz de arkadaşlar gibi dışarı çıkayım!. Cevabını verir ve bu diplomatça cevap Atatürk'ün o kadar hoşuna gider, hiddetini giderir ki Necmeddin Beyin nezdinden ayrılmasın müteakip müfirt türkçeciliğe, hiç olmazsa muvakkaten, bir son vermesi için gereken tâlimatı verir.

Bu anekdot da gösteriyor ki, Atatürk merhum bile, «Akşam» başyazarının gıllü gışsız görüşlerine pek ehemmiyet verirmiş ve başyazarların makalelerinde bazı eski kelimeleri, müfrit türkçe cereyanına, öyle denildiği gibi, kasten karşı koymak için değil de yazdıklarının okurları tarafından anlaşılabilmesi gayesiyle kullandıklarına ancak Necmeddin Sadak'ın bu hem mütevaziyane hem de cesurane cevabından sonra kanaat getirmiştir.

* * *

Necmeddin Sadak merhum Birinci Cihan Harbinin sonlarına doğru, 1918 yılında «Akşam»ı diğer üç arkadaşı, Kâzım Şinasi Dersan, Falih Rıfkı Atay ve Ali Naci Karacan merhumla birlikte kurdu idi. Evvelâ Falih Rıfkı meb'us olduktan sonra ayrıldı, sonra Ali Naci kendi başına «İkdam»ı tesis edip şirketten uzaklaştı ve Necmeddin Sadak'la Kâzım Şinasi Dersan sonuna kadar «Akşam»da birbirlerinden ayrılmadılar, Hattâ Sadak merhum Dışişleri Bakanı olduktan sonra da gazetesine yazı yazmadı amma «Akşam»la da alâkasını kesmedi idi. Hattâ vekil olduktan sonra «Akşam»daki arkadaşlarına:

— Ben şimdi kabineye giriyorum, demişti, bundan sonra yazılarımızı yazar, bilhassa hükûmeti tenkid ederken benim kabinede olduğumu katiyen düşünmiyeceksiniz. Doğru bulmadığınız icraatı tenkid edeceksiniz. Fakat sırf tenkid olsun diye de tenkid yapmıyacaksınız!..»

Necmeddin Sadak'ın vakitsiz ölümiyle yalnız Türk gazeteciliği büyük bir kıymet kaybetmiş olmadı, Türk vatanı da pek değerli bir evlâdını toprağa vermiş oldu. Tanrı gani gani rahmet eylesin, makamı cennet olsun.

Sayı : 79

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Bahri Makaleler Yaratıcısı Abidin Daver

★ Sultan Hamid devrinin matbuat müdürlüğü
★ (Hürriyet) kelimesi yasak, (serbesti) de yasak ama...
★ Meşrutiyet ilânından sonra
★ Osmanlı imparatorluğunun en genç müdürü
★ Gazetecilikten kazanılan ilk para
★ Sekiz tane çil çil altın

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

RAHMETLİYE «Sivil Amiral», «Tatlısu Amiralı» diye takılırlardı ama, Türk basınında denizcilik bahislerini, gemicilik maceralarını bilgi ile kaleme alan, bunları zevkle, alâka ile, heyecanla okutan ilk Türk gazetecisi muhakkak ki Abidin Daver Merhumdur.

Kendisi deniz subayı değildi, hattâ bir rivayete göre rahmetliyi deniz tuttuğundan fırtınalı değil de şöyle alelâde bir az çalkantılı bir havada bile vapura pek binmezmiş. Buna rağmen deniz ve gemi bahisleriyle candan ilgilenir, geçmişin ve halin deniz cenklerini uzun uzadıya yazarak tatlı tatlı okutmanın ilmini bilir, lâfın kısası memlekette yevmi gazetelerde «bahri makaleler» in yaratıcısı sayılırdı.

Abidin Daver Merhum 1886 da İstanbulda doğdu, ilk tahsilini Sultanahmeteki Cevri Kalfa mektebinde gördü. Galatasaray Lisesinden 1907 yılında şahadetname aldıktan sonra iki yıl kadar da o devrin «Güzel Sanatlar Akademisi» olan «Sanayii Nefise» mektebine devama başladı. Bir taraftan bu yüksek okula devam ediyor, bir taraftan da o zamanın Matbuat Umum Müdürlüğünde memur olmuştu. Rahmetli hayatının bu safhasını şöyle anlatırdı:

— Galatasaraydan çıktıktan sonra gazetecilik merakının sevkiyle matbuat müdüriyetine memur olmuştum. Kalemde dört oda, yirmi kadar sandalye, lâkin yüze yakın kâtip, mukayyit, mümeyyiz, müdür vardı. Hariciye Nezareti dairesinin alt katında, sol tarafta karanlık bir yerde bulunan küf ve zifir kokan bu odalar, sakallı, gözlüklü mümeyyizler, müdürler, yayları fırlamış harap ve alçak koltuklar, tozlu, perişan yazı takımları bana o kadar fena geldi ki, daha kapıdan içeri girerken istifaya karar verdim. Fakat orada bir mektep arkadaşımı, sonraları Büyük Millet Meclisinde Mümeyyiz Hamdi Beyi görünce derin bir nefes aldım. Hamdi önüne (Tan)' (Maten), (Pöti Jurnal) gibi Fransızca gazeteleri almıştı.

Mektepte gizli gizli okuduğumuz bu gazeteleri görünce kalemin bütün çirkinlikleri gözümden silindi. O devirde bu gazetelerin birini üstünde taşımak büyük bir siyasi cürüm sayılırdı ve bu yüzden «Fizan» çöllerine sürülmek işten bile değildi. Bizler ise kalemde bütün bu yasak gazeteleri resmen ferih ve fahur okuyorduk. Kalemde en mühim iş gazeteleri sansür etmekti. Meselâ o devirde (Hürriyet) kelimesi yasaktı. (Serbesti) de yasaktı. Fakat Farsça aynı mânaya gelen (Azâdeği) mübahtı. (Serbestii Ticaret) denilemezdi ama (Azâdeği-i ticaret) denilebilirdi. Sansür arkadaşlarıma bir şey söylemez lâkin işlerinden iğrenirdim. Önce eski kodamanlar beni adam yerine koyup iş vermediler.

Günün birinde mümeyyiz Kâşif Efendi, kalemde kimse bulunmadığı bir sırada yazımı şöyle bir muayene ettikten sonra kaligrafimi pek beğendi. O zamanlar Babıâlide pek revaçta olan bir tarzda rık'a yazıyormuşum. Keşke yazmaz olaydım, ondan sonra bütün tezkereleri beyaza çekmek bana düştü idi.

Üç ay mülâzimlikten sonra (25) kuruş aylığa geçtim. Bu yirmi beş kuruş da üç ayda bir yarım olarak padişahın fermaniyle verilirdi. O kadar silik kuruşlar ve ikilikler verirlerdi ki, bu on iki buçuk kuruş başıma belâ olurdu.

Bir müddet sonra Meşrutiyet ilân edildi. Zaten daha mektepte iken gazetelere, mecmualara yazı gönderirdim. Hürriyetin ilânı üzerine gazetecilik damarlarım büsbütün debreşti, (Serveti Fünun) ve (Saadet) gazetelerine makaleler yazmaya başladım. Bir gün Plevne Nişancı Taburunun Hassa Kolordusu Kumandanı Birinci Ferik Mahmut Muhtar Paşa tarafından teftişini seyretmiş, gerçekten mükemmel olan bu taburu methederek (Saadet) e bir başmakale yazmıştım. Taburun zabit ve neferleri (Saadet) ten bin nüsha almışlardı. Gazetenin sahibi Fethi Beyin sevincine payan yoktu. Bu yazılarım için hiç bir ücret istemiyordum, imzamın neşredilmesi bana kâfi geliyordu...»

* * *

Bir müddet sonra Abidin Daver Merhumu Meclisi Mebusan zabıt kâtibi, çok geçmeden de zabıt kâtipliği kaleminin müdürü olarak görüyoruz. Rahmetli hayatının bu safhasını ve asıl gazeteciliğe nasıl intisap ettiğini şöyle anlatır:

— Meclisi Mebusan açıldığı vakit matbuat müdüriyetinden oraya 24 zabıt kâtibi göndermişlerdi. Bunların arasında ben de vardım. Biz, mecliste (Takvimi Vakayi) (1) için müzakereleri zaptediyorduk. Bu iki düzüne kâtibin neler çektiklerini bir kendileri bilir, bir de Allah... Aralarında amir yoktu, inzibat yoktu, söz dinleyen yoktu. Meclis divan riyasetinde de bu işten anlayan yoktu. Meclisi Mebusan Reisi Ahmet Riza Beyin inadı, ilk acemiliklerden doğan karışıklar hepimizi bitirmişti. Nihayet Meclis Başkâtibi Ferit Bey meclis kalemlerinin teşkilâtını yapmaya başladı, zabıt kâtipleri arasında bir imtihan yapıldı. İmtihanı ben kazandım ve kalem müdürü oldum. Yirmi iki yaşında kalem müdürü... Osmanlı İmparatorluğunun en genç kalem müdürü...

Bu esnada mebus olarak mecliste bulunan Ebuzziya Tevfik Bey Merhum «Tasviri Efkâr» ı yeniden çıkarmaya karar vermiş, Meclis müzakereleri yazdıracak bir muharrir arıyormuş. Ferit Beye söylemiş, o da beni tavsiye etmiş. Meclis müzakerelerini ilk defa yarı ciddî, yarı mizah şeklinde «Tasviri Efkâr» da yazmaya başladım. Bu tarz o kadar rağbet buldu ki, diğer gazetelerden on para fazlasiyle yirmi paraya satıldığı için kârı haylı az olan «Tasvir» adam akıllı satılmaya başladı idi. Hattâ «İkdam» gazetesinin sahibi Ahmet Cevdet Bey İsviçreden Ebuzziya Tevfik beye yazdığı bir mektupta: «Gazetenin direklerinden biri meclis müzakerelerinin yazılış tarzıdır. Bu muharriri sakın elinden kaçırma!...» diyordu.

Ebuzziya Tevfik Bey ilk maaş olarak çil çil sekiz altın verdiği zaman ne kadar, ne kadar sevinmiştim. Bu sekiz çil altın gazetecilikte kazandığım ilk para idi...

Bundan sonra yarı memur, yarı gazeteci olarak «Tasviri Efkâr» a intisabım devam etti. Meclis kapalı olduğu vakitler gazetenin daimi muharrirleri arasında bulunur çalışırdım. Meclis açık iken ise yalnız meclis müzakerelerini yazıyordum. Derken 1914 yılında Birinci Cihan Harbi başlayıp da Umumi Seferberlik ilân edildiği vakit bütün genç gazeteciler seferber oldular, askere alındılar. Ben Mebusan Meclisi zabıt kalemi müdürü sıfatiyle tecil edilmiştim. Meclis de kapalı idi. Nihayet «Tasviri Efkâr» ın heyeti tahririye müdürlüğünü üzerime almaya mecbur oldum. 339 yılına kadar hem memur, hem gazeteci vaziyetini muhafaza ettim.

Gazetecilik ve memurluk hayatımda birçok mühim vak'alara karıştım. Mahut 31 Mart vak'ası, Ayastafanosta, Meclis-i Milli içtimaı, Sultan Hamidin tahttan al aşağı edilip yerine Sultan Reşadın tahta çıkarılması, Mebusan Meclisinin kapatılmaları, Meclisteki bütün o muhalefet gürültüleri, şamataları, hep yanıbaşımda geçti.»

* * *

Görülüyor ki rahmetli Abidin Daver'in gazetecilik hayatı, pek az fâniye nasip olan bir olay bereketine rastlamıştır. Bugün artık Hâlikının huzurunda bulunan bu gerçekten kıymetli Türk gazetecisinin Mütareke yılları içindeki maceraları ve başarıları ise ayrı bir sohbete mevzu teşkil edecek kadar çeşitli ve alâka çekicidir. O zamanın İngiliz Başvekili olan (Loid Corc) a, hem de İngiliz sansöründen geçmek şartiyle, »İnsan necaseti» diyebilen bu Türk gazetecisinin bu alandaki başarılarını inşallah gelecek hafta anlatırım.

---

(1) «Takvim-i-Vekayii o devirde Osmanlı İmparatorluğunun resmî gazetesi idi ve Mebusan Meclisi müzakerelerinin zabıtlarını aynen yayınlardı.

C. S.

Matbuatın âmirali: Abidin Dâver Bey

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA
FOTO SABAH'ı
ARAYINIZ
★
SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimlerdir.
★
Çocuklarınızın
ALBÜMLERİNİ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimleri ile
zenginleştiriniz.
Telefon : 44 01 00

Sayı: 182

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Nasıl Nazır Oldu?

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

GEÇEN haftaki sohbetimde Damat Ferit Paşa Babıâlisinin en plânda gelen meşhur gazetecisi Ali Kemal Beyin Mütareke yıllarından evvelki hayatında, Meşrutiyetin ilânından sonra «İkdam» a başyazarlığına getirilen bu iftikâr politikacının, belki sırf İttihat ve Terakki düşmanlığı yüzünden, belki de istemiyerek, o korkunç gaflet ve dalâlet uçurumuna nasıl sürüklenmiş olduğunu, dilimin döndüğü kadar, anlatmaya çalışmıştım. Bundan sonra da size vücut yapımı bakımından çok yanlışlı, bilgi alanında pek zengin bu gazetecinin tüyler ürpertecek derecede müthiş âkıbetinden bahsedeceğim. Evvelâ, «Peyam-ı-Sabah» Başyazarının İstanbulda nasıl tutulup İzmite nasıl sevkedilmiş olduğunu, bu inanılmıyacak kadar cür'etkârane başarıya tekaddüm eden olayları nakledeyim:

Hikâyeye başlamadan evvel şu cihetî kısaca belirteyim ki, o devri yaşamamış olan okuyucularım olayları daha çabuk kavrayabilsinler: Ali Kemal merhum İttihatçı düşmanlığına Millî hareket başladıktan sonra da devam etti idi. Onun fikrince rahmetli Atakişilerdi. Bu düşünce ile tâ başından sonuna kadar Ankarada kurulmuş olan Millî Hükûmetin de can düşmanı gibi hareket etti. 1919 da Damat Ferit kabinesinde evvelâ Maarif, sonra da Dahiliye Nazırı olarak yer aldı. Nazırlıktan ayrıldıktan sonra da evvelce çıkardığı «Peyam» (1) gazetesini Mihran Efendinin «Sabah» gazetesiyle birleştirip «Peyam-ı-Sabah» adı altında neşre başladı, millî kurtuluş mücadelesi aleyhinde devamlı yazılar neşretmekte devam etti idi.

* * *

Ali Kemal'in bu gafilâne yazılariyle vatana bir düşman yazarından çok daha fazla zararı olduğu bir gerçektir. Bilhassa Dahiliye Nazırlığı sırasındaki hareketleri affedilir şeyler değildir. Ben o sıralarda Celâl Nuri merhumun «İleri» gazetesinde çalışmadu ve tesadüfün garabeti de burada idi. Afyon cephesinde Millî ordunun ağır, hafif bütün bataryaları, kat'î taarruzun ilk hazırlıklarını yaparak ateşe başladıkları o sabah, herşeyden habersiz İstanbul halkı, Ali Kemalin Millî Hükûmete karşı en şiddetli, fakat en son hücumlarından birini daha okuyordu...

* * *

Bilindiği gibi 1922 yılı 26 Ağustos ayının sabahı fecirle başlıyan Türk millî taarruzu, 9 Eylûlda İzmirin işgali ile sona erecekti. Vatan toprakları düşmanın murdar çizmelerinden kurtulmuş, «300.000» Yunan askeri Anadolunun topraklarına gübre olmuştu. Ali Kemalin bu son başmakalesi ise bardağı taşıran damla olmuş, Ankara İstiklâl Mahkemesi harekete geçerek «Peyam-ı-Sabah» başyazarını vatana ihanet suçundan yargılıyarak giyabeen ölüm cezasına mahkûm etmişti. Yalnız bu kararın kesinleşmesi, mahkûmun vicahın da muhakemesine talik olunmuştu. İstiklâl mahkemesinin bu hükmü 7 Eylûl tarihli «İleri» gazetesinde çıktı. O tarihte mütercim ve Beyoğlu

Kemalzade Ekrem Bey «Ali Kemal» i bu suretle hicalarken yurtsever İstanbullular da ona: «Artin Kemal» lâkabını takmıştı. Lâfın kısası millyetperver muhit «Peyam-ı-Sabah» başyazarına da kendisiyle birlikte o gazetede Kuvayı Milliye aleyhinde kalem oynatan diğer yazarlara da düş bileyordu. Doğrusu haksız da değillerdi.

* * *

Ali Kemal, İttihat ve Terakki düşmanlığının kafasında yarattığı sabit fikrin baskısı altında, bütün bu millî feveranlardan habersiz Kuvayı Milliyecilere atıp tutmakta devam ediyordu. Hatta

nedir alçak!
«Kemal» e nisbetin, ahlâk-u-vicdanca zeval ndir,
Müsemma-binnakakıyzın en deni bürhan sin elhak!

(صباح : توسعه ۱۱۱۸۷ — اوتوز ایکنجی سنه) (۲ جمادی‌الاول ۱۳۳۹ ◄ جمعه‌ثلثیه ► ۱۲ کانون ثانی ۱۳۳۷ — ۱۹۲۱) (یکشنبه : توسعه ۷۵۷ — سکزنجی سنه)

اشتراك شرطلری

پاش محرری : علی کمال

پاك ادارهسی — باب عالی یاندسنده صباح مطبعهسی

صباح

۱۳۳۷ کانون ثانی ۱۲

1921 senesinde çıkan Peyam-ı-Sabah gazetesinde Ali Kemal Beyin bir baş yazısı

türkün Erzurum, Sivas kongrelerini de, Ankarada müstevli düşmanı vatanın harimi ismetinde boğabilmek için kurulmuş millî hükûmet de, Büyük Millet Meclisi de birer İttihat ve Terakki manevrası idi. Osmanlı İmparatorluğunu Birinci Dünya Harbine girtlağına kadar sokup dört yıl süren kanlı bir boğuşmadan sonra savaştan mağlûp, perişan çıkan milleti yüzüstü bırakıp millî hudutlar dışına sıvışan İttihat ve Terakki kodamanları yeniden iktidarı elde etmek için güya böyle bir millî mücadele oyununa girişmişlerdi. Halbuki rahmetli Atanın öyle İttihatçı oyununa gelecek bir sadedil olmadığı kendisini tanıyanlar için hiç de bilinmiyen birşey değildi. Aziz kurtarıcı daha Albay rütbesinde iken bile devrin kudretli Harbiye Nazırı Enver Paşa ile açıktan açığa mücadeleden çekinmemişti. Belki Mustafa Kemal Paşa da bir İttihatçı idi ama büsbütün başka çapta, başka yaratılışta bir İttihatçı idi. İşte Ali Kemal bu noktada müthiş bir gaflet içinde yüzüyordu. O İttihat ve Terakkinin o derecede amansız bir düşmanı kesilmişti ki cemiyetle uzaktan, yakından teması olanlar bile onun fikrince yurda zararlı yordum. «İleri» o devrin tâbiri veçhile «Kemallist» yâni Kuvayı Milliyeye taraftar bir gazete idi. Sebebi de gazetenin sahibi ve baş yazarı Celâl Nuri merhumun Büyük Millet Meclisinde Gelibolu mebusu olması idi. Bu yüzden Tanrının günü Ali Kemal Celâl Nuriye de, milliyetperver Velid Ebüzziyaya da, yine Millî Mücadele taraftarı «Akşam» cılara da çatar, muarızlarına «Fino» lar, gazetelerine de «Lâhana yaprakları» damgasını yapıştırırdı. Hele İttihatçılara karşı kullanmayı âdet edindiği «Hinoğlu hinler» tâbiri o devrin Babıâli caddesi muhbirleri arasında bir dil pelesengi haline gelmişti.

«Peyam-ı-Sabah» başyazarının bu gafleti, dalâleti yalnız Kuvayı Milliyecileri, Kemalistleri değil, devrin en ağırbaşlı, politikadan daima uzak kalmış, milliyetperver simalarını bile öfkeleri çıkarıyordu. Meselâ büyük vatan şairi rahmetli Namık Kemalin oğlu Ali Ekrem Bey dayanamamış, Ali Kemal için, şu hicviyeyi kaleme almıştı:

Eb-u-Ceddin senin varsa Yezid-ü-İbni Mülcemden
«Ali» ye intisabın böyle mel'ûnanedir alçak!

kudurmuş düşman sürülerini yurdun harimi ismetinde boğup yok edecek büyük Türk taarruzunun arifesinde 1922 Ağustosunun ortalarına doğru yazdığı bir başmakalede gaflet ve dalâletinin en büyük örneğini veriyor, İstanbuldaki Kuvayı Milliye taraftarlarını, Ankarada kurulmuş millî hükûmet dostlarını, yalnız özel menfaatleri için bu yolu tutmakla suçlandırıyor, şöyle diyordu:

«Ankara, Ankara... Bu goygoycuların bu derece şevkle, cezbe ile göklere çıkardıkları Ankara hükûmetinin, üç senedir dahilî ve harici herhangi bir ikbalimize, tealimize; bir hayrımıza bâdi olduğunu bilsek biz de onlara hak vereceğiz. Fakat bildiğimiz tıpkı meş'um selefleri gibi, o tayfanın da bu memleketi tam bir izmihlâle sürüklemesidir.»

9 Eylûlda mağlûp Yunan kıtalarını İzmirde, bir süpürüntü kâfesi boşaltır gibi, denize dökecek büyük taarruzun arifesinde «Peyam-ı-Sabah» da çıkan Ali Kemal imzalı bu baş yazı, birbirini kovalıyan bu çeşit makalelerden sadece biri idi. Şu kadar var ki, Ali Kemalin bu yazısı, Ankaranın büyük taarruza başladığı 26 Ağustos günü yayınlanmış bulunuyor-

yabancı mahfiller muhbiri olarak çalıştığım «İleri» gazetesine bu haber gelince, ne yalan söyliyeyim, bir taraftan kendi kendime:

— Oh olsun!.. Bu cezayı hak etti!.. Derken bir taraftan da derin gafletin içinde yüzdüğü uçsuz, bucaksız dalâletin kurbanı olan Ali Kemale acımaktan da kendimi alamadımdı. Çünkü kıymetli bir yazardı, kültürlü bir gazeteci idi.

Lâkin «Peyam-ı-Sabah» başyazarının bu mahkûmiyete karşı takındığı tavır kalbimde ihtiyarsız doğan bu merhamet duygularını da silip süpürmekte gecikmedi idi. O, kendisini ölüme mahkûm eden millet kararına karşı 8 Eylûl 922 tarihli «Peyam-ı-Sabah» da: «Hüccet-i-mahkûmiyetimiz» sernameli bir baş yazıda, yine kabadayılığa leke sürmek istemiyormuş gibi yüksekten atıp tutuyor, ateşler püskürüyor, fakat aynı zamanda ne engin bir dalâlet ummanı içinde yüzmekte olduğunu sanki ilk defa anlamış gibi de şöyle diyordu:

(1) «Peyam» haber demektir. «Peyam-ı-Sabah» Sabah Haberi mânasına gelir. C. S.

(Devamı gelecek sayıda)

sayı: 183

İğrenç Bir Oyun

★ «Peyam-ı Sabah» başyazarının açık itirafnamesi
★ 10 Eylül sabahı çıkan son başmakale
★ Anadolu düşmandan temizlenirken Ali Kemal ne yapıyordu?..
★ Yıldız Saray-ı Hümayunundaki Vahdettinle başbaşa

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

«Biz 26 Ağustos tarihli başmakalemizde devlet ve milletin necat ve selâmetinden bahsederken bir mütalâayı ileri sürmüştük. Devletler şimdiye kadar olduğu gibi daha birkaç kere bu Şark işi için içtimalar tertip edebilir, müzakerelere girişebilirler. Fakat meş'um harb suçlularından gerek şahıs, gerek ef'al, gerek eserler itibariyle hiçbir farkı olmıyan «Ankara» başımızda oldukça, bu caniilardan memleket için bir hayır doğarsa, faraza, İzmir ve Edirne kurtulursa, üç senedir harsalaya sığmayan fedakârlıklarımızın iyi bir âkıbete hizmet ettiği tahakkuk eylerse, biz bir Türk olmak itibariyle seviniriz, sevincimizden çıldırırız. Fakat aksi, irfanen bu mertebe yanıldığımız için, yalnız kalemimizi kırmak değil, insanlığımızdan bile istifa ederiz. Doğru söyliyenleri dokuz köyden kovarlar. Biz de bu acı hakikatleri pervasız söylediğimiz için ihtimaldir türlü türlü tevbihlere, hattâ tel'inlere maruz kalabiliriz. Fakat ne beis var? Ne derece şanlı, ne kadar anlı olursa olsun Türkün şehamet destanı, o levendâne muharebeleri, zaferleri hiçbir zaman siyasetçe kabaline hizmet edemedi ve edemezdi. Çünkü araya harb âfeti girdi mi Şark meselesi alevlenir, fakat heyhat ki iptida bizi yakar. Böyle her muharebe neticesinde devletlerce türlü türlü sebeplerle aleyhimizde derece derece hallolunur.»

«Biz nasıl bir İstiklâl mahkemesine hâkim olamazsak, o muhteşem muarızlarımız da Devlet-i Osmaniye ve Avrupa nedir, bu devlete nasıl bir idare, nasıl bir hükûmet, nasıl bir siyaset lâzımdır, ihata edemezler. Evet Yunan orduları imha edildi, Yunanistan cezasını buldu, perişan oldu. Lâkin böyle olacakla bu devletimiz, o makalemizde de tesbit ettiğimiz gibi, kurtuldu mu?..»

Gerçeği görmek istememek, güneşi balçıkla sıvamak gibi inatçı bir gururun ifadesi olan bu satırlardan sonrası bilhassa dikkate şayandır:

«Hakları, salâhiyetleri yokken bu adamlar bizi bu derece ağır cezalara mahkûm ediyorlar. Ya üzerimizde diledikleri gibi fermanferma olurlarsa neler yapmazlar?..»

* * *

Ali Kemalin 8 Eylûlda çıkan bu başyazısının gazetede mürekkebi kurumadan ertesi 9 Eylûl günü muzaffer Türk orduları İzmire de giriyorlar, Ali Kemalin «Hele görelim, İzmiri, Edirneyi kurtarsınlar!..» yolundaki meydan okumasına da susturucu bir cevap vermiş oluyorlardı ki, bu takdirde de Ali Kemalin bizzat kendisi söylediği gibi artık: «Kalemini kırması, hattâ insanlıktan istifa etmesi» icap ediyordu.

Nitekim bu makalelerden sonra Ali Kemalin tek bir başmakalesi daha çıkacak ve «Peyam-ı-Sabah» yazarı susmaya mahkûm olacaktı. Fakat onun kalemini bizzat kendisi değil, «Sabah» sahibi Mihran Efendi kıracaktı.

Ali Kemalin son başmakalesiyle «Sabah» sahibinin kendisine okuyacağı oyundan da gelecek hafta ki sohbetimizde bahsedeceğiz.

* * *

Ali Kemalin 8 Eylûl tarihli başyazısından bir gün sonra, 9 Eylülde Türk orduları İzmire giriyordu. «Peyam-ı-Sabah» başyazarı bir gün evvelki yazısında vâdettiği gibi «Bir Türk sıfatiyle sevinmiş, hattâ sevincinden çıldırmış

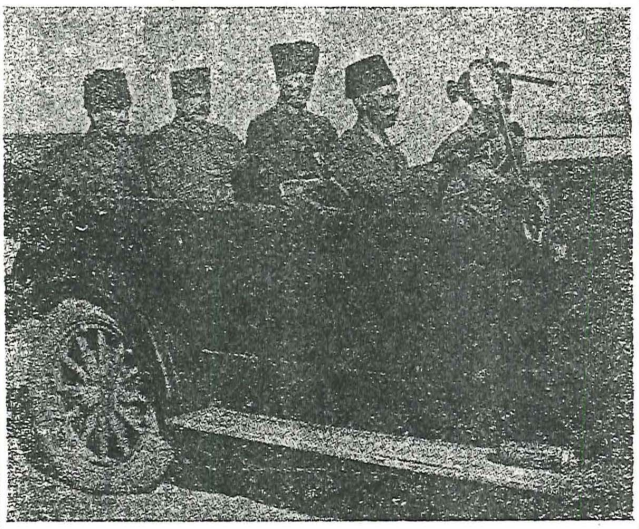

Başkumandan Müşir Gazi Mustafa Kemal ve Büyük Erkânıharbiye Reisi Müşir Fevzi Paşalar zaferden sonra İzmir Kordonunda

mıydı? Bilemem. Şu kadar var ki sonra Türk Mehmetçiklerinin İzmir rıhtımına ayak basıp Başkumandanlarının: «Asker, ilk hedef Akdeniz!..» emrini yerine getirdikleri o tarihî günün ferdasında Ali Kemalin de «Peyam-ı-Sabah» da sonuncu baş yazısı çıkıyordu.

10 Eylül 1922 tarihli «Peyam-ı-Sabah», sayfanın üst kısmını baştan başa kaplıyan 48 ve 36 puntolu harflerle İzmirin kurtuluşu müjdesini yayınlarken, yanıbaşındaki başmakale sütununda çıkan son yazısında Ali Kemalin üslûbu tanınmaz bir hale gelmişti. Makalenin ifadesi, edâsı hattâ kelimeleri bile değişmişti: «Gayeler bir idi ve birdir!» başlığını taşıyan bu yazıdan bazı kısımları dikkatle, ibretle süzülmeğe değer:

* * *

«Muvafık, muhalif bütün Türklerin gayeleri birdi. Yâni bu devletin kurtuluşunu temin etmek, Harbi Umumîden sonra tehlikeye düşen yaşama hakkını elde etmekti. Ancak şimdi kaderlerini türlü, türlü felâketlere uğratanların zıddına olarak, muhaliflerin içtihatları bu gayeyi sulh ile, siyasetle elde etmekti. Bu memleketi harb ve darb ile yeniden maceralara sürüklememekti. Çünkü bu maceraların âkıbetini defalarla tecrübe etmedik mi? Zarar, yine zarar, daima zarardı.

«İtiraf etmeliyiz ki, Anadolunun son zaferleri kuvvetimize, kılıcımıza dayanarak millî dâvayı, hayat ve istiklâl hakkımızı kazanmak içtihadının, velev pek büyük fedakârlıklarla da olsa, ilk bakışta, tahakkuk ettiğini gösterir gibidir. Böyle olunca muhaliflerin içtihatlarında fena yanıldıklarını, Avrupa ile ihtilâfımızı halletmek için silâha sarılanların ise haklı olduklarını, sulh şartlarını kılıcımızla, kanımızla yazdırmak istemekte isabet eylediklerini teslim etmek lâzım gelir. Bu âkıbetin tahakkuk ettiğine vicdanen, irfanen kani ise, muhalefet de sevinmeliydi, çünkü arzettiğimiz gibi, gaye bir olduğu için, ona bu kestirme yoldan vasıl olmak ne mutludur.»

* * *

Ali Kemal merhumun «Peyam-ı-Sabah» da çıkan bu son yazısı, kendisinin Kuvayı Milliye ve Millî Mücadeleye karşı üç yıldanberi inatla, ısrarla yazdığı muhalif, muarız, hattâ küçük görücü ve alay edici yazılarda yanılmış olduğunun açıktan açığa kabul ve teslim eden bir itirafnameden başka birşey değildi.

Bizler, «Peyam-ı-Sabah» başyazarının nihayet imana geldiğini gösteren bu itirafnemisini «İleri»de aramızda bayram yaparak okuduktu. Sami merhum (Karayel) kendisine hâs o coşkun heyecanla İlhami Safayı bir dut ağacı gibi silkerek ve zavallının:

— Sami, ne yapıyorsun? Ben pehlivan değilim yahu!.. yolundaki çığlıklarına ehemmiyet dahi vermeden:

— Dâvayı kazandık koca oğlan!.. Demek ki biz haklı imişiz!.. Ali Kemal bile imana geldikten sonra mesele yok!.. diye kahkaha üstüne kahkaha atıyor, rahmetli İlhamicik de o mavi gözlerinin içi gülerek gazetenin ressamı Namık İsmail merhuma:

— Namık, sayfayı baştan başa kaplıyacak, bir sütun genişliğinde bir Mehmetçik resmi isterim!.. Göreyim seni!.. diye bir taraftan sevincinden kabına sığamazken, öte taraftan da «İleri» mizin ferdası günü tiraj rekorunu kırmasını sağlamaya çalışıyor, idare müdürümüz rahmetli eczacı Celâl merhum da keyfinden zıp zıp zıplatıyordu.

Ne günlerdi o günler Yarabbi!.. Millî gurur ve heyecanın kabarıp kabarıp taştığı o günleri bilfiil yaşamamış olan bugünkü evlâtlarımızın gözünde bu taşkın heyecanı, coşkun sevinç ve neş'eyi gerektiği gibi canlandırmakta nâçiz kalemim âcizdir. O bayram değildi,nasıl anlatayım, büsbütün başka birşeydi, adlandırılmasına imkân olmıyan bir sürur tufanı idi; genci ihtiyarıyle, kadını, erkeğiyle, kızı kızanıyle bütün İstanbulu cûşu huruşa getiren bir millî kükreyişti. Nitekim bu emsalsiz heyecanın en parlak örneğini, Ankara mümessili Refet Paşanın (sayın Refet Bele) nin Kabataş vapur iskelesinden, İstanbul topraklarına ayak bastığı o mutlu günde, İstanbullular, dosta düşmana, o sıralarda hâlâ İstanbulda bulunan İngiliz - Fransız - İtalyan işgal kuvvetlerine rağmen, bir defa daha vereceklerdi.

Her neyse heyecana kapılıp sadetten çıkmıyayım da yine konumuza, Ali Kemal merhumun bu son başyazısına, nedamet ve istiğfarına döneyim:

* * *

«Peyam-ı-Sabah» başyazarı 1922 Eylûlünün onuncu günü yazdığı bu apaçık nedametnamenin daha açıklarını, daha samimilerini de belki kaleme alacaktı; Millî Mücadeleye karşı yıllarca sürmüş hücumlarını mazur gösterebilmek için, bu suretle de hudutsuz zararlar verdiği Türk müttefiklerine son dakikada olsun hiç olmazsa kısmen bir hizmette bulunarak günahlarını affettirmeğe çalışacaktı. Efkârı umumiye günahkâr başyazardan bu mertliği bekliyordu.

Ne çare ki, Ali Kemal Beyden kader bu fırsatı esirgedi. Çünkü daha düne kadar ortağı sıfatiyle kendisine matbaasının ve tesislerinin kapılarını ardına kadar açmış olan «Sabah» sahibi Mihran Efendi, Babıâli caddesinde pek nadir görülen bir sağdan geri ile, ölüme mahkûm başyazarını hazin mukadderatiyle yüzyüze bırakıyor, ondan bu son müdafaa, belki de kurtuluş ümidini kıskanıyordu.

Filvâki 11 Eylül 1922 tarihli ve 11783 sayılı «Peyam-ı-Sabah» ı alan okuyucular Ali Kemal Beyin başmakalesi yerinde «Bir izah» serlevhalı bir yazı ile karşılaştılar, bu yazıyı okuyunca da Kayserili Mihran Efendinin üç yıl ortaklık ettiği «Peyam» başyazarından ayrılmış olduğunu ve ancak gazetesinin tatlı canını kurtarmaya çalıştığını iğrenerek gördüler.

Ali Kemal merhumun takip ettiği siyaseti tam üç sene tasvip ettikten sonra olaylar tahminin tersine bir istikamet alınca kurnaz Kayserili Ermeni bütün günahı Ali Kemalin sırtına yükleyip kendini kurtarmakta bir saniye bile tereddüt etmemiş, Ali Kemale pasaportunu verdikten başka o «İzah» ı ile de başyazarını âdeta sırtından hançerlemişti.

Mahut «İzah» da «Sabah» sahibi gazetesinin şimdiye kadar memlekete yaptığı hizmetlerden, yana yakıla, bahsediyor, hiç utanıp sıkılmadan şöyle dert yanıyordu:

* * *

«Bu hizmetlerimizi inkâr etmedikçe «Peyam» ın üç senedir ta-

Devamı 25. Sayfada

OPON faydalıdır!

✓ OPON baş, diş, adale, sinir, romatizma, siyatik ağrılarına karşı

✓ OPON bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında

✓ OPON soğuk algınlığından mütevellit ağrıları teskin bakımından

✓ OPON yorgunluktan ileri gelen ağrı ve kırıklığa karşı

✓ OPON grip ve nezle başlangıcında bir çok fenalıkları önlemek için FAYDALIDIR

55-17

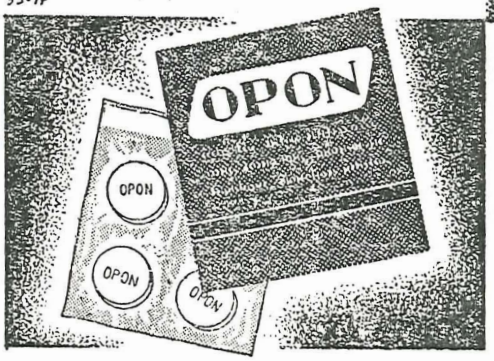

OPON

SAF
ACIDE ACÉTYLSALICYLIQUE' dir

İğrenç Bir Oyun

(Baştarafı 13. Sayfada)

kip etmekte olduğu mesleğe daha fazla iştirâk edemezdik. «Peyam»ın neşriyatı «Sabah»ın fikir istiklâlini haleldar etmediği müddetçe kendisiyle işbirliği yapmakta bir beis görmemiştik. Ancak son günlerde Allaha şükürler olsun millî emeller tahakkuk etmiş, İzmir kurtulmuştur. Bu vaziyet karşısında «Peyam» la beraber çalışamazdık. Binaenaleyh «Sabah» bugünden itibaren tekrar tarafsız ve hakikatperest mesleğine rücu etmektedir. «Peyam» ile ve Ali Kemal Beyle hiçbir alâkamız kalmamıştır.»

* * *

O devri yaşamış bütün meslekdaşlar gibi ben de pek iyi hatırlıyorum ki, «Sabah» sahibi Mihranın, Ali Kemalin kendisini müdafaa edecek, ve anlaşmazlıkları belki de ortadan kaldıracak şekilde fikirlerini izaha muhtaç olduğu bir zamanda onu gazetesiz ve sütunsuz bırakması pek ayıplandı, son derecede çirkin görüldü idi.

Ali Kemalin üç yıl süren ifratları, baksızlıkları, gaflet ve dalâletleri şüphesiz büyük bir kabahat, hattâ cinayetti. Lâkin Mihranın son dakikadaki o kahpe dönekliği de en hafif tâbiriyle iğrenç in iğrenci, aşağının bayağısı bir orostopoğluluktu.

Ali Kemal Bey yıllarca kasasını doldurduğu Kayserili Ermeninin ne matah olduğunu, pek geç de olsa, anlamasına anlamıştı ama iş de işten geçmişti. Yazılarına serpiştirmeği âdet ettiği kıt'alar, mısralar, beyitlerin sırası asıl şimdi gelmişti ve «Peyam-ı-Sabah» başyazarı şayet bir başmakale daha yazmak imkânına kavuşsaydı hiç şüphe yok ki, bu yazısını şu meşhur Türk atalar sözüyle süslerdi:

Eh'bbâ şive-i-yağmada mebhut ey Ehibbâ şive-i-yağmada mebhut eyler e'dayı
Hüdâ göstermesin âsâr-ı-izmihlâl bir yerde...

* * *

Ali Kemal Bey bu suretle en muhtaç olduğu bir zamanda ortağı «Sabah» sahibinin oyuniyle bir satır müdafaaname dahi yayınlamaktan mahrum bir halde sipsivri ortada kalırken olaylar da artık baş döndürücü bir seyir takibine başladı: İzmirden sonra Bursa ve bütün yurt düşmanın pis çizmelerinden temizlendi, 11 Ekimde Mudanyada mütareke imzalandı, birkaç gün sonra da mütarekenamenin tatbikini kontrol etmek ve Trakyaya geçip Edirneyi kurtaracak Türk jandarma kuvvetlerine nezaret etmek üzere Refet Paşa İstanbula geldi.

Bu müddet içinde de Ali Kemal Bey, İstanbuldan kaçmaya hazırlanan Padişah Vahidettinle görüşmek üzere hemen her akşam Yıldız Sarayına gidiyor, Saray haberlerini alıyor, günaşırı da huzuru şâhaneye kabul olunuyordu.

TALEBE VELİLERİNE

Ahme Arslanöz Dershanesi

Ücret talebeyi sınıf geçirtmek şartiyle alınır.

Ayrıca hariçten Lise - Ortaokul bitirme ve belge imtihanlarına girecek talebe ve yetişkinlere sınıf geçirmek ve mezun etmek şartiyle ders verilir. Tafsilât için Dershaneme müracaat edilmesi.

Not: Taşradan gelecek talebelere yurt ve pansiyon temin edilir. Adres: Ahmet Arslanöz Dershanesi, Ankara Yenişehir, Meşrutiyet Caddesi No. 1. Tel: 27943.

NİŞAN, DÜĞÜN ve TOPLANTILARDA
FOTO SABAH'ı
ARAYINIZ

SEVDİKLERİNİZE EN İYİ HEDİYENİZ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimlerdir.

Çocuklarınızın
ALBÜMLERİNİ
SABAH'ta
Çekilmiş Resimleri ile zenginleştiriniz.
Telefon : 44 01 08

ASIM SOYAD
Diş Hekimi ve Röntgen
Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı, Emniyet Sandığı Apt. No. 1/1, Kat 2, daire 6.
Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası.

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı
Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 21 69 47. Ev: 63 17 25

Dr. N. AYDIN AYBERK
Jinekoloğ - Operatör
Doğum ve Kadın Hastalıkları Mütehassısı
Yeni Melek Sineması üstü 13 - 1
Beyoğlu Tel. 44 51 70
Muayene saati : 16 - 19.30
Cumartesi : 13 - 19.30

Sayı : 190 Cilt - 8

5 Nisan 1956

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ahmet Samim Nasıl Şehit Edildi?

★ Ahmet Samim ve İttihat Terakki

★ Hangi kuvvet istibdadı alaşağı etmişti.

★ 4 Kelimelik parola neydi?

★ Hasan Fehmi ve Zeki beyin akıbeti

★ Alıp yürüyen rivayetler

★ Kırpıntı adlı eserdeki hâdiseler

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Ahmet Samim'in ressam Münif Fehim tarafından yapılmış bir portresi...

LAFI «Peyam-ı Sabah» başyazarı Ali Kemal merhumun tüyler ürpertici ölümünden açmakta olduğumuz Türk gazeteciliğinin başka bir politika kurbanından, rahmetli Ahmet Samimden behsetmemek haksızlık olurdu.

Vakıa Ahmet Samim'in feci ölümü ile mütareke devri Babıâlisinin pek alâkası yoktur. Çünkü zavallı Ahmet Samim merhum 1910 yılında yani Birinci Dünya Harbinden ve tabiatiyle Mütarekeden yıllarca evvel bir gece alçakcasına şehit edildi. Lâkin o da muhalefetin kurbanı olarak, hem de pek genç bir yaşta beyninden kurşunla vurulmak suretiyle öldü gitti. Sadece bu bakımdan da olsa yeni nesle mensup münevverlerimizin bu atılgan Türk gazetecisini yakından tanımaları, aziz adını saygı ile anmaları icap eder kanaatindeyim.

* * *

Ahmet Samim meşrutiyet inkılâbından sonra, yani İkinci Abdülhamit istibdadını devirip yerine geçen «İttihat ve Terakki» cemiyetinin hiç şüphe yok ki, iyi niyetli, lâkin hoyrat olduğu kadar acemi; acemiliği nispetinde de, mütehakkim iktidarı sıralarında parlamış genç bir gazeteci idi. Şahsını tanımadım yalnız daha mektep sıralarında iken bile «İttihat ve Terakki» kodamanlarına aleyhine yazdığı ateşli, atılgan ve pek cesurane makalelerini zevkle okurdum. İşin tuhafı rahmetli babamın koyu bir İttihatçı, benim de cemiyetin, büyük bir hayranı olmaklığımıza rağmen benim Ahmet Samimi zevkle heyecan'a takip etmemdir. İttihat ve Terakki cemiyetinin hayranı idim, Çünkü koca bir imparatorluğu otuz üç yıl galiz bir itibdat altında inim inim inletmiş keyfî bir idareyi alaşağı edivren o idi. Lâkin maalesef daima olduğu gibi padişahın keyfi idaresini çökerten, «hürriyet», «adalet», «müsavat», «uhuvvet» parolasına sarılarak iktidarı ele geçiren cemiyet yavaş yavaş hünkârın istibdadına rahmet okutacak bir tahakküm ve tegallüp yoluna sapıyordu. Eski devrin bir takım nazırları, paşaları muhakeme dahi edilmeden sürgün ediliyorlar, paraları ellerinden alınıyordu. Birçok memurlar memuriyetlerinden çıkarılıyorlar, çoluk çocuklariyle açlığa mahkûm ediliyorlardı ve bunların arasında kuru ile yanan yaşlar da bulunuyor, hülâsa bir kör döğüşüdür gidiyordu. Sanırım ki, Ahmet Samim, Köprü üstünde güpe gündüz öldürülen Hasan Fehmi. Makriköyünde iki cemiyet fedaisi tarafından vurulan Zeki bey merhumlar gibi gazeteciler körpe dimağların meclûbiyetini İttihat ve Terakkicilerin sözleriyle fiilleri arasındaki bu tezatta arayıp bulmak mümkündür.

Her ne ise o devir gençliğinin rahmetli Samime karşı duyduğu hayranlığın sebeplerini aramayı kısa keselim de «Sedayı Millet» başyazarının namertçe vuruluşuna gelelim: Dediğim gibi «Sedayı Millet» gazetesi padişahın istibdadına olduğu kadar İttihat ve Terakki'nin ceberut ve tahakkümüne de alehtar bir gazete idi; fazla olarak bu gazetenin Rum Patrikhanesi ile Rum mebuslarından, yani muhalefeti ile meşhur, Kozmidi efendinin malî yardımları ile çıkarıldığı rivayetleri de alıp yürümüştü. Artık bilmem bu İttihatçıların, bu gazeteyi milliyetsever Türklerin gözünden düşürmek için, uydurdukları bir ayaklanma idi, yoksa bir gerçeğe mi dayanıyordu? Şurası muhakkak ki, Kozmidi Pandelâki efendinin «Sedayı Millet»in idarecileri arasında mühim bir yeri vardı. Devrin muhalif liderleri arasında tanınmış bir sima olan Kozmidi efendi sırf muhalefeti yüzünden «Sedayı Millet»i desteklemiş de olabilir, sadece Osmanlı İmparatorluğunu yıkıp Rum ekalliyetinin ezelî ve hayalî olan Ayasofya camiini yeniden kiliseye çevirmek, Bizans İmparatorluğunu hortlatmak gibi yani vatanı parçalamak gibi hainane bir emele de dayanabilir. Bu ciheti kesin olarak bilmiyorum. Fakat benim görüşüme göre Ahmet Samim gibi ateşli bir Türk yurd severinin böyle karanlık ve alçakca bir ihanete bilerek âlet olamıyacağıdır.

* * *

«Sedayı Millet» başyazarı yine bir gazeteci ve ediplerimizden Fazıl Ahmet Aykaçla kolkola giderken, kafasına arkadan saklan bir rövelver kurşuniyle şehit edildi. Sayın Aykaç bu garip ve içler acısı vak'anın 1924 yılında eski arap harfleriyle basılmış «Kırpıntı» adlı eserinde bütün tafsilâtiyle anlatmıştır. O devrin genç münevverleri arasında 10 Temmuz inkılâbının yarattığı ruhi haleti ve psikolojik fırtınaları bütün incelikleriyle tasvir eden bu küçük fakat pek kıymetli eserin yeni harflerle yeniden basılıp basılmadığın. bilmiyorum. Şayet basılmamışsa bu himmeti de esirgememesini sayın Aykaçtan rica ettikten sonra hâdisenin naklini üstadın realisit kalemine bırakıyorum:

* * *

«Ahmet Samime birçok tehlit mektupları göndermişlerdi. Hattâ bazı garip kimseler kendisine garip müracaatlarda bulunarak sesini kısmasını, bulunduğu gazeteyi terketmesini tembih eylemişlerdi, O akşam anladım ki Samim bütün bunlardan müteessir ve mütehassis olduğu kadar gazetenin hakikî vaziyetinden de şüphedardır. Ve kendisi için en müthiş olan nokta bu idi. Yani kendi husumet ve samimiyetinin, sırf memleket düşmanı insanlar tarafından suiistimal «hattâ suiistihdam ve istismar edildiğini hissedecek olursa ye'sinden delirecekti.» Halbuki bundan şüphe etmeğe de başlamıştı. Kendisinden ayrıldığım dakikada beynimin içinde büyük bir yorgunluk duyuyordum. Fakat bir gece sonra beraber bulunacağımız için her şeye dair uzun uzadıya konuşabiliriz diye avunmak istiyordum.

«O geceyi evimde yalnız geçirdim. Sabahleyin Darülmuallimin'deki dersimden evvel Celâl Sahirin evine gidip Esbak Şeyhülislâm Cemalettin efendinin oğlu Muhtar beyin yalısına dâvetui olduğumuzu, akşam üstü «Sadayı Millet» Matbaasında toplanacağımızı söyledim. Celâl Sahir dâveti memnuniyetle kabul etti. Akşama birleşmek üzere kendisinden ayrıldım. Lâkin vakit geçip de matbaaya gittiğim zaman Samimin orada olmadığını söylediler. Diğer dâvetlilerin hepsi hazırdı. Hattâ Mümtaz bey de orada bulunuyordu. Samimin çoluk çocuğunu ziyaret etmek üzere Eyüp'ün üzerinde Hamidiye köyüne gittiği, o sebeple biraz geç geleceğini öğrendik. Mamafih pek çok gecikmedi. Güler yüzüyle kapıdan içeri girdi ve Şehabeddin Süleymana behemehal bizimle beraber gelmesi için ısrara başladı. Fakat o bir türlü gelmek istemiyordu ve bir fırsat bularak matbaadan kaçtı. Samim onu mutlaka beraber almak için lüzumsuz bir ısrarda bulunuyor, vaktin hayli geçmiş olmasına rağmen gittiği yerde bulabileceğini söylüyordu. O kadar dayandı ki, kabule mecbur olduk ve Şehabettini bulacağız, onu alarak yanıya geleceğiz. Birbirimizin elini sıktık. Matbaanın «İşte bu saniye ile zavallı şehidin beynini paralayan kurşunun infilâk anı arasında ancak dört, beş dakika kadar bir zaman geçmiştir. Fakat bu pek şenî ve çok fecî hailenin teferruatını aşağıda ki makaleye bırakıyorum.»

* * *

«20. Asır»ın bu hatıralara ayırdığı sütunlar dolduğu için biz de üstada uyarak bu haftaki sohbetimizi burada keselim, rahmetli Samimciğin nasıl şehit edilğinin tafsilâtını gelecek haftaki musahabemize bırakalım.

Sayı: KB 191

Çamur İçindeki Kanlı Yüz

★ 26 yaşında beynine kurşun sıkılaran şehit edilen gazeteci

★ Poğaçacı fırınının önünde

★ Beynin içinde gümbürdeyen tabanca sesi

★ «Aman vuruldum!..»

★ Mucize kabilinden bir kurtuluş

★ Zavallı Samim'in çamura bulanmış kanlı çehresi

Yazan: Cemalettin SARAÇOLĞU

GEÇEN haftaki sohbetimizde «Sadayı Millet» başyazarı Ahmet Samim merhumu, arkadaşı Fazıl Ahmet Aykaçla, Şeyhülislâm Cemaleddin efendi Zade Muhtar beyin Kuruçeşmedeki yalısına gitmek üzere, kol kola yolda bırakmıştık. Sayın üstat Aykaç vak'anın mabadini de, «Kırpıntı» adlı fakat 10 Temmuz inkılâbının o devir gençliğinde yarattığı birbirine zıd duyguları tahlil ve tesbit bakımından, pek kıymetli eserinde, şöyle anlatır:

* * *

«Sadayı Millet gazetesinin matbaası Ebüssuud caddesinde, şimdiki (Tercümanı Hakikat) (1) matbaasının hemen hemen karşısına tesadüf eden bir binada idi. Yukarıdan kapıya kadar dört kişi beraber indik. Şeyhülislâm Cemaleddin efendi zade Mümtaz bey, Celâl Sahir, zavallı Samim ve ben... Mümtaz beyle Celâl bey, hazır duran arabaya binerek Kuruçeşmeye doğru yollandılar. Ahmet Samim ile ben de Şahabeddin Süleymanı alarak yine Kuruçeşmeye gitmek üzere kol kola girdik, yürümeğe başladık.

«Şekerci Rıfat efendinin dükkânı (2) önüne gelinceye kadar Samim sadece Şahabeddin Süleymandan bahsediyordu. Onun yaptığı oyunbozanlığa pek ziyade kızdığı için şimdi kendisini bulunca iyice bir kavga edeceğini söylüyordu. Tamam Rıfat efendinin dükkânı önünde birden bire durarak:

«— Ah, ne kadar hararetim var, dedi, şu sırada birer turunç

Fazıl Ahmet Aykaç

şerbeti içelim! Dükkâna girdik Fakat geç olduğu için bir şey bulamadık, Satıcılar da dükkânı kapamak üzere idiler. Yine kol kola Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumisi karşısındaki sokaktan köprüye doğru yürümeğe başladık. Ben Samimi kendi vaziyeti ile gazetesi hakkında konuşmaya sevk için lâkırdıyı değiştirdim:

«— Canım, dedim, hani şu senin Kozmidi'den ne haber? Dün bir şeyler söylüyordun; pek dikkat edemedim... Binnetice ne karar verdiğini sorabilir miyim?

«Zavallı ve aziz Ahmet Samim, çok dertli bir adam haliyle bir kaç kere içini çekti.

«— Ne kadar canım sıkıldığını bilemezsin, bilemezsin, Fazıl, dedi, bu akşam uzun uzun konuşuruz ya! Fakat şu Kozmidiye öyle bir iş yapacağım ki dünya hayrette kalacak!.

«— Yok, canım! Ne yapacaksın kuzum?..

«Biraz tereddüt etti ve sonra gülmeğe başladı. Söylediği şunlar:

«— Gazeteyi katiyen bırakıyorum; ama katiyen... Çünkü doğrusu kendim de birçok şeyden şüphelenmeğe başladım. Gazeteyi bırakacağım akşam yirmi dört punto ile kendim karilere bir «arzı âtizar» dizeceğim ve makineye vereceğim. Amma bunun içine ne yazacağımı söyleyemem...

«Yine gülüyordu. Beş on adım daha attık. Ortalık tenha, etraf karanlıktı. Bahçe kapısında Kasabyan eczanesi (3) karşısındaki poğaçacı fırınının önüne gelmişiz. Gelmişiz diyorum, çünkü oraya vüsulümüz anında kopan kıyamet esnasında ben nerede olduğumuzun farkında bile değildim. İşte birden bire duyduğum şey: Kulaklarımın zarlarını patlatacak bir şiddetle gümbüdeyip bana:

«— Vuruldum!.. Hissini veren şiddetli bir tarraka!..

* * *

«Bir tarraka ki, gûya tâ beynimin içinde bir infilâk olmuş ve hemen bütün hüviyetime sirayet etmişti. Nihayetsiz bir hasyet zelzelesi içinde bir an için başımı arkaya çevirdiğimi pek iyi hatırlıyorum. Ve yine pek

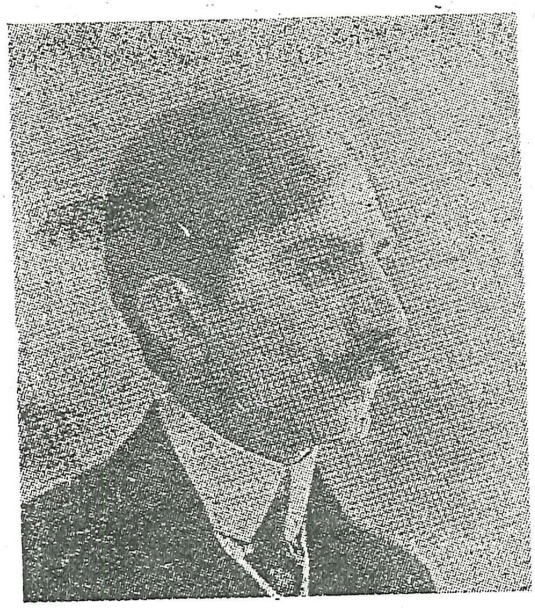

Merhum Ahmet Samim'in bir resmi

vazıhan hatırlıyorum ki o esnada bir ateş daha gördüm, o kadar. Sonra yapılan, tahkikat bunun atılan ikinci kurşunun alevi olduğunu ispat etti ve o sırada ben bir mucize ile kurtulmuş oldum ki şudur: Her taraf karanlık olduğu halde demin bahsettiğim poğaçacı mustatil bir aydınlık dilimi resmediyordu. İşte ben ellerim başımda, «— Vuruldum!. diye o fürcedin içeri kendimi atmışım. Lâkin böyle çılgınca içeriye atılırken üçüncü bir tarraka daha olduğunu pekâlâ duydum.

* * *

«Fırıncılar yemek yiyorlardı. Böyle kapılarının önünde kurşunlar patlarken içeriye:

«— Vuruldum!.. diye birinin can atması üzerine açık duran kepengi örtüverdiler... Ben katiyen vurulduğuma kani olarak, kulaklarımın zarı parça parça olurcasına çınladığı halde üstümde başımda kan arıyor; târif olunamaz bir beht ve sehsemlik içinde başımı, vücudumu uğuşturuyordum. Fırıncılar hemen su getirdiler. Onu bile içemedim. O sırada Samim aklıma geldi, ya onu vurdularsa!..

«Büsbütün dehşetim arttı! Fakat fırıncılar da korku içinde bulunuyorlar, dükkânın kapısını açmıyorlardı. O saniyenin bütün uzviyetimde gezdirdiği raşeleri, şu anda yine biraz duyuyorum. Fakat bunları size târif etmek kabil değil... Geçen bu kadar senelere rağmen hâtıram ne zaman bu vak'ayı emelese bütün tüylerim ürperiyor ve teessürlerimi susturmak için çok zahmet çekiyorum, Zira biçare Samimi çok severdim, Ve hâlâ kendisine çok acırım.

«Mamafih, vak'aya devam edelim: Bu fırının içinde zannederim ki on dakika kadım. Birdenbire dışardan kapıyı vurdular. Gelenler zabıta memurlarıymış ve aydınlık istiyorlarmış. İşte bu vesile iledir ki, ben de dışarıya çıkmaya muvaffak oldum. Galiba dünyada hiç unutamıyacağım en yırtıcı bir levha görmek için!

«Fırından verdikleri kötü lâmbanın, kırmızı ve pis aydınlığı altında beyninden vurulan zavallı Samim'in ölü çehresi!...»

* * *

İttihat ve Terakkiye muhalefet ettiği, cemiyetin ihtarlarına kulak asmadığı için, «Sadayı Millet» başyazarı Ahmet Samim merhumun bir İttihatçı fedai tarafından nasıl vurulmuş olduğunu bu menfur cinayet sırasında kol kola yanında bulunan en yakın arkadaşlarından birinin kaleminden dinlediniz. Merhum vurulduğu vakit 26 yaşında idi.

Rahmetli Samimi «İttihat ve Terakki» nin öldürttüğü muhakkaktır. Çünkü Samim merhum gibi deryadil, kalendermeşrep bir yazarın politika düşmanlarından başka tatlı canına kasdedecek kadar azılı şahsî bir düşmanı pek olamazdı. Aynı mevzu etrafında İttihat ve Terakki aleyhtarı bir gazetecinin macerasından bahsetmiş olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu da «Hüküm Gecesi» adlı realist romanında bu ciheti katiyet'e, sarahat'e kaydeder.

Evet İttihat ve Terakkinin Meşrutiyet devrinde hoşa gitmeyen, muhalefette ısrar eden bir gazeteci cemiyetin fedaileri tarafından ya böyle karanlıkta bir arkadaşıyle kol kola giderken, yahut da Köprü üstünde «Serbesti» muharriri Hüsnü Fehmi bey merhum gibi güpe gündüz, yahut oturduğu köyde evinin önünde Zeki bey merhum gibi öldürülürdü.

Çok şükür ki, zamanla bu âdet ortadan kalktı, Artık muhalif gazeteci kurşun yağmuruna tutulmuyor, sadece çeşitli antidemokratik kanunların hışmına uğrayarak hapse tıkılıyor. Bizzat başımdan geçtiği için bilirim ki, kurtuna bedel hapis cezası da, ortasında yaşadığımız medeniyet ve demokrasi dünyasında hiç de hoş görülecek bir şey değilse de, pisi pisine öldürülmekten ne de olsa ehvendir. Ehvendir amma memleket irfanı namına da küçümsenmiyecek bir ayıptır. Padişahların istibdat devrinde sürgün, ittihatçıların meşrutiyet idarelerinde kurşun, Cumhuriyetin demokratik rejimde de hapis, para cezası gibi ukubetlerle karşılaşmaktan bir türlü kurtulamamış olan Türk gazeteciliği inşallah zamanla muasır Avrupa ve Amerika basınının tam ve mutlak serbestisine kavuşur. Gönlümden kopup gelen bu duaya sen de can ve gönülden âmin! de aziz okuyucu.

---

(1) Şimdi (Tercümanı Hakikat) binası da yıkılmış yerine Basın kooperatifinin binası yapılmıştır.

(2) Şimdi Postahane ve Adliye müşterek binasının biraz ilerisinde otobüslerin önünde durdukları kırtasiye mağazası.

(3) Kasapyan eczahanesi de tarihe karışmış bulunuyor ve onun yerinde bir atriyat dükkânı vardır. Mahut boğçacı fırını ise hâlâ mevcut.

sayı : 192

Meşhur Süleyman Nazifin bir resmi

Mütarekenin En Cesur Muharriri

★ İnsan şekline bürünmüş medenî celâdet örneği

★ Rahmetli Süleyman Nazifin meşhur kalın bastonu

★ «Bazan kalem kadar sopaya da ihtiyaç hasıl olur!..»

★ Mütareke devrinin en cesur kalem sahibi kimdi?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

SÜLEYMAN Nazif merhum büyük bir edip, ince duygulu bir şair, kıymetli bir tarihçi olarak edebiyat ve sanat tarihimizde mümtaz bir mevki işgal eder. Benim görüşüme göre rahmetli üstadın gazetecilik cephesi bütün bu kıymetlerini gölgede bırakacak derecede parlaktır.

Merhumu, 1918 yılında aziz meslek hocam Ebüzziyazade Velid Beyin «Tasviri Efkâr»ında çalışırken tanımıştım. Kalın bastonu elinde, matbaaya denize dalar gibi aceleci adımlarla girer, doğru Velid Beyin odasına çıkar, hazırlayıp itina ile beyaza çekmiş olduğu, o günkü yazısını mutlaka yüksek sesle okur, okurken coşar, coştukça da sesini yükseltir, sonra makalesini verir, mahut kanapeye kurulur, Velid Beyle sohbete başlardı.

Şurasını da ilâve etmeliyim ki, Süleyman Nazif merhum, odaya girer girmez kalın basyonunu dikkatle, itina ile bir köşeye yerleştirir, her nedense bekçi sopasından farksız bastonuna âdeta pederane bir alâka ve ihtimam gösterir, onu gözünden ayırmak istemezdi. Velid Beyin de bu cihet dikkat nazarını çekip bir gün bu müstesna dikkat ve alâkanın sebebini kendisinden sormuş:

— Bazan kalem kadar sopaya da ihtiyaç hasıl oluyor da ondan!.. Cevabını almış. Ancak bir zamanlar Ahmet Mithat Efendinin Babıâli caddesinde muarızı Lâstik Sait Beyi bastonla hırpalamasını andıran bir hâdisenin Süleyman Nazif merhumla herhangi bir muarızı arasında geçip geçmediğini ben kendi hesabıma bilmiyorum. Velid Beyden üstadın bu acayip cevabını işittiğim vakıt keyfiyeti sormamış olmama da şimdi esefler ediyorum. Belki böyle bir vak'anın Süleyman Nazif merhum da kahramanı olmuştur. Fakat üstadın kalın bastonuna karşı gösterdiği müstesna bağlılığı gözlerimle gördüm, hem de defalarca...

* * *

Süleyman Nazif merhum için gazetecilik cephesi bence diğer kıymetlerinden üstündür demiştim, öyledir. Çünkü bilhassa o kapkara Mütareke yıllarında üstadın arslan kükreyişlerini andıran o ulvî sayhaları yalnız Babıâli yokuşunu çın çın öttürmekle kalmamış, bezgin yüreklere kuvvet, sönmüş ümitleri yeniden tutuşturup alevlendiren bir ilâhi nağme nefha olmuştu. Bunlar sadece ağızdan ağıza dolaşan birer şiir nefisesi, nesir harikası değildi. Gazete sütunlarında yer alan birer medenî cesaret, millî celâdet nümuneleri idi.

Bugünkü nesle mensup evlâtlarımızın çoğu pek bilmezler ama, sonraları birer gemi arslanı heybetiyle yüksek vatanperverlik taslamış inkılâp zimamdarlarından bir haylisi sığınacak bir fare deliği aradıkları o şeametli günlerde Süleyman Nazif merhum «Kara bir gün» başlıklı meşhur sayhasını, Cenab Şahabeddinle birlikte çıkardıkları «Hâdisat» gazetesinde neşrediverdi.

«Hâdisat»ın 9 Şubat 1919 tarihli sayısında çıkan o «Kara bir gün» makalesinde Fransız İşgal Kuvvetleri Başkumandanı General «Franchet d'Esprey»in, cenabı Fatihi taklide yeltenerek, beyaz bir beygir sırtında Beyoğlu sokaklarını dolaşmasına karşı köpürüyor, küreyor, mağrur Fransız generalini bulaşık paçavrasına çeviriyordu.

O sıralarda askerî sansür heyetinin şefi Aziz Hüdai Bey merhum, üstadın içten gelen bu ateşli sayhasının intişarına mâni olmayı millî gururuna yedirememiş, makale çıkarak muhitte bir bomba tesiri yaratmış, fakat bu yüzden de Aziz Hüdai Bey idama mahkûm edilmek üzere Fransız askerî hapishanesini, Süleyman Nazif de Malta menfasını boylamışlardı. Vâkıa Süleyman Nazif merhum sırf bu makale yüzünden sürülmüş değildi. Çünkü on bir ay sonra üstadı yine İstanbulda görüyoruz ve 1920 yılı Ocak ayının 23 ünde Darülfünunun konferans salonunda Türk aydınlarına okuduğu Piyer Loti hitabesinden sonra Maltadaki «Pulverista» zindanına atıldı idi ama Fransızların o meşhur «Kara bir gün» yazısını bir türlü unutamayıp sürgüne asıl o medenî celâdet örneği yazının sebep olduğu da muhakkaktır.

* * *

Süleyman Nazif merhumun İttihat ve Terakki'nin son günlerinde zamanın Sadaşe Nazırı rahmetli Karakemal Beye karşı neşrettiği açık mektup da bir medenî cesaret örneği idi. İttihatçılara «Selânikten gelme âsumânî bir belâ» suretinde tasvir eden o yazı da bir belâgat nefisesi olduğu kadar bir celâdet örneği idi.

Hele zamanın Padişahı Sultan Vahidettinin Anadoludaki millî kıyama cephe alması üzerine Maltadaki «Pulverista» zindanında 920 Temmuzunda kaleme alıp Hünkâra gönderdiği:

Hiddet etmişsin, buyurmuşsun ki, mülküm serteser
Oldu ısyan-ı-esâfille makarrı şûr-ü-şer.
Mukteza-yi-feyzidir adl-i-ilâhinin bu hal,
Etme hiddet padişahım, zulmeken ısyan biçer.

Rübaisi hain Hükümdarın taç ve tahtını kurtarmak emeliyle milletine karşı revâ gördüğü o işitilmemiş ihanetten kavrulan yüreklere su serpmiş, sarayı da çileden çıkarmıştı. Hattâ şayet rivayet doğru ise, bu dört mısraı okuyunca Vahidettin sar'a buhranları geçirip bayılmış imiş!..

* * *

Süleyman Nazif 1870 de Diyarbakırda doğdu. Diyarbakırlı Sait Paşanın oğludur. Dedesinin de adı Süleyman Nazif imiş. Sultan Hamidin istibdat devrinde Parise kaçan, yurda döndükten sonra da Bursa Mektupçuluğu ile İstanbuldan uzaklaştırılan bu pek kıymetli Türk çocuğu Meşrutiyetin ilânından sonra çeşitli vilâyetlerin valiliklerinde bulundu. Fakat 1909 dan sonra devlet hizmetinden çekilerek kendini gazeteciliğe verdi. Hemen her uzvu şair, edip bir ailenin evlâdı olan Süleyman Nazif merhumun kardeşi rahmetli Hasan Âli de kıymetli bir Türk şairi idi. Henüz 57 yaşında, yâni pek genç bir yaşta öldü. Eserleri arasında «Tarihin Yılan Hikâyesi» adlısı Sultan Vahidettine hitaben yazılmış çok kuvvetli bir ithamnamedir. «Batarya ile Ateş» «Çal Çoban Çal!..», «Hazreti İsaya Açık Mektup», «Malta Geceleri», «Çalınmış Ülke», «Yıkılan Müessese» her Türk tarafından dikkatle, ibretle okunmaya değer edebiyat bedialarî, celâdet örnekleridir.

Aziz okuyucu, bir gün biri çıkar da:

— Mütareke devrinin en cesur yazarı, doğrudan doğruya millî ruha hitap eden en kudretli gazetecisi kimdir?.. diye soracak olursa bir sanîye bile düşünmeden, kendini küçük bir tereddüde kaptırmadan:

— Süleyman Nazif merhumdu' cevabını verebilirsin.

Nurlar içinde yatsın!. Makamı Cenneti âlâ olsun!..

Yirmi yaşında fakir ve namuslu bir ailenin tek bir evlâdıyım.

Hayatta bir annemle bir de babam vardır. Babam bir işçidir, yevmiyesi ailesini geçindiremiyecek durumdadır.

Ben ise Ticaret lisesi mezunu olup aynı zamanda Yüksek Ekonomi ve Ticaret okulunda kayıtlı öğrenciyim. Benim mali durumum müsait olmadığı için okula devam edemiyorum. Şimdi Eskişehirde bulunuyorum.

Babamın kazandığı para maişetimize yetmediği için bütün aile güç durumdayız. Kış mevsimi geldiği halde evimizde yiyeceğimiz, giyeceğimiz hattâ soğuktan vücudumuzu koruyacak bir yünlü elbisemiz bile yok.

Kendim iş bulabilmek için her yere baş vurdum, fakat; bazılarında «Münhal yerimiz yoktur», bazılarında ise askerliğini yapmamıştır, diye işe alınamaz dediler.

Hiç düşünmyorlar ki askerlik yapmıyan geçinmiyecek mi?

Akşam olup sessizlik etrafı sarınca ailemizin her ferdi evin bir köşesinde ve kendi halinde kara kara düşünür. Nasıl dünşünmesin? Düşünce, elem, keder, kasvet, zahmet ve meşakkat ne varsa biz) bulmuş. Bilmem ki saadet, neş'e, eğlence nerede? Biz zaten bunların adını bilmekten başka birşey bilmiyoruz. Kendim babamın dertlerini benimle paylaşacak bir kimseye bile sahip değilim. Bana muhitimde gayet yakışıklı çalışkan, oldukça terbiyeli ve itaatli bir gençtir derler ama ne çıkar. Beni ve ailemi bu müşkül durumdan kurtaracak ve benim dertlerimi candan paylaşacak, maddî durumu müsait bir bayanla mektuplaşmak ve nihayet mesut bir yuva kurmak istiyorum. Benim için yer mevzuu bahis değildir. Benimle mektuplaşmak, konuşmak isteyen bayan arkadaş adresime mektupla istediği soruyu sormakta ve istediği şartı yapmakta serbesttir. Gelen her mektuba cevap verilecektir.

Ömer Akbıyık: Odunpazarında Bakkal Ahmet Eroğlu eliyle — Eskişehir.

20 yaşında bir delikanlıyım. Bu yaşıma kadar hiç sevmedim ve sevildiğimi bilmiyorum. Çünkü aile muhitinde sevebileceğim bir kız yok. Okul çağında okulda okuduğum için kız arkadaşlarım olmadı. Aradığım hakiki aşktır. Bu mevzuda mektuplaşmak istiyorum, arzu edenlerin aşağıdaki adrese müracaat etmeleri rica olunur.

Ahmet Baz Saat — Gönen - Tuzakçı

Sayı: 193

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Palavracı Kâzım

★ Unutamadığım bir gün
★ Mühim bir sırrın tevdi'i
★ Yerden göğe kadar hakkı var
★ Tanrı böylelerini eksik etmesin

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Şu bizim Babıâli yokuşu başı başına gerçekten koca bir âlem, gazete okurlarının hatır ve hayallerinden dahi geçirmedikleri bir garibeler, tezadlar dünyasıdır. Türlü tiplerin, çeşitli karakterlerin havadis toplıyacağım diye, ilân alacağım diye Tanrının günü kaldırımlarını defalarca aşındırdıkları caddemizin bir hususiyeti de alabildiğine iyi kalblilerle, fazla hodkâm geçinenlerin hiç olmazsa günde üç beş defa bu kaldırımlarda karşılaştıkları, selâmlaştıklar, birbirlerine hizmet ettikleri veya madik oynadıkları anlarda dahi dudaklarından eksik etmedikleri içten gelen tebessümlere, şakrak kahkahalara sahne olmasıdır. Derhal ilâve edeyim ki içimizde iyi kalbliler, hodkâmlara nisbetle ezici bir çoğunluk teşkil ederler ve sabık Babıâli, lâhik Ankara yokuşu Avrupa şehirlerindeki basın rezaletlerine, hamdolsun, henüz yabancıdır. Denilebilir ki Türk gazeteciliği, bugün dahi, hâlâ temizdir, tertemizdir. Yarın ne olur? Bu gidişle aynı temiz özlülük devam edebilir mi?. İnşallah eder de Türk gazeteciliği türlü mahrumiyetlerine, çeşitli hicranlarına rağmen Avrupanın en temiz, en dürüst, en yurtseven basını vasfını muhafaza eder; resmî ilân dağıtımında, kâğıt tahsisinde esefle şahidi olduğumuz «Mavi boncuğum sende!.» taraftarlıklarına rağmen bu imrenilecek hasletini kaybetmez.

* * *

Bu mukaddemeden maksadım, bu haftaki sohbetimizin konusunu teşkil edecek emektar bir arkadaştan bahse başlamadan evvel resmî ilânların bir caize olarak dağıtılmaya başlaması üzerine, artık tarihe karışmış hissini veren eski idare memurları tipi etrafında yeni nesle mensup okurlarımı biraz olsun aydınlatmaktır. Zira bugün resmî ilânlar her gazetenin mesleği, siyasî gidişi gözetilerek ya ayağına kadar geliyor, yahut da bütün feryatlara rağmen semtine dahi uğramıyor. Halbuki eskiden, Mütareke yılları Babıâlisinde resmî ilânlar da, hususî olanları da, tıpkı haber avlama, çiçeği burnunda taze bir havadis elde etmek gibi pek çetin bir koşmanın, yorucu bir dertleşmenin mükâfatı olarak gazetelere girerdi...

* * *

İşte Mütarekede bu gazeteciliğin çok yorulan muhbirlerinden, röportajcılarından, haber avcılarından çok daha fazla didinen ve yorulan bir ihtisas şubesi müntesipleri de idare memurları idi ve idare memurlarının arasında yokuşumuzun hâlâ en faal, en atılgan idarecisi olan Kâzım Öcalır başta gelir.

Patavatsızlık hudutlarına kadar dayanan doğru sözlülüğü yüzünden hâlâ aramızda «Palavracı Kâzım» adiyle anılan Kâzım bey ağabeyimiz yalnız idareci de değildir. Zemin ve zamana göre muhbirlik de yapar, musahhihlik de ederdi. Başlıca hususiyeti:

— Haydi Kâzımcığım, göreyim seni!.. Denildi mi gözünü ateşten sakınmıyacak derecede hamaratlığı ve bütün haşin görünüşüne rağmen bir genç kız kalbi kadar yumuşak kalbliliğidir. Hele namusu, sözüne sadakati, en zor en başarılmıyan işler karşısında bile bir türlü elinden bırakamadığı nefsine güvenisi bu emektar Türk gazetecisini yakından tanımış olanlarca bilinen gerçeklerdir. Son Posta sahiplerinden arkadaşım rahmetli Ekrem Uşaklıgil şimdi hatırlıyamadığım bir sebeple bir gün bana Kâzımdan bahsederken:

— Cemal, ben hayatımda kimseye kefil olmadım ve olmam; fakat Kâzıma hem kefil olur, hem de imzam yerine kalıbımı basarım! demişti. Yıllar ve yıllar Kâzım Beyi bana daha yakından tanıttı ve görüp anladım ki merhumun bu sözü bir dil pelesengi değil, uzun tecrübelerden geçerek gerçekleşmiş bir hakikatin tâ kendisidir.

* * *

Bundan on sekiz yıl evvel, 1938 de rahmetli İlhami Safa ile «Yeni Sabah» ı kurmaya çalıştığımız o meşakkatli günlerde idare müdürümüz Kâzım Beydi. O zamanlar şimdiki gibi resmî ilânlar gazetelerin ayaklarına kadar gelmezdi ve tıpkı hususî ticaret ilânları, alır gibi resmî daireden, resmî daireye koşmak, bunları birer birer arslanın ağzından koparır gibi elde etmek lâzımdı. İşte Kâzım, henüz yeni kurulmuş, adı pek çok resmî dairelerce belki henüz işitilmemiş bir gazete hesabına kış demez, yaz demez, güneş, yağmur demez, sabahtan akşama kadar koşar, üşenmeyi hatırına bile getirmeden, bitkinliğini düşünmeye bile lüzum görmeden ilân toplar, arada sırada bir iki ehemmiyetli haber de getirdiği olurdu.

Hiç unutmam bir gün geç vakit matbaaya geldi, tabanı yarılmış iskarpinini havaya kaldırarak:

— Amma da çürük şeylermiş, kazıklandık!. diye hayıflandı idi. Halbuki o pabuçlarını birkaç gün evvel, tanıdık, dost, bir dükkândan satın almıştı. Koca Kâzım iskarpinin tabanının yarılmasını fazla koşmaktan değil de kösele nin kötülüğünde buluyordu. Düşünmüyordu ki o masallardaki dervişin demir pabuçlarını dahi ayağına geçirse o demirden pabuçlar bile bu kadar yürüyüşe tahammül edemezlerdi.

* * *

Bir gün matbaada bana geldi, mühim bir sır tevdi edecekmiş gibi, yanıma sokuldu, sonra yutkunarak:

— Cemal Bey, ben gidiyorum!.. dedi, dedi ama bu sözleri söylerken de sanki dünyanın en kötü ahlâksızlığını yapıyormuş gibi kızarıyor, bozarıyordu.. Ben de donakalmıştım. Nihayet:

— Ne var Kâzım Bey? Şurada başbaşa veredik kardeş gibi çalışıyoruz; sana gözünün üstünde kaşın var diyen yok!.. Yine heyheyler mi tuttu?.. diyecek oldum; ne cevap verse beğenirsiniz:

— Bu sabah Velid Bey çağırtmış, gittim, bana: «Cemal Beye söyle, «Tasvir» i yeniden çıkarıyorum. Ziyad ve Cihad Baban Beyler de beraber... Seni de istiyorum, bizim eski mürettipleri de istiyorum. Yalnız onun da işinin bozulduğunu istemem. On beş gün içinde yeni bir mürettip ekipi temin edin. Cemal Beyin gözlerinden öperim, sen dediğimi ona söyle, o anlar!..» demez mi?..

Gazetemde çalışan mürettipler «Tasviri Efkâr» ın eski tecrübeli mürettipleri idi. Evvelâ Kâzımı, sonra da mürettip arkadaşları kaybetmek henüz yeni tutunmaya başlamış bir gazete için hatırı sayılır bir darbe idi. Fakat gelin görün ki eski arkadaşlarını benden istiyen eski ustam, aziz üstadım Ebüzziyazade Velid merhumdu. Hattâ aklına esip de:

— Münasip bir mütercim yahut bir tahrir müdürü buluncaya kadar Cemal Beye de rica et, o da gelsin!.. demiş olsaydı, ben dahi gitmez de ne haltederdim. Kâzım Bey de Tasviri Efkârdan feyzalmış,, oradan yetişmiş bir arkadaştı. Beni bırakıp gitmesinde yerden göğe kadar hakkı vardı. Ancak günlük nafakasını günlük mesaisinden bekliyen bu fedakâr, bu insan, bu vefakâr arkadaşın nihayet tutunmuş; bir gazetedeki müemmen bir vazifeyi bırakıp da ne olacağı henüz malûm olmıyan bir gazeteye, neticesi meçhul bir maceraya kendini koyuverip atmakta zerre kadar tereddüt etmemesi gözlerimi yaşarttı idi. Muhabbetle elini sıkıp:

— Haklısın Kâzım Bey, Velid Bey beni de çağırmış olsaydı ben de gazetemi bırakıp ona yardım etmekte zerre kadar tereddüt etmezdim! demiş, muhatabımın bu yiğitçe vefakârlığını yüreğim sızlıyarak takdir etmiştim...

* * *

Aradan yıllar geçti, Velid Bey Tanrının rahmetine kavuştu «Tasvir» yürümedi, neşriyatını tatil etmek zorunda kaldı idi. O sıralarda ben de şef rejiminin hışmına uğramış, hapishaneyi boylamış, fazla olarak gazetem el çabukluğuna getirilerek elimden alınmıştı. Sanki bütün bunlar kâfi değilmiş gibi hapishaneden çıkınca da bir zatürrree beni döşeğe mıhlamıştı.

Tanrıya binlerce defa şükür ki, hürriyetimi dört buçuk ay müddetle müfrit altı ok çocuklarının gazabına, gazetemi müddetsiz olarak içinden pazarlıklı, sinsi bir dostluğa kaptırmış olmakla beraber, hiç olmazsa sıhhatimi kurtarmış, Bostancıdaki evimde nekahet devremi geçiriyordum. Gazete ile, matbaa ile uğraşmaktan gelme, halsizlikten parmağımı bile kıpırdatacak halim yoktu. Bir öğle üzeri küçücük bahçemde güllerimin arasında gönül avuturken Kâzım Beyi karşımda gördüm:

— Geçmiş olsun hoca..

— Eyvallah Kâzım Bey..

— Cemal Bey ben düşündüm, taşındım artık ecir olarak çalışmaktan bıktım; yaş da hani ilerledi. Şu senin düz makinelerinle matbaacılık yapacağım. Allah ne verirse sen de hakkını alırsın, ben de payımı alırım...

(Devamı 25. Sayfada)

Ana Babalara Bir Öğüt

Yazan: Kâzım Nami DURU

Çocuktum; beş yaşında vardım. Rahmetli babam, Kırkkilise (Bugünkü Kırklareli) asker hastahanesi eczacıbaşısıydı; rütbesi solkolağası, (bugünkü önyüzbaşı idi. Oturduğumuz evi, (Cami-i Kebir) den kuzeye doğru giden caddenin üzerinde, sağ yandaki bahçesi çok geniş askerî hastanenin biraz ilerisinde sol yanda tek kapılı, avlusu çok geniş bir yer odalı, geniş karanlık bir mutfaktan ibaretti. Annem, babam, kızkardeşim, ben o tek odada yatıyorduk.

Bir sabah babam hastaneye gittikten sonra evde bize bakan kadıncağız üç ayaklı saçtan kömür mangalını yakmış, getirip odanın orta yerine koymuştu. Annem, yer yatağında yatıyordu. Yatağın baş ucunda bir konsol vardı. Kızkardeşimle ben mangalın kenarına oturmuş, annemizin uyanmasını bekliyorduk.

Beni şeytan mı dürrttü ne, konsolun üzerinde babamın unuttuğu hardal yakısı kutusunu aldım; mangalın kenarında kutuya tahterevalli oynatmağa başladım. Kutu birdenbire bir top gibi patlamasın mı? İki kardeş yüzükoyun yere kapanmış, bağıra bağıra ağlamağa başlamıştık.

Annem büyük bir korku ile kalkmış, bizi yerden kaldırıp kucağına almış. Bir de ne görsün? Kardeşimle benim gözlerimiz kapanmamış mı?

Zavallı kadın deliye dönmüş, bizi kucağında tutarak avluya çıkarmış, başlamış feryada. Evdeki topal nine yorganın üzerine dökülen ateşleri söndürmeğe çalışıyormuş.

Sokak kapısı açıkmış; yoldan geçen biri hemen annemin feryadına koşmuş, yakındaki hastaneye giderek olanı babama bildirmiş. Babam, sırtı ceketsiz, yalın ayak eve koşmuş. Bizi kör olmuş görünce, aldığı gibi ikimizi hastaneye götürmüş.

Babam oldukça doktorluk da bilirdi. Hastanede gözlerimizi ilâçlamış. Saatlerce süren tedavisi sayesinde gözlerim 24, kardeşiminki de 48 saatte açıldı.

Teneke patladığı zaman ateşler yalnız yatağını üzerine değil, bütün odanın içine yayıldıktan başka pencerelerin üstündeki rafların üzerine sıçramış, teneke de açık kapıdan fırlayarak tâ sokak kapısı yanına düşmüş. Gözlerimiz açılmıştı ama yüzümüzdeki barut lekeleri on altı, on yedi yaşımıza kadar kaldı idi.

Bu korkunç olay nasıl oldu? Babam gözlük aramak üzere konsolu açmış, hardal kutusunu konsolun üzerine bırakmış, unutmuş, hastaneye gitmiş. Meğerse tenekenin içi barut dolu imiş.

Sakarya Nasıl Gelişiyor?

(Baştarafı 12. Sayfada)

— Adapazarı ve diğer kazaların ayrıca bir bütçesi yoktur. Hepsine şamil olmak üzere Sakarya vilâyet bütçesi mevcut olup bu da 1955 yılı bütçesi 954.910.00 liradır. 1956 yılı bütçesi ise 1.177.775 lira olarak hazırlanmıştır.

— Vilâyetin umumi varidat ve tahsilâtı ne kadardır?

— Hususi muhasebe müdürlüğünce varidat 1.589.000.00 lira olarak tahakkuk ettirilmiş olup Aralık 955 sonuna kadar bunun 1.087.701.00 lirası tahsil edilmiştir.

— Adapazarında ve kazalarda 1950 den bu güne kadar kaç metre künk boru döşenmiştir.

— 56142 metre künk boru döşenmiştir.

— Kaç metre demir boru döşenmiştir.

— 156623 metre demir ve galvaniz boru döşenmiştir.

— Kaç çeşme yapılmıştır?

— 251 çeşme, 18 kuyu, 3 yalak, 39 kaptaj, 4 tulumba ve 61 maslak yapılmıştır,

— Kaç metre kaldırım yapılmıştır?

— 31+250 metre kaldırım döşenmiştir.

— Kaç metre stabilize yol yapılmıştır?

— 177+000 metre stabilize yol yapılmıştır.

— Kaç metre şose yapılmıştır?

— 5+700 metre şose yapılmıştır.

— Kaç metre toprak tesviyesi yapılmıştır?

— 372+850 klm. toprak tesviyesi yapılmıştır.

— Kaç köprü ve menfez yapılmıştır?

— 61 köprü (muhtelif tipte) 253 menfez yapılmıştır.

— Kazalarda kaç otel vardır?

— Merkez kazada 22, Karasu kazasında 3, Akyazı kazasında 6, Geyve kazasında 5, Hendek kazasında 2 otel vardır.

— 1950 denberi kaç köye su getirilmiştir?

— 1950 yılından beri su işi ele alınan köylerden 120 tanesinin suyu getirilmiş ve akıtılmıştır.

— Kaç köyün suyu eldedir?

— 74 köyün su işi eldedir.

— İçme suyu getirilecek kaç köy kalmıştır?

— 121 köy kalmıştır.

— Kazaların kaç nahiyesi vardır? Adları nelerdir? Ne gibi teşkilâtları vardır?

— Merkez kazanın 3, Hendek kazasının 1, Akyazı kazasının 1, Karasu kazasının 1 ve Geyve kazasının 3 nahiyesi vardır.

Merkez kaza nehiyeleri: Sapanca, Söğütlü, Kâzımpaşadır.

Hendek kazası nahiyesi: Karaderedir.

Akyazı kazası nahiyesi: Karapürçektir.

Karasu kazası nahiyesi: Kocaelidir.

Geyve kazası nahiyesi: Pamukova, Doğançay, Taraklıdır.

Bunlardan Taraklı, Sapanca, Pamukova nahiyeleri tam teşkilâtlıdır. Karadere nahiyesi tam teşkilâtlı ise de şimdilik yalnız nüfus memuru gönderilmiş olup diğer kadrolar verilmediğinden münhaldir. Kocaeli, Söğütlü, Kâzımpaşa, Karapürçek, Doğançay nahiyelerinde P. T. T. şubesi mevcut olup gene mezkûr nahiyelerden Kocaeli, Söğütlü nahiyesinde bir nüfus memuru, Kâzımpaşa nahiyesinde Tarım kredi kooperatifi vardır.

— Kazaların kaç köyü vardır?

— Merkez Adapazarı kazası nahiyeleriyle birlikte 137 köyden müteşekkildir. Akyazı kazası Karapürçek nahiyesiyle birlikte 62 Geyve kazası 3 nahiyesiyle birlikte 118, Hendek kazası Karadere nahiyesiyle birlikte 60, Karasu kazası Kocaeli nahiyesiyle birlikte 45 köyden müteşekkil bulunmaktadır. Vilâyetin cem'an köy âdedi 424 dür.

— Köylerin kaçında köy kanunu tatbik edilir, kaçında edilmez?

— 422 köyden Geyveye bağlı köylerden 15 inde merkez kazaya bağlı köylerden 10 undaki cem'an 25 köyde tatbik edilmez.

— Kaç köyün yolu yapılmıştır?

— Merkez kazaya bağlı 40, Geyve kazasının 26, Hendek kazasının 22, Akyazı kazasının 40, Karasu kazasının 15 köyünün yolları yapılmıştır. Cem'an vilâyetin 143 köyünün yolu yapılmış bulunmaktadır.

(Devamı var)

SÜMERBANK
mevduat sahiplerine
EN BÜYÜK MENFAAT SAĞLAYAN BANKADIR.

Palavracı Kâzım

(Baştarafı 13. Sayfada).

Kendisine ummadığı bir pay bolluğu teklif ettim. Sevincinden yüzü kızardı:

— İnşallah Tanrı utandırmaz!.. dedi ve yine bermutad uçar gibi acele acele uzaklaştı.

* * *

Bugün hâlâ Kâzım Öcalır Babıâli yokuşunda, bu sefer ilân için değil de, yeni bir kitap, bir mecmua baskısı elde etmek için, koşar durur ve türlü mahrumiyetlere, hele son zamanlardaki kâğıt buhranına, mürekkep yokluğuna rağmen, tıpkı Velid Beye yaptığı gibi, bana karşı da vermiş olduğu sözde sebatla, ısrarla durur..

İşte yevmî gazete idarecilerinin piri, altmışı geçkin Kâzım Bey, arkadaşlar arasında «Palavracı Kâzım» diye anılan benim otuz yıllık dost böyle şahsı nev'ine münhasır acayip bir tiptir.

Hemen Tanrı böyle palavracıları (!) aramızdan eksik etmesin de onun aceleci adımlarla Babıâli yokuşundan inip çıkmasına, homurdanıp celâllanmasına ve biraz sonra da yumuşayıp kuzu gibi münisleşmesine daha yıllarca şahit olalım.

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı
Ankara: Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 21 89 47. Ev: 63 15 23

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevî Hastalıkları Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon: 22 47 17

Sayı : 194

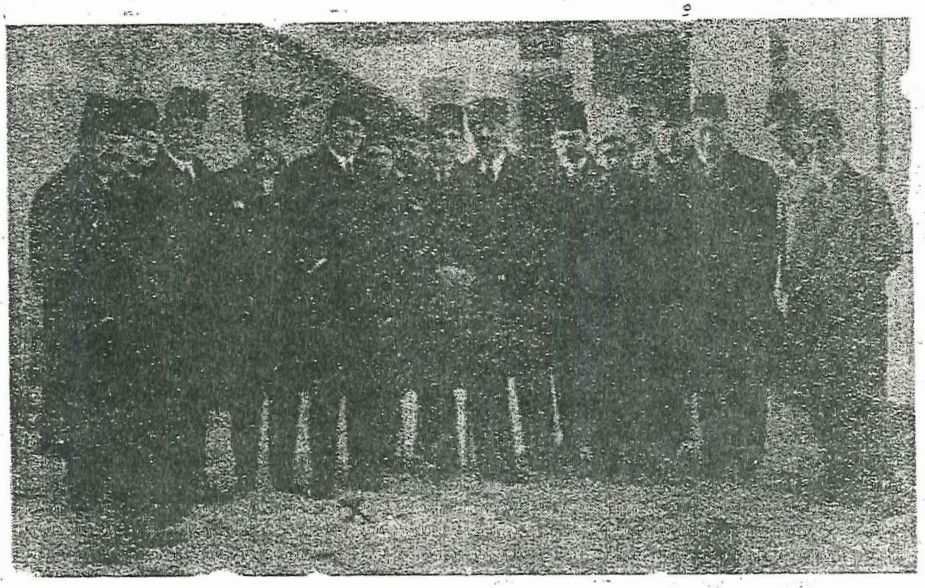

İzmirin istirdadından sonra İzmirde Atatürkü ziyarete gelen İstanbul gazeteleri sahiplerinden bir grup. (X işaretli zat Şükrü Baban'dır).

MÜTAREKE devrindeki Babıâli caddesinin, yâni Damat Feridin Sadrâzam bulunduğu sıralardaki Türk basınının en seçkin simalarından biri de Babanzade Şükrü Beydi: Yâni bugünün ordinaryüs profesör Şükrü Babanı...

Şükrü Bey o sıralarda «Tercümanı Hakikat» adlı bir akşam gazetesinin hem sahiplerindendi, hem de başyazarı. Arkadaşım Giritli Ahmet Hilâli tahrir müdürü idi, ben de mütercim ve karşıyaka, yâni Beyoğlu ecnebi mehafili muhbiri...

Dört küsur yıl sürmüş çetin, yıpratıcı bir muharebeden sonra Osmanlı İmparatorluğu mağlûp olmuş, türlü kıyafete, çeşitli ırka mensup düşman askeri İstanbulu işgal altına almıştı. İşin tuhafı bu dört küsur yıllık harb süresi içinde bir defacık olsun Türk askeriyle karşılaşmamış, Türke karşı tek bir silâh dahi patlamamış, Yunanistan bile galip devletlerin müttefiği sıfatiyle onların arasına karışmış, İstanbulda asker ve harb gemisi göndermişti.

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Şükrü Baban, Falih Rıfkı'yı Asılmaktan Kurtarmış

★ Şükrü Baban nasıl çalışırdı?
★ Sultan Vahidettinin emri
★ Zihni paşanın padişaha cevabı

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Millî hareket de henüz başlamamış olduğundan herkes derin bir yeis ve ümitsizlik içinde kıvranıyor; genci, ihtiyarı, erkeği, kadını ile Müslüman İstanbullular ne yapacaklarını, ne çareye baş vuracaklarını tâyinden, âciz bir halde pek kötü günler geçiriyorlarını.

İşte bu kapkara, günlerde nevmidi içinde bunalmış kalblere bir parçacık ümit tesellisi veren Ebüzziyazade Velid Bey merhumun «Tasviri Efkâr» ı, rahmetli Necmettin Sadık ve arkadaşlarının çıkardıkları «Akşam» başta geliyor, «Tercümanı Hakikat» de bu kafileye katılmış bulunuyordu.

«Tercümanı Hakikat» Ahmet Mithat merhumun gelistirip devrinin en ünlü ceridelerinden biri haline getirdiği pek eski bir gazetemizdi. Birçok sahipler değiştirirken bilmem nasıl olmuş Babanzade Şükrü Beyin tasarrufuna geçmişti. Ancak ben mütercim ve muhbir sıfatiyle «Tercümanı Hakikat» e intisap ettiğim vakit gazete ziyan ediyordu. Bir taraftan bezgin ve nevmit İstanbulu artık gazeteye de inanmaz ve ehemmiyet vermez olmuş, öte taraftan da henüz yeni kurulmuş olan «Akşam» rakibi «Tercümanı Hakikat» e amansız bir mücadele açmıştı.

* * *

Mütareke yıllarının bu devresinde Şükrü Babanın Kürt Teali Cemiyetinin bir mensubu olduğunu, hattâ bu cemiyetin umumî kâtipliğini yaptığını iddia edenler olmuştu. Babanzadelerin Kürt Derebeylerinden gelme oldukları doğrudur. Fakat bu Şark prenslerinin müstakil bir Kürdistan hayali peşinde koşacak kadar yetiştiklerine, nan ve nimetile perverde oldukları Türk vatanına karşı nankör davranabileceklerine ihtimal verenlerden değilim.

Evvelâ Babanzade İsmail Hakkı Bey merhumla, ağabeyisi rahmetli Hikmet Bey İttihat ve Terakkinin en ileri gelen yurtseven uzuvlarındandı. Hattâ İsmail Hakkı Bey İttihat ve Terakki iktidarının Maarif Nazırı idi. Elyevm İzmir Milletvekili olan Cihad Babanın pederi Hikmet Bey merhum ise vatanperverliği ile tanınmış bir ittihatçı idi. Babanzade Naim Beye gelince, Şükrü Babanın bu üçüncü ağabeyisi, İttihatçı değildi ama pek büyük bir mütefekkir ve din âlimi idi.

Benim bildiğime ve bizzat Şükrü Babandan dinlediğime göre Baban ailesi Kürdistan istiklâli peşinde koşmak şöyle dursun, bu mevzuda Padişah Vahidettin tarafından yapılmış bir teklifi reddetmiştir. Kaziye böyle iken bir ailenin en küçükleri Şükrü Babanın Kürt Teali Cemiyetinin umumî kâtipliğini kabul edişini pek akıl almaz. Benim bizzat Şükrü Babandan dinlediğime göre hâdisenin aslı şu imiş: Bir gün devrin Hünkârı Vahidettin Babanzade Naim Beyi huzuruna dâvet eder, pederi Zihni Paşa ile görüşmek istediğini söyler. Yukarıda da bilmünasebe anlatmış olduğum gibi Naim Bey merhum Babanzade kardeşlerin en büyüğüdür ve iki biraderi Hikmet ve İsmail Hakkı Beyler ne derece koyu İttihatçı iseler Naim Bey de inadına o kadar mutaassıp İttihat ve Terakki muhalifidir ve bu yüzdendir ki kendisi de İttihatçıları hiç sevmediği için Sultan Vahidettin Babanzade Naim Beyden iltifat ve teveccühlerini esirgememektedir.

* * *

Sultan Vahidettin Zihni Paşayı huzuruna kabul edince küçük bir mukaddemeden sonra:

— Paşa hazretleri, galip devletler bu gidişle eczayı vatandan bir kaç vilâyet koparârak müstakil bir Ermenistan tesis edecekler gibi görünüyor. Babanzade ailesi kadim bir hanedandır. Bâri siz de müstakil bir Kürdistan dâvasına kalkışsanız da Ermenilere verilecek bir kısım topraklarda bir İslâm devleti teşekkül etse Kürtler ve Ermenilerle meskûn vilâyetlerin elden çıkması mukadderse hiç olmazsa bu suretle bu topraklardan bir kısmı müstakil bir İslâm hükûmetinin elinde kalmış olur ki, dolayısiyle yine bizim demektir!... der.

Babanzade Zihni Paşa, Hünkârın böyle damdan düşer gibi, yaptığı bu teklife nazikâne red cevabı verir. Fakat Padişah ısrar eder. O devrin terbiyesi icabı ise Hünkârın arzularını bir nevi irade yâni hükümdar emri telâkki etmeyi mecburi kıldığından Zihni Paşa:

— Müsaade-i şahâneleriyle keyfiyeti bendehanenizde evlâtlarımla da bir kere bir aile meclisi halinde müzakere edelim; neticeyi hâkipây-ı şahânenize arzederim. Der ve filvâki evinde üç oğlunu yâni Naim, Hikmet ve Şükrü Beyleri (dördüncü oğlu Maarif Nazırı İsmail Hakkı Bey çok evvel vefat etmiş bulunuyordu) karşısına alır, Padişahın teklifini anlatır, ne düşündüklerini sorar.

Evlâtlarının en yaşlısı olması itibariyle ilk cevabı rahmetli Naim Bey verir ve Hünkârın teklifinin İslâmiyet şiarına aykırı olduğunu, çünkü şeriatin milliyet değil din esasına dayandığını, binaenaleyh böyle tehlikeli bir zamanda her Müslümanın Hilâfet makamının etrafında tek bir vücut halinde toplanması icap ettiğini ve o camiadan ayrılmayı hâtıra bile getirmenin Müslümanlığa sığmıyacağını ve bu itibarla da Padişahın teklifinin reddi gerektiğini söyler. Hikmet ve Şükrü Beyler de aşağı, yukarı aynî mütalâayı ileri sürerler, Osmanlılık camiasından ayrılmayı, ne hamiyete, ne de siyasete uygun düşmiyeceğini iddia ederler. Bunun üzerine de babaları Zihni Paşa keyfiyeti Vahidettine arzeder.

Babanzade Zihni Paşa merhumla üç oğlu bugün Hak'kın huzurundadırlar. Fakat Şükrü Baban Bey sağdır. Yıllardanberi sürüp giden bir dedikodunun iç yüzünü anlamak istiyecek tarih meraklıları sayın profesörümüze baş vurarak müşküllerini halledebilirler. Benim kendisinden duyduğumu bu sütunlara emanet ediyorum. Şükrü Babanla uzun müddet beraber çalıştık. Bir zamanlar onun gazetesi «Tercümanı Hakikat» te ben çalışırken o benim patronumdu, zaman geçti, ben «Yeni Sabah» ı İlhami Safa merhumla birlikte kurdum, o benim gazetemde yıllarca çalıştı. Bana anlattıklarını yukarıya aynen yazdım:

* * *

Şurasını da derhal ilâve edeyim ki Şükrü Babanın Kürt Teali Cemiyeti mensupluğundan en çok bahseden muarızı Falih Rıfkı Atay olmuştur. Halbuki sayın Atay İttihat ve Terakki taraftarlığı suçiyle yakalanıp Kürt Mustafapaşa Divanıharbine verildiği ve Nemrut Mustafa Paşa lâkabiyle anılan bu azılı İttihat ve Terakki düşmanı paşa tarafından idama mahkûm edilmek üzere iken bu mahkûmiyetten yakasını Şükrü Babanın müdahale ve iltimasiyle kurtarmıştır yolunda bir rivayet de vardır.

Nemrut Mustafa Paşa bilindiği gibi bir Kürttü ve Baban hanedanına derin bir hürmet ve bağlılık hissedermiş. O kadar ki Babanzadelerin yanına, tıpkı bir hükümdarın huzuruna çıkıyormuş gibi derin bir saygı duyarak girermiş. İşte, benim duyduğuma göre, Şükrü Baban bu mutaassıp ve müfrit Divanıharb reisinin ailesine karşı duyduğu bu derin saygı ve bağlılıktan istifade ederek rakibi fakat meslekdaşı Falih Rıfkı Atay'ı asılmaktan kurtarmış.

* * *

Şükrü Baban alaycıdır, neş'elidir. Benimle pek iyi görüşmesine rağmen bu mesele hakkında bana izahat ve tafsilât vermekten daima kaçındı. Mahaza vak'anın hakikat olduğunu da saklamadı ki bunu ben sayın profesörümüzün yaptığı bir iyilikten bahsedilmesini hoş görmiyecek kadar tevazu severliğine atfediyorum.

Bu konuda daha geniş tafsilât almak istiyenler kendisine müracaat edebilirler. Belki benden talihli çıkarlar da muhterem profesörümüzü konuşturabilirler...

sayı: 195

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Perapalas Oteli Önündeki Cinayet

★ Şapkasını gözlerine indirmiş bir heyulâ

★ Ermeni fedaisi (Misak Torlakyan)

★ Parmakları ile kaldırım kazıyan kanlı vücut

★ Nöbetçi çavuşa verilen kart

★ Muvaffakiyet nasıl elde edildi?

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

RUMİ 1337, Milâdî 1921 yılı Temmuzunun sıcak bir akşamı, gece yarısına doğru bir kadın, üç erkekten ibaret bir aile, bu Temmuz gecesinin boğucu sıcağı altında, Tepebaşı Belediye bahçesinin İtalyan sefarethanesine (x) karşı olan kapısından çıktılar, sağa yönelip Perapalas oteline giden tarafa saptılar.

«Sessiz ve durgun gecenin sessizliğini, sokak lâmbalarının çiy ışığı altında uzaktan uzağa akseden bir çigan musikisinin oynak nağmeleri gideriyordu.

«Kadınla üç erkek bahçeden çıktıktan sonra sağa sapıp (Perapalas) oteli yolunu henüz tutmuşlardı ki, elleri ceketinin ceplerinde, enli kenarlı şapkasını gözlerine kadar indirmiş bir heyulâ, zayıf ve cılız bir gölge kendilerini takibe başladı. Bu üç erkekle tek bir kadın hayattan memnun, kalbleri ıstıraptan elmden azâde, bahtiyar kimseler gibi konuşa gülüşe, yavaş yavaş kaldırımda ilerledikleri sırada şapkasını gözlerine kadar indirmiş olan meçhul şahıs, gözlerini sabit bir nokta gibi bu grupa saplamış, avını takip eden bir avcıyı andırıyordu.

«Bir kadınla üç erkek tam (Perapalas) otelinin köşesini dönüyorlardı ki, meçhul şahıs, süratli birkaç adım atarak grupa yaklaştı, belinden çıkardığı mavzer rövelverini gruptan bir erkeğe doğrultarak ateş etmeğe başladı. Silâhın sert, kuru sesi üzerine gruptaki erkeklerden birisi yüzükoyun yere düştü; polis düdükleri, gecenin sâkin havasını yırtmaya başladı; kaatil ile, kadın başta gelmek şartiyle, iki erkek arasında bir boğuşma oldu... Birkaç silâh sesi daha. . Sağdan, soldan koşuşmalar... Daha yakından işitilen polis düdükleri... Sonra süngüleri, donuk elektrik ışıkları altında parıltılar yapan silâhlı bir devriyenin arasından uzaklaşan bir gölge ve takallûs etmiş parmaklariyle asfalt kaldırımı kazıyan, can çekişen kanlı bir vücut...

«Ermeni fedaisi «Misak Torlakyan», Azerbaycan Cumhuriyetinin sabık Dahiliye Nazırı ve Cenubî Kafkas Sovyetleri lâhik dış ticaret vekili «Behbud Han Civanşir»i öldürmüştü.»

* * *

Bundan tam 35 yıl evvel, meslеğe intisabın üçüncü senesinde, gazetecilik hayatımın belli başlı başarılarından birini teşkil eden meşhur «Torlakyan» macerasının tafsilâtını verirken, yazıma yukarıdaki satırlarla başlamıştım.

Aradan otuz küsur yıl geçmiş olmasına rağmen düşünüyorum da o kapkara günlere nasıl tahammül edebildiğimize hâlâ şaşıyorum. Güya saltanatı seniyyenin idare merkezi, Hilâfet-i İslâmiyenin makarrı Türk ve Müslüman İstanbulda idik. Halbuki öz kasabasında boynu bükük bir yetimden hiçbir farkımız yoktu. Ermeni fedaileri İstanbull sokaklarında insan avlayorlar, daha düne kadar en süfli, en rezil hizmetleri yılışık bir pişkinlikle cana minnet bilerek başaran meyhaneci, hattâ meyaneci Nikolar, Pavliler, Antonyo'lar bile ele avuca sığmaz birer kahraman kesilivermişlerdi.

Sözü fazla uzatmaya ne hacet?.. Ermeni fedaisi Torlakyan Behbud Han Civanşiri tramvay caddesinde şehit ettikten sonra muhakemesini Ermeni, Rum gazeteleri yazabiliyorlar, lâkin Türk gazetecileri muhakemenin yapıldığı Mekteb-i Harbiyedeki İngiliz divanıharbine kabul edilmiyorlardı. Bu itibarladır ki bütün İstanbul umumî efkârını yakından ilgilendiren muhakeme tafsilâtını ancak Ermenice, yahut Rumca gazetelerden tercüme suretiyle ve bir gün tecehhürle sütunlarına geçirebiliyorlardı ki bu kadarını söylemek öz İstanbulumuzda ne kadar hor görülmekte olduğumuzu kâfi derecede izah eder.

Her ne hal ise, hâlâ içim sızlıyarak hatırladığım bu acı, zehir gibi acı gerçekleri bir tarafa bırakalım da Ermeni fedaisi Misak Torlakyan'ın İngiliz divanıharbinde yapılan muhakemesine dönelim:

* * *

Dediğim gibi İngiliz askerî işgali altındaki Harbiye mektebinde kurulmuş olan İngiliz divanı harbi Ermeni fedaisi «Torlakyan»ı muhakeme ediyor, muhakemenin safhaları akalliyet gazetelerinde muntazaman çıkıyor, Türk basınında ise bu gazetelerden tercüme suretiyle bir gün sonra intişar ediyordu.

O sıralarda ben «İleri» gazetesinde mütercim idim. O devirde gazetelere ajans telgrafları hep Fransızca gelirdi. Ayrıca belli başlı gazeteler arasında, yabancı basının Türkiye hakkında yazdıkları makalelerin dilimize çevrilerek iktibas hususunda şiddetli bir atlamak atlatmak yarışı vardı. Bu itibarla mütercimler çok çalışırlar, çok yorulurlardı.

Fazla olarak yabancı sansürü de gazetelere göz açtırmıyordu. Hele Kuvayı Milliye taraftarı olarak tanınmış «İleri» yi sık sık kapıyorlardı. Hakkımızı savunmak için sansör heyeti nezdine yüzde doksan ben gönderiliyordum ki bu da vakit alan bir angarya idi.

İşte işler bu merkezde iken Ermeni fedaisi Torlakyan Behbud Hanı şehit etti. Bütün Babıâli bu siyasî cinayetle meşguldü.

Bir gün gazetenin sahibi Celâl Nuri merhum yerine «İleri» ye patronluk yapan rahmetli Suphi Nuri beni çağırdı. İngilizce cereyan eden muhakeme safhalarını yazmamı rica etti. Bir tramvaya atlayıp soluğu Harbiye mektebinde aldım. Maksadım mahkeme gününü tesbit idi. Tesadüfen o gün muhakeme varmış, fakat kapıdaki iki süngülü İngiliz nöbetçisi beni içeriye bırakmadı. Muhakemeyi takip Ermeni, Rum, ecnebi muhabirlere mübah olduğu halde Türk gazetecilerine meğer yasakmış!..

Kanım beynime sıçradı. Ne halt ederdi ağanın beygiri?.. Fena halde kızdım, derhal matbaaya dönerek civardaki küçük matbaalardan birinin pedal makinesinde şöyle bir kartvizit bastırdım:

Georges Polesku
Adverul Gazetesinin İstanbul Muhabiri

Bu kartvizitten birkaç tane bastırdım. daha mürekkebi kurumadan cüzdanıma yerleştirdim, Mekteb-i Harbiyenin tekrar yolunu tuttum.

Acele ile başımdaki fesi düşünmemiştim. Mektebin önüne gelince bunu da hatırladım, fesimi o zaman mektebin karşısındaki mahallebici Yordan ustaya emanet ettim, kartı da kapıda nöbet bekliyen süngülü İngiliz nöbetçisine dayadım.

Herif kartı içeride nöbetçi çavuşuna gönderdi, biraz sonra da eliyle içeri girmekliğimi söyledi.

Artık derin bir nefes aldım. Muvaffak olmuştum. Nitekim beş dakika sonra divanıharb salonunda İngilizce cereyan eden muhakeme safahatını cayır cayır not ediyordum.

* * *

Ferdası günü, şimdi hatırladığıma göre muhakemenin ya altıncı yahut da yedinci oturumu «İleri» de beş sütun üzerine intişar ettiği vakit basın âleminde kıyametler koptu idi.

Şurasını da hemen ilâve etmeliyim ki yaradılış itibariyle sporcu olan İngiliz her sahada kaydedilen başarıyı takdir etmeyi biliyor. Onların «Fair play» dedikleri «mertçe hareket» karşısında mağlûbiyeti kabul ediyorlar ve ses çıkarmıyorlar. Nitekim benim bu pek haklı ve yerinde atılganlığımla elde ettiğim başarıya da ses çıkarmadılar ve muhakemenin müteakip safhalarını takip etmeme mâni olmadılar. Hattâ ben kaleyi fethettikten sonra diğer Türk gazeteci arkadaşların da muhakemeyi takip etmelerine müsaade etmek zorunda kaldılar.

* * *

Torlakyan muhakemesini sonuna kadar takip ettim. Divanıharb bir sürü şahitler dinledi. Nihayet 1921 yılı İlkteşrininin yirmi birinci Cuma günü çıkan İstanbul gazeteleri Behbud Hanın kaatili Ermeni fedaisi (Misak Torlakyan) hakkında İngiliz divanıharbince verilmiş olan şu acayip kararı İstanbul umumî efkârına bildiriyordu:

«İstanbul (Türkiye, Havas, Röyter) — Torlakyan hakkındaki hüküm bugün ilân edilmiştir. Müttehimin katil fiilinden dolayı suçluluğu tasdik edilmişse de mahkeme merkumu şuuru bozuk ve binaenaleyh gayrimesul addetmektedir.»

* * *

Birkaç gün sonra da gazeteler tahliye edildikten sonra Ermeni Patrikhanesine teslim edilmiş olan kaatil fedaî Torlakyanın bir Yunan vapuruna binerek Pireye gitmek üzere İstanbuldan uzaklaşmış olduğunu kaydettiler...

(*) Şimdi İtalyan Gençlik Klübü olan binadır.

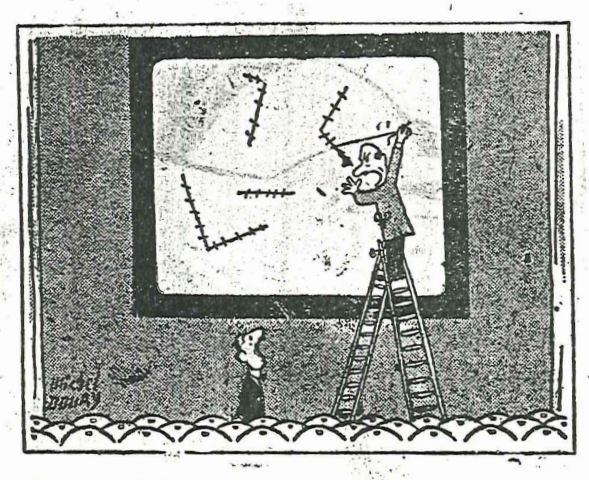

— Bir harb filmi gösterelim dedik, perde delik deşik oldu...

GELECEK SAYILARIMIZDA

Hançerlioğlunun uzun tetkikler den sonra meydana getirdiği bu yazılar sizleri dünyaca tanınmış meşhur insanların en mahrem tarafları ile yüz yüze getirecektir.

Sayı : 196

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Mustafa Necatinin Başına Gelenler

GEÇEN haftaki sohbetimizde bahis mevzuu ettiğim Ermeni fedaisi Torlakyan'ın İngiliz divanıharbinde yapılan muhakemesinin bütün tafsilâtiyle «İleri» de yayınlanmasına, İstanbulu işgal altında bulunduran düşman askeri makamları ses çıkarmamışlardı ama beni de mimlemişlerdi. Hele muhakeme tafsilâtının umumi efkârda uyandırdığı derin alâkayı görüp bunların Suphi Nuri merhumun teşebbüsiyle kitap şeklinde neşri herifleri büsbütün kudurttu idi. Ben de anlıyordum ki, benim için İstanbulda gazetecilik yapmak şöyle dursun, barınmak bile zorlaşmıştır.

İşte tam bu sırada İstanbul Ticaret Odasının İzmirin istirdadı dolayısiyle tertiplediği bir İzmir seyahati hızır gibi imdadıma yetişmiş, heyetin kiraladığı Romanya bandıralı «Prençipeça Marya vapuriyle İzmir yolunu tutmuştum. O devrin Gazeteciler Birliği olan «Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti» heyete katılacak dört İstanbullu gazeteci seçmişti, bu seçilen dört kişi arasında ben de vardım.

Heyet İzmire varınca dört İstanbul gazetecisinden Hakkı Tarık Us ağabeyimiz Ankara yolunu tuttu. Ben de Haydar Rüştü merhumun (1) «Anadolu» sunu yeniden çıkarmak, bu gazetede tahrir müdürü olarak çalışmak vazifesiyle vazifelendirildim. Ancak yeni hurufat ve klişe tedariki için heyetle birlikte İstanbula dönecek on beş, yirmi gün sonra da «İleri» ile alâkamı kesip ailemi de beraberce alarak İzmire dönecektim.

* * *

Aradan otuz beş yıllık bir zaman geçmiş olmasına rağmen düşman işgalinden kurtarılmış İzmiri bu ilk ziyaretimin heyecanını hâlâ unutamam. Ne idi o günler Yarabbi!.. İstanbulda hamiyetli bir Türke rahat bir nefes dahi aldırtmayan çeşitli renkli düşman işgaline bedel İzmirde milli hâkimiyet, millî gurur tam mânasiyle hâkimdi. Hele Milletvekili Mustafa Necati merhumla İzmir maarif müdürlüğüne tâyin olunan rahmetli Vasıf Beylerin ateşin hitabeleri dinlemekle doyulur şeyler değildi. Sonraları rahmetli Atamın en çok inandığı ve güvendiği genç milletvekilleri arasında seçkin bir mevki ihraz edip inkılâp Türkiyesinin ilk genç Maarif Vekili sıfatiyle yurduna büyük hizmetler sağlıyacak olan Mustafa Necati merhum kelimenin en şümullü mânasiyle, bir halk hatibi idi. Heyeti taşıyan Romanya vapuru gece yarısına doğru İzmir rıhtımına yanaşınca gemiye ilk gelen ve İstanbullulara:

— Hoş geldiniz!.. Darısı başınıza!.. İnşallah yakında, güzel İstanbulu da düşmanın pis çizmesinden kurtulur!.. diyen İzmirliler arasında Mustafa Necati merhum da vardı.

O sıralarda henüz Cumhuriyet ilân edilmemişti, İstanbulda Padişah Beşinci Mehmed henüz tahtta oturuyor, Ankara hükûmeti de «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti» adını taşıyordu. «T.B.M.M.H. rümuzlariyle anılan bu yepyeni idarenin o zamana kadar gördüğüm ilk mümessili Necati merhum değildi. Çünkü daha İstanbulda iken yine aynı idarede Gelibolu Milletvekili olan rahmetli Celâl Nuri ile «İleri» gazetesinde defalarca karşılaşmış, görüşmüş, konuşmuş, hattâ dertleşmiştim. Lâkin Fransız büyük ihtilâlinin «Danton» gibi, «Mirabo» gibi, «Verniyo» gibi ünlü hatiplerini «Prencipeça Maria» nın güvertesinde canlandırdı, yeniden yaşanan ateşli hutbeyi ilk defe rahmetli Necatinin gür ve erkek sesinden duyuyordum.

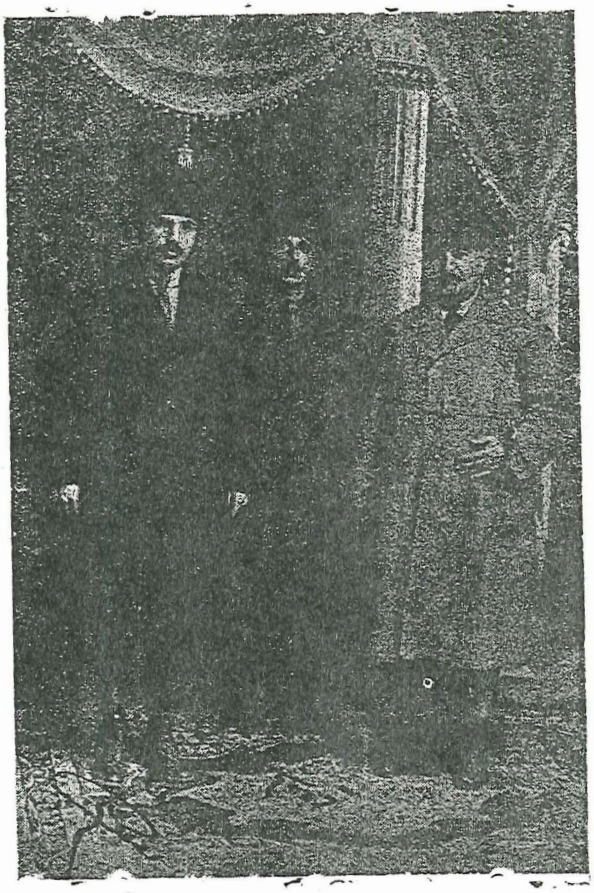

İnkılâbımızın genç ve ateşli rüknü Mustafa Necati merhum (kolunda kırbaç bulunan zat da Denizli mebusu rahmetli Yusuf beydir)

★İzmir seyahati imdadıma yetişti

★ Mustafa Necatinin hitabeleri

★ İstanbullulara yapılan işkence

★ İnsan kalbine nüfus eden tatlı ses

★ Tarif edilemeyen heyecanlı saatler

★ İmsasız çıkan yazıların sahibi

★ «Sadayı Hak» muhalefete kaçıyordu

★ (Anadolunun) kazandığı mükâfat

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Mütarekenin o kâbusiu günlerini yaşamamış olanlar Türk ve Müslüman İstanbulluyu ezen, boğan düşman tazyikinin, şiddeti hakkında tam bir fikir edinemezler. Başta Padişah gelmek şartiyle millî hamiyetten, dinî gayretten tamamiyle, ama hiç mi hiç, nasipsiz bir hükûmetin acizinden, za'fından, zavallılığından alabildiğine faydalanan zebunküş düşman dört çetin yılının zaten kasıp kavurduğu Türk İstanbulluyu eziyor, incitiyor, haklı haksız para cezalariyle, Kroker oteli zindanlariyle, hülâsa türlü işkence ve meşakkatlerle âdeta canından bezdiriyordu.

İşte işgal altındaki İstanbulun bu boğucu havasını aylarca teneffüs ettikten sonra İzmirde Necati merhumun o gürleyen yıldırımlar saçan, Sarayı da, Damat Feridi de, bu kokmuş idarenin çürümüş Babıâlisini de, düşman işgalini de yerden yere vuran ateşin nutuklarını çölde günlerce susuz kalmış bir zavallının buzlu bir şerbeti elleri titriyerek, gözleri kararırarak çilşi gibi, dinlemiyor, kendinden geçmiş bir halde âdetâ içiyordum.

Hani rahmetli de içten, candan söyler, çok iyi konuşurdu. Tok, kalın, insanın kalbine nüfuz eden tatlı bir sesi vardı. O söyledi, biz coştuk; biz coştukça o büsbütün ateşlendi; hulâsa tarifi müşkül, tasviri hattâ imkânsız heyecanlı saatler yaşadık dı...

* * *

Mustafa Necati merhum yalnız iyi konuşmaz, çok iyi de yazardı. Bu itibarladır ki kendisini Mütareke devri basın mensupları arasında zikrediyorum. Vâkıa Necatinin gazeteciliği, İzmirde bile pek bilinen bir gerçek değildir. Çünkü ben İzmire yerleştikten sonra Haydar Rüşdü (2) merhumun «Anadolu» sunu İstanbul gazeteleri boy ve şeklinde çıkarmaya başladıktan sonra Haydar Rüşdü'nün en yakın arkadaşlarından olan Mustafa Necati de gazeteye yazılar yazardı. Yalnız kendisi o sırada Mübadele ve İskân Vekili olduğu için yazılarını imzasız yazardı.

Rahmetlinin ayrıca yine yakın arkadaşlarından Vasıf Çınar'la (3) birlikte Millî Mücadele yıllarında çıkardıkları «İzmire Doğru» gazetesinin başyazarlığını yaptığı, bir taraftan silâhiyle düşman istilâsına koyarken, bir taraftan da, türlü mahrumiyetlere rağmen «İzmire Doğru» yu kalemiyle desteklediği iyi bilinen bir hakikattir.

* * *

«Lozan» muahedesi henüz imzalanmıştı. «Anadolu» da artık aylarca süren yıpratıcı bir didinmenin mükâfatı olarak İzmir için memnunluk verecek bir tiraja erişmiş, mesleki tâbirle yerleşmiş, bir gazete haline gelmişti. Karşımızda rakip olarak Sırrı Beyin meşhur «Sadayı Hak» ı vardı. Daha İzmire ayak bastığım ilk günden itibaren pek iyi anlaşıp kardeş gibi candan sevişmeğe başladığımız aziz arkadaşım rahmetli İsmail Hakkı Ocakoğlu'nun başyazarlığını yaptığı «Sadayı Hak» müstakil, hattâ muhalefete kaçan bir gazete idi. Bu itibarla hükûmet taraftarı «Anadolu» dan fazla basıyordu ama verdiği haberlerin doğruluğu, ağırbaşlılığı bakımından da «Anadolu» nun hususi bir mevkii, kendine mahsus bir havası vardı. «Sadayı Hak» dan, her ikisi de Tanrının engin rahmetine kavuşmuş Sırrı Sanlı ve Hakkı Ocakoğlu merhumlardan gelecek haftaki sohbetimizde bahsedeceğim. Bu haftaki konuşmamızın konusunu Mustafa Necati merhum teşkil ettiği için 1929 da daha pek genç bir çağda, «35» yaşında toprağa verdiğimiz bu ateşli hatip ve gazeteciye dönelim: Necati merhum 1894 tevellütlü idi; bu itibarla da bir yaş küçüğümdü. Benim sabahın erken saatlerinden, gece yarılarına kadar «Anadolu» idarehanesinin yerleşmiş olduğu ahşap koca incir deposundan çıkmadığı, hem de tefrikacısı, hem yabancı muhit muhabiri, hem fıkra yazıcısı, hem

(Devamı 18. Sayfada)

KLOROFİLLİ

Mental

TABLETLERİ

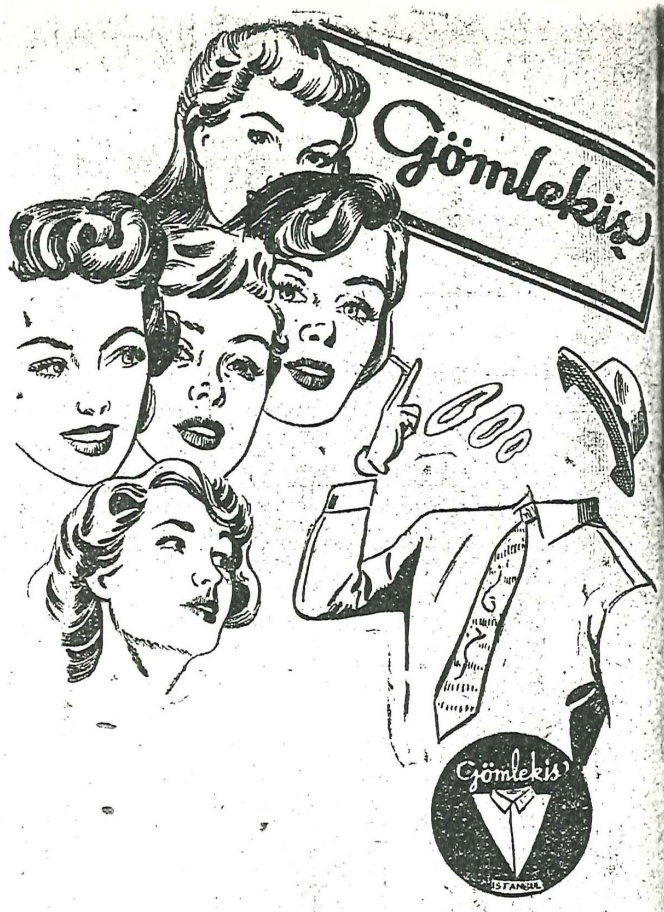

GÖMLEK İŞ

Gömlek ve Kravatlarına herkes hayran

Gömlekiş — Şirkeci Hamidiye caddesi, Tel. 22 25 21

Şubesi Büyükada İskele içi,

Nebioğlu Yayınları

CEP KİTAPLARI

Zenda Mahkûmları, Hope	100
İhtiras Kasırgası, White	100
Ölüm Çukuru, Smith	100
Yüz Meşhur Türk, Nebioğlu	100

ROMANLAR

Evimden Git, T. Caldwell	250
Mapa Melikesi Nilgün, R.H.K.	250
Nilgünün Sonu, R.H.K.	250
Aşk Gemisi, D. Du Maurier	300
Altın Küpeler, Yolanda Foldes	200
Yeşil Yunus Sokağı, E. Goudge	300
Zümrüt, İhsan Koza	200
Aşka Dönüş, Tarkington	250
Aşk Mücadelesi, N. Bush	250
Unutulmaz Hâtıralar, B. Field	300
Harrow Kumarbazı, F. Yerby	300
Sihirli Eller, K. Porlock	200
Canavar Yatağı, A. Seton	250
Unutulan Yıllar, James Hilton	200
Kadınlar Gölü, Vicki Baum	250
Tehlikeli Kadın, B. A. Williams	400
Misis Parkington, L. Bromfield	350
Robert Koch, Helmut Unger	200
Fırtına Kuşu, M. Tinayre	125
Bahtı Kara Bir Kız, A. Kuprin	75
Kahraman Bir Kız Değilim, H.	100
Ölüm Mektubu, S. Maugham	75
Dâhi Babam, H. P. Maxim	125

SİYASİ ESERLER

Moskovada Üç Yıl, B. Smith	250
Türkiye Nasıl Yükselir? T.	300
Kızıl Rusyada Bir Türk Kadını	250
Asıl Büyük Dünya, W. C. B.	250
1950 Rus - Amerikan Harbi	150
Dünya Mücadelesi, Burnham	150
İfşa Ediyorum, E. Roosevelt	200

HEYECAN VE CASUSLUK

Dünya Casusları, C. Wiedecke	100
Büyük Casuslar, Bernadori	250
Ölüm Kampında 15 Ay	100

BİLGİ, SAN'AT, EDEBİYAT

Hz. Muhammed, B. B. Ciltli	500
Resim Terbiyesi ve Tekniği	150
İngilizce Ticaret Mektupları	100
Hikâye ve Roman Antolojisi	200
Güzel Konuşma San'atı, C.	125
İngiliz Edebiyatı	125
San'at Meselesi, Prof. S.K.Y.	100
Tanrı Öğütleri, Kur'andan	100
Bilitis'in Şarkıları	125
Dünya Karikatürleri	100
Hayır Paşa Hazretleri.	100

HİKÂYELER

Strazburg Hâtıraları	100
Garip Bir Tanrı Misafiri, H. K.	100
Yılbaşı Hikâyeleri, H. A. Edit	100

ÇOCUK KİTAPLARI

Resimlerle Atatürk'ün Hayatı	50

EV ve SAĞLIK KİTAPLARI

Cinsiyet Meselesi, Av. Fevzi	600
Kadın ve Cinsi Hayat	150
Köy Doktoru, Nebioğlu	150
Evlilik ve Cinsi Bilgiler, D.A.	150
Aşk ve Cinsiyet, Dr. J. Carrel	600

MECMUA VE ANSİKLOPEDİLER

Meşhur Filozoflar, C. Seno	750
Bütün Dünya Yıllığı 1953	150
Bütün Dünya; 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15. Ciltleri Ciltli	600
Çocuk Ansiklopedisi, 1. Cilt. 15 Lira	
Çocuk Ansiklopedisi, 2. Cilt. 15 Lira	
Çocuk Ansiklopedisi. 3. Cilt. 15 Lira	

Bütün Dünya (100 kuruş); Mevcut sayıları: 30, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77(78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99.

Yirminci Asır: Cilt: 1, 2, 3, 4, 5, 6. Ciltli: 1650 kuruş.

Nebioğlu Yollama Servisi: Yukarıda listeden istediğiniz kitapları size tanıtmağı olarak gönderir. Bedellerini posta havalesi veya posta pulu olarak göndereb ilirsiniz. Sipariş edeceğiniz kitaplar bulunduğunuz şehirdeki postahanede ödeme ü olarak da yollanır. Siparişlerinizde bedelinin ödeme şeklini kaydediniz.

Sipariş Adresi: Nebioğlu Yayınevi, Posta Kutusu 944 — İstanbul.

Mustafa Necatinin Başına Gelenler

(Baştarafı 13. Sayfada)

ressamı, bazan da musahhihi idim. Düşman istilâsından henüz kurtulmuş, geçirdiği büyük yangın âfetinin ankazı üstünde hâlâ dumanlar tüten İzmirde tabı malzemesi namına hiçbir şey yoktu. Bozuk şartlar içinde çalışıyor, didiniyor, «Anadolu» yu mütenevvi ve bol münderecatlı büyük kıtada çıkarıyorduk. Necati merhum «İzmire Doğru» gazetesini çıkarırken malzeme ve vasıta yokluğunun ne olduğunu bildiği için mesaimi sempati ile karşılıyor, elinden geldiği kadar işlerimi kolaylaştırmaya çabalıyordu.

* * *

Lozan barış andlaşmasının imzasından sonra bir aralık Arif Oruç merhum İzmire gelmiş, muhalif bir gazete neşrine başlamıştı. Bu arada «Anadolu» ya da sataşıyordu. Arif Orucun maksadı aşikârdı: «Anadolu» yu mukabeleye mecbur edip çıkmaya başlayan gazetesine bedava reklâm yaptırmak... tabii bu manevraya yanaşmadım; fakat bizim deli fişekler yâni Necati ve Vasıf merhumlar dururlar mı?. Haydar Rüşdü başta hepsi ayrı ayrı birer hücum yazısı yazıyorlardı. Şayet onlara uyup bunları gazeteye koymuş olsam «Anadolu» bir gazete olarak değil de bir nevi küfür ve hücum yazısı mecmuası olarak çıkacaktı. Gazetede sıkı bir inzibat tesisine muvaffak olmuştum. Ben görmeden, Haydar Rüşdü Beyin başmakalesi hariç; hiçbir yazının gazeteye girmesine imkân yoktu. Necati merhum yalvarıyordu:

— Hoca, Allah aşkına şu benim yazıyı koy yahu!..

— Necati Bey, kuzum sen Arif Oruç'un gazetesini İzmirde tutturmaya yemin mi ettin?

— O ne demek?

— Ne demek olacak, görüyorum ki, hep elbirliği ile Arif Orucun ekmeğine yağ sürmeğe kalkışıyorsunuz...

* * *

Nihayet onlar da işin inceliğini anladılardı... Şu satırları yazdığım sırada rahmetli Necati Beyin o mert, kabadayı tavırları, doğru söz ve özlülüğü gözlerinin önüne geliyor; henüz 35 yaşında fâniler âleminden göçüp giden bu pek kıymetli Türk çocuğunu, rahmetle anıyorum.

---

(1) Bilâhare değerli milletvekili olan Haydar Rüşdü Öktem.

(2) Sonra Haydar Rüşdü ile birlikte milletvekili seçilen ve daha sonraları da Moskovada Büyükelçimiz olup o vazifede ve pek genç yaşında vefat eden Vasıf Çınar merhum.

sayı: 197

MÜTAREKE ve Millî Mücadele yıllarında İzmir düşman istilâsı altında bulunduğu için o kapkara yıllarda İzmirde, İstanbulda olduğu gibi, çeşitli Türkçe gazeteler çıkmayormuş. Bunu da tabii görmek lâzımdır. Zira her ikisi düşman işgali altında bulunan İzmirle İstanbul arasında esaslı bir fark vardı: İstanbul bir sayılı Dünya Savaşından galip çıkan devletlerin muvakkat işgali altında idi. İzmir ise, bu harbde Türklerle tek mermi teati etmedği halde sadece muzaffer devletlerin müttefiki sıfatiyle sürüye katılmış Yunanistana; başkasının cebinden hovardalık kabilinden ve bol keseden, peşkeş çekilmiş, Yunanlılar tarafından da fiilen işgal edilmişti. Yâni işgalden sonra İzmiri Yunanlılar ve galip İtilâf devletleri Yunan toprağı sayıyorlardı.

İşte bu hususiyeti yüzündendir ki, işgalinden sonra «Anadolu» neşriyatını tatil mecburiyetinde kalmış; gazetenin sahip ve başyazarı Haydar Rüştü bey bir trenin lokomotifinde ateşçi kıyafetine girerek İzmirden kaçabilmişti. İşgal altındaki İzmirde ise Rumca gazetelerden başka Türkçe olarak Sırrı Beyin «Sadayı Hak» gazetesi çıkıyordu.

Rahmetli Atanın İzmiri bir ziyaretinde Basmahanede karşılanması. (X Haydar Rüştü, XX Vasıf Çınar Beyler)

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Torpidodaki Telsizi Nasıl Kullandık?

★ Millî mücadele yıllarında İzmirde çıkan gazeteler

★ Neden Sırrı beye çatıyorlardı?

★ Haydar Rüştüyü imana getiremediler

★ En talihli gazete hangisi idi?

★ Limandaki kruvazörler nasıl çekildi?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

Bir akşam gazetesi olan «Ahenk» in işgal yıllarında çıkıp çıkmadığını şimdi hatırlamıyorum ama istirdattan sonra bizler «Anadolu» yu çıkarmaya başlamadan evvel «Ahenk» in küçük kıtada, kendi matbaasında, muntazaman intişar etmekte olduğunu pek iyi hatırlarım.

* * *

İşte «Anadolu» başyazarı rakibi «Sadayı Hak» sahibinin gazetesini Yunan işgali altındaki İzmirde çıkarmakta devam etmesini bir türlü affetmez, her vesileden faydalanarak zavallı Sırrı Beye çatar, dururdu.

Aslen Sakızlı olan Sırrı Bey merhum ise çok çelebi, pek müteşebbis bir gazeteci idi. «Sadayı Hak» tan başka şimdi ismini hatırlıyamadığım bir Rumca, bir de «Le Levant» yâni «Doğu» adlı bir de Fransızca gazete çıkarırmış. Nitekim ben İzmirde iken «Le Levant» çıkmakta devam ediyordu ama Rumca gazete tarihe karışmış, çıkmaz olmuştu.

Dediğim gibi «Anadolu» sahibi «Sadayı Hak» sahibiyle «Kirya Sırrı» diye alay eder, zavallı Sırrı Bey de kendisine Rumluk isnat eden muarızına türlü nükteler, çeşitli cinaslarla mukabeleye çalışır, lâkin celâlli Haydar Rüştüyü bir türlü imana getirmeğe muvaffak olamazdı.

Ben «Anadolu» da işe başladığım vakit rahmetli Haydar Rüştü Öktem henüz milletvekili değildi. Gazetede benden başka patronun ortağı Reşat, idare müdürü Zühtü Beyler, bir de muharrirlik ve muhbirliğe hevesli genç bir arkadaş İbrahim Bey vardı.

Gazetenin Sermürettibi yaşlı bir Giritli idi. Girit henüz bizde iken hükûmet tarafından neşredilen Girit adlı resmî ceridenin de Başmürettipliğini yapmış olan bu uzun boylu, zayıf, kırçıl bıyık sakal ve saçlı zat yaşının ilerlemiş olmasına rağmen, pek usta bir mürettipti. Nitekim çok geçmeden İstanbul usulü sayfa tertibine çabucak alışıverdi idi. Diğer müretip arkadaşları da iyi kalbli, zararsız çocuklardı. Yalnız patronun ortağı Reşat merhum İstanbuldaki Ermeni huruf dökümhanesinden harf mübayaa ederken, kendisini kazıklamışlar olacak ki o zamanın tâbirince gerek «nesih» gerek «rik'a» 36 puntoluklarımız noksandı. Meselâ koca kasada yalnız iki tanecik «halkalı he» vardı. Bu gibi «Halkalı he» başlıklarda kullanıldı mı Sermürettip bana Giritli şivesiyle seslenirdi:

— Cemal Bey, «Halkalı he» bitti!.. Ben de haberlerle, telgraflara başlık tertip ederken içinde «Halkalı he» bulunmıyan kelimeler seçmeğe gayret ederdim. Bu harf darlığına, züğürtlüğüne mukabil baskı makinelerimiz mükemmeldi. Kocaman incir deposunun alt katına yerleştirilmiş üç tane düz tabı makinesi Yunan asıllı makinistimizin gayret ve himmeti sayesinde pırıl pırıldı. Şu noktayı da hemen ilâve etmeliyim ki, bizim Yunanlı makinist Haydar Rüştü Beyin delâlet ve kefaletiyle İzmirde kalmıştı ama matbaadan dışarıya adım atmaya cesaret dahi edemiyordu. Bu itibarla ömrü makinelerin başında geçtiği için işi, gücü bütün eğlencesi onların temizliği idi.

* * *

Gördüğünüz gibi «Anadolu» muhbir gibi, musahhih gibi, mütercim gibi ihtisas sahibi gazeteci bakımından pek zengin değildi ama başyazar, gönüllü makale muharriri cihetinden yalnız İzmirin değil belki Türkiyenin en talihli gazetesi idi: Resmî başyazarımız Haydar Rüştüden başka sıra ile milletvekili Mustafa Necati, İzmir Maarif Müdürü Vasıf, Haydar Rüştü merhumun ortağı Reşat Beyler ilk başyazar namzetleri arasında bulunuyorlardı. Şimdi isimlerini hatırlıyamadığım bir sürü eski İttihatçı kodamanları, patronun eli kalem tutan yakın dostlarını da bu miktara katacak olursanız haber, telgraf bakımından züğürtlüğümüze mukabil başmakale, sıra makale, edebî tenkid bakımından ne engin bir bolluk içinde yüzdüğümüzü takdir edersiniz. Şu kadar var ki, «Anadolu» edebî bir mecmua yahut bir sanat dergisi değildi. O, eskiden de olduğu gibi, İzmirin belli başlı bir günlük gazetesi, ehemmiyetli bir siyasî organı olacaktı. Bunu nazarı dikkate alarak evvelâ meslek delilim, eski arkadaşım Ahmet Hilâliye İstanbul hususî muhabirliğimizi deruhte etmesini rica ettim. Bu suretle İstanbulun - hâlâ İstanbulda vazife gören düşman askerî devletler sansöründen geçmek pahasına da olsa - ehemmiyetli haberlerini sağladıktan sonra bizzat İzmirde dış haberler temininin mümkün olup olamadığını araştırmaya başladım: Konsoloshaneler vardı ama onlardan istifadeye imkân yoktu; çünkü dünya ile alâkaları kesilmiş bir halde idiler. Bu şartlar içinde ne yapılabileceğini derin derin düşünürken limanda duran iki Amerikan torpidosu dikkat nazarımı çekti. Limandaki İngiliz, Fransız, İtalyan zırhlı ve kruvazörleri Atatürkün tek bir ihtarı üzerine defolup gitmişlerdi ama bizimle harb halinde bulunmıyan yâni tarafsız durumda bulunan Birleşik Amerikanın bir veya iki küçük torpidosu İzmir limanını sık sık ziyaret ederler, limanda haftalarca da kalırlardı. İşte bu minnacık harb gemilerinin bütün dünya ile temasta olması gereken telsizlerinden acaba istifade edilemez miydi?..

O sıralarda «Lozan» konferansında hararetli müzakereler geçiyor, bütün dünya ile beraber yurt umumî efkârı da bu konu ile yakından alâkalanıyordu. İzmir valisi Abdülhak Halik Renda idi. Gazeteci sıfatiyle kendisiyle sık sık temas ederdim. Belediye reisimiz de Şükrü Ziya idi. Haydar Rüştünün de yakın bir dostu olan bu zatla da temas ederdim ve her ikisi de hakkımda teveccüh beslerlerdi. Amerikan torpidolarının telsiz haberlerinden faydalanmak fikrini başta polis müdürü Ziya Bey gelmek şartiyle vali beye de açtım. Pek münasip dediler. Artık gemi subaylarından biri ikisiyle ahbap olup gemiye gelen telsiz haberlerinin birer kopyasını elde etmek işi kalıyordu ki, bunu da çok geçmeden sağlamaya muvaffak oldum. Öyle ki «Anadolu» da Lozan müzakerelerine dair çıkan hususî haberler İstanbul gazetelerini bile kıskandıracak bir bollukta idi. Diğer taraftan «Sadayı Hak» cıların ikide birde ilâve çıkararak Lozan barışını imza ettirivermeleri, fakat ertesi sabah bu haberin asılsız çıkması gibi, hafifllikleri de «Anadolu» nun ancak doğru haberler veren ağırbaşlı bir gazete olduğu kanaatini umumî efkâra âdeta perçinliyordu. Bu

(Devamı 26. Sayfada)

Torpidodaki Telsizi Nasıl Kullandık?

(Baştarafı 13. Sayfada)

yüzden de çok geçmeden İzmirin hükûmet taraftarı fakat verdiği haberlere güvenilir bir gazetesi «Anadolu» oldu idi ...

* * *

İşte biz böyle sabahın erken saatinden gece yarılarına kadar gazete idarehanesi haline gelmiş battal İncir deposunun yalın kat tahtalı odalarında haşir-neşir olurken Haydar Rüştü ile Vasıf Beyler mebus seçildiler. Artık «Lozan» barışı da imzalanmış, memlekette sulh ve sükûn devresi yerleşmiş, o zamanlar «Gazi Paşa» diye anılan Atatürk seri inkılâplarına başlamıştı. Derken Şeyh Sait isyanı patladı, o sıralarda da «Anadolu» nun yerleşmiş olduğu ahşap incir deposu bir bayram gecesi, matbaada faaliyet durmuşken, sabaha karşı tutuştu, hususî kitaplarım da dahil, hiçbir şey kurtarılamamak şartiyle, yanıp kül oldu. Matbaada yatan bekçilerden biri gaz lâmbasını parlatmış, yangın da bu suretle başlamışmış...

Derken Takriri Sükûn kanunu çıktı «Sadayı Hak» da hükûmet tarafından kapatıldı. İzmirde sabah gazetesi olarak Zeynel Besimin «Hizmet» i ile «Yeni Asır», bir de akşam gazetesi olarak «Ahenk» kalıyordu.

Bana gelince daha «Anadolu» matbaasının yanmasını müteakıp bir Hollandalı tütün şirketinde iyi bir iş bulmuştum. Boş zamanlarımda da yine yazı yazıyor, gazetecilik kurtlarımı döküyordum. İzmirden o kadar hoşlanmış, bu şirin şehirde o kadar candan dostlar peyda etmiştim ki, İstanbula hemencecik dönmeğe gönlüm bir türlü razı olmuyordu.

İşte bu sıralardadır ki Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt merhumun delâletiyle Sırrı Bey, Yunus Nadi Beyin «Yeni Gün» gazetesini sabah gazetesi olarak İzmir'de neşre karar vermiş. «Sadayı Hak» sahibi yakın dostum Sırrı Bey bir sabah bana geldi ve...

* * *

Yunus Nadi merhumun «Yeni Gün» ünün İzmirde neşri meselesi ayrı bir sohbete konu teşkil edecek kadar enteresandır. Bu hâtıralara Yirminci Asır'ın tahsis ettiği sütunlar doldu da taştı bile...

ASIM SOYAD

Diş Hekimi ve Röntgen

Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı, Emniyet Sandığı Apt. No. 1/1, Kat 2, daire 6.

Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası.

Tel: 362629

Dr. ZEKİ ARSAN

Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı

Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon: 21 89 47. Ev: 83 17 23

Yine Bahara Dair Şiirler

(Baştarafı 22. Sayfada)

Söz, vapurdan, su üstünden, yeşillik denizinden, kana giren bahardan açılmışken; böyle su üstünde yazılmış bir şiir da okuyuverelim:

Üstümüzde gök var, altımızda su,
Açılıvermişiz maviliklere.
Solda göğü delen boy boy minare
Sağda gök yaslanmış maviliklere
Atalım arkaya, derdi tasayı
İlkbahar işlesin ta iliklere.
Yeter beş - on yılın akıllılığı
Sal kendini güzel deliliklere!
Dün bugünün başka günden farkını;
Yüksek sesle söyle gönül türkünü;
Tamam soyunmaya çıkar kürkünü,
Artık ne korkak ol ne de tutsak ol;
Haydi çabuk soyun, çırıl çıplak ol!
Çek beni boynumdan, suya dalalım,
Batırıp tenleri, tek ruh olalım!
Daha duymadın mı büyük dâveti?
Bizi çağırıyor çoktan «sirenler
Kıyıda - kayıkta kalakalsınlar
Suda bizi sarmaş dolaş görenler.
İyce sevdiler mi inandılar mı
Suyu seccadesiz geçer erenler!..
Bırak da kanına işlesin bahar.
Bırak da canımı sarsın bu kollar.
Yavrumuz canımız, bir sevgimiz var;
Gerisi boş kabuk, gerisi boş lâf!
Bizimiçin bu ayna, böyle mavi saf,
Bizimiçin bizimiçin şu mavi çarşaf!..

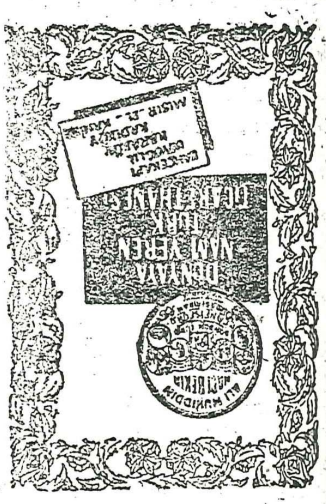

sayı: 198

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ölüme Sebebiyet Veren Dostluk

★ Şeyh Sait isyanının gazetelere tesiri
★ İsmail Hakkı ile nasıl tanıştık?
★ Yunus Nadi ile görüşülecek iş
★ İşin iç yüzü ne idi?
★ İsmail Hakkının büyük faaliyetleri

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BU haftaki sohbetimizde sizlere geçen hafta yarım kalmış olan Yunus Nadi merhumun «Yeni Gün» ün İzmirde neşri işiyle genç yaşında ölümüne hâlâ ağladığım İsmail Hakkı Ocakoğlu'dan bahsedeceğim. Merak gıcıklayıcıdır, ibret vericidir, hülâsa konuşulmaya değer bir mevzudur.

Şeyh Sait isyanını takip eden mahut Takriri Sükûn kanununun neşri üzerine İstanbulda «Tasviri Efkâr», «Vatan», Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlunun «Son Telgraf» ı, galiba Cahit Beyin de «Tanin» i, İzmirde de Sırrı Beyin «Sadayı Hak» ı kapatılmıştı.

Bundan evvelki sohbetlerimizde de arzetmiş olduğum gibi, «Sadayı Hak» İzmirin en çok satan sabah gazetesi idi. Muhalefete kaçan tarafsızlığı ile İsmail Hakkı Ocakoğlu'nun devre göre pek cesurane sanılabilecek makaleleri yüzünden bütün Ege bölgesinin en çok okunan gazetesi olmuştu.

İsmail Hakkı Ocakoğlu merhumla İzmire ilk ayak attığım günden itibaren sevişmiştik. İzmirin istirdadını İzmirli meslekdaşlarına kutlamak için Romanya vapuriyle bir heyet halinde gelen İstanbul tacirleri nezdinde basın mümessili olarak İzmirde vapurun güvertesinde mahallî basın mümessilleriyle tanıştığımız dakikalarda mert ve efe yaradılışlı, sevimli ve güler yüzlü İsmail Hakkı hemen bende:

— İşte tam mânasiyle dostluğuna güvenilebilir bir arkadaş!.. intibaını uyandırdı. Ve bu karşılıklı dostluk rahmetlinin 1943 yılındaki vakitsiz, münasebetsiz ölümüne kadar devam etti.

«Sadayı Hak» ve sonraları «Yeni Asır» yazıcılarından iyi dost, temiz insan ve vefalı arkadaş, İsmail Hakkı Ocakoğlu...

Daha «Sadayı Hak» kapatılmadan «Anadolu» yu da bir yangın kapatmış olduğundan ben bir Hollanda şirketinde iyi bir iş bulup çalıştığımı, boş vakitlerimde de yazı yazmakta ve hususî muhabiri olduğum İstanbul gazetelerine haber göndermekte devam ettiğimi söylemiştim.

İşte hayatımın bu yarı gazetecilik, yarı ticarethane kâtipliği devresinde bir sabah erkenden evime İsmail Hakkı merhum çıkageldi. Maaile iyi dostluk münasebetleri kurup idame ettiğimiz Ocakoğlu'larla, aramız o kadar iyi idi ki bu pek erken sabah ziyaretine şaşmadım, kendi kendime:

— Galiba çoluk çocuk hep birlikte gidilecek bir teferrüç planı kuracağız!.. diye düşündüm.

Halbuki Hakkı çok düşünceli idi. Karşı karşıya oturup kahve fincanlarımız elde, sigaralarımızı da ateşledikten sonra rahmetli:

— Cemaleddin, dedi, sen yakında İstanbula izinli olarak gidecekmişsin öyle mi?..

— Öyle bir niyetim var birader!..

— Âlâ!.. Şimdi senden mühim bir ricam var, daha doğrusu iki ricam: Evvelâ bu mezuniyeti mümkün olduğu kadar çabuk kullan, yâni İstanbula bir an evvel git; sonra da İstanbula gidince Yunus Nadi Beye müracaat edip «Yeni Gün» ün İzmirde neşri meselesi teferrüatını kendisiyle görüş, sana teslim edeceği beş sandık klişeyi listeleriyle beraber teslim al, bir an evvel İzmire dön kardeş...

Şaşırıp kaldım. «Yeni Gün» ün İzmirde neşri meselesini o sabah ilk defa işitiyordum. Yunus Nadi Beyin «Cumhuriyet» i İstanbulda çıkıp dururken «Yeni Gün» ün İzmirde neşri neden icap ediyordu? Sonra yaradılış itibariyle fikir istiklâline sahip bildiğim İsmail Hakkı'nın daima hükûmet taraftarı kalmış bir gazete ile ne münasebeti olabilirdi?

Yüzümden şaşkınlığımın enginliğini anlamış olacak ki:

— Sahi, dedi, sana işin iç yüzünü anlatmayı ihmal ettim: Hükûmet «Sadayı Hak» ı bildiğin gibi kapadı. «Sadayı Hak» ın kapatılması benim yazılarım yüzünden oldu. Bu vaziyet karşısında Sırrı Beyin mağdur olmasına gönlüm razı olmadı. Adliye Vekili Mahmut Esat Beyin tavassutiyle Yunus Nadi Bey, bazı şartlar altında ve muhalefet yapmamak şartiyle, imtiyazına sahip olduğu «Yeni Gün» ün İzmirde Sırrı Bey tarafından neşrine razı olmuş. İşte sen de bu işi perçinleyip Sırrı Beyin benim yüzümden mağdur olmamasını sağlıyacaksın...

— Peki, sen «Yeni Gün» de çalışacak mısın?

Acı acı güldü:

— Ben «Yeni Gün» de nasıl yazı yazabilirim? Kaldı ki, ben farzı muhal yazmaya razı olsam Yunus Nadi Bey gazetesinde benim imzamın çıkmasına razı olur mu?.. Hayır kardeş, sadece Sırrı Beyin benim yazılarım yüzünden gazetesi kapandığı için daha fazla mağdur olmasına mahal kalmasın, diye bu işi Mahmut Esat Beyle kararlaştırdı Bana gelince ben şimdilik bir kenara çekilip kafamı dinliyeceğim. Mecliste olup bitenden galiba haberin yok.

Nasıl haberim yoktu? Takriri Sükûn kanununun müzakeresi sırasında, her devirde olduğu gibi, kraldan ziyade kralcı bir takım şakşakçı hatipler Mecliste muhalif gazetecilerin, bu arada İsmail Hakkının vatan haini sıfatiyle vatan dışı edilmelerini istemişler, yapmacıklığı, samimiyetsizliği kilometrelerce uzaktan hissedilen müfrit bir partizanlık buhranı geçirerek gırtlak paralamışlar, nefes tüketmişlerdi.

Her neyse lâfı uzatmıyalım, ben bütün plânlarımı altüst edip iki gün sonra İstanbula hareket etmiş, Yunus Nadi Beyle görüşüp klişeleri kendisinden teslim almış, İzmire dönmüştüm. Sırrı Bey de Mahmut Esat - Yunus Nadi anlaşması hükümlerine uyarak «Yeni Gün» ü İzmirde çıkarmaya başladı idi. Bilâhare Manisa Milletvekili olan Turgut Bey gazetenin politikasını kontrol ediyor, masrafı Sırrı Bey merhum görüyor, rahmetli Yunus Nadi de hem İstanbulda, hem İzmirde bir parti organı neşretmekten ibaret mânevî bir zevkle yetinmiş oluyordu. Çünkü benim, bildiğime göre «Yeni Gün» İzmirde hiçbir zaman adamakıllı yerleşip masrafını dahi tamamiyle çıkaramamıştı ki, anlaşma mucibince kârdan Yunus Nadi Beye bir hisse ödiyebilsin...

* * *

İşte bu sıradadır ki mübadele dolayısiyle Selânikten İzmire gelmiş olan «Yeni Asır» cılarla İsmail Hakkı Ocakoğlu anlaştılar ve İsmail Hakkı «Yeni Asır» da yazmaya başladı idi.

Dediğim gibi İsmail Hakkı İzmirde çok sevilen bir gazeteci idi. Sürükleyici ve güzel üslûbu, okuyucunun doğrudan doğruya kalbine hitap eden açık tenkidleri iktidardakilerden çoğunu kızdırıyordu ama zaten her bakımdan uyanık olan İzmir umumî efkârını da kendisine kazandırıyordu.

Sonraları Serbest Fırkanın da teşekkülü ile büsbütün vüzuh peyda eden muhalefet cephesinin yalnız İzmirde değil bütün Türkiyede en çok okunan yazarları arasında İzmirde İsmail Hakkı Ocakoğlu, İstanbulda da «Son Telgraf» başmuharriri Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu başta gelirler. Tabiî «Tasvir» sahibi Ebüzziyazade Velid Bey merhumu da unutmamak gerektir.

* * *

İsmail Hakkının gayretiyle «Yeni Asır» İzmirin en çok okunan bir gazetesi oldu. Gazetenin diğer ortağı Şevket Bey de kıymetli ortağına lâyık bir yazar olduğunu ispat etti. Hakkıcığın 1943 yılında lekeli hummann henüz pek genç bir çağda bir kurbanı olmasını müteakip gazeteyi düşürmedi, bilâkis daha da ilerletti, hem «Yeni Asır» a, hem de ortağının bıraktığı veresesine tam mânasiyle babalık etti, rahmetlinin biricik oğlunun Amerikada okuyup iyi bir mühendis yetişmesini sağladı. Bu işde daha İsmail Hakkının sağlığında gazetenin idarî cephesini ele alıp onu tam mânasiyle kalkındıran Abdi Sokullu'nun da büyük şeref ve insanlık payı vardır ve bugün o da «Yeni Asır» ın sahipleri arasındadır.

İşte vakitsiz ölümüne bütün İzmirin ağladığı ve o zamana kadar misli görülmemiş bir ihtişamda muazzam bir cenaze alayı tertiplediği candan dostum, kıymetli meslekdaşım, aziz kardeşim İsmail Hakkı Ocakoğlu bu kıratta bir gazeteciydi. Nurlar içinde yatsın, makamı cennet-i-âlâ olsun...

Sayı: 201

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Gazetecinin En Büyük Yardımcısı

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

İZMİR suikasdından lâf açmışken yine bu hazin macera ile ilgili bir nokta üzerinde durmak isterim. Hani «tesadüf» için gazeteci ile polis hafiyesinin en kıymetli yardımcısıdır derler a, bence bu iddia pek yerindedir, hattâ gerçeğin tâ kendisidir de diyebilirim «Niçin» diyeceksiniz?.. Bakın anlatayım da bana hak verir misiniz, yoksa vermez misiniz?.

Bundan evvelki sohbetlerimizde arzetmiş olduğum gibi Atatürk merhum daha Naimpalastaki ziyafet sofrasının başında iken, suikasd dâvasına bakacak Ankara İstiklâl mahkemesinin İzmir yolunu tutmuş olduğunu öğrenmiştik. Nitekim Haziranın 18 inci cuma günü Afyon mebusu Ali Beyin başkanlığındaki Gaziantep mebusu Kılıç Ali, Rize mebusu Ali, Denizli mebusu Necip Ali Beylerden mürekkep İstiklâl mahkemesi heyeti, Birinci Kordonda emirlerine tahsis olunan binaya yerleşiyor ve daha önden Başkan Ali Bey basına beyanatta bulunuyor, büyük kurtarıcıya karşı tertiplenen suikasdın etraflı bir incelemeye tâbi tutularak mütecasirlerinin şiddetle cezalandırılacaklarını söylüyordu.

Bütün yurt gözlerini İzmire dikmiş, sevgili Gazisinin hayatına kasda yeltenenler hakkında alınacak tedbirleri dikkatle, verilecek kararları titizlikle takibe hazırlanmıştı. Denilebilir ki yirmi dört saat içinde İzmir Türk basınının mikrak noktası olup çıkıvermişti. İstanbul gazetelerinin en gözde yazar ve muhbirleri, en açıkgözlü muhabirleri İzmirde toplanmışlar, hummalı bir faaliyetle İstiklâl mahkemesi oturumları için hazırlanan Elhamra sinema salonunu

Besim Ata; Ankara İstiklâl Mahkemesi Başkâtibi sayın Şükrü Beyhan

daha şimdiden tavafa başlamışlardı.

İşte bu civcivli gazetecilik faaliyeti arasında, tevazudan ayrılmadan iddia edebilirim ki, ben başta geliyorum. Fazla meharetimden, üstün faaliyetimden mi? Yooo!.. Sadece yukarıda bahsettiğim «tesadüf» ün mes'ut bir cilvesine mazhariyetimden ötürü, tıpkı bir piyango bileti sayesinde birdenbire yüz binlere kavuşan talihli gibi ben de küçük bir tesadüfün lûtfu sayesinde İzmirde toplanmış düzinelerle meslekdaş arasında en mühim, en turfanda hem de çiçeği burnunda turfandanın turfandası haberleri elde ediyor, bütün arkadaşların gıptalı bakışları arasında bunları İzmirde çalıştığımı gazete ile muhabiri bulunduğum İstanbul gazetelerine gönderiyorum. Bunları nasıl elde ettiğime gelince, dediğim gibi, bu sırf bir «tesadüf» cemilesi idi ve mesele haddizatında pek basitti; İstiklâl mahkemesi İzmire gelir gelmez, diğer arkadaşlar gibi ben de heyeti istasyonda karşılamış ve bu heyet arasında çocukluk arkadaşım, aziz ve kıymetli mahalle dostum Şükrü Beyhan'la karşılaşıp kucaklaşmıştık. Benden iki üç yaş büyük olan Şükrü Bey iyi bir hukukçu idi; Ankarada yerleşmişti ve kendisi eski Ankara İstiklâl mahkemesinin başkâtipliğini yapıyordu.

Bu çocukluk arkadaşımla aramızda o derece derin bir samimiyet, candan ve mütekabil bir sevgi vardı ki, Şükrü İstiklâl mahkemesi heyetinin İzmirde kaldığı müddet zarfında daimi bir misafirimdi. Zaten İstiklâl mahkemesi Başkâtibi olmasaydı da Şükrü İzmire gelir de nihayet kendi evi saydığı yuvamdan başka nerede kalabilirdi?

Dediğim gibi Şükrü Beyhan pek kudretli bir hukuk adamı, çok vefalı bir dost vasıflarından başka derin bir gazetecilik merakını da nefsinde birleştirmiş bir ağabeydi. Daha mektep sıralarında iken baş başa verir, Şerlok Holmes tercümeleri yapar, yazarlığa özenirdik. Nitekim Ankara İstiklâl mahkemesindeki vazifesinden bir müddet sonra Ankara vilâyeti hususi idare hukuk işleri tetkik büro şefliğini deruhde etti ve Vali Nevzat Tandoğan merhum gibi pek titiz bir idare adamının teveccüh ve sevgisini kazanmaya da muvaffak oldu. Hâlen serbest avukat olarak çalışmaktadır.

İşte Şükrü Beyhan'ın İstiklâl mahkemesi Başkâtibi sıfatiyle İzmirde bulunması bana o çiçeği burnunda turfanda haberleri sağlıyor, en seçkin meslekdaşlar yarışında birinciliği elde etmemi mümkün kılıyordu.

Nasıl, «tesadüf» gazetecinin en kıymetli, en ehemmiyetli yardımcısıdır demekte haklı değil mi imişim?

* * *

Burada İzmir İstiklâl mahkemesinin çeşitli safhaları hakkında tafsilât verecek değilim. Bu konu etrafında o kadar çok şeyler yazıldı, öyle esaslı tafsilât verildi ki, Temcit pilâvı gibi bunları ısıtıp ısıtıp karilerin önüne sürmekte bir fayda göremiyorum.

İstiklâl mahkemesi Elhamra sinemasında faaliyete geçerek bir aydan az bir müddet içinde dâvanın İzmire ait safhasını bitirdi. 13 idam hükmü verdi. Bu hüküm Temmuzun 13 üncü salı günü infaz olundu. Sanıklardan Erzurum mebusu Rüştü Paşa, Sivas mebusu Halis Turgud, Sarohan mebusu Abidin, Eskişehir mebusu Arif İzmit mebusu Şükrü, eski Adliye Vekillerinden Hafız Mehmet, yine mebuslardan Canbolat, eski Lâzistan mebusu Ziya Hurşit Beyler mahkûm edilmişler, Kâzım Karabekir, Refet, Ali Fuat, Cafer Tayyar Paşalar başta gelmek şartiyle birçokları da beraet etmişlerdi.

Sanıklardan bir kısmının duruşmasına ise Ankarada devamına karar verilmişti. Bu bir aya yakın müddet içinde bütün meslekdaşlar ve bu arada ben o kadar yorulmuş, yıpranmıştık ki, muhakeme daha devam etmiş olsaydı galiba hepimiz ayakta uyur bir hale gelecek, yahut mahkemede zabıt tutarken yorgunluktan olduğumuz yere çökecektik. Hayatlarını müdafaa eden sanıklarla mahkeme heyetinin karşılıklı itham ve mukabeleleri yalnız dinleyiciler arasında değil, muhakemeyi takip eden gazeteciler grupunda bile derin heyecanlar yaratıyordu. Öyle anlar oluyordu ki koca salonda derin derin nefes alışlar bile duyulacak kadar derin bir heyecanla dolu bir sessizlik hüküm sürüyor, merak ve halecan son haddine ulaşıyor, hele Ziya Hurşidin pervasız soğukkanlılığı, kendini ikide bir dalâlete kaptırmış olmasına rağmen bu gerçekten cesur fakat düşüncesiz delikanlı hakkında kalblerde bir nevi merhamet uyandırıyordu. Eski Lâzistan mebusu başından sonuna kadar hazırlamış olduğu bu korkunç teşebbüsün bütün teferruatını inceden inceye anlatmış, tam ve mutlak bir itirafta bulunmuştu. Ben bütün gazetecilik hayatımda bu adam kadar pervasız, soğukkanlı o nisbette de cesur bir sanıkla karşılaşmış olduğumu hatırlamıyorum. Nitekim bu pervasız cesaret idam sehpasında ilmek boynuna geçirildiği âna kadar devam edecek, bu çok cüretkâr fakat o nisbette de cesur genç, kendini asmaya hazırlanan cellâtla alay ede ede can verecekti.

* * *

İdam hükümlerinin infaz edildiği gece mahkeme Başkâtibi Şükrü Beyhan yine bende misafirdi. Ölüm hükümlerini mahkûmlara tebliğ biçare arkadaşımın vazifesi cümlesindendi. Fakat Şükrücük bu korkunç ödevi başarabilecek yaradılışta bir kimse değildi. Bu yüzden kararı mahkûmlara mahkemenin hukuk müşaviri galiba Nail Bey ismindeki zat tebliğ etmiş, arkadaşım da bu elim vazifeden bu suretle yakasını kurtarabilmişti.

* * *

Aradan yıllar ve yıllar geçti, gözlerimi kapayınca o yarı karanlık içinde bir sürü simalar beliriyor. Kimi mahzun ve mağmum, kimi mağrur ve mütehakkim bir tayf resmi geçidi halinde sayısız çehrelerin canlanarak âdeta dile geldiklerini görür gibi oluyorum.

Rahmetli Halid Ziya Uşaklıgil Sultan Reşadın Başkâtipliğini yaparken başından geçenleri anlattığı eserinin bir yerinde der ki: «Yaşlılığın büyük bir lûtfu var; sizi uzun yılların hâtıraları, simaları arasında dolaştırır; size geçmiş ömrünüzü tekrar yaşatır; sanki pek yüksek bir tepenin üzerinde gözlerinizin önüne serilen geniş bir sahra sahasını temaşa ediyorsunuzdur. Bu sahanın üstünü tabaka tabaka sis kaplamıştır. Fakat hafızanızdan esen bir nefha ile bu sis yer yer silinir, size şurada burada ölmüş zannedilirken tekrar hayata avdet ediveren manzaraları, şahsiyetleri, hâdiseleri tekrar rü'yet ufkuna getirir. Heyhat! Aynı zamanda bu yeniden hayat bulan hâtıraların yanında sahayı kaplayan bir makber sergisi, bir ölüm meşheri vardır...»

Rahmetli üstad ne kadar iyi görmüş ve doğru söylemiş... Ben de şu satırları yazarken aynı ruh hâleti içinde yeniden dirilen manzaralarla, şahsiyetlerle, hâdiseler-

(Devamı 26. Sayfada)

ÇALIŞAN KADINLARA

tavsiyeler

Bu fevkalâde çiçek üsaresi sizin için ideal bir sağlık ve güzellik müstahzarı olabilir.

Güzelliğinize itina için hasredecek pek fazla vaktiniz olmıyabilir. Fakat sizi bundan alıkoyan bütün meşguliyetlerinize rağmen herhalde güzel görünmek de istersiniz. Üzülmeyiniz... bazı bilginler birçok nâdir çiçeklerin içinden hayret edilecek derecede saf, bâkir bir üsare çıkarmağa muvaffak olmuşlardır ki bunu piyasada Cire Aseptine merhemi nâmı altında bulabilirsiniz. Bu merhemi akşam ve sabah yüzünüze, boynunuza ve ellerinize sürünüz. Derhal tesirlerini göreceksiniz. Kırmızılıklar, sertlikler, çatlaklar kaybolacaktır. Cildinizdeki ölü hücreler zail olmuştur. Bunların yerine beyaz, yepyeni hücreler çıkar. Cildiniz yumuşak, taze ve bir gül yaprağı gibi kadifeleşmiş bir hal alır. Bundan başka Cire Aseptine merhemi yüzünüzü ve ellerinizi ev işlerinin yıpranmalarına ve fena hava şartlarına karşı korur. Hemen bugünden itibaren tecrübe ediniz, neticeden hayrette kalacaksınız.

SÜMERBANK
mevduat sahiplerine
EN BÜYÜK MENFAAT SAĞLAYAN BANKADIR.

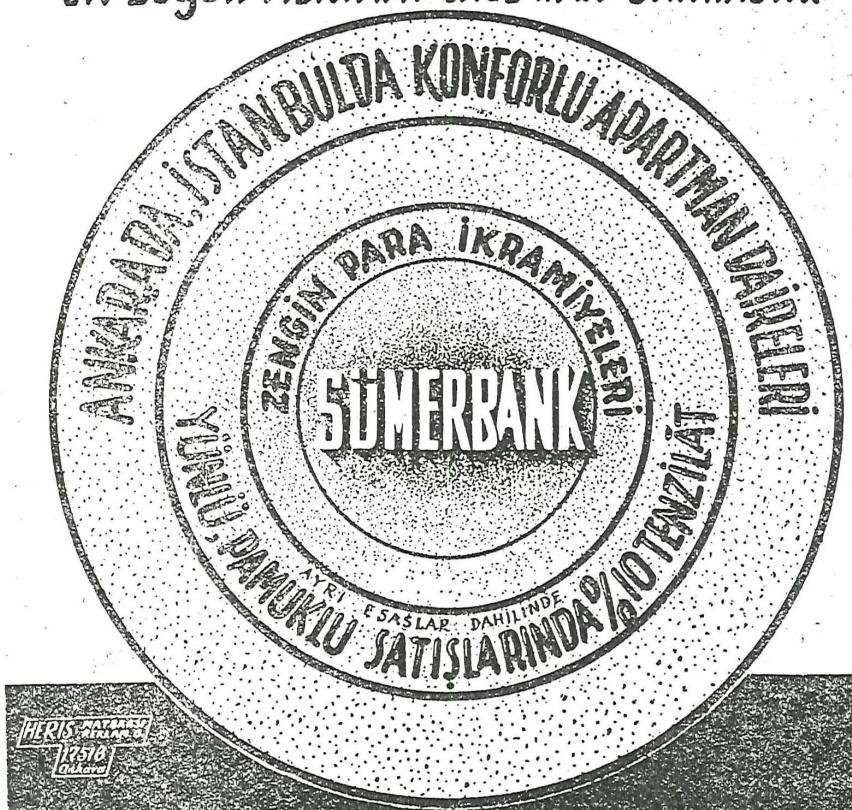

Thais

(Baştarafı 12. Sayfada)

Pafnüs artık hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyor. Kafasını bir tek düşünce kaplamıştır: Thais ölmek üzeredir. Ne anlaşılmaz bir söz bu... Thais ölmek üzeredir. Bu dört kelimede ne müthiş ve ne yeni bir mâna var... Thais ölmek üzeredir. Öyleyse güneş, çiçekler, ırmaklar ve bütün mahlûkat ne duruyor? Thais ölmek üzeredir, öyleyse dünya neye yarar?...

Pafnüs birdenbire yerinden fırlıyor. (Onu görmek, onu tekrar görmek...) diye haykırarak kaçmaya başlıyor. Nerede olduğunu, nereye gittiğini bilmiyor. Adımları onu Nil'e doğru götürüyor. Nehrin yükselmiş sularında yelkenliler var. Nübyalılar tarafından idare edilen bir gemiye atlıyor ve oraya, baş tarafa yatıp gözleriyle mesafeleri yiyerek ıstırap ve hiddetle bağırıyor: (Ne çılgınmışım ki dünyada ondan başka birşeyin mevcut olduğuna inanmışım. Ah, nasıl oldu da dünya gerçeklerinde ebediyetin mevcut bulunduğunu, onlarsız hayatın mânasız ve fena bir rüyadan ibaret olduğunu hissetmedim. Gözlerimin önünde hangi el vardı ki?...

Hazin gaflet. Ah esef, ah ümitsizlik, ah vicdan azabı... Günün ışıkları, gecenin gümüşlü gölgeleri, yer yüzü, gökler, tepeleri titreten ağaçlar, vahşî ve ehlî hayvanlar, erkeklerin muztarib ruhları işitmıyor musunuz: Thais ölmek üzeredir. Nurlar ve rayihalar kaybolunuz, âlemin şekil ve tefekkürleri silinin: Thais ölmek üzeredir.)

Gazetecinin En Büyük Yardımcısı

(Baştarafı 13. Sayfada)

le karşılaştım, aynı kabirler sergisi, ölüler meşheriyle yeniden burun buruna geldim.

Bugün artık İstiklâl mahkemesinin yüzü gülmez Başkanı Ali Bey de, Necip Ali Bey de, belki idam mahkûmlarının boyunlarına korkunç ölüm ilmeğini geçiren cellâd da bu dünyadan, el, etek çekmiş bulunuyorlar. Hattâ o canlı, neş'eli, bol kahkahalı İsmail Hakkıcık bile bir avuç toprak oldu. Suikasd haberlerini gazetelerine yetiştirmek için didinen meslekdaşlardan çoğu, Yunus Nadi ile Ali Nacisi ile, Sırrı Beyi ile, Cumhuriyetin pürhareket fotoğrafçısı Namık'la, artık isimlerini bile hatırlıyamadığım daha birçok aziz arkadaşlar, hemen hepsi birer hatıra oldular... Hattâ, hattâ o büyük kurtarıcı, yüce Atatürk dahi artık fâniler arasından çekilerek ebediyete intikal etmiş bulunuyor.

Ve ben mütevazi köşemde geçmişin bu soluk hâtıralarını anarken; onlara bir rahmet vesilesi olsun diye bu kırık dökük satırları karalarken dudaklarımdan ihtiyarsız şu dua yükseliyor:

— Tanrı günahkârları engin gufranına, geride kalanları da uzun ve mes'ut bir ömre mazhar buyursun!..

Kalbden kopup gelen bu duaya gel sen de hulûsla bir âmin, de aziz okuyucu...

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Dünya Çapında Bir Casusluk Vak'ası

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

TAM 38 yılı bulan gazetecilik hayatımın belli başlı başarılarından biri olan İzmir suikasdı dâvasının perde arkası safhalarını tesbit edebilmeme nasıl güzel İzmir sahne olduysa yine meslek hayatımın en büyük başarısızlığına da yine bu bölge şahit oldu. Belki inanmıyacaksınız, mübalâğa ettiğimi sanacaksınız. Sizi bütün saffetimle, samimiyetimle temin ederim ki, aradan kırk yıla yakın bir müddetin geçmiş olmasına rağmen, bu muazzam fiyaskoya hâlâ yanarım, bu başarısızlığımı hatırladıkça hâlâ yüreğim sızlar.

— E! Bir gazeteci daima başarı sağlamaz ya, ticarette kârla zarar nasıl birbirinden pek ayrılmayan iki kardeşse, gazetecilikte de başarı ile başarısızlık, talihle talihsizlik iki kardeş, hem de ikiz iki kardeştir... diyerek sakın beni teselliye kalkışmayın! Bu iş, öyle kuru tesellilerle geçiştirilebilecek bir mağlûbiyet, hattâ bir hezimet değildir. Vâkıa bu macerada esaslı rolü, temel rolü benim beceriksizliğimden ziyade talihsizliğim oynadı ama iyi talihim yüzünden kazandığım zaferden nasıl övündüm ise, kötü talihin, fena tesadüflerin yarattığı gayri müsait durumu da centilmen bir sporcu gibi tekabbül zorunda olduğumu yüksek huzurunuzda itiraf zorundayım.

Düşünün bir kere... Balık avına delicesine düşkün bir adamın günün birinde oltasına dünyanın en lezzetli balıklarından görülmemiş derecede bir irisi, hattâ bir dev kadar irisi takılıyor. Adamcağız balığı tam sandala alacağı sırada o harika balığı elinden kaçırıveriyor. Benimki de böyle oldu idi...

Her neyse sizi fazla merakta bırakıp üzmiyeyim de macerayı kısaca anlatayım; bakın hâlâ üzülmekte haklı imişim, değil mi imişim? Bu hususiaki kesin hükmü siz verin:

* * *

İzmirin istirdadından sonra Haydar Rüşdü merhumun «Anadolu» sunu, büyük kıtada nasıl ve ne kadar zor şartlar altında yeniden çıkarmaya başladığımızı bundan evvelki sohbetlerimizden birinde uzun uzadıya anlatmıştım. İzmir Valiliğinde Abdülhak Halik Renda, Belediye Başkanlığında da Şükrü Kaya Beylerin bulundukları o günlerde ahşap incir deposundan bozma «Anadolu» matbaasında bir taraftan müşkül vazifeme devam ederken bir taraftan da İzmirin düşman tarafından işgali, sonra ordumuz tarafından istirdadı etrafında bilgi toplamaya, vesikalar elde etmeğe çalışıyordum. Tâ çocukluğumdanberi tarihe merakım vardır. Hele tarihi vak'aları, ilgililer ağzından dinlemeğe bayılırım, hattâ notlar da alır, bunları bir tarafa koyarım. Kimden, hangi tarihte, kimler huzurunda söylenmiş olduklarını da kaydetmek şartiyle... İşte bu merak sâikasiledir ki, İzmirin pek zarif, çok nüktedan ve müfrit milliyetsever eczacısı Kemal Kâmil Bey merhumdan jandarma mülâzimi Mümin'in maceralarını dinledimdi.

Evvelâ Mümin kimdir? Nenin nesidir? Onu anlatayım: Jandarma mülâzimi Mümin Yunan işgali esnasında İzmirin Belediye Reisliğini yapan, şimdi ismini hatırlıyamadığım, sivil bir paşanın yeğenidir. Alabildiğine Damat Ferit taraftarı yâni o nisbette de Kuvayı Milliye düşmanı olan bu adamı Yunanlılar Belediye Reisliğinde bırakmışlar.. çünkü melun emellerine hizmet edebilecek ondan daha iyisini nerede bulacaklar?.. İşte Mülâzim Mümin Yunanlılar kadar milliyetçi Türk düşmanı bu sivil paşanın düşüncesine lâyık bir yeğen sıfatiyle Kuvayı Milliye aleyhinde de, Mustafa Kemal Paşa aleyhinde de atıp tutmaya başlıyor, günde hiç olmazsa yirmi defa millî çetecilere de, Ankarada iş başında bulunanlara da sövüp, sayıyor, onları yerden yere vuruyor. Ne Padişah düşmanlıklarını bırakıyor, ne din hainliklerini... O kadar ki, çok geçmeden başta İzmirin Yunanlı valisi «Steryadis» gelmek şartiyle düşmanın sivil ve askerî makamları bu ateşli Kuvayı Milliye düşmanı ve genç zabiti benimsiyorlar, hattâ onu hizmetlerine alarak sırtına Yunan jandarma subayı üniformasını geçirip kendisini resmen vazifelendiriyorlar. Bu suretle de dayıpaşanın kirlettiğine yeğeni bey tüy dikmiş oluyor.

* * *

Adı Mümin fakat sırtı Yunan üniformalı genç jandarma teğmeni o kadar Türk düşmanı kesiliyor, o derece kraldan ziyade kral taraftarı geçiniyor ki, hamiyetli İzmirliler, uyanık gençler kendisine diş bilemeğe başlıyorlar. Fakat o bütün bu kin ve husumet köpürmelerine karşı lâkayttır. Hattâ alay bile ediyor, meydan bile okuyor. Günde belki seksen defa tekrarladığı cümle şudur:

— Şaşarım sizin aklınıza... Artık o devirler geçti. Hiç Salibin girdiği bir yere Hilâlin yeniden dikilmiş olduğunu işittiniz mi?.. Balkan Harbinde bir kere nasılsa oldu, Bulgarların girdikleri Edirneyi tekrar İttihatçılar aldılar ama o iş bir kere oldu. Avrupanın bir karışıklığına geldi de, çabuk davranamadılar. Sizde hiç akıl fikir yok mu?.. Almanya İmparatorluğunu, Avusturya - Macaristan İmparatorluğunu dize getiren, payıtaht İstanbulu bile işgal eden galip İngiltere, Fransa, İtalya ve daha bir sürü müttefikleri İzmiri Yunanistana verdiler. Yunanlıları İzmirden çıkarmak için birbirinden büyük, birbirinden kuvvetli bu dev devletleri amana düşürmek lâzım. Halbuki, elde ne asker var, ne silâh var, ne cephane var. Kuru lâfla peynir gemisi yürür mü hiç?.. Aklınızı başınıza devşirin de Yunan adaleti altında rahat rahat yaşamaya bakın Padişahımız efendimiz hazretlerinin bile kabul buyurdukları bir meseleye itiraz etmek Ankara serserilerine mi düştü?.. Mal onun, mülk onun.. dilediğine verir. Boşu boşuna, pisi pisine halkı ayaklar altında ezdirmeyin. Bakın şu limana.. çeşit çeşit zırhlılarla, irili ufaklı kruvazörlerle, torpitolarla dolu. Bu kuvvet karşısında üç buçuk donsuz çapulcu mu İzmiri kurtaracak?.. Bu iddiaya, balıklar bile güler...

* * *

İşte Yunan jandarma mülâzimi evveli Mümin efendi böyle uluorta atıp tutar, sövüp sayar, Mustafa Kemal Paşaya ağız dolusu küfürler savurur, Padişahın emrine aykırı hareket edenlerin karıları boş, kendileri imansız, ölürlerse gidecekleri yer doğruca cehennemin esfel-i safilini olduğunu her sabah tekrar eder dururken hükûmet dairesinin alt katındaki odasında da resmî vazifesini görür, Yunanlılardan ziyade Türk düşmanı geçinir, âmirlerine kendisini sevdirirmiş. O kadar ki İzmirin istirdadı günü şayet Mümin İzmirlilerin eline geçmiş olsaydı kendisini didik didik parçalamakta, günlerce eziyet ede ede öldüreceklerinde şüphe yokmuş.

* * *

Günlerden bir gün İzmir hükûmet konağındaki bütün telefonlar yok oluverirler. Hattâ Yunanlı vali «Steryadis» in resmî makamının muhteşem masasının üstündeki telefonlar bile sırra kadem basmışlar...

— Bre bu nasıl iştir?.. Bunu ki myaptı, kim yapabilir?..

Hükûmet konağı altüst olmuş. Bağırıp çağıran; köpürüp küfredenler arasında en ileri giden de jandarma mülâzimi kirye Mümindir. Atıp tutuyor, mütecasir ele geçtiği takdirde mahkemeye bile sevketmeden hemen oracıkta koyun boğazlar gibi boğazlayıvereceğini söylüyor.

Halbuki bütün o telefonlar odasının kapısı önünde duran büyük sebzevat sepeti içindedir. Biri akıl edip de sepetten taşan ıspanak demetlerini; domates, soğan yığınlarını şöyle bir çekiverecek olsa telefonlar meydana çıkacak.

Aziz okuyucum, burada biraz dur da şöyle bir düşün ve bu müstesna yaradılışlı Türk çocuğundaki soğukkanlılığa, sinir sertliğine bak. O sebzevat sepeti sabahtan akşama kadar Mümin'in resmî makamının kapısı yanında duruyor ve saatlerce uzayan o heyecanlı anlarda bu sarışın, bir genç kız sîması kadar pembe ve melek çehrede bir kıl bile kıpırdamıyor. Mülâzim efendi çarşıdan evine sebzevat almıştır, odasında duruyor, akşam üzeri de evine götürecek. Bunda şaşacak ne var?.. Halbuki iş meydana çıkmış olsa Mümin için kurtuluş ümidi milyonda bir dahi değildir. Öyle ya! Tam mânasiyle bir meşhut cürüm vakası. Telefonlar sebze zembilinin içinde ve kısa zembil de kendi odasında...

İlâveye lüzum görmüyorum ki telefonlar iki gün sonra telefon cihazı sıkıntısı çeken Kuvayı Milliyecilerin elindedir ve Yunan jandarma teğmeni Mümin yine millîcilere atıp tutmakta, Mustafa Kemal Paşaya ağız dolusu küfürler yağdırmaktadır.

* * *

«Hilâl» eczahanesi sahibi rahmetli Kemal Kâmilden dinlediğim ve her biri ayrı ayrı başlı başına birer heyecan ve halecan macerası olarak filme alınacak kadar enteresan yüzlerce maceranın kahramanı bu müstesna yaradılıştaki Türk kahramınının bütün maceralarını kader bana kendi ağzından dinleyip not almak fırsatını da verdi. Kendisi o sıralarda Denizlide jandarma yüzbaşısı idi. Her hakiki yiğit gibi sesini yükseltmeden, âdeta kızarıp bozararak sâkin bir sesle, sanki en âdi, en tabiî bir maceradan, hattâ kendisine ait olmadığı için üzerinde fazla durmayormuş bile hissini veren mütevazi bir eda ile bahsetti.

Denizlide, ocak başında, dışarıda fırtına uğuldar, yağmur taneleri camları kamçılarken bu alabildiğine cesur, son derecede soğukkanlı Türk çocuğunun nihayet nasıl Yunanlılar tarafından yakalandığını, ancak tepesindeki bir delikten ışık ve hava alan bir mağara yaatılıp orada nasıl inleye

(Devamı 24. Sayfada)

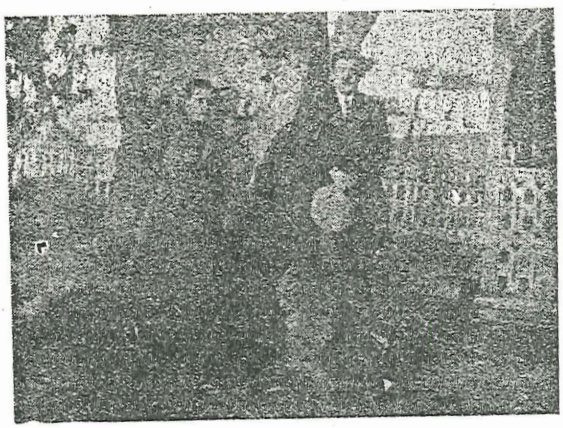

Minnet ve hürmetle anılacak meçhul bir kahraman: Jandarma yüzbaşısı Mümin merhum Denizlide Cemaleddin Saraçoğlu ile birlikte...

★ En büyük başarısızlığım
★ Kötü talihin oynadığı oyun
★ Mümin kimdi? Ne yaptı?
★ İzmirliler neden diş biliyor?
★ Herkese küfür savuran adam
★ Müstesna yaradılışlı Türk genci

MARINA VLADY

dilber fransız sinema yıldızı diyor ki:

"Ben, LÜKS tuvalet sabununu kullanırım".

Dünyanın en güzel kadını da bilir ki bir kadın için en kıymetli varlık temiz bir tendir. Sinema yıldızlarından onda dokuzu da günlük tuvaletleri için sâf ve lâtif olan LÜKS tuvalet sabununa güvenirler. İyi bir tuvalet sabunu olan LÜKS'ün tonik tesirile cildlerinin tamamen şeffaf kaldığını lâtif ve hoş bir revnak peyda ettiğini bilirler...

Daima LÜKS tuvalet sabununu kullanınız. Temiz ve güzel bir tene sahip olursunuz.

Bu güzellik sabununun enfes kokusunu çok beğeneceksiniz.

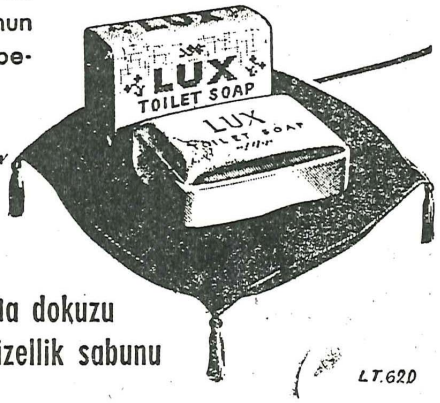

Sinema yıldızlarının onda dokuzu tercih ettiği güzellik sabunu

LT.620

Dünya Çapında Bir Casusluk Vak'ası

(Başlarafı 18. Sayfada)

inleye mahkûm edildiğini, fakat İzmirin istirdadı üzerine de Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Mareşal Fevzi Çakmak merhumun Yunan makamlarına:

—Şayet Mümin derhal serbest bırakılmazsa, başta esir Yunan Başkumandanı gelmek şartiyle bir düzine Yunan generalini de ben iade etmem!.. demesi üzerine hasta, perişan, yarı meflûç bir halde nasıl İzmire kavuştuğunu ve rıhtıma ayak atınca da Mareşalin:

—Sen ordunun zafer beşaretçisisin! diyerek kendisini nasıl alnından öptüğünü uzun uzadıya dinledim, notlar aldım. Fakat gelin görün ki eseri bitirip müsaadesi alınmak üzere Mareşale takdim edince de:

— Neşrinde mahzur vardır; zira Mümin'den yine fadalanılacak bir gün gelip çatabilir! cevabını aldım. Yazı iade edilmedi, ben de vatan kaygusunun bu susturucu emri karşısında ister istemez, boyun eğmek mecburiyetinde kaldım.

Bu satırlarda kahraman Mümin'in artık diriler arasında bulunmadığını öğrendikten sonra yazıyor, kendisine rahmete vesile olsun diye bu kadarcığını olsun açıklıyorum.

Hermann'la Dorothea

(Başlarafı 12. Sayfada)

değil, sevgini kazanmak için gelmiştim. Heyhat ki benim çekingen bakışım senin kalbindeki duyguyu sezemedi, o sâkin suyun aynasında sen onu selâmladığın vakit gözlerinde dostluktan başka birşey göremedi. Seni sadece evimize getirmek bile benim için saadetin yarısı demekti, fakat şimdi sen onu tamamlıyorsun.)

Hermann'ın bu sözlerinden büsbütün şaşıran Dorothea, göz yaşlarını kurutmaya çalışarak şu karşılığı veriyor:

(İtiraf edeyim ki deminki göz yaşlarım gururumdan, benimle alay edildiğini sandığımdan değildi. Utancımdan ağlamıştım. Çünkü seni ilk gördüğüm o mutlu dakikadanberi unutamamış ve peşinden, imkânsız da olsa, gene de bir ümitle yürümüştüm. İşte şimdi de sevincimden ağlıyorum, bağışlayın beni...)

Goethe, on sekizinci yüzyılda yazdığı bu büyük aşk hikâyesini, Hermann'a söylettiği şu sözlerle bitirmektedir:

(Şimdi biz elele vererek her şeye karşı koyabiliriz. Bu ülke bizimdir, çünkü sen benimsin Dorothea ve benim olan şeylerin hepsi şimdi her zamankinden daha çok benimdir. Artık hiçbir düşman bizi korkutamaz. Eğer bütün insanlar benim gibi sevebilselerdi kuvvetin karşısına kuvvet çıkmış olurdu ve hepimiz, sulhu neşeyle kutlulardık.)

Niçin ?

Niçin onu bana tercih ediyor ? Niçin yalnız onunla dans ediyor ?... O benden güzel değildir...

Aynanıza sorunuz : belki o sebebini biliyor...

Güzel gözler, cazip bir ağız, şirin bir burun... eğer cildiniz pürüzsüz değilse, yüzünüzde siyah noktalar ve gevşemiş mesameler varsa, bütün bunlar kâfi değildir.

Fakat Tokalon Kremi vaziyeti değiştirebilir. Bu meşhur Krem bir kaç gün zarfında cildinizi düzgün, pürüzsüz ve kadife gibi yapar ve ilk küçük buruşukluklar görünmemeğe başladığı yerlerde cildinize tabii elâstikiyetini tekrar iade eder. Bu Kremin terkibinde mevcut Biocel cevheri, siz uyurken cildinizi gençleştirir ve kuvvetlendirir. Siz de Tokalon Kremi sayesinde cildinizi güzelleştirebilirsiniz.

Dikkat : Akşam, Biocel'li Gece Kremini ve Sabah Yağlı veya Yağsız Tokalon Kremini kullanınız.

Fedai Eczacının Başına Gelenler

★ Gazeteciler arasında ne işi vardı?
★ Hem eczacı hem fıkracı bir genç
★ Cesur ve pervasızlığın verdiği netice
★ Onunla nasıl arkadaş oldum?
★ Aç kurt sürüsü İzmire ayak basmıştı

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

YALNIZ Türkiyenin değil, Balkanların da değil, belki bütün Avrupanın 1914-18 Birinci Dünya Harbi süresinde, onu kovalıyan uzun Mütareke yılları devresinde vatanlarına başarılı işler görmüş, her saat, her dakika, her saniye tatlı canlarını tehlikeye atmak bahasına başarılar sağlamış büyük casuslar arasında pek önemli bir mevki alması lâzım gelen, alabildiğine cesur, kelimenin en sümullü mânasiyle kahraman Mümin merhumun bütün maceralarını başından sonuna kadar not edip özene, bezene kaleme aldıktan sonra bunların neşrine müsaade edilmeyince nasıl boynumun büküldüğünü anlatmıştım. Bu arada eczacı Kemal Kâmil merhumun da adı geçti idi.

İzmirliler, hattâ son yıllara, 1948 tarihine kadar İzmirde yaşamış yabancıların yüzde doksanı bu zarif, nüktedan, güler yüzlü, hoşsohbet eczacıyı mutlaka tanırlar.

Şimdi bir sualin dudaklarınızın ucuna kadar geldiğini görür gibi oluyorum:

— İyi ama bir eczacı, ne kadar nüktesever, ne derece zarif olursa olsun Mütareke devri, Millî Mücadele yılları gazetecileri arasında ne işi var?.. diye düşünüyorsunuz.

Dur aziz okuyucu, acele etme!.. Bugüne kadar yaptığın gibi, lûtfeder, sabır gösterir de İzmirin meşhur «Hilâl» eczahanesinin, eczahanesinden daha maruf sahibi, büyük Türk çocuğu, kendi âleminde adsız büyük kahraman Kemal Kâmil merhumu neden bu seriye soktuğumu anlatayım:

Evvelâ Kemal Kâmil gazeteci idi, iyi bir fıkracı idi. Sonra büyük bir yurtseverdi; daha sonra da, tıpkı yakın arkadaşı rahmetli Mümin gibi, tatlı tebessümünü güler yüzünden bir saniye eksik etmemek şartiyle, hayatını vatanına vakfetmiş cesur, pek cesur, gözünü ateşten korumayı aklına bile getirmiyecek derecede cesur ve pervasız bir millici idi.

Eczacı Kemal Kâmil Aktaş merhum

* * *

Ben Kemal Kâmil Aktaş merhumla şöyle tanıştımdı: Bundan evvelki sohbetlerimde bahis mevzuu etmiş olduğum gibi Haydar Rüştünün «Anadolu» sunu büyük kıtada neşre başlamıştık. Bir gün matbaaya kırmızıya çalar sarı saçlı, pembe ve güler yüzlü, bol, şakrak kahkahaları ve nükteli konuşmalariyle dikkatimi çeken son derecede hazırcevap bir zat geldi. Rahmetli Haydar Rüştünün yakın dostu eczacı Kemal Beymiş. İmzasız bir fıkra neşri için gelmişmiş...

Ben az çok tecrübeli, imzasız yazıların türlü cilvelerine şahit, hattâ kurban olmuş bir gazeteci sıfatiyle misafirimi, ne yalan söyliyeyim, biraz tereddüt ve bir hayli de endişe ile karşılamıştım. Fakat elindeki kısa, lâkin pek veciz ve nükteli fıkrayı okuyunca dayanamadım:

— Böyle cinaslara, nüktelere sayfalarımız daima açıktır!.. kararıyle yazının tek kelimesine ilişmeden mürettiphaneye verdimdi.

İşte «Hilâl» eczahanesi sahibiyle muarefemiz ve dostluğumuz böyle başladı idi.

Aradan aylar, yıllar geçti. O beni biraz daha iyi, ben onu daha yakından tanımak yani karşılıklı sevişmek ve sayışmak mazhariyetine eriştim. Eriştim,diyorum. Çünkü Kemal Kâmil bey benimle tanışmakla büyük bir kazanç elde etmiş olmuyordu. Lâkin ben bu alabildiğine zarif ve o nisbette de vatanperver ve tam mânasiyle insan adamın dostları arasına katılmış olmakla şahsım ve çalıştığım gazete adına büyük bir şeref elde etmiş oluyordum.

Rahmetli Kemal Kâmil de, benim gibi, doğma büyüme İstanbullu idi. Fakat İzmire gelmiş, tıpkı benim gibi bu efeler diyarını benimsemiş, İzmirde yerleşip kalmıştı. Dediğim gibi rahmetli ile iyi anlaşmış, pek çok sevişmiştik. Aynı zamanda Haydar Rüşdü merhumdan bu acayip eczacının İzmirin işgali esnasında oynadığı mühim rolleri de tafsilâtiyle dinlemiştim. Kemal Kâmil merhum zarif fıkralarını nakle devam edip şakrak kahkahalariyle muhitini çınlatmakta devam şartiyle en korkulu, en tehlikeli maceralara bile bile, seve seve atılmaktan zerre kadar tereddüt etmezmiş. Geçen haftaki sohbetimde bahis mevzuu ettiğim Yunan jandarma zabiti Mümin'in en yakın mesai arkadaşı imiş. Hattâ Mümin'i de onun vasıtasiyle tanımıştım.

Binbir macera arasında şunu nakledeyim: Hain Padişah Vahideddinin silâhlandırıp Anadoluya musallat ettiği, başlıca vazifeleri millî kuvvetleri sırtlarından vurmak olan türlü, çeşitli, rengârenk çeteler, kıtalar arasında Millî Mücadele tarihimize «Delibaş» ünvaniyle geçen haramzade maiyetindeki hergele sürüsiyle İzmire gelince Yunanlılar tarafından büyük merasimle karşılanmışlar. Türkü Türke kırdıracak böyle namussuz bir teşebbüse düşman kollarını açmaz da ne yapar?..

Saray ve Damat Ferit hükûmeti «Delibaş» la maiyetini, tıpkı tarihî bir dram onamaya hazırlanmış aktörler gibi, giyindirip kuşattırmış. Başlarına keçeküllâhlar, geçirmiş, boyunlarına birer «En'am-ı-şerif» asmış. Sanki vatanı sırtından hançerlemeğe çıkmış bir kahbeler sürüsü değil de din-i-mübin-i İslâm namına cihada azmetmiş bir alay ermiş ve dedeler kervanı. Uzaktan birer veli gibi görünüyorlar ama en masumu yarım düzine cana kıymış bir cellât sürüsü. Fazla olarak da elli metreden bir yumurtayı ortasından vuracak kadar silâhşorlukta usta haydutlar. Şaka mı bu?.. Hem Halife-i-ruyizemin adına silâh kullanıp cenneti sağlıyacaklar, hem de düşman sürüsiyle kolkola Türk öldürüp helâlinden ganimetlere konacaklar!.. Bir elleri yağda, bir elleri balda... Hem dünyaları mamur olacak, hem de âhiretleri...

İşte bu aç kurt sürüsü İzmire ayak basınca basta Mümin merhum bizimkiler derhal faaliyete geçiyorlar? Herifleri şatafatlı bir ekilde karşılayıp Yunan hükûmeti namına ağırlamaya başlıyorlar. Dedim a, Mümin zaten düşman hizmetindedir.

O sırada Mümin kaçırdığı, Millî cepheye gönderilmek üzere elde ettiği silâhları, cephaneyi eczacı Kemal Kâmilin de dahil bulunduğu teşkilât vasıtasiyle Sarı Efe Edip Beye ulaştırır, Sarı Efe de bunları cepheye gönderirmiş. Türlü zorluklar, çeşitli engeller arasında tıkır tıkır işleyen bu gizli teşekkül Delibaşla avanesinin İzmire gelişlerini ve oradan düşman birlikleriyle birlikte millî kuvvetlerimize saldırmaya kalkışmaları endişesiyle karşılamışlar ve bu hainler sürüsünü daha İzmirde iken imhaya teşebbüs etmişler.

Rahmetli Mümin'den bizzat dinlediğime göre Kemal Kâmil merhum çetenin kaldığı binanın altındaki öz eczahanesini berhava etmek suretiyle herifleri havaya uçurup paramparça etmeyi teklif etmiş. Hattâ teşebbüsata da girişmiş. Fakat Sarı Efe Edip Bey bu teşebbüsü pek tehlikeli görmüş. bütün teşkilâtın işlemez bir hale geleceğini düşünerek Kemal Beyi fikrinden âdeta zorla vazgeçirmiş. Bunun üzerine Mümin merhum durumu Millî cepheye bildirerek çetenin hangi gün, hangi mıntakadan millî topraklara sızacağını haber vermiş; gereken tedbirler de alınarak herifler birer birer öldürülmüşler. Yalnız iki haydut yakayı kurtarmaya, İzmire dönmeğe muvaffak olmuş ve işte durumdan şüphelenen bu iki kaşerlenmiş hainin ihbarı üzerinedir ki Mümin'in evi âni bir baskına uğrıyarak kendisi Yunanlılar tarafından yakalanmış...

* * *

Rahmetli Mümin derdi ki:

— Delibaşla avanesinin itimadını kazanmak için Kemal Kâmil Beyle birlikte nelere katlandığımızı tarif edemem. Benim sırtımda zaten Yunan üniforması vardı. Herif benden pek şüphelenmezdi ama Kemal Beyden adamakıllı kuşkulanıyordu. Neler çektik neler?.. Delibaşın türlü aybından başka bir rezileti de genç çocuklara şiddetli iptilâsı idi. Bu rezil hevesi de filozofça karşılıyarak bu mahbupperest kaatile İzmirin genç Rumlarından ve iğrenç mesleği kendilerne bir geçinme vasıtası yapmış tüysüz palikaryalar bile tedarik zorunda kaldıktı.

Hülâsa herifi adamakıllı avuçlarımızın içine aldık. Kemal Kâmil ise bizim bu ihtiyat tedbirlerimizi fazla bulur, muttasıl:

— Bırakın şu hergeleleri eczahanemle birlikte uçurayım, kimyevî bir madde infilâk etti derim, şayet ben de bu infilâka kurban gidersem daha iyi ya, işte eczacı da öldü, gitti! deyip işin içinden çıkarsınız!.. der, dururdu.

Rahmetli Kemal Kâmil Aktaş

(Devamı 25. Sayfada)

gibi fevkalâde kibar, son derecede çelebi, bir hariciye memuru zarafetiyle giyinen ve konuşan, sâkin, halim ve pek çekingen görünen bir zatın en kaşerlenmiş bir komitecinin pervasız cüretini gölgede bırakan bu atılganlığını gözlerimin önüne getiriyor da artık tarih olmuş bu gerçeğe benim bile inanamıyacağım geliyor. Halbuki bu satırlar gerçeğin tâ kendisidir.

1942 yılı Şubatında şef rejiminin kurbanı bir gazeteci olarak Sultanahmet Cezaevinde mahpus bulunuyordum. Dört buçuk aylık mahkûmiyet devremi bitirmeğe beş on günlük bir müddet kalmıştı. Bir sabah nöbetçi mahkûm arkadaşın elime tutuşturduğu mektuplar arasında şu kara haber de vardı:

«Muhterem Cemaleddin beyefendiye,

«Size ilk mektubumda bu acı haberi vermek ıstırabını taşımaktayım. Kemal beyimiz fuar ayı sonlarına doğru bir hastalık geçirmişler ve dimağî olan bu âfet paralizi jeneral olarak tesbit edilmişti. Fakat on beş gün kadar devam eden sıkı ve çok alâkalı bir tedavi ve ihtimam neticesinde iyileşmeğe yüz tutmuşlar, bir aylık bir nekahet devresinden sonra da evden çıkabilmişlerdi. İki buçuk ay kadar devam eden bu iyi günlerden sonra on beş gün evvel ikinci bir kriz gelerek bu defa daha ağır bir halde yattılar. Dimağî nezif bu kerre şiddetli olduğundan hemen koma vaziyetine girerek bütüntedavilere müsbet bir cevap verdirmedi. 29/1/1949 sabahı saat dörtte hayata vedâ ettiler.

«Bilirsiniz, hayatta iken siz de sevdikleri, hürmet ettikleri arkadaşları arasında idiniz. Hususi konuşmalarımızda sizden daima bahsederlerdi. Aktaş ailesi ve kendi namıma ricam, gazetenizde sizin kaleminizden çıkmış, hayatı ve hususiyetleri hakkında bir yazının neşridir.»

* * *

Rahmetlinin, müessesesinin idare müdürü ve arkadaşı Sürurî Göktaş ağzından vâki bu ricası nı tam yedi yıl sonra yerine getirebiliyorum. Çünkü «Yeni Sabah» sahibi sıfatiyle girdiğim Cezaevinden içten pazarlıklı bir ortaklığın havsalayı yakıp kavuran bir azizliği eseri olarak gazetesi elinden alınmış, kalemi ve kalbi kırılmış bir gazeteci olarak çıkıyordum.

Nihayet hem geç hem de güç oldu ama yıllardan sonra bir tarihî gerçeği yurtsever Türk gençliğine emanete ancak bugün fırsat bulmuş oldum ki bu mazhariyet bana yeter de artar bile...

Kemal Kâmil Aktaş'ın, İzmirin bu meçhul kahramanının ve adı duyulmamış gazetecisinin aziz ruhunu gel rahmetle, hürmetle sen de benimle birlikte an, sevgili okuyucum.

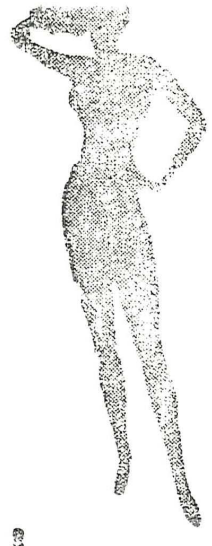

Herkesin fikir nazarlarını çeken bu vücud tenasübü, ancak Radyokarbon kullanmakla muhafaza edilebilir.

Fazla Şişmanlığa Karşı

RADYO KARBON TABLETLERİ

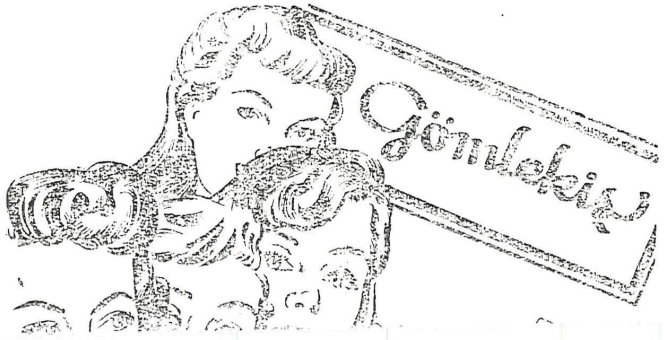

Nebioğlu Yayınları

CEP KİTAPLARI

Zenda Mahkûmları, Hope	100
İhtiras Kasırgası, White	100
Ölüm Çukuru, Smith	100
Yüz Meşhur Türk, Nebioğlu	100
Kanunî Süleyman Ciltli	500

ROMANLAR

Evimden Git, T. Caldweli	350
Mapa Melikesi Nilgün, R.H.K.	350
Nilgünün Sonu, R.H.K.	350
Aşk Gemisi, D. Du Maurier	300
Altın Küpeler, Yolanda Foldes	200
Yeşil Yunus Sokağı, E. Goudge	300
Zümrüt, İhsan Koza	200
Aşka Dönüş, Tarkington	250
Aşk Mücadelesi, N. Bush	250
Unutulmaz Hâtıralar, B. Field	300

HEYECAN VE CASUSLUK

Dünya Casusları, C. Windoecke	200
Büyük Casuslar, Berndorf	200
Ölüm Kampında 15 Ay	100

BİLGİ, SAN'AT, EDEBİYAT

Hz. Muhammed, B. B. Ciltli	500
Resim Terbiyesi ve Tekniği	150
İngilizce Ticaret Mektupları	100
Hikâye ve Roman Antolojisi	250
Güzel Konuşma San'atı, C.	125
İngiliz Edebiyatı	125
San'at Meselesi, Prof. S.K.Y.	100
Tanrı Öğütleri, Kur'andan	100
Bilitis'in Şarkıları.	125
Dünya Karikatürleri	100
Hayır Paşa Hazretleri.	100

SAYI : 204

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Yeni Gün İzmirde Nasıl Çıkmıştı ?

★ Ateşli bir inkilâpçı
★ Umulmadık anda gelen felç
★ Meşhur işret âlemleri
★ Birinci sınıf atıcı olan Adliye Vekili
★ Bozkurt nasıl batmıştı?

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

BİR zamanlar İzmirin en çok satan sabah gazetesi (Saday-ı Hak) ın sahibi Sırrı Sanlı ile baş yazarı İsmail Hakkı Ocakoğlu merhumlardan bahsederken rahmetli Yunus Nadi Beyin «Yeni Gün» ünün bir aralık İzmirde de neşre başlandığını söylemiş, Hakkı merhumun bir sabah erkenden evime gelerek bu işi bana açtığını anlatmış, fakat (20. Asır) ın o günkü sohbet sütunları dolduğu için meselenin asıl iç yüzünü, başka bir musahabeye bırakmanın muvafık olacağını, zira bu iç yüzünün bir hayli merak gıcıklayıcı idiğini belirtmiştim.

Hem Mütareke devri İzmir gazeteciliği, hem de bazı İstanbul gazetelerinin o sıralardaki umumî gidişatı bakımından oldukça tarihî bir kıymet taşıyan, ayrıca da o inkılâp yıllarında sivrilmiş politika adamlarımızın düşünüşleri, görüşleri ve zihniyetleri zaviyesinden de pek dikkate şayan olan bu meselenin künhünü anlatayım. Alâkalılardan Sırrı Sanlı da, İsmail Hakkı Ocakoğlu da, Yunus Nadi Abalıoğlu da o devrin Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt da bugün Tanrının engin rahmetine kavuşmuşlardır. Hiç birinin aziz hâtıralarını incitmeden, mamafih gerçeğe de sadık kalmaya son derecede dikkat ederek bu nazik meseleyi arza gayret edeceğim. Oldukça güç bir iş ama Allahın inayetiyle belki muvaffak oluruz.

* * *

Söze evvelâ Mahmut Esat Bozkurt'tan başlıyalım: Rahmetli pek ateşli bir inkılâpçı, diri imanlı bir milliyetsever, kültürlü bir devlet adamı idi. Doğuş itibariyle zengin olduktan başka yaradılış bakımından da fevkalâde cömert, son derecede zengin kalbli idi. Kuşadalı varlıklı bir çiftlik sahibinin sulbünden dünyaya gelmiş, hukuk tahsilini İstanbulda bitirmiş, ayrıca babası bu engin istidatlı evlâdını İsviçreye göndermiş, o da Lozan ve Friburg Üniversitelerinde de doktorasını yapmış, hem yurtta, hem İsviçrede hukuk doktoru olmuştu.

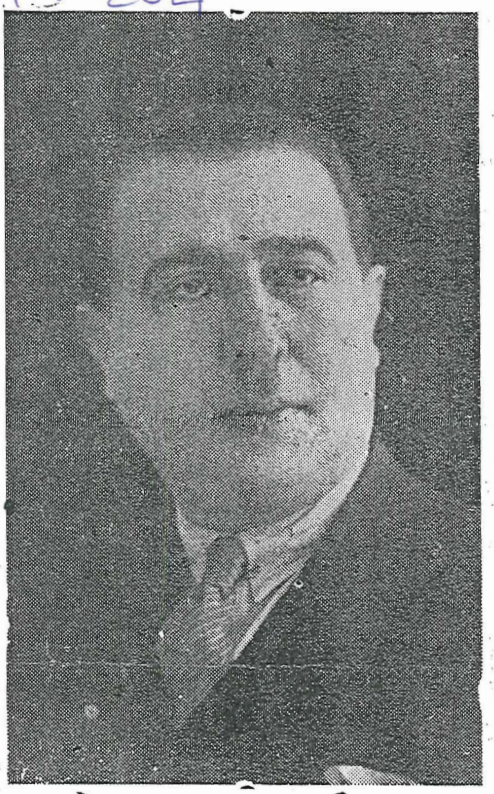

İsmail Hakkı Ocakoğlu merhumun, ihtilal yılı olan 1943de çekilmiş bir resmi

Benim nâçiz görüşüme göre yurtta bu ayarda tahsil görmüş politikacı münevverlerimiz o zamanlar parmakla sayılacak kadar azdı: Eski Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, esbak Başvekillerden rahmetli Şükrü Saraçoğlu, ordinaryüs profesör Şükrü Baban ve daha bir kaç kişi. Benim bildiğim bunlar... Belki de tanımadığım başka kıymetli vücutlar da vardır ama burada politika alanında boy göstermiş olanlarından bahsettiğime lûtfen mum yapıştırın.

İşte gerek aile, gerekse tahsil bakımından tam mânasiyle dörtbaşı mamur olan bu imanlı politikacının bir tek za'fı vardı: Alkole fazla düşkündü. Hem çok, hem de devamlı içerdi. Bir kere de kafayı dumanladı mı, ne yaptığını bilmez bir hale gelir, âdeta bildiğimiz, tanıdığımız ve son derece sevdiğimiz Mahmut Bey gider, yerine alelâcayip, garip tabiatlı, tuhaf meşrebli bambaşka bir Mahmut Bey gelirdi.

Ben onu yakın arkadaşım İsmail Hakkı merhumun delâletiyle tanıdım, kendisine az zamanda da ısındımdı. Evvelâ yaşıttık. Sonra çocukluğumdanberi tarihe düşkün olduğum için tevazudan ayrılmadan iddia edebilirim ki Fransız ihtilâl tarihini iyi bilirim. Mahmut Esat merhumu o büyük inkılâbın ünlü şahsiyetlerine benzetirdim. Diğer taraftan Fransız tarihinin bu karışık devrine ait pek çok şeyler okuduğum için de vakayii galiba oldukça iyi ve içten gelen bir ateşle anlatıyor olmalı imişim ki, genç Adliye Vekili birkaç ay içinde beni de Hakkı merhumdan ayırmaz olmuş, yakınları ve mahremleri arasına almıştı. Nitekim bu pek kıymetli inkılâpçı 1943 yılında, ben bir iş için Ankarada iken, benim gazetemde, benim çalıştığım masanın başında başmakalesini yazarken, kahbe bir felç darbesiyle, birdenbire yıldırımla vurulmuş gümrah bir meyva ağacı gibi devrildi. Yirmi dört saat sonra döndüğüm vakit kendisini hastahanede koma halinde buldumdu. Her neyse, meselenin bu hazin tarafını bırakalım da sadede dönelim:

İşte Mahmut Esat merhum ne zaman İzmire gelse mutlaka Hakkıyı ve beni arar: Hakkıyı ateşli makaleleri yüzünden tebrik eder, bana da Fransız ihtilâl anektodlarını bol bol naklettirir. Iezzetle dinler, taltif ederdi.

Hiç unutmam bir gün rahmetli Hakkıyı ve beni Kuşadasına çiftliğine dâvet etti idi. Üçümüzün de gençlik, zindelik devrimiz. Ben o zamana kadar Mahmut Beyin işret âlemlerinde pek bulunmamıştım. İçki yasağı yürürlükte olduğu için matbaada hafif tertip demlendiğimiz olmuştu. Yalnız merhumun işret âlemlerinin bir, iki, hattâ dört, gün sürekli devam ettiğini bildiğimden evvelâ özür diledim. Fakat Hakkıcığın da ısrarı inzimam edince evden âzami kırk sekiz saatlik bir izin koparabildim, yola çıktık, o sıralarda «Anadolu» galiba yanmıştı, benim de bir ecnebi şirketinde bol maaşlı, fakat mahdut mesailı bir işim vardı.

Uzatmıyalım çiftliğe vardık, varır varmaz da sofralar kuruldu idi. Halis sumadan yapılmış nefis düz rakıya sabredilir mi? Bugün altmışı bir hayli aşmış olmaklığıma rağmen hatırıma geldikçe hâlâ ağzım sulanıyor. Bol meyva, daha bol taze balık yumurtası ve balık, Hakkı ve Mahmut merhumlar gibi konuşmaya başlayınca muhatablarını ağızlarına baktıracak kadar içten ve kalbden söyleyen dostlar... İçildi, yenildi, öğle uykusuna yatıldı, tekrar demlenildi, mehtap seyredildi, ava çıkıldı, yeniden çilingir sofrasının başına dönüldü...

Sırası gelmişken şunu da söyliyeyim ki, genç Adliye Vekili yurdun birinci sınıf atıcılarındandı. İkinci dedimse, inkılâp ricali geçinen, her devirde olduğu gibi, o zamanlar da bir yalancı pehlivan edâsiyle baş köşelere kurulan hattâ birkaçı hâlâ da o iddiada bulunan atıcılardan, yâni palavracılardan bahsetmiyorum; rahmetlinin nişancılığını kastediyorum: İşte o Kuşadası seyahatindedir ki rahmetlinin uzak mesafeden mavzerle, güvercin avladığını gözlerimle görmüştüm. Arka arkaya yaptığı üç atışta üç isabet kaydetmişti, hem de çakır keyf iken...

* * *

Gönül zenginliğine, kalb temizliğine gelince, Mahmut Esat Bozkurt bu alanda eşsizdi. Millî Mücadele yıllarında bilfiil çarpışmış, çeteler teşkil etmiş, Kuşadası ve havalisini işgal altında bulunduran İtalyanlardan millî kuvvetlere bazan hoşlukla, bazan da bilek zoriyle silâh, cephane temin etmiş, çiftliği de bu yüzden müteaddit çarpışmalara sahne olarak kısmen yanmış, harap olmuştu.

Millî zaferden sonra hükûmet Millî Mücadelede zarar gören yurttaşların zararlarını telâfi eden bir kanun neşretti. Fakat Mahmut Esat merhum bu kanundan faydalanıp on para almadı idi. Bu ifratkâr perhize itiraz edenlere:

— Ben Adliye Vekili sıfatiyle tazminat filân alamam!.. Dedikodu olur!.. diyordu.

Halbuki çiftliği sırf Millî Mücadele uğrunda yanıp yıkılmış, kanunun sağladığı tazimanata herkesten fazla o hak kazanmıştı. Lâkin almadı, almamakta ısrar etti idi.

İşte bu tıynette, nev'i şahsına münhasır efe yaradılışlı bu genç Vekil zamanındadır ki Kanunu Medenî, Ceza Kanunu, İcra İflâs, Deniz ve Kara Ticaret Kanunları yapılmış, yine onun Vekâleti sırasında Ankara Hukuk mektebi açılmıştır.

1926 Agustosunda (Bozkurt) adlı küçük bir Türk vapurunun Fransız bandıralı (Lotüs) yolcu gemisiyle çarpışarak battığı zaman sekiz Türk gemicisinin boğulmasına sebep olduklarından dolayı Fransız vapur kaptanları aleyhine yapılan takibata Türk mahkemelerinin salâhiyeti olup olmadığı meselesi için Lahay Adalet divanına müracaat edilmiş, Mahmut Esat Bey de, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Adliye Vekili sıfatiyle dâvayı bizzat müdafaa ederek kazanmıştı. Soyadı olarak aldığı ve evlâtlarına yadigâr bıraktığı (Bozkurt) işte bütün Avrupa hukukçularına karşı kazanmış olduğu bu parlak ve ilmî zaferin tek mükâfatı, Türk adliyesinin kaydettiği şerefli bir başarının unutulmaz hâtırasıdır.

* * *

Şahsiyetini bu suretle tebarüz ettirmeğe çalıştığım rahmetli Mahmut Esat Bey İsmail Hakkının başyazar olduğu «Saday-ı Hak» daki makalelerini pek beğenir, daha ziyade muhalefete kaçan bu yazılar etrafında Hakkı merhumla münakaşa eder, bazılarının konusunu da bizzat kendisi verirdi. Açıkçası Türk kalbli ekat garb kültürlü genç Vekil başvekil İsmet Paşanın kabineyi

(Devamı 26. Sayfada)

T. C.
ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerile sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye tutarı.

Şimdilik :

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Jigolo

(Başlarafı 15. Sayfada)

aşağı yüzüklerle donanmış parmaklariyle zarfı yırtıp yazdıklarını okuduğunu tahayyül etti.

«Senden bıktım. Sana kâfi derecede doymuş bulunuyorum. Bana bol para verdiğin zamanlar bile çekilir şey değildim, ama artık hasisleştiğine göre sana tahammül edemem. Ebediyen terkediyorum seni. Tabiî polise gidebilirsin. Ama gitmiyeceksin. Bende birçok mektubun var.»

Muskot bir sigara daha yaktı. Myra da hangi cehennemde kalmıştı? Saat neredeyse sekize çeyrek vardı. Myra'nın çalıştığı yerdeki mankenlerden biri olan Freda Ballaston'un kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü. Ona doğru yürüdü.

«Merhaba, Freda, Myra da nerelerde kaldı?»

Freda ona hafif bir tebessümle baktı.

Yılışarak, «Bilmiyor musun?» diye sordu. «Sana muhakkak söylemesi gerekirdi. Bu sabah evlendi. Şu Arjantinli - İspanyolla evlendi... Sana bahsetmemesine şaştım. Ne zamandanberi kararlaşmıştı bu iş... Eh, iyi geceler...»

Muskot'a tekrar muzip muzip gülümseyip yürüdü. Muskot hayretten donakaldı. Sonra Freda'nın maskaralık etmiş olacağını düşündü. Hemen Bond caddesindeki tünel isyasyonuna koşup Myra'nın apartımanına telefon etti. Freda doğru söylemiş. Ev sahibi tasdik etmişti. Myra o sabah evlenmiş. Kendisiyle meğer ne zamandanberi alay ediyormuş. Onunla eğleniyor... Ona gülüyormuş.

Telefon kabinesinden çıkıp, lânetler savurarak Oxford caddesinden aşağı doğru yürüdü. Öfkeden mosmor kesilmişti. Myra gibi bir kızın maskarası olmak ha!

Çok geçmeden hiddeti yatışmağa başladı. Muskot hiddetini uzun müddet devam ettirecek kadar karakterli değildi. Ne olursa olsun, bilezik ondaydı ya. Yarın Parise gidip meseleyi Primpeau ile halledecerdi. Dünyada Myra kadar canlı, Myra kadar çekici, onun kadar genç ve güzel kız doluydu.

Bir taksi çevirip, Knightsbridge'deki evine gitti. Myra yüzünden uğradığı hayal kırıklığı, kart kızın bileziğini kaybetmesi üzerine nasıl çılgına döneceğini düşünmesiyle bir dereceye kadar hafiflemişti. Bu düşünce onu eğlendirdi. Bir kimsenin daha zarar görmüş olmasından sevinmişti.

Odasına girdiği sırada tamamen normal haline gelmiş gibiydi. Hayat hiç de öyle kötü değildi ve daha da iyi olacaktı. Pariste yerleşecekti. Belki de bir işe başlardı - daha iyisi, yine aptal bir kadın bulurdu - böylesinden orada dolu vardı.

Anahtarını deliğe sokup, odasının kapısını açtı. Elektrik düğmesini çevirince mektup kutusunda bir zarf gözüne ilişti. Mektubu aldı ve el yazısına bir göz gezdirdi. Mektup kart kızdandı...

Zarfı yırtarak açtı ve okudu:

«Sevgili Maymun,

«Artık bana doyduğunu ve sana az para verdiğimi biliyorum, ama başka türlü yapmama imkân yok. Kâr hisseleri çok düşük, malları bu fiata pazara sürmek delilik olurdu.

«Ama sana yine de bir fırsat vermek istiyorum ve kendimin artık aşk için vakti geçmiş bir ihtiyar olduğumu kabul ediyorum. Bileziğimi bu sabah satmış ve hiç kimsenin farkedemiyeceği kadar mükemmel bir cam taklidini yaptırmıştım.

«Bu akşam bana yemeğe geldiğinde, sana paranı ve hürriyetini vereceğim. Geç kalma, canım.»

Muskot kıç cebinden bilezik mahfazasını hızla çekip çıkardı ve açtı. Bileziği ışığın altına götürdü ve kıymetsiz taklide bakakaldı.

Dışarıda bir taksi kornası yuh çekti.

Yeni Gün İzmirde Nasıl Çıkmıştı?

(Başlarafı 13. Sayfada)

askerce idaresinden hoşlanır görünmez, lâkin adliye alanında yapacağı daha çok şeyler bulunduğunu da düşünerek istifa edip çekilmekten ise Başvekilin basın tarafından ikazını sağlamaya çalışırdı.

Fakat Takrir-i Sükûn kanuniyle «Saday-ı Hak» kapatılınca bu hususta biraz da kendisini mesul gören Mahmut Esat Bozkurt, gazete sahibi Sırrı Beyin zararını telâfi için Yunus Nadi Beyle görüşmüş, «Yeni Gün» ün İzmirde çıkarılmasını sağlamıştı. «Yeni Gün» Yunus Nadi Beyin «Tasviri Efkâr» ortaklığından ayrıldıktan sonra İstanbulda çıkarmaya başladığı, fakat Ankaraya kaçıp orada «Cumhuriyet» i kurduktan sonra neşriyatına son verdiği gazete idi.

Hakkı merhumun erkenden beni evimde ziyaretinin sebebi de o sıralarda izinli olarak İstanbula gitmek üzere olduğumu bildiği için İstanbulda Yunus Nadi Beyle temasa gelip malzeme, klişe ve saire gibi teknik teferrüatın halline çalışmaklığımı rica ettiğini evvelce anlatmıtım.

Uzatmıyalım, bir ay izinle geldiğim İstanbulda bu bir aylık mezuniyetimi evimden ziyade Yunus Nadi Beyin matbaasında geçirdimdi. Düzeltilecek türlü pürüzlü, esas itibariyle mutabık kalınmış, olmakla beraber iki tarafın lâyıkiyle anlaşamadıkları çeşitli teferrüat bana o bir aylık iznimi zehir etti idi.

Nihayet herşey hallolundu, «Yeni Gün» de İzmirde intişara başladı. Yunus Nadi Bey memnundu. Çünkü İstanbulda çıkan «Cumhuriyet» gibi büyük bir organın sahibi ve başyazarı olmak imtiyazına bir de İzmirde intişar eden «Yeni Gün» gibi yine büyük bir gazetenin sahibi olmak şerefini katıyordu. Sırrı Bey memnundu, zira İsmail Hakkı ve dolayısiyle Mahmut Esat Beylerin neşriyatı yüzünden kaybettiği «Saday-ı Hak» yerine bir gazete çıkarmış oluyor, ziyanını telâfi edecek duruma gelmiş bulunuyordu. Sırrı Beyin Takrir-i Sükûn kanunu yeniden bir gazete çıkarmasına mâni idi ama başkasının sahip bulunduğu bir gazeteyi matbaasında pekâlâ basabilirdi. Ancak İsmail Hakkı Ocakoğlu merhum, bu kombinezona katılıp «Yeni Gün» de bir vazife almak istemedi, benim ve Mahmut Esat merhumun ısrarlarımıza rağmen Yunus Nadi Beyin gazetesinde yazı yazmaktansa, Akhisarda babasından miras kalan evin kendisine ait hissesini satıp parasile geçinmeği tercih, birkaç ay sonra da mübadele dolayısiyle Selânikten İzmire gelip yerleşmiş olan «Yeni Asır» ın başyazarlığını ve ortaklık teklifini kabul etti idi.

* * *

«Yeni Gün» İzmirde çıkmaya başlarken gazete, Yunus Nadi Beyin ve Halk Partisinin mutemedi rahmetli Turgudun siyasî murakabesi altına konulmuştu. Hatırımda kaldığına göre aslen Nifli olan Turgud son derece nüktedan, zarif ve babacan bir arkadaştı. «Yeni Gün» de parti umdelerine aykırı, hükûmetin umumî siyasetini zedeleyen bir yazının yer bulmamasına dikkat etmek gibi, biraz da çetin, bir vazifeyi her tarafı memnun bırakacak bir yumuşaklık ve meharetle başarıyor, bir sızıltıya meydan vermiyordu. Bir kaza neticesinde tek gözünü kaybetmiş olan bu pek halûk, o nisbette de bilgili gazeteci, sonradan mebus seçildi idi.

Ben 1927 yılı Eylûlunda rahmetli babamın ihtiyarlığı, kayınpeder merhumun da akıl hastalığı yüzünden İzmirden ayrıldığım vakit, biri öz babası Yunus Nadi, öteki üvey pederi Sırrı merhumlardan ibaret iki babalı «Yeni Gün» İzmirde çıkmakta devam ediyordu ama İsmail Hakkı merhumla Şevket Bilgin'in müştereken ve kardeşçe idare ettikleri «Yeni Asır» artık ön plâna geçmeğe muvaffak olmuş, Zeynel Besimin «Hizmet» i ile birlikte İzmirin en çok okunan gazetesi haline gelmişti.

İstanbula döndükten sonra «Yeni Gün» ün ne yüzden neşriyatına son verdiğini kesin olarak bilemiyorum. Galiba geliri giderini karşılayamaz hale gelmişti...

Bütün bu yakın dostlardan, candan arkadaşlardan bugün İzmirde kala kala «Yeni Asır» başyazarı Şevket Bilgin kardeş kaldı, diğerleri birer avuç toprak oldular. Onlara Ulu Tanrıdan engin rahmet dilerken bu pek halûk, çok temkinli ve o nisbette de kıymetli gazeteciye üstün başarılar ve bilhassa uzun, mesut bir ömür temenni ediyorum.

Dünya Edebiyatından Büyük Aşk Hikâyeleri

(Başlarafı 12. Sayfada)

Dalgın adımlarına kayıtsız olan bir taş
Şebboy orada saklar, demetleri altında
Binbir sada aksiyle tekrarlanmaz bir isim
Fakat bazan geçerken orada durur ve taşın
Otlarını sıyırıp yazılarını okur
Gözlerinde hissedip sonra birkaç damla yaş
Der ki; yazık, ne erken ölmüş on altısında.)

Büyük Fransız romantiği Lamartine kitabını şu satırlarla bitirmektedir:

(İşte on sekiz yaşının taş kalbliliği ve nankörlük günahını bu yazılı göz yaşlarımla ödedim. Bu mısraları, Napoli körfezinde şeffaf dalgaların benim için ebediyen sürükleyip duracağı o taze hayale tapmadan... Ve kendime lânet etmeden asla tekrarlıyamam. Fakat ruhlar semada affederler. Sizler de affedin beni... Ağladım çünkü...)

Dr. ALİ ATAL
DERİ SAÇ
ve Zührevî Hastalıklar
Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon : 22 47 17

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem
Mütehassısı
Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 10
Telefon: 21 39 47. Ev: 18 37 88

Sayı: 205

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İki Örnek Gazeteci

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

ESKİ tâbiriyle «Babıâli caddesi», «Âlem-i-matbuat»; yeni adiyle de «Basın alanı» dediğimiz - benim de içinde otuz sekiz yıl yuvarlanıp halluhamur olduğum - alabildiğine engin temaşahane bugüne kadar nelere sahne olmuştur, nelere... Aradan kırk yıla yakın bir zaman geçtikten sonra şu sâkin inziva köşemde şimdi düşünüyorum da çeşitli şahsiyetleri, türlü hâdiseleriyle bu geniş meydanı zamanenin maceralarla dolu uzun, saatlerce, hattâ günler ve haftalarca devam edecek kadar uzun bir filme benzetiyorum.

Sirkeciden başlayıp Divanyoluna kadar uzanan nihayet on dakikalık bir yokuşla etrafını çerçeveleyen nisbeten dar, bir bölgeyi içine almasına rağmen sınırları Basra körfezinden Adiryatik kıyılarına kadar imtidat eden bu imparatorluğun Arnavutluğu, Arabistanı ile Rumeli ve Anadolusu ile, bütün ufuklarını çın çın öttürmüş; kâh isyanlar tutuşturmuş, kıyamlar, ayaklanmalar yaratmış; kâh gerilmiş sinirleri, şahlanmış ihtirasları yatıştırıp büyük felâketleri önlemiş «Matbuat âlemi» biz yine bu daracık muhitinde, nice nice servetler yemiş, istidatlar söndürmüş; fakat hiçten büyük varlıklar da yaratmış, bir taraftan devrin bir şöhretini yok ederken öte taraftan onun meçhulünü zamanın büyük şöhreti payesine de eriştirmiştir.

Büyük başyazarlar, şöhretli fıkra muharrirleri, karikatüristler, bilgiç makaleciler ve bunların yanında sabahın alaca karanlığından gece yarılarına kadar havadis peşinde koşan, didinen bir sürü muhbir, fotoğrafçı, yâni mesleğin meçhul kahramanları...

Sonra gazeteciliğin, gazetelerin iç âlemi, yâni musahhihler, mütercimler, mürettipler, makine personeli ve bütün bu alaca bulaca kalabalığı idare edeceğim, onlara para yetiştireceğim diye kan kusan idareciler, gazete sahipleri ve saire...

* * *

Ben kendi hesabıma İkinci Abdülhamidin o kapkara istibdat devri gazeteciliğini içinden değil, dışından bilirim. 1918 yılında meslek delilim Giritli Ahmet Hilâli elimden tutup aziz hocam Ebüzziyazade Velid Bey merhuma, tıpkı eski mahalle mekteplerine öğrenci başlatır gibi:

— Eti senin, kemiği benim!.. Tekerlemesiyle teslim ettiği vakit Abdülhamidin Taşkışlalı, sürgünlü istibdadı çoktan sona ermişti ama onun yerine de iyi niyetli, yurtsever fakat dar görüşlü, tecrübesiz İttihat ve Terakki komitesinin divanıharbli, Bekirağa bölüklü tahakkümü kalın olmakta gecikmemişti.

Bunu Mütareke devrinin Agopyan Hanlı, Nemrut Mustafa divanıharbli, yabancı askerli, polis müdürü Arnavut Tahsinli meşum günleri takip edecek, o kapkara yılları da Cumhuriyet inkılâbının İstiklâl mahkemeli, Takriri sükûn kanunlu basın rejimi kovalıyacak, sonra İkinci Dünya Harbinin tek mercili, milli şefli, yine örfî idareli yılları yaşanacak.

* * *

Türk basınının, millî gazeteciliğimizin hiçbir devirde Avrupadaki benzerleri gibi tam mânasiyle kadar azdır.

Müsaade ederseniz evvelâ bu sonuncu bahtiyar kişilerden lâf açalım: Bunların başında rahmetli Ekrem Uşaklıgil'le Selim Ragıb Emeç gelir. Bu iki kıymetli dost gerçekten örnek ortaktılar. Evvelâ Hakkı Tarık Us'la müştereken çıkardıkları «Son Saat» de, sonra da yine bir şirket halinde neşret tikleri «Son Posta» da Ekrem merhumla Selim Ragıb Babıâlinin daima imrenerek seyrettiği iki sıkı dost ve çifte kumruları olarak kaldılar. «Son Posta» nın sahipleri arasında Zekeriya Sertel'le Halil Lûtfi Dördüncü de vardı. Nitekim Alpullu Şeker fabrikası hakkında yaptığı tefsaattan dolayı «Son Posta» mahkûm olmuş ve gazete sahibi ve mesul olarak görünen Selimle Zekeriya hapishaneyi boylamışlar, oldukça uzun bir mahkûmiyet devresi geçirmişlerdi.

Bir aralık Zekeriya Sertel, kendisine has Amerikankâri gazeteciliğe başlamış, hattâ Hazreti Muhammed'in muhayyel bir resmini gazeteye koymak garabetinden de kaçınmamıştı. Bunun üzerine «Son Posta» nın satışı düşmüş, mutaassıp İslâm okuyucuları gazeteden yüz çevirmişlerdi. Bu durum karşısında ortaklarla Zekeriya arasında kızılca bir kıyamet kopmuş olacak ki çok geçmeden Zekeriya Sertel'le Halil Lûtfi «Son Posta» dan ayrılıp «Tan» ı çıkarmaya başladılar, Ekrem'le Selim Ragıb da gazetenin iki sahibi olarak kaldılardı.

Birbirinden ayrılmayan, birbirinden ayrı düşünmeyen, birbirinden habersiz küçük bir taahhüde girişmekten imtina edecek kadar yekdiğerini sayan bu iki ortak rahmetli Ekrem Uşaklıgil'in vaktisiz ölümüne kadar, tıpkı yapışık Siyamlı ikiz kardeşler gibi, birbirine sımsıkı bağlı kaldılar.

Ekrem merhuma birşey soruldu mu, «Selimle görüşeyim de bir cevap veririm!» der. Selim Ragıba bir husus teklif edilecek olsa behemehal:

— Ekreme sorayım da bir karara varırız!.. mukabelesinde bulunurdu.

Bir gün Ekrem bizzat bana:

— Cemal, Selimle o kadar ayrı, girgir yoktur ki istesem ben onun sırtındaki gömleğine kadar herşeyine tesahub ederim, o da benim herşeyime sahiptir!.. demişti. İşin asıl güzel tarafı bu iddia boş bir lâf, kuru bir söz değil, gerçeğin tâ kendisi idi.

Ne yazık ki, zavallı Ekremciğin vakitsiz ufuli kardeşliği bile gölgede bırakan bu sıkı dostluğa, örnek ortaklığa bir son vermiş oldu.

Bugün bile «Son Posta» ya uğrar da Selim Ragıbın odasına girerseniz «Son Posta» sahibinin çalıştığı masanın tam karşısında, duvarda Ekrem Uşaklıgil'in, gözlüklerinin arkasından hüzünlü bakışıyle yüzünüze acı acı gülümseyen, bir fotoğrafisi ile karşılaşırsınız...

* * *

Babıâlinin iki örnek ortağı daha vardı ki, bunlar da «Akşam» sahiplerinden Necmeddin Sadak merhumla Kâzım Şinasi Dersandı. Tıpkı «Son Posta» gibi, «Akşam» da evvelâ dört ortak, Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan, Necmeddin Sadak merhumlarla Kâzım Şinasi Dersan tarafından kurulmuş, yıllarca bu dört ortağın müşterek devamlı gayret ve himmetleriyle yürümüş, gelişmiş, Türkiyenin en çok satan akşam gazetesi haline gelmişti.

Zamanla evvelâ Falih Rıfkı mebus seçildi, gazeteden ayrıldı; punu Ali Nacinin yalnız başına «İkdam» ı çıkarmaya başlayıp şirketten uzaklaşması kovaladı. Artık «Akşam» da Necmeddin merhumla Kâzım Şinasi başbaşa kalmışlardı. Ben «Akşam» da hiç çalışmadım, fakat çok kere duymuşumdur ki, gazetenin idarî cephesini eline almış olan Kâzım Şinasi ile yazı ve politika işlerini idare eden rahmetli Necmeddin Sadak daima imrenilecek sıkı bir ortaklık örneği olarak kalmışlardır. Türlü devir ve rejimlerin birbirini kovalaması bu iki ortak arasında zerre kadar bir değişme yapamadı. Hattâ Necmeddin Bey evvelâ mebus, sonra Dışişleri Bakanı olduktan sonra dahi bu işbirliği tam bir âhenk, mutlak ve mütekabil bir anlayış çerçevesi içinde devam edip durdu ve tıpkı Ekrem merhum gibi rahmetli Necmeddin Beyin, vakitsiz ölümü bu sıkı kardeşlik ve ortaklık bağını çözebildi.

* * *

Örnek ortaklar serisine İzmir basınından da bir örnek katmak lâzım gelirse tereddütsüz «Yeni Asır» sahipleri İsmail Hakkı Ocakoğlu merhumla Şevket Bilgin'i zikredebiliriz. Bundan evvelki sohbetlerimizin birinde bahsetmiş olduğum gibi Sırrı Sanlı Beyin «Saday-ı Hak» ında başyazarlık yapan rahmetli İsmail Hakkı idi. Bu gazetenin Takriri sükûn kanuniyle kapatılmasını müteakip devrin Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt merhumun tavassutiyle rahmetli Yunus Nadinin «Yeni Gün» ü Sırrı Beye bir tâviz olarak verilmiş, fakat Hakkı merhum bu gazetede yazı yazmaya yanaşmamış, Şevket Bilgin'in «Yeni Asır» ına ortak olmayı tercih etmişti.

Millî zaferden sonra Türkiye Rumlariyle, Yunanistandaki Türklerin mübadeleleri sırasında Selânikten İzmire gelip yerleşmiş olan «Yeni Asır» İsmail Hakkı merhumun da gayretiyle yavaş yavaş, birinci plâna geçti ve Zeynel Be-

(Devamı 24. Sayfada)

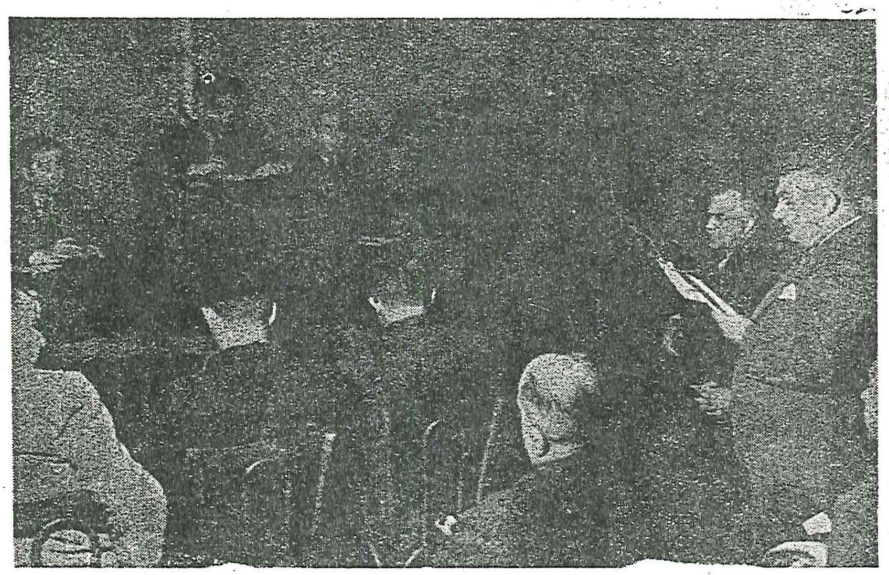

Basın âlemimizin örnek ortaklarından «Son Posta» sahibi Selim Ragıb Emeç bir basın toplantısında idare heyeti raporunu okuyor

Banyodan sonra,

Temizlik zevkini ancak SOIR de PARIS Losyonu ile yapacağınız bir friksyonla tadacaksınız.

Friksyon kan deveranını temin edeceğinden kendinizi her gün biraz daha genç ve dinç hisedeceksiniz.

Ayni zamanda bütün gün lâtif rayihanız dolayısile emsalinız arasında teferrüd edeceksiniz.

Soir de Paris

BOURJOIS

LOSYONU

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerile sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye tutarı.

Şimdilik :

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Osmanlı Padişahları

(Baştarafı 19. Sayfada)

sayesinde kısa bir zamanda Mısırda büyük bir nüfuz kazanmış, nihayet, âdeta zorla kendini Mısıra vali tâyin ettirmiştir.

BAŞKA HÂDİSELER

Üçüncü Selimin saltanatının son zamanlarında, Hicazda Vehabiler, Sırbistanda da Sırplar isyan etmiştir.

Devletin başına birçok galileler açan, nihayet kendisine Vezirlik rütbesi verilen Pazvand oğlu Osman, Belgraddaki yamaklarla birlikte isyan etmiş ve Belgrad muhafızı Hacı Mustafa Paşayı öldürdükten sonra, Belgraddaki Sırpları da katliâma başlamıştır. İşte, bu vaziyet karşısında canlarını kurtarmak için silâha sarılan Sırpların bu hareketi genişlemiş, âdeta millî bir kurtuluş hareketi halini almıştır. İşin halline memur edilen Bosna valisi Ebubekir Paşanın akıl ve dirayeti sayesinde hâdise kısmen önlenmiş, fakat sonra yeniden alevlenerek Kara Yorginin idaresinde hareket eden Sırp kuvvetleri Belgradı ellerine geçirmişlerdir. Bu hâdise, Sırbistanın Osmanlı hâkimiyetinden yarılışının ilk adımını teşkil etmektedir.

KABAKÇI VAK'ASI VE ÜÇÜNCÜ SELİM'İN HAL'İ

Üçüncü Selim'in girişmiş olduğu ıslahat hareketi, bilhassa yeni bir ordu kurma teşebbüsü, Yeniçeriler arasında geniş bir hoşnutsuzluk uyandırmıştı. Padişahın güzel sanatlara ve musikiye olan düşkünlüğü de, düşmanları tarafından istismar edilerek, memleketteki geri zihniyet körüklenmiş, büyük bir saltanat hırsı besliyen veliahd Dördüncü Mustafanın da tahrikiyle, Padişaha karşı bir isyan hareketi baş göstermiştir. İsyanın başına, Karadeniz Boğazındaki yamaklardan Kastamonulu Kabakçı Mustafa geçmiş, Üçüncü Selim, 29 Mayıs 1807 tarihinde tahttan indirilmiştir.

İki Örnek Gazeteci

(Baştarafı 13. Sayfada)

simin «Hizmet» inin kapanmasından sonra İzmirin en güzel gazetesi oldu idi. Hâlâ da öyledir.

Yalnız İzmirde değil bütün Ege havalisinde pek çok sevilen rahmetli İsmail Hakkının tok makaleleri, Şevket Bilgin'in çelebice yazıları, hele gazetenin idarî cephesini ele almış olan Abdi Sokullu'nun titiz ve devamlı gayretleri çok geçmeden «Yeni Asır» ı Ege bölgesinin en çok okunan bir gazetesi haline getirdi idi. 1943 yılında Hakkıcığın lekeli hummadan vakitsiz ölümü ile bu iki sıkı dost ve örnek ortağın yarattığı müesseseyi sarsamadı. Hâlâ gazete Şevket Bilgin'le Ocakoğlu verasesinin mülkiyetindedir ve Şevket Bilgin rahmetli orrtağının verasesine tam mânasiyle babalık etmektedir.

İşte size ölümün bile çözemediği bu imrenilecek ortaklık ve vefa nümunesini arzederken zavallı Hakkıcığı, pembe güler yüzü, tatlı ve candan tebessümü ile karşımda görür gibi oluyorum, gözlerim doluyor, boğazıma birşeyler tıkanıyor...

* * *

Gelecek haftaki sohbetimizde de geçimsiz ortak gazete sahiplerinden, bu alanda şahidi olduğum vak'alardan, yahut işittiğim anekdotlardan, açmazlardan bahsedeceğim.

Uzun saçlar mı ?

Kısa saçlar mı ?

Ne ehemmiyeti var ? Her kadın saçlarını modaya, zevkine ve güzelliğinin tarzına göre tanzim eder.

Kısa saçlar gayet pratiktir. Evet, fakat uzun saçlar ise o kadar güzel ki....

ROJA olduktan sonra, saçınız ister uzun ister kısa olsun. Nasılsa güzelsiniz !

ROJA, saçlarınızı parlatmak için, hazırdır ; ROJA, saçlarınızı yağmura ve rüzgâra karşı korumak için, hazırdır ; ROJA, saçlarınızı daima genç, güzel ve yumuşak muhafaza etmek için, hazırdır. ROJA, briyantinlerin en seyyali, en mükemmeli ve en temizidir.

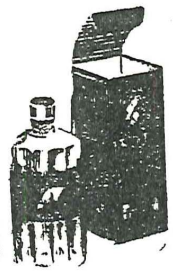

Umurunda bile değil...

ROJA

hazırdır...

Sayı: 206

BAYAR'IN BAŞVEKİLLİĞİ SIRASINDA BİR GAZETECİLER TOPLANTISI

Sağdan sola: Necmettin Sadak (merhum), Vali L. Kırdar, Muhittin Birgen (merhum), Yunus Nadi (merhum), Cemalettin Saraçoğlu, Spor yazarı Muhiddin (merhum), Hakkı Tarık Us, sayın Celâl Bayar, Cemal Zeki; gemicilik bahisleri yazarı Gilberto Brimi, eski gazetecilerimizden Fuat Duyar çay masası başında...

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Örnek Bir Kaç Üstad Portresi

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

ÖRNEK gazete sahiplerinden lâf açmışken Mütareke yıllarının, Damat Ferit Babıâlisinin gazetecileri arasında - gazete sahibi yâni patron olmamakla beraber - arkadaşlık, diğerendişlik, mesleğe yeni intisap edenlere hayırhah bir ağabey şefkatiyle onları yetiştirme bamımından örnek olmuş, lâfın kısası, herkesle iyi geçinmiş, muhitine ve arkadaşlarına kendilerini candan sevdirmiş meslekdaşlardan bahsetmemek nankörlük olurdu. Bu haftaki sohbetimizi de, müsaadenizle, çoğu maatteessüf şimdiden unutulmuş bu meslek ulularına hasredeyim. Hem sizlere hoşçabirkaç dakika geçirmiş olurum, hem de aziz hâtıralarını rahmetle yâd ettirmiş olmahtan doğan mânevi bir zevke de ben kavuşurum.

* * *

Yukarıda saydığım hasletleri, meziyetleri nefislerinde toplamış meslek büyüklerinin başında Mahmut Sadık merhum gelir. Bu büyük Türk gazetecisini bundan evvelki bir sohbetimizde (1) anmış olduğum için rahmetlinin melek hasletliği üstünde fazla duracak değilim. Şu kadarını söyliyeyim ki, Mahmut Sadık Bey, bugünkü meslekdaşlarımın havsalalarına sığdıramıyacakları kadar vefalı bir ağabey, faziletli bir mürşid, eli kadar kalbi de açık bir Türk gazetecisi idi. Sultan Hamidin meşhur Sadrâzamı Ferit Paşa merhumla ikinci kâtibi yine ünlü İzzet Paşaların bu büyük Türk gazetecisinin maiyetinde muhbir olarak çalıştıktan sonra o yüksek makamlara eriştikleri halde kendisinin hayatının sonuna kadar gazeteci kalmakta ısrar edişi, Sultan Hamidin çeşitli vaitlerine rağmen meslekten ayrılmayışı bile karakterinin bütünlüğünü gösterir. Rindmeşrebliği, hayırhahlığı o devri yaşamış olanlarca pek iyi bilinen bir gerçektir. Ben kendi hesabıma merhumdan feyzaldım, pek çok istifade ettim. Makamı Cennet olsun.

* * *

Yine benim yetiştiğim devrin üstadlarından rahmetli Macar İskender Beyi de bu listeye tereddütsüz dahil edebilirim.

İskender Bey bilhassa tercüme alanında gerçekten eşsizdi. Asıl vazifesi Babıâlide Tercüme kaleminde idi. Ecdat dili olan Macarcadan başka Fransızcaya, Almancaya hakkiyle vâkıftı. Türkçesi ise, o devrin her yüksek memurunun olduğu gibi, pürüzsüz ve temizdi.

İri yarı, beyaz tenli, yeni doğmuş bir yavrunun saffet dolu bakışlarını hatırlatan mavi gözlü, büyükçe burunlu, kırmızı yüzlü idi. Fazlaca alkol kullandığı için hafifçe sallabaştı, iri, beyaz elleri de yazı yazarken oldukça titrekti. Gayet kısa kurşunkalemle iri iri yazar, en muğlak, en çetrefil yabancı metinleri süratle tashihat yapmaya lüzum görmeden kolaylıkla dilimize çevirir, müsveddelerini yeniden gözden geçirmeğe lüzum görmezdi.

Ben kendisiyle «İkdam» da tanıştım. Nedense Fransızcamı beğenmiş, tercümede heves ve gayretimi takdir etmiş olacak ki, bir ağabey titizlik ve itinasiyle beni yetiştirmeğe koyulmuştu. Yalnız bir kusurumu affetmezdi. Oldukça müreffeh bir aileye mensup bulunmaklığıma rağmen ekmeğimi Babıâlî yokuşunda kazanmak arzumu hoş görmezdi. Sanıyorum ki, böyle yapmakla, gerçekten günlük rızkını yokuşumuzdan bekliyen bir gazetecinin yerini almış olmaklığımı affedemiyordu.

Her cümlesinin başına mutlaka eklediği:

— Hani, yani monşer!.. mukaddemesinden sonra yersiz telâkki ettiği gazetecilik hevesime atar, tutar, sonra tercümelerini istediği kısımları kırmızı kalemle işaretlediği yabancı gazetelerini önüme sürerek:

— Haydi bakalım!.. kumandasını verirdi. Benim emirlerini az zamanda yerine getirdiğimi; canla başla çalıştığımı zevkle seyreder, yazılarımı okur, yapacağı tenkidlerini yapar ve:

— Hani, yâni monşer;.. Tercümeye istidadın var!.. cümlesiyle de taltifi unutmazdı.

* * *

İskender Bey asil bir Macar ailesinin evlâdı idi. Ya babası yahut da dedesi İslâmiyeti kabul etmişmiş. Bilhassa kendisine «Bey» denilmesine dikkat eder, fakat «Efendi», «Beyefendi» hitabından da hoşlanmazdı.

İskender Bey «Sabah» ta çalışırken bir gün gazete sahibi «Mihran» efendi kendisini kızdırmak için kasden:

- İskender Efendi!.. diye hitap etmiş. Bu hitap karşısında yüzü hiddetten kıpkırmızı olan - kızdığı, celâllandiği vakit kanı yüzüne hücum ederek simasi pek ziyade kızarırdı - İskender Bey, yazısını bırakıp yerinden fırlamış koşar adım avluda, mahut tezgâhının başında oturan Mihran efendinin önüne kadar giderek cebinden çıkardığı nüfus kâğıdını tezgâhın üstüne fırlatıp attıktan sonra:

— Bana bak Kayserili!.. diye kükremiş, benim nüfus kâğıdım.. da bile «İskender Bey» yazılı!.. Senin gibi pastırmacılıktan Babıâliye gelmedim; abaanced beyzadeyim. Gözünü aç da iyi bak!..

Ve sonra o kalın, bekçi sopasına rahmet okutacak derecede kalın bastonunu kapıp «Sabah» matbaasından fırlamış, çıkıp gitmiş...

Mihran Efendi, masum telâkki ettiği bir şakadan doğan ve gazetesi için hiç de hayırlı olmıyacak bu neticeyi tâmir için Bedreddin Beybabayı, Gözlüklü Mithat merhumu günlerce haftalarca İskender Bey... koşturup avdetini temine çalışmış ama koca İskender Bey de Nuh demiş, Peygamber dememiş; inadından bir türlü vazgeçmemiş. Nihayet Mihran Efendi bizzat Babıâliye, İskender Beyin kalemine kadar gidip tarziye verdikten sonradır ki üstad yeniden «Sabah» matbaasının eşiğini aşmaya razı olmuş..

* * *

İskender Beyin içki âlemleri de ömürdü. Evvelâ meze namına tuzlu badem, Şam fıstığı, leblebi gibi kuru şeylerden başka birşey yemez, bol meze ile demlenenlere de fena halde içerlerdi.

— Rakı kuru meze ile içilirse dokunmaz;.. mideyi abur, cubura doldurmamalı!.. der ve ilâve ederdi:

— Hani, yâni monşer!.. Çilingir sofralarını çeşitli mezelerle ramdır!..

* * *

Mütareke yıllarının o kapkara günlerinde İstanbulda her manzara yeis verici, herşey kötü idi ama rakılar halis somadan, anasondan yapılma idi. muhtelif firmalar arasındaki rekabet yüzünden düz rakılar, mastikalar gerçekten nefisti. Buna rağmen İskender Bey her rakıyı beğenmez Musevilerin meşhur Gül rakıları gibi, piyasada pek görülmeyen nadir ve nadide maddeler peşinde koşardı. Bu yüzden de üşenmez, kalın bastonu elde, yaka paça fora, kalıpsız fes arkaya devrilmiş, hücum eden teri yenmek için mendil boyuna dolanmış, terleye puflaya Yüksekkaldırımı, Kuledibine kadar tırmanır, Yahudi meyhanelerini ziyaret eder, matbaaya gelince de:

— Hani, yâni monşer!.. Bir mal buldum ki!.. mukaddemesiyle o günkü keşfini müjdeler, doldurtup bir kâğıda sardırarak yan cebine yerleştirdiği şişeyi bir kenara, gözönüne kor, sonra keranet vaktinin hülûlüne intizaren, yazısına sarılır, matbaadan çıkınca da devam ettiği lokantalardan birine kapağı atardı.

İskender Beyi yakından tanıyan bütün gazeteci arkadaşlar gibi devam ettiği lokanta, birahane sahipleri de tanırlar ve severlerdi. İçkisinin bir cebinde, mevsimine göre kavrulmuş fındıktan tutun da, kebap kestane, şamfıstığı, leblebi, tuzlu veya taze badem gibi kuru mezelerin de öteki cebinde hazır bulunduğunu bildonatanlara içki iki misli hadikleri için onun içki keyfine pek müdahale etmezler, yalnız yemeğe başladığı zaman hizmetine seğirtirlerdi.

Bu nev'i şahsına münhasır, alabildiğine rindmeşreb, fakat o nisbette de haysiyetine düşkün üstaddan istidatlarına göre feyz almış mütercimler, gazetecilerimiz çoktur. O, ciddiyetinden birşey kaybetmeden, arada yaş ve had mesafesini kısaltmadan, zahiren abus ve alıngan, hakikatte ise son derecede şefkatli ve kadirşinas mizaciyle sevdiklerini engin bilgisinden istifade ettirir, istidatlarını sezdiği gençleri, heves-

(Devamı 26. Sayfada)

İştirak nisbeti nekadar olursa olsun kazanma ihtimali daima 250 de 1 dir

İratlı Küçük Cari Hesapların her 250 kişilik grubu için bir çekiliş yapılır. Dolayısıyla 250 hesap sahibi arasından bir kişi mutlaka kazanacaktır. İratlı Küçük Cari Hesaplar 600 liraya kadar aylık irat veya 50.000 liraya kadar peşin sermaye kazandırır. Kendiniz ve yakınlarınız için siz de İratlı Küçük Cari Hesap açtırınız... İstikbale güvenle bakınız.

TÜRKİYE İŞ BANKASI

25 AĞUSTOS 1956

ikinci çekilişe katılabilmek için son hesap açtırma tarihidir.

Örnek Birkaç Üstad Portresi

(Baştarafı 13. Sayfada)

lleri yetiştirmeğe uğraşırdı. Nurlar içinde yatsın!..

* * *

Tercüme alanında «Sabah» ın meşhur mütercimi Karnik Efendi de zikre değer. Meslekdaş yetiştirmekle hevesli üstadlarımızdandı. Onun da, tıpkı İskender Bey gibi, yüzü gülmezdi hitapları sert, tenkidleri acı idi. Her tercümeyi beğenmez, kolay kolay memnun edilemezdi. Fakat o da hevesli genç istidatların bir hâmisi, bir mürşidi idi.

Meşhur «Köroğlu» gazetesinin sahibi ve daha ünlü milli romancımız Burhan Cahit Morkaya merhum «Bizans Akşamları» adlı eserinde «Gazetecilikte» başlıklı bir hasbıhalde gazetecilik âlemine intisabını şöyle anlatır:

«Matbuat âlemine girdiğim ilk günü hiç unutamam. Sahib-i imtiyaz (Abdullah Zühtü Bey) beni elimden tutarak heyeti tahririye odasına götürdü. Siyah muşamba örtülü bir masanın etrafına dizilen gözlüklü, sakallı, bıyıksız dört beş zata yüzünden hiç eksik olmıyan tebessümlerini israf ederek dedi ki:

— Size yeni bir refik, hem de pek hevesli!..

Emelime böyle birdenbire nail olmaktan galiba biraz sıkılmıştım, terliyordum. Benim odaya girmemle üzerime yüklenen nazarlar yükü yavaş yavaş hafiflemiş olmalı ki, biraz sonra ihtiyarsız başımı kaldırdım. Şimdi tetkik sırası bana gelmişti. Etrafıma baktım. Yanına oturduğum kumral sakallı, gözlüklü zatın (Hasan Bedreddin Beybabamız) çehresi pek munis görünüyordu. Karşıda yakışıklı bir genç sevimli bir sima gösteriyordu. (Ahmet Emin Bey) masanın öte tarafında kıranta, mücellâ başlı, gözlüklü, sert, soğukça yüzlü biri vardı. Çehresinin hatları gülmeğe, hattâ tebessüm etmeğe bile müsait değilmiş gibi donuk bir manzara gösteriyordu. (Mütercim Karnik Efendi) Filhakika sonradan anladım ki, o zat hayatında katiyen gülmemiş veya güldürmemiştir. Bu, matbaanın Almanca ve İngilizce mütercimi idi.»

Rahmetli dostum Morkaya mütercim Karnik Efendi hakkında «Hayatında katiyen gülmemiş» demekle biraz mübalâğa ediyor. Ben kendi hesabıma Karnik Efendinin güldüğünü hem de tatlı tatlı güldüğünü çok görmüşümdür. Kendisini de son yıllara kadar Kadıköyde vapurdan çıkarken sık sık görürdüm.. Gazetecilikten çekildikten sonra Galatada Mumhane caddesinde muntazam bir tercüme bürosu açmıştı. Sırtında meşhur ve siyah redingotu, boynunda yakalığı ve siyah papiyon boyunbağı, gözlerinde gözlüğü o çatkın simasiyle karşılaştıkça ben elini öper, o da tatlı tatlı gülümsiyerek, oğlunun yahut kardeşinin mukadderatiyle alâkalanıyormuşcasına hal, hâtır sorar beni daima taltif ederdi. Hiç unutmam, «Yeni Sabah» ı arkadaşım İlhami Safa merhumla birlikte tesis ettiğimiz vakit bir tesadüfte kendisine sıkıla, büzüle, şayet arzu ederse matbaaya kadar zahmet edip bizi sevindirmesini, hattâ münasip göreceği tercümeleri dahi yaparsa memnunlukla, minnetle kabul edeceğimizi söylemiştim. O, tatlı, tatlı gülümsedi, şefkatle sırtımı okşadı, sonra kendisine has o ciddi, vakarlı edasiyle:

— Teşekkür ederim evlâdım, artık yaş ilerledi, gazeteciliğin türlü meşakkatlerine tahammül edebilecek vücut sağlamlığı bizde kalmadı. Büromdan yâr ve ağyara muhtaç olmıyacak bir gelir temin ediyorum. Cenabı Hak feyzini artırsın!.. dedi idi.

Son günlerde kendisini göremez oldum. Tercüme Bürosu da şimdi bir ithal malı ardiyesi olmuş. Kendisi sağ ise bu yaşlı üstada uzun ömür, şayet o da biz fâniler arasından ebediyen ayrılmışsa Ulu Tanrıdan hakkında gufran dilerim. Tercüme alanında ona da çok şey borçluyumdur. İngilizceyi, Almancayı çok iyi bilirdi ve pek temiz bir Türkçe konuşur ve yazardı.

(1) «20. Asır» ın 151 sayılı nüshasında çıkan «Vezir olan gazete muhbirleri» başlıklı yazıya müracaat buyurula.

A. C. S.

Pakistan Reisicumhuru

(Baştarafı 10. Sayfada)

kadar fasılâsız devam etmiş ve iki memleket büyüklerinin aralarında teati ettikleri ziyaretlerle bir kat daha artmıştır. Reisicumhur Celâl Bayar'ın ve Başbakan Adnan Menderes'in Pakistan'a yaptıkları ziyaretler Pakistanlılara Türklere karşı olan sevgi ve muhabbetlerini gösterme fırsatını vermiştir. Aynı şekilde Pakistanlı devlet adamları Türkiye hükûmet ve halkı tarafından aynı sevgi tezahürüne mazhar olmuşlardır.

Türkiye ve Türklere karşı Hind - Pakistan Yarımadası Müslüman larının kalblerinde daima bir muhabbet mevcuttu. Bu sevgi Türkiye ve Pakistan'ın hür halkında daha yerleşmiş ve fazlalaşmıştır. Türkiye ve Pakistan arasında de vam eden teşriki mesai sadece manevî değil, aynı zamanda mad dî kuvvete de dayanmaktadır. Bu bağlar iki memleketin Birleşmiş Milletler Camiası çerçevesi dahilinde dünya sulh ve refahı için mühim bir rol oynamalarını sağlar. Pakistan Reisicumhurunun bu kardeş memlekete yaptığı ziyaret hiç şüphesiz dostluk ve kardeşlik münasebetlerini kuvvetlendirerek kendilerini vakfettikleri asil dâva yolunda daha iyi çalışabilmelerini temin edecektir.

Yaz Dalgınlıkları

(Baştarafı 11. Sayfada)

bize gelenler de çoğalır. Fakat, yazın unutkanlıkların artışı sade, sıcağın bunaltışından değildir. Sebeplerden biri de; bu mevsimde halkın gündüz, gece demeden daha çok sokağa çıkışı, ekser zamanını dışarıda, gezip dolaşarak geçirişidir. Kışın herkes işine gücüne, bir de tiyatroya, sinemaya, konsere filân gider. Yazın ise, ömrün çoğu dışarıda kırlarda, bayırlarda, kıyılarda, geçirilir. Bütün deniz ve kara vasıtaları hınçahınç doludur. İşte, unutkanlıkların artışının asıl sebebi de budur.»

Yaz dalgınlıklarından şikâyet edenler arasında, kundura boyacılarına kadar irili ufaklı bütün esnaf da var. Dün bir berber anlatıyordu:

— Bugünlerde öğleden sonraları tıraş etmek bir mesele... Koltuğa oturan müşteri, daha yüzü sabunlanırken, veriyor kendini, uyuklamağa başlıyor. Dürtsen bir türlü, tıraşa devam etsen bir türlü... Onu esner, uyuklar görünce, bize de bir rehavet basıyor., gözünü açınca da; daha bitmedi mi? diye çıkışıyor... Kimi de, tıraş bittiği halde, uyanmak bilmiyor. Hele öğle yemeğini yeyip de gelen müşterileri sorma..»

Ya telefon santral memurlarının hali, bütün bütün nazik:

— İşiniz yoksa, dalgınlarla uğraşın... İsteyeceği yerin adını hatırlamaz. Allo . Allo;.. der durur. Sorarsın: «Ha neresi idi. Dur bakayım?» der, bekletir. Yanlış isim verir. Bizimle konuştuğunu unutur, âhize elinde, yanındakilerle lâfa dalar. Üstelik de, biz sinirleneceğimize, o kızar, köpürür. Hattâ küfreder. Yaz geldi mi, teskin edici ilâç almaktan başka çare kalmıyor: Yoksa, dalgınların bitmek tükenmez zorlukları karşısında çıldırmak işten bile değil...»

Kızcağız haklı... İnanmazsanız doktor Fahri Celâle sorun. Yazın Timarhanenin nasıl dolup taştığını söylesin...

Sayı: 207

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Geçimsiz Gazetecilerin Macerası

★ Harp senelerinin en çok basan ve satan gazetesi
★ Kızılca kıyamet nasıl koptu?
★ İlk tokadı vuran kazanır
★ Kalem kavgasının en çirkin örneği

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

ÖRNEK ortak gazetecilerden, aralarından su sızmayan iyi bağdaşmış ceride sahiplerinden genç istidatların hâmisi örnek arkadaşlardan bahsettik. Şimdi de bunun zıddını, yâni birbirleriyle bir türlü anlaşamayan, geçinemeyen meslekdaşlardan söz açalım. Basın âlemimizde bu sonuncular, evvelkilere nisbetle hayli kabarık bir toplam teşkil eder ama bu sohbetimizde biz en kalburüstü gelenlerini, en tanınmışlarını bahis konusu olarak seçeceğiz:

* * *

Benim şahidi olduğum ilk patronlar geçimsizliği «Tasviri Efkâr» sahipleri arasında patlak veren şiddetli ihtilâf oldu. Hattâ gazetecilik mesleğine intisabımı kısmen bu geçimsizliğe borçluyum diyebilirim:

Birinci Dünya Savaşı dediğimiz harb seneleri içinde İstanbulun, yâni Türkiyenin en çok basan ve satan gazetesi «Tasviri Efkâr» idi. Ebüzziya, Tevfik Bey merhumun, Türk gazeteciliğinin ve matbaacılığının babası rahmetli Şinasiden devir aldığı «Tasvir» i üstad Ebüzziyanın hayrülhaleefleri ve vârisleri Talha ve Velid Beyler geliştirmişler, birinci sınıf bir gazete haline getirmişlerdi. İki kardeşin bir de ortakları vardı: Yunus Nadi Bey merhum.

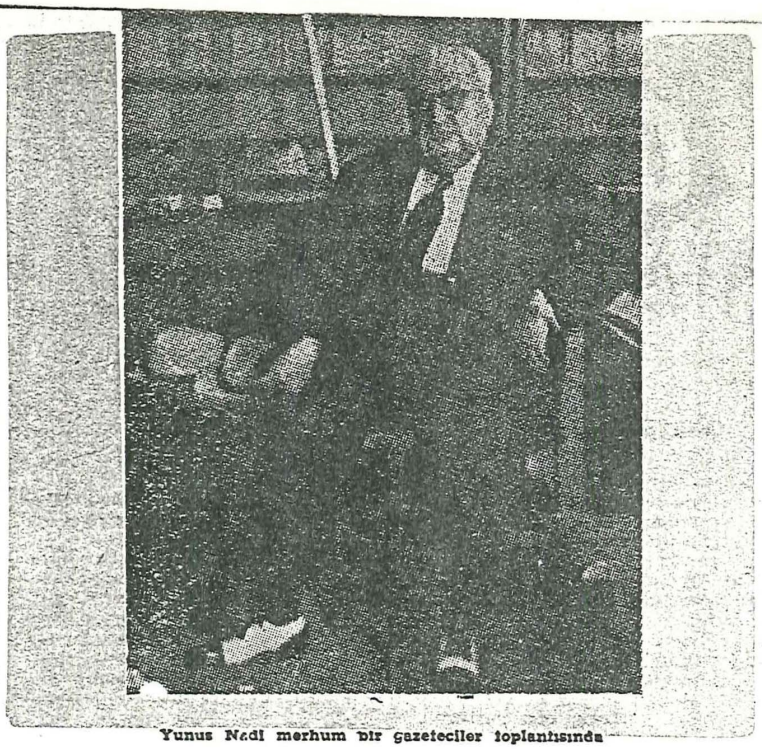

Yunus Nadi merhum bir gazeteciler toplantısında

Talha Bey müessesenin idarî işleriyle, makine dairesi ve mürettiphane gibi teknik hususlarına bakıyor, Velid Bey gazetenin kuizini dediğimiz muhteviyat, resim, sayfa tertibi gibi şekil, kıyafet, gösteriş umuriyle meşgul oluyor, Yunus Nadi Bey de başmakalelerini yazıyor, politika cephesine nezaret ediyordu.

İktidardaki hükûmet bir İttihat ve Terakki kabinesi idi. Yunus Nadi Bey de koyu bir İttihatçı olduktan başka ayrıca da ekseriyet partisinin bir mebusu idi. Bu yüzden bilhassa harb yılları içine dönünce pek alıngan, son derecede mütehakkim görünen İttihat ve Terakki iktidarı «Tanin» e öz evlât muamelesi ediyor, lâkin «Tasvir» e de pek üvey evlât gözüyle bakamıyordu.

Fakat Osmanlı İmparatorluğu harbi kaybedip de o şeametli Mütareke ve işgal günleri gelip çatınca «Tasvir» in meşhur sacayağı üç ortak arasında kızılca bir kıyamettir koptu, Yunus Nadi Bey «Tasvir» den ayrıldı, «Yeni Gün» ü çıkarmaya başladı idi. Artık «Tasvir» in yazı ve tertip kadrosu ikiye ayrılmış, büyük bir kısmı «Yeni Gün» e aktarma olmuş, her iki taraf da hummalı bir faaliyetle intişara hazırlanıyordu. İşte 1918 yılının sıcak bir yaz gününe rastlayan bugünlerdedir ki, Ahmet Hilâli'nin delâletiyle ben «Tasvir» de boşalmış olan müntecimlik iskemlesinde mütevazı yerimi alıyor, evvelâ korku ve tereddütle, sonraları da rahmetli Talha ve Velid Beylerin ağabeyce teşvik ve irşatlariyle mesleğe alışıyor, pişiyor, gelişiyordum.

* * *

Evvelâ «Yeni Gün» çıktı. Yunus Nadi merhum, anlaşılan:

— İlk tokadı vuran kazanır!.. tekerlemesini gözönünde bulundurmuş olacak ki, sabık ortaklarından atik davranmış, şekil itibariyle eski «Tasviri Efkâr» ın, iki damla suyun birbirine benzemesi gibi, aynı olan «Yeni Gün» ünü Babıâli piyasasına kapıp salıvermişti.

Beri tarafta Talha Bey hesap defterlerinin üzerine abanmış, Velid Bey haritalariyle, klişe ve temsilî resimleriyle başbaşa küyûphane odasına kapanmış harıl harıl hazırlık yapıyorlardı. Bizlere gelince, «Yeni Gün» ün o şekil ve şemaili ile «Tasvir» in bir devamı sanan okuyucu kütlesi tarafından âdeta kapışılmasını, birkaç gün içinde «Tasvir» in tirajını elde etmesini heyecanla takip ediyor, telâşlanıyorduk.

Daima defterleriyle, rakamlariyle; vakit buldukça da makine dairesinde, elleri bileklerine kadar yağ içinde, rotatif makinenin revizyonu ile meşgul görünen çatık yüzlü Talha Beye pek yanaşamıyorduk ama tahrir heyeti ile daha yakından temasta olan Velid Beye korka, çekine bu endişelerimizden bahsettiğimiz oluyordu. O, gözlükleri altında parlayan, içten içlere gülen gözleriyle bizleri yatıştırıyor, kendinden emin insanlarda görülen o temkinli sükûnetiyle telâşımızın yersizliğini, endişemizin boşluğunu söylüyor:

— Merak etmeyin beyler, efkârı umumiye hakikisi ile taklidi birbirinden ayırmayı bilir!.. diyordu.

Nitekim «Tanin» de galiba «Tasvir-i-Efkâr», yahut «Tesvir-i-efkâr» olarak çıktı, iki üç gün içinde eski tirajını buldu, «Yeni Gün» de üç, dört bine düşüverdi idi.

İşte onun ortakları, fakat günün rakipleri gazetelerini çıkarmaya başladıktan sonradır ki, iki gazete arasında şiddetli, dehşetli bir münakaşa, hattâ bir sövüşme alıp yürüdü idi. Ebüzziya kardeşler Yunus Nadi Beye çatıyorlar, o da bir «Yılan Hikâyesi» başlığı altında eski ortaklarına veriştiriyordu.

Bu kalem muharebesi, o devrin Babıâlisini allak bullak eden bu karşılıklı kirli çamaşır teşhiri günlerce, haftalarca devam ettikten sonra nihayet tavsadı idi ama ben de daha mesleğe ilk intisabım günlerinde ortak geçimsizliğinin bu dehşetli örneğine hayretle, haşyetle şahit olmuş bulunuyordum.

* * *

Yine Mütareke yıllarında ikinci geçimsizlik nümunesini «Peyam-ı Sabah» verdi idi.

İttihat ve Terakkinin iktidardan çekilişini takip eden günlerde onun ezeli muhalif ve muarızı Ali Kemal merhum «Peyam» adlı bir gazete çıkarmaya başladı idi.

Rahmetli Ahmet Cevdet Beyin «İkdam» ında, Mihran Efendinin «Sabah» ındaki başmakaleleriyle İmparatorluğun bilhassa muhalefet çevrelerinde tutulan Ali Kemal Bey nedense yalnız başına çıkardığı «Peyam» ında muvaffak olamadı, gazetesi bütün gayretlerine rağmen bir türlü ilk safta yer alamadı idi.

Halbuki 1324 (1908 Milâdî) yılı Temmuzunun 14 üncü günü Meşrutiyet ilân edildiği sıralarda Ali Kemal günün adamı idi. Hususi koleksiyonumdaki 5093 sayılı ve 17 Temmuz 1324 (30 Temmuz 1908) tarihli «İkdam» gazetesinin tâ baş tarafında (Ali Kemal Bey) başlıklı bir fıkrada:

«Senelerdenberi gazetemize hizmetleri sebkeden Paris muhabirimiz Ali Kemal Bey, talihinin en parlak bir nişanesi olmak üzere Kanunuesasî'nin intişarını, matbuat serbestisinin tecellisini müteakip, yirmi senelik bir gurbetten kurtularak vatanına kavuştu.. Matbuatımıza, bilhassa edebiyatımıza, irfanımıza hizmet zamanı geldiği için hepimiz elbirliğiyle çalışmalı, bu azametli devre lâyık eserler vücuda getirmeliyiz, değil mi? Bu ümmiyye'ye (umulan şey demektir) bir hayır fatihası (başlangıcı demektir) olmak üzere bugünden itibaren işte bu eski arkadaşımız da tahrir heyetimize katıldı» denliyor ve Meşrutiyetin ilânından tamam üç gün sonra Ali Kemal Bey «İkdam» ın başyazarlığını yapmaya başlıyor, bu yüzden de - İkdam - İstanbulun en çok satılan bir gazetesi haline geliyordu.

Meşrutiyetin ilânında on beş yaşında koca çocuktum. Müvezzilerin boğazlarını yırtarcasına:

— İkdam!.. Ali Kemal yazıyor!. diye haykırışlarını, istibdattan kurtulmuş İstanbulluların da «İkdam» ı nasıl kapıştıklarını pek iyi hatırlarım.

Ali Kemal Bey «İkdam» da uzun müddet kaldı, İttihat ve Terakkiye karşı başladığı amansız muhalefeti bu gazetenin baş sütunlarında devam ettirdi idi. 1914 - 1918 Dünya Harbi sıralarında daha ziyade susmayı bildi ama Mütarekeden sonra da, evvelâ Mihran Efendinin «Sabah» ının başyazarlığını yaptı, sonra da kendi hesabına «Peyam» ı çıkarmaya başladı idi.

Yukarıda da söylemiş olduğum gibi «Peyam» her nedense tutmadı, tutunamadı. Bunun üzerine de «Sabah» la birleşerek «Peyam-ı Sabah» oldu idi.

Millî Mücadele yıllarında Ali Kemal Beyi o derin dalâlet gayyasına sürükleyen, İttihat ve Terakki kodamanlarının yeni bir manevrası bu adamı millî cidal cephesine karşı o şuursuz muhalefetiyle tanıtan işte bu «Peyam-ı Sabah» daki başmakaleleri olmuştur.

* * *

«Sabah» sahibi Kayserili Mihran Efendi ortağı Ali Kemalin muhalefetini yıllarca sömürdü, dolgun hasılâtı sağlayan başyazarını elüstünde tuttu. Fakat Millî Mücadele muvaffak olup da ordumuz, İzmirde düşman sürülerini, süprüntü döker gibi denize fırlattıktan, aziz Ata'nın: «Ordu, ilk hedefiniz Akdenizdir!» emrini yerine getirdikten sonra da başyazarını birdenbire, hem de kendini, hattâ canını müdafaaya en ziyade muhtaç olduğu günlerde, nasıl feda ediverdiğini Ali Kemal hakkındaki sohbetlerimizde uzun uzadıya anlatmıştım.

«Sabah» sahibi Mihranın, bir ortaklığı bozmaktan ziyade, aleyhine dönen bir durumu güya kurtarmak maksadiyle bile bile baş vurduğu düpedüz bir kahbelik denilebilecek bu nâmerdane oyun bozanlığını da bu suretle kaydettikten sonra sıra «Vakit» sahipleri arasındaki geçimsizliğine gelir ama ne çare ki bu haftaki sohbet sütunlarımız dolmuş bulunuyor.

Tanrı ecelden aman verirse bunu da gelecek hafta anlatmaya çalışırım.

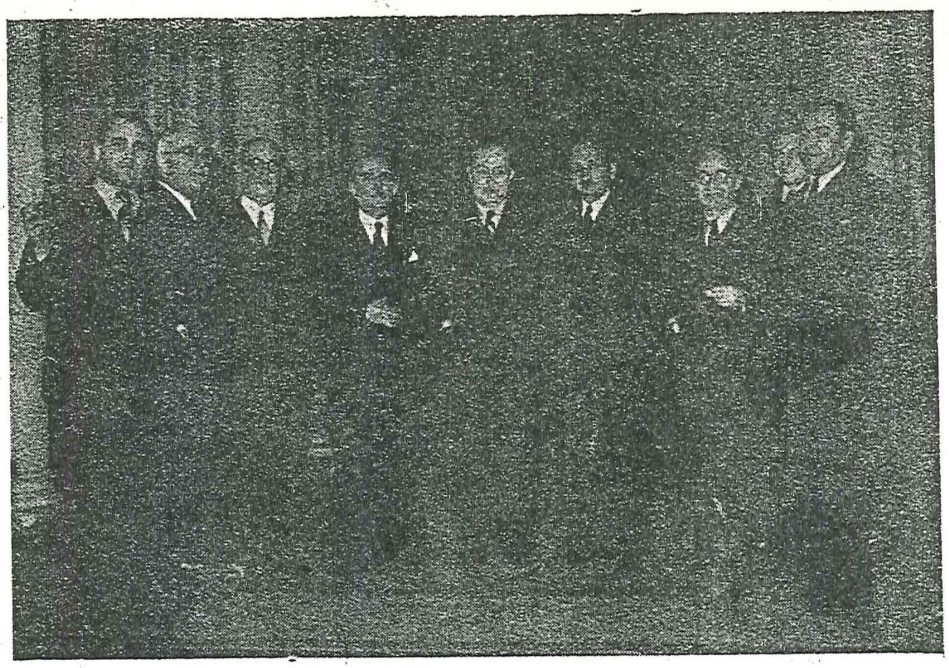

Bu yazıda adları geçen gazete sahiplerinden bir kaçı: Sağdan üçüncü Zekeriya Sertel, sonra Necmettin Sadak, ve Falih Rıfkı Atay resmî bir ziyaret için gittikleri Paristo..

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Akın'ın Feci Akıbeti

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

MÜTAREKE yılları Babıâlisinin belli başlı gazeteci geçimsizliklerinden birinin de «Vakit» sahipleri arasında baş göseteren ihtilâf olduğunu söylemiştim.

«Vakit» gazetesi 1914 - 18 Birinci Dünya Savaşının son devresine doğru Asım Us'la Ahmet Emin Yalmanın ortaklaşa çıkarmaya başladıkları bir sabah gazetesi idi.

Başlangıçta, yeni çıkmaya başlıyan her gazetenin başına geldiği gibi, «Vakit» de bir hayli bocalamış, fakat yavaş yavaş ismi duyulup kökleşmeğe başlayınca da zamanın hatırı sayılır bir gündelik gazetesi olmuştu. Hele, şayet hâtırımda iyi kalmışsa, Reşat Nuri'nin bir tefrikasını neşre başlayınca sürümü de olağanüstü çoğalmış, o devrin ölçüsüne göre, İstanbulun çok basan ve satan bir gazetesi sayılmağa başlamıştı. Büyük bir okuyucu kütlesi, Reşat Nuri'nin meşhur romanı «Çalı Kuşu» nu «Vakit» de merak ve alâka ile takip ediyor, türlü mahrumiyetler içinde geçen dört uzun harb yılından bıkıp usanan umumi efkâr, üstadın bu tatlı olduğu kadar da çekici ve sürükleyici edebi romanını zevkle kapışıyordu.

Fakat harb sona erip Mütareke yılları gelip çatınca Yalman bir Amerikan mandası meselesidir tutturdu idi. Allah selâmet versin, zaten bir dalın üstünde uzun müddet durmayacak kadar geçici hevesli yazar, muhakkak ki iyi niyetle, fakat sağını, solunu pek düşünmeden her gün ortaya attığı Amerikanvari fikir ve mütalâalarla memleketin milliyetsever kısmını alabildiğine kızdırıyor, köpürtüyordu. Bu yüzden «Vakit» eski rağbetinden, sürümünden bir hayli sini kaybetti idi ama yine İstanbulun birinci sınıf sabah gazetelerinden sayılıyordu.

* * *

Nihayet millî zafer tahakkuk etti, düşman sürüleri, süprüntü küfesi boşaltılır gibi, İzmir kıyılarından denize döküldü. «Vakit» sahiplerinden Asım Us da, «Akşam» sahiplerinden Falih Rıfkı, «İkdam» yazarı Yakup Kadri, zaten Anadoluda bulunan ünlü kadın yazar Halide Edib Adıvar'la birlikte İzmire gitmiş, işgalden kurtarılan Türk topraklarında zalim ve hoyrat bir düşmanın çekilirken yaptığı tahribatı mahallinde görüp tesbit etmek üzere, oradan hep birlikte Bursa yolunu tutmuşlardı (1).

Asım Bey böyle diyar, diyar dolaşıp Yunan mezalimini tesbitle meşgulken tabii gazetesinden aylarca uzakta kalmış, İstanbula dönünce de ortağının, hiç beklemediği, bir teklifle karşılaşmıştı: «Vakit» ya satın alsındı, yahut da satsındı. Hattâ şerîki ortaya bir rakam da atıyor:

— Bu meblâğ mukabilinde ya sen al, yahut bana devret!.. diyordu.

Yumuşak huylu, sâkin tabiatli, çok sessiz, o nisbette de uysal bir yaradılışta olan Asım Us'un «Vakit» i satın alıp başlı başına idareye kalkışabileceğine pek ihtimal verilmiyormuş olmalı ki, ortaya atılan rakam da oldukça aşağıdan tutulmuştu.

Asım Bey, hiç de beklemediği bu teklife evvelâ

— Bir düşüneyim, filân gün cevap veririm!.. demiş, o gün gelip çatınca da bu sefer ortağının hiç beklemediği kararını bildirmişti:

— Satın alıyorum!..

Muhatabında bu cevap bir yıldırım tesiri yapmasına yapmıştı ama ortada da verilmiş bir söz, yapılmış bir teklif vardı. Bir hayli mırın, kırından, ve galiba bu meblâğa bir miktar daha da eklendikten sonra iki ortak birbirinden ayrılıyor, «Vakit» de Asım Us'un tasarrufuna geçiyor, o sıralarda muallimlik yapan Hakkı Tarık Bey de hocalığı bırakıp biraderinin gazetesinde çalışmaya başlıyor, basın âlemimiz de bu suretle büyük bir kazanç elde ediyor, üstad Hakkı Tarık Us gibi, gerçekten büyük bir kıymeti kazanmış oluyordu.

* * *

Dört ortak tarafından kurulup başarı ile neşredilen «Akşam» ın ortaklarından evvelâ Falih Rıfkı Atay'ın mebus seçilip ayrılması, sonra rahmetli Ali Naci Karacanın kendi başına «İkdam»ı çıkarmak maksadiyle şirketten uzaklaşmasını bir anlaşmazlıktan ziyade olayların icapları saymak yerinde olur.

Fakat yine dört ortak tarafından tesis olunan «Son Posta» nın dört ortağının birbirlerinden ayrılmalarını «Akşam» ınkine kıyaslayamayız. Çünkü bu çözülmede anlaşmazlık vardı. Ancak bu bir menfaat anlaşmazlığından ziyade, nasıl anlatayım, bir fikir, bir görüş ihtilâfı idi: Meselâ iyi bir gazeteci olan Zekeriya Sertel gazeteyi kendi görüşüne göre idare etmek isterdi. Yine iyi, hem de Zekeriya gibi, Amerikan tarzındaki gazetecilikte değil de, yerli gazetecilikte çok iyi realist bir eleman olan rahmetli dostum Ekrem Uşaklıgil yurt umumî efkârına biraz çapraşık gelen Zekeriyanın görüşlerine muarızdı. Meselâ günlerden bir gün dinî bir makaleye resim koymak istiyen Zekeriya Hazreti Muhammedin temsilî bir tasvirini gazeteye koymuştu. Tabiî bu mübalâtsızlık karşısında da gazete bir hayli sarsılmış, pek çok okuyucu kaybetmişti.

Zekeriya Sertel'in böyle bir resim koymasının bir kere mantıkî bir kıymeti, ilmî bir faydası yoktu. Çünkü Fahrikâinatın hangi fotoğrafçı resmini çekmiş, hangi ressam resmini yapmıştı? Demek ki, resim uydurma birşeydi ve bu bakımdan hiçbir tarihî kıymet taşıyamazdı. Böyle olunca da bu resmin gazeteye konulmasının hikmeti ne olabilirdi? Hiç değil mi?

Halbuki öte taraftan Peygamberimize karşı bunu bir hürmetsizlik, bir lâübalilik sayan ve saymakta da yerden göğe kadar hakkı olan pek çok okurlar bu yüzden gazetelerinden soğumuşlar, onu almaz olmuşlardı. Lâfın kısası öyle bir hareket ki, herhangi bir ameli, tarihî kıymeti yok, fakat gazeteye zararı pek çok.

İşte bu ve buna benzer birçok sebepler yüzünden dört ortak arasına geçimsizlik girmiş, dört ortak arasındaki âhenk ve vifak tamamiyle bozulmuştu. Nihayet ortaklardan rahmetli Ekremle Selim Ragıp Emeç ya diğer ortakları Zekeriya Sertel'le Halil Lûtfi Dördüncünün hisselerini satın almak yahut da hisselerini onlara satmak zorunda kalmışlardı. Bu durum karşısında Halil Lûtfi ile Zekeriya hisselerini satmışlar, Ahmet Emin Yalmanı da aralarına katıp o sıralarda İş Bankasının başına bir belâ kesilmiş olan «Tan» gazete ve matbaasını satın almışlardı.

* * *

Tuhaf bir tesadüftür ki, «Tan» ın üç ortağı da çok geçmeden anlaşamaz oldular. Evvelâ Yalman şirketten çekildi, Halil Lûtfi ile Zekeriya Sertel karşı karşıya kaldılar. Sonra bunların arasına da ihtilâf girerek Halil Lûtfi «Tan» müessesesinin tek sahibi olarak kaldı. İnşallah bu şirin ve güleryüzlü dost daha nice nice yıllar gazetesinin ve müessesesinin başında, pürsıhhat ve âfiyet, eski Babıâli tâbirine uyarak «Kûl tenşit-i-kulüp» «Tenvir-i ve tezyid-i nükûd» vazifesine devam eder. Bu sefer kimse ile ihtilâfa düşecek durumda değildir, çünkü tek başınadır; ne hesap verecek, ne de Tanrıdan başka kendisinden hesap soracak kimsesi kalmıştır.

* * *

Bu anlattığım olaylar Babıâli caddesinin belli başlı anlaşmazlıkları, geçimsizlikleri, darılışmalarıdır. Bunların yanında ufak tefek ne ihtilâflar, iftiraklar vâki olmuştur ki, bugün onları artık hatırlayanlar dahi kalmamıştır. Meselâ rahmetli Ağaoğlu Ahmet Beyle matbaacı Abidin Bey mernumun ve hatırladığıma göre daha diğer iki ortağın birleşip çıkardıkları «Akın» ın hazin âkıbeti. Bu yüzden zavallı Abidin Bey koca matbaasını satın küçük bir pedal ve üç küçük çocukla elleri böğründe kalmıştı. Ama bu işde anlaşmazlık değil de gazetenin bir türlü tutunamaması en mühim rolü oynamıştı.

---

(1) Bu dört yazarın müşterek kalemlerinden çıkan bu eser «İzmirden Bursaya» adiyle 1338 yılında «Teşebbüs» matbaası tarafından basılmıştır. Yeni neslin de meçhulü kalmaması gereken bu gerçekten kıymetli müşahedelerin yeni harflerle de bir daha basılmasını gönül ne kadar arzulayor.

A. C. S.

(Devamı 24. Sayfada

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındak' muhabirlerile sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları

1956 ikramiye tutarı.

Şimdilik :

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Halk Oyunları Kahramanları Ne Diyorlar?

(Baştarafı 11. Sayfada)

ucundadır» sözü hâlen mevcuttur. Hâlâ, cuma günleri hatip, hutbeye çıkarken, elinde kılıç tutar.

Bizim oyun bir savaşı anlatır. Oyun altı figürden ibarettir. Birinci figür, kıt'asına giden acemi erat'ın kendilerini uğurlayan memleket hallına saygı selâmıdır. İkinci figür, kıt'aya iltihak etmiş eratın kılıçların üzerinde and içme ve helâllaşmasıdır. Üçüncü figür, cenge girişmektir. Dördüncü figür, cenk sonrası mütarekesidir. Beşinci figür, bazı tehdit hareketleriyle başlıyan ve mütareke gereğince, vücudun baş kısmına bir vuruşla baş vuruş cengine girmektir. Altıncı figür, cenk ânında, silâhını düşmana kaptıran bir silâhşorun mâneviyatını bozmayıp, azmi sayesinde düşmandan silâhını alıncaya kadar savaşmasıdır.

Takımda ben oynadığım gibi, iki çocuğum da benimle oynamaktadır. Ayrıca, kızlarımızın harb dönüşü ve zafer oyunları vardır. Burada yok. Programda yer verilmediği için getirmedik.

Kars ekibinden 18 yaşında Seyhan Damcıoğlu:

-- Beş yüze yakın oyunumuz var, dedi. Bize dokuz dakika verdikleri için, dokuz dakikada ancak altı oyun çıkartabiliyoruz. Burada iki kızkardeşiz. Ben, Ankarada memurum. Çok coşarak, çok duyarak oynuyorum. Bir erkek, bir kız tek oyunlarımız da var.

Bilâzığ, çocuk ekibi, Çayda, Çırada'yı oynuyorlar. Dört kız, dört erkek. Küçüklerin ilk İstanbul seyahati.

— Büyük, çok büyük diyorlar İstanbul.

Akın'ın Feci Akıbeti

(Baştarafı 13. Sayfada)

Sonra daha birkaç yıl evvel yine dört ortak tarafından negre başlanıp ortaklardan Mehmet Ali İpeğe oldukça pahalıya malolan «Hizmet» in, «Akın» dan da ibret verici macerası...

Bu listeye el çabuklukları, ortak atlatmalar, saman altından su yürütmeler gibi ne basın ihtilâfına, hattâ ne de fert karakterine yakışmayan kaşkarikoları sokmuyorum. Bunlar büsbütün başka maceralar, daha hazin hikâyelerdir ve tabiatiyle de sohbet çerçevemizin dışında kalırlar.

* * *

Gördünüz ya, birbiriyle güzel güzel geçinmiş, aralarından su sızmamış birkaç gazete sahibine mukabil ne çeşitli anlaşmazlıklara, ne türlü geçimsizliklere sahne olmuştur şu Ankara caddesi... Şu kadar var ki, bu cadde sebat edene, samimiyetle çalışana, lâfın kısası ehline ve müstehakkına daima lâyık olduğu başarıyı sağlamış, hakkettiği mükâfatı da vermiştir. Macera peşinde koşanlara, haksız iktisaplara saldıranlara, hülâsa bulanık suda balık avlamak isteyenlere de eninde, sonunda lâyık olduğu cezayı verdiği gibi...

Zaten aşağı yukarı her meslekte de böyle değil midir? Sonra haramın, gayrimeşruun sağlam bir temele dayanıp uzun müddet pâyidar olduğu nerede görülmüştür ki, Ankara caddesinde görülsün?...

ASIM SOYAD

Diş Hekimi ve Röntgen

Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı. Emniyet Sandığı Apt No. 1/1, Kat 2, daire 6.

Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 18 arası.

Tel: 382829

İşte fennin bir hârikası olan

Louis Philippe

"Calligenique" pudrasının en mühim ve üstün vasfı. Yüzünüze natürel bir matlık bahşedecek olan bu pudranın LOUIS PHILIPPE rujları ile bir ahenk teşkil eden 7 cazip rengi mevcuttur.

Louis Philippe PARIS

POUDRE LOUIS PHILIPPE

Ruj Krem Pudra

Hesap aç Rahat et

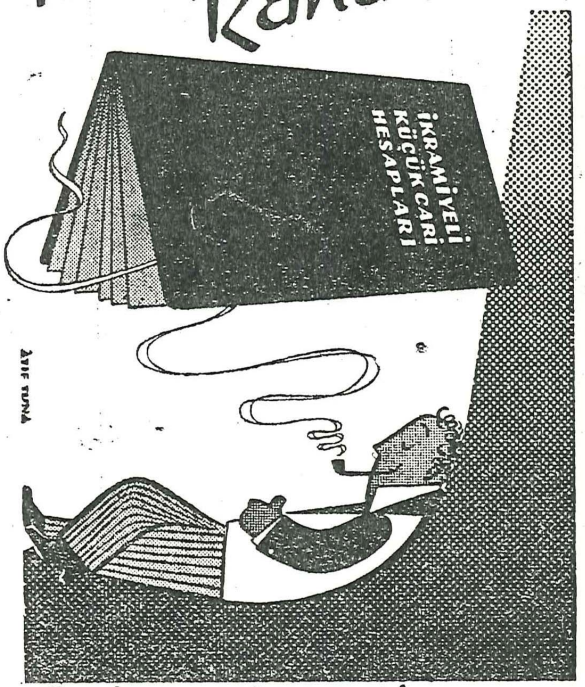

TÜRKİYE EMLÂK KREDİ BANKASI

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Büyük Tehlikeyi Nasıl Atlattım

★ İleri gazetesinde nasıl çalışıyordum?

★ Celâl Nurinin yaptığı kaçamaklar

★ Muammer Raşit Sevig beyin hususiyetleri

★ Gazetecilerin diyar diyar dolaşması âdet değildi

★ Yeni gazetecilere öğütler

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

MÜTAREKE devrinin kara günlerinden lâf açmışken o kapkara günlerin en karasında «İleri» gazetesinde atlattığım büyükçe bir tehlikeden bahsetmeliyim. Bilmeden, hattâ farkında olmadan, sırf gazetecilik merakı, meslek aşkı yüzünden, çok kötü bir akibetle karşılaşmama ramak kalmıştı.

Bu haftaki sohbetimizin mevzuunu teşkil edecek bu ibret verici macera, mesleğe yeni intisap etmiş genç arkadaşlara da bir ders teşkil eder kanaatindeyim.

* * *

Bundan evvelki sohbetlerimin birkaçında da, bilmünasebe arzetmiş olduğum gibi, Mütareke yıllarında Celâl Nuri merhumun «İleri» gazetesinde mütercimlik ve Karşıyaka, yâni Beyoğlu ecnebi mehafili, muhbirliği ediyordum. «İleri» o devrin tâbirince «Kemalist» yâni Kuvayı Milliye taraftarı idi. Çünkü evvelâ sahibi Celâl Nuri merhum ilk Büyük Millet Meclisinde mebustu. Kendisinin Anayasayı kaleme alan hukukçu milletvekilleri arasında bulunduğu da ağızdan ağıza şayi olmuştu.

Lâfın kısası «İleri» Sadrâzam Damat Ferit Babıâlisince, hem çeşitli düşman işgal makamlarınca şüpheli sayılıyor, başyazarından en küçük muhbirine kadar her müntesibi göz altında bulunduruluyordu.

Buna rağmen Celâl Nuri merhumun arasıra kaçak olarak gazetenin Babıâlide Reşitpaşa hanındaki idarehanesine gizlice geldiği, başmakalelerini yazdığı da oluyordu. Hattâ bu makalelerden hiç olmazsa bir düzinesini bana dikte ettirerek yazdırmıştı. Yâni o, odada elleri arkada dolaşarak söylüyor, ben yazıyordum. Bu tercihin sebebi de galiba yazımın güzel, imlâmın düzgün olması idi.

Celâl Nurinin yazmadığı, yahut Ankarada bulunduğu zamanlar - ki, bu hal, on iki ayın on birbuçuk ayı demekti - başmakaleleri profesör Muammer Raşit Sevig ağabeyimiz yazardı.

Muammer Raşit Bey hukuk tahsilini İstanbul ve Paris fakültelerinde yapmış, yurdun muhtelif şehirlerinde hocalık etmiş, Şarki Karahisardan mebus seçilmiş, Ticaret ve Ziraat Nezareti Müsteşarlığı gibi en yüksek memuriyet kademelerinde bulunmuş son derecede kültürlü; o derecede de halûk ve cana yakın; büyükle büyük, çocukla çocuk olmayı iyi bilir, fevkalâde halim, alabildiğine de cesur bir üstadımızdı. Divanıharb reisi Nemrud Mustafa Paşaların, yüzbaşı Benett, Miralay Makovel'lerin ferman yürüttükleri; astığı astık; kestiği kestik bir şekilde hüküm sürdükleri o korkunç günlerde «İleri» gibi Saraya düşman sayılan bir gazetenin başına geçip politikasını benimsemek her babayiğitin kârı olamazdı. Küçük bir emir, ufak bir ihbar bu çok temiz ve kültürlü Türk aydınını ya Bekiraga Bölüğüne, yahut düşman işgal kuvvetlerinin meşhur Arapyan Hanına, yahut da hepsinden fenası Maltaya sürgüne gönderebilirdi. Bu çeşitli tehlikelere rağmen üstad, dudaklarından eksik etmediği şen tebessümü, şakrak kahkahalariyle aramızda dolaşır, hepimize hâmilik ve ağabeylik eder, aramızda çıkan ufak tefek anlaşmazlıkları giderir, hülâsa kızmadan, bağırmadan, tatlı sözleri ve sevimli yüziyle cesaretimizi arttırır, mâneviyatımızı yükseltir, kendisini çevreleyen çeşitli tehlikelerle alay edermişcesine, her gün muntazaman gazeteye gelir, yazısını yazardı.

Profesör Muammer Raşid Sevig

«İleri» nin mesul müdürü Sami Karayel, tahrir müdürü de İlhami Safa merhumlardı. Yazı kadrosu içinde, tahrir müdür muavini Ali Çocuk, İsmail Safa merhumun küçük kardeşi rahmetli şair Ali Kâmi Beyin oğlu Behçet Kâmi, Cevat Gültekin, ressam Namık İsmail, Hasan Âli Yücel, sonraları meslekten ayrılıp Darbhane Müdür Muavinliğine kadar yükselen Tahsin Fazıl Beyler vardı. Hattâ üstad Yahya Kemal Beyatlı da «İleri» de hem edebî, bazan siyasî yazı yazanlar arasında bulunuyordu.

Hasan Âli Yücel, Cevat Gültekin, üstad Yahya Kemal Beyatlı gibi birkaçı istisna edilecek olursa çoğu Tanrının rahmetine intikal edip bugün birer avuç toprak olmuş bu kıymetli, hamiyetli ve yiğit Türk gazetecilerinden Cevat Gültekin, türlü tehlikeleri göğüsliyerek Gebzeden gelen sebze küfeleri içinde Kuvayı Milliye tebliğlerini gizlice İstanbula sokmakta ihtisas sahibi olmuştu. Celâl Nurinin küçük kardeşi rahmetli Suphi Nuri İleri de yeisle, çeşitli felâketlerle dolu günlerde aramızdan ayrılmayan, gazetenin idarî cephesini olduğu kadar, yazı işlerini cesaretle, meharetle idare eden bir kıymetti.

O devir gazeteciliğinde İstanbuldan ayrılıp, olayların geçtiği mıntakalara kadar uzanarak röportajlar yapmak pek âdet olmamıştı. Ayağımıza kadar gelen fırsatlardan faydalanmasına faydalanır, şehre uğrayan şöhretli kişilerle mülâkatlar yapmasına yapardık amma şimdiki gibi diyar diyar dolaşıp görüleni okura sunmak, bu röportajları mahallinde çekilmiş fotoğraflarla süslemek görülmüş şeyler değildi.

İlhami Safa merhum - kim ne derse desin, Babıâliye modern gazeteciliği, Avrupaî sayfa tertibini sokan gazetecimizdir - o devirde dahi orijinal buluşlariyle, mevsimi sayfalar tertip etmeleriyle çalıştığı her gazeteye revaç sağlamayı bilen, hem de pek iyi bilen çekirdekten yetişme bir gazeteci sıfatiyle bir gün bana:

— Cemal, dedi idi, sen iyi fotoğraf çekiyorsun, kayınpederin de Anadoluda Kuvayı Milliyeciler arasında vazife başında... Şöyle gizlice bir Anadoluya geçsen de resimli röportaajlar yapsan...

Fikir pek cazip, lâkin o nisbette de hem tehlikeli, hem de tatbika konulmasındaki çeşitli engeller, imkânsızlıklar bakımından müşkülün müşkülü idi. Haydi diyelim ki, bir kolayını bulup gizlice kapağı Ankaraya attım, yazılarımı, zaten sıkı göz hapsi altındaki «İleri» ye nasıl ulaştırabilecektim? Haydi bunu da becerdik diyelim, bu yazıları «İleri» nasıl basabilecekti? İşgal makamlarının sıkı sansüründen bu röportajların geçmesine binde bir imkân ve ihtimal tasavvur edilemezdi.

Bütün bunlara rağmen teklifi benimsemiştim. Her ikimizin de başımızda kavak yelinin estiği ateşli gençlik devrimiz... Enistem Muhiddin Paşa merhum İnebolu ve Kastamonu havalisi kumandanı idi. İstanbuldan Karadeniz yoliyle Anadoluya geçenler evvelâ İneboluya çıkıyorlar, orada tezkiye ediliyorlar, oradan Ecevid yoliyle Ankarayı boyluyorlardı. Bu yolu tuttuğum takdirde benim için muvaffakiyet yüzde yüzdü.

* * *

Günler birbirini kovaladıkça İlhami Safanın teklifi bende sabit bir fikir haline geliyordu. O sıralarda «İleri» ye Cavit Bey isminde bir zat da devama başlamış, aramıza karışmıştı. Son derecede milliyetperver, Kuvayı Milliye taraftarlığında alabildiğine müfrit görünen bu orta boylu, sarışınca, hafif çiçek bozuğu arkadaş çok geçmeden hepimizin sevgi ve saygısını kazanmaya muvaffak oldu idi. Yalnız üstad Muammer Raşit Sevig her nedense bu Cavit Beye pek sokulmuyor, kendisinden hoşlanır görünmüyordu. O melek gibi ağabeyimiz, sanki bir hissikabelvuku ona hiç yüz vermiyor, hattâ hepimize ihtiyat tavsiyelerinde bile bulunuyordu.

Ben Muammer Raşit Beyin bu çekingenliğini kendi hesabıma, biraz yersiz buluyor, bize arasıra mevsuk Ankara haberleri de sağlayan bu Cavit Beye karşı gösterdiği soğuk muameleden birşey anlamıyor, hattâ bunu bir haksızlık sayıyordum.

Bizim mahut Ankara seyahatini bu Cavit Beye de açmıştım. Ajamın iddiasına göre Ankarada o kadar çok tanıdığı, dostları, Kuvayı Milliyecilerle o derece sıkı münasebetleri vardı ki, şayet projemizi tatbik mevkiine koyacak olursak, bunlardan faydalanmamak yazık olacaktı.

* * *

İşte bizler bu tereddütler arasında bocalayıp dururken Cavit Bey birdenbire görünmez oldu idi. Çok geçmeden de Mustafa Sagir meselesi patlak verdi ve bu azılı İngiliz casusu ile bizim Cavit Beyin de tevkif edilip Ankara İstiklâl mahkemesine verildiğini haber aldıkdı.

Hani insan büyük bir hastalık geçirir, bir ölüm tehlikesini atla-

(Devamı 26. Sayfada)

Onunla geçinemiyoruz. Ben sizi seviyorum. O kadar güzel, o kadar zekisiniz ki...»

Hiç durmadan, düşünmeden konuşuyordum:

«Onunla geçinmenin imkânsız olduğunu sizin de takdir etmeniz lâzım. Bana hiçbir zaman sadık kalmadı. O adamı görmeden bir gün bile yapamıyor. Siz de onu tanıyorsunuz değil mi? Bıktım artık bu dertten. Bırakın da bâri sizi mes'ut edeyim.»

«Susun! diye haykırdı. Siz zır delisiniz. Merak etmeyin, bunların hiçbirisini Sema'ya anlatmıyacağım. O, sizi lâyık olmadığınız kadar çok seviyor. Size tapıyor. Nasıl olur; onun size sadık olmadığını nasıl, hangi cesaretle iddia edebilirsiniz? Her zaman yardımıma koşan, daha geçen gün çocuğumu hastahaneye yatırmak için dünyanın parasını veren sevgili arkadaşımı bana şikâyet etğe nasıl cüret edersiniz? Hangi yüzle?»

Birdenbire sözünü kestim: «Sema size para mı verdi demek istiyorsunuz?»

«Taabii ya... Hem de dört yüz lira. O bu parayı bulmasaydı, çocuğum şimdi ölmüş olacaktı!»

Ayağa kalktım. Genç kadının ellerine sarıldım: «Beyhan, sana tapıyorum. Sen dünyanın en iyi, en güzel kızısın. Yarın bize gel. Seni karımla beraber bekliyeceğiz.»

Onu orada, Rodin'in düşünen heykeli gibi bıraktıktan sonra sevinçle caddeye fırladım. Demek karım, paramı sokağa atmamıştı. Karım beni aldatmamıştı. Bütün iktisadi düşüncelerimi unutarak bir taksiye atladım.

Sema beni evde böyle vakitsiz görünce, şaşırdı. Bir kelime söylemeden onu kollarıma alınca tuhaflığı bir kat daha arttı. «Kalbim, ruhum, hayatım» diyerek yavaş yavaş divana doğru yürüdüm.

* * *

Beyhan, bu dört yüz lirayı hiçbir zaman getirmedi. Oğlu, askere giden Fatma hanım, acaba sobasına her kömür atışında Semayı aklına getiriyor mu?

«Bu paralar, mademki bankada hiçbir işe yaramadan duruyor, ondan istifade edeceklere neden dağıtmıyalım?» Bu karımın dâhiyane fikriydi.

Ona hiç kızmadım. Yalnız o günden sonra ilk işim, bankadaki hesap No. sını değiştirmek oldu.

Ondan sonraki aylar, hiç sıkıntı çekmeden yaşadık. Her geçen gün, bizi birbirimize biraz daha yaklaştırdı. Şimdi karım, doğacak çocuğumuz için para biriktirmekle meşgul. Her sabah, biriktirdiği paraları bana bir bir sayıyor. Bu sabah da öyle yaptı:

«Yirmi lira oldu, dedi. Ne çok param var, değil mi Mehmet?» Birdenbire durakladı. Gözleri takvime takıldı. Yavaş yavaş başını benden tarafa çevirdi. Korkarak: «Fakat kocacığım, dedi. Bugün elektrik parasını yatırmam lâzım. Otuz altı lira bulamazsam cereyanı kesecekler. Bana on altı lira verir misini?»

Büyük Tehlikeyi Nasıl Atlattım

(Başlarafı 13. Sayfada)

tır da, o hastalık veya tehlike geçtikten sonra derin bir dehşet ve korkuya kapılır, işte bende de aynı hal vâkı oldu idi.

Hakikatte «İntellicens servis» hizmetinde çalışan bu Cavit Beyin ben sözüne uyup da yola çıkmış olsaydım ya daha vapurda yakalanıp Bekirağa Bölüğünü, o olmazsa Agopyan Hanını, yahut Kroker otelinin türlü işkenceli zindanını boylıyacaktım, yahut da salimen Ankaraya varacak olursam dahi bu mağşuş adamın delâletiyle gelmiş olacağım için ilk ağızda kendimi İstiklâl Mahkemesi hapishanesinde bulacaktım. Vâkıa ne de olsa hakikat meydana çıkmasına çıkacaktı ama Milli Mücadelenin o heyecanlı ana baba günlerinde derdini anlatamamak da pekâlâ hatıra gelebilirdi.

İfrata vardırılmış gazetecilik merakı yüzünden atlattığım bu korkunç tehlikeyi ne zaman hatırlasam tüylerim diken diken olur. Aradan otuz beş yıla yakın bir müddet geçmiş olmasına rağmen, bu satırları yazarken bile ürperiyorum. Düşünün bir kere: Ya Kürt Mustafa Divanıharbinde sorguya çekilip Bekirağa Bölüğünde çürümek, yahut da yurda hiyanet gibi suçların en ağırı, en rezili ile töhmet altına girip İstiklal mahkemesinin hışmına uğramak... İki ucu da mülevvesin mülevvesi bir değnek...

* * *

Genç meslekdaşlarıma tavsiye ederim: Çiçeği burnunda turfanda bir gayret elde edeceğim, yahut da bir yazı serisine başlıyacağım diye şevkle, hevesle bir teşebbüse girişirlerken iyice tanımadıkları, huyunu hulkunu yakından bilmedikleri bir kimse ile karşılaşırlarsa fikirlerini tatbik mevkiine koymadan evvel o zatın gelmişi, geçmişi hakkında bilgi edinmeyi ihmal etmesinler. Genç ve tecrübesiz bir gazeteci bazan bilmeden başarı ve şöhret alanı yerine kendisini hatır ve hayalinden dahi geçirmediği pek müşkül bir durumda bulabilir...

ASIM SOYAD

Diş Hekimi ve Röntgen

Kadıköy Söğütlü Çeşme Cad. Çarşı Durağı, Emniyet Sandığı Apt. No. 1/1, Kat 2, daire 6.

Muayene Günleri: Pazar hariç öğleden sonra saat 14 - 19 arası.

Tel: 382289

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Sayı: 210

Canlı Bir Muamma

★ Kocaman sarıklı, gür sakallı Hintli kimdir?
★ Yoksa o bir düşman ajanımıydı?
★ Zafer sancağının içindeki yazıların manası nedir?
★ İlk defa nerede karşılaştık?
★ Nihayet Valiyi ziyaretinin sebebini öğrenmiştim

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

BU haftaki sohbetimizde sizlere düğümünü bugün dahi çözmeye muvaffak olamadığım canlı bir muammadan, Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendi hazretlerinden bahsedeceğim.

Bu sayfada resmini gördüğünüz iki, üç metre uzunluğundaki âyetli, ithaflı; Türkçe, Arapça metinli, sülüs, rik'a hatlı «Zafer saucağı» nın önünde oturan kocaman sarıklı, gür kara sakallı Hintli kimdir? O ana baba günlerinde İzmirde ne işi vardı? Hint müslümanları adına millî zaferlerini kutalmak, o sevinçli bayram günlerimizde biz Türklerle beraber sevinip neş'emizi paylaşmağa gelmiş bir müslüman mücahidi mi, yoksa mahut Mustafa Sagir gibi öz yurdunu savunan mehmetçiği sırtından hançerlemeğe azmetmiş bir düşman ajanı mıydı bu adam?

Bu muammayı bugün dahi halletmiş değilim ve «Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendi hazretleri» kocaman bir istifham işareti şeklinde hâlâ zihnimi kurcalar durur.

* * *

Dediğim gibi üç, buçuk metre uzunluğunda iki metre genişlikte ipek şaliden muazzam kırmızı bir sancak. En yukarıda beyaz ibrişimle işlenmiş ve güzel bir talik hatla yazılmış «Zafer sancağı» kelimeleri. Bunun altında «İnna Fetehnaleke fethan mübina» âyeti. Altında bir âyet daha .. Sağ tarafta yine beyaz ibrişimle, fakat bu sefer nefis bir rik'a ile Türkçe yazılmış: «Alem-i-tarihe sığmayan fütuhatınız mübarek olsun» tam karşısında, yine ayni hatla: «Alem-i-muharebede görülmeyen zaferleriniz mübarek olsun» tehniyeti. Tam ortada Ay yıldız, altında da: «Alemdar-ı İslâm Gazi Mustafa Kemal Paşa» ibareleri. Onun altında yine rik'a ile ve Türkçe olarak İslâm dinin üstünlüğünden bahseden iki satır ve «Gazi Paşa, çok yaşa» duası. Nihayet en altta da «Hind Hizbullâh», «Haddam-ı-Kâ'be», «Ulema-yi-Hind», «Hilâfet», ve «Moslem Lig» gibi İslâm Hindistan cemiyetleri namına sabık Hind Ahrarlarından «Ebülfadl Mehmed Abdülhannan» ibaresi.

Görülüyor ya! Mübarek sancak değil, 8rapça âyetleri, Türçke duaları ile; sülüs, Tâ'lik, rik'a yazılarıyla âdeta bir dua kitabı sayfası. Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendide boy, bos yerinde. İri parlak gözleri kömür karası yün sakal, uzun kameti kocaman sarığı ile hazret, gerçekten müheykel bir manzara arzetmekte.

İlk defa olarak kendisi ile İzmir Hükûmet konağından çıkarken karşılaştım. Ben Vali Abdülhak Halik Renda'nın odasından çıkıyordum, o da valinin huzuruna girmeğe hazırlanıyordu. Kapının önünde göz göze geldik. Delici bakışlarını bir müddet üstümde gezdirdikten sonra acayip bir Türkçe ile vali beyin yalnız olup olmadığını sordu, ben de müsbet cevap verdimdi.

İzmirin, düşman işgalinden henüz kurtulmuş olduğu günlerdeydi. Büyük yangının dumanları hâlâ tütmekte, enkaz arasından her gün harıl harıl ceset çıkarılmaktaydı. Şirin İzmir kahpe bir düşmanın yıllar sürmüş ezici ve sömürücü istilâsından yarı yanmış, perişan ve bitkin bir halde kurtulmuş, fakat yaralarını sarıp normal hayatını yaşamaya henüz vakıt bulamamıştı. Haydar Rüşdü Öktem merhumla ben ve rahmetlinin ortağı rahmetli Reşad «Anadolu» yu büyük kıt'ada

Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendi ile Gazi Mustafa Kemal Paşaya takdim ettiği büyük Zafer Sancağı»..

çıkarıyor ve türlü yolsuzluklar arasında bir varlık yaratabilmek için didinip duruyorduk. Şehirden tab malzemesi namına hiçbir şey yoktu. İstanbul ise henüz düşman işgali altında bulunduğundan oradan da kolaylıkla fazla bir şey getirtemiyorduk. Gazetenin yazı işleri müdürü bendim. Mütercimi, musahhihi de bendim. Hattâ vilâyet konağına kadar uzanıp bin bir iş arasında, valiyi gören ve şayet ehemmiyetli haberler varsa onları not edip yazan da, yâni muhbiriliği yapan da bendim. Haydar Rüşdü de baş makaleleri, siyasî bentleri yazıyor, Necati ve Vasıf merhumlarda ara sıra kalem yardımlarını esirgemiyorlardı ama asıl ağır yük benim omuzlarımdaydı ve gün geçtikçe bu yükün ağırlığını daha çok hissediyordum.

İşte dişe dokunur bir haber alabilmek ümidiyle vali beyi bir ziyaretim esnasındadır ki hazretle karşılaşmış, tanışmıştım. Serde hem gazetecilik var, hem de toyluk. Hindli kıyafetinde, koca sarıklı bir zatın valiyi ziyareti meraklı bir haberin «Anadolu» nun ferdâsı günü çıkacak nüshasında ehemmiyetli bir yer alabilirdi.

Kimdi bu zatı şerif? Validen ne istiyordu? Bekledim.

Vilâyet konağında uğranılacak bir kaç müdürlük daha vardı. Bereket versin ki, hazretin girmesiyle çıkması bir oldu. Merdivenleri o önde, ben arkada indik; avluda da tekrar karşılaştık.

Ben gazetecilik merakımı tatmin için lâf açmak çarelerini düşünürken hazret benden evvel davranıp söze başladı, galiba merkez kumandanını nerede bulabileceğini sordu idi.

Uzatmayalım bir çeyrek saat sonra ben muhatabımın ismini, İzmiri ve İzmir valisini ziyaretinin sebebini öğrenmiştm: Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendi Hindistan müslümanları namına Gazi Paşa hazretlerine bir «Zafer Saucağı» takdim edecekmiş, yahut etmiş. Hazretin Türkçesi olacayıpdı. Tek kelime bilmiyordu. «Kef» leri «Gayin» gibi telâffuz ediyor, hülâsa güçlükle anlaşıyorduk amma anlaşabiliyorduk.

Een, ne olur ne olmaz düşüncesiyle «Anadolu» daki işimi saklamış, sadece «İkdam» ın İzmir muhabiri olduğumu söylemiştim. Gazeteci olduğumu öğrenince büsbütün sevindi, hemen davranıp cebinden, klişesini yukarıda gördüğünüz, kartı cebinden çıkardı. Sonra yere çömelerek kartın bir köşesine: «İkdam gazetesinin İzmir muhabiri Necabetlû Ahmed Cemaleddin efendi hazretlerine bir hatıraı muhabbet olmak üzere takdim. 4 Kânun Sani 1339» ibaresini yazıp imzaladıktan sonra diğer köşesine de: «Anadolu muzafferiyeti münasebetiyle Alemdar-ı-İslâm Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine takdim ettiğim bayrağın resmidir.» kaydını düşdü ve kartı bana uzattı idi.

* * *

Bundan evvelki sohbetlerimizden birinde anlatmış olduğum gibi Mustafa Sagir meselesiyle bu hain herifin «İleri» gazetesi mensupları arasında sağladığı manut İngiliz casusu Cavit Bey işi yüzünden ne yalan söyliyeyim Hind Moslem Liginden de, Ulema-yi-Hind'den de, hilâfet komitesinden de yılmıştım. Diğer taraftan Mustafa Sagir meselesinden sonra Ebülfadl Mehmed Abdülhannan efendi hazretlerinin İzmir sokaklarında kollarını sallaya sallaya serbestçe gezip dolaşması mumaileyhin hulûsuna ve özüyle sözünün doğruluğuna delâlet edebilirdi. Çünkü o tecrübeden sonra şayet kendisinden şüphelenilmiş olsaydı, ilk hareket edecek vapura bindirilip İzmirden uzaklaştırılacağında şüphe yoktu.

Een ne olur ne olmaz düşüncesiyle Ebülfadl efendinin valiyi ziyaretini kısaca «Anadolu» ya yazmakla yetindim, resmi de «İkdam» a göndermeyi ihtiyata muvafık bulmayarak bir kenara koydumdu ve nitekim aradan iki üç gün geçtikten sonra Hindli de sırra kadem bastı, İzmirde görülmez oldu idi. Gerçekten o dev ipek bayrağı Gaziye takdim etti mi? Şayet etti ise bu bayrak ne oldu? Yâni hazret gerçekten dini bütün bir müslüman mi idi, yoksa o da Mustafa Sagirin başka bir örneği mi idi? Bu muammanın düğümünü bugüne kadar çözmüş değiliz.

Hemen ilâve edeyim ki o ana baba günlerinde Ebülfadl efendi hazretlerinin de çeşitli yazılarla ve türlü dillerdeki vecizelerle süslü ipek sancağını da tamamiyle unutmuştum. Geçen gün vesaik koleksiyonumu karıştırırken bu kart elime geçince vak'a bütün vuzuhu ile hafızamda canlanıverdi.

Evet, Ebülfadl Mehmed Hannan efendi hazretleri kimdi? Nenin nesiydi? İşte bu günlerde zihnimi kurcalayıp duran mesele bu...

O devri yaşamış olanlardan biri çıkar da bu muammayı aydınlatacak olursa beni gerçekten minnettar eder. İzmir polis müdürü rahmetli arkadaşım Ziya bey sağ olsaydı vakit kaybetmeden kendisine baş vurur, merakımı giderirdim. Ne çare ki, o da bugün bir avuç toprak oldu.

Maamafih yaşımın bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen büsbütün ümidimi kesmiş değilim. Gazetecinin en büyük yardımcısı olan tesadüf bir gün bu muammanın düğümünü de belki çözer diye avunuyorum...

İki mektup aldım: Bu sütunlarda çıkan kırık dökük hatıralara iltifat eden aziz okuyucularımdan ikisi, ağız birliği etmişler gibi, mütareke yıllarında millî mücadele davamıza hizmet etmiş, mübarek yurdun çeşitli düşmanların pis çizmelerinden kurtulması için canla başla çalışmış gazete ve gazetecilerimizden de lâf açmamı istiyorlar.

Sen sanıyorum ki, sayısı altmışı geçen, bu sohbetlerimizde bu konuya, fırsat elverdikçe, bir hayli temas ettim, ancak bir liste halinde isim sıralamadım. Esasen buna da pek imkân yoktu. Zira maksadım millî mücadeleye basınımızın hizmetlerini sayıp dökmekten ziyade bu çetin boğuşmanın devam ettiği yıllar içinde şu veya bu şekilde karşılaşıp tanıdığım, gazetecilerimizin portrelerini ve bizzat şahidi olduğum olayları tesbitten ibarettir ki, bu cihetı de bu hatıraların neşrine başlarken daha on sözde belirtmiştim. Yani ben mütareke ve millî cidâl devirlerindeki Türk basının tarihini yazmak gibi, kudretimin üstünde bir işe girişmiş değilim, sadece bu tarihi kaleme alacak istikbalin tarihçisine, mutlak gerçeklere dayanan, bir takım malzeme hazırlamaya yeltenıyorum. Bunu yaparken de nefsimi fâni ihtiraslardan, yersiz tarafgirliklerden korumaya uğraşıyorum. Bu satırlar içinde yalnışları, eksikleri bulunabilir; fakat yalanı, uydurması yoktur.

* * *

Bu cihetı böylece belirttikten sonra, şimdi aziz okuyucularımın isteklerini yerine getirmiye çalışalım, bu haftaki sohbetimizi de müsaadenizle bu konuya tahsis edelim:

Benim bildiğim, iç yüzünü yakından tanıdığımı sandığım damat Ferit Bâbıâli caddesinin «Kuvay-ı milliyeci» gazeteleri ve gazetecileri arasında ilk safta gelen isimler şunlardır: «Tevhid-i Efkâr» la, sahipleri Ebüzziya kardeşler.. Yani Talha ve Velit beyler, sonra başta imtiyaz sahibi Celâl Nuri merhumla baş yazarı Muammer Raşit Sevig ve icabında, edebiyat kısmını idare eden, icabında da baş yazılarını yazan Yahya Kemal Beyatlı gelmek şartıyla «İleri» gazetesinin, Cevat Gültekin'i, Rahmetli Suphi Nuri İleri'si ve Behçet Kâmi'si ile bütün yazı ve idare kadrosu: «Vakit» den Asım ve Hakkı Tarık Us kardeşler. Necmeddin Sadak, Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan ve Kâzım Şinasi Dersan'ın sahip oldukları «Akşam» da, «Kemalist» yani kuvayı milliyeciler olarak tanınmışlardı.

Hattâ millî cidâli, «İttihat ve Terakki» nin bir nevi oyunu sanan, bu yüzden de İttihatçılık düşmanlığını millî hareket aleyhtarlığına kadar ileri götüren «Peyam-ı Sabah» baş yazarı Ali Kemal bey, «Tevhid-i Efkâr», «İleri» gibi, devrin tabiri veçhile «Kemalist» diye adlandırılan, gazeteleri «Lâhana yaprakları» olarak vasıflandırır, «Akşam» cıları fazla olarak «Finolar» diye anardı.

İçinde yüzdüğü derin dalâlet ummanının türlü girdapları arasında bocalayıp duran, bu yüzden de tüyler ürpertici feci bir âkıbetle yüzyüze gelen Ali Kemal bey (*) mütarekenin o kapkara günlerinde hangi gazeteye ve gazeteciye hücum etmişse bunlar tereddütsüz olarak millî mücadele taraftarları olarak anılabilirler.

* * *

Millî hareket taraftarlarının başına «Tevhid-i Efkâr» sahiplerinin şerefli bir mevki tuttuklarını söylemiştim. Ebüzziya zade Velid bey merhum bu alanda gerçekten eşsizdi. Kendisi Anadoluda istiklâl düşman sürusuyle çarpışıp Türk topraklarını, Türk namusunu çeşitli manfurniyetler arasında canla başla korumaya çalışan millî kuvvetlerimize gizlice silâh, cephane, malzeme sevkeden «M. M.» grubu mensupları gibi fedakâr Türk çocuklarının arasına katılmakla kalmamış, bu silâh ve cephane sevkiyatını bizzat idare etmek gibi nihayet kalem sahibi bir yazardan umulmayacak cesaret ve feragatı de göstermişti.

«Tevhid-i Efkâr» gibi o devirdeki gazete tiraj larının rekorunu kırmış bir gazetenin sahibi sıfatiyle sadece maddi fedakârlıklara katlanmakla pekâlâ yetinebileceği halde rahmetli üstadım Velid bey o nahif, çelimsiz bünyesine bakmadan, hem çok satan ve çok para kazanan hem de tatlı canını tehlikelerin en korkuncuna maruz bırakmaktan bir an bile tereddüt etmemiş, İneboluya yapılan, bir cephane sevki işini bizzat deruhte etmiş ve başarmıştı.

Velid bey merhum, pek tabii bir yurt borcu saydığı bu gibi fedakârlık ve hamiyet hamlelerinden bahis açmayı pek sevmezdi. Hattâ fazla ısrar edilirse kızardı. Rahmetliyi ne kadar sevip saydığımı buna mukabil kendisinin teveccüh ve iltifatlarına mazhar olmak şerefine nasıl kavuştuğumu bu hatıraların başında portresini çizerken anlatmıştım.

İşte bu teveccüh ve iltifatına dayanarak, o zamana kadar sadece kulak dolgunluğu kabilinden işitmiş olduğum bu maceranın aslını kendisinden öğrenmek istemiştim. Merhum vak'ayı kısaca şöyle anlatmıştı:

— İneboluya silâh, cephane ve malzeme kaçırmak için grup bir İtalyan vapurunu bol para ile kiralamıştı. O zamana kadar aynı şekilde birkaç sevkiyat yapılmış, her defasında gemi ile bir arkadaş yola çıkmıştı. Bu seferde ben gideyim dedim. Arkadaşlar bundan temlikesinden bahsettiler, siz yakalanacak olursanız gazeteyi de kaparlar. Kalem yardımınızdan olduğu kadar, maddi yardımlarınızdan da mahrum kalmış oluruz, dediler. Amma bir kere bu işi bizzat başarmayı kafama koymuştum. Millî davaya sade kalemle, para ile yardımla iktifa etmek, nersime ağır geliyorne dersiniz deyin. inatçılık deyin, ne dersiniz deyin kararımdan dönmedim ve cephane yüklü İtalyan vapuruyla yola çıktık.

Seyahatimiz İneboluya kadar arızasız geçti. Hamdolsun hiç bir düşman harp gemisine rastlamadan İneboluya vardık. Silahlarla cephaneyi tahliyeye başladık. Gemimiz İtalyan bandıralı küçük bir şilepti. Ambarlardaki silahları, cephaneleri vinçle bordamıza yanaşmış büyük kayıklara yüklüyorduk. onlar da sahile kadar gidip hamulelerini boşaltıyorlar, tekrar yeni bir hamule almak üzere bordamıza geliyorlardı.

Ben kaptan mevkiinde vardavelelere dayanmış silâhların, cephanenin boşaltılmasını seyre liyordum. Bir aralık vince bağlı cephane sandıklarından birinin kurtulup güverteye düştüğünü görmüyelim mi? İhtiyarsız gözlerimi kapadım. Şayet sukut neticesinde cephane ateş alacak olursa gemiyle havaya uçmamızın yüzde yüzdü. Bereket ki hamdolsun bir şey olmadı, güverteye şiddetle düşen sandık ateş almadı. Bizler de berhava olmaktan kurtulduk beyefendi...

* * *

Velid beyin büyük kardeşi Talha bey merhum da, tıpkı kardeşi gibi, «Kemalist» lik suçu ile damat Ferit hükümeti tarafından Maltaya sürüldü. Fazla olarak da Talha bey ciğerlerinden hasta idi de Velid bey ağabeysinin bu sürgünlüğünden bahsederken:

— Biraderin vefatına bu sürgünlük sebep oldu, der, müsebiplerine lânet okurdu.

Büyük Millet Meclisinde mebus bulunmasına rağmen kaçak olarak İstanbula gelen ve «İleri» nin Reşitefendi hanındaki idarehanesine kadar gizlice devam edip baş yazılarını yazan, rahmetli Celâl Nuriden uzun uzadıya bahsetmiştik. Muammer Raşit Sevig'le üstad Yahya Kemal Beyatlı'nın o tehlikeli günlerdeki fedakârlıklarını, medeni cesaretlerini anlatmıştım. Tekrar etmiyeyim.

Bunların dışında belli başlı bir gazeteye mensup olmadıkları halde millî hareketi tasvip eden hattâ alkışlayan şiirler, nesirler, makaleler yazan, rahmetli Süleyman Nazif gibi münferit hamiyyet erbabı da yok değildi.

Meselâ devrin muhalif gazetesi olan «Hürriyet ve İtilâf» fırkasının naşiri efkârı «Alemdar» ın yazı işleri müdürü Emin Lâmi merhum da bunlardan biriydi. Mustafa Kemal paşa Vahideddin tarafından asi ilân edilip idama mahkûm edilmesinden aleyhinde fetvalar çıkarılmasından sonra rahmetli Atadan «Mustafa Kemal paşa» diye bahsetmek şiddetle yasaktı. Padişaha isyan etmiş bir kimseye «Paşa» sıfatını layık görmiyen damat Ferit Bâbıâlisi bu müthiş suçu (!) işleyen gazeteye en hafif ceza olarak «Kapatmak» hükmünü veriyor, sonra da muharririni yerden yere vuruyordu. İşte böyle hengâmeli günlerden bir gün, Emin Lâmi merhum «Alemdar» da bu «Paşa» tabirini kullanmış, «Alemdar» da kapatılmak cezasına çarptırılmıştı.

* * *

Sebzeden gelen sebze küfeleri içinde millî kuvvetlerin resm' tebliğlerini İstanbula sokup gizlice millici gazetelere dağıtan Cevat Gültekinler mi istersiniz, bir hatıra tefrikasına başlık resmini yaparken Mustafa Kemal Paşanın kalpaklı bir resmini çizen ressam rahmetli Namık İsmaili mi istersiniz, her çalıştığı gazetede kuvayı milliye propagandası yapan Lütfi Arif Kanberi mi dilersiniz, her fırsattan faydalanıp birinci sayfayı bir Mehmetçiğin elinde tüfeği kahraman duruşuyla süslemeği âdet edinmiş «İleri» nin yazı işleri müdürü rahmetli arkadaşım İlhami Safayı mı arzu buyurursunuz... İşte size bir sürü isim ki, çoğu bu gün birer avuç toprak olan bu adsız kahramanlardan hepsi hisselerine düşen yurd vazifesini seve seve, hiç bir karşılık beklemeden feragat ve cesaretle başarmışlardır. Sonra Ali Kemalin baş yazar olduğu «Peyam-ı Sabah» da yazı işleri müdürü olduğu halde düşman ordularına atılacak rumca beyannameleri kaleme alan Giritli Ahmet Hilâliler (**) ve daha isimlerini benim bile unuttuğum yahut başarılarını duymadığım kimbilir ne kadar Türk gazetecisi daha millî cidâlimizin gönüllü kahramanları olmuşlardır.

İşte aziz okuyucularım, benim bildiğim yahut hatırlıyabildiğim bir kaç isim ki, aramızdan ebediyyen ayrılmış olanları rahmetle, yaşıyanları da minnet ve şükranla anmak şuurlu her Türk yurt severi için kaçınılmaması gereken millî bir vazifedir.

(*) «Yirminci Asır» ın 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188 ve 189 uncu sayılarındaki musahabelerinde «Peyam-ı Sabah» baş yazarının feci, tüyler ürpertici âkıbetini uzun uzadıya anlatmıştım.

(**) «Yirminci Asır» ın 171 172 nci sayılarında Giritli Ahmet inanılmıyacak kadar ces metlerinden bahsetmiştim.

«İleri» nin kıymetli elemanlarından müfrit millici Behçet Kâmi merhum (rahmetli İlhami Safa ile Peyaminin amcazadesidir.)

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarında Meşhur Gazeteciler ve Gazetecileri

Meçhul Kahramanlar!..

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

SAYI : 212

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Haber Yaratan Gazeteci

★ Çok faal bir muhbir
★ Muvaffakiyetinin sırrı neydi?
★ Mahmut beyi avucu içine aldı
★ En iyi dostları kimlerdi?
★ Gazeteler nasıl çalışırdı?
★ İkdam'ın büyük muvaffakiyeti

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

DAMAT Ferit bâbıâlisinin kalburüstü gazetecilerinden biri de «İkdam» cı Kenan merhumdu.

Kenan ünlü bir baş yazar, şöhretli bir fıkracı değildi. Son derece hareketli, fevkalâde faal bir muhbirdi. En umulmadık yerlerden havadis elde etmekte, çok zor şartlar altında, haber toplamakta biricikti. Pek girgin, çok sokulgan yaradılışı sayesinde şununla, bununla ahpap oluverir, koparacağı haberi elde eder, tereyağından kıl çeker gibi, belli etmeden, renk vermeden öğrendiği çiçeği burnunda turfanda havadisi güzel, temiz Türkçesi ile, iyi bir çeşni vermeyi pek iyi bilirdi.

İlk bakışta pek ehemmiyetsiz görünen bir haber rahmetli Kenanın kaleminden çok alâka çekici bir mahiyet alırdı.

O devrin, bâbıâlisini sadareti, hariciyesi, dahiliyesi ile, pek iyi bilir, bu nezaretlerde edindiği ahbaplar, tanıdıklar sayesinde pek çoğumuzun uğramayı aklımıza bile getirmediğimiz kaynaklardan faydalanır, lâfın kısası, ne yapar yapar, çalıştığı gazeteye hergün bir iki turfanda haber sağlardı.

* * *

Kendisi ile 1919 yılında «İkdam» da karşılaşmıştım. Gazetenin yazı işleri müdürü rahmetli Safa merhum o sıralarda ağırca hastalandığından kendisine, istihbarat şefi sıfatıyle, Kenan vekâlet ediyordu.

«İkdam» sahibi rahmetli Ahmet Cevdet bey hemen hemen daimi bir surette İsviçrede yaşadığı için gazetenin idarî işlerine Mahmut bey (*) bakıyor, patronun yokluğunu hissettirmeden «İkdam» ı gül gibi idare ediyordu. Her damara göre şerbet vermeyi iyi bilen Kenan ise Mahmut beyi de âdeta avucu içine almaya muvaffak olmuştu.

Rahmetli Mahmut bey de esasen başlıbaşına bir alemdi... Hiç evlenmemiş, mütemerrid bir bekâr olduğundan «İkdam» yurdunda yatar kalkar; bütün ömrü gazete idarehanesiyle akşamları muntazaman devam edip iki kadeh birasını içtiği, yemeklerini yediği, Sirkecideki «Stayn Bruh» içkili lokantası arasında geçerdi.

Lokantanın sahibi iki rum kardeşti. İkisi de şişmanca, elliyi bir hayli geçkin idiler. Tıpkı iki müşteri gibi, onlar da karşı karşıya bir masada otururlar, sessiz sedasız demlenirler, yemeklerini yerlerdi. Yabancılar, temiz pâk giyinmiş, ağırbaşlı bu iki kıranta adamı lokantanın müşterileri sanırlar, isteklerini, şikâyetlerini tezgâhın başında oturan müdüre tevcih ederlerdi.

O devirde Sirkecide iyi ve temiz yemek yenecek lokanta olarak Ali efendinin lokantası ile Ermeni Artinin küçücük dükkânından başka bir bu «Stayn Bruh» vardı. Ali efendi merhum ise dükkânına şarap, bira, rakı gibi mükeyyefattan hiçbirini sokmadığı için bâbıâlinin bütün gazetecileri «Stayn Bruh» a devam ederler, yahut da Galataya, Beyoğluna geçerlerdi. Diğer taraftan «Stayn Bruh» diğer rum lokantaları gibi, methalini İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan bandıralarıyla donatmayı ya gerçekten nankörlük saymış, yahut da bu suretle hareketi ihtiyata aykırı bulmuş, böyle taşkınlıklardan sakınarak eski minval üzere gidişinde devam etmiş bir müessese olduğundan o devrin gazetecileri buraya devam ederlerdi. Mahmut Sadık, Hasan Bedreddin Beybaba, Ahmet Rasim, Macar İskender bey, Gözlüklü Mithat, «Sabah» ın meşhur muhbiri ayan kâtiplerinden zayıflığı yüzünden «Kurşun kalemi» lâkabıyla maruf İlhami «İkdam» ın meşhur saray muhbiri Münir merhumlar burada demlendikleri gibi, «Akşam» sahipleri, «Son Telgraf» cı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ile ve daha birçok baş muharrir, fıkracı, mütercim, muhbir yemeklerini hep «Stayn Bruh» da yerlerdi.

Yine o devirde gazetelerde gün lük mesai ortalık kararır kararmaz sona ermiş olurdu. Öyle gece yarılarına kadar matbaalar arı kovanı gibi işlemezdi, makaleler, bentler, haberler yerli yerine yerleştirilir, sayfalar tertip olunur, gazete idarehanelerinde de geç vakit gelecek ajans haberlerini tercüme edip, açık bırakılan yerlere yerleştirecek nöbetçi bir mütercim bırakılır, yazı odaları boşalırdı. Artık bundan sonra iş mürettiplere ve makinistlere kalırdı. Rotatif makine de yalnız «Sabah», «İkdam», «Tanin» ve «Tasviri Efkâr» da vardı. Diğer bütün gazeteler düz makinelerde basılırdı. Zaten traj da ekseriya dört beş bini geçmez, yalnız «Tasvir» fazla basardı.

Bizzat «Sabah» sahibi Mihran efendiden dinlediğime göre Türk gazeteciliği en yüksek tirajı meşrutiyetin ilânı günü kaydetmiş imiş. Sultan Hamidin istibdadına son veren kanuni esasinin ilân edildiği müjdesini veren «İkdam» sabahtan akşama kadar basmaya devam şartıyla 52 bin nüsha satmış imiş, rakibi «Sabah» da buna yakın bir baskı yapmış, Mihran efendi bu rakamları ağza sulana sulana zikreder, ancak bir gün devam etmiş bu yüksek trajı hasretle anardı. Bugün sağ olupta yüz binleri aşan trajları görmüş olsaydı kimbilir ne derdi?

«İkdam» cı Kenan merhum.

Bakın bir kere «Stayn Bruh» kelimesi bizleri nerelere kadar sürükledi. Bu bahsi kısa keselim de biz yine Mahmut beyle, Kenan merhuma dönelim: İşte o devrin hemen hemen bütün gazetecilerinin uğrağı olan bu lokantada Mahmut beyle Kenan karşı karşıya bir masada yer alırlar, Mahmut bey birasını, Kenan rakısını ısmarlarlar, aralarında tek kelime teati etmeden karşılıklı içkilerini yudumlarlardı.

Rahmetli Mahmut ikinci duble maya başlar, başı göğsüne düşerek mükemmel bir uyku kestirir, Kenan da fırsattan istifade ile yakındaki masalarda yer almış arkadaşların masasına geçer, bir gözü Mahmut da yârenlikler eder, Mahmut beyin uyku faslının sona ermesini beklerdi. Mahmut bey uyanıp yemeğini yedikten, masanın hesabını da ödedikten sonra Kenan artık serbest kalır, Beyoğluna mı çıkacak, yoksa evine mi dönecek, yahut da oradaki arkadaşlarla yârenliğe mi devam edecek, hülâsa ne yapacaksa Mahmut beyin matbaaya uğradıktan sonra yapardı. Denilebilir ki Kenanın gazetecilik hayatı şu mihver etrafında dönerdi: Gazetede akşama kadar mesai akşamları Mahmut beyle karşı karşıya, içki ve yemek ondan sonra da ya eve dönüş, yahut bir kaç arkadaşla Galataya, Beyoğluna çıkış.

Buna rağmen Kenan gizliden gizliye haber, havadis yetiştirdiği bir kaç karşı gazetesine, yâni Rumca, Ermenice, Fransızca çıkan gazetelere müsvedde göndermeğe muvaffak olur, «Tan», «Times», gibi büyük ecnebi gazetelerin İstanbul muhabirleri Mister «Graves» mösyö «Gentizon» a havadis ulaştırır, Mahmut beyin ruhu bile duymadan yapacağını yapardı.

Zaten zavallının felâketine sebep olan âmil de bu ötekine berikine haber ulaştırmak illeti olmuştu ya!.. Kendisini Kenan merhuma gazeteci olarak tanıtmış bir Rum casusu yakayı ele vererek İstiklâl mahkemesine sevkolunmuş idam hükmü giymiş, zavallı Kenanı da sehpaya sürüklemesine ramak kalmıştı. Casus asıldı, Kenan da yıllar süren uzun bir mahkûmiyet devresinden sonra rahmetli Atatürkün irtihalini müteakip çıkarılan umumî affdan faydalanarak hürriyetine tekrar kavuştu idi amma, Kenan artık o eski faal, dinamik, ele avuca sığmaz Kenan değildi. Belki bükülmüş, gözlerinin feri sönmüş tanınmaz bir hale gelmişti. Nitekim çok yaşamadan hürriyete kavuştuktan bir kaç sene sonra da öldü, gitti.

Aslını, esasını, iyice öğrenmeden tahkike lüzum görmeden şuna, buna, haber, havadis yetiştirmeği marifet sayan genç meslekdaşlarıma rahmetli Kenanın hazin macerasını tesirli bir ibret levhası olarak sunuyorum. Kendileri farkına dahi varmadan, pek zor bir durumla karşı karşıya bulabilirler...

(Devamı 24. sahifede)

(*) Mahmut bey merhum «İkdam» dan sonra. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ile İlhami Safanın ortaklaşa çıkardıkları «Son Telgraf» ın idare müdürlüğünü yaptı. Bu gazetenin Takriri sükûn kanunu ile kapatılması üzerine de «Cumhuriyet» e geçti, yıllarca bu gazete de çalıştı ve «Cumhuriyet» idare müdürü olarak da aramızdan ayrıldı.

A. C. S.

Sihirli Gül

(Baştarafı 15. sahifede)

gül hâlâ oradaydı. Yirmi iki yaşında, kızıl saçlı, çok güzel bir kız olan Suzan'ın getirdiği kocaman ıtırşâhî buketine rağmen, yüksek mevkiini muhafaza ediyordu. Sayhan, buketi en güzel vazoya yerleştirip hastasının yanına koymuştu. Fakat gülü kaldırmak isteyince, onun itiraziyle karşılaştı.

— İki vazo da burada kalsın lütfen, dedi.

Kapı kapatılıp çekilirken, Suzan tatlı fakat şüphe dolu bir sesle gülü sorduğunu duydu. Kim vermişti? Niçin orada duruyordu?

Öbür hastaları dolaşmaya giderken, acı acı güldü. Bir paket traş bıçağı ha!..

* * *

Yazın sıcak günleri gelmişti. Güneşin altında ışıkları Cavit'in yastığına ve artık tamamen açmış olan güle dökülüyordu.

Sayhan, onun mektuplarını getirdiği zaman, gülün kopkoyu yapraklarını işaret ederek:

— Aşkımı ısıtıyorum, dedi... Biliyor musunuz, ekseriya buna lüzum vardır. Aşk, teşvik edilmek ister.

— Yastığınıza temiz yüz geçirmek lâzım. Birazdan profesör sizi muayeneye gelecek.

— Öyle mi? Demek yakında sizden ayrılacağım?

Genç hastabakıcının kalbi duracak gibi oldu. Bu düşüncesi doğruydu.

— Sizi yavaş yavaş hazırlamalıyım, dedi.

Belli belirsiz içini çektikten sonra sözlerine devam etti:

— Bütün bu kitaplar lâzım mı size? Birkaçını kaldıraym mı?

— Hepsini kaldırınız. Onları bitirdim. Sâdece polis romanımı, saatımı ve gülümü bırakın!.

— Gülünüzü mü? Ama artık onun ömrü bitmiş!

— Kırmızı gül hiçbir zaman solmaz. Canlı iken güzel ve hoştur. Solunca bile bazı çiçekleri gölgede bırakır. İstersenız ıtırşâhî'leri alın. Yemek masasına koyarsınız.

O akşam iki misafir daha geldi. Getirdikleri hediyeler için onlara bol bol teşekkür eden doktor Cavit hemen arkalarından, hepsini Sayhan'a vermişti. Fakat genç kızın onu azarlayacak hali kalmamıştı. Sabahleyin muayenesini yapan profesör:

— Size iyi bir haber, demişti... Artık bu yalancı hastayla daha fazla vakit kaybetmiyeceksiniz. Pek yakında onu taburcu edeceğiz.

Seyhan, onun arkasından:

— Bu, artık kalkmaya başlayın mânasına mı geliyor? diye sormuştu. Ne vakit gideceğinizi söyleöi mi?

— Evet... Gidip Adadaki akrabalarımda kalacağım. Evleri deniz kenarında... Biraz yelken sporu filân yaparım.

Sayhan, ıstırapla, mayo ile onun ne kadar güzel olacağını düşündü.

Doktor Cavit:

— Aslına bakarsanız... diye devam ediyordu. Hastahanenin boş yataklara ne kadar ihtiyacı olduğunu biliyorum. Bunu düşünerek, hemen hemen ben kendimi taburcu ettim. Yeğenlerimden biri gelip alacak beni...

— Peki... Ne zaman gidiyorsunuz?

— Üç gün sonra. Cuma sabahı..

Cuma günü... Yarın, öbürgün; daha öbürgün...

Parlak Haziran güneşine rağmen, kendisi için kapkaranlık bir Cuma günü...

Yarınki Çarşamba günü... İzin günü... Onsuz geçecek boş bir gün... Kayıp gün...

Ve sonra da onunla beraber bulunacağı, ona bakacağı son gün.

* * *

İznini teyzesinin evinde, elma ağacının altında oturup kitap okumaya çalışarak geçirdi. Asabının gerginliği, her zaman pek anlayışlı olmayan teyzesinin bile dikkatini çekmişti.

Şefkatli yüzünden endişesi anlaşılan teyzesi mutfağa doğru yürümüştü. Yalnız kalan genç kız on beşinci sigarasını da söndürerek bahçede, Haziran akşamının kalbi incitecek kadar hoşlaştırdığı bahçede dolaşmaya başladı.

Bahçe, kapısının yanındaki kırmızı güller âdetâ tutuşmuş, alev alev yanıyorlardı. Yemekten sonra, teyzesi makası getirip, bir demet çiçek toplıyacaktı. Fakat daha önce kopması lâzım gelen bir gül, hususî bir gül vardı. Koyu kırmızı bir goncanın üzerine eğilen Sayhan: «Ben budalayım... Bu da'ayım...» diye mırıldandı.

* * *

Doktor Cavit ertesi sabah kalkmış, dolaşmaya başlamıştı. Bordo çizgili rob dö şambrı üzerindeydi. Penceresinin önüne oturmuş, sigarasını içerken, korkunç bir cinayet romanı okuyordu. Masanın üzerinde yatan sevgili gülünden sâdece bir yaprak kalmıştı.

Sayhan'ın şaşkın bakışlarını görerek:

— Dün onu müdafaa ederken canım çıktı, dedi. Götürmek istediler!.

— Şaşmam buna... Bir taştan daha cansız!

— Siz, sembolizmin ne olduğunu bilmiyorsunuz! Eşyaların kendine mahsus bir mânaları bulunur. Bu gül bence, göründüğünden daha kıymetlidir.

Doktor Cavit'in sesinde, karşısındakini azarlayan bir edâ vardı.

Seyhan cevap vermemiş, lüzumsuz bir itina ile öteyi beriyi düzeltmeğe başlamıştı. Halbuki, odanın ertesi gün tamamiyle değişeceğini biliyordu. Karyoladan yataklar kalkacak, birçok eşya başka odalara nakledilecek ve kuş... O sevimli ve sihirli kuş uçmuş olacaktı.

Pencerenin önünden onu seyreden Doktor Cavit:

— Bu sabah pek sessizsiniz. Dedi. Nekahat devrinin sıkıcılığını giderecek, şöyle birkaç neşeli lâfımız yok mu? İyi bir hastabakıcı, hastanın mânevî durumunu da gözönünde bulundurmalıdır. Sizin gibi birine bunu hatırlatmak lâzım mı?

Sizin gibi biri... Sizin gibi biri!. Bıkmıştı bu sözlerden artık!.

— Affedersiniz... Bu sabah pek konuşmaya hevesim yok. Zâten sizi hasta saymıyoruz artık. Öyle değil mi?

— Bu akşam üzeri hastalığım tekrarlıyabilir. Güle güle demeye gelecekler. Bunun benim gibi zayıf düşmüş birisine nasıl tesir edeceği belli olmaz. Şu manasız akşam izni ile gitmeyip burada kalsanız olmaz mı?

Sayhan, ellerinin titremesine zorlukla mâni olabiliyordu.

— Peki... Bu akşamlık... Burada olacağım.

* * *

Teker, teker geldiler... Bu, onlar için de «Allahaısmarladık» dı. Odayı koku, çiçek ve kahkaha ile doldurdular. Sonra, istemiye istemiye ayrıldılar.

Sayhan, saat altıda eşyalarını yerleştirmek üzere iki büyük bavulle içeri girdiği zaman onu yalnız buldu:

— Pek fena bir akşam geçirdim, diye şikâyete başlamıştı. Adeta bir toplantı...

— Evet; farkındayım. Bütün bu çiçeklerle bilseniz neye benziyorsunuz!

Sayhan'ın sesinde bir istihza sezilmiyordu.

Doktor:

— Son günümüzde bana pek fena muamele ediyorsunuz, dedi.

— Sizi Ada'ya arayacağım. Orada, yatak örtülerine kül doktiğim için beni azarlayan bir kimse bulunmıyacak. Bu son günleri bana hatırlatacak hiçbir şeyim yok... Sâdece bundan başka...

Onun görmesi için açtığı kitabın sayfaları arasında gülün sapı duruyordu. Doktor, kurumuş gülün sapını göstererek:

— Biricik üzüntüm, bunu verenin kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemiyeceğimdir.

— Böyle olması belki daha iyidir. İhtimal ki hayal sükutuna uğrardınız.

Doktor, dikkatle ona bakarak:

— Zannetmem dedi. Zannetmiyorum...

Sayhan, onun akşamki yemeği her zamanki yerinde, diye düşündü. Şimdi, mutfakta kimse bulunmazdı. Bir iki dakika sonra hademe gelecek ve tepsiyi buraya getirecekti. Bir kelime bile söylemeden, yavaşça dışarı çıktı.

Sızlayan, ıstırap dolu bir kalple, cebindeki ikinci gülü çıkardı. Daha sonra, Doktor Cavit'le birbirlerine gülümsiyerek ve el sıkışarak ayrılacaklardı. Doktor Cavit: «Bana yaptığınız yardımlardan dolayı size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum» diyecekti. Kendisi kızararak: «Aman, rica ederim... Siz fevkalâde iyi bir hastaydınız» cevabını verecek ve söyleyemiyeceği şeyler gizli kalacaktı. Bu sözleri ancak bir gül, kırmızı bir gül nakledebilirdi, İçini çekerek, gülü tepsinin kenarına bıraktı.

— Vallahi tahmin etmiştim!

Arkasında açılan kapının eşiğinde, Doktor Cavit gülüyordu. İçeri girdikten sonra kapıyı kapayarak devam etti:

— Ümit ediyordum.

Seyhan'ın nefesi kesilmişti. Tek kelime söyleyemiyordu.

Doktor:

— Bir hastabakıcının böyle bilerek hastasını üzmesi ne fena şey!. Hem de sizin gibi birinin...

Genç kızın yanına sokuldu. Bir eliyle çenesini tutup, başını kendine doğdu çevirdi. Müşfik bir sesle.

— Fakat şimdi bir hastabakıcıya benzemiyorsun, dedi. Bana kimi hatırlattığımı biliyor musun?

Sayhan başını kaldırdı: onun gözlerinin içine baktı. Bir gül, hattâ kırmızı bir gül bile bu bakışlar kadar beliğ olamazdı.

— Sevdiğim kızı hatırlatıyorsun bana... Uzun zamandan beri, daha doğrusu ilk gördüğüm andan beri sevdiğim kızı...

Eğildi. Uzun uzun, onun dudaklarını öptü. Bu, hiç de iki arkadaşın öpüşmesine benzemiyordu.

— S O N —

Haber Yaratan Gazeteci

(Baştarafı 13. sahifede)

Uzun mahbusluk devresinden sonra kendisiyle karşılaştığım vakit Kenan merhumdan öğrenmiştim ki, hapishanede de matbaa işlerile uğraşmış, Ankara tevkifhanesinin baskı işleriyle kendisini avutmuş imiş. Fakat ne çare ki o devir bâbâlisinin en iyi gazetecilerinden biri olan bu bahtsız arkadaş, mel'un bir casusun kurbanı oldu, zindan köşelerinde çürüdü; mahvoldu, gitti. Tanrı Rahmet eylesin, Şayet varsa, taksirlerini af buyursun.

* * *

Gazeteci arkadaşlardan Münir Süleyman Çapanoğlu rahmetli Kenanın hapishane hatıralarına ait notlarla biri sivil, diğeri asker kıyafetinde iki fotoğrafisini vermişti. Bunlardan kendisiyle «İkdâm» da tanıştığım devre ait olanı, vesilei rahmet olur ümidiyle sizlere takdim ediyorum. Çapanoğlunun müsaadesini almadan, emanet edilmiş bir fotoğrafiyi neşrettiğimden dolayı bana darılmıyacağını umuyorum, çünkü kendisi de rahmetli Kenanı sevenlerdendi ve bugün adı bile unutulmuş eski bir meslekdaşa vesilei rahmet olmak, hiç şüphesiz benim kadar bu emektar Türk gazetecisini de sevindirecektir.

Dr. Zeki ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem
Mütehassısı
Ankara : Denizciler Caddesi Küçük
Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon : 21 69 47, Ev: 17 25

Sayı:213

Yarım Düzine Adlı Gazeteci

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

BU haftaki sohbetimizi M. Turhan Tan merhuma tahsis edelim; Aziz hâtırası rahmetle anılmaya değer; bilgin bir gazeteci, pek kıymetli bir tarih yazarıydı.

M. Turhan Tan asıl ismiyle Samih Fethi tam mânasiyle mütareke yılları bâbıâli yokuşunun tanınmış bir gazetecisi değildi. O daha meşrutiyetin ilânı sıralarında basın âlemimize intisap etmiş, «Serveti Fünun» başta gelmek şartiyle, pek çok gazete ve mecmualarımıza «Bedreddin Mümtaz», «Halil Rüşdü» müstear adları ve «S...» rümuzuyle yıllarca fıkralar edebî ve tarihî bendler yazmış, sonra memuriyet hayatına katılarak çeşitli illerde kaymakam, mutasarrıf olarak, memuriyet vermiş, millî zaferin istihsalinden sonra yeniden basın alemimize M. Turhan Tan adı altında katılmıştı.

Benim bildiğime göre rahmetli Samih Fethinin gazetcilik alanına son dönüşünü «Son Posta» sahiplerinden dostum Selim Ragıb Emec'e borçluyuzdur. Filvaki millî zaferden sonra M. Turhan Tan imzalı tarihî fıkralar, romanlar, ilk defa olmak üzere «Son Posta» da görülmeğe başladı idi.

Gayet temiz, pürüzsüz, bir üslûpla kaleme alınmış olan bu yazılar Hüseyin Rahminin o kendisine has, sürükleyici tahkiyesini andırıyor, lezzetle okunuyordu. O kadar ki, adının gazete sayfalarında yeni görülmesine mukabil yazış bakımından pek usta bir kalem sahibi olduğu anlaşılan M. Turhan Tan bir iki yıl içinde piyasanın belli başlı üstadlarından biri oldu idi.

Nitekim Ebüzziyazâde Velid bey merhum uzun bir sükûttan sonra 1934 yılında «Zaman» gazetesini çıkarmaya karar verdiği zaman ben uzun süren bir zatürreden henüz kurtulmuş, Bostancıda nekahat devrimi geçiriyordum. Velid bey de o yıl Bostancıya hava tebdiline gelmiş, bizim köşkün yakınında bir ev kiralamıştı. Sabah, akşam beraberdik. Her ikimizin de müşterek dert ve merakımız denizcilik olduğu için o yelkenli teknesiyle, ben motorumla geziler tertip eder, ikindi sıcaklarında da köşkte karşı karşıya geçer tavla maçları yapardık.

Ben tavladan ziyade üstadımın oyunu arasında tatlı tatlı anlattığı gazetecilik maceralarını, başından geçen türlü hâdiseleri dinlemekten zevk alırdım.

İşte bu tatlı ve candan sohbetler sırasındadır ki Velid bey bir gazete çıkarmak arzusundan söyle bahsetti idi:

– Beyefendi, ben babamdan bir gazete devir aldım; ısrarla, sebatla çalışarak, «Tasvîri Efkâr» ı İstanbulun birinci safta gelen bir gazetesi haline getirdim. Fakat ister kader deyin, dilerseniz talihsizlik deyin tam üç sene istiklâl mahkemesini boyladım, gazetem kapatıldı. Bu gün yalnız matbaamı işletmek suretile geçiniyorum. Halbuki son yıllarda matbaa aa bir şey getirmez oldu, hattâ galiba ziyan da ediyoruz. Bu şartlar içinde ben gözlerimi kapayınca biraderzadem Zeyyat da, oğlum Selim de rızıklarını gazetecilikten başka bir sahada temin zorunda kalacaklar. Halbuki Ebüzziya allesi herşeyden evvel bir gazeteciler allesidir. İşte bu desiini almaktan ziyade tarafımdan böyle gazetenin çıkarılması keyfiyetinin Ankaraca ne yolda karşılanacağını anlamaktır. Görüyorsunuz ya, oldukça diplomatik bir vazife, bunu bilhassa hakkımda göstere geldiğiniz alâkadan muhabbetten bekliyorum efendim..»

* * *

Gazetecilik yüzünden maruz kaldığı türlü meşakkatleri sayısız mihnet ve felâketleri her gün anlata anlata bitiremiyen Velid beyin yeniden bir gazete çıkarmak arzusu karşısında donup kalmıştım.

Ne ise uzatmıyalım, üstadın bir emir saydığım bu ricasını yerine getirerek Ankara gittim, Şükrü Kaya beyi gördüm kendilerinin:

– Velid beyin bir gazete çıkarmasına kanunî bir engel mi var? Yolundaki biraz diplomatça sorusu üzerine asıl maksadının ne olduğunu kendisine açtım, sütten ağzını yandığı için şimdi yoğurdu üfleye üfleye yemek istediğini anlattım.

Kim ne derse desin, sayın Şükrü Kaya Avrupaî kafalı bir devlet adamımızdır. Kırk yıllık Ebüzziya matbaasının kötü durumu onu da müteessir etti, Velid beyin yurt severliğini hamiyetini fakat aynı zamanda kör kadıya kör kadı diyecek derecedeki dik sözlülüğünü de yakından bildiği için «İhtiyatsızlıklara» kaçmamak şartiyle» gazetesini çıkarabileceğini söyledi. Bir müddet sonra da «Zaman» çıktı idi.

İşte «Zaman» ın intişarına tekaddüm eden aylar içinde Velid beyin yine bir tavla maçı esnasında

– Beyefendi, siz mezunsunuz, yani serbestsiniz. Hem tahrir, hem de idare işlerinden iyi anlarsınız. Gelin gazetenin kadrosunu birlikte yapalım, izniniz sona erinceye kadar idare umuriyle de lûtfen bizzat meşgul olun!. demiş ve çıkaracağı gazetenin tahrir kadrosu listesi başına rahmetli Ömer Rıza Doğrul'la, M. Turhan Tan'ın isimlerini yazmıştı.

Velid bey gibi, modern Türk gazeteciliğinin piri, üstadı sayabileceğimiz usta bir iktisat adamının çıkarmak ve tutturmak tasavvurunda olduğu bir gazetenin tahrir kadrosunun başına Ömer Rıza merhumdan sonra hemen gelen isim olmak üzere M. Turhan Tan'ı kaydetmiş olması da gösterir ki, üç beş yıl içinde Samih Fethi merhum piyasamızın «As» ları arasında yer almaya muvaffak olmuştu.

* * *

İşte rahmetli M. Turhan Tan'la sıkı fıkı ahbaplığım kendisinin «Zaman» da işe başladığı bu tarihten başlar.

Aslen Sivasın eski bir ailesine mensup olan merhumun dedesi bir paşa imiş. Kendisi tab'an kibar ve cömertdi. Günlük rızkını yalnız kaleminden beklediği halde son derece mükrim, alabildiğine konukseverdi.

Vazife başında fevkalâde ciddî, çalışkan, eğlence alemlerinde ağır başlılığını muhafaza şartiyle pek şen ve neş'eliydi. Velid bey merhum da kendisine itibar ve saygı gösterirdi. Lâkin ikisi de dikbaşlı, tok sözlü, bu iki Türk gazetecisi bir müddet sonra darılıştılardı. Sebebi de rahmetli Velid beyin fazla semahati, cömertliği oldu. Çünkü daima fazla satış yapan bir gazetenin başında bulunmuş, elini uzatınca istediği kadar bol tahsisat sağlıyabilmiş bir gazete sahibi sıfatiyle Velid bey gazetenin muharrirlerine ilk yazı kadrosunu yaparken pek bol keseden davranmış, benim:

— Beyefendi, kadro maaşlarını bu derece bol koymayın; gazete tutarsa mesele yok, maaşlar her zaman arttırılabilir, hüdânekerde, aksi zuhur edecek olursa tahsisat indirmek, adam çıkarmak müşkül olur. Yolundaki mütealâlarına kulak asmamış:

— Efendim, muharrir beyleri tamamile terfih etmeli ki, candan çalışsınlar gazetenin tutup tutmıyacağı on beş gün içinde belli olur!.. Mukabelesinde bulunarak, o zamana kadar yaver giden gazetecilik talihine fazla güvenmiş, fakat «Zaman» da her nedense beklenen rağbeti bir türlü bulamamıştı.

İşte bunun üzerinedir ki kadro yeniden elden ve gözden geçirilmek zarureti hasıl olmuş, rahmetli Samih Fethi de maaşından kesintiler yapılmasına razı olmamış, bu yüzden de gazeteden ayrılmıştı.

Zavallı Velid beyin o müşkül anlarda «Zaman» ı devam ettirebilmek için sarfettiği insan gücü boş gayret ve himmeti daima hüzünle hatırlarım. Bir taraftan siyasî muarızları rahmetli üstadımın bu son teşebbüsünü de baltalamak için var gayretleriyle dedikodu yapıyorlar, meselâ:

— Velid yine softalığa başladı!. Bakın çıkardığı gazetenin ismi «Zaman».. Bu kelime sonundan başına doğru okunursa namaz oluyor kabilinden yarı alay, yarı ciddî iğnelemelerle merhumu küp-

(Devamı 26. sahifede)

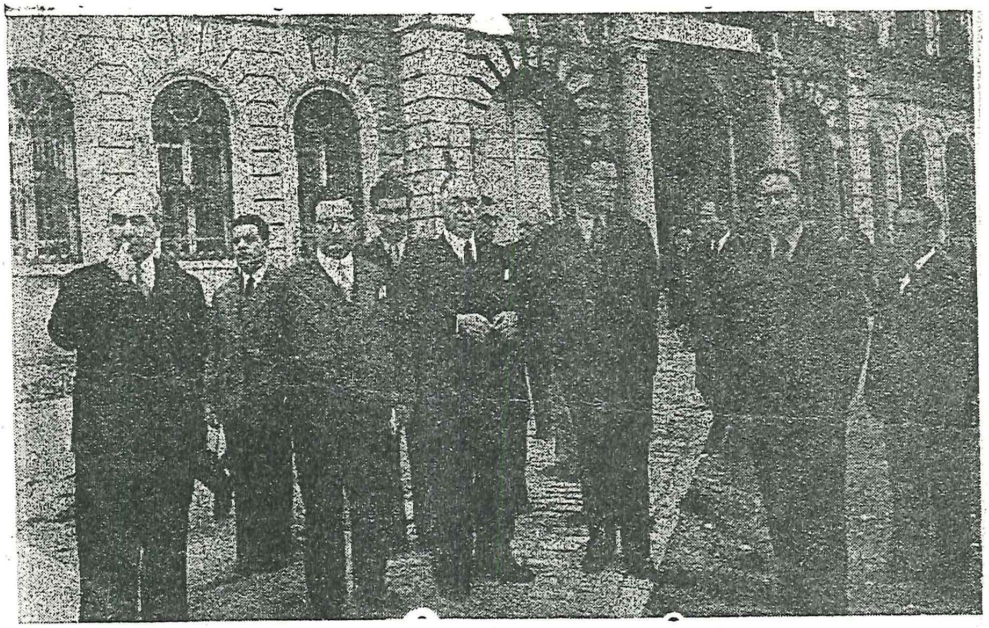

1918 yılı Ekim ayında gazetecilerin üniversiteyi ziyaretleri: Soldan birinci (parmağı dudağında) rahmetli Samih Fetni (M. Turhan Tan), Kâzım Şinasi Derman, Refik Ahmet Sevengil, Cemil Bilsel, Neş'et Halil (Falih Rıfkı Atay'ın kardeşi) ve Doktor Ali merhum.

Halıcılığımız Can Çekişiyor

(Baştarafı 11. sahifede)

kûmeti kurulduğu o karışık günlerde bir evkaf memuru sattırmış.. Bir hafta sonra haber aldım. Hemen at pazarındaki semerci ve eskici esnafına koştum. Bazı parçalarının eşek eğerine çekilmiş olduğunu görünce gözlerim yaşla doldu. Bereket versin ki, orada eskicilik eden Halil ağa adında birisinden bir kaç parça Selçuk halısı bulabildim de, kârını vererek aldım.

Yukarıda söylediğim gibi, halı, Anadoluya Türklerle birlikte gelmiş ve Türkler nerede yurt tutmuşlarsa, oturmuşlarsa orada halı, kilim, namazlak dokunur olmuştur.

Ancak o devirlerde halı bir iktisadî meta değilmiş. Aile işleri arasında kullanılan bir şeymiş. Halının iktisadî bir mal haline gelmesi, sonraları vaki olmuştur.

Eskiden halı dokumakla ad kazanmış yerler şunlardı: Uşak, Gördes, Bergama, Demirci, Kula, Lâdik, Karaman, Kırşehir, Avanos, Ve Niğdenin Maden bucağı, İznik...

Ötekiler, yani Isparta, Kayseri Bor, Sivas, Simav gibi yerlerin halıcılığı yenidir. Buralara halıcılığı (Şark halı ortaklığı) adındaki İngiliz şirketi götürmüştür. Amma, götürmüştür de ne olmuştur? Halıcılığımızın bugünkü perişan hali meydanda değil mi? Fakat meydanda olmakla beraber, bu yürekler acısı durumu bilmeyenler de çoktur zannederm. Halbuki, bu önemli millî ve iktisadî davanın hal ve faslı için herkesçe bilinmesi gerektir. Şu halde, haftaya da onu anlatalım.

Gönül Avcılığı

(Baştarafı 15. Sayfada)

du. Gözlerini kapadı. Sinan'ın yüzü gittikçe yaklaşıyor... Yaklaşıyordu. Dudaklarına değeceği sırada birden bu kolların çemberinden sıyrıldı ve deli gibi eve koşmağa başladı. İçeri daldı.

— Böyle fırtına gibi nereden geliyorsun Semra?

Birden, soğuk bir duş atlında kalmış gibi ürperdi: Mehmet!!!.

— Yarım saattir seni bekliyorum... Böyle telâşla nereden geliyorsun? Yüzün de ne kadar kızarmış! Sana yarın nişanlımı getireceğim. Ya sen komşu avukatla ne âlemdesin? Bari gönlünü avlayabildin mi?..

Arkadan bir öksürük sesi duyuldu. Semra birden heyecanla döndü. Sinan kapıya yaklaşmış, gülerek ona bakıyordu.

— Cevap verseniz Semra! Bu meraklı cevabı ben de bekliyorum.

Mehmet kendini tutamıyarak bir kahkaha attı.

— Ya! Sen herkese muziplik yapar mısın küçük hanım? İşte sonunda seni de böyle yakalarlar.. Sinan'la akraba olduğumuzu bilmiyordun tabîî..

Demek onlar tanışıyorlardı! Bütün bu geceler de bir komediden başka bir şey değildi! Gözleri şimşek çakarak Sinan'a döndü:

— Demek herşeyi biliyordunuz ve benimle alay ediyordunuz öyle mi? Sizden nefret ediyorum!... Diye bağırarak kapıya doğru koştu. Fakat birden kendini iki kuvvetli kolun çemberi içinde buldu. Başı bu kuvvetli göğüse yaslandı ve hıçkırıklar arasında sordu:

— Bunu niçin yaptınız Sinan bey?

— Ne istediğinden emin olmayan muzip, küçük bir kızın kalbini denemek ve kazanmak için sevgilim.

Yarım Düzine Adli Gazeteci

(Baştarafı 13. sahifede)

lere bindiriyorlar, bir taraftan da satış her gün biraz daha düşüyor, günlük varidat azalıyordu. Umumi zan ve kanaat hilâfına Velid bey zengin bir adam değildi. Hattâ bu kötü durum karşısında rahmetli Makri köyde babasından kalma evini emniyet sandığına terhin edip para kaldırmak mecburiyetinde kalmış, bir çok muharrirlere verilmiş vazifeleri bunların müesseseden ayrılmaları üzerine, tek başına derunte etmek fedakârlığına katlanmıştı. Artık matbaada yatıp kalkıyor, işinin çokluğundan evine gidemiyordu.

* * *

Samih Fethi, diğer adiyle M. Turhan Tan matbaadan ayrılmıştı ama, Ömer Rıza merhumla ve benimle tesis ettiği yakın dostluğu sonuna kadar muhafaza etmişti. Esasen iki ay sonra benim de mezuniyetim sona ermiş, yabancı Tütün şirketindeki vazifeme başlamış, Tokat, Niksar ve Erbaa mübayaa mıntakalarını dolaşmak zorunda kalmıştım.

Samih Fethi merhumun son hastalığına kadar kendisiyle pek çok defalar sohbet ve işret âlemlerinde bulundum. O sıralarda rahmetli Ömer Rıza ben ve kendisi ara sıra Eminönünde «Havra» adını verdiğimiz eski bir mâbetten bozma içkili gazinoda buluşur, konuşur, muhabbet eder ve demlenirdik.

Rahmetli Samih Fethi ikimizden de yaşlı idi. Biz de kendisine ağabey muamelesi ederdik. İçki sofrasında mezelerin en mutenasını, meyvaların en turfanda ve pahalısını bulundurmaya dikkat eder, hesabı her zaman kendisi görmek ister, bizlere ağız açtırmaz:

— Yooo!.. Madem ki, ağabeyinizim benim işime karışmak yok; çocuklar ağabeylerinin sözünü dinlerler! Başka sefer de siz beni davet edersiniz! derdi. Sohbetleri daima tatlı ve ilmî konulara dayanırdı. Ara sıra Ömer Rıza merhumla tarihî bir bahis üzerinde münakaşaya başlarlardı ki, zevkle, istifadeyle, alâkayla dinlerdim. Biri Osmanlı, öteki İslâm tarihinde yeditûlâ sahibi bu iki üstadın meclislerinden, münazara ve mülahazalarından çok şey öğrenmişimdir. Cenabıhak her ikisine de rahmet eylesin, makamları cennet olsun.

sayı: 216 - 4 Ekim 1956

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ahmet İhsan Tokgöz'ün Muvaffakıyeti

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

RAHMETLİ Ahmet İhsan Tokgöz, bizde resimli modern mecmuacılığın babası sayılır. Merhumun gündelik gazeteciliği de vardı: 1908 yılında İkinci Abdülhamidin istibdat idaresi sona erip meşrutiyet ilân edilince Ahmet İhsan bey haftalık bir mecmua olan «Servet-i Fünun» un gündelik bir nüshasını da çıkarmaya başlamıştı. Hattâ sıkı istibdat idaresinden kurtulan halkın gazetelere tehalükle, sarılması yüzünden gazetelerin satışı birdenbire çok artmış olduğundan bir aralık gündelik «Servet-i Fünun» u hem sabahları, hem de akşamları yayınlatmaya başlamış, yâni sabah ve akşam gazeteliğini nefsinde toplamış olmak gibi bir rekor da kırmıştı.

Demek oluyor ki, Ahmet İhsan merhumun mecmuacılığı kadar da gazeteciliği vardı. Bu çalışkan Türk gazetecisinin takdire kayda değer başka meziyetleri de göze çarpar: Rahmetli iyi bir mütercimdi de. Türk okurlarına Fransız seyahat romanları yazarı meşhur «Jü es Verne» i ilk önce tanıtan Ahmet İhsan Tokgöz olmuştur. Merhum, bu büyük Fransız üstadının «Seksen Günde Devriâlem», «Kaptan Grand'ın Çocukları», «Denizaltında Seyahat» gibi başlıca eserleri dahil olmak üzere bir düzine romanını dilimize çevirmiştir. Tercüme ettiği eserlerin sayısı elliyi geçer. Ayrıca «Ülfet», «Haver» gibi telif romanları da vardır. Hele «Avrupa da neler gördüm» adlı seyahatnâmesi ve iki ciltlik Türk basınına dair hatıraları gerçekten kıymetli eserlerdir.

Ahmet İhsan Tokgöz merhumun gençlik resmi.

Şimdi bütün bu meziyet'ere bir de rahmetlinin matbaacılığını katınız. Matbaacılık amma Avrupaî mânada muntazam, temiz, bir kronometre gibi saniye sektirmeyen bir ıttıratla işleyen bir matbaacılık. İşte Ahmet İhsan Tokgöz 1942 de, 75 yaşında hayata gözlerini yumduğu vakit: Mecmuacı, gündelik gazeteci, mütercim, romancı, seyyah, tarihî hatıralar yazarı ve mükemmel bir matbaacı gibi yalnız bir tanesi bile bir fâninin bütün ömrü boyunca hakkı olarak iftihar edebileceği bir çok meziyetleri şahsında birleştirmeye muvaffak olmuş bulunuyordu.

* * *

Yukarıda sayıp döktüğüm sıfatlara merhumun politikacılığını katmadım. Ahmet İhsan bey bir aralık Ordudan mebus da seçilmiş, Büyük Millet Meclisinde uzun müddet bulunmuştu. Katmadım, çünkü mebus Ahmet İhsan bey Mecliste Türk basınını ilgilendiren bir müzakere sırasında mesleğini meslekdaşlarını müdafaa edip koruyacak yerde aksini yaptı; aziz kardeşim Hakkı Tarık Us gibi her şeyi göze aldırıp, Türk gazeteciliğini savunup korumadan kaçındı. Bu itibarla onun teşrii hayatı üzerinde durmak istemem. Dinimiz «Ölülerimizi hayırla anınız!» diyor. Meselenin bu cihetini karıştırmıyalım da rahmetlinin gazetecilik, mecmuacılık, matbaacılık, mütercimlik faaliyetinden lâf açalım:

Ahmet İhsan bey 1868 de Erzurumda doğdu. Babası memurmuş. Kastamonulu halis muhlis Türk Tokgözoğlu ailesine mensuptur. İlk tahsilini, babasının memuriyetle dolaştığı İşkodra, Şam gibi geniş Osmanlı imparatorluğunun birbirinden uzak şehirlerinde yaptı. Yüksek tahsilini de Mektebi Mülkiyede bitirdi. İlk memuriyeti Tophane Müşirliği tercümanlığıdır. Fakat daha mektepdeyken arkadaşı Mahmut Sadık merhumla gazeteciliğe heves ettiğinden memuriyet hayatiyle bir türlü bağdaşamamış, istifa ile bu hayattan çekilerek gazeteciliğe, matbaacılığa başlamıştır. Rahmetli hayatının bu safhasını şöyle anlatırdı:

«— Daha Mektebi Mülkiyede talebe iken Mahmut Sadıkla birlikte matbuat'a meşgul olurduk. Mahmut Sadık «Mir'at-ı-âlem» diye bir mecmua çıkarırdı. Ben de «Şafak» gazetesinde çalışırdım. «Jules Verne» in seyahat romanlarını bu sırada tercüme ediyordum.

«Ben Tophane Müşirliği tercümanı tâyin edildiğim sırada Dolmabahçe Gazhanesi devlet idaresindeydi. Tophane Meclisi reisi Sadık paşa bir gün beni yanına çağırdı, Gaz abonelerinin saatlerini yazmaya memur etti. Vazifem şu olacaktı: «Cadde cadde, mahalle mahalle, ev ev, mağaza mağaza dolaşacak, kim ne kadar sarfiyat yapmışsa kaydedecektim. Ben bu kadar sene Mektebi Mülkiyede bunun için mi okumuştum?»

«Teklif fena halde gücüme gitti. Mektebi Mülkiyeyi bitir, sonra havagazı kontör'ü yaz! Yaşımın ve mevkiimin müsaadesi nisbetinde hafif bir itirazda bulunmak istedim:

«— Mutlaka bu işi yapacaksın! dediler. O aylık bu iş geri kalmasın, dedim, gazetecilik merakı da beni sürükledi; evleri, mağazaları dolaştım, gaz sarfiyatını yazdım. Fakat ikinci ay girmeden Sadık paşanın huzuruna çıktım:

«— Ben bu işi yapamıyacağım paşam!.. dedim. Tophane müşirliğinin birinci tercümanı bir Ermeni idi. Ben ikinci tercüman olarak alınmıştım. Paşaya saat yazıcılığından daha ehemmiyetli resmî işlerle meşgul olmak için geldiğimi anlattım. Paşa:

«— Mutlaka bu işi yapacaksın!. diye israr etti. Ben de oracıkta, ayak üzerinde istifamı yazdım memuriyetten ayrıldım.

* * *

«Daireden ayrıldıktan sonra asıl üzüntü başladı. Benim Tophane Müşirliği tercümanlığında altı buçuk altın lira aylığım vardı. Öyle bir aylık ki, herkes:

«— Yahu! Yirmi yaşındaki bir çocuğa altı buçuk lira aylık nasıl verilir? Diye bana hased ediyordu. Babam da o sırada İzmirde defterdardı. Evvelâ kalkıp onun yanına gitmeyi düşündüm. Fakat istifa ettiğimi yâni padişahın nimetini teptiğimi öğrenince kızar da beni kovarsa!.. diye korkuyordum. Herşeyi göze alıp babamın yanına gittim, bana yüklediklerî acayip vazifeyi anlattım. Kaşlarını çattı:

«— Peki, ya sen ne yaptın?. diye haykırdı. Korkumdan «İstifa edip çekildim!» diyemiyordum. Meğer yanılıyormuşum. Çünkü «İstifa» kelimesi henüz ağzımdan çıkmıştı ki:

«— Istıfanı vermeden gelmiş olsaydın seni eve sokmazdım. Ben seni on beş sene mağazaların gaz saatlerini yazasın diye okutmadım!. dedi ve sonra sordu:

«— Şimdi ne yapacaksın ?.

«— Roman tercümelerinden beş, on kuruş topladım, matbaa açacağım! cevabını verdim.

«— Haydi Allah selâmet versin! Git, matbaanı yap, hevesini al. Olmazsa bir çaresine bakarız. dedi, fikrimi teyiç ettî.

« Ben de İstanbula döndüm, iki arkadaş buldum, (Ahmet İhsan ve Şürekâsı) diye Ebussuut caddesindeki matbaayı 1305 de (1391) kurduk. Sonra ortaklardan biri öldü. Öteki de ayrıldı. Yalnız kaldım...»

* * *

Tophane Müşirliği Meclis reisi Sabit paşanın bir takdirsizliği yüzünden Türk basın âlemi bu suretle Ahemt İhsan merhumu kazanmış olmak gibi büyük bir taline kavuşturdu. Amma rahmetlinin matbaasını kurması da hiç kolay olmamıştır. Siz zamanın zihniyetine bakın ki en yakın akrabaları bile bu yüzden kendisine gücenmişlerdir:

«— Ben matbaayı açtıktan sonra binanın duvarı üstüne (Ahmet İhsan ve Şürekâsı) diye yazdırmıştım. Devrin taassubuna bakınız, bu yazı yüzünden bir çok akrabamız bizim eve uğramaz oldular.

«Babam o sıralarda Divan-ı Muhasebata âza olarak İstanbula gelmişti. Bir gün eve döndüm. Dayılarım bizde toplanmışlardı. Bazıları kazasker, bazıları da mevalîdendi:

«Mutad üzere babamın elini öpmeye gittiğim vakit merhum:

«— Oğlum, dayıların senden şikâyetçi, dâva var; dinle bakalım!. dedi.

«Meğer onların dâvası, daha doğrusu şikâyetleri şu imiş: Mevaliden ve kazaskerden akrabası bulunan bir adam, ismini duvarlara yazdıramazmış; bu hal, affı kabil olmayan bir lâübalilik imiş!..

«Vakıa o devirde duvarlarda hiçbir Türk ismi yoktu. Hattâ Mısır Çarşısındaki esnaf bile isimleri yazılı tabelâ koymazlar, gemi, süpürge, kule gibi birer amblemle dükkânlarını hüviyetlendirirler, dükkânlarının cephesine bunları asarlardı.

«Rahmetli babam da eski adamlardandı amma, hür fikirli idi; yenilik cereyanına pek karşı gelmezdi. Bu patırdılara bıyık altından güldü. Fakat dayılarım da fena halde darılıp bir daha bize gelmediler, semtimize dahi uğramadılardı...»

İşte Ahmet İhsan Tokgöz merhum, matbaacılığa bu zor şartlar içinde başlamıştır. Mecmuacılığı, gazeteciliği, yazarlığı ise ikinci bir sohbete zemin teşkil edecek kadar merak gıcıklayıcı, ibret verici safhalarla, olaylarla doludur. Bunu da inşaallah gelecek haftaki sohbetimizde anlatırım.

sayı : 217

Ahmet Ihsan Beyin Başından Geçenler

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

AHMET İhsan Tokgöz merhumun matbaacılığa nasıl başladığını geçen haftaki sohbetimizde anlatmıştım. Rahmetlinin mecmuacılığı ve gazeteciliği de aynı, hattâ daha büyük zorluklarla karşılaşmıştır.

Merhumun vefatından bir kaç ay evvel «Cemaleddin Saraçoğluna yadigârım. 16/12/1941» itrafını taşıyan hatırasından ve bizzat kendi ağzından dinlediğim menkıbelerden hülâsa etmek suretiyle kısaca anlatayım:

«İlk tercüme eserim: «Bir serseri» adlı romandır. O zamanlar Beyazıt'da bir Kirkor vardı ki, dükkının yarısında arpa, yarısında da kitap satılırdı. Benim «Bir serseri» tercümesini bu Kirkor satın aldı, Matbaayı Askerîyede bastırdı idi. Kitap on beş forma tutuyordu. Ve her formayı bir mecidiyeye (yirmi kuruş) sattım. Şurasını derhal ilâve edeyim ki, «Bir serseri» hiçbir edebî kıymeti olmayan alelâde bir macera romanıydı.

«Yine o sıralarda Ahmet Rasim merhum, Fransız romancısı Georges Ohnet'nin meşhur «Demirhane Müdürü» eserini kitapçı Arekel tercümeye başlamış, fakat kitapçı ile arasında çıkan bir anlaşmazlık üzerine eseri yarıda bırakmıştı. Bu romanının tercümesini ben bitirdim. Bu iki tercümeden kazandığım para ile Fransız seyahat romanları yazarı meşhur «Jules Verne» in «Seksen günde devrialem» ini tercüme edip kendi hesabıma bastırdımdı. Bunu, yine aynı yazarın «Deniz Altında seyahat» ı takip etti.

«Tercümelerim çok rağbet görüyordu. «Deniz altında seyahat» ı bastırırken Fransızca aslındaki resimler çok hoşuma gitmişti. Ana kalıpları kitabın Fransadaki tabiı Hetzel ve şürekâsı müessesesinden getirtdim. Bu resimler o kadar rağbet gördü idi ki, eser daha forma forma neşredilirken âdeta kapışıldı, bir nüshası da kalmadı idi. «Kaptan Grand'ın Çocukları» da ayni rağbeti kazandı. Bu rağbet karşısında eserlerin tabı masrafı olmasa daha fazla kazanılacağını düşündüm ve işte bu üç romanın safi kazancı ile 306 senesinde matbaamı kurmuştum. (1890).

«Yine bu roman tercümeleri sayesinde ben Türk mütercimlerinin meşhurlarından olmuştum. O sıralık Ahmet Mithat efendi merhumla anlaşıp «Resimli Tercüman-ı Hakikat» adlı haftalık bir dergi çıkarmaya karar vermiştik. Fakat bu proje suya düştü. Padişah yeniden gazete ve mecmua imtiyazı verilmesini yasak etmişti. O halde mevcut gazetelerden birisiyle anlaşıp gazeteye ilâve gibi resimli bir mecmua kurmak mecburiyetinde idik.

«O tarihte İstanbulda Ahmet Mithat merhumun «Tercüman-ı Hakikat» ından başka günlük olarak Filip efendinin eski «Vakit» i yerine çıkan «Tarik» i, en eski gazetemiz olan Çörçill'in mahut «Ceride-i Havadis» inin yerine çıkan «Saadet», Mihranın «Sabah» ı ve birde Galatada Millet hanında Rumca çıkan «Konstantinopolis» gazetesinin sahibi Nikolaidinin öğleden sonraları çıkardığı «Servet» gazeteleri vardı. Bu «Servet» gazetesinde ben ajans telgrafları haberleri müterciminliği yapmıştım. Bu yüzden de Nikolaidi'yi yakından tanırdım. Kendisine kaş vurdum. Ufak bir ücret mukabilinde «Servet» gazetesine bir fennî ilâve çıkarmak üzere iznini alıp bana vermeği kabul etti, istidasını verdi.

«İstida Bâbıâli matbuat kaleminden dahiliye nezaretine oradanda saraya gitti. «Servet» gazetesine ilâve olarak çıkacak resimli nüshanın «Servet-i Fünun» adı altında olması hakkında irade çıktı. Ben artık sevincimden kabıma sığamıyordum. Çünkü matbaamı kurmuş, gazeteci olmak istiyordum. «Servet» in ilâvesi şeklinde müsaadesi çıkan «Servet-i Fünun» un hazırlığına başladım..

* * *

«İyi bir resimli haftalık gazete çıkarmak için matbaamda kâfi derece de hazırlık yoktu. O sıralarda Avrupada henüz doğmuş olan Çingokrafiyi İstanbulda bilen yoktu. Avrupa ile muhabereler yaptım, Galvano bir çok kalıplar klişeler getirttim. Bunlar o devrin meşhurlarının resimleriydi. O zamanlar bile Türkiyede protestanlık yayan mercandaki «Kitabı Mukaddes» müessesesinden kira ile tabii manzaralar klişeleri kiraladım ve 1891 yılı Martının 27 nci günü «Servet-i Fünun» un ilk nüshasını çıkardım.

«Karşılaştığım zorluklar çeşitli ve bezdiriciydi. Evvelâ resim bulmak ve bunları hakkettirmekteki zorluklar artıyordu. Sonra elde ettiğimiz resimleri de iyi basamıyorduk. Matbaada makinelerin kazan silindirlerine hurufat ezilip bozulmasın diye çuha sarmak âdeti vardı. Bu yüzden çinko resimler iyi basılamıyordu ve ben bunun önüne nasıl geçilebileceğini bilmiyordum. Vakıa çeşitli Avrupa şehirlerindeki tabı müesseseleriyle yaptığım muhabereler bana ümit veriyordu. Bu durum karşısında bir tetkik seyahati yapmamın lüzumuna iman ettim amma, bu seyahat kendi hesabıma olacağı için masrafımı nasıl karşılayabileceğimi de kötü kötü düşünüyordum.

«Ahmet Mithat efendi merhum bir sene evvel, İsveçte toplanan müsteşrikler kongresine hükûmet tarafından gönderilerek dönüşte «Avrupada bir Cevelân» diye bir kitap çıkarmıştı. Bundan ilham aldım. Tetkik seyahatimden dönüşümde ben de bir Avrupa seyahatnamesi yazıp bastırsam acaba masraflarım çıkar mı? diye hesapladım. Şayet seyahatnamemi resimli olarak çıkarsam bu resimli seyahatname de romanlarım gibi rağbet bulur diye yüreğime kuvvet geldi.

«Servet-i Fünun» un henüz altıncı sayısı çıkmıştı. O zamanlar Avrupa seyahatleri meselesi pa-

1891 «Servet-i Fünun» un arkadaşları.

yasağına henüz uğramış değildi. Mahallemizin imamından bir ilmühaber aldım, zaptiye nezaretinde çalışan bir Ermeni tercümana verdim, pasaportu doldurdular, zaptiye nazırı Kâmil efendi imzaladı, hemen Fransız mesajeri kumpanyasının köhne «Kamboç» vapurunda kamara biletimi aldım o devirde Galata rıhtımı henüz yapılmamıştı. Limanda şaşmandırada bağlı duran vapura girdiğim vakit «Servet» gazetesinde İngilizce, Arapça, Farsça mütercimliği yapan kapı yoldaşım Übeydullah hocayı karşımda buldum. Bana Pariste, Londrada, Viyanadaki seyahatlerinde oturduğu ehven fiyatlı, küçük otellerin adreslerini verdi. O tarihte Avrupaya gidenler, sefirler e sefaret kâtiplerinden ibaretti. Sefirlerimizin çoğu da Türk değildi; Kâtipler böyle idi. Yâni biz Türkler Avrupada yolculuğa dair hiçbir fikre sahip değildik. Übeydullah efendi kardeşimin verdiği adresler çok işime yaradı. Vapurda bir Türk daha vardı. Mançester şehbenderliğine giden Lütfi Simavî beydi. (*) Bu zat bile benim mülkiye mektebi mezunu olduğum ve bu itibarla da bir çok yüksek memuriyetlere erişmek yolu üzerinde bulunduğum halde bunları tepip sırf şahsî teşebbüs fikrine uyarak modern matbaacılık ve resimcilik görgümü arttırmak maksadiyle Avrupaya gidişimi garip buluyordu.»

(Devamı 26. sahifede)

(*) Meşrutiyetin ilânından sonra Sultan Reşadın ve bilâhare Vahidettinin baş mâbeyincisi ve rahmetli Sedat Simavinin yakını olan zattır ki saray hatıralarını yazmış ve neşretmiştir. Tanrı rahmet eylesin.

C. S.

Ateş Masalları

(Baştarafı 22. sahifede)

Tevfik Fikret, oğluna verdiği nasihatta, batıdan bize medeniyetin ateşini getirmesini söyler ve önünde örnek olarak hep gökteki ateşi çalıp yerdekilere öğreten Pronete'yi düşün» der:

Gör daima önünde esâtiri evvelin
Gökten daha narî çalan kahraman
Varsın bulunmasın bilecek nam ve şanını

Mehmet Akif safahat isimli kitabının beşinci cildinde, manzum koşdurduğu bir adamın ağzından Çanakkale harbinin ateş mahşerini şöyle anlatır:

Bomba şimeşkleri beyninden inip her siperin
Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin
Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğım;
Atılan her lâğımın yaktığı yüzlerce adam!
Saçıyor zırha bürünmüş de o namert eller
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller!
Veriyor yangını durmuş da açık sinelere
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare!
Top tüfenkten daha sık; gülle yağan mermiler.
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdide güler!

Ahmet Haşim akşam ufkundan karanfil saksına kadar her şeyle ateş ve yangın gören yaratıcı hayaliyle emsalsiz ateş mısralar yaratmıştır:

Eğilmiş arza kanar, muttasıl kanar güller;
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller;
Sularını yandı neden tunca benziyor mermer
Bu bir lisanı hafidir ki ruha dalmakta!

Karanfil ona göre sevginin dudağından getirilmiş bir damla alevdir:

Yarin dudağından getirdi
Bir katre alevdir bu karanfil.
Gönlüm acısından bunu bildi
Düştükçe vurulmuş gibi yer yer
Kızgın kokusundan kelebekler
Gönlüm ona pervane kesildi!

Aşkı, iki ruh arasında akan bir ateş ırmağına benzeten de odur:

Ateş gibi bir nehr akıyordu
Ruhumla o ruhun arasından!
Vurdukça bu nehrin ona aksi
Kaçtım o bakıştan o dudaktan!

Piyale ismindeki şiir kitabının ilk mısralarında da kitabını şöyle takdim eder:

Zannetme ki güldür ne de lâle
Ateş doludur tutma yanarsın
Karşında şu gülgûn piyale!
İçmişti Fuzulî bu alevden
Düşmüştü bu iksir ile mecnun
Şiirin sana anlattığı hale!
Yanmakta bu sağmerden içenler
Doldurmuş onunçin piyale!
Baştan başa efgan ile nale
Ateş doludur tutmayın yanarsın
Karşında şu gülgûn piyale

Ahmet İhsan Beyin Başından Geçenler

(Baştarafı 13. sahifede)

1891 yılı mayısının ikinci günü Fransız bandıralı «Kamboç» vapuru ile İstanbuldan ayrılan rahmetli Ahmet İhsan bey bu seyahata çıktığı gün cebinde yetmiş beş tane altını varıd. Bu para ile bütün Avrupayı gezip dolaşacak, modern matbaaları, klişehaneleri yakından tetkik edecek, mecmuasına o güne kadar İstanbulda görülmemiş yenilikler sağlayacak, sonra «Avrupada neler gördüm?» adlı seyahatnamesini neşredecekti ki, bugün dahi zevk, lezzet ve hattâ istifade ile okunacak bir kaç seyahatnamemizden biridir.

* * *

Türkiyemizin ilk modern resimli mecmuası olan «Serveti Fünun» un nasıl geliştiğine dair Ahmet İhsan Tokgöz merhumu dinlemeğe devam edelim:

«Serveti Fünun» un ilk altı nüshasını Bâbıâli yokuşunun şimşir hakkâklarında yaptırdığım resimlerle, mercandaki «Bayblhavz» dan kiraladığım klişelerle beraber Pariste bir ajanstan getirttiğim ecnebi meşhurları portreleriyle donatmıştım. Avrupa seyahatimden dönerken Viyanada «Angrer und Göschel» çinkografi fabrikasıyla yaptığım anlaşma üzerine İstanbul manzaraları fotoğraf arını bu müesseseye göndermiştim. Bunların klişeleri geldi. Kendim Pariste, Viyanada matbaaları gezip incelemelerde bulunmuş, buyeni klişelerin nasıl basıldığını, ne gibi mürekkeu kullanmak lâzım geldiğini de öğrenmiştim. Ayrıca Pariste bir kâğıt fabrikasına resim basmaya elverişli kâğıt dahi ısmarlamıştım. Kâğıtlarım da geldi. Bu, benim ilk ticarî muamelemdi. Viyana klişelerinden «Ortaköy camii şerifi» resmini ikinci ayın birinci sayısına basarken tabı makinesi üstünde kendim uğraşmıştım. Öyle sanıyorum ki, İstanbulda çinko ile basılan ilk mahallî nefis resim budu...»

SAYI : 418

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Ahmet İhsan Beyin Son Günleri

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

DAHA ben dünyaya gelmezden iki yıl evvel, yani bundan tam 65 yıl önce Türkiyede modern ilk resimli dergiyi çıkarmaya başlamış olan rahmetli Ahmet İhsan Tokgöz.e yakın münasebetim İkinci Dünya savaşının ilk aylarına rastlar.

O sıralarda ben yalnız başıma gazetemde didinip duruyordum. Bir taraftan henuz tutunmuş gazetenin insan takatini aşan çeşitli ve türlü meşgalesi kâfi gelmiyormuş gibi, bir taraftan da Nuruosmaniyede yaptırmaya başladığım yeni idarehane binasının harb dolayısile bir kısmı nadiren, bir kısmı da hiç bulunamaz, yahut çok zorlukla sağlanır bin bir malzemesi, demiri, çivisi, putreli başıma belâ kesilmişti. Bereket versin ki, binanın mimarı kayınbiraderim, müteahhitleri de onun yakın meslekdaşı ve dostu mimar Tahir Tuğbeyle ortağı, pek temiz, son derecede dürüst insanlardı. Eski binamızı bir an evvel boşaltmaya mecburduk, zira sahibi tarafından başkasına satılmıştı ve yeni mal sahibimiz binanın mümkün olan sür'atle tahliyesini isteyip duruyordu.

İntişar halinde bulunan gündelik bir gazetenin mürettiphanesini, dizme makinelerini, türlü servislerini, intişar intizamını aksatmadan başka br binaya taşımanın ne demek olduğunu ancak böyle bir zaruretle karşı karşıya gelmiş o anlar lâyıkiyle takdir edebilirler.

O sıralarda Ahmet İhsan bey merhum da matbaasındaki hususi dairesinde hasta yatıyormuş. «Servet-i Fünun» matbaasiyle gerek eski idarehanemiz, gerekse yeni binamız oldukça yakın olduğundan müz'iç bir cilt rahatsızlığından mustarip olan rahmetli, benim bu programlı nakil faaliyetimi tetkik ederek eğ enir, vakit geçirirmiş.

Ahmet İhsan Tokgöz merhumun en son resmi.

Nihayet yeni binamızın inşası sona erdi, gazetenin muntaazman intişarını aksatmadan bütün tesislerimizi yeni binamıza nakledebildik. Henüz lâyıkiyle daha yerleşmemiştik ki bir gün öğleden sonra üstad yeni binamıza çıkageldi. Ben kendisini şahsen, şöyle uzaktan tanırdım. Fakat son zamanlarda bıyıklarını traş etmiş, ayrıca siyah gözlük de takmış olduğndan ilk telâkide birdenbire misafirimi tanıyamadım. Fakat siyah gözlüklerini çıkarınca hemen ellerine sarıldım, öptüm. İlk söz olarak:

— «İnşaat ve nakil faaliyetinizi yakından takip ettim. Yeni binanı da inşa halindeyken birkaç kere gezdim. Zevkini tebrik ederim. Bir gazete için en elverişli şekil ve tarzı bulmuşsun. Şimdiye kadar hiç Avrupayı gezip gazete idarehanelerini tetkik ettiğin oldu mu?.. dedi.

Cevap olarak Avrupaya gittiğimi fakat gazete idarehanelerini gezip dolaşmadığımı söyledim. Binanın inşası tarzındaki zevke gelince iltifatlarının benden ziyade mimarı kayınbiraderim İhsan Yapanar'a ait ve raci olması gerektiğini ilâve ettim.

Yine iltifatlarını tekrar adı, tertip ve tabı dairelerini gezdi; bazı noktaları tenkid bazılarını takdir etti. Az parayla, hele borçlanmamaya dikkat ederek, meydana gelen, mütevazı, fakat modern ve son derecede kullanışlı yeni idarehanemin gerek gazeteme, gerekse şahsıma hayırlı olmasını temenni ederek, ertesi günü evine daveti de ihmal etmiyerek çıktı gitti idi.

İşte rahmetlinin işsizliği ve can sıkıntısını gidermek için ara sıra yaptığı küçük gezintiler sırasında tesadüf kabilinden yakınındaki bir gazete idarehanesinin inşasıyle meşgul olması yüzünden başlayan dostluğumuz pek az zamanda, çok ilerlledi idi. Galiba sohbetimden de zevk almış olacak ki, sık sık beni çağırtır, ara sıra da ziyaretime gelirdi. Pek nadir sokağa çıkardı, çünkü hastaydı. Bir nevi cilt hastalığı yüzünden yüzünün, ellerinin derileri soğan zarı gibi soyulur dökülürdü. Bana:

— Merak etme oğlum, sari bir hastalık değil, başkasına geçmiyor amma benden de geçmiyor, bir türlü iyileşemiyorum!. derdi. Refikası İsviçreli bir hanımdı. kocasının sıhhatiyle, huzur ve rahatiyle yakından ilgilenir, rahmetlinin benimle görüşmeketen hoşlanıp açıldığını söyler, kendilerini sık sık aramamı ısrarla rica ederdi.

Ben de işimin çeşitliliğine ve çokluğuna rağmen her fırsat zuhurunda yaşlı komşumu ziyarete koşar, onun o hasta halinde ve yaşının bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen, hâlâ nasıl çalışıp didindiğini gıpta ile seyrederdim, uzun tecrübe ve nasihatlerinden faydalanırdım.

İşte bu karşılıklı ziyaretler ve hasbihaller sırasındadır ki, eski Türk gazeteciliği ve matbaacılığı hakkında merhumdan pek çok menkıbeler, maceralar dinlemişimdir..

* * *

Rahmetli Ahmet İhsan Tokgözün basın hatıralarından uzun uzadıya bahsetmeyi lüzumsuz görürüm, çünkü merhum bunları tâ 1888 yılından itibaren yazmış ve kitap şeklinde bastırmıştır. Rahmetli üstadım Ebüzziyazade Velid bey kadar tatlı ve çekici bir anlatış tarzı yoktu amma ondan daha eski ve bilhassa çok daha tecrübe i olduğu için yine zevkle, alâka ve istifade ile can kulağından dinlenirdi.

Benim de bilhassa tercüme ile uğraştığımı ve galiba tercümelerimi de beğendiği için gazetemin neşriyatına fazla alâka gösterir, nasihatlerini, takdir ve tenkidlerini benden esirgemezdi. İkinci Dünya harbinin patlak vermiş olması kendisini son derecede üzmüştü. Fakat bizim harbe katılmayıp seyirci kalmamızı memnunlukla telâkki ederdi.

— Anlamıyorum, derdi, ilim de fen de bu kadar ileri gitmiş Avrupalılar nasıl oluyor da çeyrek asır içinde iki defadır birbirlerini mahva uğraşıyorlar Bu gidişle medeniyet mahvolacak, Avrupa bir harabezâre dönecek, o mâmûreler birer kül yığını haline gelecek. Yazık değil mi? Günah değil mi?..

Yaşının yetmişi aşmış olmasına rağmen hafızası yerinde, muhakemesi kuvvetliydi. Yirmi yaşındayken, matbaacılığa ve gazeteciliğe başladığı sıralarda başından geçenleri şaşılacak bir sıhhat ve muhakeme ve imrenilecek bir hafıza kuvvetiyle bir anlatışı vardı ki, saatlerce dinlemiş olsam bıkıp usanmazdım.

1908 de meşrutiyetin ilânı sırasında haftalık «Servet-i Fünun» mecmuasından başka sabah ve akşam nüshalariyle günlük «Servet-i Fünun» u nasıl çıkardığını anlatırken sesi tokiaşır, gözlerinde bir gençlik parlaklığı tutuşur, sadrâzam Kâmil ve Sait paşa arla yaptığı mücadeleleri anlatırdı.

* * *

Ahmet İhsan merhuma çok dokunmuş bir vak'a vardır ki, meşrutiyetin ilânı günlerine rastladığı için hayatının bu devresinden ne zaman lâf açsa mutlaka bu bahse temas ederdi. Meşrutiyetin ilânından sonra İkinci Abdülhamidin nazırları evlerinden alınıp Zaptiye Nezaretine, oradan da evvelâ Büyük Adaya, sonra da Midilli Adasına sürgün edilmişlerdi. Rahmetli derdi ki:

«— Eski nazırlar evlerinden toplanırken mümayişçilere türlü türlü adamlar karışarak çok çirkin şeyler yapmışlardı. Meselâ Serasker Rıza Paşa merhum neşrey ediği hatıratında kendisinin Zaptiye Nezaretine nakli sırasında zat mührünün «Servet-i Fünun» gazetesi sahibi tarafından alınmış olduğu yazılıdır. 1914 Cihan Harbinde İsviçreye gelmiştim. Eski Serasker Rıza paşanın da İsviçrede Cenevrede bulunduğunu öğrendim, doğruca apartmanına yollandım. İkinci Abdülhamidin ihtiyar seraskeri bembeyaz olmuş gümrah sakalı ile köşedeki kanapeye kurulmuş oturuyordu. Apartmanda bir çok misafirleri vardı, oğu larından Süreyya paşa da yanında idi.

Kendimi İstanbuldan yeni gelmiş bir Türk misafir olarak tanıtmak suretiyle paşanın yanına girdim, kendisini selâmladım, hoş beşten sonra:

— Paşam, beni tanıdınız mı? diye sordum. Menfi cevap verdi. Ben ısrar ettim:

— Hele iyi bir düşününüz! Benimle karşılaşmış olduğunuzu hatırlıyor musunuz?

Paşa beni iyice süzdükten sonra:

— Hayır, dedi sizinle zannedersem ilk defa o mak üzere karşılaşıyorum. Bunun üzerine kendisine dedim ki:

— Paşam ben «Servet-i Fünun» sahibi Ahmet İhsanım. Neşrettiğiniz hatıratınızda zat mührünü aldı dediğiniz adam benim. Bendeniz hayatımda zatıalinizi ilk defa olmak üzere yakından görüyorum...

Merhum paşa da:

— Evet haklısınız, o gece mührümü alan adam siz değilsiniz, başka bir kimseydi. Şu kadar var ki, o adam sizin isminizi vermişti, ben de öyle sanmış ve öyle yazmıştım. Affedersiniz! dedi.

Şu vak'a size meşrutiyetin ilânından on beş gün geçtikten sonra başlamak şartiyle İstanbulda ne acayip şeyler geçtiğini aniatmaya yeter de artar bile...

Sayı: 220

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Pembe Konak Nasıl Iflas Etti?

★ Mithatpaşanın yadigârı
★ Hizmeti - Umumiyenin çalışmaları
★ Yeni Sahne nasıl kuruldu?
★ Payitaht gündelik gazetesini de onlar çıkardı
★ 35.000 liralık açık nasıl olmuştu?
★ Bu hususta Refik Halit neler yazdı?
★ Ne alana ne de verene hayrı dokunmamış
★ Hâdise nelere sebeb olmuştu?

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

MÜTAREKE devrinin bâbıâli yokuşu Damat Ferit kâbinesi zamanının gazetelerinden ve gazetecilerinden lâf açmış iken eğinlerde basın âlemini bir hayli dalgalandırmış bir gazeteden, «Hizmet-i-Umumiye» müessesesinin nâşiri efkârı «Payitaht» gazetesi ile gerek müessesenin, gerekse gazetenin umumi müdürü İsmail Faik beyin faaliyetinden bahsetmemek münasebet almaz.

Evvelâ «Hizmet-i-Umumiye» müessesesi hakkında malûmat vereyim: Mithat paşa merhumun Türk milletine bir yadigârı olan «Emniyet Sandığı» gibi rehin mukabilinde ihtiyaç sâhiplerine ödünç para temini gayesiyle İsmail Faik bey adında teşebbüs sahibi bir zat tarafından 1328 yılında kurulmuş olan bu müessese başlangıçta oldukça rağbet görmüş, zamanla bu rağbetten cesaret alarak işi büyüttükçe büyütmüş, kundura imâlâthanesinden tutun da, terzihane, fotoğrafhane, emlâk alım satımı, nihâyet mecmuacılık ve gazetecilik gibi birbirine taban tabana zıt bir çok sanat ve ihtisas mesleklerine de el atmıştı.

«Hizmet-i-Umumiye» nin genel merkezi Beyâzıtta, Bakırcılarda, 71 sayılı (Pembe Konak) ta idi. Ayrıca Üsküdarda, İskele caddesinde, Boskoflu denilen yerin karşısında bir şubesi vardı. Bâbıâli karşısında İbrahim Hilmi beyin Kütühane-i Askerisinin üstündeki dairelerde bir şube daha açmıştı.

«Hizmet-i-Umumiye» müdür-i umumisi İsmail Faik «Şahsî teşebbüs», geçimini devlet kapısından, yâni memurluktan beklememek prensibinin pek hâraretli bir tarafdarı davranıyor, teşebbüsten teşebbüse atılıyor, «Başarı cesurların hakkıdır.» tekerlemesine ayak uyduruyor, bazı işlerde muvâffak da oluyordu.

Dediğim gibi «Hizmet-i-Umumiye» nin asıl kuruluş sebebi «Emniyet Sandığı» gibi halka ikrâzda bulunmaktı. Gazetelerde çıkan büyük, şatafatlı ilânlarda, halka hizmet âmacıyla kurulmuş müessesenin fâaliyet sahasını şöyle izah ediyordu:

«İkraz — 100 liradan yukarı sermayeleri alır, işletir, helâlından her ay temettü hissesi dağıtır. Parasını işletmek isteyenler için, sekiz yıllık namuskâr bir maziye malik müessesemizin her yerden kârlı olan şartlarını anlamak faydalıdır.»

İstikraz — paraya ihtiyacı olanlara her nevi kıymetli ve kıymetsiz eşya, maaş kuponları mukabilinde para verir.»

«İş — için biricik ajânstır. ehliyet ve ihtisas sâhibi olanlara iş bulur, geçim sağlar.»

«İşçi — bilûmum ticarî, sınaî müesseselerle konaklara lâzım memur ve memureleri, sanayi erbabı usta ve çırakları, orta hizmetçileri, süt nine, aşçı vesaireyi sür'atle bulur ve kefilli olarak gönderir.»

«Ecnebi lisanları — İngilizce, Fransızca, Almanca, Rumcayı isteyenlere az bir müddette öğretir ve her dersten yalnız beş kuruş ücret alır.»

«Emlâk alım, satımı — Yapar. Kiralık evlere müşteri bulur. Dükkân, mağaza vesai reyi devreder.»

«Terzihane — sinde şık ve zarif kostümler biçer ve diker. On beş liradan kırk beş liraya kadar sipariş kabul eder. Rehin mukabilinde veriseye de siparişler alır.»

«Kundurâ boyası — imalâthânesinde bir çok Avrupa ve yerli mallarından daha temiz ve daha güzel, her renkte, cilâsı içinde, kundura boyaları hazırlar, boyaları derileri kat'iyen çatlâtmadığı gibi, ayna gibi de parlatır. Toptan ve perakende satar.»

«Fotoğrafhane — sinde vesika boyundan tabiî cesamete kâdar güzel ve ucuz resimler çıkartır. Hanımlar için hanım fotoğrafçısı vardır.»

«Neşriyat — Memleketin ilim, edeb ve san'atına hizmet emeliyle her hafta «Şebâb» aydâ bir «Sanayi», on beş gün de bir «Hizmet-i-Umumiye» mecmualarını neşreder. gerek bu neşriyatta, gerekse yevmî gazetelerle gayet ehven flat mukabilinde her türlü ilânı kabul ve derceder. Ayrıca gerek Türkçe, gerek yabâncı dillerde duvar ilânları, el ilânları kabul eder ve dağıtır.»

* * *

Görülüyor ya, ilk ikraz ve istikraz kısmı zamanımızın banka ilânlarını pek andıran, fakat yabâncı dil dershanesi, kundura boya imalâthanesi, terzihane, fotoğrafhane, iş ve işçi bulma gibi birbirleriyle pek bağdaşamıyan bir takım ihtisas şubelerini de nefsinde toplayan «Hizmet-i-Umumiye» müessesesi sanki bütün bu zıt, çapraşık faâliyetler yetişmiyormuş gibi günün birinde «Yeni Sahne» adında bir tiyatro kurduktan başka bir, «Payitaht» isimli bir gündelik gazeteyi de Bâbıâli caddesine kapıp koyveriverdi idi.

Hâlâ hatırımdadır: «Payitaht» ın intişârı Bizim Yokuşta tahrir müdürü, mütercim, muharrir muhbir ücretlerini bir hayli yükseltti idi. «Hizmet-i-Umumiye» müdür-i umumisi gazetenin de umumi müdürü olduğu için bol keseden maaşlar, yazı ücretleri takdir ediyor, başkasının cebinden hovardalık kabilinden gayet cömert davranıyor, bu görülmemiş semahat karşısında birçok meslekdaş yıllardır çalıştıkları gazeteleri bırakıp yapılan davete icabetle:

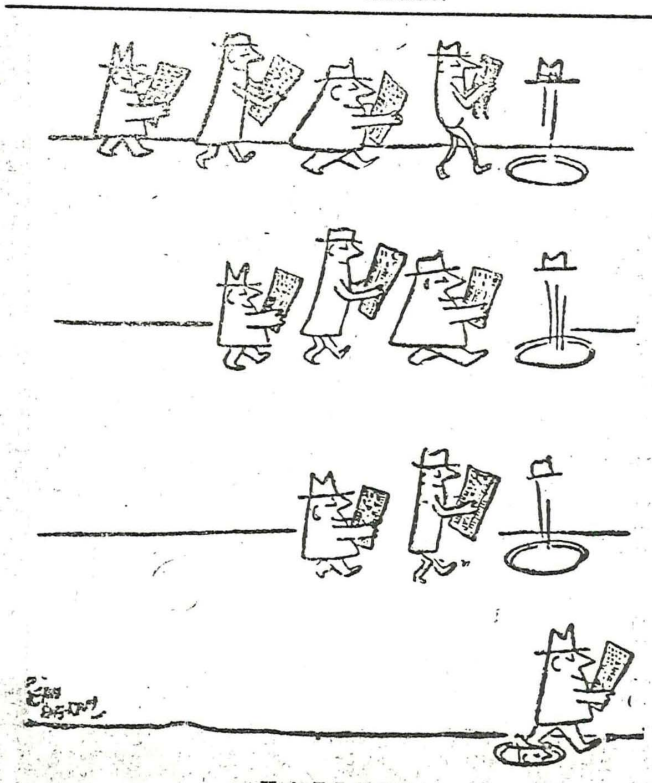

YAZISIZ

— Acaba gitsem mi?.. tereddütlerine kapılıyorlar, fakat meslekten habersiz bir zatın bu gidişle sermayeyi kediye yüklettmekte gecikmiyeceğini de düşünerek:

— Hele biraz bekliyelim de akıbeti görelim.. Tutarsa giderim!. Şimdilik yerimde kalayım!.. Uzak görürlüğünden ayrılmıyorlardı.

Bu tereddütlerinde haksız da değillerdi. Çünkü Bâbıâli yokuşu ehliyetsiz ellerde nice servetlerin su gibi gidişine defalarca şahit olmuştur.

* * *

Ben bir müddet sonra İzmirin istirdâdı üzerine «Anadolu» gazetesinde işe başladığım için «Hizmet-i-Umumiye» nin başını «Payitaht» gazetesi mi, yoksa «Yeni Sahne» tiyatrosu mu, yoksâ diğer çapraşık ihtisas şubeleri mi yedi, lâyıkıyle kestiremiyorum. Ancak şu kadarını biliyorum ki, günün birinde Beyazıttâ Bakırcılar içindeki mahut «Pembe Konak» büyük bir gürültü ile iflâs etti. «Hizmet-i-Umumi» ye o çeşitli ve türlü terzihanesi, kundurâ boyahânesi, fotoğrafhanesi, iş ve işçi bulma teşkilâtı, gazetecilik ilâncılık, mecmuacılık tesisatı ile tarihe karıştı idi.

Müessesenin açığı ise bir rivayete göre (18.000), diğer bir dedikoduya göre de (35.000) lirâ civarında imiş ve şatafatlı ilânlalara, parlak vâidlere inanıp «yüz liradan fazla paralarını işletmek ve helâlından temettü payı almâk» ümidiyle Pembe Konağı elleriyle götürenlerden kaçının paralarını geri almaya muvaffak olduklarını bilmiyorum. Belki hepsi, yahutta hiçbiri...

«Payitaht» a gelince sanırsam elli, âltmış nüsha kadar çıktı idi. Koleksiyonumda bulunan klişesini gördüğünüz nüshaya bakılacak olursa tanınmış her hangi bir imzadan mahrum, gündelik gazeteden ziyade bir dergi çeşnisi taşıyan bu gazetenin tutmamâsına şaşmadığım gibi «Hizmet-i-Umumiye» nin başını yiyen başlıca âmil olabileceğine de inanıyorum.

Malûm a, satılmıyan bir gazetenin ziyanına tahammül bir bankanın bile harcı değildir. Refik Halid bey «Hizmet-i-Umumiye» nin göçüp gitmesini: «on sekiz bin lira» başlıklı mizahî bir yazısına konu seçmiş. «Gazetelerden bazısının rivayetine göre» «Pembe Konak» ın açığı 18 bin lira imiş, belki de biraz daha fazla veya biraz daha noksan, onun ehemmiyeti yok, fakât muhakkak olan bir cihet varsa on beş binle otuz bin lira arasında bir para şurada burada gazete kâğıdı, sahne dekoru veya boyâ kutusu gibi lüzumsuz ve faydasız ve kârsız işlerde çar çur olup gitmiş, «Ne alana ne de verene hayrı dokunmâdan erimiş, bitmiş! Halbuki, düşününüz; şu parayı daha ne lâyıklı, ne menfaatli bir tarzdâ israf mümkündü.» Başlangıcı ile gerçekten zarif bir musahabe yazmıştır ki, nice «Hizmet-i-Umumiye» nin halka ettiği tek hizmet sadece bu san'âtı nefisenin mizah edebiyatımızda yer almış bulunmasına sebep olmaktan ibârettir.

sayı: 221

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

Süpürge Düşmanı Emektar Bir Gazeteci

Vartan Efendi ve Baba Tahir Bey

★ Neden süpürgeye düşman olmuştu?
★ Vartan efendi orijinal bir gazeteci idi
★ Onun alâkadar olduğu şeyler herkesi hayrete düşürürdü

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Süpürge düşmanı emektar gazeteci Vartan Efendinin son resimlerinden biri

NEREDE tozları havalandıra, havalandıra; hoyrat, hoyrat yer süpüren temizlik amelesiyle karşılaşsam Vartan Efendiyi hatırlarım. Zavallı ne iyi yürekli, ne temiz kalbli bir arkadaştı. Fakat süpürgenin de amansız bir düşmanı idi.

— Şu odalar süpürenleri kendi bildiklerine bırakmak yanlıştır; bunlara talimat verilmelidir; böyle oda temizliği mi olur?.. Vuruyorlar süpürgeyi, yerdeki tekmil tozları havaya kâldırıyorlar!. Bu odalarda saatlarca oturup çalışacak muharrirlerin, muhbirlerin pis hâva teneffüs etmelerine sebep oluyorlar. İnsan oturan odaların içinde katiyen süpürge kullanılmaz. Bugün iyi yanlıştır:

— Süpürgeyi yakmalıdır!.. diyorlar. Bunu söyleye, söyleye ağzımda tüy bitti, fakat kime anlatırsın?..

— Peki ya ne yapmalı Vartan Efendi?

— Evvelâ temiz oturup kalkmayı öğrenmeli; yerlere kâğıt, sigara, kibrit atmamaya alışmalı, bir oda temiz tutulursa artık süpürülmeğe ne hacet kalır. Arasıra ıslâk bir bezle döşemelerin şöyle tozunu almak kâfidir. Bu hususta Baba Tahir pek meraklı idi: İdarehanesinin odalarını birer birer gezer, yerde kâğıt görürse:

— Efendiler niçin sepete atmıyorsunuz? diyerek kâğıtları, süprüntüleri eliyle toplar, sepete atardı. Bu süpürge meselesi sıhhatle, hayatla alâkadar olduğu için ihmali asla caiz değildir. Sıhhî kaidelerin matbaalarda, hususî ve umumî sair yerlerde, hattâ cadde ve sokaklarda tatbik olunduğunu görmeden ölürsem, gözüm açık kalacak...»

Kimdir bu süpürge düşmanı Vartan Efendi? diyeceksiniz. Müsaadenizle anlatayım:

Vartan Efendi mütareke yılları Babıâlîsinin herkesle hoş geçinen, daima güleryüzlü, kimsenin hatırını kırmıyan, küçüklerine:

— Oğlum, evlâdım; büyüklerine, akranlarına da:

— Efendim, Beyim, Paşam!.. hitabiyle konuşan; öfkelendiği zamanlar — ki, bu hal pek nadiren görülürdü — bile hayırperver davranan emektar bir mütercimi idi. Açık kalan bir pencerenin masa başında çalışan gazetecilerin hastalığına sebep olacağından korktuğu için yerinden kalkıp pencereyi söylene söylene kapatır, günün birinde ânsızın kovulup atıldığı halde, Vartan Efendi işine nihayet verilmesinden müteessir olmaz da, çıkarıldığı kapının eşiğine meselâ bir paspas konulmamış olmasına üzülür:

— Buraya herkes girip çıkacak; bu kadar masraf ederler de bir paspas almazlar, yukarıları işte bundan çamur oluyor! diye evine dönerdi.

Lâfın kısası, Vartan Efendi, nev'i şahsına münhasır, son derecede orijinal ve emektar bir gazeteci idi. Kendisini işgal yıllarında mesleğe yeni intisabım yıllarında tanımıştım: Altmış, altmış beş yaşlarında vardı ve Yunus Nadi Beyin «Yeni Gün»ünde çalışıyordu. İyi, süratli bir fransızca mütercimi idi. Yaşının bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen gayet dinç görünüyordu. Abdülhâmidin istibdat devrinde, Padişahın gözdesi olduğu için, Babıâlî yokuşunun kralı geçinen meşhur Baba Tahir'in «Servet» gazetesinde uzun müddet çalıştığı. Meşrutiyetin ilânını takip eden gazete curnatası aylarında çeşitli gazetelerde vazife aldığı gözönüne getirilince Vartan Efendinin belki ültmış beşi de aşmış bulunması icap ederdi amma o, ihtiyârlığı asla kabul etmez:

— Biz adam gibi yaşamamıştık ki, o yıllar sayılmaz. O seneleri çıkarınca da ne kadar genç olduğum anlaşılır!.. der, kahkahayı basardı.

* * *

Vartan Efendi, İngilizlerin self-mademan, bizim de hüdayînâbit dediğimiz tarzda kendi kendine yetişip sivrilmiş gazetecilerdendi. Memleketinden çıkmış, sırf tahsilini yapmak aşkiyle, parasız pulsuz, her şeyi göze alarak, bir vapura gizlenerek seyahat suretiyle İstanbula gelmiş, meccanî bir mektebe girebilmek için bütün kapılara başvurmuş, fakat kimseden yardım görmemişti. Nihayet bir mektep arâmadan evvel günlük nafakasını tedarik zorunda kalmış, bir iş bulmaya koyulmuş, sonunda Babıâlî caddesinin meşhur kitapçısı Arakel Efendiye başvurmuş, Arakel de bu kimsesiz, fakat cin gibi zeki genci yanına almış, ona türkçe okuyup yazmayı öğretmiş.

Vartan Efendi türkçe okuyup yazmayı öğrendikten sonra hayatını kazanmak için mürettiplik etmeğe başlıyor, gündüzleri yazı dizer, geceleri de fransızcaya çalışır, bilgisini geliştirirmiş.

Nihayet fransızcada o kadar ilerlemiş ki mürettipliği bırakıp mütercimliğe karar vermiş, o devirde «Malûmat» ve «Servet» gazetelerini çıkarmakta olan Baba Tahir'e müracaat etmiş ve mütercim olarak çalışmaya başlamıştır.

Baba Tahir'in yanında uzun müddet çalışan Vartan Efendinin ona dair hâtıraları vardır ki, her zaman, sırası düştükçe anlatırdı:

«— Baba Tahir, gazetelerinde çalışan muharrirlere ve müstahdemlere pek ziyade hüsnümuamele eder, onları hiç incitmez, iyi kalbli bir patrondu.

«— Efendiler, gazete benim değil, sizindir. Göreyim sizi, güzel havadisler çıkarınız!» diyerek onları tatyip ederdi. Baba Tahir, matbaasının en ehemmiyetli umuriyle meşgul olduğu kadar en hurda işleriyle de alâkadar görünürdü. Vazifesini sevenleri mânen, maddeten takdir ve taltif ederdi.

Baba Tahir tuhâflıkları da pek severdi. Bir tânesini nakledeyim: Gazetede Coni isminde Rum bir odacı vardı. Coni gayet temiz ve titiz bir adamdı. İngilizce çıkan «Levant Herald» gazetesinin sahibi Mister Withaker'in yanında uzun müddet çalışmış, intizamseverliği bu İngiliz gazeteciden öğrenmişti. O derecede ki, meselâ kalemlerin ucunu değiştirdiği vakit evvelâ kendisi bir kâç kelime yazar, provasını yapar, sonra yerlerine koyardı.

Günlerden bir yaz günü idi. Coni dedi ki:

— Bey emrediyor, kim isterse, Hocapaşa hamamına gidip yıkansın, parasını Bey verecek!.. İçimizden bazıları emri yerine getirdik, bu arada ben de gittim. Soyunup hamama girdik. Bir de baktık ki bizi yıkamaya gelen tellakların elinde birer ustura var...

— Bu usturalar ne olacak? diye sorduk. Cevâp verdiler:

— Bey bize böyle emir gönderdi. Matbaadan her kim hamama gelirse evvelâ başını tıraş edeceğiz, sonra yıkayacağız!.. Ben işi hemen çaktım: Babâ Tahir cascavlâk kafalarımıza bakıp metresiyle birlikte kahkahalar atacaklar...

Bazı ârkadaşlar, yıkanmadan hamâmdan savuştular. Bazılarımız da muhalefet etmedik. Ben de bu ikinci kısma dahildim.

— Daha iyi... Temizliktir, ne olacak? dedim, başımı tıraş ettirdim, keyfim gibi güzelce yıkandım. Sonrâ matbaaya dönünce, güya lûtfundan dolâyı teşekkür için kendisine göründüm, başımı açıp şöyle bir reverans yaptım. Baba Tahir bana bakıp bakıp metresiyle kâh kah gülüştüler. Hazretin keyfi yerine gelmişti...

Babâ Tahir gâyet acayip bir adamdı; tuhaf hususiyetleri vardı. Meselâ kendisi gayet dindardı. Ramazanlarda oruç tutar, beş vakit namazını kılar, gâribi metresine de oruç tuttururdu.

Her Ramazan akşamı gazetelerinde çalışan efendilerden nöbetleşe iki, üç kişiyi iftara dâvet eder, çeşitli nefis yemekler, türlü lezzetli şerbet ve hoşaflarla kendilerini ağırlar, fâzla olarak misafirlerine diş kirası da dağıtırdı.»

* * *

Ne çare ki, Vartan Efendinin bu saadeti uzun sürmemiş, Abdülhamid'in gözde gazetecisi Baba Tahir ecnebilere nişan satmak sucundân dolayı aleyhinde açılan dâva neticesinde mahkûm olup hapse girmiş, Vartan Efendi de kapağı Ahmet Cevdet Bey merhumun «ikdam»ına atmıştır.

Bu hosmesrep, deryadil mütercimin «İkdam»daki maceraları dâ ayrı bir sohbete zemin teşkil edecek kadar çeşitli ve millî basınımızın geçmişi bakımından mühim sahifelerle doludur.

٢٦ جمادی الاخر ١٣٣٩ نومرو : ٣٥ — ٢٧ پازار ٩ مارت ١٣٣٧

سنه : ١ نسخه‌سی هر بری ١٠٠ پاره‌در

پایتخت

(خدمت عمومیه) تك ناشر افکاریدر

نسخه‌سی هر بری ١٠٠ پاره‌در

امید، ایشیق یولی

محرر عمومیسی: اسماعیل فائق

قطعی قرارلر ویریلمك اوزره

عمر سیف الدین

SAYI : 230

Feci Akibetin başlangıcı

★ Yüce Divana havale edilen mesele
★ Oturuma nasıl son verildi?
★ Mahkemede bulunmıyan fîrariler.
★ Karar nasıl okundu?
★ Şeyhülislâm sorguya çekildi.
★ Kimler Malta'ya götürüldü?
★ Said Halim Paşa şehit edildi.
★ Olacağa çare bulunamamıştı.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

DİVANIHARBİ ÖRFÎ Reisi Ferik Nâzım Paşanın sanıkların hüviyetlerini tesbit etmesinden ve kararname ile ithamnameyi de okutmasından sonra Said Halim Paşanın müdafaa vekili Celâleddin Ârif Bey ve sonraları da diğer sanık vekilleri Divanıharbin bu dâvaya bakıp bakamıyacağı, yâni salâhiyet bakımından uzun uzun hukukî mütalâaları dinlenildi.

Bu zatların görüşlerine göre, İttihat ve Terakki harp kabineleri üye ve mensuplarının suçlarına bir askerî Harp Divanı değil, ancak Yüce Divan bakabilirdi. Çünkü şayet ortada bir suç varsa bu suç siyasî bir mahiyette idi.

Divanıharp Müddeiumumisi ise sanıkların tehcir ve vatandaş katli gibi âdi cürümleri de ihtiva eden bir suç zincirî işlemiş olduklarını, bu yüzden de bir Örfî Divanıharp tarafından sorguya çekilmelerinin pek tabiî olduğunu söyledi.

Benim size bir kaç satırla hülâsa ettiğim bu hukuk ve söz düellosu iki saate yakın bir müddet sürdü ve biri elli geçe başlayan ilk muhakeme üç buçukta sona erdi.

Reis çeşitli mütalâaları dinledikten sonra:

— Lâzım gelen tetkiklerin ifasından sonra kararımızı tebliğ edeceğiz. Perşembe günü saat birde inşallah ikinci muhakemeye başlarız!.. sözleriyle oturuma son verdi.

* * *

Notlarımdan anlıyorum ki, bu tarihî muhakemenin ikinci oturumu Perşembe günü değil, 335 yılı Mayısının dördüncü Pazar günü saat bir yirmi geçe başlıyacaktı.

Divanıharbi Örfî, hâkimler heyetinde bir değişiklik yoktu. Yalnız iddia makamını Nazmi Bey değil, yardımcısı Reşad Bey işgal ediyordu. Sanıklar da birinci oturumda bulunanların aynı idi. Tabiî muhakemeleri gıyaben görülmekte olan firarî Talât, Enver, Cemal Paşalarla diğer fîrariler yoktu.

Daha ikinci muhakemede Reis Nâzım Paşanın muhakeme usullerinden pek de anlamadığı anlaşıldı idi. Çünkü oturum başlar başlamaz sabık Meclisi Mebusan Reisi Halil Bey (Halil Menteş merhum), ayağa kalkmış ve:

— Paşam, müsaade buyurursanız bir istidamız var; heyeti celileye takdim edeceğiz

(İstidayı riyaset makamına verdi.)

Reis:

— (Zabıt kâtibine hitaben) Bu yurunuz, istidayı okuyunuz!.

Halbuki Divanıharp o oturumda dâvaya bakmak salâhiyeti hakkında bir karar verecekti ve her şeyden evvel bu kararı bildirmesi lâzımdı. Nâzım Paşanın kararından evvel bir sanığın istidasını okutamıyacağını bereket versin savcı yardımcısı:

— Paşa Hazretleri, müsaade buyurursanız muhakeme usulüne ait ufak bir fıkra arzedeceğim. Tarafeyn, vazife meselesine dair iddia ve müdafaanamelerini söylemiş oldukları cihetle mesele karara kalmıştır. Yâni ihtimal ki, Halil Beyefendinin arzuhali mahkeme kararına taallûk edebilir. Şu halde, mahkemenin kararının tebliğinden sonra okunması muhakeme usulleri kaideleri icabındandır!.. diyerek Reise bir hukuk dersi vermiş, deryadil Nâzım Paşa da:

— Zaten kararda münderiçtir, (zabıt kâtibine hitaben) kararnameyi okuyunuz!. emrini vererek bu sefer de kararı okuttu.

Bundan anlaşılıyor ki, Paşanın öyle muhakeme usullerinden filân pek anladığı yoktu.

* * *

Karar okundu, Divanıharbi Örfî kararında bu muhakemeye bakmaya heyetin salâhiyeti olduğu neticesine varıyordu. Ancak «Muhakemeleri yapılmakta olan Said Halim Paşa ile evvelce Vükelâlıkta bulunmuş olan Ahmed Nesimi, İbrahim, Kemal, Halil, Maarif Nazırı esbakı Şükrü Beyler ve firarî Talât, Enver, Cemal Efendilerin (1) elyevm mevkuf bulunan diğer suç ortakları hakkındaki tahkikatın bitirilmemiş olmasından dolayı henüz Divanıharbe sevkedilmemiş olan diğer maznunlarla birlikte muhakemelerinin yapılması daha muvafık görülmesine binaen bu zatlara ait dâvanın tefrikiyle bu baptaki evrakın tahkik heyetine iadesine ittifakla karar verimliş olduğu» bildirildi.

O zaman anladığımıza göre Divanıharbi Örfî, İttihat ve Terakki Nazırlarının muhakemesiyle Heyeti Merkeziye âzalarının suçları ve teşkilâtı mahsusa mensuplarına atfolunan yolsuzluk ve cinayetleri ayrı ayrı muhakemeye karar veriyordu.

Bu karardan sonra İttihat ve Terakkinin meşhur Şeyhislâmı Musa Kâzım Efend ile esbak Âyân Reisi Rifat, Posta, Telgraf Nazırı Hâşim Beylerin mutad nezaket ve terbiye dahilinde hüviyetleri tesbit olundu. Hattâ Reis Nâzım Paşa, ihtiyar Şeyhislâmı sorguya çekmeğe başlamadan:

— Zatıâliniz yaşlı olduğunuz için ayağa kalkmadan söz söyleyin!. demiş, İttihat ve Terakkinin 58 yaşındaki Şeyhislâmını oturduğu yerden sorguya çekmişti.

* * *

İşte Divanıharbi Örfî Reisi Ferik Ali Nâzım Paşa, İttihat ve Terakki Kabineleri Nazırları ile Cemiyet Heyeti Merkeziyesi üye ve mensuplarını böyle celebice sorguya çekerken kendişini ve diğer âzayı görenler heybet ve azametlerinden bu Paşalar Hazretlerinin haysiyet ve şereflerinden şüphelenemezlerdi. Hepsi de makamlarında ciddiyetle yer almışlar, tarihî bir muhakemeye başlamış âdil kişiler rollerini oynuyorlardı.

Lâkin bu müşahedenin sadece bir gösteriştenibaret olduğu Posta ve Telgraf Nazırı Hâşim Beyin hüviyetinin tesbitinden sonra Reis Paşanın zabıt kâtibi Şefik Beye:

— Diğerleri hakkındaki kararı okuyunuz!.. emrini verdikten, zabıt kâtibi de yüzler kızartıcı bir tezkereyi okuduktan sonra bütün iğrençliği ile meydana çıkacaktı.

İstanbul Muhafızı Mirliva Seyyid Paşanın imzasını taşıyan 29 Mayıs 1335 tarihli bu tezkerede aynen şöyle deniliyordu:

«Divanıharbi Örfî Riyaseti Aliyyesine;

«Muhakemelerinin icrası için ayın yirmi sekizinci Çarşamba günü, saat iki buçukta, mahkemei aliyyelerinden celbedilen zatlar, o gün İngiliz Kumandanlığı tarafından gönderilmiş bir binbaşıya teslim edilmiş olduklarından...»

Yâni Ferik Ali Nâzım Paşa Divanıharbinde muhakemeleri başlamış olan esbak Sadrâzam Said Halim Paşa ile İttihat ve Terakki Nazırlarından Ahmed Nesimi, İbrahim, İsmail Canbolat, Ali Münif, Şükrü, Kara Kemal Beylerle Meclisi Mebusan Reisi sabıkı Halil Bey, Bekirağa Bölüğüne gelen bir İngiliz Binbaşısına teslim edilmişler, bu Binbaşı da Sadrâzamlık, Nazırlık ve Millet Meclisi Reisliği etmiş bu sabık Devletlileri kamyonlara doldurmuş, hattâ ailelerinden elbise, para vesaire gibi en mübrem ihtiyaç maddelerini almalarına dahi müsaade etmeden hepsini bir İngiliz kruvazörüne bindirip Maltaya götürmüştü.

Bu işitilmemiş hakaret karşısında Divanıharp heyetini teşkil eden Paşalar, Beyler kıllarını bile kıpırdatmadılar, düşman tarafından her türlü devlet ve insanlık hakları çiğnenmek suretiyle ellerinden alınan sanıkların dâvalarını tefrik kararını vermekten çekinmediler.

* * *

Rahmetli Sadrâzam Said Halim Paşa arkadaşlariyle beraber Maltada uzun müddet mevkuf kaldı, Millî Mücadele başladıktan sonra rahmetli Atatürkün himmeti ile bu menfadan, yine diğer arkadaşlariyle kurtarılarak, İstanbula dönmek istedi. Fakat o sıralarda Sadarette bulunan Tevfik Paşanın «henüz avdet sırası olmadığını» bildirmesi üzerine Romaya gitti ve orada bir gün oturduğu köşke gelirken bir Ermeni fedaisi tarafından namertçe şehit edildi. Benim Divanıharbe girerken kendisini görüşüm son görüşüm imiş.

Tevfik Paşa, Said Halim Paşayı bir suikasıttan korumak maksadiyle İstanbula gelmekten tahzir etmişti. Halbuki kaza ve kader yerini bulacak, bu gerçekten asil ve kibar Osmanlı devlet adamı yâd illerde hain bir kurşunun hedefi olarak o yabancı ülkede hayata gözlerini yumacaktı. Görülüyor ki, olacağa çare bulunamıyor.

Nurlar içinde yatsın, makamı Cennet olsun.

(1) Kararda bu zatlara (Paşa) denilmeyip (Efendi) denilmesinin sebebi bir Padişah iradesiyle rütbe ve nişanlarının kaldırılmış olmasındandır. (12 Mart 1335 tarihli Sadaret kararı).

SHAKESPEARE SERGİSİ

Shakespeare'e ve piyeslerine ait bir çok şeyleri ihtiva eden ve hemen hemen her memlekette bulunan İngiliz Kültür Heyetlerinin Londradaki merkezi tarafından tertiplenen bir sergi yakında bir çok memleketlerde halka gösterilecektir. Kraliçe Elizabeth ve Edinburg Dükünün ziyaretleri münasebetiyle 6 - 15 Haziran tarihleri arasında Stokholm'da açılan serginin bir benzeri yakında Japonya ve Hindistanda gösterilecektir. Serginin ana parçasını, Shakespeare'in piyeslerinin oynanışında kendisini gösterdiği şekilde, İngilterede Shakespeare zamanından bugüne kadar tiyatro hayatının geçirdiği değişiklikleri belirten bir resim serisidir. Kraliçe Elizabeth devri tiyatrolarının tipik bir örneği model olarak sergide görülecektir. Sergide ayni zamanda Shakespeare piyeslerinin çok eski baskıları ve büyük şair ve piyes muharriri hakkında yazılan kitapların bir koleksiyonu ve meselâ 1664 ile 1623 yıllarında basılan iki kopya bulunacaktır.

YENİ DENİZALTI

İngiliz Amirallik Dairesinin inşa ettirmekte olduğu yeni Porpoise sınıfı denizaltıların ilki 25 Nisanda denize indirilmişti. Bu denizaltılar bütün modern teçhizat ve tesisatı havi olacaklardır. Savaş kabiliyeti eskilerinden çok daha yüksek olan bu denizaltıların bir hususiyeti de mürettebatı için mümkün olan bütün konforu ihtiva etmeleridir. Bunu temin etmek maksadiyle, denize indirilen yeni denizaltının inşası sırasında ayni büyüklükte tahtadan bir modeli yapılmış ve mürettebata ait kısımların en mütekâmil şekilde yapılması temin edilmişti.

sayı: 231

Mütareke ve İstiklâl Harbi yıllarının meşhur gazeteleri ve gazetecileri...

Hoca Behcet Merhum

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

MÜTAREKE yıllarındaki millî gazeteciliğimizle ilgili bu hâtıralara iltifat eden, kendisi basın mensubu olmakla beraber yıllardanberi aramızda düşüp kalktığı için eskileri yakından ve pek iyi tanıyan yaşlı bir dost geçenlerde ziyaretime gelmişti. Sohbet sırasında söz bu sütunlara intikal ederek bir hayli teşvik edici, gönül alıcı iltifatlardan sonra:

— Yalnız, dedi, unuttuğun, yahut henüz sırası gelmemiş bazı simalar var ki bunların arasında rahmetli hoca Behçet'i neden bu kadar geriye bıraktığını doğrusu kavrıyamıyorum...

Evet, Hoca Behçet, daha doğrusu Behçet Hoca merhum... Yani bir zamanlar Babıâli'nin muhbirler piyasasında birinci sınıfta yer almış Türkçesi kuvvetli, neş'esi taşkın, muziplikleri bol bir ağabeyimiz, meslek uğurunda saç ağartmış mütevazı, fakat pek kıymetli bir fikir amelesi...

* * *

Rahmetli Hoca Behçet için «daha doğrusu Behçet Hoca» demiştim. Evet, çünkü bir zamanlar kendisi sarıklı, sakallı bir gazeteciymiş, yokuşumuzun biricik sarıklı meslekdaşı. Sonra nedense hem sarığı çıkarmış, hem de sakalını traş etmiş. Ben sarıklı ve sakallı zamanına yetişmedim; bizlerden bir hayli yaşlı idi. Abdülhamidin istibdad yıllarında gazeteciliğe başladığını, Meşrutiyetin ilânı sıralarında Babıâli yokuşunun sayılı ve ünlü muhbirlerinden olduğunu duymuşumdur. O da, benim gibi, mesleğe «Tasviri Efkâr» da intisap etmiş ama, rahmetli Velid ve Talha Beylerin babası Ebüzziya Tevfik Bey merhum zamanında, yani benden çok evvel..

Tevfik Beyin «Tasviri Efkâr»ında çalışmış, Ahmet Cevdet Beyin «İkdam»ında çalışmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti taraftarlarının çıkardıkları «Hak» gazetesinde çalışmış... Ben kendisini tanıdığım vakit galiba «Vakıt»a yazıyordu. Şimdi bu satırları yazarken rahmetlinin, frenklerin «Pince sans rire» dedikleri çatık yüzlü, fakat her zaman lâtifeci hali gözlerimin önüne geliyor. Onu kesik bıyıkları, takma altın çerçeveli gözlüğü, yakalık ve kravatı, şık kostümüyle görenler bir zamanlar ayni adamın sarıklı, gür sakallı, cübbe ve şalvarlı Behçet Hoca olabileceğine ihtimal veremezlerdi.

İyi söz söyler ve iyi yazardı da. Gazetecilerin ezelî derdi olan «atlamak» ve «atlatmak» bahislerinde şakası yoktu.

«Cumhuriyet»in meşhur Ankara muhabiri mahsusu Mekki Sait Esen'in (kendisi şimdi milletvekilidir) bir zamanlar «Son Posta» gazetesinde neşrettiği «Gazeteciler kimlerdir, nasıl adamlardır, bilir misiniz?» başlıklı yazısında Hoca Behçet merhumdan şöyle bahsediliyor:

«Ahmet Cevdet Bey bir gün az kalsın Behçet Beyi de atlatıyormuş. Macerayı kendisinin ağzından dinleyelim: Dahiliye Nazırı Talât Beyle (1) görüşmek icap etti. Arnavutluk isyanı hakkında malûmat alacaktık.

«İntizar salonuna girdim; baktım Cevdet Bey, önüne bir takım telgrafları koymuş, habire not alıyor. Yanına oturdum, ben de not almaya başladım. Telgraflarda, âsi Arnavutların «Kacanik» geçidini geçmeğe muvaffak oldukları bildiriliyordu.

«Cevdet Bey, benim bu haberi almaklığıma mâni olmak için, telgrafları ters çevirdi; bir elimle açtım, o çevirdi, ben açtım, baktım ki olacak gibi değil, «İkdam» sahibine dedim ki:

— Üstad, şimdi bağırırım, dışarıda bekliyen gazeteciler de odaya dolarlar, onlar da bu havadisi alırlar. Sade onlar gelse yine iyi, içeriden de duyarlar...

«İntizar salonundaki gürültüyü içeride Talât Bey de işitmiş olacak ki, merakla yanımıza geldi. kavganın sebebini, izahat almaya hacet görmeden, kavradı, Cevdet Beye hitaben:

«— Bırak, o da yazsın canım! dedi.»

* * *

Sonraları Osmanlı Mebusan Meclisine mebus sıfatiyle giren «İttihat ve Terakki» taraftarlarından meşhur Nesim Mazilyah Efendi, Maliye Nezareti Müsteşarı iken Hoca Behçet merhum kendisiyle hiç geçinemez, havadis toplamak için Maliye Nezaretine uğradıkça Musevi Müsteşar Beyle bir türlü anlaşamazmış. Müsteşar kendisine muntazaman:

— Hiçbir şey yok!.. dermiş ama «La Türki» adlı Fransızca çıkan gazeteye bol bol beyanatta bulunur, mülâkatlar verirmiş. Behçet Hoca merhum diyor ki:

«— Çalıştığım «Tasviri Efkâr» sahip ve başyazarı Ebüzziya Tevfik Bey merhum sık sık «Siyonizm» hakkında bentler neşrettiği için Musevi müsteşar bey gazeteme fena halde kızgındı. Bir gün artık canıma tak etti:

«— Frenklere istedikleri malûmatı verirsiniz, bize gelince!...» diye bağırdım.

Nesim Mazilyah Efendi:

«— Yok efendim, istediğiniz malûmat bende yok ki vereyim!.» dedi. Ben de:

«— Efendi! diye haykırdım, istediğim malûmatı «La Türki» muharririne bir dakika evvel bizzat siz söylediniz. Hattâ ona söylerken kapıda ben not bile aldım «Meğer Ebüzziya merhum bitişiğimizdeki odada imiş; çıktı, geldi:

«— Uzatma, Behçet, gidelim!. dedi.

«Hiç unutmam, beni o gün yemeğe de götürdü idi. Meğer merhum bu tarzda hareketimden fevkalâde memnun kalmış imiş...»

* * *

Rahmetli Behçet Hoca'nın başka bir atlatması daha:

«O zamanlar «Hak» gazetesinde çalışıyordum; Babıâli havadislerini takip ediyordum. Bir gün Dahiliye Müsteşarının yanına çıktım; kapıdan Müsteşardan aldığım haberleri not ediyordum.

«Baktım, Fransızca «İstanbul» ve «La Türki» gazetelerinin Babıâli muharriri «Rukanaki» ensemin üstünden elimdeki kâğıda göz gezdiriyor, notlarımı okuyor.

«Hiç farkına varmamış gibi davrandım ve şöylece yazmaya devam ettim: «Maliye Nazırı Cavid Bey Konvansiyonel katariyle Selânikten şehrimize gelmiş, falan ve falan zatlar tarafından garda karşılanmıştır. İlâ...»

«Rukanaki bu satırları da not etti.

«Birdenbire geriye döndüm ve:

«— Bu olmadı işte!. dedim, ayıptır yahu, hiç olmazsa insana sorarlar.

«— Azizim, dedi, siz yanlış yazdınız, noksan yazdınız, bu haberi ben de aldım, hattâ garda Fransız sefiri de vardı.

«Bu sözlerle Rum gazeteci bu havadisi kendisinin de bildiğine beni inandırmak istiyordu.

«Ben yine bozmadım, yapmacık bir heyecanla:

«— Sahi mi? dedim, hemen kalemi, kâğıdı çıkardım, Fransız sefirinin ismini de notlarıma ilâve ettim.

«O akşam Fransızca «İstanbul» bu uydurma haberi neşretti. Türkçe gazeteler de «Tasvir» le «Hak» tan maadası, «İstanbul»u istinsah ederek Cavid Beyin İstanbula geldiğini yazdılar. Halbuki «Tasviri Efkâr» ile «Hak»da İstanbula geldiği söylenen Cavid Beyin Selânikte Beyazkule'de bir konferans vermis olduğuna dair mufassal bir telgraf in etti..

«Telgrafın sonuna şu cümleyi de ilâve etmiştik:

«Konferansa dair tafsilâtı muhabirimiz posta ile göndermiştir...»

* * *

Çatkın çehreli, fakat lâtifeci tabiatlı, hoşmeşreb Behçet Hocanın hâtırasını rahmetle anarken, buna vesile olduğundan ötürü de bizim yârî kadîme: «Tanrı senden razı olsun!» demeyi unutmuyorum.

Bir zamanlar sarıklı, sakallı; sonraları da çıt kırıldım kıyafetli Hoca Behçet merhum

(1) Sonraları sadrâzam olup mütarekeden sonra Almanya'ya çekilen ve orada «Tayliryan» adlı bir Ermeni komitecisi tarafından tabanca ile vurulup şehit edilen Talât Paşa merhum.

Sayı : 232

Mütareke ve İstiklâl Harbi yıllarının meşhur gazeteleri ve gazetecileri...

Altmışlık Şeyhülislâm Harb Divanında

★ İthamname nasıl okundu?
★ Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi nasıl sigaya çekildi?
★ Kimler dışarı çıkarıldı?
★ Şeyhülislâmın enteresan cevapları..
★ Çelebice bir muhakeme..
★ İzzet Paşanın sadareti esnasında kimler memleketten uzaklaştırıldı?

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi

ARAP harfleriyle yazılmış «Esad Celâl» yahut «Ahmet Celâl» imzalı bir mektup aldım. Bu sütunlarda çıkan kırık dökük hâtıralar hakkında pek iltifatkâr, çok teşvik edici teveccühler taşıyan mektubunda kadirbilir okuyucum bir hayli sitemlerde de bulunuyor, mütarekenin kapkara yıllariyle ilgili olaylardan, daha engin tafsilât ve açıklamalardan, âdeta kaçınır gibi, bir «mücmelen hulâsatan» bahsediğimden şikâyet ediyor.

Evvelâ nâçiz şahsım hakkındaki teveccühkâr iltifatlarına teşekkür vazifemi yerine getirdikten sonra aziz okuyucumdan şu cihetî lûtfen hatırlamalarını rica edeceğim: Ben bu hâtıraları neşre başlarken mütareke devrinin mufassal bir tarihçesini kaleme alacağımı değil, bu şeametli yıllarda yakından tanıdığım, bazan da bizzat vazife olarak yine yakından şahidi olduğum gazetecilerden ve olaylardan bahsedeceğimi arzetmiştim. Zaten yazılarımın sernamesi de «Mütareke ve İstiklâl Harbi yıllarının meşhur gazeteleri ve gazetecileri» dir. Bu itibarla hâtıralarımın bu çerçeveyi aşıp taşmamasına pek dikkat ettim ve etmekteyim. Kaldı ki, mütareke yıllarının mufassal bir tarihini yazmaya teşebbüs iktidarımı aşan bir gayret olurdu.

Şayet bu hâtıralar, aziz okuyucumun dilediği mufassal tarihi yazacak geleceğin tarihçisine, karınca kararınca fehvasınca, küçümencik bir yardımı olursa kendimi bahtiyar sayarım. Bu cihetî, yazılarımın başında belirtmiş olduğum gibi, bir iki vesile ile tekrar tekrar arz da etmiştim. Lâfın kısası: Ben tarih yazmak iddiasında değilim, sadece şahit olduğum, doğruluğuna kanaat getirdiğim mesleğimle alâkalı olayları yeni nesle, bugünkü evlâtlarımıza emanetle yetinen mütevazı ve emektar bir gazeteciğim. İşte o kadar. (1)

Bu zarurî başlangıçtan sonra İttihat ve Terakki büyüklerini sorguya çekmiş olan Damad Ferit hivanıharblerinde sorgusu yapılıp mahkûm edilen İttihatçıların meşhur Şeyhülislâmı Musa Kâzım Efendi merhum hakkında okuyucumun sorduğu sualîerin cevaplarını vermeğe gayret edeyim: Kendilerini tatmin edebileceğimi sanıyorum.

* * *

10 Ocak 957 tarih ve 230 sayılı «Yirminci Asır» da çıkan «Feci âkıbetin başlangıcı» başlıklı yazımda belirtmiş olduğum gibi, Şeyhülislâm rahmetli Musa Kâzım Efendiye karşı divanıharb heyeti başlangıçta çok saygılı davranmış, hattâ reis ferik Nazım Paşa, İttihat ve Terakki kabinelerinin 58 yaşındaki Şeyhülislâmını sorguya çekerken:

— Zatı âliniz yaşlı olduğunuz için ayağa kalkmadan söz söyleyin!. demiş, ihtiyar Şeyhülislâmı oturduğu yerden şöyle isticvap etmişti:

Reis Paşa — Zatıâliniz yaşlı olduğunuz için ayağa kalkmadan söz söyleyin; ismi âliniz?

Musa Kâzım Efendi — Musa Kâzım.

— Sinn-i âliniz (yani kaç yaşındasınız)?

— Elli sekiz yaşındayım.

— Nerede doğdunuz?

— Tortum'da.

— Nerede oturuyorsunuz?

— Cerrahpaşa'da.

— Memuriyet-i âliniz?

— Ayan Meclisi azalığı.

— Eski memuriyetiniz?

— Şeyhülislâm...

* * *

Bundan sonra divandharb reisi, İttihat ve Terakkinin ayan reisi Rıfat, posta ve telgraf nazırı Hüseyin Haşim beylerin de hüviyetlerini tesbit ettikten sonra ithamnameyi okutmuş, savcının mütalâasını dinlemiş, sonra ihtiyar Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhumu şöyle sigaya çekmişti.

Reis Paşa — Musa Kâzım Efendi kalsın, diğerleri de götürülsün. (Musa Kâzım Efendiden maadası dışarı çıkarıldılar.)

Reis — Meşihat makamına ne vakit tayin buyuruldunuz? Ve ne vakit infisal ettiniz? (yani ayrıldınız!)

Musa Kâzım Efendi — Efendim, makam-ı meşihata iki defa tayin olundum. Evvelkini bilmiyorum, tarihini unuttum. İkinci tayinim, 1332 senesi Mayısının yirmi altısı mı, yoksa Nisanın yirmi altısı mıydı? İyi bilemiyorum. Ya Nisan 26, ya Mayıs 26 dır.

— Ne vakit infisal buyurdunuz? (yani ayrıldınız).

— Mütarekeden az evvel... Yani Teşrinievvel on üçte infisal ettim.

— O vakte kadar evvelce de teşrif buyuruldu muydu?..

— Nereye efendim?

— Meşihat makamına bir daha gelmiş miydiniz?

— Hayır efendim, birinci tayinim Balkan muharebesinden evveldi.

— İntihap esnasında muvafakatiniz alındı mı, yoksa emrivaki karşısında mı kaldınız?

— Tabiî efendim, reyimi aldılar; reyim verildi. Bendeniz köşkte oturuyorum. Sekiz senedenberi de damar sertliğinden çok mustaribim. Köşkte oturuyordum, geldiler, dediler ki: «Hayri Efendi istifa etti; siz tensip olundunuz.» Nasıl olur? hastayım, ben böyle şeyleri yapamam dedim, reddettim. Biraz aşağı, biraz yukarı konuştuk. «Seni üzmeyiz, evvelki gibi olmaz.. dediler, yalnız orada oturursun, bir yere gitmezsin, seni bir şeye karıştırmayız,» falan dediler. Sonra düşüneyim, dedim. Birkaç gün sonra; bir gün mü, iki gün sonra mı mabeyinden bir kâtip geldi. Bize meşihatimiz tebliğ olundu. Biz de kabul ettik..

* * *

Pek nazikâne, pek çelebice başlıyan bu muhakeme bu minval üzerine bir hayli devam edecek, fakat Vahidettinin divanıharbi, elden kaçırdığı İttihatçı nazırların bütün vebal ve günahlarını bu altmışlık şeyhülislâma yüklemek istiyormuş gibi, bütün gayzi, bütün şiddetiyle de bu âlim ve fadıl din adamına yüklenip duracaktı.

Talât, Enver, Cemal paşalarla, polis müdürü Bedri, vali Cemal Azmi beyler gibi belli başlı kodamanlar; daha İzzet Paşanın sadareti esnasında memleketten uzaklaşmışlardı. Diğer İttihat ve terakki kabineleri nazırlarını da İngilizler; haysiyetsiz bir padişahın daha haysiyetli olmıyan divanıharbinin elinden zorla alıp götürmüşlerdi. Maliye nazırı Cavit Bey, posta telgraf nazırı Orkan Efendi vesaire de kayıpları karışmışlardı. Ortada kala kala altmışlık Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhumla, ayan reisi rahmetli Rıfat, posta ve telgraf nazırı Haşim Beyler gibi etliye, sütlüye pek de karışmamış zevat kalıyordu.

Devrin padişahı ile sadrâzamı yıllardanberi diş biledikleri İtti-

Maliye Nazırı Mehmet Cavit Bey

hat ve Terakkiden umrukları gibi intikam alamadıkları için kıpürüp kuduruyorlar, divanıharb

(Devamı 26, sahifede)

(1) *Bir tarih yazarı olmadığımı muterif olmakla beraber devri yaşamış bir gazeteci sıfatiyle, bizzat şahidi olduğum o hazin günlerin intibalarını 1953 yılı Eylûlünde, (İttihat ve Terakki sadrâzamları divanıharbde) başlığı altında «Son Telgraf» gazetesinde tefrika olarak neşretmiştim. Çünkü resmi zabıtnameler, notlarım arasında mevcut, o ibret verici tarihi muhakeme safhalarının geçmişin sisleri arasında kaybolmasına gönlüm razı olmamıştı. Demek oluyor ki, bu yönden de vazifemi yapmaya çalışmışım. Daha fazlası gerçek tarihçilerimize düşer kanaatindeyim.*

C. S.

Sayı : 233

Harp Divanı mı, Yoksa Orta Oyunu Muhaveresi mi

★ Mukaddes emanetler hırsızlığı..

★ Meselenin içyüzü neden ibaretti?

★ Divanıharp reisi şaşkına dönmüştü..

★ Zindanda geçen günlerin içyüzü..

★ Meydana çıkan iğrenç hâdiseler.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Ferik Nâzım Paşa divanıharbinin, bir taraftan Yıldız sarayından padişah Vahidettinden, öte taraftan hünkâr kadar İttihat ve Terakki düşmanı zadrâzam Damat Ferit'ten emir üzerine emir aldığına şüphe caiz değildi. İttihatçıların iktidardan uzaklaşması, hürriyet ve itilâfçıların meydanı boş bulup söze karışır olmaları ve hele İstanbulu işgal altına almış çeşitli düşman sürülerinin her vesileden faydalanarak Osmanlı nazırlarını bir nevi sömürge ülke kabile reisleri gibi türlü baskılar altında inim inim inletmeleri yüzünden divanıharb reisi Ferik Nâzım Paşa şaşkına dönmüştü. Bu yaşlı Osmanlı paşası haddi zatında namuslu, ciddi ve âfif bir ihtiyar asker olabilirdi. Nitekim kaderin sillesine uğrayarak iktidar mevkiinden Bekirağa bölüğünün rutubetli ve kasvetli zindan hücrelerine düşmüş İttihatçı nazırları sorguya çekerken Türk necabet ve asaletine yakışan bir efendilik, ince ve kibarca bir nezaket çerçevesini aşmamaya pek dikkatli görünüyordu.

Lâkin ne çare ki, sarayın, sadaretin, Hürriyet ve İtilâf Fırkası merkezinin, düşman işgal kuvvetleri karargâh ve askerî zabıta makamlarının baskılarından başka bizzat bünyesi içinde bulunan Kürt Mustafa paşalar gibi, bir adalet icabını yerine getirmek arzusundan ziyade İttihatçılara karşı besledikleri kin ve nefretin sevkiyle dünyayı gözleri görmez olmuş, nâkes türedilerin de sinsi entrikaları ile karşı karşıya bulunan bu harb divanından hakka, adalete dayanan bir hüküm ve kararın çıkması beklenemezdi.

* * *

İttihat ve Terakki iktidarının yaşlı şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi kendisine sorulan sualleri metanetle cevaplandırmaya çalışıyor, makul ve mantıkî izahlarda bulunuyordu. Fakat akan suları durdurması gereken bu sarih cevaplar karşısında Damat Ferid'in divanıharbi bir türlü soru'arının arkasını kesmiyordu. Belli idi ki, gerçek aranmıyor, adalet peşinde koşulmuyor, sadece Musa Kâzım Efendi gibi Rıfat ve Haşim beyler gibi yaşlı, başlı zatların herçebadâbad mahkûm edilmeleri arzulanıyordu.

Meselâ eski şeyhülislâmlardan rahmetli Esat Efendiyi de sorguya çektikleri vakit bu zebunküşlük bütün iğrençliği ile meydana çıktı idi.

Esat Efendi hasta, söylenenleri işitemiyecek derecede âlildi. Buna rağmen divanıharb bu yarı meflûç ihtiyar din adamını da huzuruna çıkarmaktan çekinmedi.

* * *

Esat Efendi sorulan sualleri işitmiyor, istiçvap gülünçlü bir orta oyunu tekerlemesini andıracak tuhaflıklar yaratıyordu.

Ferik Nâzım Paşa divanıharbinin, Haziranın on ikinci Perşembe günü yaptığı dördüncü oturum, bu görüşü bütün çıplaklığı ile meydana koyacaktı:

Reis Nâzım Paşa — (Esbak Şeyhülislâm Esat Efendiye hitaben) İsmâiliniz efendim?. Efendi hazretleri ismâiliniz efendim?.

Esat Efendi — Yakından şey edemem...

— Yakın teşrif buyurunuz... İsmâiliniz efendim?

— Mehmet Esat.

— Pederiâlinizin ismi?

— Lebbeyk?.

— Pederiâlinizin ismi efendim?

— Hoca Numan Efendi.

— Sinn-i âliniz? (yani kaç yaşındasınız)

— Sinnim... Bizim vilâdetimiz (yani doğumumuz) benim evvelden bildiğim 59 tarihinde idi. Kayinpeder merhum — biz rahmetli kayinpederin elinde büyüdük — 63 yaptırmış, hattâ kayıtlar o yolda tashih edilmiş... Yani Senei şemsiye 1263...

— Maskatı-re'siniz? (yani nerede doğdunuz?)

— Lebbeyk?..

— (Mübaşire hitaben) söylediklerimi efendi hazretlerine tekrar ediniz. Nerelisiniz?

Mübaşir — (Tekrar eder) Nerelisiniz?..

— İstanbulluyum, burada doğdum..

— İkamet âliniz nerede?

— Göztepe'de, şimdiki oturduğumyer Göztepe'de...

— Memuriyeti haliyeniz? (yani şimdiki memuriyetiniz)

— Bir memuriyetim yok. Meşihattan istifa ettik; mazuliyet maaşı alıyoruz..

* * *

58 yaşındaki Musa Kâzım Efendiden de yaşlı, bu yetmiş beşlik ihtiyar şeyhülislâm da «İttihat ve Terakki» Cemiyetinin merkezi umumîsi üyeliği ile suçlandırılıyordu. Fakat divanıharb de bu âlil adamla uğraşmanın faydasızlığını ve gülünçlüğünü nihayet anlamış olacak ki, hemen o gün şu kararı veriverdi:

«Maznunlardan (sanıklardan) esbak şeyhülislâm Esat Efendinin hal ve şanından muayeneye muhtaç olduğu anlaşıldığından müşarünileyh hakkındaki dâvanın tevhidi, bilâhare düşünülmek üzere, herşeyden evvel kendisinin muayene ettirilmesine ittifakla karar verildi.»

Görülüyor ki, Vahidettin'in divanharbi de umumî efkâr karşısında gülünç bir duruma düştüğünü yavaş yavaş kavrayordu. Sorguya çekmek üzere huzuruna çıkardığı bir sadrâzam, iki şeyhülislâm ve bir sürü nazırdan bir kısmının yabancı kuvvetler tarafından yakalanıp memleket dışına sürüklenmeleri karşısında sesini çıkaramıyacak kadar âciz ve miskin davranan bir heyetin hiç olmazsa, hicabın namusunu kurtarmak istercesine, zavahiri kurtarmaya çalışması da halkın mânalı dudak büküşleriyle karşılanıyordu.

* * *

Divanıharb, yetmiş beşlik âlil Şeyhülislâm Esat Efendi merhumun yakasını bıraktıktan sonra tekrar altmışlık Şeyhülislâm Musa Kâzım efendiye yüklenmeğe başladı. Onun yakasına sarıldı. Bu sefer de ortaya bir «Mübarek emanetler» meselesi atılacaktı..

Nitekim 24 Haziran 1335 tarihli oturumda başkan Ferik Nâzım Paşa Musa Kâzım Efendiye şu suali sordu:

— Musa Kâzım Efendi Hazretleri, uzun müddet Evkaf Nezaretini de uhdeiâlinizde cemetmiş olduğunuzdan Harem-i-şerifte bir takım hürmetsizlikler vukua getirilmiş ve Hücre-i-Saadet (1)-ten bazı emanetlerin kaldırılmış olduğu rivayet edilmekte bulunduğu cihetle bunlar hakkında malûmat ve teşebbüslerinizi beyan buyurunuz.

Musa Kâzım Efendi — Efendim, Evkaf Nezaretinde bilvekâle (yani nazır vekili olarak) bir müddet vazife ifa ettiğimiz sırada Harem-i-serifte ne gibi yolsuzluklar olduğunu bilmiyordum. Evvelce işittiğime göre, orada bir takım binalar yıkılmış, sokaklar açılmış, birçok şeyler yapılmış; hattâ bazı yerleri de İbrahim Bey yıktırmış.

— Evkaf Nazırı İbrahim Bey bu iş için mi gitmiş?

— İbrahim Bey o vakit nazırdı. Orada yıkılan yerlerden maada kendisince münasip olan yerleri de yıktırmış. Sonra İbrahim Bey İstanbula dönmeden, yoldayken Sait Halim Paşa istifa etmiş, yerine Talât Paşa kabinesi getirildi ki, işte biz de o vakit Evkaf Nazırı Vekili olduk. O zamana kadar tahribat, yıkıntı varsa hepsi bitmişti. Sonra Medinei Münevvere tehlike altında bulunuyordu ve Araplar da her taraftan hücum ediyorlardı. Orada bulunan mukaddes emanetlerin buraya getirilmesi muvafık görülmüş. O da yine zannediyorum, yine İbrahim Bey tarafından muvafık görülmüş ve tensip edilmişti. Hatırımda öyle kalmış...

Bendeniz o vakit Evkaf Nezareti vekili bulunuyordum. Mukaddes emanetler için lâzım gelen teşebbüsler yapıldı, Topkapı sarayında mahallî mahsusuna vaz kılındı, orada muhafaza olunan Harem - i - şerif şeyhi Ziver Efendi de geldi. Onun, vükelânın ve mümeyyizi beyni hümayundan bazı zatların huzuruyla o emanetler açıldı, defterler karşılaştırıldı, oradan gelen defterle buradaki defterler mukabele edildi, eşyaya birer birer bakıldı, sayıldı, yeniden yazıldı. Sonra içlerinde tamire muhtaç olanlar vardı, mukaddes emanetlerin içinde fersudelenen, kirlenmiş, paslanmış birçok mücevherler vardı. Onların da tamiri münasip olur dedik, tamir oldu, güzelce yapıldı, yine yerlerine konuldu ve tamir de orada yapıldı, yerlerinden çıkarıldı. Ustalar geldiler, orada çalıştılar...

Sonra İzzet Bey zamanında bazı emanetler zayi olmuş diye bir dedikodu çıktı. Zannederim Mebusan Meclisinde de bir risi bir takrir vermiş. Onun üzerine İzzet Bey haber gönderdi, gelsin birlikte açalım, zayi olmuş mu, yok mu demiş. Biz de gittik, bir komisyon yapıldı, tekrar muayene edildi ve mübarek eşyadan hiçbir noksan çıkmadı, oradan gittiği gibi çıktı. Onun üzerine mesele bitti; zayi olmuş, söylenmiş, böyle gitmiş gibi sözler eraciften ibaret olduğu anlaşıldı...

* * *

Vahidettin'in divanıharbi, mübarek emanetler meselesinden hiçbir şey çıkmadığını görünce ona bir «Efganlı Şeyh meselesi» atacaktı. Çünkü maksat Musa Kâzım Efendinin behemehal mahkûm edilmesiydi. Bu meseleyi inşaallahu ecel aman verirse, gelecek hafta ki sohbetimizde anlatmaya çalışırım.

---

(1) Bir numaralı 1914 - 1918 Dünya Savaşında Mekke emiri Hüseyin, Osmanlı devletine isyan edip düşmanlarımızın safında yer aldığı ve leyhimizde harbe katılınca, müteakip yıllar boyunca Türk padişahları tarafından büyükleri tarafından Mekke ve Medine'deki mukaddes makamlara hediye edilmiş kıymetli eşyayı ihtilâlcilerin âsi ve çapulcu Araplarının ellerine geçmemesi için İstanbula getirilmesi muvafık görülmüştü.

Sayı: 234

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İslamlıktan mı Çıkalım Paşam

DAMAD FERİD'in alelâcayip Divanıharbi altmışlık Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhumun «Mukaddes Emanetler» dedikodusundan da yüzünün akıyla çıktığını görünce bu sefer ortaya bir «Afganlı Şeyh meselesi» ni kapıp koyuverdi idi.

Ferik Nâzım Paşa başkanlığındaki bu heyetin üyeleri arasında bulunan ve bilâhare zulmü, şirretçe tarafgirliği ve Padişahla Sadrazama köpekçe sadakati yüzünden bu Divanıharbin başına ve tarihe de Nemrut Mustafa adıyla geçecek olan Kürt Mustafa Paşa ayarında vatansız, sütü bozuklar altmışlık Şeyhülislâmı mahkûm edebilmek için durup dinlenmeden çalışıyorlar, ortaya bir takım yeni meseleler, dâvalar atıp duruyorlardı. «Efganlı Şeyh» meselesiyle «Kavm-i Cedid Kitabı» meselesi bunlardan biri idi.

* * *

Tıpkı Mukaddes Emanetler meselesi gibi bu «Afganlı Şeyh» ve «Kavm-i Cedid» meselesi de Musa Kâzım Efendi merhumun ilgili olduğu bir şey değildi. Bunlar hakkında yeni nesle mensup okurlarıma uzun uzadıya tafsilât vermektense sanık Şeyhülislâmın Divanıharp huzurundaki ifadelerini notlarımdan iktibasla kendilerine sunayım:

Padişah Vahidettinin Divanıharbinin Reisi Ferik Nâzım Paşa, rahmetli Musa Kâzım Efendiden soruyor:

— İttihat ve Terakki Cemiyetinin ilim ve din şubesini idare ettiğinizi ve bunu tamamiyle ifaya vücudunuzu hasreylediğinizi ifade buyurmuştunuz. İslâmlar arasında dostluğun ve din kardeşliğinin devamına çalışılması icap ederken, Cemiyet tarafından tertip edilen bazı mev'izalarda ve bilhassa Şeyh Abdullah Efendinin neşrettiği «Kavm-i Cedid» adlı eserinde İslâm kevimleri arasında nifakı mucip ve hiçbir veçhile bahsi caiz olmıyan bahis ve meselelerin bulunması üzerine ne yaptınız?

Musa Kâzım Efendi:

— Efendim, Şeyh Afganlı Abdullah Efendi, Rumeli muharebesinden sonra Edirne taraflarından buraya gelmiş. Zannederim, kendisi Edirne taraflarında oturuyormuş. Oraları düşman istilâ edince çoluğu, çocuğu almış, buraya gelmiş...

Bir Ramazandı. Ayasofya camiinde Afganlı bir hoca vaız ediyor; dediler. İşte şöyle vaız ediyor, böyle vaız ediyor diye bir takım şeyler söylediler. Kendi kendine bir takım ahkâm çıkarıyormuş, bunu bir kere görseniz; dediler. Halbuki ben o vakit, o Ramazanda rahatsızdım, evimde oturuyordum. Camilere gidip de öyle uzun uzadıya gezmeğe iktidarım yoktu.

Maamafih bir gün kalktım, gittim; baktım. Hakikaten büyük bir kalabalık ayakta başına toplanmış. Merak ettim, bakayım neler söylüyor? dedim. Gittim: Dediğim gibi bir kalabalık, bir cemm-i gafir oraya toplanmış, o da kürsüye çıkmış, ayakta bir şeyler söylüyor. Kâh söylüyor, kâh bağırıyor. Elinde bir kitap var. O kitaptan bir şeyler okuyor. Dikkatle dinledim, baktım: «Buhari-i Şerif» okuyor, sonra o hadise mâna veriyor.

Ayan Reisi Rıfat Bey

★ **Afganlı Şeyh ve Kavm'i Cedid meseleleri**

★ **Musa Kâzım Efendiden neler soruldu?**

★ **Ayasofya'daki hocanın vaazı..**

★ **Hocanın izahlarındaki saçmalık..**

★ **Şeyhülislâmın verdiği enteresan cevap..**

★ **Bekirağa Bölüğü'nden zorla alınanlar..**

★ **Padişah ve sadrâzamını susturan konuşmalar..**

★ **Divaniharp reisi neler söyledi?**

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Evet mânada fesat yok, güzel mâna veriyor. Fakat onu izah ederken bazan saçmalıyor. Ben de bıraktım, gittim.

Sordular, vaızını nasıl buldun? dediler. Bu adamın vaızı fena değil, lâkin bu adam söylediğini bilmiyor. İlmi var, fakat söylemeyi bilmiyor, bir takım saçma sapan şeyler söylüyor. Benim dinlediğim vaızda bir hâdise üzerine bahsediyordu. Bu adam söylemeyi bilmiyor, saçmasapan konuşuyor, hoşuma gitmedi, bıraktım çıktım; dedim.

Sonra bu adam bir kitap yazmış, dediler. Kitabını da görmedim. Malûmuâliniz, bu gibi vazifeler hükûmete aittir. Meşihat makaminda bulunacak zat bunu tahkik ve tetkik edecekti. Eğer dâiniz o zaman Meşihat makamında bulunsaydım bunu takip ederdim, o zaman icabına bakardım. Fakat o sırada ben gayrı resmî bir adam idim. Hattâ gördüğüm gün, arzettiğim gibi, okuduğu hadis doğru, fakat izahlarında bazı yanlışlıklar vardı. Ancak bu yanlış ne idi? Onu unuttum, aradan vakit geçti.

İşte o zaman sorulduğu vakit söylemiştim: Bu adam anlamıyor değil, bu bahisleri iyi anlıyor ve iyi hadisler seçiyor, fakat söylemeyi bilmiyor.. İzahat vereyim derken kendisini göstermek istiyor, bir müçtehid kafasıyla kendisini göstermek istiyor, binaenaleyh hatâ ediyordu. Şimdi hatırımda kalan bu.

Sonra «Kavm-i Cedid» adında bir kitap da yazmış; bu kitabı görmedim, öyle bir şey işittik...»

* * *

Bu meselenin de dipsiz kile, boş ambar kabilinden bir sabun köpüğü gibi sönüverdiğini gören Divanıharp Reisi bu sefer karşısındaki üç sanığa, yâni eski Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi ile Âyân Reisi Rifat ve Posta Telgraf Nazırı Hâşim Beylere hitap ederek:

— Bundan sonraki sualler her üçünüze şâmildir: «İttihat ve Terakki» Cemiyeti memurlarından bir takımının Osmanlılık an'ane ve âdetlerine riayetsizlik, açıktan açığa veya gizli olarak suçlar ikaı ve cinayetler, türlü irtikâblar ve ihtikârlarda bulundukları tevatüren şâyi olduğu halde, bu gibi şahısları efradı arasında tutan Cemiyetle alâka ve mensubiyetinizi muhafaza ve devam ettirmenizden maksat ve mecburiyetiniz ne idi?

İlk nazarda biraz da haklı ve yerinde görünen bu soruya İttihat ve Terakkinin altmışlık Şeyhülislâmı şu nefis cevabı verdi idi:

«— Efendim, affınıza mağruren bir şey söyliyeceğim: Bu gibi kimseler vardır, böyle zatlardan dünya hâli (yâni boş) değildir. Şimdi Elhamdülillâh hepimiz Müslümanız. Müslümanlar içinde türlü adamlar vardır, kaatil de vardır, câni de vardır, hırsız da vardır, dinsiz de vardır, her türlü adamlar vardır; binaenaleyh fena adamlar vardır diye biz bu Cemiyetin içinden çıkalım mı?.

Ne yapalım? Tabiî çıkamayız. Bu herkesin nefsine ait şeylerdendir. Bu İttihat ve Terakki siyasî bir cemiyet idi ve bu siyasî Cemiyete milletin büyük bir kısmı iltihak etti. Bunu hepimiz biliriz.»

* * *

Bu susturucu cevap karşısında Vahidettinin Divanıharbi başkanı da, üyeleri de afalladılardı. Talât Paşa da, Enver Paşa da, Cemal Paşa da memleketten uzaklaşmışlardı. Sadrazam Sait Halim Paşa ile diğer İttihatçı Nazırları, İngilizler keyfi bir hareketle Bekirağa Bölüğünden zorla almışlar, Maltaya götürmüşlerdi. Bir hükümdar değil, bir insan şeref ve haysiyetinden mahrum bir padişahla onun kendisi kadar zelil ve zebunküş Sadrazamı, bir sürü parlak üniformalı, fakat uşak ruhlu paşaları karşısında bütün İttihat ve Terakki erkânı adına altmışlık hasta bir Şeyhülislâm tek başına bütün o haşmetli, debdebeli sürüye karşı koyuyor; kızmadan, bağırmadan, çağırmadan makul ve mantıkî cevaplar bulup onları susturuyordu.

Rahmetli altmışlık Şeyhülislâmın bu makul cevabı karşısında evvelâ şaşırıp bocalıyan Divanıharp Reisi nihayet yutkunarak:

— Deminki teşbih-i âlinizi kabulde mazurum, diyebildi, çünkü fırkadan çıkmak, din-i mübin-i İslâmdan çıkmaya, ayrılmaya teşbih olunamaz! (yâni benzetilemez.)

Bu mütalâaya ihtiyar ve fakat hazırcevap Şeyhülislâm yıldırım gibi şu cevabı yetiştirdi idi:

— Fakat bu bir misaldir, Mahsadım her heyetin içinde iyisi de vardır, kötüsü de vardır, kötüden iyiler mes'ul olamaz demektir. Bu bir teşbihtir, teşbihte ise hatâ olmaz efendim...

* * *

Ben bu olayların geçtiği o kara kara mütareke yıllarında meslek yeni katılmış genç, toy bir gazeteci idim. Fakat dün olmuş gibi pek iyi hatırlarım ki, İttihat ve Terakki erkânına diş bileyen; Padişahımızla, Sadrazamiyle, bütün Kabine âza ve yardakçılarıyla, İttihatçı düşmanlığını vatana ve Türklüğe ihanete kadar ileri götürmüş bazı Hürriyet ve İtilâf yobazlarıyla, parlak üniformalı belki iyi niyetli fakat uşak ruhlu baltalı Divanıharp Heyetleriyle bütün bir düşman topluluk karşısında hesap veren Altmışlık Şeyhülislâm rahmetli Musa Kâzım Efendi ve Divanıharp karşısında muhaki sanık değil, bilâkis hâkim konumdisi, Divanıharp başkan ve âzaları birer sanıktı. Rahmetli o derece kendine hâkim, ilim ve iletinden o kadar emin görünüyordu ki Harp Divanı kendisini değil, bilâkis kendisi o padişah kelerini muhakeme edip suçlar çekiyordu.

Nitekim bizzat Divanıharp savcısı Reşat Bey ithamnamesini okuduğu vakit bu yaşlı dîn adamına bütün hakkını verecek, o Harp Divanının çatısı altında medhedip göklere çıkaracaktı...

Bu cihetî de bundan sonra sohbetlerimizde bahis mevzuu edeceğim.

Sayı 235

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İhtiyar Şeyhülislâmın Karakter Sağlamlığı

Damat Ferit

★ Babıâli baskını ve muhalif gazetecilerin öldürülmeleri
★ Siz cemiyeti değil, kendinizi kurtarmaya çalışın
★ Ben cinayetlerden mes'ul olamam
★ O tertemiz bir ilim ve din adamıydı
★ Gıyaben yargılanan sanıklar kimlerdi?
★ Reşat beyin mahkemedeki pervasızlığı
★ İttihat ve Terakkinin yanıldığı noktalar.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

İTTİHAT ve TERAKKİ iktidarının fâzıl, ihtiyar altmışlık Şeyhülislâmı, Padişah ve Damad Ferid kölelerinden kurulmuş Divanıharbi Örfisi karşısında mutlaka ve behemehal çırpınıp durur, rahmetli Musa Kâzım Efendi de kendisine tevcih olunan bir sürü soruya gereken cevapları vererek her ithamın altından yüzünün akı ile çıkarken bu saray bendesi Paşalara bir de fazilet, karakter bütünlüğü ve seciye sağlamlığı dersi de verdi idi.

* * *

Sorgular sürüp giderken bir aralık Divanıharp Savcısı Reşat Bey söz almış, gerek 1914 harbinden evvel, gerekse harbin süresi içinde İttihat ve Terakki Merkezi Umumîsi ve iktidarı tarafından işlenen suçlar üstünde uzun uzadıya durarak tahliller yapmış, Babıâli baskını, muhalif gazetecilerin öldürülmeleri gibi olayları birer birer didiklemiş, sonra sözü ihtiyar Şeyhülislâma getirerek ve kendisine dönerek şöyle konuşmuştu:

«— Böyle bir gizli kuvvet marifetiyle böyle büyük cinayetler ika edilmiş olabilir. Fakat bundan İttihat ve Terakki Cemiyetinin zahirî şekline ve proğramına bağlı ve bu cemiyette kayıtlı bulunan şahıslar ve zatlar mes'ul olamaz demelerini bekliyordum. Yoksa o cemiyetin mânevî şahsiyeti lekelenemez, binaenaleyh mânevî şahsiyeti lekelenmeyince de bittabi efradı da lekelenmez cevabını zatıâlilerinden beklemiyordum. Bu suretle işlenen cinayetler, o cemiyetin gizli kuvvetleri vasıtasiyle yapılmıştı. Bu âşikârdır ve bittabi o cemiyetin mânevî şahsiyetini itham eder ve nitekim bugün de bu mânevî şahsiyet itham altındadır; bu, inkârı kabil olmıyan bir hakikattir.

«Fakat o gizli kuvvete kendileri de (yâni Musa Kâzım Efendi) mensup mudurlar ki, cemiyetin mânevî şahsiyetinin itham altında bulunduğunu kabul etmiyorlar? Bu ciheti söylesinler. Çünkü muhakemenin son safhasıdır, bu ciheti tenvir buyursunlar...»

* * *

Savcı yardımcısı Reşat Bey, sonra iddianamesinde de belirteceği gibi eski ve yaşlı Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendiye karşı derin bir saygı duymakta, kendisinin suçsuzluğuna samimiyetle inanmaktadır. Yukarıya aynen koyduğum ihtariyle de İttihat ve Terakkinin faziletli ihtiyar Şeyhülislâmını kurtarabilmek için:

— A efendim, siz İttihat ve Terakki Cemiyetinin mânevî şahsiyetini korumaya, temize çıkarmaya kalkışmayın da, kendi başınızı kurtarmaya çalışın! Bunun için de: «Evet, İttihat ve Terakki Cemiyeti tertip ettirdiği bir takım siyasi cinayetlerle mânevî şahsiyetini lekelemiştir. Fakat bu cinayetlerden bana ne? Çünkü bunlardan benim haberim yoktu. Ben cemiyetin zahirî şekline, ortadaki proğramına bağlı olarak cemiyete yazıldım; bu itibarla da o cinayetlerden mes'ul olamam!.» diyip işin içinden çıkın!..» yolunda açık, göze batacak derecede açık bir tavsiye ve ikazda bulunmuştu.

Altmışlık Şeyhülislâm bu hayırlı tavsiyeye uyup, her halleriyle kendisini mutlaka ve behemehal suçlandırmak peşinde koşan tarafgir bir Harp Divanı Örfisinin pençesinden yakasını kurtarmaya pekâlâ razı olabilirdi. Kendisi zaten o cinayetlere, kötülüklere tamamiyle yabancı kalmış tertemiz bir ilim ve din adamı idi.

Fakat hayır, o saffet ve samimiyetle yurdseverliğine, temizliğine inandığı İttihat ve Terakkinin mânevî şahsiyetine sonuna kadar sadık kalacak, içinde bulunduğu son derecede nazik, o nisbette de tehlikeli durumun korkunç vahametine rağmen, yine telâş etmeden, sesini yükseltmeden, kendisine hâs o saf edasiyle Hünkâr bendesi Paşaların suratlarına şu cevabı fırlatıp atacaktı:

«— Şimdi efendim, Müddeiumumî Beyefendinin buyurdukları kendi içtihatlarınca doğrudur. Bizim de verdiğimiz cevaplar bizim içtihadımızca doğrudur. Çünkü, hakikaten benim vicdanen kanaatim odur. Gerçekten öyle cinayetler olur, bunlar her yerde vaki olabilir; mes'uliyeti de bu cinayetleri yapanlara, işleyenlere ait olur. Binaenaleyh bundan yüz binlerce adam lekelenemez itikadındayım.

«İhtimal ki, bunda hatâ ediyorum. Hatâ olur, ihtimal ki, hatâdır bu... Fakat benim kanaatim budur Paşam. İhtimal ki hatâ ediyorum...»

* * *

En zor, en ümitsiz, en tehlikeli durumlarda bile içtihat ve kanaate sonuna kadar sadık ve bağlı kalmak, inandığından irkilip dönmemek, esen rüzgâra göre fikir, kanaat değiştirmemek faziletinin en parlak bir örneğini teşkil eden bu cevap, İttihat ve Terakkinin emektar ve yaşlı Şeyhülislâmını kıyamete kadar hayırla, saygı ile, rahmet ve minnetle andıracak bir yüksekliktedir.

Gömlek değiştirir gibi içtihat ve kanaat değiştirenler için pek ibret verici bir metanet ve seciye bütünlüğü teşkil eden bu samimî kanaat gösterisini, bu parlak medenî cesaret örneğini yeni yetişen evlâtlarımıza daima uyulması gereken bir misal olarak sunuyorum...

* * *

Rahmetli Musa Kâzım Efendinin bu cesurane cevabı üzerine Divanıharp Reisi Nâzım Paşa:

— Tahkikat hitam buldu. Perşembe günü sabahleyin on birde Müddeiumuminin iddiasını dinliyeceğiz. Aksam üstü de Müdafaa vekili Beyefendinin müdafaasını dinleriz!.. kararını verdi.

Bunun üzerine müdafaa vekili Ali Haydar Bey ayağa kalktı:

— Müsaade buyurulur mu?. İddianameyi Çarşamba günü dinlesek de Persembeye kadar müdafaamızı tertip edebilsek!. dedi.

Reis: — (Savcı yardımcısına hitaben) Bu baptaki mütalâanız?

Savcı Yardımcısı Reşat Bey:

— Yarın öğleden sonraya yetiştiririm.

Reis:

— Yarınki Çarşamba günü üçte Beyefendinin iddianamesini dinleriz. Perşembe günü saat birde de (müdafaa vekiline dönerek) sizi dinleriz.

* * *

Haziranın yirmi beşinci günü, karar gereğince, Divanıharp, saat üçte toplandı.

Suçlu mevkiinde esbak Şeyhülislâm Musa Kâzım, esbak Şeyhülislâm Esat Efendiler, Âyân Meclisi eski Başkanı Rifat, eski Posta Telgraf Nazırı Haşim Beyler bulunuyorlardı.

Mahkemede hazır bulunmıyan, bu itibarla da gıyaben yargılanan sanıklar şu zatlardı: Eski Sadrazam Talât, eski Harbiye Nazırı Enver, eski Bahriye Nazırı Cemal Paşalarla, eski Maarif Nazırı Dr. Nâzım, eski Maliye Nazırı Cavit, eski Ticaret ve Ziraat Nazırı Süleyman Elbüstani ve Mustafa Şeref, eski Posta ve Telgraf Nazırı Oskan Beyler ve Efendilerdi.

Harp Divanı Reisi ve üyeleri, sanıklar ve avukatları yerlerini aldıktan sonra Reis Ferik Mustafa Nâzım Paşa, ayakta duran sanıklara hitaben:

— Buyurun oturunuz! dedi. Sonra Savcı yardımcısı Reşat Beye:

— Buyurunuz! diyerek ithamnamesini okumaya dâvet etti.

* * *

Savcı yardımcısı Reşat Bey evvelâ Örfi Harp Divanlarında Adliye usul ve kanunlarının tamamiyle hâkim olduğunu, binaenaleyh âmme haklarının koruyucusu olan, bu itibarla da kendisine düşen kanunî vazifelerini başarabilmek için umumî efkârı aydınlatmaya çalışacağı tabiî bulunan Savcılığın «vicdanlarına hâkim bulunan muhterem hâkimler heyetine» âmme hakları ile ilgili muamelelerin, kanunî hükümlerile telif ve tatbik suretlerini anlatacağını söylemek suretiyle kanun ve hukuk işlerinden pek anlamıyan Divanıharp Reisi ile üyelerine vazifelerinin ağırlığını hatırlattı; «Divanıharbin vereceği hükümler kat'îdir ve değişmez. Elimizdeki kanunlar, verilecek hükümlerin istinaf ve temyiz kabiliyetleri olmadığını gösteriyor. İşte bundan dolayıdır ki, bu şekildeki mahkemelerin vaziyeti pek ehemmiyetlidir» sözleriyle de tarih önünde yüklendikleri mes'uliyetin büyüklüğünü ve ağırlığını Sultan Vahidettinin Paşalarına belirtti.

Pek kıymetli bir adliyeci ve sözünü sakınmaz, haktan, hakikatten ayrılmaz bir hukukçu olduğunu, o zor ve tehlikeli günlerde hain bir hükümdarın bendelerinden mürekkep bir Divanıharbi Örfi karşısında pervasızca okuduğu ithamnamesiyle isbat edecek olan savcı yardımcısı Reşat Bey, İkinci Abdülhamidin istibdadından, bu istibdadı yıkıp idareyi ele alan İttihat ve Terakki Cemiyetinin zamanla Abdülhamidin istibdadına rahmet okutacak bir istibdat kurduğundan bahsetti, «dalkavukluk hükûmetçiliğin; çetecilikle memleket idaresi kabiliyetinin ayrı ayrı şeyler olduğunu düşünmeyen İttihat ve Terakki iktidarının bunları biribirine karıştırdığını misalleriyle anlattı.

* * *

Divanıharbi Örfi Savcısı Reşat Beyin bu tarihî ithamnamesinin alt tarafını gelecek haftaki nöbetimizde hulâsa etmeğe çalışacağım.

Doğru Sözlü Bir Divan-ı Harp Savcısı

Sayı: 236

HAİN Padişah Vahidettin'in bendelerinden seçilen Nazım Paşa, divanıharp örfisinin faziletli, mert ve tok sözlü savcı yardımcısı Reşat Beyin ithamnamesinde, İkinci Abdülhamidin istibdadını yıkıp idareyi ele alan «İttihat ve Terakki» Cemiyeti kodamanlarının da yavaş yavaş birer diktatör kesilmekte gecikmedikleri açıklanıyor, fedâîler vasıtasiyle İstanbul sokaklarında İttihat ve Terakki iktidarına muhalif gazetecileri, göz göre göre nasıl vurdurup öldürttüğü ve katillerin cezasız kaldıkları tasvir olunuyordu.

İddianamede İttihatçıların muhaliflerine reva gördükleri haksızlıklar, kanunsuzluklar şöyle tarif ediliyordu:

* * *

«— Mebusan Meclisindeki muhaliflerin yokedilmeleri için neler yapılmadı? Bugün hâlâ şu zavallı milletin hayatiyle oynamaktan utanmıyanların o zamanlar Mebuslar Meclisinin pek yüksek reislik kürsüsünden muhalifleri ezmek, muhalefeti öldürmek için neler yapmadılar? Kanunun mebuslara sağladığı eşit hakları çiğneyerek İttihat ve Terakkiye mensup mebuslara fazla imtiyazlar verildi. Muhaliflerin söz söylememelerini sağlamak maksadiyle onlara söz verilmedi. Oy toplamakta çoğunluk hasıl olmadığı halde: «Çoğunluk hasıl olmuştur» denilerek istendiği gibi oy toplandı. Kanunu Esasi ayaklar altında ezildi. Nihayet büyük vatanseverin(!) vatanperverane hizmetlerinin mükâfatı verildi ama, âyan heyetine geçtikten sonra âyan başkanlığı makamını elde edememekten doğan bir hırs - ı - pîrî ile muhalefet izhar olundu.»

* * *

Savcının, fazla tumturaklı Arapça ve Farsça kelimelerini, yeni nesle mensup okurlarımın da lâfıkıyle kavrayabilmeleri için mümkün olduğu kadar ayıklayıp açık Türkçeleştirdiğim ithamnamesinde bu sözlerle eski Meclisi Mebusan reisi Ahmet Rıza Beyi kastettiği aşikârdır.

Görülüyor ki, divanı harp örfi savcısı Reşat Bey hiç de İttihatçılıkla, İttihat ve Terakki taraftarlığiyle suçlandırılamaz. Bu nokta üzerinde bilhassa duruşum bu dürüst ve tok sözlü adliyecinin biraz sonra Maliye Nazırı Cavit ve eski Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi merhumlar lehinde sarfedeceği mütalâa ve sözlerin kıymet ve ehemmiyetini büsbütün tebarüz ettirmek içindir. Kendisi bir İttihatçı, yahut sadece cemiyete mütemayil bir zat olsaydı yukarıda isimleri geçen iki İttihat ve Terakki rüknünü bu temayül ve inhimaki yüzünden korumaya çalıştığı iddia olunabilirdi.

Halbuki Reşat Bey İttihat ve Terakki iktidarının gerek 1914 harbinden evvelki, gerekse bu harbin süresi içindeki seyyiâtini bütün açıklığı ile merhametsizce sayıp dökmüş, İttihatçıların günahlarını birer birer açıklamış, mesuliyetleri şöyle sıralamıştı:

Padişah Vahidet tin'in bir resmi

★ **Muhaliflerin yokedilmesi için ne yapmalı?**

★ **Kanunu esasi ayaklar altında ezildi..**

★ **İttihat ve Terakki taraftarlığı ile suçlandırılamaz..**

★ **Para biriktirdiği şayi olan adam kimdi?**

Cemalettin Saraçoğlu

* * *

«— Şimdiye kadar vaki olan maruzatım gösteriyor ki, suç fiillerinden saydığım iz hususlar gizli cemiyet erkânının icraatı, suçu da onun faal üyeleridir. Şu halde bu dâvada suçluyu bulmak hususunda aranılacak ve incelenecek nokta, İttihat ve Terakki Cemiyeti mensuplarının değil, gizli cemiyetin mensuplarının kimler olduğunu meydana çıkarmak meselesidir.

«Sorgu hâkimliği kararnamelerinde tafsilâtiyle bahis mevzuu edilen ve komitenin kendilerince ehemmiyetli saydıkları muameleler hükûmetle bağlılığını pek açık surette gösteren delillere ve bilhassa icra kuvvetinde ehemmiyetli bir mevki tutan sanıklardan bazılarının, kezalik sanık olup şimdi firar halinde bulunan esbak maliye nazırı Cavit Beyin, harbin ilânı tarihinden sorguya çekildiği zamana kadar muharebe esnasında geçen bütün safhaları gösterir tarzdaki mufassal ifadeleri ihtiva eden Meclisi Mebusan beşinci şube zabıtnameleri —ki, bunlar sübut delilleri olmak üzere makamımız tarafından yüksek makamınıza takdim edilmiştir— münderecatı ve yine o sırada bahriye nazırı olan Çürüksulu Mahmut Paşa hazretleri ile yine o kabinede âza bulunan adliye nazırı İbrahim Beyin ifadelerine göre son beş yıllık seyyiat zincirinden ve kötülüklerden mesul olmaları gereken sanıklardan esbak sadrâzam fırarî Talât Paşa ile harbiye ve bahriye nazırları olup rütbeleri kaldırılmış olan Enver ve Cemal Efendilerle o gizli kuvveti âdeta yaratmış olan Doktor Nazım Beyin, umumî harbin ilânından mütarekenin imzalanmasına kadar hareketlerinden dolayı suçluluklarına ve hareketlerine uyan cemiyetler kanununun üçüncü ve on ikinci maddeleriyle ceza kanununun elli beşinci maddesinin son fıkrasına uyan cezalarla cezalandırılmalarına ve diğer sanıklardan olup şimdi kaçak veya gizlenmiş bulunan sabık maliye nazırı Cavit, ticaret ve ziraat nazırı Mustafa Şeref Beylerden Mustafa Şeref Bey memleketimizin nadir yetiştirdiği kemal erbabından olup ve Avrupada tahsilini ciddî surette bitirip memleketine döndüğünde yüksek bilgilerini memleketin yüksek menfaatleri uğrunda kullanmaya vakfetmiş ve bu maksatla kabul ettiği nezaret makamında dahi hiçbir nüfuzun tesiri altında olmıyarak çalışmış ve harbin son yıllarında kabul ettiği nezareti zamanında, harbin doğurduğu zaruretler cümlesinden olmak üzere kurulan «İhracat Komisyonu» başkanlığını ve dolayısiyle elindeki geniş salâhiyeti tamamiyle [illegible] kullanmış, diğer bir takımlar[illegible] bi, mevkiini şahsî menfaatl[illegible] â.et etmek küçüklüğünü gö[illegible] memiştir. Sorgu hâkimliği [illegible] lemeleri, verdiği ifadeler bu[illegible] heti belirttiği gibi, muhake[illegible] sırasında da aksini isbat ed[illegible] kanunî hiçbir delil ve em[illegible] rastlanmamıştır.»

* * *

Sezar'ın hakkını Sezar'a [illegible] mekte tereddüt etmiyen tok[illegible] lü, temiz özlü Türk adliyecisi[illegible] şat Bey, Cavit Bey merhu[illegible] rahmetli Musa Kâzım E[illegible] hakkında şunları söyledi idi:

«— Esbak maliye nazırı C[illegible] Beye gelince: Bu zat devl[illegible] yüksek menfaatlerini kavra[illegible] harbe girilmemesi için pek [illegible] çalışmış olması ve bunu mu[illegible] rak olamayınca istifa etmiş [illegible] lunması kendisi, o dört gizli k[illegible] vetin (1) nüfuz ve tesiri altı[illegible] memuriyet ifa etmediğini gö[illegible] len pek bariz delillerdendir. [illegible] sasen Osmanlı devletini şu k[illegible] ketli hale koyan sebeplerden [illegible] rincisi umumî harbe girmek [illegible] duğu düşünülecek olur ve C[illegible] Beyin, Mebusan Meclisi beş[illegible] şubesindeki beyanatı incelen[illegible] görülür ki, Cavit Bey dış ve [illegible] li kuvvetlerin hiçbir zaman e[illegible] ve nüfuzu altında kalmamış, [illegible] ma memlekete ve millet menf[illegible] lerini korumuş, müdafaa etmiş [illegible] şahsî menfaat endişelerini b[illegible] yen reddetmiştir.

«Olağanüstü zekâsı, müste[illegible] belagat ve tasâkatiyle seçkin [illegible] şahsiyet olan Cavit Bey, a[illegible] pek siyaset ve maliye ileri gel[illegible] leri arasında iftihara layık [illegible] mevki kazanmıştır. Binaena[illegible] bir nazırlık mevkiini muh[illegible] etmek için bir takım kimse[illegible] mudahalelerine maruz kal[illegible] tahammül edeceğine vic[illegible] hiçbir veçhile kail olmadığı maaşın pek fazlasını Av[illegible] da bir malî müessesede çal[illegible] la dahi kazanabileceğine şü[illegible] ti en büyük bir kefildir..

. . . . . .

«Cavit Bey hakkında vak[illegible] pek çok şeyler söylenmiş ve [illegible] tilmiştir. Bunlar arasında [illegible] ğı istikrazlardan verilmesi [illegible] olan komisyonları alarak b[illegible] paralar biriktirdiği şayi edi[illegible] tur. Fakat bu dedikodu büyü[illegible] ya küçük hiçbir delil ile te[illegible] etmemiştir ve kendisinin ya[illegible] tarzı bilâkis öyle servet sahib[illegible] kimse bulunmadığını göster[illegible] tedir. Kendisi hakkında tah[illegible] açılmasını icap ettirecek ye[illegible] ya eski bir suça muttali ol[illegible] muz takdirde derhal hakkın[illegible] nunî takibat yapacağımız [illegible] sizdir.»

* * *

Bu tok sözlü, doğru [illegible] vanı harp örfî savcısının [illegible] his mevzuumuz Şeyhülislâm [illegible] sa Kâzım Efendi hakkında [illegible] retle dinlenecek sözlerini [illegible] ha'taki sohbetimizde ar[illegible] ğım.

(1) Savcı «Dört gizli k[illegible] demekle Talât, Enver, Cem[illegible] şalarla Dr. Nazım Beyi k[illegible] oluyor.

Sayı : 239

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazete cileri ve Gazeteleri

İhtiyar Şeyhülislâmın Mahkûmiyeti

★ Utandırıcı vesikanın içyüzü

★ Savcılık hakikati ortaya çıkardı

★ İstanbulluların geçirdiği acı bayram

★ Kararnamenin okunuşu

★ Savcı Reşat beyin, Musa Kâzım efendi için söyledikleri

★ Divanı Harbi Örfinin gülünç kararları

★ Aklı selim ve iz'andan nasipleri olmıyanlar.

YAZAN : Cemalettin Saraçoğlu

ÖRFÎ Harp Divanı Savcısı Reşad Bey, Padişah Vahidettinle damadı ve Sadrazamı Ferid Paşanın isteklerine taban tabana aykırı bir iddianame kaleme aldığı, açıkçası hak, hakikat ve adalete tıpatıp uygun bir dil kullandığı için yalnız Harb Divanı Reisi Birinci Ferik Nâzım Paşa ve üyelerinin hoşnutsuzluklariyle karşılanmış olmadı; biraz sonra vazifesinden de azledildi.

Devrin soysuz hükümdarı ve onun beyinsiz ve dalkavuk Sadrazamı böyle bir medeni cesaret örneğini, celâdetli şahlanmayı affedemezlerdi.

Nitekim affedemediler de ve bu dürüst, temiz, doğru özlü, fakat tok sözlü, Türk Adliyesinin şeref ve haysiyetini yükselten Savcı Yardımcısı Reşad Bey gibi mümtaz, namuslu bir simayı vazifesinden uzaklaştırmaktan hayâ etmediler.

Bunu, Osmanlı Devletinin resmî gazetesi «Takvim-i Vekayi» in 3599 sayılı nüshasının baş tarafında çıkan, Padişah Vahidettinin şu irade-i seniyesinden öğrendiktî:

«TEVCİHAT»

«Dersaadet Divan-ı Harb-i Örfisi Müddeiumumî muavinlerinden Reşad Beyi azl ile yerine Polis Müdüriyeti Kısm-ı Adlî İkinci Şube sabık Müdürü Osman Refik Bey tayin edilmiştir. İşbu irade-i seniyenin icrasına Harbiye ve Adliye Nazırları memurdur.

İmzalar: Sadrazam Vekili Mustafa Sabri, Harbiye Nazırı: Ferid, Adliye Nazırı: Vasfi».

* * *

İşgal kuvvetlerine hoş görünmek için kanun adına, adalet adına konuşmuş dürüst bir adliyeciyi vazifesinden uzaklaştıran bu utandırıcı vesikanın en altında da devrin Osmanlı hükümdarının Padişah Vahidettinin imzası bulunuyor, bu kapkara zillet vesikasını, şayet mümkün ise, büsbütün kirletiyor, bayağılaştırıyordu.

* * *

Haktan, adaletten, hele hakikatten hiç de hoşlanmadığını, doğru sözlü savcısının azli ve iş başından uzaklaştırılmasiyle ispat etmiş olan Divanı Harbi Örfî, güya vazifesini sonuna kadar yapmış görünmek istedi, sanıkların müdafaa vekili Avukat Ali Haydar Beyin müdafaanamesini de dinledi idi.

Zaten savcılık makamı, sanıkların beraetini istemiş, suçsuzluklarını belirtmişti. Hattâ bunu, avukat Ali Haydar Beyin yapacağından, daha engin bir gayret ve himmetle başarmış olduğundan müdafaa vekili bey için söylenecek fazla söz kalmıyordu. Buna rağmen ünlü bir hukuk adamı olan Ali Haydar Mithat Bey de pek parlak müdafaaname okudu idi.

Artık iş karara kalmıştı.

* * *

1335 yılı Temmuzunun beşinci günü Bayramın altısına rastlıyordu. Düşman işgali altındaki İstanbul halkının yanık yüreklerle, hattâ kan ağlayarak geçirdikleri bir acı Şeker Bayramından üç gün sonra, Divanı Harb kararını bildirdi.

Başkanlıkta yine Ferik Nâzım Paşa bulunuyordu. Üyeler de Mirliva Zeki, Mirliva Mustafa (mahut Nemrud Mustafa), Mirliva Ali Nâzım Paşalarla Miralay (Albay) Recep Ferdi Beydi.

Başkan Nâzım Paşa, sanıklara kararnamenin okunacağını söyledi, dikkatle dinlemelerini tembih etti. Kararname de okunmaya başlandı.

Gayet tumturaklı bir üslûp, arapça ve farsça kelimelerle dolu; bir Divanı Harb kararnamesinden ziyade Ortaçağda kaleme alınmış çetrefil dilli «Tacüttevarih» kitabının anlaşılması güç sayfalarını andıran bu kararname 324 yılı Temmuzunun dokuzuncu günü Resne dağlarında patlak veren ve Meşrutiyetin ilânı ile neticelenen askerî isyandan başlıyor, 1914 - 18 Birinci Dünya Savaşının mütarekesine kadar süren zaman içinde geçen olayların güya bir özetini yapıyor, «İttihat ve Terakki» Cemiyeti iktidar ve hükûmetlerinin hatâlarını, kusurlarını sayıp dökûyor ve neticede de şu kararı veriyordu:

«Talât, Enver, Cemal Paşalarla Doktor Nâzım Beyin idamlarına, esbak Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi ile Maliye Nazır-ı sabıkı Cavid, esbak Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Şeref Beylerin on beşer sene ağır hapislerine, sabık Âyan Reisi Rıfat Beyle sabık P. T. T. Nazırı Hâşim Beylerin beraetlerine çoğunlukla karar verildi.»

Hemen her kelimesini, anlaşılabilmesi için, bugünkü dilimize çevirmek zorunda kaldığım bu kararda, o sırada Avrupada bulunmakta olan eski Ziraat ve Ticaret Nazırı Süleyman Elbüstanî ve P. T. T. esbak Nazırı Ermeni Oskan Efendilerin de dâvalarının tefrik edildikleri bildirildi.

* * *

5 Temmuz 1335 tarihli bu Divanı Harb kararının altında sade üç imza vardı: Reis Ferik Mustafa Nâzım, üye Mirliva Ali Nâzım Paşalarla Miralay Recep Ferdi Beyin imzaları.

Üyelerden Mirliva Mehmet Zeki Paşa ile kapkara mütareke yıllarının rezil tarihine «Nemrud Mustafa» adı altında intikal edecek Mirliva Kürd Mustafa Paşa bu hükümleri haf f bulmuşlar, kraldan ziyade kral taraftarı davranırlarsa Padişah Vahidettin ile Sadrazam Damad Feridin tevecc üh ve iltifatına mazhar olacakları düşüncesiyle Zeki Paşa kararın altına şu mütalâayı ilâve etmişti: «İşbu karara iştirakle beraber mevcut delillere ve kendi itiraflarına göre sanıklardan Hâşim Beyin de fer'an medhaldar olmak üzere cezalandırılması reyindeyim.» Yâni bu Paşa, Hâşim Beyin beraet ettirilmesine itiraz ediyordu.

Tarihe «Nemrud Mustafa» lâkabiyle kapkara bir leke halinde geçecek mahut Süleymaniyeli Mustafa Paşa ise daha ileriye gidiyor, o İttihat ve Terakkinin altmışlık Şeyhülislâmı Musa Kâzım Efendi merhuma, Savcı Reşad Beyin «fazîletli muhterem bir sima» olarak vasıflandırdığı bu âlim, ihtiyar din adamına Divanı Harbin verdiği on beş yıl ağır hapis cezasını az buluyor, onun da idama mahkûm edilen Paşalar gibi ölüm cezasına çarptırılmasını, kararnamenin altına eklediği şu rezil mütalâa ile açıklamaktan utanmıyor ve:

«Musa Kâzım Efendinin, vaki itiraflarına göre zikri geçen hususlarda Merkezi Umumînin cinayetler işlemesinden beraet kanaatinde olduğu gibi, ilmî ve dinî vazifelerine bile mezkûr Merkezin suçlarını, günahlarını örtmeğe hâdim kılarak hiç bir fenalığa mâni olmamış ve makamını terkeylememiş bulunduğundan kendisinin de fâil-i-aslî olduğuna kani bulunmuş olduğunu» söyliyerek ihtiyar Şeyhülislâmı da idam sehpasına sürüklemek istiyordu.

* * *

Damad Feridin tahrikleriyle devrin Padişahı tarafından kurdurulmuş bu Divanı Harbi Örfinin kararları gülünç olduğu kadar da mânasızdı. Çünkü ölüme mahkûm ettiği Talât, Enver, Cemal Paşalarla Doktor Nâzım Bey zaten memlekette bulunmuyorlardı. On beşer yıl küreğe mahkûm ettiği Cavid ve Mustafa Şeref Beyler de keza ortada yoklardı ve giyaben hüküm giymişlerdi. Kala kala ortada rahmetli Musa Kâzım Efendi gibi ak sakallı fâni bir pîr, muhterem bir sima vardı ve Padişahın da, damadı hain Sadrazam Ferid'in de, Harb Divanını teşkil eden sırmalar içinde birer tavus kuşu gurur ve azametiyle dolaşan Paşaların da bütün kinleri, gayızları bu fâzıl sima üstünde toplanmış oluyordu.

* * *

Rahmetli Musa Kâzım Efendi, mahkûm edildiği on beş yıllık ağır hapis cezasını çekmek üzere Edirneye gönderildi. İttihat ve Terakkinin faziletli ve muhterem ihtiyar Şeyhülislâmı menfasında uzun müddet yaşayamıyacaktı. Damar sertliğinden zaten hasta olan Musa Kâzım Efendi 1910 yılında Edirnede öldü ve Muradiye camii bahçesine gömüldü.

Fakat Vahidettinin Nemrud Mustafaları Savcı Reşad Beyin iddianamesinde dediği gibi memleketin ilim ve irfan hayatında ehemmiyetli bir mevki sahibi bu fâzıl hocayı mahkûm etmekle yine iddianamede bahsolunduğu gibi «aklı selim ve iz'andan zerre kadar nasipleri olmadığını» da dosta, düşmana karşı açıkça itiraf etmiş oluyorlardı.

Dünyanın En Ucuz Tepkili Eğitim Uçağı

Sadece tepkili uçak eğitiminde kullanılmak üzere yapılan ilk İngiliz uçağı Mart ayının ilk yarısında tecrübe uçuşlarında bulunacaktır. Bu uçak, motör dahil 13 bin sterline mal olmaktadır. Uçağa «Talebe» adı verilmiştir. Avustralya, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Finlandiya, Almanya, Brezilya ve İtalya daha şimdiden uçağa büyük alâka göstermektedirler. «Talebe» yi imal eden Miles Ltd. Kumpanyasının Müdürü, bu uçağın dünyada en ucuz tepkili eğitim uçağı olduğunu söylemiş ve yabancı memleketlerden geniş ölçüde siparişler beklendiğini ilâve etmiştir. Uçağın en mühim hususiyetlerinden biri de, tabiî icaplar eden müsaade alındıktan sonra, çok gelişmiş bir uçak endüstrisine sahip olmıyan memleketler tarafından da kolayca imal edilebileceğidir. Miles Ltd. Kumpanyası şimdiye kadar 70 muhtelif tipte eğitim uçağı tekâmül ettirmiş ve bunların her birisinden bir çok memleketler için yüzlercesini imal etmiştir.

RADYO İHRAÇ REKORU

1956 yılında İngiliz radyo cihazları endüstrisinin ihracatı 40 milyon sterlini bulmuştur ki bu, şimdiye kadar elde edilen en yüksek rakamdır. Bu, 1955 in 33 milyon sterlinlik yekûnundan yüzde 20 fazladır. 1947 rakamınadn (10 miloyn) dört misli fazladır. Verici radyo istasyonları, radar cihazları ve endüstri için elektronik cihazlar, ihraç edilen radyo malzemesi arasındaydı. Radyo ve televizyon alıcılariyle radyogram ihracatı 4 milyon sterline yakındı.

— SON —

Mütareke ve İstiklâl Harbi yıllarının meşhur gazeteleri ve gazetecileri...

Savcı Reşat Beyin İddianamesi

★ Üyeler üzerinde yıldırım tesiri yapan konuşma..

★ Posta Telgraf Nazır-ı esbakı Haşim Beyin hüsnüsiyeti..

★ Rifat Beyin Ayan heyetine âza oluşu..

★ Süleyman Elbustan"nin dâvası..

★ Reşat Bey kimlerin masumiyetini ispat etti?

YAZAN: Cemalettin Saraçoğlu

SULTAN Vahidettin'in, İttihat ve Terakki büyüklerini mahkûm ettirmek için kurduğu Ferik Mustafa Nazım Paşa örfî vanıharbinin tok sözlü, doğru özlü savcısı Reşat Bey, Maliye Nazırı Cavit Bey merhum hakkındaki o mertçe, babayiğitçe sözlerinden sonra altmışlık Şeyhülislâm rahmetli Musa Kâzım Efendi hakkında da şu gerçekleri, padişahın kölelerinden başka birşey olmıyan o düzme harp divanı başkanına ve üyelerinin suratlarına, birer ikaz şamarı gibi fırlattı idi:

* * *

«— Esbak Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi hazretlerine gelince: Müşarülileyh memleketin ilim ve irfanı adına ehemmiyetli bir mevki sahibi olduktan başka bugün hepsi birer yüksek mevki tutan hukuk mensuplarının bu zatın ilminden ve hocalığından feyiz almış oldukları muhterem bir simadır.

«Böyle bir mevki sahibi olan böyle bir zatın hasis ve meşru olmıyan emellerle meşgul olacağını hiçbir akli selim ve iz'an sahibi kabul edemez.

«Muhakeme esnasında hasıl olan kanaat ve sorulan suallere verdiği cevaplardaki kalb saflığının tercüman olan vaz'u tavırları, müşarülileyhin ahlâk ve vicdan temizliğine en bahir delillerdir.

«Binaenaleyh bugün Türk gençliğinin kendisine bütün kuvvetiyle ve varlığı ile bağlı bulunduğu muhterem muallimlerini, yukarıdanberi arzettiğim facialarla, cinayetlerle hiçbir zaman lekelenmemiştir. Zaten buna maddeten imkân da yoktur.

«Haklı olarak işgal ettiği şeyhülislâmlık makamı her zaman için, müşarülileyhin, ilim ve faziliyetleri dolayısiyle, kendisinin tabii bir mevkıdır.»

* * *

Vahidettin'in örfî harp divanının bu cesur, temkinli ve sapına kadar mert oğlu mert bir Türk evlâdı olan tok sözlü savcısının bu sözleri başkanlık makamını işgal eden birinci ferik Nazım Paşa ile, aralarında Kürt Nemrut Mustafa Paşanın da bulunduğu üyeler üzerinde bir yıldırım tesiri yapmıştı.

O, bu doğru sözleriyle başının üstünde biriktirdiği yıldırımın bulutların varlığından sanki habersizmiş gibi sözlerine devamla, İttihat ve Terakki nazırlarından posta telgraf nazırı Rıfat Bey hakkında hukuk görüşünü belirtti, Haşim Beyi şöyle tasvir etti:

«— Posta ve telgraf nazırı esbakı Haşim Beyefendiye gelince: Bu zat dahi bütün memuriyet hayatını pek iffetli ve vicdanına hâkim olarak geçirmiş, «İttihat ve Terakki» fırkasının icraatına iştirak etmemiş ve meş'um harbin son senelerinde kendisine teklif edilen posta ve telgraf nezaretini de ahvalin doğurduğu zaruret dolayısiyle ve vatana hizmet inancı ile kabul etmiştir. Bu memuriyetinde de kendisini lekeleyecek şekilde gizli kuvvetin emirlerine katiyen itaat etmemiş, boyun eğmemiş ve bütün hareketleriyle zatî içtihadına hâkim ve vicdanının nezahet ve kanaatine sahip olduğu ve pek yüksek bir namusa malik olduğu halde vazifelerini ifa etmiştir.

«Müşarülileyh hakkında incelemeler ve yüksek mahkemenizce de, geçen muhakemelerinde de kendisinin kezalik mahkûm edilmesini icap ettirecek kanunî bir emare hasıl olmamıştır.»

RİFAT BEYE GELİNCE...

«Âyan meclisi esbak reisi Rıfat Beyefendiye gelince: Müşarülileyh, seleflerinden evvel, yani 829 yılı Şubatının sonlarında, Balkan harbinin bu masum milleti içine attığı felâketli günlerde vicdanî bir mecburiyet ile ve zorla kabul etmiş olduğu maliye nezareti mevkiinden isti'a ile çekilerek âyan heyetine aza tayin olunmuşlardır.

«Pek asîl ve necip bir aileye mensup olan ve bütün memurluk hayatı namuskârlıklar ve başarılarla dolu bulunan Rıfat Beyefendi, umumî harbin devam ettiği müddet içinde, devletin mukadderatı üzerinde ehemmiyetli değişiklikler ve karışıklıklar husule geldiği sıralarda âyan reisliğinde bulunarak kanunu esasinin 67 nci maddesinin sarih hükümleri dairesinde mebusan meclisi tarafından verilen kanunlar ve muvazene lâyihaları üzerinde âyan heyetince yapılan incelemeler dolayısiyle gereken muameleleri tertip, müzakereleri idare ve tanzim ile meşgul olarak hiçbir zaman o bir avuç mütegalliibenin emel ve fikirlerine hizmet etmemiş, âyan reisliğinin türlü ve çeşitli vazifelerini namusla, tarafsızlıkla, yerine getirmişlerdir.

«Binaenaleyh kendilerinin, diğer zatlar gibi, bu gizli kuvvete iştirak eylediklerine dair hiçbir delil ve emare yoktur. Bugün yüksek divanımızda bahis mevzuu olan kanunu esasinin hükümlerini değiştirmek ve bu gibi emeller ve maksatlarla meşgul olduğunu beyan ettiğimiz sanıkların fiil ve hareketlerine, gerek doğrudan doğruya suç ortağı olarak, gerekse suçun işlenme vasıtalarını hazırlamak ve suçu kolaylaştırmak suretiyle fer'an methaldar olarak iştirak ettiklerine, hattâ bir kısım suçluların suçların teşvik ve terviç suretiyle ahlâkî bir cürümle de sanık bulunduklarına dair kanaat verecek hiçbir gûna delil, kanunî emare mevcut olmadığından: Musa Kâzım Efendi hazretleriyle, âyan meclisi sabık reisi Rıfat, posta ve telgraf eski nazırı Haşim, maliye nazırı sabık Cavit, ziraat ve ticaret nazırı Mustafa Şeref Beyefendilerin beraetlerine karar verilerek adalet icaplarının yerine getirilmesini talep ederim.»

* * *

Divanı harp savcı yardımcısı Reşat Bey buna ilâveten, o sırada Avrupada bulunmakta Süleyman Elbustani ve posta telgraf nazırı esbakı Oskan fendilerin dâvalarının ayrılmada istediği ve sözlerine şöyle verdiydi:

* * *

«Son bir söz olmak üzere nu da ilâve edeyim ki, iddiarım ve maruzatım bütün fikirine, fiillerine ve emellerine nun ve onun iyi tatbikatını gönoktası edinmiş olan memurtimizin içtihadı mahsulü ve dani kanaatimizin ilhamları cesidir.»

* * *

İçinde bulunulan zaman şartlar gözönüne getirilirse, denî cesaretin parlak bir örsayılabilecek bu iddianame Ferik Nazım Paşa divanı harnin savcı yardımcısı Reşat firar halinde bulunan eski râzam Talât Paşa merhum harbiye nazırı Enver, bahriye zırı Cemal Paşaların ve dahi nazırı sabıkı doktor Nazım yin cezaland rılmalarını, mahmede hazır bulunan eski şeyislâm Musa Kâzım Efendi ile yan reisi Rıfat, P.T.T. nazırı şim ve mahkemede hazır bulmıyan ziraat ve ticaret nazı Mustafa Şeref ve maliye nazı Cavit Beylerin suçsuz olduklarını belirtiyordu.

Hattâ bu zatların suçsuz duklarını belirtmekle kalmıp hepsinin namuslarına, dürüstlerine, memurluk vazifelerini kötüye kullanmadıklarına şahediyor, bu tertemiz adamları hu sene bile ediyordu.

Anlaşılan örfî divan başkanı üyeleri, savcıdan büsbütün bir şekilde bir iddianame yorlar, karşılarında sanık kında oturan yaşlı, devlet rinde saç ve sakal ağartmış terem simaları suçlandıracak murlara bulaşacak bir kötü ve lekeleme ısnadı bekliyor mahlardı ki, başkan Birinci Nazım Paşa, savcı yardımcısı tam bir buçuk saat süren namesini okurken, Ramazan bulunulmasına rağmen, dudaklarını önündeki su bardağında mak mecburiyetinde kalmış sını, savcı yardımcısı Reşat azarlamak için, kendi akınca kemmel bir sebep saydı, iddiamenin okunması biter bitmez disine şöyle hitap etti:

Reis Paşa — Meşru mazerinizi isbat etmeksizin mahkeme zurunda âlenen oruç bozmanuz için sizi tevbih ediyorum ni azarlıyorum).

Savcı yardımcısı Reşat Bey Oruç bozmadım, dudaklarım lattım.

Reis Paşa — (Müdafaa Ali Haydar Beye hitaben) da sizin müdafaanızı dinleriz.

* * *

Savcının dilenen şekilde maması bu azarlama ile cak, kendisini daha ağır bir ameleye maruz bırakacaktı. mesele ile divanı harbin lar hakkında verdiği karar gelecek haftaki sohbetimizde latırım.

BAHÇIVANLARA GÜN DOĞDU

İngiltere'de yeni imal edilen bir bahçıvanlık âleti, bir bahçıvanın uzun zaman harcıyarak yapması icap eden bütün zor işleri pek kısa bir zamanda ve insan elinden daha mahirane bir şekilde yapmaktadır. Muhtelif parçalar ilâvesi suretiyle bu âlet, toprağı sürer ve çapalar, çayır keser, zararlı otları temizler veya zararlı ot ve böceklere karşı mücadele ilâçları serper, havuzların suyunu boşaltıp temizler, araba temizler, çitleri istenilen şekilde budar ve odun yarar. Ama bunlardan başka şeyler de yapabilir ve yapamıyacağı hiçbir bahçıvanlık işi yoktur.

AĞAÇLARIN TEPESİNİ GÖRMEK İÇİN

Bristol'da geçenlerde açılan bir ziraat sergisinde, Ferguson traktörlerine takılmak maksadiyle imal edilen bir «asansör - sepet» teşhir edilmişti. Meyva bahçelerinde kullanılmak üzere yapılan bu sepet vasıtasiyle herhangi bir ağaca hiç dokunmadan tepesine kadar yükselmek ve oradan kolayca zararlı haşeratın mevcut olup olmadığını, tatbik edilen ilâçların tesir derecesini veya meyva durumunu müşahede etmek mümkün olmaktadır. Sepet 4 metre kadar yükselebilmekte ve binaenaleyh 5 metreden yüksek ağaçların bile tepelerinin tetkik edilmesini mümkün kılmaktadır.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kütüphanesi Arşivi
No ZE. 2618

35 Yıl Evvelki Ankara Caddesi

(Baştarafı 6. Sayfada)

Menkibelerini kulaktan duyduğumuz «Mizan» cı Murat, «Vakit» başyazarı Lâstik Sait, büyük yazar ve devrinin en ünlü gazetecisi Ahmet Mithat, «Basiret» çi Ali Efendi merhumlar...

Sonra isimleri geçenler kadar halk arasında adları bilinmemekle beraber mesleğin meçhul kahramanlarından «İleri» nin rahmetli Ali Çocuğu, «Sabah» ın çatık kaşlı fakat genç kız yürekli mütercimi Karnik Efendisi, «İkdam» ın parlak meslek hayatlı fakat, hüzünlü âkıbetli sekreteri rahmetli Kenan'lar, Behçet Hocalar, Feyzi Beyler, Arif Oruçlar...

* * *

O hüzünlü sonbahar akşamının insana yetimlik hissi duyuran garipliğinde, bugün artık aramızdan ayrılıp Halik'lerinin huzurunda bulunanlara engin rahmetler ithaf ettiğim, hâlâ yaşıyanlarına da uzun ömür ve hayırlı âkibetler temenni eylediğim hepsi de mesleğin birer ulvî ve fedakâr kahramanı sayılabilecek bu simaları sıra ve tarih gözetmeden ve sadece kalemimi vak'aların ve hâtıralarımın akışına gelişigüzel koyuvererek birer birer tanıtmaya, nazarlarınızda canlandırmaya çalışacağım.

Şu noktayı bilhassa belirtmek isterim ki, bu portrelerde duygularıma, yâni şahsî sempati veya antipatilerime değil, münhasıran doğruya, gerçeğe tercüman olmak başlıca emelimdir.

Her insan eserinde olduğu gibi, bu yazılarda da eksikler, yanlışlar belki bulunacaktır. Bunların düzeltilerek Türk gazeteciliği tarihini yazacak müstakbel münevverinin lâyıkiyle aydınlatılmış olması da o devirleri benimle birlikte yaşamış başka gazeteci arkadaşlara düşen bir vazife, hem de benim görüşüme göre, pek ehemmiyetli bir vazifedir.

Ben bildiğim, görebildiğim kadarını yeni nesle emanet ediyorum ve şuna hulûsla inanıyorum ki o devri yaşamış her meslekdaş bu kadarcağını yapmayı göze alırsa Türk gazetecilik tarihinin kurulmasına hizmet edecek malzemenin en kıymetlileri değilse bile herhalde en lâzımları ve ehemmiyetlileri hazırlanmış, biriktirilmiş olacaktır.

* * *

Bu zarurî mukaddimeden sonra gelecek sohbetimde yukarıda kısaca bahsettiğim simaları, maceralariyle, iç ve dış yüzleriyle birer birer takdime başlıyacağım.

Başarı evvelâ Tanrının lûtuf ve inayetine, sonra da aziz okurlarımızın lûtfen gösterecekleri alâkaya bağlıdır. Zira bilindiği gibi:

Marifet iltifata tâbidir
Müşterisiz metâ zayidir.

MEVDUAT SAHİPLERİNE

İkramiye Keşidelerine İştirak hakkından başka
Yünlü ve pamuklu Satışlarımızda
HALI HARİÇ

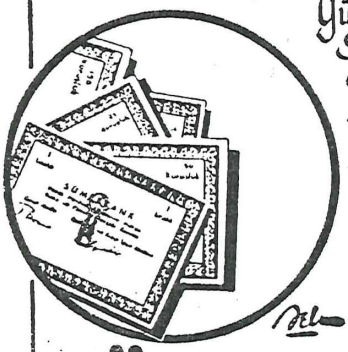

%10 Tenzilât Yapılır

SÜMERBANK

Cazip ve Sevimli Olmak İçin

Viz-Zan-De

Rujlarını Kullanınız.

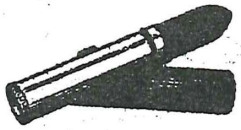

Modern ve Cazip Renkleri
Sebebiyle Ruj Viz - Zan - De, Hayranlık Uyandırır.
Fazla dayanır ve Dudakları muhafaza eder.
Zando Cosmetics Co. Inc. New-York U.S.A.

Tabiî maddelerle yapılan bu hususî şampuan ile SAÇLARINIZ İPEK GİBİ YUMUŞAYACAKTIR.

İyi bir şampuan fuzulî bir masraf değildir.

Nitekim : hususî Roja şanpuanını tecrübe edip saçlarınızdaki farkı bizzat müşahede ediniz. Bazı şampuanlar gibi saçlarınızı kurutmayacak, aksine olarak her zamandan daha yumuşak ve hafif yapacaktır. Bu neticeleri Roja şampuanı terkibindeki kuvvetlendirici ve yumuşatıcı tabiî maddelere medyundur.

Fiyatına gelince : Poşeti yalnız "60" kuruştur. Bu fiyat tecrübe etmeniz için de kâfi bir sebep değilmi ?

2-637

Toz Şampuan ROJA

Dr. ZEKİ ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İş Kastalıkları ve Verem Mütehassısı
Ankara: Denizciler Caddesi KÜÇÜK
Çarşı Han - Kat 2, No. 27 - 10
Telefon: 13047; Ev: 81720

OPON

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşiv
No 2E-2618

Said Halim Paşa İle Mülâkat

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

Geçen hâftaki sohbetimizde arzetmiş olduğum gibi Said Halim Paşa merhumun Yeniköydeki yalısının ön pencereleri Boğazın mavi sularına bakan büyük divanhanesinde, iki pencere arasındaki geniş kanapeye yerleşmiş olan sâbık Sadrazama doğru ilerlerken bir taraftan teşrifat âdâbına aykırı bir harekette bulunmamaya dikkat ediyor, bir taraftan da gelirken yapurda ezberlediğim sualleri unutmâmaya çalışıyordum.

Her ne kadar Velid Beyin soruları sıraladığı dar ve uzun not kâğıdı cebimde idi amma bunu çıkarıp birer birer okumak işime gelmiyordu. Zira Paşanın o soru notlarını görünce:

— Sualleri bırakın da cevâplarını düşüne düşüne yazıp göndereyim!.. demesi ihtimal dahilinde idi. Bu gibi haller bir kaç defa başıma gelmiş, mülâkatına talip olduğum bir iki Nâzır veyahut devrin kalburüstü gelen şöhretlerinden bir kaçı tarafından atlatılmıştım. Vakıa bir kaç gün sonra bu devletliler sualler'n cevaplarını yazıp göndermişler, yahut çağırtıp yazılı olarak vermişlerdi amma ne çare ki, haber hususiyet ve aktüalitesini kaybetmiş, fazla olarak aynı cevaplar çalıştığım gazeteden başka gazetelerde de yer almıştı.

Aynı zamanda dekorun da üstümde ehemmiyetli bir tesiri olmuştu. Gâyet büyük bir salon, zemin kıymetli hâlılarla örtülü, sıra sıra dizilmiş altın yaldızlı, parıl parıl koltuklar, iskemleler, sigara masaları ve tâ karşımda başında geniş tablalı koca fesli, iri başlı sabık bir Sadrazam Paşa, hem de bir Prens...

* * *

Çok şükür, bir pot kırmadan, Paşaya yaklaştım; kendileri de hafifçe kımıldanarak kendisini ziyarete gelen genç muhbire güler yüzle iltifatta bulunurlarken, o zamanki râsime ve terbiye icabı kendilli bir Babıâli temennası çaktım, Paşayı etekler gibi eğildim. Said Halim Paşa merhum hafif bir sesle:

— Estağfurullah!.. dedikten sonra arkamdan gelen haremağasına işaret etti, ağa da Paşanın tam karşısına bir koltuk sürdü. Heyecanımdan Paşa merhumun yüzüne dikkatle bakamıyordum amma kendilerinden bir emir sadır oluncaya kâdar dâ yanıma sürülen kanepeye oturamadım, ayakta bekledim. Nihayet Paşanın:

— Buyurun, oturun, soracağınız sualler nedir?. hitabından sonra kanapeye şöyle yarı oturur gibi, ilistim; cebimden bloknotumu ve kurşun kalemimi çıkararak Osmanlı tarihinin en müşkül yıllarında Sadrazamlık yükünü yüklenen Mısır Valisi meşhur Mehmed Ali Paşa torununun yüzüne gözlerimi kaldırdım.

* * *

Said Halim Paşa merhum köse denecek derecede seyrek sakallı, tatlı yüzlü, iri başlı idi. Mülâkat sona erip de müsaadelerini alarak ayrılmak üzere iken ayağa kalktıkları vakit de boyunun bir hayli kısa olduğunu görmüştüm. Lâkin kanepede otururlarken bu boy kısalığı pek farkedilmiyordu.

Velid Beyin tertip ettiği sualler, o sıralarda Enver ve Cemal Paşa merhumlarla birlikte memleketten uzaklaşmış olan Sadrazam rahmetli Talât Paşanın kaçışlariyle, firarî Paşaların harp yıllarındaki icraatlariyle ve bilhassa Said Halim Paşa Sadaretten istifa edip Talât Paşa merhum onun yerini aldıktan sonra Çarlık Rusyası ile imzalanmış olan «Brest - Litovsk» barışının bazı müddeleriyle alâkadar idi. Rusyada Bolşevik isyanından sonra Lenin'le Troçki, merkezî devletlerle anlaşma kararına varmış Moskof, Alman, Avusturya - Macaristan, Osmanlı ve Bulgar murahhasları barış masası etrafında toplanmışlar, fakat bir aralık barış müzakereleri bozulmuş, Almanlar yeniden savâşa başlamışlar, fakat neticede muahede yine imzalanmıştı amma bu imza sırasında Almanların Osmanlı müttefiklerine oyun ettikleri de hâlk arasında şayi olmuştu.

Diğer taraftan evvelâ Hariciye Nezaretinden, sonra da Sadaretten uzaklaştırılan Said Halim Paşanın İttihad ve Terakki yârânına kırgın ve küskün olduğu da Babıâli gazetecileri arasında bilinmeyen bir şey değildi. İşte Velid Bey merhum bu kırgın ve küskün sabık Sadrazamı söyletmek, onun ağzından İttihad ve Terakki politikasını tenkid edici beyanat almak için sualleri'ni ustaca tertip etmişti.

Aradan kırk yıla yakın bir müddet geçti. Said Halim Paşa merhumla yaptığım mülâkatı ihtiva eden gazete nüshasını da koleksiyonum içinde bulamadım. Bu itibarla rahmetli Prensin sözlerini aynen ve kelime kelime burada tekrarlamak mümkün değildir âmma rahmetlinin bu sorulara verdiği cevaplâr arasında İttihatçıları kötüler, hattâ hafifçe tenkid eder mahiyette tek bir kelime bulunmadığını pek iyi hatırlıyorum. İttihat ve Terakki rüesasiyle yıllarca birlikte çalışmış olan bu gerçekten necib ve asil Prens, imrenilecek bir necabet ve ulüvvücenab örneği vererek kendisine Sadrazamlık koltuğunda halef olan Talât Paşa hakkında ağır değil de, sâdece kulağa hoş dahi gelmiyecek tek kelime söylemekten kaçındı, hattâ Cemiyetin harp politikâsını tenkitten dahi çekindi idi. Halbuki Enver, Talât ve Cemal Paşaların Osmanlı İmparatorluğunu harbe sokan Karadeniz baskınını Sadrazamdan saklayıp gizledikleri ve ancak Osmanlı donanması Moskof limanlarını topa tuttuktan sonra Prensin keyfiyetten haberdar olduğu bilinmeyen bir gerçek değildi. Hattâ Said Halim Paşanın bu yüzden istifayâ dahi karar verip ancak Sultan Resadın ibram ve ısrarı, hattâ yüzünü gözünü öpmesi üzerine vazgeçtiği de halk arasında şayi idi.

Bütün bunlara rağmen Said Halim Paşa merhum, kendisini her bakımdan kırıp dartmış olan eski mesai arkadaşları aleyhinde küçük bir imâda bile bulunmamak büyüklüğünü göstermiş, yalnız firarî Paşaların kâçışlarına canının sıkıldığını gizlememiş, bunu da sadece:

— Her halde ortada bilmediğimiz mücbir sebepler olmalı!. yolunda kibarca bir izahla tevilden de geri kâlmamıştı.

* * *

Benim tatlısu gemiciliğim, deniz severliğim pek küçük yaşımdanberi iptilâ halini almış müzmin bir merakım olduğundan, Velid Beyin not ettiği sualllerden başka kendim de Çarlık Rusyasının mağlûbiyeti üzerine Karadenizdeki Rus donanması hakkında işittiğim bâzı şayiaları, fırsattan faydalanarak, sabık Sadrazamdan tahkika karar vermiştim:

Harp yıllarında bizim «Mecidiye» kruvazörümüz Odesa sularında bir torpile çarparak batmış, sonraları Moskoflar gemiyi yüzdürüp tamir etmişler, «Prut» adı altında donanmalarına katmışlardı. Çarlık Rusyası yıkılıp da barış imzalandığı vakit sabık «Mecidiye», lâhik «Prut» kruvazörü, bizim bahriyeliler tarafından nâtamam bir halde bağlanıp İstanbula getirilmiş, fakat diğer Moskof harp gemilerinden hiç biri bize verilmemiş, açgözlü Almanmüttefiklerimiz tarafından benimsenmişti. Harp yıllarında büyük küçük bir hayli harp gemisi kaybetmistik. Bunlara mukabil mağlûp düşman donanmasından bizim hissemize de pekâlâ bir kaç destroyer, denizaltı gemisi, kruvazör isâbet edebilirdi.

Bu mesele hakkında sabık Sadrazamın fikir ve mütalâasını sordum. Rahmetli sağ elini kaldırarak:

— Eski Moskof gemilerinden bizim hissemize bir kaç gemi düşüp düşmediğini bilemem amma, her halde Almanlar da bunların kendilerine ait olduklarına dair bir iddiada bulunmuş değillerdir. dedi idi.

Söylemiş olduğum gibi bu mülâkatta ben rahmetlinin karşısında mevkî almıştım, yâni yüzüm yalının geniş pencerelerine, denize dönüktü. Paşa bu sözleri söylerken Boğâzdan aşağı iki bacalı bir harp gemisinin kendini akıntıya vermiş indiğini gördüm.

Gönderinde de Alman harp bandırası dalgalanıyordu. Ben gemilerimizin hepsini resmi ile, ismi ile, tonaj ve eslâhâsiyle ezberden bilen bir meraklı idim. Fazla olarak harp yıllarında sularımızdaki Alman harp gemileri de malûmumdu. Boğazdan aşağı kayıp giden bu iki bacalı destroyer, ne Türk gemisi idi, ne de Alman... Bu bacalı gibi Moskofların Karadeniz filolarından müttefikimiz Almanların el çabukluğuna getirdikleri bir Moskof teknesi idi.

Sabık Sadrazamın kat'î ifadesini bilfiil yalanlıyan ve yalnızın önünden geçen bu canlı şahide dayanamadım, kendilerine de anlattım:

— Olamaz, bir Alman harp gemisi olacak!. buyurdular.

Ben de daha fazla ısrârı münâfirlik âdâbına ve terbiye kaidelerine sığdıramâdığım için kendilerine arzı teşekkürle nezdlerinden ayrılırken tesadüfün bu garip cilvesine hem şaşmış, hem de Osmanlı İmparatorluğunun mukadderatını yıllarca idare iddiasında bulunmuş bu asil fakat reâlitelerden de bir hayli uzakta yaşamış Prens - Sadrazamın derin gafleti karşısında ağzım bir karış açık kalmıştı.

Sadrâzam Sait Halim Paşa ile Mülâkat

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 26.2618

★ Prens Sait Halim Paşa nasıl öldürüldü?
★ Onunla nasıl konuşmuştum?
★ Ebüzziyazade Velid Bey'in ba na verdiği vazife.
★ İyi gazeteci yetiştirmesini bilirdi.
★ Yeniköy seyahatinin hususiyeti.
★ O hiçbir zaman komitacı değildi.
★ Nasıl sadrâzam olmuştu?
★ Haysiyet sahibi bir zat olduğunu nasıl ıspat etti?
★ Yeniköydeki yalıyı hafiyeler basmıştı.

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

MÜTAREKEDEN sonra Ermeni fedailerinin İttihat ve Terakki büyüklerini birer birer avlayıp nasıl şehit ettiklerini anlatırken 1914-18 harp yılları sırasında iktidarı ellerinde bulunduran ittihatçıların Sadarette, yâni bu günkü tâbiriyle Başbakanlıkta oturtukları Prens Sait Halim Paşa merhumun da Romada, yine bir Ermeni komitecisi tarafından, öldürüldüğünü söylemiştim.

Sait Halim Paşa merhum, mütareke yıllarının başında, henüz galip düşmanlarımız İstanbula girmeden, o sıralarda genç bir gazeteci sıfatiyle, kendisiyle görüşüp ilk röportajlarımdan en enteresanını yaptığım devlet adâmlarımızdan biridir. Bu itibarla belki de İttihat ve Terakki iktidarı tarihinde yer alâbilecek derecede mânalı bu mülâkatı «Yirminci Asır» sütunlarına tevdi ediyorum. Bir yabancı memlekette bir Ermeni fedâisinin kurşunlariyle tatlı canından olan bu rahmetli Türk Sadrazamının İttihat ve Terakki Cemiyetinin nasıl masum bir kurbanı olduğu bu satırlarla oldukça aydınlanacaktır sanırım.

* * *

Gazetesinde çalıştığım meslek hocam Ebüzziya Zade Velid Bey merhum bir gün beni erkenden çağırdı, dar ve uzun kâğıtlara kurşun kalemiyle ve numara sırasiyle not etmek itiyadında olduğu vazife programlarından birini elime tutuşturarak:

— Cemaleddın Bey, dedi, doğruca Yeinköye gidip sabık Sadrazam Sait Halim Paşâ ile bir mülâkat yapacaksınız. Kendisine soracağınız sualler şu pusulada yazılı. Kendilerinden telefonla müsaadeler.ni aldım, sizi yâlıda bekliyorlar. Yolda bu notları dikkatle tetkik edersiniz. Şayet bu sualllerin dışında aklınıza gelecek başka şeyler de olursa onları da ortaya atmaktan çekinmeyiniz. Elverir ki, Paşanın cevaplarını noktası noktasına kaydediniz. Göreyim sizi...

Her zaman söylediğim ve daima da tekrarlamaktan zevk âldığım gibi, rahmetli Velid Bey, bu yurdun en büyük modern gazetecilik üstadlarının başında gelir. Mesleki bilgi ve tecrübe bakımından her ne edindimse bunların büyük bir payı o gerçekten büyük gazetecilik üstadına aittir.

O sıralarda ben mesleğe henüz yeni katılmış, genç ve toy bir gazeteci, mütevazı bir muhbir idim. Müessesede vazife gören bir hayli tecrübeli, kıdemli meslekdaşlar arasından sabık bir Sadrazâmla görüşmeğe üstadımın beni seçip memur etmesi, koltuklarımı kabarttı idi. Zâten Velid Bey merhumun başlıca hasletlerinden, meziyetlerinden biri de gerçekten mesleğe hevesli; ateşli elemanları seçmekteki şaşmâz ve müstesna kabiliyeti idi. Meraklı, hevesli, atılgan gazeteci yetiştirmeyi iyi bilirdi. Her ne ise lâfı uzatmıyalım da aziz ruhunu bir kere daha rahmetle andıktan sonra bizim Yeniköy seyâhatine gelelim:

Vapurda kamaranın bir köşesine çekildim, Velid Beyin notlarını dikkatle incelemeğe, hattâ ezberlemeğe koyuldum: Bunların hepsi, mütareke ile, o zamanki siyasî durumumuzla alâkalı sorulardı ve mahâretle tertip edilmişlerdi. Konunun iyice anlaşılması için şu cihetı belirtmek faydadan hali değildir: Sait Halım Paşa yıllarca İttihat ve Terakki iktidarına Başbakanlık etmekle beraber, o zamânki mânasiyle, tam bir Ittihatçı, yâni komiteci değildi. Hattâ Enver, Cemal ve Talât Paşa merhumlar Osmanlı İmparatorluğunun harbe girmesiyle neticelenen Karadeniz baskınını Sadrazâmdan saklamışlar, Osmanlı donanmasının Karadenizdeki Moskof limanlarına ansızın yaptıkları akınlarını Türk umumi efkârına olduğu kadar devrin Kâbine Reisine de Karadeniz Boğazı ağzında Çarlık Rusya donanmasının yaptığı bir tecavüz şeklinde göstermişlerdi. Nitekim bu cihet mütarekeden sonra Sait Halim Paşa Divânıharpçe sorguya çekildiği vâkit bütün çıplaklığı ile meydana çıkacaktı.

* * *

Sait Halim Paşa 1913 yılında Sadrazam Mahmut Şevket Paşanın Topal Tevfik ve arkadaşları tarafından hazırlanan bir suikast neticesinde şehit edilmesini müteakip Sadrazam olmuştu. Hattâ o zamânlar bile rahmetli Paşâ, doğrudan doğruya Sadarete getirilmemiş, o sıralarda Viyanada Elçi bulunan Hüseyin Hilmi Paşa merhumun İstânbula ulaşmasına intizaren kendisi Sadaret Kaymakamlığına yâni yeni Sadrazam gelinceye kadar onun vekilliğine nasbolunmuştu. Sait Halim Paşa yeni Sadrazam gelinceye kadâr diğer Vükelâ ile birlikte çalışacâk, Hüseyin Hilmi Paşa gelince de kendisi Hariciye Nazırlığını deruhde edip Padişahın Sadrazamlık mührünü asıl sahibine teslim edecekti.

Fakat meşhur Mısır Valisi Mehmet Ali Paşanın torunu bir Prens, iyi tahsil görmüş bir devlet adâmı, ayrıca servet ve sâmân sahibi bir Vezir olan Sait Halim Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde bir vazife alamıyacağını devrin Padişahı Sultan Reşâda arzetmiş, Padişah da o dağdağalı ve nazik zamanda Hükümeti başsız bırakmış olmamak için Mabeyinci Tevfik Beye:

— Tevfik Bey, Babıâliye git, Sait Halim Paşayı gör. Yarın asâlet memuriyeti icra olunmak üzere sâraya davet et!. emrini vermiş, ertesi günü de Sait Halim Paşa Dolmabahçe Sarayına gelerek Sadareti icra edilmişti.

Sait Halim Paşa daha Sultan Hamidin istibdat devrinde vekarını, haysiyet sahibi bir zat olduğunu isbat etmişti. Yıldız sarayına verilen bir jurnal üzerine Paşânın Yeniköydeki yalısı hafiyeler tarafından basılmış, kendisi de sıkı bir takibe maruz bırakılmıştı. Bunun üzerine Mısırlı Prens evvelâ Mısıra, sonra Parise gitmiş, Pariste Abdülhamidin aleyhinde çalışan hürriyetsever genç Türklere gerek para, gerekse fikir yardımlarında bulunmuş ve ancâk 1908 yılında yurdda hürriyet ilânı üzerine Paristen İstanbula dönmüştü.

Paşanın Sadrazamlıktan istifası ise İttihatçılarla arasının büsbütün açılması üzerine olmuştur. Kendisi hem Sadrazam yâni Başbakan, hem de Hariciye Nazırı, yâni bugünkü tâbiri ile Dışişleri Bakanı idi. 1913 yılından 1915 senesine kadar bu iki mühim vazifeyi nefsinde toplayan Paşayı, o sıralarda bütün şiddetiyle devam eden bir numaralı Dünya Savaşının — ki bu savaşa Osmanlı İmparatorluğu da katılmıştı — gerektirdiği kudret ve kuvvette bir Hariciye Nazırı sâymayan İttihat ve Terakki kodamanları kendisini yumuşaklıkla suçlandırıyorlardı.

Bu yüzdendir ki, 1915 yılında İttihatçılar, Şûrayı Devlet Reisi Halil Beyi (*) Hariciye Nezaretine bir oldu bitti şeklinde getirdiler. Artık Sait Halim Paşa sadece Sadrazam kalıyordu.

Kendisine haber verilmeksizin bir oldu bitti şeklinde İmparatorluğun harbe sokuluvermesi zaten Paşayı kırmış, gücendirmişti.. Hattâ o sıralarda istifasını bile vermiş, fakât diğer İttihatçı Nazırların rica ve ısrarlarına, hele devrin Padişahı Sultan Reşad kendisine:

«— Beni ancak siz tanırsınız, sizi de ben tanırım. Sizin vücudunuzla müteselli oluyorum. Siz çekilirseniz ben kime söz anlatırım? Böyle vahim bir günde beni, şunun bunun eline bırâkmamanızı, istifânızı geri alınızı rica ederim! demiş ve «yüzünü öpmüştü.»

Bunun üzerine Paşa da:

«— Bu iltifat ve itimadı hümayunlarına karşı nefsi bendegânemi feda etmeğe mecburum» (**) demiş, istifadan vazgeçmişti. Fakat İttihatçıların Hariciye Nazırlığını kendisinden alıp Halil Beye vermeleri, kendisini büsbütün kırmış, nihayet 1917 senesinde de sıhhî sebepler ileri sürerek istifa etmiş, yerine de Talât Paşa Sadrazam olmuştu.

* * *

Şu izahlardan anlaşılacağı veçhile Ebüzziya Zâde Velid Bey, kendisiyle bir mülâkat yapmak üzere beni Yeniköydeki yalısına gönderdiği sıralarda Sait Halim Paşa İttihatçılâra adamakıllı kırgın ve küskün bir durumda idi.

Diğer taraftan harp de kaybedilmiş, İttihat ve Terakki kodamanları kendilerini bir çıkmâzda gördüklerinden istifa etmişler, iktidar mevkiine de İzzet Paşa Kabinesi gelmişti.

Dediğim gibi henüz mütareke imzalanıp galip devletlerin askerleri ve donanmaları henüz İstanbulda görünmemişlerdi ama İstanbul da artık eski İstanbul değildi.

* * *

Nihâyet, vapur Yeniköye geldi, ben de Sait Halim Paşanın yalısının yolunu tuttum. Kapıda beni zenci bir Haremağası karşıladı. Hüviyetimi bildirince o eski saray terbiyesi icabı pek nazik bir eda ve siyahîlere mâhsus tatlı şive ile:

— Paşa Efendimiz zatıâlilerini bekliyorlar efendim! diyerek buyur etti ve önüme düşerek beni alt kattaki sâlona götürdü ve kapıyı aralayıp:

— Buyurun efendim!.. i bastırdı...

Yalının alt katında denize nazır büyük salonun iki büyük penceresi arasındaki sedirde vücuduna nisbetle bir haylı iri başlı ve kocaman fesli bir zatâ doğru önümü ilikleyip ilerlemeğe başladım...

(Sonu gelecek sayıda)

(*) Bilâhare Büyük Millet Meclisinde İzmir Milletvekili olan rahmetli Halil Menteş ki İttihat ve Terakki iktidarında çeşitli Nazırlıklarda ve Osmanlı Meclisi Mebusanı Reisliğinde bulunmuştur.

(**) Üstad Mahmud Kemal İnal'ın «Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar» eserinin (1893) üncü sahifesinden.

İstiyorum

Dört yıldanberi yurdumuzun şehir ve kasabalarından manzaralar toplıyarak «Türkiye albümü» yapmak çin gayret ediyorum. Her şehir ve kasabadan 8 er tane manzara topluyorum. Temin edemediğim bir çok yerler olduğu için okuyucularımızın yardımlarından faydalanmak için mecmuanızın tavassutunu rica ediyorum. Manzaralara edilen masrafı posta pulu veya Balıkesir manzarası ile ödeyebilirim.

Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgesindeki şehirlerde oturan bütün okuyucularınızdan, İç Anadoluda oturanlardan, Çankırı, Kırşehir, Niğdeden, Marmara bölgesinde İzmit, Çanakkale, Tekirdağ, Kırklareliden. Eğe bölgesinden Kütahya, Manisa, Aydın ve Muğladan ve Türkiyenin 5 binden fazla nüfuslu bütün kazalarındaki arkadaşlardan manzaralar beklerim. Bu hususta mecmuanızın yardımlarını rica ederim.

Türkân Zarplı - Kasaplar Mah. Seren Sok., 23, - Balıkesir.

TDV İSAM Kütüphanesi Arşivi No: 22-2618

Sayı : 229.

Said Halim Paşanın Başına Gelenler

Yazan: Cemalettin SARAÇOĞLU

ESBAK Sadrazam Said Halim Paşa ile Yeniköydeki yalısında yaptığım bu mülâkattan sonra olaylar artık birbirini bir yıldırım hızıyle kovalıyacak, Paşa merhumla mülâkatım sırasında Sadaret mevkiinde bulunan İzzet Paşa istifa edecek, yerine Damad Ferid gelecekti.

Osmanlı tarihine yalnız kendi adını, Padişahı Vahidettinin ismini de lânet ve nefrete andıracak olan Damad Ferid Paşanın bu ilk Sadarete gelişi ortalığı birdenbire bulandırmış, İttihad ve Terakki taraftarlariyle liderlerinin aleyhinde başvurulacak şiddetli takibat zinciri birbirini kovalıyacaktı.

Şurası da vardı ki İttihad ve Terakki elebaşılarından Talât, Enver, Cemal Paşalarla esbak Dahiliye Nazırı Nazım (1), eski Valilerden Cemal Azmi, İstanbul sabık Polis Müdürü Bedri, Merkezi Umumî âzasından Dr. Bahaeddin Şakir ve Dr. Resuhi Beyler İzzet Paşa merhumun Sadareti sırasında memleketten savuşmuşlar, bu yüzden Paşaya gerek saray, gerekse İttihat ve Terakki muhalifleri dış bilemeğe başlamışlardı. Bu yüzden Damad Feridin Sadrazamlığı harp kabineleri âzalarının birer birer tutulup Bekiraga Bölüğüne, âdi suçlular gibi, tıkılmaları da dahil, dediğim gibi, bir takım şiddetli icraatın başlamasına sebep olmuştu.

Sadrazam rahmetli İzzet Paşa İttihatçı değildi. Kendisine İttihad ve Terakki taraftarlığı atf ve isnad edenler iftira ve bühtan ediyorlardı. Ancak son derecede dürüst ve haysiyetli bir asker olan bu gösterişli ve kanunsever Türk Paşası öyle Damad Feridler gibi, Ali Kemaller gibi, Hoca Sabri Efendiler gibi kin ve garezle hareket edecek, hele Vahidettinin sinsi ve oynak politikasına âlet olacak bir adam değildi. Ortada hiç bir kanunî müeyyide bulunmadığı için İttihad ve Terakki elebaşılarını tevkif ettirmemiş, onlar da bir gece gizlice bir Alman denizaltısına atlayıp, Karadenize açılmışlar, evvelâ Rusyaya, sonra da Almanyaya sığınmışlardı.

Hattâ Talât Paşa, memleketten ayrılırken Sadrazam İzzet Paşaya bir mektup yazarak göndermiş, halefine: «Memleketin bir müddet ecnebî nüfuz ve tesiri altında kalacağını anladım. Buna rağmen memlekette kalmak ve milletin muvacchesinde muhakeme olmak fikrinde idim. Bütün dostlarım bunu âtiye talik etmek için ısrar ettiler. Zâtı Fahîmaneleriyle istişare edemedim; müşkül mevkide kalacağınızdan, çok düşündükten sonra sarfınazar ettim.

«Bütün hayatı siyasiyemde hedefim memlekete namuskârane hizmet etmek idi. Bütün servetim, Zâtı Şahanenin ihsan ettiği otomobil esmaniyle her ay arttırdığım yirmişer liradan müterakim 1600 liralık istikrazı dahilî bedelinden ve bir de dört arkadaşımla kiraladığımız çiftliğin devri icarından hasıl olan paradan ibarettir. Bunun bir kısmını yanıma aldım. Bundan başka nesneye malik değilim.

«Millete karşı hesap vermek ve muhakeme olarak tayin edilecek cezayı kemali cesaretle çekmek isterdim. İşte Zâtı Fahîmanelerine söz veriyorum: Memleketin ecnebi nüfuz ve tesirinden âzade kaldığı gün ilk telgrafımıza itaat edeceğim. Bakî kemalî hürmetle ellerinizden öperim muhterem Paşa Hazretleri. 2 Teşrinisani 334

Mehmet Talât»

* * *

Bu mektuptan da anlaşılıyor Sadrazam İzzet Paşanın selefinin kaçışından, ancak bu olay bir oldu bitti şeklini aldıktan sonra, haberdar olmuştur. Halbuki o sıralarda Paşaların Sadrazamın bilgi ve muvafakatı dahilinde kaçmış olduklarına dair yalnız halk arasında değil, gazete idarehanelerinde bile pek ısrarlı şayialar dolaşıyordu.

Hele galip devletlerin harp gemileri İstanbula girdikten, çeşitli milletlere mensup bir sürü düşman askeri yurdun çeşitli bölgelerini işgal ettikten sonra yalnız Sarayla İttihat ve Terakki muhalifleri değil, ekalliyete mensup unsurlar da işe karışmış, söz tam mânasiyle ayağa düşmüş, dediğim gibi, Yeniköydeki yalısında yaptığım mülâkattan sonra harp mes'ulü sıfatiyle Prens Said Halim Paşa da o mükellef ve debdebeli hayatından uzaklaştırılarak Bekiraga Bölüğüne hapsolunmuştu...

Artık Damad Ferid, can düşmanı bildiği İttihatçılardan intikam alma fırsatının nihayet ele geçtiğine kanaat etmiş, siyasî düşmanlarını muhakeme edecek Divanıharpler teşkil ediyor, bu askerî mahkemelerin başına ve âzalıklarına da Enver Paşanın işe yaramaz diye tekaüde sevkettiği bir takım eski Paşaları getiriyordu.

Devrin Padişahı Vahidettin de eniştesinin bir sözünü iki etmiyor, irade üstüne irade çıkararak, aziller, tevkifler birbirini kovalıyordu.

* * *

İşler o kadar karışmıştı ki, Bâbıalî caddesi kazan, biz gazeteciler kepçe, muttasıl didiniyor, oraya koşuyor, beriye saldırıyor, çalıştığımız gazetelere kucak dolusu haberlerle dönüyorduk. Harp suçlularını yargılıyacak Divanıharplerin teşkili meselesi bir çocuk oyuncağı halini almıştı. Sık sık âzalar, reisler değişiyor, birbirini çürüten haberler, havadis ve şayiaların ardı arası kesilmiyordu.

Nihayet, esbak Sadrazam Mısırlı Said Halim Paşa başta gelmek şartiyle İttihat ve Terakki kabinelerinde Nazırlık etmiş zevatın muhakemelerine başlandı.

Hünkârın 8 Mart 1335 tarihli iradesiyle teşkil olunan Divanıharbi Örfî değişe değişe şu şekli almıştı: Riyaset mevkiini Ferik Nâzım Paşa işgal ediyordu. İddia makamında Mustafa Nazmi Bey bulunuyordu. Âza olarak da Mirliva Zeki Paşa, Mirliva Mustafa Paşa (bilâhare Divanıharp Reisliğine getirilecek ve Nemrud Mustafa Paşa lâkabiyle tarihe geçecek meşhur Kürt Mustafa Paşa), Mirliva Ali Nâzım Paşa, Miralay Recep Ferdi Bey bulunuyorlardı.

Bütün harp yılları boyunca birer köşede kaldıkları için Damad Feridin ve Padişahın himmetiyle yeniden rütbelerine kavuşan bu Paşalar yepyeni üniformaları, pırıl pırıl sırmalı apolet ve bazılarının kulaklarına kadar geçen kalpaklariyle mehabetli olmaktan ziyade acaip bir kalabalık teşkil ediyorlardı. Maamafih Reis Nâzım Paşa gerçekten kibar ve nazik bir Osmanlı Paşası idi. Nitekim saray biraz sonra kendisini fazla yumuşak bularak başka bir vazifeye tayin edecek, yerine de İttihat ve Terakki düşmanlığında kraldan ziyade kralcı geçinen mahut Kürdü, Nemrut Mustafayı getirecekti.

* * *

Sultan Vahidettinin bu şatafatlı Divanıharbi Örfisi ilk muhakemeyi 1335 yılı Nisan ayının yirmi beşinci günü yaptı.

Sanık mevkiinde esbak Sadrazam Said Halim Paşa, Meclisi Mebusan Reisi Halil, yine İttihat ve Terakki Kabineleri âzasından Hariciye Nazırı Ahmed Nesimî, Şûrayı Devlet Reisi İbrahim, Maarif Nazırı Şükrü (2), İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Sekreteri Mithat Şükrü, sabık Ankara Mebusu Talât, yine İttihat ve Terakki Merkezi Umumî üyelerinden Küçük Talât, Ziya Gökalp, eski İaşe Nazırı Kemal, eski Merkez Kumandanı Miralay Cevad Beyler bulunuyorlardı.

Daha dün denecek kadar yeni bir geçmişte Osmanlı İmparatorluğunun mukadderatına hâkim geçinen bu sabık devletliler şimdi Divanıharbi Örfî huzurunda boyunlarını bükmüşler, sorguya çekilmelerini, harp yılları sırasındaki icraat ve fiillerinin hesabını vermeğe hazırlanıyorlardı.

Yeniköydeki yalısında yaptığım mülâkattan sonra esbak Sadrazam Said Halim Paşayı ikinci defa Nâzım Paşa Divanıharbinin huzuruna çıkarken görüyordum. Sâkin ve metin görünüyor, vicdanı rahat kimselerde görünen engin bir sükûnet ve huzur içinde bulunduğunu her haliyle belli etmek istiyordu.

* * *

Muhakemeye tam saat biri elli geçe başlandı ve Divanıharp Reisi Nâzım Paşa esbak Sadrazamı şöyle sorguya çekti:

— Paşa Hazretleri, ismi âliniz?

— Mehmed Said Halim.

— Pederi âliniz?

— Halim Paşa.

— Sinni âliniz? (Yâni kaç yaşındasınız?)

— Elli altı.

— Nerede tevellüt ettiniz?

— Kahirede.

— Mahalli ikametiniz? (Yâni nerede oturuyorsunuz?)

— Yeniköyde.

— Derecei tahsiliniz?

— Âli.

— Bir gûnâ mahkûmiyeti sabıkanız var mı?

— Hayır.

— Oturunuz...

* * *

Divanıharp Reisi Nâzım Paşa, bundan sonra yine aynı ince nezaket ve derin terbiye dairesinde Halil, Ahmed Nesimî ve diğer sanıkları sorguya çekip hüviyetlerini tesbit ettikten sonra kararnameyi okuttu. Bu kararnamede teşkilâtı mahsusa ile alâkalı suçlardan dolayı sanıkların evvelâ muhakeme edilecekleri bildirilliyordu. Sonra sanıkların kimler tarafından müdafaa edilecekleri tesbit edildi.

Reis:

— Said Halim Paşa Hazretleri; Celâleddin Ârif Beyle Hasan Hayri Beyi müdafaanız için tevkil buyurdunuz mu?.

Said Halim Paşa:

— Evet efendim, suâl ve cevabiyle de hepsine ayrı ayrı hitap etti.

Divanıharbi Örfiden şiddetli ve zecrî bir muamele bekliyen İttihat ve Terakki muhalif ve düşmanları bu ince nezaket ve terbiye içinde geçen sorgu karşısında hayretten hayrete düşmüşlerdi. Ne çare ki, rahmetli Said Halim Paşaya bu heyetin karşısında hesap vermek mukadder değilmiş. Bu ciheti de inşallah gelecek haftaki sohbetimizde anlatırım...

---

(1) Rahmetli Atatürk'e suikast teşebbüsünden dolayı İstiklâl Mahkemesi tarafından idama mahkûm edilip Ankarada asılan Dr. Nâzım Bey.

(2) İttihat ve Terakki Nazırlarından Şükrü ve Karakemal Beyler de Atatürk merhuma suikast tertibi suçundan ölüme mahkûm edilmişler, Şükri Bey asılmış, Kemal Bey de yakalanacağı sırada intihar etmiştir. C. S.

Kruşçev İşin Sırrını Anlattı

Moskovada 20 nci Komünist Partisi gizli kongresinde sonradan açıklanan ve Stalin'e karşı korkunç ithamlarla dolu olan nutkunu verdiği sırada kendisine hademe imzasız bir not getirdi. Bunda şöyle denilmekteydi: «Eğer Stalin hakikaten bu anlattığın gibi iseydi, ne diye ona karşı hiç bir şey yapmağa kalkışmadınız?» Kruşçev notu okudu ve orada bulunan yüzlerce delegeye bunun kimin tarafından gönderildiğini sordu. Hiç kimse kalkıp: «Ben gönderdim» diyemedi. İkinci defa sordu, gene cevap yok; üçüncü defa gene ses yok. Onun üzerine Kruşçev notda sorulan suale cevap verdi: «İşte biz de bunun için hiç bir şey yapmadık.»

ANTİBİYOTİKLİ BALIK

Avlanmak için uzun mesafelere giden balıkçı gemileri yakaladıkları balıkların bozulmamasını temin için şimdiye kadar sadece buz kullanıyorlardı. Tabiî bu balıkların uzun müddet bozulmamasını temin etmekte, fakat insanlara tam mânasiyle zararsız olmakla beraber bazı bakterilerin yakalanan balığın lezzet ve kokusunu bozmasına mâni olmamaktaydı. Daha mütekâmil balıkçı gemilerinin gittikçe daha uzak mesafelere açılma imkânları karşısında bu büyük bir problem teşkil ediyordu. Bir haftadan fazla bir müddetle geminin buz deposunda tutulan balıklar lezzet lerini kaybetmektedirler. Bunun önüne geçmek için bazı metodlar şimdi İngilterede denenmektedir. Bunlardan birisi buzla beraber bazı antibiyotik ilâçların kullanılmasıdır. Bu sayede balıkların, lezzet ve kokularına hiç bir şey olmadan en az on gün daha uzun bir müddet buzda tutulabileceği anlaşılmaktadır.

8041:224
TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E. 2618

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri

İttihad„cı Avcısı Fedailer!.

Yazan: Cemalettin SARACOĞLU

MÜTAREKE yılları içinde Türk basınının ve bu basın âlemi-nin katılmış yurdsever, milliyet-çi Türk gazetecisinin yakın-dan ilgisini çeken, yurdun çeşitli yerlerini düşman askerleri tarafından yer yer işgali, harbin bütün süresi içinde Türk ordusuyle tek kurşun atıl etmediği hâlde, İngiltere Başbakanı Lloyd George gibi ana-dan Türk düşmanı doğmuş dev-let adamı ve azametli diplomatları tara-fından her nedense, galip devlet-ler arasına karıştırılmış Yunanlı müttefikleri karşısında İzmirin peşkeş çe-kilmesi gibi, milli vicdanı hem kan, hem de isyana sürükleyen hâdiseler arasında, Ermeni fedai-lerinin «İttihat ve Terakki» bü-yüklerini birer birer öldürmeleri de önemli bir yer tutar.

Bugünün gençleri, hattâ kırka merdiven dayamış oldukça yaşlı-lar arasında bile, bu maceraların içyüzünü lâyıkıyle bilenler, par-makla sayılacak kadar, azdır sa-nırım.

1914-18 Birinci Dünya Savaşı (Almanya - Avusturya, Macaris-tan - Osmanlı) İmparatorlukları ve Bulgaristan krallığının mağ-lûbiyetiyle sona erdiği vakit, dört yıl sayısı bir düzineye varan çeşitli cephelerde kahramanlık mucizeleri yaratmış, dünya asker tarihi sayfalarına hem de binbir mahrumiyet, her türlü yoksulluk ve kıtlık içinde askerlik tarihine bir-birinden parlak şehamet hârikala-rını süngüsüyle hakketmiş feda-kâr Türkün talihsiz başına çulla-nılların safına Ermeni fedaileri de katılmışlardı.

Müstakil ve egemen bir Ermenistan kurmak, Erzurumdan Ada naya kadar uzanan Türk topraklarında «Hayastân» adını verdikleri bir Ermeni devleti yaratmak sevdası gibi ham bir hayale kapılan «Tasnaksutyon» ve «Hinçak» Ermeni ihtilâl komite ve cemiyetleri galip devletlerden âzami yüz bulduklarından bir taraftan müstakil bir Ermenistanın kurulmasına var kuvvetleriyle çalışırlarken bir taraftan da harp yılları içinde, Türk ordusunu sırtından hançerlemeğe yeltenmiş bazı Ermeni topluluklarını cephe-heye yakın bölgelerden uzaklaştırdıkları için bu komitelerin kin ve nefretlerini celbetmiş iktidar partisi şeflerini yâni «İttihat ve Terakki» elebaşılarını birer birer şehit etmeğe başlamışlardı. Onların kanaatince bu öldürmeler, bir cinayetten ziyade, mazlûm Ermeni milletinin bir nevi intikamı, hattâ âdaleti yerine getirmesi idi.

* * *

Pek çok Ermeni vatandaşlarımız tarafından dahi nefretle karşılandığına bizzat şahit olduğum bu kanlı intikamın, yukarıda adlarını verdiğim, iki Ermeni ihtilâl komitesinin fedaileri tarafından irtikâp edilmiş olduklarında şüphe yoktur. İşiyle, güciyle; ticaret ve alışverişiyle meşgul büyük bir Ermeni çoğunluğu bu cinayetleri hiç de hoş görmüyor, hattâ açıktan açığa ayıplıyordu. Hattâ bu sütunlarda şahsiyetinden bâhsettiğim Vartan Efendi bir gün bana:

— Müstakil bir Ermenistan kurmak işine kan dökmekle başlıyan bu zırzopların akıllarına şaşarım!. Temeli insan kaniyle yuğurulan bir topluluk hiç payidar olur mu? Bir seri cinâyetle meydana gelecek bir Ermenistandan herkesten evvel aklı başında Ermeniler nefret ederler. Bu heriflerin bu gidişle Türklerden ziyade Ermenilere zararı dokunacak!.. demişti.

Cemal Azmi Bey

Ne çare ki, o kapkara günlerin keşmekeşlerine kendilerini kaptırmış Ermeni hemşehrilerimiz arasında akılları başlarında vatandaşlar bulundukları gibi, fırsattan istifâde ile Nasreddin Hoca merhumun:

— Evet, biraz maya ile koca gölün yoğurt olmıyacağını ben de bilirim, fakat bir pundunâ gelir de ya tutuverirse!.. düşüncesi kabilinden taşkınlıklara kalkışan, hattâ dükkânlarına, evlerine ufki mavi, kırmızı, turuncu renklerden vücuda gelmiş, Ermenistan bayrağı asanlar da görülüyordu.

Ortaçağın bağrından hortlatılmak istenen «Hayâstan» yâni egemen Ermenistan adına Türkün o kara günlerinde bazı Ermeni hemşehrilerimizin cüretkârları, çocukça küstâhlıkları ancak o yılları yaşamış olanlar iyi bilirler. Meselâ Osmanlı İmparatorluğunun uzun yıllar Hariciye Nazırlığı gibi pek ehemmiyetli ve o nisbette de ince ve nazik bir mevkiini işgal etmiş, hattâ Balkan Savâşında Türkün Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ gibi dört hıristiyan devletle harp halinde bulunduğu sıralarda bile yine Hariciye Nazırlığı uhdesinde bırakılacak kadar kendisine derin bir güven gösterilmiş olan Osmanlı saltanatı vezirlerinden, devletlû âtufetlû Gabriel Noradonkiyan Efendi Hazretleri (!) dahi tüyler ürpertici bir nankörlük örneği vermekten hayâ etmemiş, o zamana kadar bol bol faydalandığı Türk nimetinin gözüne, dizine duracağını düşünmeğe bile lüzum görmeden Pariste müstakil bir Ermenistan lehinde propâgandalara girişmek yüzsüzlüğünü irtikâp etmişti. Birisi çıkıp da bu rezil nankörlük karşısında kendisine:

— Efendi Hazretleri, bari siz böyle bir iddiada bulunmaktan hayâ edin. Mademki Türk bu kadar vahşi, bu derece zalim idi, neden dolayı, şimdi aleyhinde bu kadâr yüksek sesle âtıp tuttuğunuz bir milletin yıllarca Hariciye Nazırlığını kabul ettiniz?.. Utanmıyor musunuz?.. demiş, hattâ bir de yüzüne tükürmüş olsaydı acaba bu soysuz diplomat makul bir cevap bulup da verebilir miydi?.

Hiç sanmıyorum.

* * *

İşte ermeni fedai komitâcılarının böyle İttihatçı büyükleri avına çıkıkları sırada idi ki, İstanbulda da Torlakyan adında Trabzonlu bir Ermeni, Azerbaycanın eski Dahiliye Nâzırı Behbud Hân Cıvanşir merhumu bir yaz gecesi Perapalas oteli önünde, eşi ve kardeşlerinin gözleri önünde, tabanca ile vurup şehit etmiş, o sıralarda mesleğe yeni girmiş bir gazeteci sıfatiyle bu vak'a ile yakından ilgilenmiştim ki bu hâdiseyi bundan evvelki sohbetlerimizde uzun uzadıya anlatmıştım.

Ermeni «Tasnaksutyun» ve «Hinçakist» komiteleri fedailerinin bu cinayetleri artık birbirini kovalıyacak, kanlı bir hâile zinciri halinde uzayıp gidecekti.

Nitekim 1922 yılında Berlinde bulunan Sâdrâzam Talât Paşa ile İttihatçı valilerden Cemal Azmi ve İttihat ve Terakki Umumî Merkez üyelerinden Prof. Dr. Bahaaddin Şakir merhumlar da «Teyliryan» adlı başka bir Ermeni fedaisinin kurşunlarına hedef olârak şehit edileceklerdi.

Yine İttihat ve Terakki ileri gelenlerinden Bahriye Nazırı ve

(Devamı 26. sahifede)

Prof. Dr. Bahaeddin Şakir Bey

"İttihad„ cı Avcısı Fedailer

(Baştarafı 13. sahifede)

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa merhumu da Tifliste yaverleri ile birlikte rovelverle vurup öldüren bir Ermeni fedaisi olduğu gibi 1914-18 dünya harbinde iktidar mevkiinde bulunan İttihatçı kabinenin başı rahmetli Sait Halim Paşayı Romada yine bir Ermeni fedaisi vurup şehit etti idi.

* * *

Ermeni komitecilerinin durumun karışıklığından olduğu kadar harpten mağlûp çıkmış Osmanlı İmparatorluğunun perişân durumundan artık Türkün ebediyen yere serilmiş olduğu vehmine kapılarak miras yağmasına kalkışan galip devletler zümresinden alabildiğine yüz buldukları için çok şımarmış olmalarının ya rattığı bir ruh hâletinden faydalanarak başvurdukları bu kanlı icraat, Milli Zafer elde edilmiş olmasaydı belki ilânihaye sürüp gidecekti. Hele cânilerin cezasız kalmış olmaları komitecilerin cüret ve cesaretlerini arttırdığında şüphe yoktur. «Torlakyan» ı muhakeme eden İngiliz Divanıharbi, kaatilin «mücrimiyetine fakat âdemi mes'uliyetine» karar vermek gibi adliye tarihinde misli pek nâdir görülen bir karara varmış, Talât Paşa ile Cemal Azmi ve Bahaaddin Şakir merhumların kaatili «Teyliryan» ı o devirde bizim gibi harpten mağlûp ve perişan çıkmış Almanya adliyesi beraet ettirmişti. Sâit Halim ve Cemal Paşa merhumların kaatilleri ise, meçhul kaldılar, bir türlü yakalanamadılârdı.

* * *

Ermeni komitecilerinin mütareke yıllarındaki kanlı icrâatı yalnız İttihat ve Terakki ricalinden bazısının öldürülmeleriyle kalmadı, harp yıllarında askeri sansür heyetinde vazife görmüş Artin Efendi, polis kısmı siyasî memurlarından Ermeniden dönme sâkallı Hidayet gibi ırkdaşlarına karşı da silâh kullandılar. Artin Efendi Ortaköydeki evinde penceresinin önünde otururken vuruldu. Kısmı siyasî Başkomiserlerinden Ermeni masası şefi kıymetli zabıta âmirlerinden Rıza Bey de bir Ermeni kurşuniyle yaralandı. Kendisi ölmedi amma hayâtının sonuna kadar da sakat kaldı.

Bugünkü nesil bizlerin o kapkara mütareke günlerinde neler çekmiş olduğumuzu pek bilmezler. Milli Mücadelemizin ehemmiyeti ve bu mücadeleye önderlik eden Atatürk merhumun büyüklüğü bu mihnet ve meşakkat yıllarını gün gün, saat saat, hattâ dakika dakika yaşamış olan biz yaştakilerin başımızdan geçen bu feci olayları lâyıkiyle öğrendikten sonradır ki, bütün haşmet ve azametiyle meydâna çıkar. Zaten onun içindir ki, söylenmesi de, dinlenmesi de ruhâ eza veren bu elim hâtıraları yâdediyoruz. Kıssadan hisse çıkarmak da yeni nesle düşen bir vazife oluyor.

Kısacası: Biz söyledik, siz dinlediniz, Mevlâ tesirini halkeylesin...

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 3E.2618

GÖMLEK İŞ
Gömlek ve Kravatlarına herkes hayran
Gömlekiş — Şirkeci Hamidiye caddeci, Tel. 22 25 21
Şubesi Büyükada İskele içi.

Papa'nın Nişan Verdiği Türk İtfaiye Müdürü

(Baştarafı 11. sahi

burâda da, fevkalâde bir hüsnükabule mazhar olarak, şehir itfaiyesi hâtırası bir madalya daha aldık. Nihayet, St. Germain şehri Belediyesi tarafından davet edildik. Burânın Belediye Reisi, vaktiyle memleketimizde bulunmuş Türk muhibbi bir zattı. Bana son derece iltifatta bulundu. Ziyâfet verdi. Şampanyalar ikram etti ve bu arada şehir namına da göğsüme bir altın madalya taktı. Nihayet, Parise dönüşümüzde de Fransanın kahramanlık sembolü olan — ve bayraklarının renkleriyle bezenmiş— bir kordonla taltif edildik.

— Hepsi hâyırlı, uğurlu, mübarek olsun...

— Benim için, hepsinden mühim olan, kongre kar müsbet bir şekilde tahakk mesidir.

— Ne gibi? Hangi kar

— Kongrenin sonunda bu mumi heyete şu teklifte dum: «Atom devrinde bul muza göre, âtom vasıtasıy gın söndürülmesi meselesi edilmelidir.» Bu teklifim bir ilgi ve takdirle karşı derhal karara bağlandı ve le meşgul olmak üzere heyet teşkil edildi. Netice lah hayırlı olur.

Öldüren Aşk

(Baştarafı 11. sa

me gitti. Orada yakaladığım sert ve soğuk bir cismi bir hamlede çıkardım. Yemin ederim ki, bu silâhı nasıl ve ne suretle yanıma almış olduğumu hatırlamıyorum.

Kararân gözlerimin son kuvvetiyle, ipekler içinde titreyen bu eşsiz göğse nişan aldım ve tetiğe dokundum...

Müthiş patlama ve namludan yükselen dumanlar arâsında onun acı bir feryatla iki büklüm olduğunu, sonra beyaz bir külçe hâlinde halkın çığlıkları merdivenden yuvarlandığ düm...

İkinci kurşunu şakağına madım. Çünkü meçhul bir detle bileğime sarılmıştı...

Ölüm mahkûmu feci hâ ni böylece bitirdi. Bir gibi yanan gözlerinde samış ruhunun âksi vardı, ğı ruha kavuşmak için lanıyordu âdeta!...

T. C.
ZIRAAT BANKASI
Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirlerile sayın müşterilerinin emrindedir.
Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye tutarı.
2.000.000 Liradır
Bu Zengin Plânda
Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Dr. Zeki ARSAN
Verem Dispanseri Başhekimi
İç Hastalıkları ve Verem Mütehassısı
Ankara : Denizciler Caddesi Küçük Çarşı Han Kat 2, No. 27 - 16
Telefon : 21 69 47, Ev: 17 25

Dr. ALİ ATAL
DERİ, SAÇ
ve Zührevi Hastalıklar Mütehassısı
Taksim Meydanı Ayyıldız Palas
Telefon : 23 47 17

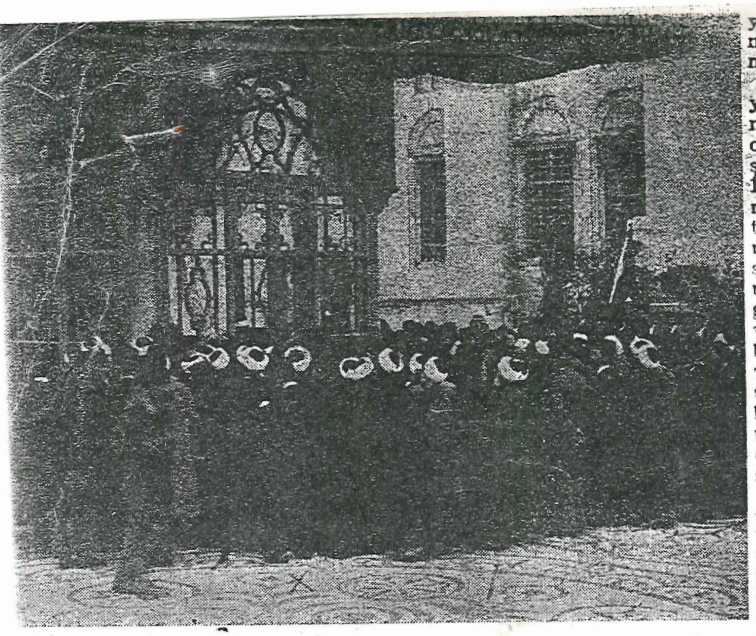

Refet Paşanın İstanbulu teşriflerinde, Fatih türbesini ziyaret edişi ve bir putuk iradı (X) işaretli zat «Tasviri Efkâr» muhbiri Cemaleddin Saraçoğludur

Mütareke ve İstiklâl Harbi Yıllarının Meşhur Gazeteleri ve Gazetecileri...

35 Yıl Evvelki Ankara Caddesi

Yazan: Cemaleddin SARAÇOĞLU

Başlarken...

UNDAN otuz beş yıl evvelki Babıâli!..
Yâni Birinci Dünya Harbinin ı günleri Babıâlisi?.. «Mond- » Mütarekesi, galiba düşman hhılarının çetin harb yılla- da bir türlü zorlayıp geçeme- leri Boğazlardan bu Mütareke- nenin lâstikli maddelerine bü- erek geçebilip nihayet İstan- sularına gelişleri, sokakları- ın çeşitli üniformalarla, renk k yabancı askerlerle doluşu... onra Millî Mücadelenin başla- , «Kuvayı İnzibatiye» adı al- la Padişahçı çapulcular sürü- ün kepazeliklerini, Yunan or- unun anavatanda ilerleyişi, a sonra millî zafer, düşman ilerinin Türkün harimi isme- le boğuluşu, Vahidettinin bir iliz zırhlısına sığınıp İstanbul- kaçışı...
âni şöyle böyle otuz beş yıl- bir geçmiş.
tuz beş yıl bu!.. Dile kolay, a koca bir ömür.

* * *

nadolu yakası köylerinin gü- i, rüzgârsız, durgun sonbahar mlarında kalbe ılık bir melâl r; tatlı bir hüzün, gurbet gibi, yüreği sızlatır. Belki yerde bu böyledir amma yaz- gelenlerin şehre dönmeleriy- üsbütün tenhalaşıp sessizle- Marmara kıyısı köylerde bu daha içten, daha derinden luyor. İkindi güneşinin yak- an, okşar gibi ısıttığı sırtım- u:
Dile kolay otuz beş yıl!.. a koca bir ömür!.. düşünce- ğuk bir ürperti yarattı. Her se altmışı geçmişlere a maziyi değil de, yaşlık- hatırlamak güç geliyor. i kendime:
eşke «Yirminci Asır» adına genç gazeteci arkadaşa lettin devrinin, Damat Ferit Babıâlisinin birkaç gazetecisinden, gazetesinden şöyle üstünkörü, kısaca bahsediverseydim, «Siz zahmet etmeyin; ben düşünür, taşınır, hâtıralarımı derler toplar daha esaslı bir şeyler hazırlamaya çalışırım.!..» vâdinde bulunmasaydım da zayıflamış hafızamı yormak zorunda kalmasaydım.. diye göğüs geçirdim, omuzlamak istediğim yükün ağırlığından ürktüm.
Ürkülmiyecek gibi de değil ki... Otuz beş yıllık bir mazi! Kâh utandırıcı, kâh göğüs kabartıcı olayları; bazan şevk verici, sürükleyici, bazan da kolda derman, kalbde kuvvet bırakmıyan yorucu, hattâ ezici maceraları, menkibeleri, neş'eleri ve ıstıraplariyle uzun bir meslek hayatı, çeşitli safhalarla dolu koskoca bir ömür...

* * *

Yaş ilerledikçe insan daha iki ay evvel vapurda, trende ahbap oluverdiği yeni bir tanıdığın simasını güçlükle hatırlıyabiliyor; komşu köşkteki haşarî ortanca oğlanın adını birdenbire bulup çıkaramıyor da gençliğini, gençliğinde edindiği dostlarını en ince teferruatına, en hurda hususiyetlerine kadar, hafızasında daha çabuk canlandırabiliyor.
Damat Ferit devri Babıâlisi, Mütareke ve Millî Mücadele yılları gazeteciliği etrafında bir anket, bir seri röportaj yapmak hevesiyle ılık bir sonbahar günü, ikindi üzeri, beni sâkin, sessiz köşemde arayıp bulan genç meslekdaşı eli boş döndürmeğe bir taraftan üzülürken, bir taraftan da bu ziyaretin hafızamda birdenbire canlandırıverdiği, yarısından fazlası çoktan toprak olmuş bir alay dost, tanıdık, rakip, hattâ düşman simalarla beni başbaşa bırakıp sessiz, sedasız çekildiği için de kalbimde kendisine karşı minnete yakın bir duygu belirdi. Kameriyenin, boyası yer yer kabarmış tahta koltuğuna daha rahat gömüldüm; sigaranın tadı bile başkalaştı.
Kameriyeyi kaplamaya başlıyan loşluğun gittikçe koyulaşmasından güneşin batmak üzere olduğunu anlıyorum. Ortalığa akşam garipliği adamakıllı çöktü. İstasyonda durmadan geçen bir marşandiz katarının kısa düdüğü, tekerleklerin muttarid tak takları akşamın hicranlı sessizliğini şöyle bir sarsıyor amma tamamiyle gideremiyor. Koltuğuma gömülmüş, kendini gittikçe hissettirmeğe başlıyan akşam serinliğine karşı ellerim koltuğumda, sigaram dudaklarımın arasında, gözlerim yarı kapalı, bazı kısımlarında bizzat kendimin de ehemmiyetlice bir rol almış olduğum eski, pek eski bir filmi seyreder gibiyim.
Film o kadar eski, o derece yıpranmış ki, bozuk tarafları, silik tarafları, hattâ kopuk tarafları var. Fakat bu tektük ârızalara rağmen sahneler, şahıslar, vak'alar tam bir vuzuhla canlı ve hareketli işte karşımdalar... Gözlerimin önünden kimler geçmiyor ki...

Sayı: 146 * *

İşte altın çerçeveli, buruna takma gözlüğünün kalın camları arkasından parlıyan tatlı ve hüzünlü bakışlariyle 35 yıl evvelki Babıâli caddesinin en bilgili sekreteri, en velûd mütercimi, en kıymetli dilcisi rahmetli Hasan Bedreddin Beybaba...
Eski «Sabah» ın bol kahkahası, tükenmez neş'esi, dünyaya metelik vermiyen ağırbaşlı babacanlığı ile deryadil, rindmeşrep musahhihi, muhbiri Mithat merhum...
«Tercümanı Hakikat» in, yine devrin meşhurlarından Acem Hüseyini, esmer, melih çehresi derbeder kıyafetiyle işte karşımda gülümsüyor. Kendini bilmiyecek kadar sermest iken bile en çetin, en muğlak Fransızca metinleri tek bir hata, küçük bir dil yanlısı dahi yapmadan tertemiz bir Türkçeye bir lâhzede çevirebilen vazife âşığı, meslek fedaisi rahmetli Hüseyinin İstanbulun Müttefikler tarafından işgali günü, son Osmanlı Meclisi Mebusanı süngülü düşman neferleriyle dağıtılırken hepimize verdiği medenî cesaret dersi, bütün teferruatiyle hafızamda canlanıverdi.
Damat Ferit hafiyelerinin İngiliz askerî polislerinin ferlek-ferlek aradıkları şüpheli (!) bir adam olmasına rağmen gizlice İstanbulda bulunurken «İleri» gazetesinin Reşidefendi hanındaki idarehanesinde, başmakalelerini bana dikte ederek yazdıran korkunç derecede kuvvetli hafızalı canlı ansiklopedi Celâl Nuri merhum...
Alman birası, nahif ve sarışın Viyanalı dilberler düşkünü kâmil insan, zarif zendost, büyük gazeteci, cesur ve pervasız hürriyetsever Mahmut Sadıkla, ayrılmaz dostu, kafadarı Abdullah Zühtü merhumlar...
İri ve mehabetli gövdesi, yeni doğmuş bir masumunkini andıran saf bakışlı mavi gözleri, daima çözük, gevşek kravatı ve bilek kalınlığındaki müthiş bastoniyle pek haşin görünüşlü, fakat çok yumuşak kalbli Macar İskender Bey merhum...
Bir akşam büyük tahrir masasının üstüne bıraktığım bir kesekâğıdındaki yarım okka kebap kestanemi, bir gazeteci hasbıhali sırasında, sonuncusuna kadar yeyip bitiren «Peyamı Sabah» sahibi meşhur Ali Kemal ve «İkdam» ın yine meşhur saray muhbiri Münir, hani şu yaşının elliyi aşmış olmasına rağmen piyasanın en atılgan genç muhbirlerine göz açtırmayan rahmetli Münir...
Sonra meslek hocam, aziz üstadım rahmetli Ebüzziyazade Velid Bey...
Yalnız Türkiyemizin değil, belki Avrupanın bile aziz adını kıyamete kadar hürmetle anması gereken dünya çapında büyük bir gazeteci, bir fıkracı, bir münekkid, hülâsa gündelik bir gazetenin herşeyi, amma birinci sınıf herşeyi olan üstad Ahmet Rasim merhum...
Yıllar birbirini kovaladıkça yokluklarını daha içten, daha acı hissedeceğimiz, ne mühim kayıplar olduklarını daha iyi kavrıyacağımız Ömer Rıza Doğrul, «İkdam» sahibi Ahmet Cevdet, Giritli İhsan, ressam Namık İsmail, pek genç yaşında toprağa verdiğimiz Ali Kâmi Akyüz, spor yazarı Sami Karayel, «Son Posta» başyazarı Ali Ekrem Uşaklıgil, Celâl Nuri'nin kardeşi aziz dostum Suphi Nuri İleri merhumlar...
Sonra «Sabah» sahibi Mihran Efendi, «İkdam» ın meşhur idare müdürü Mahmut Beyi, «Cumhuriyet» in, «Yeni Gün» ün daha meşhur Vartan Efendisi, İzmirde çıkan «Saday-ı Hak» ın sahibi Sırrı Beyi, başyazarı aziz kardeşim, can dostum rahmetli İsmail Hakkı Ocakoğlusu...
Yine İzmirin koyu İttihatçı, istirdadından sonra müfrit milliyetçi «Anadolu» sunun sahibi ve ateşli başyazarı sevgili patronum Haydar Rüştü Öktem ile sonraları mebus ve Moskova elçisi olan Vasıf Çınar merhumlar!..
Bu hâtıralar ve hayaller geçit resminde aramızda hâlâ yaşıyan eski şöhretler de yok değil. Meselâ hevesli bir çömezi mektebe başlatır gibi 1918 yılında beni elimden tutup «Tasviri Efkâr» idaresine götüren Ahmet Hilâli, «Akşam» ın şimdiki tahrir müdürü Hilâli, şu Mihranın «Sabah» ında başmakalelerden ajans tercümelerine kadar her vazifeyi başarı ile görürken bir taraftan da Anadoludaki düşman ordularına atılmak üzere gizlice hazırlanan Rumca beyannameleri kaleme alıp yine gizlice bastırmak kahramanlığını, yâni hem Damat Ferit hükûmeti hem de düşman işgal kuvvetleri tarafından ya asılmayı, yahut da kurşuna dizilmeyi, titreye titreye fakat sessiz sedasız göze aldıran ve bu tehlikeli, son derecede tehlikeli işi bir defa değil, defalarca yapan mütevazı kahraman Giritli «Kardaşım» Hilâli...
Sonra İlhami Safa, daha son yıllara kadar Babıâlinin en kıymetli gazetecisi ve sekreteri olarak tanınan İlhamı Safa... Yalnız denizcilerimizin değil, yazarlarımızın da pîri ve üstadı Ali Rıza Seyfi, hâlen lezzetle, zevkle okunan Aka Gündüz, Ercüment Ekrem Talû ağabeylerimiz...

(Devamı 25. Sayfada)

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 2E.2618

Yirminci Asır Sayı: 146 — 1 nolu Tefrika
2 Haz. 1955.